

T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI,  
GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERİN BANKACILIK  
SEKTÖRÜNE ETKİSİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

**İlhan ŞAHİN**

**Enstitü Anabilim Dalı: İktisat**

**Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR**

**HAZİRAN-2010**

T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI,  
GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERİN BANKACILIK  
SEKTÖRÜNE ETKİSİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

İlhan ŞAHİN

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

Enstitü Bilim Dalı : İktisat

Bu tez 24/6/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal YILDIRIM



Jüri Başkanı

- Kabul  
 Red  
 Düzeltme

Prof. Dr. Recep TARI



Jüri Üyesi

- Kabul  
 Red  
 Düzeltme

Doç. Dr. Furit Sekmen



Jüri Üyesi

- Kabul  
 Red  
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞALUŞIK



- Kabul  
 Red  
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Aydoğan DURMUŞ



- Kabul  
 Red  
 Düzeltme





## **BEYAN**

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

**İlhan ŞAHİN**

**24.06.2010**

## ÖNSÖZ

Finansal küreselleşme ile finans piyasaları arasında artan bağıllık ve etkileşim ve beraberinde yaşanan krizler, uluslararası arenada düzenlemelerin yakınlaştırılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Zaman zaman bir ülkede yaşanan kriz, diğer ülkelere de sıçramakta, hatta küresel finansal sistemi tehdit eder hale dönüşebilmektedir. Tüm bu nedenlerle, Basel Komite gibi uluslararası kuruluşlar tarafından finans sistemi içerisinde en önemli payı teşkil eden bankacılık sektörüne ilişkin belirli standartların yer aldığı çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Komitenin gerçekleştirdiği en önemli düzenlemelerin odağında ise, "Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı" yer almaktadır. Bankacılık sektörünün mali yapısını güçlendirmek ve dolayısıyla ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunması amacıyla geliştirilen Uzlaşısı'nın, getirdiği yeniliklerle, gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörleri ile Türk bankacılık sektörüne olumlu anlamda katkısı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen ve beni mensubu olduğum bankacılık sektörü ile aynı alanda çalışmaya teşvik ederek Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın ekonomi ve özünde bankacılık sistemi için taşıdığı öneme vurgu yapıp, yaptığım araştırmalarda beni yönlendiren Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Kendisinin tez çalışmam süresince Yeni Uzlaşısı'nın uygulanmasının gelişmekte olan ekonomilerde finansal istikrarın yakalanmasına vesile olacak bir düzenleme niteliği taşıdığı ve dolayısıyla kaçırılmaması gereken bir fırsat olduğunu belirtmesi beni, bankacılık sektörü için reform niteliği taşıyan hususlar içeren Yeni Uzlaşısı ile ilgili araştırmalarımı daha bir şevkle yapmaya teşvik etmiştir. Ayrıca, çalışmamın sürdürülmesinde önemli derecede katkı sağlayan Doç. Dr. Fuat SEKMEN ve Yrd. Doç. Dr. Aydoğın DURMUŞ Hocam ile, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen başta Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK Hocam olmak üzere tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

**İlhan ŞAHİN**

**24.06.2010**

## İÇİNDEKİLER

<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>ix</b>
<b>TABLOLAR LİSTESİ</b> .....	<b>xii</b>
<b>ŞEKİLLER LİSTESİ</b> .....	<b>xvi</b>
<b>GRAFİKLER LİSTESİ</b> .....	<b>xvii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>xviii</b>
<b>SUMMARY</b> .....	<b>xix</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>BÖLÜM 1: FİNANSAL KÜRESELLEŞME, BANKACILIKTA RİSK VE ULUSLARARASI BANKACILIK DÜZENLEMELERİNDEN BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ'NE</b> .....	<b>8</b>
1.1. Finansal Küreselleşme ve Finans Piyasalarında Uluslararası Bankacılık Düzenlemeleri .....	8
1.1.1. Finansal Küreselleşmenin Gelişimi .....	8
1.1.2. Finansal Entegrasyonun Gelişmesi ile Finansal Yenilik ve Ürünlerin Ortaya Çıkma Nedenleri .....	15
1.1.3. Uluslararası Bankacılık Sisteminde Yer Alan Çeşitli Standart ve Düzenlemeler .....	18
1.2. Bankacılıkta Risk Kavramı ve Risklerin Gruplandırılması .....	24
1.2.1. Bankacılıkta Risk ve Risk Yönetimi Kavramı .....	24
1.2.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi .....	29
1.2.3. Bankacılıkta Risklerin Gruplandırılması .....	32
1.2.3.1. Kredi Riski .....	35
1.2.3.2. Piyasa Riski .....	36
1.2.3.3. Operasyonel Risk .....	40
1.2.3.4. Yasal Risk .....	41

1.2.4. Risk ve Sermaye İlişkisi .....	41
1.3. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Kavramı ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri ve Ölçütleri .....	43
1.3.1. Banka Sermayesinin Tanımı .....	43
1.3.2. Banka Sermayesinin İşlevleri .....	45
1.3.3. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Kavramı .....	47
1.3.4. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri ve Ölçütleri .....	49
1.3.5. Bankacılıkta Yasal Sermayeden Ekonomik Sermayeye Doğru Dönüşüm .....	52
1.4. Bankacılık Sisteminde Uluslararası Düzenleyici Kurum: Basel Komite (BCBS) ve Etkin Gözetim ve Denetim Standartları .....	54
1.4.1. Basel Komite ve Tarihçesi .....	54
1.4.2. Basel Komitesi Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim Standartları .....	56
1.5. Uluslararası Bankacılık Düzenlemelerinde Yeni Bir Standart: Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı .....	59
1.5.1. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Amacı ve Önemi .....	59
1.5.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Genel Kapsamı ve Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması .....	61
1.5.2.1. Sermayenin Bileşenleri .....	62
1.5.2.2. Sermayenin Bileşenlerine Getirilen Sınırlamalar ve Sermayeden İndirimler .....	64
1.5.2.3. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları .....	65
1.5.2.4. Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması .....	69
1.5.3. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na Yapılan Eleştiriler .....	70
1.5.4.1996 Yılında Piyasa Riskinin Sermaye Yeterliliğine Dahil Edilmesiyle Oluşan Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı .....	73

<b>BÖLÜM 2: BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI VE KRİTERLERİ</b>	<b>79</b>
2.1. Basel II Düzenlemelerinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler ve Gelişim Süreci	79
2.1.1. Basel II Düzenlemelerinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler	79
2.1.1.1. Bankacılık Krizleri	80
2.1.1.2. Finansal Krizler	84
2.1.2. Basel II Düzenlemelerinin Gelişim Süreci	85
2.2. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Özellikleri, Temel Amaçları, Basel I Uzlaşısı ile Karşılaştırılması ve Uygulama Kapsamı	89
2.2.1. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Özellikleri	89
2.2.2. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Temel Amaçları ve Uzlaş'dan Beklenen Başlıca Faydalar	95
2.2.3. Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşılarının Karşılaştırılması	96
2.2.3.1. Basel II Uzlaşısı ile Basel I Uzlaşısı Arasındaki Temel Farklılıklar	96
2.2.3.2. Basel II ve Basel I Uzlaşılarının Ortak Özellikleri	98
2.2.4. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Uygulama Kapsamı	99
2.3. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereksinimi	101
2.3.1. Asgari Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması	101
2.3.1.1. Yasal Sermaye	101
2.3.1.2. Risk Ağırlıklı Varlıklar	102
2.3.2. Kredi Riskine Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi Yaklaşımları	102
2.3.2.1. Standart Yaklaşım	103
2.3.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	116
2.3.2.3. İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	121
2.3.2.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri	122
2.3.3. Piyasa Riskine Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi Yaklaşımları	122

2.3.3.1. Standart Yaklaşım .....	123
2.3.3.2. İçsel Model (Riske Maruz Değer) Yaklaşımı .....	130
2.3.4. Operasyonel Riske Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi	
Yaklaşımları .....	135
2.3.4.1. Temel Gösterge Yaklaşımı .....	136
2.3.4.2. Standart Yaklaşım .....	137
2.3.4.3. Alternatif Standart Yaklaşım .....	138
2.3.4.4. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları .....	139
2.4. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi ve Gözetimi .....	146
2.5. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini .....	148
2.5.1. Piyasa Disiplininin Amaçları .....	148
2.5.2. Piyasa Disiplini ile İlgili Temel Esaslar .....	148

### **BÖLÜM 3: BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI'NIN GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ..... 151**

3.1. Basel II Uzlaşısı'nın Uygulamaya Alınışında Ülkelerce Belirlenen Yol Haritaları .....	151
3.1.1. Basel II Uzlaşısı'na Uyum İçin Genel Olarak Dünyadaki Ülkeler Tarafından Belirlenen Yol Haritaları .....	151
3.1.2. Gelişmiş Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İlişkin Belirlenen Yol Haritaları .....	156
3.1.3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritaları .....	157
3.1.3.1. Asya-Pasifik Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II'ye Geçiş Süreci İçin Belirledikleri Yol Haritaları .....	158
3.1.3.2. Latin Amerika Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II'ye Geçiş Süreci İçin Belirledikleri Yol Haritaları .....	160
3.1.3.3. Güneydoğu ve Orta Avrupa Ülkelerinde Basel II'ye Geçiş Süreci İçin Belirlenen Yol Haritaları .....	161



3.2. Yeni Uzlaşı'ya Geçişin Gelişmekte Olan Ekonomiler Üzerindeki Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi .....	162
3.2.1. Sermaye Hareketlerinin Gelişimine Etkileri .....	162
3.2.2. Finansal Stabilité Üzerindeki Etkileri .....	165
3.2.3. Yeni Uzlaşı'nın Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkisi .....	168
3.3. Basel II Uzlaşısı'nı Gelişmiş Ülkelerin Uygulamaya Alması Durumunda Gelişmekte Olan Ekonomilerin Bankacılık Sektöründe Oluşturacağı Olası Etkiler .....	170
3.3.1. Uluslararası Bankacılık Sistemi ile Gelişmekte Olan Ekonomilerin Bankacılık Sektörü Arasındaki Rekabete Etkisi .....	170
3.3.2. Uluslararası Konjonktürel Dalgalanmalara Etkisi .....	172
3.3.3. Gelişmiş Ülkelerden Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bulunan Bankalara Verilen Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksiniminde Doğacak Etkilerin Analizi .....	176
3.4. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı'nın Uygulanmasında Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar ve Etkiler .....	188
3.4.1. Gelişmekte olan Ekonomilerde Bankaların Verdiği Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksinimine Etkileri .....	188
3.4.2. Bankaların KOBİ'lere Sağladığı Kredilere Etkileri ve Bu Kredilerin Bankaların Sermaye Gereksinimine Yansıması .....	194
3.4.3. Gelişmekte Olan Ekonomilerin İçsel Derecelendirmeye Dayalı Dayalı Yaklaşımları Uygulaması Durumunda Doğabilecek Olası Etkiler .....	199
3.4.4. Yeni Uzlaşı'nın Uygulanmasında Gelişmekte Olan Ekonomilerde Kredi Derecelendirme Kuruluşları ile İlgili Gelişmelerin Değerlendirilmesi .....	201
3.4.5. Gelişmekte Olan Ekonomilerin İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları Kullanmaları Halinde İhtiyaç Duyulan Verilerin Tedarik Edilmesinde Karşılaşılabilecekleri Olası Sorunlar .....	203
3.4.6. Yeni Uzlaşı'nın Uluslararası Bankalara Rekabet Avantajı Yaratması ve İki Farklı Bankacılık Sistemini Ortaya Çıkarması .....	205

3.4.7. Yeni Uzlaşî'nın Uygulanması İçin İleri Teknolojik çözümler ve Yazılımlara İhtiyaç Duyulması .....	207
3.4.8. Yeni Uzlaşî'nın Uygulanmasında Gereksinim Duyulan Teknolojik özümlerin Uygulama Maliyetlerinin Yüksekliği .....	210
3.4.9. Yeni Uzlaşî'nın Bankalarda Denetim Sürecine Etkileri .....	212
3.4.10. Yeni Uzlaşî'yi Uygulayacak Nitelikli İnsan Gücünün Temininde Karşılaşılabilir Olası Sorunlar .....	213
3.4.11. Yeni Uzlaşî'nın Kurumsal Yönetim Anlayışına Getireceği Etkiler .....	214
3.4.12. Yeni Uzlaşî'nın Denetleyici ve Düzenleyici Otorite Açısından Doğuracağı Etkiler .....	217
3.5. 2007 Yılında ABD'de Başlayan ve Tüm Dünyaya Yayılan Finansal Kriz Sürecinde Basel II Uzlaşîsı'nın Değerlendirilmesi ve Uzlaşî Hakkında Önerilen ve Öngörülen Değişiklikler .....	219
3.5.1. 2007 Yılında ABD'de Başlayan Finansal Krizin Gelişimi .....	219
3.5.2. Finansal Kriz Sürecinde Basel II Uzlaşîsı'nın Değerlendirilmesi ve Uzlaşî Hakkında Önerilen ve Öngörülen Değişiklikler .....	222

#### **BÖLÜM 4: BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİğİ UZLAŞISI'NIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ .....**

4.1. Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri .....	227
4.1.1. 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standardı Öncesi Düzenlemeler.....	227
4.1.2.1988 Yılından BDDK'nın Kuruluş Tarihine Kadar Yapılan Düzenlemeler .....	229
4.1.3. BDDK'nın Kuruluşundan Sonra Yapılan Düzenlemeler .....	230
4.1.4. Basel Uzlaşîları Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründe Gerçekleşen Sermaye Yeterlilik Oranları .....	233
4.2. Basel II Uzlaşîsı'na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritası ve Uzlaşî'ya Geçişte Sağlanan İlerlemenin Değerlendirilmesi .....	235
4.2.1. Basel II Uzlaşîsı'na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritası .....	235
4.2.2. Basel II Uzlaşîsı'na Geçişe İlişkin BDDK Tarafından Yapılan alışmaların Değerlendirilmesi .....	238

4.2.3. Basel II Uzlaşısı'na Geçişe İlişkin İlerlemenin Değerlendirilmesi .....	239
4.2.4. Basel II Uzlaşısı'nın Uyumunda Rol Alan Kuruluşlar ve Faaliyetleri ....	242
4.3. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın Uygulanmasında Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar ve Etkiler .....	246
4.3.1. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının Verdiği Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksinimine Etkileri .....	246
4.3.2. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının KOBİ'lere Sağladığı Kredilere ve Bu Kredilerin Bankaların Sermaye Gereksinimine Etkileri .....	251
4.3.3. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının ve Hazinesinin Yurtdışından Yaptığı Borçlanmalarda Sermaye Gereksinimi Üzerinde Yarattığı Etkiler .....	256
4.3.4. Türkiye'de Kredi Derecelendirme Mevzuatı ve Basel II Uzlaşısı Çerçevesinde Kredi Derecelendirme Kuruluşları ile İlgili Gelişmelerin Değerlendirilmesi .....	260
4.3.5. Uzlaşıda Yer Alan Kredi Riski Azaltım Teknikleri ve Kullanılan Teminatların Türk Bankacılık Sistemi Açısından Etkileri .....	263
4.3.6. Uzlaşının Türk Bankacılık Sisteminin Rekabet Yapısına Etkisi .....	266
4.3.7. Uzlaşıya Geçişin Denetleyici ve Düzenleyici Kuruluş Açısından Etkileri .....	270
4.3.8. Uzlaşıya Geçişin Maliyet, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Kullanım Gereksinimi Açısından Etkileri .....	272
4.3.9. Türk Bankalarının İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları Uygulamaya Alma Süreçlerinde Doğabilecek Olası Etkiler .....	275
4.3.10. Yeni Uzlaşının Türk Bankacılık Sektöründe Kurumsal Yönetim Anlayışına Getireceği Etkiler .....	278
4.3.11. Uzlaşının Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Bölümlerine Etkisi .....	281
4.4. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama Çalışması .....	285
4.4.1. Araştırmanın Amacı .....	285
4.4.2. Araştırmanın Kapsamı .....	285

4.4.3. Araştırmanın Metodolojisi ve Veri Seti .....	285
4.4.3.1. Araştırmanın Metodolojisi .....	285
4.4.3.2. Araştırmanın Veri Seti .....	286
4.4.4. Araştırma Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	288
4.4.4.1. Türk Bankacılık Sektöründe, Basel II Uzlaşısı'nın Gelişmekte Olan Ekonomilerde Uygulanmasına Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi .....	288
4.4.4.2. TBS'nin, Basel II Uzlaşısı'nın Sektörde Uygulanması Hakkındaki Sorulara Verdiği Yanıtların Değerlendirilmesi.....	294
4.4.4.3. Basel II Uzlaşısı'na Uyum Sağlamak Amacıyla Yapılan Faaliyetlere Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi.....	299
4.4.4.4. Basel II Uzlaşısı'nın Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısına Olan Etkisinin Değerlendirilmesine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi.....	302
4.4.4.5. TBS'de Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Organizasyonel Yapı, Denetim Süreci ve Kurumsal Yönetim Yapısına Etkisine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi.....	305
4.4.4.6. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Gerektirdiği Veri Toplama ve Biriktirme ile İlgili Sürdürülen Faaliyetlere Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi.....	308
4.4.4.7. Basel II Uzlaşısı'na Uyumun Bankalarda Oluşturacağı Maliyet Etkisine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi..	309
4.4.4.8. Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Teknolojik Altyapısına Olan Etkisine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi..	311
4.4.4.9. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'nda Yer Alan Yaklaşımların Uygulamasına Yönelik Sorulara Verdiği Yanıtların Değerlendirilmesi.....	312
<b>SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>316</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>326</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>365</b>

**KISALTMALAR**

<b>AB</b>	:Avrupa Birliği
<b>ABD</b>	:Amerika Birleşik Devletleri
<b>AIRB</b>	:Advanced Internal Ratings-Based Approach – Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
<b>AMA</b>	:Advanced Measurement Approach-Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı
<b>BCBS</b>	:Basel Committee on Banking Supervision-Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi
<b>BDDK</b>	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
<b>BIS</b>	:Bank for International Settlements-Uluslararası Ödemeler Bankası
<b>BK-EL</b>	:Beklenen Kayıplar-Expected Loses
<b>Bknz.</b>	:Bakınız
<b>BMK-UL</b>	:Beklenmeyen Kayıplar-Unexpected Loses
<b>CRD</b>	:Capital Requirement Directives-Sermaye Gereklilikleri Direktifleri
<b>COBIT</b>	:Control Objectives for Information and Technology-Bilgi Teknolojilerine ilişkin Kontrol Hedefleri
<b>DPT</b>	:Devlet Planlama Teşkilatı
<b>EAD-THK</b>	:Temerrüt Anındaki (halindeki) Kayıp - Exposure at Default
<b>ECAI</b>	:External Credit Assesment Institutions-Dışsal Derecelendirme Kuruluşları
<b>ECA</b>	:Export Credit Agencies-İhracat Kredi Kuruluşları
<b>ECB</b>	:European Central Bank-Avrupa Merkez Bankası
<b>FSI</b>	:Financial Stability Institute-Finansal İstikrar Enstitüsü
<b>GOE</b>	:Gelişmekte Olan Ekonomiler
<b>GSYİH</b>	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<b>ICAAP</b>	:Bankaların sermaye yeterliliğini değerlendirmelerinde içsel süreç oluşturmaları-Internal Capital Adequacy Assesment Process
<b>IMF</b>	:International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu

<b>IRB</b>	:Internal Ratings-Based Approach - İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
<b>IIF</b>	:Institute of International Finance-Uluslararası Finans Enstitüsü
<b>IT</b>	:Innovation Technologies-Yenileyici Teknolojiler-Bilgi İşlem Bölümleri
<b>LGD</b>	:Temerrüt Anındaki Risk ya da Bakiye-Loss Given Default
<b>KKB</b>	:Kredi Kayıt Bürosu
<b>KDO</b>	:Krediye Dönüştürme Oranları
<b>KOBİ</b>	:Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
<b>KOSGEB</b>	:Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
<b>KRA</b>	:Kredi Risk Azaltımı
<b>M</b>	:Vade- Maturity
<b>OECD</b>	:Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
<b>OPEC</b>	:Organization of Petroleum Exporting Countries-Petrol İhraç Eden Ülkeler Organizasyonu
<b>S&amp;P</b>	:Standard & Poor's
<b>SPK</b>	:Sermaye Piyasası Kurulu
<b>PD-TO</b>	:Temerrüt Olasılığı-Probability of Default
<b>PRET</b>	:Piyasa Riskine Esas Tutar'ın
<b>SREP</b>	:Supervisory Review and Evaluation Process- Ulusal denetleyici otoritenin bankaların sermaye yeterliliğini incelemeleri ve denetlemeleri
<b>PWC</b>	:PricewaterhouseCoopers
<b>QIS</b>	:Quantity Impact Study-Sayısal Etki Çalışması
<b>QIS-TR</b>	:Quantity Impact Study Turkey-Türkiye'de Yapılan Sayısal Etki Çalışması
<b>TBB</b>	:Türkiye Bankalar Birliği

<b>TBS</b>	: Türk Bankacılık Sektörü
<b>TCMB</b>	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
<b>TMSF</b>	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
<b>THK</b>	:Temerrüt Halinde Kayıp
<b>TOBB</b>	:Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
<b>TOSYÖV</b>	:Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı
<b>TÜSİAD</b>	:Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
<b>TÜBİTAK</b>	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
<b>TÜİK</b>	:Türkiye İstatistik Kurumu
<b>RMD-VAR</b>	:Riske Maruz Değer-Value at Risk
<b>Vb.</b>	:Ve benzeri
<b>YP</b>	:Yabancı Para

## TABLOLAR LİSTESİ

<b>Tablo 1:</b> Risk Yönetiminin Tarihi Gelişimi.....	32
<b>Tablo 2:</b> Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayılar.....	66
<b>Tablo 3:</b> 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması .....	69
<b>Tablo 4:</b> 1996 Yılında Piyasa Riskinin Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na Dahil Edilmesiyle Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması.....	78
<b>Tablo 5:</b> Dünyada Yaşanan Bankacılık Krizleri ve Başlangıç Tarihleri.....	83
<b>Tablo 6:</b> Finansal Krizler ve Düzenleme Cephesinden Gelen Tepkiler.....	85
<b>Tablo 7:</b> Basel II Sermaye Yeterliliği Süreci.....	87
<b>Tablo 8:</b> Basel II Uzlaşısı Gelişmişlik Düzeyine Göre Risk Ölçüm Yöntemleri.....	90
<b>Tablo 9:</b> Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşılarının Karşılaştırılması.....	98
<b>Tablo 10:</b> Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi.....	104
<b>Tablo 11:</b> Kamudan (Ülke Hazine ve Merkez Bankasından) Olan Alacaklar.....	105
<b>Tablo 12:</b> İhracat Kredi Kuruluşları Risk Puanları.....	106
<b>Tablo 13:</b> Bankalardan Alacaklar.....	107
<b>Tablo 14:</b> Kurumsal Krediler.....	108
<b>Tablo 15:</b> Spesifik Riskin Hesaplanmasında Dikkate Alınan Risk Katsayıları.....	125
<b>Tablo 16:</b> Vade ve Risk Ağırlıkları.....	126
<b>Tablo 17:</b> Yatay Netleştirme Yüzdeleri.....	127
<b>Tablo 18:</b> Standart Yaklaşımda Banka Faaliyetlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Değerleri .....	137
<b>Tablo 19:</b> Finansal İstikrar Enstitüsü Tarafından Basel II Uzlaşısı'nın Ülkelerin Uygulamaya Almaları Konusunda Yapılan Anket Çalışmasının Bölgesel Bazda Dağılımı .....	152
<b>Tablo 20:</b> Finansal İstikrar Enstitüsü Tarafından Basel II Uzlaşısı'nın Ülkeler Tarafından Uygulamaya Alınması Hakkında Yapılan Anket Çalışmasının Bölgesel Bazda Dağılımı ve Uygulama Tarihleri.....	152



<b>Tablo 21:</b> Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışmasına Katılan Ülkelerdeki Bankalar İçin Kredi Riski Ölçümünde Kuvvetle Muhtemel Uygulanacak Yaklaşımlar .....	154
<b>Tablo 22:</b> G 10 Ülke Bankalarının Kullandıkları Operasyonel Risk Ölçüm Yaklaşımları .....	154
<b>Tablo 23:</b> Bazı Ülkelerin Basel II Uzlaşısı'nı Uygulamada Belirledikleri Yol Haritaları.....	155
<b>Tablo 24:</b> Asya-Pasifik Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İçin Belirledikleri Yol Haritaları .....	160
<b>Tablo 25:</b> Basel I Uzlaşısı ve Yeni Uzlaşım'da Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarının Mukayesesi (Ülkelerden Alacaklar).....	164
<b>Tablo 26:</b> Basel I Uzlaşısı ve Yeni Uzlaşım'da Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart Yaklaşımın Mukayesesi.....	177
<b>Tablo 27:</b> Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin Kredi Derecelendirme Notları.....	178
<b>Tablo 28:</b> Basel I Uzlaşısı ve Yeni Uzlaşım'da Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarının Bazı Varlık Gruplarının Risk Ağırlıklarında Yarattığı Değişim .....	183
<b>Tablo 29:</b> Kısa Dönem ve Uzun Dönemli Banka Alacaklarının Risk Ağırlıklarındaki Değişim ve Sermaye Gereksinimine Etkisi.....	184
<b>Tablo 30:</b> Basel Komite Tarafından Yapılan 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Bölgesel Bazda Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I'e Göre Değişmeler.....	189
<b>Tablo 31:</b> Basel Komite Tarafından Yapılan 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Varlık Grupları Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşısı'na Göre Değişmeler.....	190
<b>Tablo 32:</b> Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Yaklaşımlar Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşısı'na Göre Değişmeler.....	191

<b>Tablo 33:</b> Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Varlık Grupları Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşısı'na Göre Değişmeler.....	192
<b>Tablo 34:</b> Avrupa Birliği Ülkelerinde Seçilmiş Bazı Kredi Türlerinin Yıllar İtibariyle Kullanım Miktarı.....	193
<b>Tablo 35:</b> Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kobi'lere İlişkin Oranlar.....	195
<b>Tablo 36:</b> İDD Yaklaşımları için Tarihsel Veri Gereksinim Süreleri .....	204
<b>Tablo 37:</b> Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterlilik Oranları.....	235
<b>Tablo 38:</b> Türkiye'nin Basel II Yol Haritası.....	237
<b>Tablo 39:</b> Uzlaşımın Uygulanmaya Başlamasıyla Kredi Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntem.....	241
<b>Tablo 40:</b> Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı ve Modellerin Dayandığı Yöntemler.....	241
<b>Tablo 41:</b> Operasyonel Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntem.....	242
<b>Tablo 42:</b> Standart Yaklaşım Çerçevesinde Katılımcı Banka Portföylerinin Sermaye Yeterliliği Oranındaki Değişimlere Yaklaşık Etkileri.....	248
<b>Tablo 43:</b> Yapılan Sayısal Etki Çalışmalarının Sermaye Yeterlilik Rasyosuna Katkı Oranları.....	250
<b>Tablo 44:</b> Yeni KOBİ Sınıflandırmaları.....	252
<b>Tablo 45:</b> KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Dağılımı.....	253
<b>Tablo 46:</b> Türkiye'nin Kredi Derecelendirme Notları.....	257
<b>Tablo 47:</b> Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Belli Başlı Bankaların Kredi Derecelendirme Notları.....	258
<b>Tablo 48:</b> Türkiye'de Kullanılan Teminat Türleri ve Ağırlıkları.....	264
<b>Tablo 49:</b> Türk Bankacılık Sektörünün BDDK İlerleme Raporu'na Göre Kaynak Yeterliliği.....	274
<b>Tablo 50:</b> Türk Bankacılık Sektörünün BDDK İlerleme Raporu'na Göre Risklerin Hesaplama Yöntemleri Bazında Sistem ve Altyapı Yeterliliği.....	274
<b>Tablo 51:</b> Ankete Katılan Banka Sayısı.....	286

<b>Tablo 52:</b> Anket Katılımcısının Profili .....	287
<b>Tablo 53:</b> Türk Bankacılık Sektörünün Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı'nın Uygulamasına Bakış Açısı.....	292
<b>Tablo 54:</b> Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın Sektörde Uygulanmasına Bakış Açısı.....	298
<b>Tablo 55:</b> Basel II Uzlaşısı'na Uyum Sağlamak Amacıyla Yapılan Faaliyetler.....	301
<b>Tablo 56:</b> Basel II Uzlaşısı'nın Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısına Olan Etkisi .....	304
<b>Tablo 57:</b> Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Organizasyonel Yapı, Denetim Süreci ve Kurumsal Yönetim Yapısına Etkisi.....	307
<b>Tablo 58:</b> Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Gerektirdiği Veri Toplama ve Biriktirme ile İlgili Sürdürülen Faaliyetler .....	309
<b>Tablo 59:</b> Basel II Uzlaşısı'na Uyumun Bankalarda Oluşturacağı Maliyet Etkisi.....	310
<b>Tablo 60:</b> Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Teknolojik Altyapısına Olan Etkisi.....	312
<b>Tablo 61:</b> Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'nda Yer Alan Yaklaşımların Uygulanmasına Bakış Açısı .....	314

## ŞEKİLLER LİSTESİ

<b>Şekil 1:</b> Finansal Küreselleşme ve Uluslararası Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi .....	14
<b>Şekil 2:</b> Finansal Risk .....	25
<b>Şekil 3:</b> Risk Yönetimi Süreci .....	28
<b>Şekil 4:</b> Bankacılık Risklerinin Sınıflandırılması .....	35
<b>Şekil 5:</b> Bankacılıkta Risk-Sermaye İlişkisi .....	42
<b>Şekil 6:</b> Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Yapısal Blokları .....	92
<b>Şekil 7:</b> Basel II Genel Çerçevesi ve Üçlü Yapısal Bloğun Sınıflandırılması.....	94
<b>Şekil 8:</b> Basel II Uygulama Kapsamı.....	100
<b>Şekil 9:</b> Basel II'de Risk Bazlı Sermaye Yeterliliği Rasyosu.....	101
<b>Şekil 10:</b> Sermaye Yeterliliğinin Gözetimi ve Denetimi.....	146
<b>Şekil 11:</b> Basel II Uzlaşısı'nda KOBİ Kredilerinin Ayrımı .....	195
<b>Şekil 12:</b> Basel II Uzlaşısı'na Uyum Faaliyetlerinin Yürütülmesinde Rol Alan Kuruluşlar .....	245

**GRAFİKLER LİSTESİ**

<b>Grafik 1:</b> Düzenleyici Sermayede Meydana Gelen Değişiklikler .....	180
<b>Grafik 2:</b> Sendikasyon Kredilerinde LIBOR Baz Puanlarının Kredi Notu ile İlişkisi .....	185
<b>Grafik 3:</b> Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bankaların Bazı Gelişmekte Olan Ekonomilere Verdiği Kredilerin Değişimi .....	187
<b>Grafik 4:</b> Avrupa Birliği Ülkelerinde Yurt İçi Kredilerin Gelişimi .....	193

<b>Tezin Başlığı:</b> Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, Gelişmekte Olan Ekonomilerin Bankacılık Sektörüne Etkisi ve Türkiye Örneği	
<b>Tezin Yazarı:</b> İlhan ŞAHİN	<b>Danışman:</b> Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR
<b>Kabul Tarihi:</b> 24 Haziran 2010	<b>Sayfa Sayısı:</b> xix (ön kısım) + 365 (tez)
<b>Anabilimdalı:</b> İktisat	<b>Bilimdalı:</b> İktisat
<p>Dünyada finansal sistemde yaşanan hızlı küreselleşme neticesinde, finansal piyasalar arasındaki etkileşim artmıştır. Hatta, finans piyasalarında zaman zaman ortaya çıkan krizler küresel finansal sistemin tamamını tehdit eder hale dönüşmüştür. Bu ortamda, finansal sistemin düzenlenmesine yönelik çeşitli küresel standartlar oluşturulması ihtiyacı doğmuş olup, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı finansal sistem içerisinde ağırlıklı payı alan bankacılık sistemine ilişkin bu düzenlemelerin odağında yer almıştır.</p> <p>Bu tezde, bankacılık düzenlemelerinin ana bileşenlerinden biri olan sermaye yeterliliği konusundaki Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasının gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörleri üzerindeki etkileri, Türkiye örneği ile analiz edilmektedir.</p> <p>Gelişmiş ülkeler tarafından bankacılık sektörünün mali yapısını güçlendirmek amacıyla geliştirilen Yeni Uzlaşısı'nın, getirdiği yeniliklerle, gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerine de olumlu anlamda katkısı olacağı düşünülmektedir. Basel II gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinin güçlü bir mali yapıya kavuşmasına sağlayacağı katkı yanında, düzenleme eksiklikleri olan ülkelerin bu anlamdaki ihtiyaçlarını karşılayarak sektörün kurumsal ve mevzuat altyapısını geliştirmek suretiyle yapılanmasına önemli derecede katkıda bulunacaktır.</p> <p>Tezi desteklemesi amacıyla örnek ülke olarak Türkiye'den faydalanılmış ve Uzlaşısı'nın Türk bankacılık sektöründe doğuracağı etkiler analiz edilip incelenmiştir. Bu amaçla, gelişmekte olan ekonomiler arasında yer alan Türkiye'de bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile ilgili mevcut ve yapılması planlanan faaliyetleri, beklentileri ve sorunlarının ölçülüp değerlendirilmesine yönelik anket çalışması yapılmış ve neticeleri sunulmuştur.</p> <p>Yapılan anket çalışması neticesinde, her ne kadar Türk Bankacılık sektörü, Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkelere daha uygun bir yapıda tasarlanması gerektiği görüşünde olsa da; aynı zamanda, Türkiye'de uygulanmasının bankacılık sisteminin uluslararası entegrasyonu ve piyasa kabulü için gerekli ve yararlı olan bir uygulama olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.</p> <p>Bu kapsamda, Basel II Uzlaşısı'nın bankacılık sektörüne birçok olumlu etkisi olacağı düşüncesinde olan Türk Bankacılık sektöründe yer alan bankalar, Uzlaşısı'ya uyum sağlamak için çalışmalarını sürdürmekte olup sektörde, Uzlaşısı'ya geçişe ilişkin kayda değer bir yol katedildiği söylenebilir.</p>	
<b>Anahtar kelimeler:</b> Bankacılık Düzenlemeleri, Basel II, Sermaye Yeterliliği, Risk Yönetimi, Gelişmekte olan ekonomiler	

<b>Title of the Thesis:</b> Basel II: New Capital Adequacy Accord, The Impact on Banking Sector of Emerging Economies and The Case of Turkey	
<b>Author:</b> İlhan ŞAHİN	<b>Supervisor:</b> Assistant Prof. Dr. Mustafa ÇALIŞIR
<b>Date:</b> 07 May 2004	<b>Nu. of pages:</b> xix (pre text) + 365 (main body)
<b>Department:</b> Economy	<b>Subfield:</b> Economy
<p>As a result of the rapid globalization of the world financial system, the interaction between financial markets has increased. Moreover, the crisis that occur in the financial markets from time to time was transformed into a structure which threatens the entire global financial system. In this environment, the various global standarts for the regulation of the financial system has been needed to be created. Basel II New Capital Adequacy Accord regarding regulation of banking sector weighted share in the financial system took place at the core of these arrangements.</p> <p>In this thesis, Basel II Accord regarding capital adequacy arrangements which is one of the main component of banking regulations, the impacts in emerging economies' banking sectors were analyzed with the case of Turkey.</p> <p>New Accord improved developed countries in order to strengthen the financial structure of banking sectors, with its innovations, the banking sectors in emerging economies also is expected to contribute positively. Besides the contribution of attaining strong financial structure to emerging economies' banking sectors, Basel II will also contribute to meet regulation deficiencies of these economies' banking sectors and strengthens the institutional and regulatory infrastructure significantly.</p> <p>In order to support thesis, Turkey taking place among emerging countries was chosen as the sample country and impacts of implementation New accord in Turkish Banking sector were examined and analyzed. For this purpose, in Turkish banking sector, in order to measure and evaluate the existing and planned activities, expectations and problems of Basel II Accord Implementation, survey was conducted and the results are presented.</p> <p>As a result of the survey, although Turkish Banking sector is of the opinion regulating New Accord, in a more appropraite structure for emerging countries' bankings sectors; at the same time, its implementation in Turkish Banking sector is evaluated useful and necessary for international integration and market acceptance according to the conclusions reached.</p> <p>At this framework, Turkish Banking sector which is of the opinion that New Accord, if applied, have many positive effects and results. For this purpose, Turkish Banking sector continue works to adapt New Accord and, it can be accepted to make considerable progress for adapting Basel II.</p>	
<b>Keywords:</b> Banking Regulations, Basel II, Capital Adequacy, Risk Management, Emerging Economies	

## GİRİŞ

1970'li yıllarda Bretton Woods sisteminin yıkılarak dalgalı kur sistemine geçilmesi, finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaların kaldırıldığı ya da önemli ölçüde azaltıldığı deregülasyon uygulamalarının başlangıcını oluşturmuştur. Finansal liberalleşme olarak adlandırılan bu süreç sonunda uluslararası rekabete açılan finans piyasalarının birbiriyle entegrasyonu gerçekleşmiş ve sürecin tüm bu unsurlarını birlikte ifade eden "finansal küreselleşme" denilen olgu had safhaya ulaşmıştır.

Finansal küreselleşmenin artması ve finansal bütünleşme sonucunda finans sistemleri değişime uğramış ve finansal piyasalarda yeni ve daha karmaşık ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır. Finansal küreselleşmenin artmasını etkileyen diğer unsurlardan teknolojinin devasa bir hızla gelişmesi, finansal kurumlar arasında artan rekabet ve finansal araçların çeşitliliği ile karmaşıklığındaki artış, bankacılık sisteminde değişime yol açarak, uluslararası bankacılık düzenlemelerinin gelişiminde en önemli etkenler olmuştur.

Mali kuruluşları, giderek artan ölçüde ürün türlerini ve sınırları aşacak şekilde faaliyet göstermeye iten rekabetçi ve ekonomik entegrasyon güçleri; sermayenin dünya çapında daha serbest hareket eder hale gelmesi ile daha da güçlenmiştir. Son dönemde, mali kuruluşlar tipik bir sürü davranışı içinde, küresel mali ekonominin seçilen kısımlarında toplu olarak kısa süreli kâr fırsatlarının peşinde koşmuş bu da riskin aşırı yoğunlaşmasına yol açmıştır. Algılanan herhangi bir kriz esnasında ise, aynı hız ve kötücülükle riskin yoğunlaştığı ekonomilerden kaçmışlardır. Böylece, global bir köyde sürü psikolojisi ile sermaye, coğrafi sınırları yıldırım hızıyla aşabilir hale gelmiş ve genellikle aynı yönde ve aynı anda hareket edebilme yeteneğine bankacılık ve finans piyasaları sayesinde kavuşmuştur.

Bankaların ve bankacılık sektörünün ekonomik ve finansal sistem içerisinde boyutlarından öte böylesine büyük bir role sahip olması, söz konusu kuruluşları diğer ticari kuruluşlardan ayırmakta ve daha farklı regülasyona tabi olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Bankalar, gösterdikleri faaliyet açısından, ekonomik yapı içerisinde kritik öneme sahip kuruluşlar haline gelmiştir. Güven tesis edilmiş, etkin ve sürekli gelişme içerisinde olan bir bankacılık sistemi, ekonomik gelişmenin en önemli parçası olarak kabul edilmektedir. Ekonomik ve sosyal alanda birçok işlev üstlenen bankacılık sisteminin sağlıklı bir şekilde faaliyet gösterip göstermediği, gerek ülke dahilinde yetkili kamu otoriteleri, gerekse uluslararası kuruluşların en çok ilgi gösterdiği husustur.



Finansal sistemde uluslararası alanda yaşanan krizler ve gelişmeler, bankaların çeşitli risklerle karşılaşmalarına da neden olmuştur. Bankacılık sektöründe iflaslar ile karşılaşmış ve bazı bankaların mali bünyeleri bozulmuştur. Küreselleşme ile finansal piyasalar arasında artan bağıllık, ekonomik ve finansal istikrarın tüm piyasalarda sürdürülebilirliği ihtiyacını doğurmuştur. Bilhassa, 1980'li yıllardan sonra hızlanan küreselleşme eğilimi, finansal sistemde uluslararası düzenleyici kuruluşların daha etkin rol almalarına ve duyulan ihtiyaç nedeniyle bu kuruluşlar aracılığıyla yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşların uluslararası kabul görmüş standartlarla uyumlu olarak faaliyet göstermesi aynı zamanda, farklı ülkelerde yapılan işlemlerde benzer finans dilinin kullanılması, bir başka deyişle, aynı finansal tablonun farklı yerlerde benzer şekilde yorumlanabilmesi anlamına geleceğinden, uluslararası alanda faaliyet gösteren kişi/kuruluşların karşı karşıya kaldıkları risklerin belirli bir oranda azalması söz konusudur. Uluslararası geçerliliği olan standartların oluşturulması ekonomide karar alma süreçlerini iyileştirip, uluslararası finansal sistemi güçlendirmektedir.

Uluslararası düzenlemelerde ortak standartlar oluşturulmasının en önemli nedenlerinden biri de, bazı ülkelerdeki düzenlemelerin diğer ülkelere göre çok sıkı olması ve bu durumun rekabet eşitsizliğine yol açmasıdır. Daha zayıf düzenlemeye sahip ülkelerin bankaları, daha sıkı düzenlemeye sahip ülkelerin bankalarına göre daha az sermaye maliyetine sahiptirler. Bu durum, düzenlemeleri daha az sıkı olan ülkelerin bankalarının müşterilerine daha düşük maliyetle hizmet sunmalarına yol açmaktadır. Uluslararası regülasyon tüm ülkeler için belirli standartlar oluşturarak söz konusu uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmayı ve ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratmayı amaçlamaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde sistematik banka regülasyonlarının nispeten yeni olduğu düşünülebilir. Banka regülasyonlarına ilişkin sürecin odak noktasında, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS-Bank for International Settlements) altında çalışan ve ortak uygulamaların oluşturulabilmesi için bir forum işlevi gören Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin (BCBS-Basel Committee on Banking Supervision) oluşturduğu standartlar bulunmaktadır.

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslar üstü bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı

bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite, ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla Komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır.

Yaşanan krizlerde bankaların mali bünyelerinin güçlü olmasını sağlayıcı unsur olarak "bankaların yeterli sermaye bulundurması" ön plana çıkan husus olmuştur. Sermaye, gerek finansal krizlerde riskin azaltılarak finansal sistemin sağlıklı çalışmasını sağlamak, gerekse bir nevi teminat unsuru olması nedeniyle mevduat sigortası özelliği taşıdığından banka sahipleri, mevduatı olanlar ve bankaya borç veren diğer kişi ve kuruluşlar açısından yeterliliği kritik bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda sermayenin, bankalar açısından beklenmeyen kayıpların (unexpected losses) yol açtığı zararların mevduat sahipleri ve diğer alacaklılar zarar görmeden atlatılması gibi temel bir işlev gördüğü söylenebilir. Beklenmeyen zarara ne seviyede bir sermayenin yeterli geleceğini tespit etmek ise oldukça güçtür.

Sermaye yeterlilik oranı, basit anlamda, bankaların bir birimlik sermaye ile kaç birimlik riski karşılayabildiğini ifade eden sayısal bir orandır. Günümüzde, bankacılık faaliyetlerinin artan bir hızla uluslararası alana yayılması, yaşanan krizler ve rekabetin artmasıyla söz konusu kavram daha fazla ağırlık kazanmıştır. Öyle ki, bankalar eskiden aktif büyüklüklerine göre sıralanırken bugün sermaye yeterliliği en önemli ölçüt haline gelmiştir. Sermaye yeterliliği bir bankanın sağlamlığı ve bilançosunu değerlendirirken yararlanılabilecek bir ölçüt olduğu gibi, yönetimine de disiplin getiren bir unsurdur.

Sermayenin banka faaliyetlerinde tampon vazifesi görmesi ve uluslararası piyasalardaki son gelişmeler gelişmiş ülkeleri, ülkeler arasında gözetim ve denetim sistemlerinin yakınlaştırılarak uyumlu ve yeknesak bir bankacılık sisteminin oluşturulması faaliyetlerine yöneltmiştir. Bankacılık sektörü açısından bu düzenlemeler arasında en büyük ve önemli yeri, Basel Komite tarafından yayımlanan sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler almaktadır. Bu kapsamda, bankalarda sermaye yeterliliği standartları, bankaların içinde bulunduğu şartları değerlendirerek sağlıklı ve daha güçlü bir mali yapı ile faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla düzenlenmekte ve sürekli geliştirilmektedir.

Bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği ile birlikte değerlendirilen risk yönetimi kavramı, son yıllarda meydana gelen uluslararası krizlerde belirleyici bir role sahip

olması nedeniyle üzerinde pek çok çalışma ve düzenleme yapılan bir noktaya gelmiştir.

Basel Komite tarafından sermaye yeterliliği standartlarının belirlendiği ilk düzenleme, 1988 yılında açıklanan tavsiye kararlarıdır. Basel Komitenin sermaye yeterliliği alanında aldığı 1988 yılındaki tavsiye kararlarının yayımlanmasından beri, bu kararlar finans piyasalarındaki gelişmelere göre sürekli revize edilmektedir.

Basel I Uzlaşısı, uluslararası bankacılık düzenlemeleri açısından çok büyük bir önem arz eder. Zira Uzlaşısı, sanayileşmiş ülkeler arasında giderek büyüyen finansal bağımlılığı teyid eden ve ileride daha önemli uluslararası düzenlemelerin yakınlaştırılmasının habercisi olabilecek denetim alanında yapılan düzenlemeler konusunda atılmış ilk büyük uluslararası adım olarak nitelendirilebilir. Uzlaşısı'nın piyasadaki oyuncular için kuralları olan ortak bir oyun alanı yaratması ve benimseyen bazı gelişmekte olan ülkeler için % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılması nedeniyle finansal istikrarı güçlendirmesi olumlu özellikleri arasındadır.

Basel I Uzlaşısı, ülkelerin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin farklı olmasından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak ve uluslararası bankacılık sisteminin güvenilirliği ve istikrarını arttırmak amacıyla geliştirilen küresel bir standarttır. 1992 yılından beri uygulanan ve ilkeleri 120'den fazla ülke tarafından benimsenen standart, sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında kredi riskini dikkate almıştır.

Basel I düzenlemesi zaman geçtikçe doğan ihtiyaçlara göre geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi, 1994 yılında Meksika ve Türkiye gibi ülkelerde ortaya çıkan finansal krizlerin niteliği ve etkileri neticesinde, faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa riski taşıyan unsurların da sermaye yeterliliği hesaplamasına katılmasını zorunlu kılmasıdır. Bu çerçevede, 1996 yılında piyasa riski sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilmiş ve dolayısıyla bankaların sermaye ihtiyaçları artmıştır.

Basel I, içerik olarak basit olması nedeniyle gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak içerdiği standartların anlaşılır, basit ve kolay uygulanabiliyor olması, Uzlaşısı'nın özellikle gelişmekte olan ekonomilerce benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Bu yüzden, Basel I söz konusu ekonomilerde bankacılık düzenlemelerinin modernleşmesine ve finans sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur.

Gerek dünyada yaşanan hızlı küreselleşmenin beraberinde getirdiği ve yoğun rekabet ortamının körüklediği finansal ürünlerde yaşanan değişim ve gelişmeler, gerekse 1990

yılından sonra çeşitli ülkelerde (Güney Asya, Rusya, Arjantin, ve Türkiye) yaşanan ekonomik krizlere bağlı olarak finans sektöründe yaşanan krizler Basel I kriterlerinin gözden geçirilmesini zorunlu kılmış ve Basel II düzenlemelerinin temel dayanağını oluşturmuştur.

“Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı” ile bankacılık düzenlemelerine yepyeni ve farklı düzenlemeler katılmış ve bankacılık sistemi içerisinde risk yönetimi kültürünün çok daha kapsamlı bir şekilde oluşturulması hedeflenmiştir. Bu açıdan, Yeni Uzlaşım kendinden önceki düzenlemelere göre çok daha farklı olup, gerek bankalar gerekse düzenleyici ve denetleyici otoritelere risk odaklı bütünsel bir bakış açısı kazandırmakta ve getirdiği birçok yeni düzenleme ile finansal sistemin stabilitesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yeni Uzlaşım ile kredi riski ölçüm teknikleri geliştirilmiş ve önceki Uzlaşım’da OECD üyeliği esasına dayanan risk ağırlıklandırma sisteminin sakıncası, derecelendirme sistemine geçiş ile kaldırılmıştır. Böylece “herkese tek beden elbise” (one size fits all) uygulamasına son verilmiş, OECD ülkesi olup olmama kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği giderilmiştir. Uzlaşım ile getirilen en önemli değişikliklerden biri de bankaların operasyonel risklerine karşılık sermaye ayırmalarını içeren düzenlemeler içermesidir.

Basel II, yapısal blok olarak adlandırılan üç temel blok üzerine inşa edilmiştir. Uzlaşım’da yapısal blokların herbiri, birbirinin ayrılmaz bir unsuru olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamda, risklerin çeşitli ölçüm yöntemleriyle daha duyarlı olarak ölçülmesi ve buna ilişkin sermaye tahsisinin sağlanması, bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmeleri ve uygulamalarının teşviki, denetleyici otoritelerin kontrollerinin belirlenmesi ve piyasa disiplini altında daha şeffaf şekilde çalışarak finansal istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Basel II, risk kontrol ve kültürünü artırıcı özellikler taşıyan gerek ülke içi gerekse uluslararası finansal istikrara önemli derecede katkı sağlayacak uygulayan ülkeler açısından kayda değer bir avantaj sunmaktadır.

Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşımı’nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerine birçok açıdan etkileri olması beklenmektedir. Yeni Uzlaşım daha ziyade gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemleri gözetilerek hazırlanmış bir doküman niteliği taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında ve Basel Komite’de gelişmekte olan ekonomilerin temsilinin ancak ve henüz 2009 yılı Haziran döneminden itibaren kısmen sağlandığı göz önüne alındığında Uzlaşım’ın asıl etkisi ve uygulama sorunlarının gelişmekte olan ekonomilerde yaşanacağı düşünülmektedir.

Uzlaşı'yla amaçlanan, daha sağlam bir mali yapının oluşturularak finansal sistemde stabilitenin artırılmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, Uzlaşı'yı tüm yapısal bloklarıyla birlikte değerlendirip uygulamak önem arz etmektedir. Buna rağmen, Uzlaşı'nın salt kendi başına uygulanarak bankacılık sistemini stabil hale getirmesi beklentisi aşırı iyimser bir yaklaşım olacaktır. Fakat, Uzlaşı'nın özellikle gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinin yapılanmasına ve bazı sorunlarının çözümüne önemli derecede katkı sağlayacağı muhakkaktır.

Basel II'ye ülkelerin geçiş takvimleri ile ilgili çeşitli uluslararası kurum ve kuruluş ile araştırmacılar tarafından yapılan araştırma ve anket çalışmalarının neticesi, bazı gelişmiş ülkelerin ve çoğu gelişmekte olan ülkenin Uzlaşı'ya henüz geçmediği, geçme aşamasında olduğu ya da geçişi planladıkları şeklinde tespitler içermektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde Uzlaşının uygulamasına ilişkin mevzuat olan Sermaye Gereklilikleri Direktifi'nde, Uzlaşıda yer alan standart yaklaşımlar için 2007 yılı başı ve ileri ölçüm yaklaşımlarının ise 1 Ocak 2008'de Birlik ülkeleri tarafından uygulamaya alınması planlanmış ve geçiş yapılmıştır.

Uzlaşı'nın gelişmekte olan ekonomilerdeki bir etkisi, bu ülkelerin Uzlaşı'ya geçmeden önce gelişmiş ülkelerin Uzlaşı'yı uygulaması halinde doğacaktır. Diğerleri ise gelişmekte olan ülkelerin Uzlaşı'yı kendi ülkelerinde uygulamaları sürecinde bankacılık sektörlerinin yapısından kaynaklanan çeşitli etkilerdir. Basel II Uzlaşısı'na geçiş, tüm gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin gelişimi ve finansal istikrarın sağlanması açısından oldukça önemlidir.

Bu kapsamda, AB uyum süreci de dikkate alındığında Türk Bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'na uyumunun önem arz eden bir konu olduğu görülmektedir. Basel II Uzlaşısı'nın eleştirilen çeşitli alanları olmasına rağmen, uygulanması halinde sayısız yararları olacağı muhakkaktır. Türk Bankacılık sektörünün gelişmesine ve yapılanmasına yoğun ve önemli derecede katkısı olması beklenen Uzlaşı ile risk yönetim kültürünün sektörde yerleştirilmesi birçok kötü bankacılık uygulamasını daha alt seviyelere çekecek ve sektörün birçok konuda regüle edilmesine vesile olacaktır.

Yukarıda çerçevesi çizilen tez çalışmamızın temel konusu, uluslararası bankacılık düzenlemelerinde küresel bir standart olan Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin ve Türk bankacılık sektörüne etkilerinin incelenmesidir. Dört ana bölümden oluşan çalışmamızda, bu alanda yayımlanmış çalışmalardan ve elde edilen verilerden faydalanılarak Uzlaşı'nın gelişmekte olan

ekonomilerin ve Türk Bankacılık sektörüne etkileri analiz edilmek suretiyle değerlendirmeler yapılmış ve bu çerçevede çeşitli tespit ve öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümlerinde geniş literatür taraması sonucunda betimleme yöntemi ile Basel II Uzlaşısı'nın doğmasında ve gelişiminde etkili olan hususlar teorik altyapı oluşturulmak suretiyle incelenmiştir. Devamında, çoğunlukla bu alanda uluslararası kuruluşların yaptıkları çalışmalardan elde edilen veriler çerçevesinde Uzlaşısı'nın geliştirmekte olan ekonomiler üzerindeki etkileri tahlil edilmiştir. Son bölümde ise Basel II Uzlaşısı'nın geliştirmekte olan ekonomiler arasında yer alan Türkiye'nin Bankacılık sektörüne etkileri anket yöntemi kullanılmak suretiyle analiz edilmiştir.

Bu çerçevede birinci bölümde, Basel Düzenlemelerinin finansal küreselleşme sürecinde gelişimi ve risk kavramı çerçevesinde sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ile Basel I düzenlemelerinin kapsamı incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, Basel I Uzlaşısı'nın yaşanan krizlerin etkisiyle geliştirilmesine neden olan hususlar ve Basel II Uzlaşısı'nın doğuşu ile üç önemli temel ayağı olan yapısal bloklar içerdiği alt başlıklar itibariyle detaylı olarak sunulmuştur.

Üçüncü bölümde, Uzlaşısı'nın geliştirmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörüne etkisi geniş bir literatür çalışması yapılarak ve bunlardan faydalanmak suretiyle analiz edilmiş ve önemli değerlendirme ve tespitler yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise çalışmayı desteklemesi amacıyla örnek ülke olarak Türkiye'den faydalanılmış ve Uzlaşısı'nın Türk bankacılık sektöründe doğuracağı etkiler analiz edilip incelenmiştir. Bu amaçla, geliştirmekte olan ekonomiler arasında yer alan Türkiye'de bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile ilgili mevcut ve yapılması planlanan faaliyetleri, beklentileri ve sorunlarının ölçülüp değerlendirilmesine yönelik anket çalışması yapılmış ve neticeleri sunulmuştur.

Tez çalışması sürdürürken bu alanda yapılan çalışmaların çoğunun Uzlaşısı'nın genellikle gelişmiş ülke ekonomilerine ve bankacılık sistemlerine olan etkilerini ölçen ve değerlendiren çalışmalar olduğu, geliştirmekte olan ekonomilere etkisini ölçmeye yönelik çalışmaların daha kısıtlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızın, Uzlaşısının geliştirmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde doğacak etkilerini içerdiği önemli konular ile incelemesi ve analiz etmesi nedeniyle önemli olduğu ve bu alanda söz konusu ülkelere ve bankacılık sektörlerine önemli derecede katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

## **BÖLÜM 1: FİNANSAL KÜRESELLEŞME, BANKACILIKTA RİSK VE ULUSLARARASI BANKACILIK DÜZENLEMELERİNDEN BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ'NE**

1970'li yıllarda Bretton Woods sisteminin yıkılarak dalgalı kur sistemine geçilmesi, finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaların kaldırıldığı ya da önemli ölçüde azaltıldığı deregülasyon uygulamalarının başlangıcını oluşturmuştur. Finansal liberalleşme olarak adlandırılan bu süreç sonunda uluslararası rekabete açılan finans piyasalarının birbiriyle entegrasyonu gerçekleşmiş ve sürecin tüm unsurlarını birlikte ifade eden “finansal küreselleşme” denilen olgu had safhaya ulaşmıştır. Finansal küreselleşmenin artmasını etkileyen diğer unsurlardan teknolojinin devasa bir hızla gelişmesi, finansal kurumlar arasında artan rekabet ve finansal araçların çeşitliliği ile karmaşıklığındaki artış, bankacılık sisteminde çok hızlı değişikliklere yol açarak uluslararası bankacılık düzenlemelerinin gelişiminde en önemli etkenler olmuştur.

Uluslararası alanda yaşanan bu gelişmeler, finansal kurumların çeşitli risklerle karşılaşmalarına neden olmuştur. Özellikle finansal kurumlar arasında en önemli ağırlığı oluşturan bankalar karşılaştıkları riskler neticesinde büyük sorunlar yaşamış, mali bünyeleri bozulmuş ve iflaslar meydana gelmiştir. Bu açıdan sermaye, bankacılık faaliyetlerinin sürekliliğinde bir yeterlilik ölçütü ve güvence unsuru olmuş ve sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin uluslararası alanda yakınlaştırılması gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, ilerleyen konularda Basel Düzenlemelerinin finansal küreselleşme sürecinde gelişimi ve risk kavramı çerçevesinde sermaye yeterliliği düzenlemelerine ihtiyaç duyulmasının nedenleri ile Basel I düzenlemelerinin içeriği incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

### **1.1. Finansal Küreselleşme ve Finans Piyasalarında Uluslararası Bankacılık Düzenlemeleri**

#### **1.1.1. Finansal Küreselleşmenin Gelişimi**

1980'li yıllardan beri, dünyanın neresinde olursa olsun ekonomik, sosyal ve siyasi bütün değerlendirmelerde “küreselleşme” sıkça kullanılan anahtar bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (IMF Staff 2002:2; Baştürk, 2001; Çelik, 2008). Her ne kadar kavram olarak “küresel” (global) sözcüğünün kökeni, 400 yıl öncesine kadar gitse bile, “küreselleşme” (globalization), oldukça yeni bir olgudur. İlk olarak 1960'larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980'lerde sıkça kullanılmaya başlanmış, 1990'lara

gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir (Bozkurt, 2003).

Küreselleşmeye dair yapılan çeşitli tanımların birleştiği ortak nokta, “küreselleşme ile dünya ölçeğinde yaşam biçimleri, teknoloji, politika ve ekonomiler arasındaki bağlılığın ve sınır ötesi faaliyetler ile ilişkilerin arttığı yani hareketi kısıtlayıcı coğrafi ve ulusal engellerin önemini azaldığı”dır (ESCAP, 2003; Wikipedia:2007; Özgen, 1998; Çelik, 2008:2). Şöyle ki, küreselleşme iletişim ve insani etkileşimin dünya ölçeğinde hızla yayılmasıyla birlikte uluslar arasındaki coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlaması sonucunda insani gündem ve ilgilerin dünyalaşması sürecidir. Bu süreci tahrik eden etkenlerin önemli bir kısmı yeni ortaya çıkmış olmakla beraber, önceden beri var olan bir grup etken de yenilerde etkili hale gelmeye başlamış ve hep birlikte insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönlerine ulus aşırı bir nitelik kazandırmışlardır. Ayrıca, küreselleşmenin etkisinin, toplumların bu sürecin bilincine varmalarıyla birlikte daha da arttığı göze çarpmaktadır (Erdoğan, 2000).

Küreselleşme kapsam olarak esas alındığında ise; sanayinin iktisadi anlamda gelişmiş ülkelerden Üçüncü Dünya ülkelerine doğru kayması, dünya ürünlerinin ortaya çıkması (bir arabanın üretilmesinde yirmisekiz ayrı ülke ürünü parçalarının kullanılması), finans piyasalarının çeşitli ülkelere yayılması, önemli sayıda insanın ülkeler arasında hareketi, dünya ölçeğinde sosyal hak ve demokrasi taleplerinin artması, aynı malların farklı ülkelerde tüketilmesi olarak da değerlendirilip tanımlanabilir (Gökal, 1997).

Öçal (1993:7), küreselleşme ya da yabancı terminoloji ile “globalleşmeyi” siyasal, ekonomik ve bir de sosyo-kültürel olmak üzere üç boyutu olan bir kavram olarak incelemektedir. Bu çalışmada, esas itibarıyla uluslararası bankacılık düzenlemelerine en büyük etkisi olan ve ekonomik küreselleşmenin en kritik ayağını oluşturan “finansal küreselleşme” çerçevesinde değerlendirme ve incelemeler yapılacaktır.

Bu itibarla, öncelikle ekonomik anlamda küreselleşmenin tanımı yapılacak olursa, söz konusu kavram “dünya ölçeğinde ekonomiler arasında entegrasyonun özellikle ticaret ve finansal akımlar aracılığı ile artması” olarak tanımlanabilir. Ekonomik küreselleşme aynı zamanda, terim olarak işgücü, bilgi ve teknolojinin uluslararası hareketliliğini de içine almaktadır (IMF Staff, 2002:2).

Ekonomik küreselleşme, ticari, finansal ve üretimin küreselleşmesi olmak üzere üç boyutlu olarak değerlendirilerek gruplandırılabilir. Ticari küreselleşme veya küresel ticaret, diğerlerinden daha eski bir gelişmedir. Bu gelişme, 1947’de kurulan GATT



(General Agreement on Tariffs and Trade-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi çalışmaları ile başlatılmıştır. Bugün GATT'ın yerine Dünya Ticaret Örgütü (WTO-World Trade Organization) geçmiş bulunmaktadır (Seyidoğlu, 2009:216-217). Belirtilen türdeki uluslararası organizasyon ve kuruluşlar ekonomik küreselleşmenin koordinasyonu ve gelişimine katkıda bulunurken, aynı zamanda birçoğu, küreselleşmenin evrilimi içerisinde doğal bir sonucu olarak gelişmektedirler (ESCAP, 2003).

Ekonomik küreselleşmenin boyutlarından biri olan üretimin küreselleşmesi sınır ötesi üretimin yaygınlaşmasını ifade eder. Başka bir deyişle günümüzde dünya üretiminin çok önemli bir payı, çok uluslu işletmeler tarafından ana ülke sınırları dışında gerçekleştirilmektedir. Aslında bu anlamdaki küreselleşme çok yeni olmayıp İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar inmektedir (Seyidoğlu, 2009:217; Aydemir ve Kaya, 2007:275).

1980'li yıllarda uluslararası sistemde meydana gelen yeniden yapılanmanın bir uzantısı olarak önem kazanan ve çok yönlü bir etkiye sahip küreselleşmenin ekonomik boyutunun bir diğer ayağını oluşturan finansal küreselleşme, kısaca, "sınır ötesi finansal akımlar aracılığıyla küresel bağlantıların artmasını" ifade eden genel bir kavram olarak tanımlanabilir (Prasad ve diğer., 2003:7). Stulz (2005:2), finansal küreselleşmeyi, "finansal varlıkların ticaretinin liberalleşmesi" olarak tanımlamaktadır. Finansal küreselleşme, daha kapsamlı olarak ise "ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması" şeklinde de tanımlanmaktadır. Dikkat edilirse, finansal küreselleşme hem küreselleşmenin bir parçası hem de küreselleşmeyi hızlandıran önemli bir unsurdur. Nitekim, finansal piyasaların bütünleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda faiz ve kur dalgalanmalarına imkan tanınması üretimin küreselleşmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Durusoy, 2000). Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin ayrılan alt gruplarının birbirleri arasında bir etkileşim olduğu görülmektedir.

Finansal küreselleşmenin günümüze kadar gelişiminin hızlanmasında çeşitli dinamiklerin etkisi olmuştur. İşlem hızını arttırarak maliyetin düşmesini sağlayan

teknolojik gelişmenin finansal küreselleşmenin en önemli dinamikleri arasında olduğu söylenebilir. Teknolojik gelişme sayesinde, finansal piyasalar arasında fonların anlık hareketleri ile reelden sanala geçiş süreci yaşanmış, fiziki varlık yerine dijital kayıt sistemi ön plana çıkmıştır (Kurtulmuş, 1994).

Günümüzde, finansal sektör inanılmaz teknolojik ilerlemelerin yardımıyla, tüm endüstriler içinde en küresel endüstri haline gelmiş ve hatta, küresel finans ulusal devletler tarafından düzenleme dışı bırakılmış, gelişen teknoloji sayesinde yirmidört saat sürekli çalışan elektronik bir sistem şekline dönüşmüştür (Wolfensohn, 2000). Sistemde karar merkezleri siyasal başkentler değil, New York, Londra, Tokyo gibi finansal merkezler olmuştur (Gökal, 1997:3). Dünya çapında finansal enstrümanlar arasındaki değişim ve sınır-ötesi ekonomik faaliyetlerin finansmanın önemli bir bölümü, finansal kurumların yoğun olarak bulunduğu bu merkezlerde gerçekleştirilmektedir (Camilleri, 2003:3).

Finansal küreselleşmenin önemli dinamiklerinden bir diğeri olan finansal liberalleşme ise, “1970’li yıllarda Bretton Woods sisteminin yıkılarak dalgalı kur sistemine geçilmesi ile başlayan süreçte ülkelerin bankacılık ve finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamalarının kaldırıldığı ya da önemli ölçüde azaltıldığı deregülasyon uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci” olarak ifade edilmektedir (Başar, 2006:195; Goodhart ve diğ., 2006:4; Aydemir ve Kaya, 2007).

Küresel rekabet; hükümetleri, dünyadaki yatırım fonlarını ülkelerine çekebilmek ve finans kurumlarını uluslararası rekabete açabilmek için yürürlükteki yasal sistemlerini, piyasaların istekleri doğrultusunda serbestleştirmek üzere deregülasyon uygulamalarına yönelterek yeniden düzenlemek zorunda bırakmıştır (Kocaman, 2004:13; Ongun, 1993:38; Aşıkoğlu, 1995). Böylece, finansal liberalizasyon yaygınlaşmış ve genellikle hükümetler gelişmiş ülkelerin finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek amacıyla uluslararası sermaye hareketleri ve bankacılık-finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırmış ya da önemli ölçüde azaltmışlardır (Durusoy, 2000; Aşıkoğlu, 1995:29).

Tarihsel açıdan incelendiğinde, finans piyasalarında küreselleşmenin yoğunlaşmasının, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastladığı gözlemlenmektedir. Söz konusu dönemde, küreselleşme ile fon fazlası olanlarla bu fonları kullanmak isteyenler arasındaki bağlar çeşitlenmiş ve ilişkiler yoğunlaşmıştır (DPT, 1995). Rodrik’e

(2007:13) göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1950-1973 yılları arasını kapsayan dönemde dünyadaki ekonomik büyümenin önemli derecede artmasının en büyük nedeni uluslararası ilişkilerin yoğunlaşması ile küreselleşmeyi kuvvetlendiren etkenlerin çoğalması ve hızlanmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, finansal küreselleşmenin başlangıcının 1950'lere yani Eurocurrency piyasasının oluşum yıllarına denk geldiği söylenebilir (Ongun, 1993; Goodhart ve diğ., 2006:4). Eurocurrency piyasası, “yabancı ülke paraları cinsinden bankalara yatan kısa vadeli mevduatın, döviz kredisi olarak kullanıldığı piyasalar” olarak tarif edilebilir.

Finansal küreselleşmenin piyasa ayağında yer alan Eurocurrency gibi, Eurobond ve uluslararası hisse senedi piyasalarının hepsi de özel uluslararası finansal akımların gelişmesinin ürünü olan piyasalardır ve dünyanın dört bir yanına kök salan döviz piyasaları ile özel dolaysız yabancı sermaye yatırımlarıyla sıkı bir ilişki içindedir. Bu süreç ve ilişkiler, uluslararası finans piyasalarının gelişim sürecinin her evresi için geçerlidir (Ongun, 1993).

Söz konusu piyasaların ana işlevi, fon talep ve arz eden farklı ülke firmaları, bankaları, kamu kurumları ve bireysel yatırımcılarının karşılaşmasını sağlamaktır (TSPAKB, 2007). Böylece finansman ihtiyacının yerel piyasalardan karşılanamadığı durumlarda, uluslararası piyasalarda oluşan büyük miktarlardaki fonlar, bu ihtiyaca cevap vermektedir (DPT, 1995:22). Piyasalardaki karşılaşma ise çoğu kez dolaylı biçimde gerçekleşmektedir (Ongun, 1993:35).

Eurobond piyasaları ise, 1963 yılında bir ülke parası (italyan liri) cinsinden çıkartılan tahvillerin, dış ülkelerde pazarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Euroequity piyasası olarak da adlandırılan uluslararası hisse senedi piyasası ise hisse senetlerinin çıkartıldığı ülke dışında işlem gördüğü piyasalardır (TSPAKB, 2007).

Eurodolar piyasalarının gelişimine, finansal sistemde serbestleşmeyi sağlayan deregülasyona ilişkin yapılan düzenlemelerin yanında kısıtlayıcı tedbirler içeren regülasyon düzenlemeleri de katkıda bulunmuştur. Özellikle 1960'lı yıllarda ABD bankacılık sisteminde “Q Regulation”<sup>1</sup> adı verilen kısıtlayıcı düzenlemeler Eurodolar piyasasının gelişimini fonların bu piyasaya yönelmesine itici güç etkisi yaratarak kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır.

İkinci Dünya savaşından 1970'li yıllara kadar geçen zamanda finansal küreselleşmenin

---

<sup>1</sup> Q Regulation, bankalarla tasarruf ve kredi kurumlarının mevduata ödeyecekleri faizlerin azami oranlarının Federal Reserve Bank (FED) tarafından tespit edilmesini kapsamaktadır.

gelişim sürecine; çok taraflı parasal işbirliğini öngören Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) çalışmaları sonucunda uluslararası para sisteminin hemen savaş sonrasında aldığı şekil (paraların konvertibiliteye sahip olmaları), Dünya Bankası ve resmi nitelikteki kuruluşların desteklediği projelerin finansmanı için açılan krediler, ülkeden ülkeye sağlanan krediler, konsorsiyum bankaları gibi kuruluşların büyük çaplı sermaye yatırımı gerektiren projeleri desteklemek amacıyla verdikleri krediler sonucunda oluşan sermaye hareketleri ve teknolojiye yaşanan gelişmeler etkili olmuştur (DPT, 2000:35; Durusoy, 2000).

Bretton Woods sisteminin sona ermesi ve petrol krizi ile başlayan 1970'li yıllarda uluslararası bankacılık faaliyetleri önemli gelişmeler göstermiştir. Bretton Woods sisteminin sona ermesi ile birlikte birçok ülke sabit kur rejiminden esnek kur sistemine geçmiş ve kambiyo rejimlerini gözden geçirerek sermaye hareketlerini kısıtlayan düzenlemeleri yumuşatmıştır (Goodhart ve diğ., 2006:4). Petrol fiyatlarında dört kata yaklaşan artış ise petrol ihraç eden ülkelerin (OPEC) elinde çok önemli meblağlara ulaşan fonların birikmesine yol açmıştır. OPEC üyesi ülkeler atıl fonlarını özellikle sanayileşmiş ülkelerin bankalarına yöneltmişler ve söz konusu bankalar OPEC fonlarını uluslararası piyasalarda yeniden dağıtma işlevini üstlenmişlerdir. Öte yandan birçok ülkede, mali piyasalarda etkinliği artırmak amacıyla, bankacılık faaliyetlerinde deregülasyona gidilmiştir. Bütün bu faktörler 1970'li yıllarda uluslararası finans piyasalarının hızla derinleşmesine ve finansal küreselleşmenin artmasına katkıda bulunmuştur (DPT, 2000:35).

1970'li yıllarda Eurocurrency piyasalara canlılık getiren OPEC ülkelerinin dış fazlaları neticesinde oluşan fonların 1980'li yıllarda azalması, uluslararası bankaları ve ülkeleri tahvil ihracına yöneltmiş bu da menkul kıymet işlemlerinin yoğunlaşmasına ve beraberinde hem yeni finansal ürünlerin gelişmesine hem de finansal küreselleşmeyi arttıran bir etken olmuştur (Ongun, 1993:39; Aydemir ve Kaya, 2007).

Finansal liberalleşmenin gelişimi ile birlikte, kredi işlemlerinin yerini menkul kıymet işlemlerinin alması, finansal küreselleşme sürecini temelde ortaya çıkaran bir başka etken olmuştur. Finansal yenilikler arasında yer alan ve "menkul kıymetleştirme" (securitization) olarak bilinen bu olgu, finansal araçların çeşitlenmesinin, ulusal finans sektörlerinin dışa açılmasının, döviz piyasalarının genişlemesinin ve uluslararası finans piyasalarından uzun vadeli kaynak talebinin artması sonucu ortaya çıkmıştır (Ongun, 1993:39).

1980'li yıllardan sonra dünyada finansal serbestleşme süreci, ABD'nin 31 Mart 1980 tarihinde Kongre'de aldığı "Q Regulation" adlı kısıtlayıcı hükümler içeren düzenlemeleri kaldırması kararı ve bunu birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin aynı yönde aldıkları kararlarla takip etmesi, finansal küreselleşmenin hızlanmasına ve önemli seviyelere erişmesine neden olmuştur (Uludağ ve Arıcan, 1999:188). Washington Consensus (Washington Uzlaşması) olarak adlandırılan ve ABD tarafından alınan kararlarla IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların düşüncelerini yansıtan ve temelde 1980'li yılların başlarından itibaren yapısal uyum programları ile IMF ve Dünya Bankası tarafından üyelerine uygulattırılan politikalarla liberalleşmenin önündeki engeller kaldırılmış ve liberalleşme politikaları altın çağını yaşamıştır (Sally, 2008:55).

Böylece, 1980'li yıllarda uluslararası finansal sistemde meydana gelen yeniden yapılanmanın bir uzantısı olarak önem kazanan finansal küreselleşme, ulusal finans piyasalarını ayıran sınırları neredeyse ortadan kaldırmış ve uluslararası sermaye akımları önemli bir gelişme göstermiştir (Başar, 2006).

1990'lı yılların hemen başında ise ABD'de tahvil piyasasının yabancılara açılmasını sağlayan yasanın çıkması ve aynı yıllarda Japonya finansal piyasalarına yabancıların girme serbestliğini sınırlandıran yasanın yürürlükten kaldırılması ile AB ülkelerinin tüm sınırları kaldırma girişimlerinin finansal piyasaları da kapsıyor olması, finansal küreselleşme olgusuna hız katmıştır (Parasız, 1995:147). Aşağıda Şekil 1'de finansal küreselleşme ve uluslararası düzenlemelerin tarihi gelişimi sunulmuştur.

### Şekil 1: Finansal Küreselleşme ve Uluslararası Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi

1950'ler - 1960'lar

DÜNYA  
EKONOMİSİNDE  
SINIRLI  
BÜTÜNLEŞME



Riskin kamu otoriteleri  
tarafından denetimi  
(REGULATION)

1980'ler - 1990'ların başı

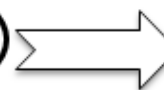
EKONOMİDE VE  
MALİ SİSTEMDE  
KÜRESELLEŞME



Piyasalarda düzenlemelerle  
getirilen sınırlamaların  
azalması (DEREGULATION)

1990'ların sonu

GLOBAL KRİZ  
EĞİLİMLERİ



Otokontrol sistemlerinin  
oluşturulması, kamu otoritesi  
ve uluslararası kuruluşların  
gözetim fonksiyonu  
(REREGULATION)

Kaynak: Sezgin ve Tüzün (2001:72)

1980'lerde başlayan ve 1990'lı yıllarda artarak devam eden deregülasyon süreci neticesinde finansal küreselleşme ve uluslararası finansal entegrasyonun geldiği boyut, 1994-1995 yıllarında Latin Amerika'da, 1997-1998 yıllarında Doğu Asya ve Rusya'da ve 2001-2002 yıllarında Arjantin'de ortaya çıkan krizlerin ışığı altında da değerlendirilebilir. Daha önce ülkeler arasında sadece malların serbest olarak ticaretinin yapılmasını öngören ekonomilerde ortaya çıkan krizlerde, yalnızca ülke içindeki ekonomik ajanların etkilenmesi söz konusuysen, malların ticareti dışında sermaye hareketlerine serbesti getiren deregülasyon politikaları uygulayan ülkelerde ortaya çıkan son finansal krizler, dünya ölçeğinde tüm ekonomik ajanların etkilendiğini göstermiştir (Obstfeld ve Taylor, 2002:1). Finansal piyasalar arasında böylesine yoğun bir şekilde artan bağıllık ve etkileşim ile yaşanan yıkıcı ve derin krizler, bankacılık ve finans sisteminde uluslararası kuruluşlarca önceki düzenleyici standartların yeniden düzenlenmesine (re-regülasyon) ve yenilerinin oluşturulmasına neden olmuştur (Eroğlu, 2005:2).

### **1.1.2. Finansal Entegrasyonun Gelişmesi ile Finansal Yenilik ve Ürünlerin Ortaya Çıkma Nedenleri**

Finansal açıdan küreselleşmenin kısaca, dünyadaki tüm finansal piyasaların uluslararası tek bir finansal piyasa olarak bütünleşmesi anlamına geldiğini önceki kısımda detayları ile açıklamıştık. Finans piyasalarında 1980'li yıllarda uluslararası finansal entegrasyon artarak ivme kazanmıştır. Finansal entegrasyonun hızlanarak ivme kazanmasına neden olan başlıca faktörleri (DPT, 2000:34; Kocaman, 2004:13):

- 1- Başlangıçta sanayileşmiş ülkelerin, daha sonraki yıllarda da gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret ve sermaye hareketlerini düzenleyen kuralları zaman içinde serbestleştirmeleri,
  - 2- İletişim ve bilgisayar teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve bankacılık endüstrisinin bu teknolojileri yoğun biçimde kullanması,
  - 3- Bankalara rakip diğer mali kuruluşların da uluslararası mali piyasalara katılmaları,
  - 4- Finansal piyasalarda kurumsallaşmanın artması,
- olarak sıralayabiliriz.

Bütünleşen finans piyasalarında küreselleşmenin en önemli göstergesi, uluslararası sermaye hareketlerinde yaşanan baş döndürücü artış olarak kendini göstermektedir.

Şöyle ki, bir günde el değiştiren sermaye/para miktarının trilyonlarca dolar olduğu tahmin edilmektedir. Çeşitli piyasalarda değişik amaçlar için hareket eden bu sermaye (doğrudan yatırım, spekülatif sermaye ve diğer) gelişmekte olan piyasaları ani ve şok edebilecek etkiler altında bırakabilecek seviyelere ulaşmıştır (Kaya, 2003:35).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, iletişim hızını artırıp maliyetini düşürerek, daha hızlı ve ucuz etkileşim sağlayarak, birçok ürünü ve faaliyeti bölgeselleştirip entegre ağlar sayesinde dağıtımını kolaylaştırmak suretiyle küreselleşmeyi mümkün kılmıştır. Bu sayede, ekonomik uzaklıklar azalmış, iş dünyasının faaliyetlerinin koordinasyonu için gereken zamandan tasarruf sağlanmış, değişim maliyetleri düşmüş ve finans pazarları ülkeler ve kıtalar boyutunda 24 saat faal konuma gelmiştir (Odyakmaz, 2000:1-2).

Mali kuruluşları, giderek artan ölçüde, ürün türlerini ve sınırları aşacak şekilde faaliyet göstermeye iten rekabetçi ve ekonomik entegrasyon güçleri, sermayenin dünya çapında daha serbest hareket eder hale gelmesi ile daha da güçlenmiştir. Son dönemde, mali kuruluşlar tipik bir sürü davranışı içinde, küresel mali ekonominin seçilen kısımlarında toplu olarak kısa süreli kâr fırsatlarının peşinde koşmuş bu da riskin aşırı yoğunlaşmasına yol açmıştır. Algılanan herhangi bir kriz esnasında ise, aynı hız ve kötücülükle riskin yoğunlaştığı ekonomilerden kaçmışlardır (Wolfensohn, 2000). Böylece, global bir köyde sürü psikolojisi ile sermaye, coğrafi sınırları yıldırım hızıyla aşabilir hale gelmiş ve genellikle aynı yönde ve aynı anda hareket edebilme yeteneğine bankacılık ve finans piyasaları sayesinde kavuşmuştur.

Finansal küreselleşme ile klasik finansal ürünlerin yerini daha kompleks ve farklı ürünler almaya başlamıştır. Genel olarak finansal yenilik ve ürünleri ortaya çıkaran nedenleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür (Fettahoğlu, 1991:6-7):

1- Ekonomik Gelişmeler: Finansal yeniliklerin sunulmasının temelinde yatan ekonomik nedenler, ekonomide yaşanabilen istikrarsızlıklar ve özellikle buna bağlı olarak artan risk bilincinden kaynaklanmaktadır. İstikrarsız ekonomik ortamın göstergesi de, yüksek enflasyon oranları ve buna bağlı olarak yüksek ve önemli ölçüde değişebilen faiz oranları ve döviz kurlarıdır.

2- Teknolojik Gelişmeler: Finansal yenilik ve ürünleri yaratan nedenlerden bir diğeri de bilgi işlem ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerdir. Bu alandaki gelişmeler aracı finans kurumlarının verimli çalışmasını yükseltirken, bilgi işlem maliyetlerini de düşürmektedir. Bunun sonucunda, belirli finansal hizmetler, örneğin finansal kurumlarda yatırıma dönüştürülebilecek hesaplar ile diğer finansal araçlar arasındaki

sürekli yer değiştirmeler artmıştır.

Teknolojik gelişmeler, aynı zamanda dünya çapında bilgi temini ve bilgi işlemlerini kolaylaştırmakta, piyasada şeffaflığı da yükseltmektedir.

3- Yasal Koşullar: Yapılan yasal düzenlemeler sonucunda finansal yenilikler ortaya çıkabilmektedir. Bankacılık sisteminin yörelere ve faaliyet türlerine göre sınıflandırılması yenilikler yaratabilir. Bunun yanında bu kesimde alınan liberalleşme ya da devlet düzenlemelerinin arttırılması yönündeki kararlar yenilik yaratabilir. Devlet düzenlemelerinin azaltılması ile finansal piyasalarda bankalar ve finans kurumları arasındaki rekabet artar, bundan dolayı müşteri kazanımı ve yeni mevduat toplamak için yeni hizmet ürünlerin geliştirilmesi gereği duyulur.

Devlet ve uluslararası finans kuruluşlarının düzenlemelerinin arttırılması da finansal kurumların çalışma alanlarına ve normlarına yenilikler getirir. Gerek ülke içinde gerekse uluslararası düzenleyici kurumların banka ve aracı kurumların yaptıkları işlemlerde düzenleme amacıyla oluşturdukları standartlar, finansal sisteme istikrar ve güveni tesis etmeyi sağlayıcı finansal yeniliklerdir.

4- Davranış Değişiklikleri: Zaman içinde müşterilerin finansal gereksinimleri sürekli şekilde değişmektedir. Finansal kurumlar değişen bu gereksinimleri karşılamak üzere yenilikler bulmak durumunda kalabilirler. Hesaba bağlı krediler, Eurocheque, kredi kartları değişen müşteri davranışları sonucunda geliştirilen finansal yenilikler arasında sayılabilir.

Finansal küreselleşmenin artması ve finansal bütünleşme sonucunda finans sistemleri değişime uğramış ve finansal piyasalarda 1960'lı yıllardan itibaren yeni ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır. Finansal alanda yaratılan yenilik ve ürünler piyasaya katılanların riskini azaltırken kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Bu ürünler üç farklı kategoride sınıflandırılmaktadır (Kocaman, 2004:16; Fettahoğlu, 1991).

1- Piyasa Genişletici Araçlar: Piyasanın likiditesini artırarak taraflara yeni yatırım fırsatları sunar.

2- Risk Yönetimi Araçları: Piyasa finansal varlıklara bağlı risklerin yeniden dağıtılmasına aracılık ederek, bu riskleri daha kolay taşıyıp bertaraf edebilecek özelliklere sahip olan tarafların riskleri üstlenmesine aracı olurlar.

3- Arbitraj Araçları: Yatırımcıların finansal varlıkların değişik piyasalarda risk



algılaması, bilgiye ulaşma ve vergilendirme farklılıkları nedeniyle farklı fiyatlardan satılması sonucu doğan maliyet ve getiri üstünlüklerinden yararlanmalarını sağlar.

Finansal yenilikler; finansal piyasaların, kurumların ve varlıkların evrilmesiyle oluşan yeniliklerden uluslararası düzenleyici kuruluşların aldığı düzenleyici kararlara kadar çeşitlilikler arz etmektedir.

Finansal piyasalar arz edilen finansal varlığın ilk veya ikinci el olmasına göre birincil ve ikincil piyasalar; varlıkların vadesine göre para ve sermaye piyasaları; varlıkların çeşitlerine göre hisse senedi, döviz, bono vb. piyasası; varlıkların anında alınıp satılmasına göre spot, belirli bir vade sonunda teslimine göre türev piyasalar olarak sınıflandırılacak ve çeşitliliklere ilişkin örnekler çoğaltılabilecek şekilde günümüze kadar evrilmiş ve bu piyasalara her geçen gün yenileri eklenecek şekilde evrilmeye devam etmektedir.

Günümüzde, riskten korunma amacıyla geliştirilen opsiyon, gelecek sözleşmeleri (futures contracts), vadeli işlemler (forward), vade ve faiz değiş-tokuşu (swap), faiz tavanı (cap), faiz tabanı (floor) ve faiz yakası (collar) gibi türev piyasalarda işlem gören türev ürünler finansal varlıkların evrilmesine verilebilecek en önemli örnekler arasında bulunmaktadır.

Finansal küreselleşme ve bütünleşmenin fırsat seçeneklerini sunan finansal yenilikleri ortaya çıkarması neticesinde firmaların yatırımlarını daha kolay ve az maliyet ile değişik finansal teknikler kullanarak finanse etme imkânları doğmuştur. Yine bu sayede, yatırımcılar da uluslararası çeşitlendirme ile portföy risklerine göre daha yüksek getiri elde etme veya risk-getiri tercihlerine göre riskten korunma (hedging) olanaklarını arttırmışlardır (Camilleri, 2003:2; Obstfeld ve Taylor, 2002:9,16,26).

Finansal yenilikler arasında yer alan finansal kurumlara ise Dünya Bankası'ndan IMF'ye (Uluslararası Para Fonu), WTO'dan (Dünya Ticaret Örgütü) ICC'ye (Milletlerarası Ticaret Odası), BIS'den (Bank for International Settlements) IASC'e (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi) kadar örnekler çoğaltılarak verilebilir (Mishkin, 2005:2).

### **1.1.3. Uluslararası Bankacılık Sisteminde Yer Alan Çeşitli Standart ve Düzenlemeler**

Küreselleşme ile finansal piyasalar arasında artan bağıllık, ekonomik ve finansal istikrarın tüm piyasalarda sürdürülebilirliğini gerekli kılmıştır. Bilhassa, 1980'li yıllardan

sonra hızlanan küreselleşme eğilimi, finansal sistemde uluslararası düzenleyici kuruluşların daha etkin rol almalarına ve duyulan ihtiyaç nedeniyle bu kuruluşlar aracılığıyla yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu amaçla ülkelerin bankacılık düzenlemelerinin birbirlerine yakınlaştırılması gündeme gelmiştir.

Kroszner ve Strahan (2006:1), bankacılık sektörünün ekonomik ve finansal sistem içerisinde boyutlarından öte daha büyük bir role sahip olduğuna vurgu yaparak, bankaların regülasyona tabi kuruluşlar olması gerektiğini; teknolojik ve yasal değişiklikler ile ekonomik şoklar gibi faktörlerin regülasyonun nedenleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Ayrıca, sektörün boyutunu, istikrarını ve verimliliğini etkileyen regülasyonun niteliği bu suretle, ekonomik büyümenin volatilitesine ve oranına da etki yapmaktadır (Kroszner ve Strahan, 2006:1).

Uluslararası düzenlemelerde ortak standartlar oluşturulmasının en önemli nedenlerinden biri de, bazı ülkelerdeki düzenlemelerin diğer ülkelere göre çok sıkı olması ve bu durumun rekabet eşitsizliğine yol açmasıdır. Daha zayıf düzenlemeye sahip ülkelerin bankaları daha sıkı düzenlemeye sahip ülkelerin bankalarına göre daha az sermaye maliyetine sahiptirler. Bu durum, düzenlemeleri daha az sıkı olan ülkelerin bankalarının müşterilerine daha düşük maliyetle hizmet sunmalarına yol açmaktadır. Uluslararası regülasyon tüm ülkeler için belirli standartlar oluşturarak uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmayı ve ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratmayı amaçlamaktadır (Oatley, 2000:37).

Bu açıdan değerlendirildiğinde sistematik banka regülasyonlarının nispeten yeni olduğu düşünülebilir. Bu kapsamda belli başlı uluslararası bankacılık düzenlemelerine aşağıda yer verilmiştir.

Banka regülasyonlarına ilişkin sürecin odak noktasında, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS-Bank for International Settlements) altında çalışan ve ortak uygulamaların oluşturulabilmesi için bir forum işlevi gören Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin (BCBS-Basel Committee on Banking Supervision) oluşturduğu standartlar bulunmaktadır. Uluslararası aktif bankalar için minimum sermaye standardı oluşturan 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı veya Basel I bu düzenlemelerin ilki sayılmaktadır (Saidenberg ve Schuermann, 2003:6; Akbulak ve diğ., 2004:151-152). Bunun dışında, söz konusu çalışma grubu "Etkin Bankacılık Gözetim ve Denetimi için Temel İlkeler", "Bankaların Yurtdışı Kuruluşlarının Denetimi için İlkeler-Sınır-Ötesi Denetim", "Bankalarda Açıklık ve Şeffaflığın Geliştirilmesi" ve

“Risk Yönetimi” konularında standartlar içeren düzenlemeler yayımlamıştır (TBB, 2000a:3).

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslar üstü bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla Komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır (BCBS, 2007:1).

Uluslararası düzenleyici kuruluşlardan 1980 yılında BIS çatısı altında kurulan Menkul Kıymet Ödeme Sistemleri Komitesi-CPSS (Committee on Payment and Settlement Systems) tarafından finansal sistemin gerek yurt içinde gerekse dünya ölçeğinde altyapısının geliştirilmesi için “uluslararası finansal kuruluşlarca işlem gören menkul kıymetler, mali kurumlar arasındaki fon transferleri, ödeme ve takas sistemleri” ile ilgili ilkelerin tespit edilmesi amacıyla çalışmalar yapılmaktadır (CPSS, 2007). Smorenberg (2009:70), ileride dünya ölçeğindeki tüm bankaların ödemeler arenasında daha aktif hale geleceği ve ortak ödeme standartlarında birleşecekleri konusuna vurgu yapmaktadır.

Dünya genelinde finansal iletişim ağını oluşturan fon transferlerinde kullanılan SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) bankacılık ve finans sisteminde yaşanan küreselleşmenin en önemli göstergesi ve finans sisteminin kullandığı uluslararası ödeme sistemi standartları arasında biridir. 1970’lerin ortalarından itibaren uluslararası finansal iletişimde ortak bir dil oluşturmak üzere kurulan SWIFT, üye bankaları aracılığıyla üyelerin kendi ve müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak tüm finansal piyasalar arasında mesaj alış verişi ve arayüz yazılım hizmeti sağlayıcısıdır. Sistem dünya genelinde sürekli olarak hizmet vermektedir (Kuzu, 2003:67).

SWIFT’in sonraki jenerasyonları ödemelere radikal değişiklikler getirecektir. Küresel bazda yani hiç el değmeden bir ödemenin anında bir ülkeden diğer bir ülkeye gitmesi, orada işlem görmesi, müşterinin hesabına paranın yatması gibi çözümler de yine bu çerçevede yürütülmektedir. Özellikle elektronik para ve elektronik ticaretin halen sürdürülen uygulamalarının, kısa bir süre sonra ödeme sistemlerinin geliştirilmesiyle günlük yaşantıyı değiştireceği düşünülmektedir (Okay, 2000).

Uluslararası bankaların fon transferleri ve ödeme sistemlerinde IBAN-International Bank Account Number (Uluslararası Banka Hesap Numarası) adı verilen menkul kıymet standartlarından biri olan hesap numarası standardı, para transferlerindeki olumsuzlukları önleyecek özelliklere sahip ilk olarak Avrupa Birliği ülkeleri arasında uygulamaya başlanmış küresel bir bankacılık standardı olmaya doğru evrimleşen önemli bir finansal yeniliktir. Hesap numaralarına belirli bir standart getirerek para transferlerinin en kısa süre içerisinde aktarılacağı doğru hesaba ulaşmasını sağlayan ve Avrupa Birliği ülkeleri dışında da uygulanmaya başlayan söz konusu standart önemli derecede zaman ve maliyet avantajları sağlamaktadır (Türkiye İş Bankası, 2007).

Uluslararası ölçekte kabul gören mali raporlama ve muhasebe standartlarının şeffaf, tutarlı, güvenilir, karşılaştırılabilir olması amacıyla 1973 yılında kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC-International Accounting Standards Committee) tarafından getirilen standartlar küreselleşen bankacılık sisteminde de kabul gören uluslararası bankacılık düzenlemeleri arasındadır (Aktan ve diğ., 2007, IASB, 2007).

Bu standartları uygulamadaki amaç muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistiki bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır (BDDK, 2002a, IASB:2007).

Sermaye piyasalarına ilişkin gözetim ve denetim ilkelerinin oluşturulması; sermaye piyasalarında yatırımcıların korunması, piyasaların adil, etkin ve saydamlık ilkeleri doğrultusunda işlerliğinin sağlanması amacıyla 1983 yılında kurulmuş olan Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions-IOSCO), ABD'deki Sermaye Piyasaları Komisyonu (the Securities and Exchange Commission), İngiltere'deki Finansal Kurumlar Otoritesi (the Financial Services Authority), Türkiye'deki Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve bunlara benzer toplam 177 üyeli ulusal menkul kıymet düzenleme komisyonlarının dünya çapındaki birliğidir (Aktan ve diğ., 2007; İbiş ve Akarçay, 2003:2).

IOSCO sermaye piyasalarındaki düzenleyici/denetleyici otoritelerin, ilgili alanlarda

koordinasyonu ve işbirliğini sağlamak, sermaye piyasalarının yasal ve kurumsal yapısına ilişkin olarak ortak uluslararası standartlar oluşturmak ve üyeler arasında bilgi alış verişini olanaklı kılmak amacıyla oluşturdukları düzenleyici bir kuruluştur. IOSCO, mali piyasalarla ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla da işbirliği halinde faaliyet göstermekte ve alanında en etkin uluslararası düzenleyici kuruluş niteliği taşımaktadır (İbiş ve Akarçay, 2003:2). Söz konusu kuruluşça bankaların faaliyet gösterdiği finansal piyasalarda alınan düzenleyici kararlar uluslararası bankacılık düzenlemeleri arasındaki standartlardandır (IOSCO, 2007).

Uluslararası finans sistemine standartlar getiren bir diğer kuruluş muhasebe mesleğinin dünyadaki en üst kurumu olan Uluslararası Muhasebeciler Federasyonudur IFAC (International Federation of Accountants). Günümüz itibariyle 118 ülkeden 159 kuruluş IFAC'ın üyesidir ve IFAC dünya muhasebecilerinin yüksek kalitede hizmet vermelerini destekleyerek, kamu yararını korumak amacıyla faaliyet göstermektedir. IFAC üyeleri; kamuda, sanayide, ticarete, devlette ve akademiye hizmet vermekte olan 2,5 milyon meslek mensubunu kapsamaktadır (TÜRMOB, 2007). IFAC'ın temel amacı; kamu çıkarlarına hizmet etmek, dünya genelinde muhasebe mesleğini güçlendirmek ve güçlü uluslararası ekonomilerin gelişmesine katkıda bulunmaktır. IFAC reformları, uluslararası denetim standartlarında ve uygulamalarında gelişme sağladığı ve böylece denetim hizmetlerinin kalitesinde, sermaye piyasalarında güvenin yeniden oluşturulmasına yardım ettiğinden, Basel Komitesi bu reform çabalarını desteklemektedir (TBB, 2000b: 20-21).

IFAC'ın denetim standartları ile ilgili çalışmaları yapan "Uluslararası Denetim Uygulamaları" (IAPC- International Auditing Practices Committee) adlı alt komitesinin ticari bankaların denetimi ile ilgili "Uluslararası Ticari Bankaların Denetimi" (The Audit of International Commercial Banks) isimli çalışması mevcuttur. IFAC ve IAPC uluslararası denetim standartlarının uygulamasının yaygınlaştırılmasını ve denetimcilere danışmanlık edilmesini amaçlamaktadır. Uluslararası denetim standartları, finansal tabloların denetiminde kullanılmaktadır. Ancak, hem bilgi edinilmesi için hem de ilgili hizmet alanlarında yapılacak denetimlerde gerektiğinde adapte edilerek kullanılması mümkündür (TBB, 2000b:24-25).

Günümüzde birçok ülkenin bankacılık sektörünü düzenleyici ve denetleyici otoritesi bankaların faaliyetlerinin ifasında kullandıkları bilgi sistemlerinin yönetiminde esas aldıkları asgari usul ve esasları düzenlemek amacıyla "Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Birliği" (ISACA), "Bilgi Teknolojileri Yönetişim Enstitüsü" (ITGI) tarafından

yayımlanmış olan “Bilgi Teknolojilerine ilişkin Kontrol Hedeflerinin” (COBIT) bilgi işlem sistemi standardı olarak uygulanmasını kabul etmişlerdir. Söz konusu standart bankacılık sisteminde bilgi işlem uygulamalarını birbirine yakınlaştıran uluslararası bir bankacılık standardı olarak değerlendirilebilir (BDDK, 2007a).

Ekonomide ve teknolojiye yaşanan gelişmeler sonucunda çeşitlenen uluslararası ticarete, devletlerin yanında özel kişilerin de bu alanda faaliyet göstermeye başlamasıyla, problemler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda ülkeler arasında hukuk sistemleri ve ticari teamül farklılıkları, devletlerin uluslararası ticarete müdahale etmeleri, ithalat ya da ihracat yasakları, tarafların akdi ilişkiden doğan edimlerini akde uygun olarak süresi içinde yerine getirip getirmeyecekleri gibi problemler, uluslararası ticaretin riskleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. İşte bu noktada uluslararası ticarete ortaya çıkan bu ve benzeri riskleri bertaraf etmek veya asgariye indirmek için bankalarca uygulanan güvenli bir uluslararası ödeme aracı olarak, akreditif ortaya çıkmıştır (Doğan, 2005:27).

Basit bir ifade ile bir bankanın ödeme konusunda yüklendiği şartlı bir ödeme taahhüdü olan akreditife ilişkin kurallar “Milletlerarası Ticaret Odası” (ICC-International Chamber of Commerce) tarafından düzenlenmiş hiçbir ülkede pozitif geçerliliğe sahip olmayan yeknesak kurallardır (Somuncuoğlu, 2001:10). uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli bir fonksiyonu olan akreditif, alıcı ile satıcı arasındaki akdi ilişkiden doğan mükellefiyetlerini akreditif bankasınca ICC tarafından belirlenen kuralları genel işlem şartları şeklinde düzenlenen tipteki sözleşmelerle gerçekleştirilmesini sağlayan uluslararası ticaret ve bankacılıkta kullanılan ödeme standardıdır (Doğan, 2005:28; ICC,2007).

Günümüzde küreselleşme ile birlikte suçlar ve suç örgütleri de uluslararası nitelik kazanmıştır. Bilişim teknolojisindeki gelişmeler, suç gelirlerinin aklanmasını daha kolay, hızlı ve düşük maliyetli bir faaliyet haline getirmiştir (Aykın, 2007:34). İşte bu noktada elde edilen suç gelirlerinin bankacılık ve finans sistemi aracılığıyla aklanmasının önlenmesi amacıyla faaliyette bulunmak üzere 1989 yılında Paris’te yapılan G-7<sup>1</sup> zirvesinde Mali Eylem Görev Gücü (FATF– Financial Action Task Force) adlı kuruluş kurulmuştur (FATF, 2007).

Bankalar ve finans kuruluşları için standart oluşturan kurumlardan biri olan FATF, kuruluşundan hemen sonra 1990 yılında karaparanın aklanmasının önlenmesi

---

<sup>1</sup> G-7 Ülkeleri ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Kanada’dır.

amacıyla ulusal hukuk sistemlerinin güçlendirilmesi, bu alanda mali sistemin rolünün artırılması ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi için 40 tavsiye kararı yayımlamıştır (Delice, 2007:72; Boorman ve Ingves, 2001:12). FATF tarafından 1996 yılında yeni karapara aklama trendlerini ve gelecekteki potansiyel tehditleri içerecek şekilde değiştirilen kırk tavsiye kararı FATF'a üye olan 34 ülke ve üye olmayan birçok ülkenin bankacılık ve finans sisteminin uyguladığı uluslararası bir standart haline gelmiştir (FATF, 2007; Delice, 2007:73).

Basel Komite 2001 yılında karaparanın aklanmasının önlenmesi kavramı çerçevesinde, bankalarda müşteri bilgilerinin titizlikle incelenerek kayıtlarının yeterli kriterle muhafaza edilmemesi halinde önemli finansal maliyetler getirebilen itibar kaybı riski, operasyonel risk ve yasal risk gibi risklere maruz kalabileceklerini belirtmiştir. Bu amaçla Komite "müşterini tanı" (KYC-Know Your Customer) politikaları oluşturmuş ve buna ilişkin "Müşterinin Titizlikle İncelenmesi" (Customer Due Diligence) adlı dökümanı 2001 yılında yayımlamıştır (BIS, 2001:2).

Uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşların uluslararası kabul görmüş standartlarla uyumlu olarak faaliyet göstermesi, farklı ülkelerde yapılan işlemlerde benzer finans dilinin kullanılması, bir başka deyişle, aynı finansal tablonun farklı yerlerde benzer şekilde yorumlanabilmesi anlamına geleceğinden uluslararası alanda faaliyet gösteren kişi/kuruluşların karşı karşıya kaldıkları riskler belirli bir oranda azalacaktır. Uluslararası geçerliliği olan standartların oluşturulması ekonomide karar alma süreçlerini iyileştirip, uluslararası finansal sistemi güçlendirecektir (TBB, 2000b:2).

Bankacılık ve finans sisteminde yukarıda belirtilenler dışında uluslararası düzenleyici kuruluşlarca belirlenen başka uluslararası standartlar da bulunmaktadır. Finansal sistemin günden güne gelişmesiyle birlikte uluslararası düzenleyici kuruluşlarca yenileri eklenen söz konusu standartlardan belli başlı olanlara yer verilmiştir.

## **1.2. Bankacılıkta Risk Kavramı ve Risklerin Gruplandırılması**

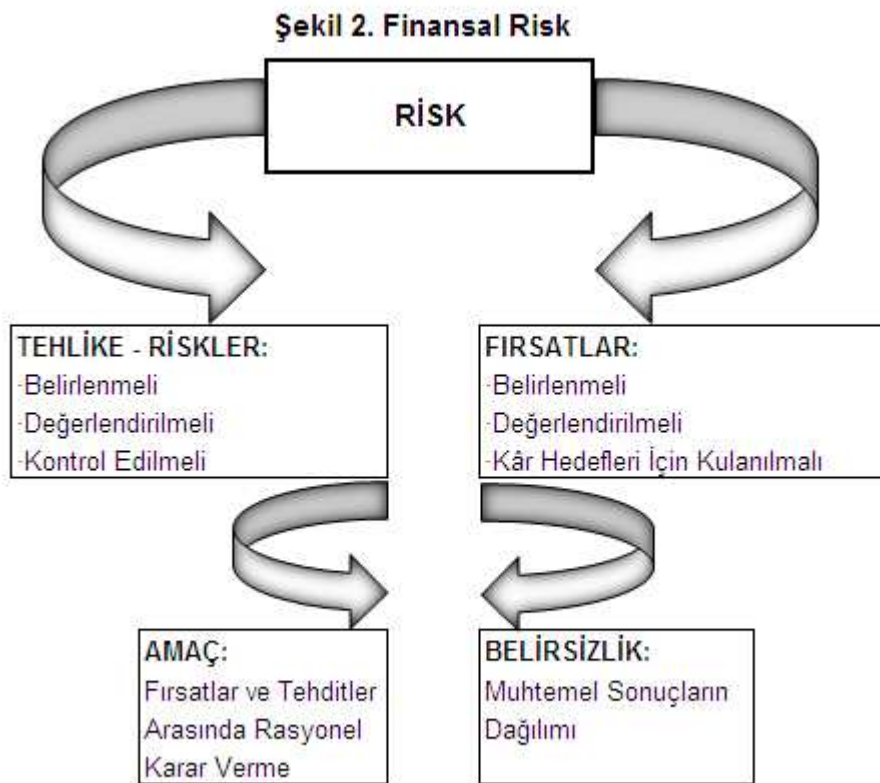
### **1.2.1. Bankacılıkta Risk ve Risk Yönetimi Kavramı**

Risk sözcüğü eski italyanca'da "cüret etmek" anlamında kullanılan "risicare" fiilinden gelir. Bu anlamda risk, kaderden çok bir seçimdir. Riskin hikayesi tamamen, tercih yapma özgürlüğümüz ölçüsünde göze aldığımız eylemlerin öyküsüdür (Bernstein, 2006:26).

Risk, "belirli bir zaman aralığında, hedeflenen bir sonuca ulaşamama, kayba ya da

zarara uğrama olasılığı"dır. "İstenmeyen bir olayın / zararın / kaybın oluşma olasılığı ve oluşması durumunda yaratacağı olumsuz etkinin şiddeti olarak" da tanımlanır. Risk, gelecekte oluşabilecek potansiyel problemlere, tehdit ve tehlikelere işaret eder (Fıkırkoca, 2003:24; Coyle, 2001:2).

Riskin birçok tanımı olmasına karşın, günümüzde riskle ilgili yeni tanımlamalar içerisinde riskin fırsat olanaklarını içerdiği konusu da dahil edilmektedir (Aydeniz, 2008; Hillson:2002). Fırsatların ve tehditlerin yapısı, niteliksel anlamda çok farklı olmadığından ve belirsizlik içeren kavramlar olmaları nedeniyle her ikisi de risk yönetimi kapsamındadır (Hillson, 2002: 12).



**Kaynak:** Aydeniz (2007:3), Bolgün ve Akçay (2005)

İnsanların yürüttüğü faaliyetlerin çoğunun doğasında risk vardır. Belirsizliğin olduğu ortamlarda mutlaka risk mevcuttur. Günlük yaşantımızda, her konuda verilen kararlar, tedarik faaliyetleri ya da program yönetim faaliyetleri farklı büyüklükteki riskleri içerir. Risk karar ya da planlama ortamında sonuçların kestirilememesine ilişkin olup, olasılık kavramlarıyla açıklanabilir ve aşağıdaki gerçeklerle karakterize edilir (Fıkırkoca, 2003:24-25; Tefvik, 1997:2):

- ✓ Genellikle tam ve net olarak bilinemez ya da öngörülemez (belirsizlik),



- ✓ Zamanla değişir,
- ✓ Yönetilebilir bir olgudur,
- ✓ Sonuç üzerinde olumsuz etkileri vardır.

Ekonomide her finansal yatırım, riskini de beraberinde getirir. Gelecekte piyasa koşullarının ne olacağını tam olarak bilinemesinden dolayı, yapılan yatırımların ilerideki değeri de kesin olarak tespit edilemez. Ancak, istatistiksel yöntemler kullanılarak yapılan yatırımın beklenen değeri değişik olasılıklar altında analiz edilebilir (Bolgün ve Akçay, 2005:41). Bu itibarla genel olarak finansal anlamda risk, “aktif veya pasif nitelikteki varlıkların değerlerinde beklenmedik değişikliklerin ortaya çıkma olasılığı” olarak ifade edilmektedir.

Bilindiği gibi, bankalar müşterileri ile yapmış olduğu konratlara uygun olarak kaynak toplayan, plasman yapan ve bu aracılık işlemlerinden para kazanmayı amaçlayan finansal kurumlardır. Bu konratlar yapılırken başlangıçta öngörülemeyen ve gelecekte gerçekleşebilecek gelişmeler nedeniyle bankalar (ve tüm finansal kurumlar) zarar etme ya da taahhütlerini gerçekleştirememeye tehlikesine (riske) maruz kalabilirler (Şakar, 2002:8). Taahhütleri ve yükümlülüklerine karşılık riskini ihtiyatlı şekilde yönetemeyen bankalar; hissedarlarına, mevduat sahipleri ile diğer muhataplarına ve genel olarak kamusal temelde sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olmaktadır. Bu yüzden, riskin ideal anlamda yönetilmemesi ile bankaların uğradığı zararın toplumsal maliyeti yüksek olmakta ve ekonomi üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır (Fullani, 2005).

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkılarak bankacılıktaki risk ise, “bankacılık işleminin sağlayacağı getiri ile bu işlemle ilgili nakit akımlarının beklenen bugünkü değeri arasındaki fark” olarak tanımlanabilir (Active Araştırma Grubu, 2000).

Bir bankanın karşılaştığı risklerin temelde üç kaynağı mevcuttur (Babuşcu, 1997:60):

- 1- Yetersiz çeşitlendirme
- 2- Yetersiz likidite
- 3- Risk alma eğilimi

Çeşitlendirme bankacılıkta önemlidir, çünkü birçok risk öngörülemediğinden bunların etkisi çeşitlendirme ile azaltılabilir. Likidite riski bankacıların davranışlarından etkilenen bir bankacılık riski olmakla birlikte, aynı zamanda bankacılık sisteminin de bir fonksiyonu olmaktadır. Bankacılık sisteminin istikrarını yakından etkilemektedir. Risk

alma eğilimi de bankacıların alternatif varlıklar, borçlar, yükümlülükler ve faaliyetler arasında seçim yapabilme imkânı vermesi açısından önem taşımaktadır (Karacan, 1996:19).

Ekonomik sistemi ileri götüren enerjinin temel unsurlarını riski yönetme yeteneği ile onun beslediği risk alma ve ileriye yönelik tercihler yapma arzusu oluşturmaktadır (Bernstein, 2006:26).

Finansal piyasalarda risk, kaçınılmaz olarak ekonomik ajanların karşısına çıkmakta ve yönetilmesi gerekmekte oluşu “risk yönetimi” kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Genel bir ifade ile risk yönetimi, “risklerin belirlendiği, hangi risklerin öncelikli olarak çözümlenmesi gerektiğinin değerlendirildiği, risklerin yönetilmesi için stratejiler ve planların geliştirilerek uygulandığı sistematik bir süreç” olarak tanımlanabilir. (TÜSİAD, 2006:12). Risk yönetimi temel bir kurumsal işlemdir (Yüzbaşıoğlu, 2003:2).

Risk yönetiminde kabul edilen üç temel ilke vardır, bunlar (Babuşcu, 2005:19):

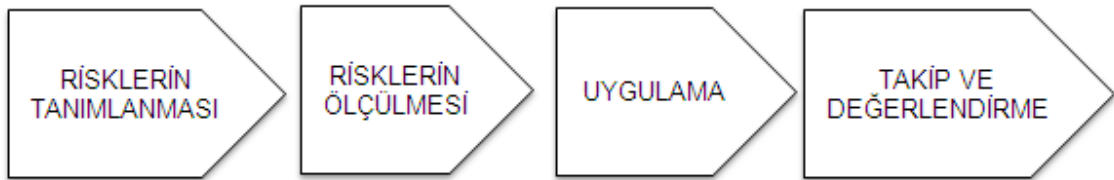
- Risk yönetiminin ağırlık noktasını her bir işlemin riskinden çok, işlemlerin bütününe meydana getirdiği risk oluşturmaktır. Risk yönetimi tek tek işlemlerden çok, işlemlerin bütününe yönelik olmalıdır.
- Değişen riskler birbirlerini hızlandırarak daha da büyüyebilirler. Kümülatif risk, kabul edilebilir riski yani bankanın toplam zarar potansiyelini geçmemelidir.
- Kabul edilebilir risk, özkaynaklar ve likit kaynaklarla ilişkilendirilmeli ve maksimum alınacak risk bu rezervlere göre belirlenmelidir.

Finansal piyasalarda faaliyet gösteren kuruluşların karşı karşıya kaldıkları risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve yönetilmesi risk yönetimi sürecini oluşturmaktadır (IRM, 2002:4). Finansal piyasalardaki riskler, aynı zamanda düzenleyici ve denetleyici kurumları yakından ilgilendirmektedir. Çünkü, piyasalarda istikrarın sağlanması ve sistemik riskin azaltılması, düzenleyici ve denetleyici kurumların ana hedefleridir (Ersel, 1999:35). Yapılan açıklamalar dikkate alındığında risk yönetim sürecinin evreleri Şekil 3 yardımıyla şu şekilde tasvir edilebilir (Aysan, 2007:242; IRM,2002:4; Altıntaş, 2006):

- Riskin tayini (analizi ve tanımlanması),
- Riskin ölçülmesi (riskin değerlendirilerek risk toleransının ve kabul edilebilir kayıp tutarının belirlenmesi),

- Uygulama (riskten korunma, risk azaltımı, risk transferi gibi tedbirlerin devreye konulması),
- Riskin değerlendirilerek risk toleransının (Kabul edilebilir kayıp tutarının) belirlenmesi,
- Takip ve değerlendirme (raporlama ve risklerin belirlenen sınırlar içinde tutulup tutulmadığının tespit edilmesi),
- Riskin gerçekleşmesi durumunda bankanın faaliyetlerine devam edebilmesine yetecek sermayeye sahip olduğunun garanti edilmesi,
- Risk-getiri optimizasyonunun (üstlenilen riski karşılayabilecek en uygun getirinin) sağlanması ve sermayenin etkin kullanımının temin edilmesi.

### Şekil 3. Risk Yönetimi Süreci



**Kaynak:** Altıntaş (2006:3)

Bankalarda etkin risk yönetiminin unsurlarından biri de, yönetim stratejilerinde risk yönetimi bölümünün merkezde yer alması ve sürecin risk alanlardan bağımsız bir organizasyon tarafından yönetilmesidir (IRM, 2002:2). Böylece risk ölçümü tarafsız yapılacak; risk toleransının belirlenmesi, risk-sermaye-getiri dengeleri gözetilerek gerçekleştirilebilecektir (Aysan, 2007:245).

Uluslararası para sisteminin 1970'li yılların başında yaşadığı kriz ile döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmanın finansal piyasalara etkisi büyük olmuş ve risk yönetimi kavramının finansal kurumlar için önemi bir hayli artmıştır. Finansal ürünlerin fiyatlarında olumlu ya da olumsuz yönde sapmaya neden olan döviz ve faiz oranlarında düzensiz değişimler, hedging yani riske karşı korunma yöntemlerinin geliştirilmesine neden olmuştur. Fakat hedging yöntemleriyle risk tamamen ortadan kalkmamakta riske karşı korunma sağlanmaktadır. Başka bir deyişle riskler daha yönetilebilir hale gelmektedir (Uzunoğlu, 2007:40, Coyle:2001:8-9).

Son yıllarda uluslararası finans piyasalarında meydana gelen krizlerin pek çoğu etkin bir risk yönetim sisteminin bulunmayışı nedeniyle ortaya çıkmış ve ekonomik varlıkların

değerinde önemli derecede kayıplara neden olmuştur (Bulut ve Gül, 2004:72; Pyle, 1997:1). Bu yüzden, uluslararası düzenleyici kuruluşlar; hem bilanço içi hem de bilanço dışı faaliyetlerden kaynaklanan risklerin bir sistem dahilinde ölçülerek bu konuda gerekli tedbirlerin alınması amacıyla yoğun şekilde çalışma yapmaktadırlar (Ersel, 1999:32,35).

Özellikle Basel Komitesi bankalarda risk yönetimi alanında yaptığı çalışmalarla, bankalarda kurum içi ya da kurum dışı olumsuz gelişmelerin banka üzerine etkilerini sınırlandırmayı, oluşturulan senaryolarla belirsizliği minimize ederek bankacılık sektörünü tehdit eden ortam ve şartların iyileştirilmesini amaçlamaktadır (Bolgün ve Akçay, 2005:10).

### **1.2.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi**

Çağdaş risk kavramının kökleri, Batı'ya yaklaşık 7-8 yüzyıl önce ulaşan Hint-Arap rakam sistemine dayanır. Ancak riskin ciddi olarak incelenmesi, insanların geçmişin sınırlamalarından kurtulduğu ve yerleşik inançlara açıkça savaş açtığı Rönesans döneminde başlamıştır. Rönesans dünyanın büyük bölümünün keşfedildiği ve kaynaklarının sömürüldüğü bir dönemdir. Kapitalizmin doğduğu, bilim ve gelecekle ilgili dinamik bir yaklaşımın ortaya çıktığı zamanlardır. 17. yüzyılda risk kavramının matematiksel esası olan olasılık teorisinin geliştirilmesine giden yol, risk yönetimine giden süreci de başlatmıştır (Bernstein, 2006:21).

1738 yılında seçkin bir matematikçi olan Daniel Bernoulli ilk defa, çoğu insanın seçim yaptığı ve kararlara vardığı sistemli iletişimi tamamlamış ve riskin ölçülmesine ilişkin yeni bir teori ortaya koyduğu çalışmayı yayımlamıştır (Lassak, 2004:8; Babuşcu, 2005:6).

Risk yönetimiyle ilgili olarak, riskin yönetilmesi amacıyla 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa ve Japonya'da organize vadeli işlem piyasalarının varolduğuna dair örnekler mevcuttur (Lassak, 2004:7).

19. yüzyılda Abraham de Moivre çan eğrisi olarak da bilinen normal dağılım yapısını ortaya atmış ve standart sapmayı keşfetmiştir. Daha sonra Thomas Bayes adında bir İngiliz bakan, eski bilgilerin matematiksel bir şekilde eskileriyle karıştırılıp nasıl daha doğru kararlar verebileceğine yönelik savlarıyla dikkat çekici bir gelişme kaydetmiştir (Babuşcu, 2005:6).

1926 yılında John Von Neumann satranç, briç ve poker gibi oyunlarda oyuncuların

davranışlarını modellemek ve akılcı stratejiler geliştirmek için oyun teorisini geliştirmiştir. Daha sonra teoriyi Oskar Morgenstern ile birlikte, 1953 yılında basılan “Oyun Teorisi ve Ekonomik Davranış” isimli kitaplarında ilk defa ekonomi alanına taşımışlardır (Arnold, 2002:2).

Oyun teorisinden kaos teorisine kadar, bugün risk yönetiminde kullanılan tüm olguların temeli yukarıda kısaca söz edilen 17. ve 18. Yüzyıllardaki gelişmelere dayanmaktadır (Babuşcu, 2005:6).

1952 yılında, Harry Markowitz tarafından Journal of Finance’da “Porföy Seçimi” adlı çalışmanın yayımlanması bu gelişmelere farklı bir boyut getirmiş ve bu çalışma kendisine 1990 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü kazandırmıştır (Vance, 2007:7). 1950’li yıllarda Harry Markowitz esas olarak portföy yönetimine ilişkin olarak o güne kadar geliştirilen düşüncelerin geleceğe dönük tahminler içermesine rağmen risk kavramına hiç değinmediğini tespit etmiştir. Markowitz riski ölçme konusunda adım atarak optimal portföy oluşturma tekniklerini formüle etmiş ve portföyde yer alan varlıklar arasındaki ilişkinin yönünün ve derecesinin önemini ortaya koymuştur. Markowitz bu teorisini ortalama varyans modeli ile göstermiştir. Markowitz bu model ile portföy varyansının büyük ölçüde portföyde yer alan varlıkların birbiri ile ilişkisinden ortaya çıkmakta olduğunu ve bu varlıkların aralarındaki korelasyon sayısının düştükçe varyansın da düştüğü şeklinde bulgulara ulaşmıştır. Bu görüş günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (Babuşcu, 2005).

Daha sonra James Tobin, 1958 yılında Markowitz’in teorisine en likit ve risksiz varlık olan nakit parayı da katmıştır. Tobin’e göre yatırımcılar temelde yaptıkları tercihlerde birikimlerini risksiz bir yatırım aracı ve riskli varlıklardan oluşan bir portföye bölüştürmektedir. Yatırımcı kendi risk tercihinine göre varlıklarını bu ikisi arasında dağıtmalıdır (Babuşcu, 2005:7).

Küreselleşen dünya ekonomisi, risk yönetiminin zorunluluğunu tartışmasız olarak ülkeler ve kurumlar başta olmak üzere hemen herkese kabul ettirmiştir. 1970’li yılların başından itibaren dünyada para sistemindeki çöküş ile döviz kurlarında başlayan dalgalanma, kısa sürede faiz oranlarını da peşinden sürüklemiş, ortaya çıkan kur ve faiz riski, risk yönetim stratejilerini de beraberinde getirmiştir (Goodhart ve diğ., 2006; Uzunoğlu, 2007:IX). Bu kapsamda, batı bankacılık düzenlemelerinde sistematik risk yönetimi, 1970’li yıllarda Basel Komitesi’nin girişimi ile yankı bulmuş, böylece banka yönetimi risk odaklı yapıya dönüşmüştür (Bolgün ve Akçay, 2005:9).

1980 ve 1990'lı yıllar boyunca uluslararası finans piyasalarında yaşanan değişim, mevcut gelişmelerin en önemlileri arasında sayılmaktadır (Erçel, 1999). Küreselleşme ile birlikte finans sektöründeki rekabet artışı, aracılık maliyetlerini dünya çapında düşürmüştür; işlemler eskisine nazaran daha karmaşık ve değişken hale gelmiş, finansal aracılık yapan kuruluşların maruz kaldıkları riskler ise artmıştır. Belirtilen nedenlerle uluslararası piyasalarda oluşan riskler finansal kuruluşların, önceden maruz kaldıkları risklere ilaveten uluslararası alandaki faaliyetlerinden kaynaklanan global riskleri de göz önünde bulundurmaları gereğini ortaya çıkarmıştır (Aydın; 2000a:2).

Uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar nedeniyle, bu piyasalar ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması ihtiyacı 1990'lı yılların ortalarında hız kazanmıştır. 1995'de Londra'daki en eski yatırım bankası Barings Brothers Bank'ın Singapur'da piyasa endeksi spekülasyonundan dolayı çökmesi sonrası, siyasal ve yasal düzenlemeleri yapmakta olan çevrelerin gözünde risk yönetiminin önemi artmıştır. Bu çalışmalar neticesinde, 1997 yılında Basel Komitesi, "Etkin Bankacılık Denetim ve Gözetiminin Temel Prensiplerini" yayımlamıştır (Bulut ve Gül, 2004:73-74).

Ayrıca, Basel Komite'nin 1988 yılında hazırladığı "Basel Sermaye Yeterliliği Standardı" diğer ülkelerde de benimsenmiştir. 1995 yılında yukarıda bahsi geçen gelişmelerden sonra sermaye Uzlaşısı'nda 1996 yılında yapılan temel değişiklik sonucu, kredi riskinin yanısıra, piyasa riski de hesaplama kapsamına alınmıştır. Haziran 2004'deki düzenleme ile Basel II risk ölçüm standartları nihai şekline kavuşmuştur. Komite hazırladığı nihai çerçevenin G-10 ülkeleri için 2006 sonunda, gelişmiş yaklaşım için ise, 2007 sonunu öngörmüştür. Yeni standardın, minimum sermaye yükümlülüğü denetim ve piyasa disiplini olmak üzere üç yapısal blok üzerine kurulduğu da belirtilmelidir (Vanoli,2006; Bolgün ve Akçay, 2005).

Risk yönetimi, finansın gelişimine paralel olarak muhtelif değişikliklere uğrayarak bir gelişim göstermiştir. Bu çerçevede risk yönetimi gelişiminde son yıllarda en çok üzerinde durulan yöntem Riske Maruz Değer (RMD, VAR-Value at Risk) yöntemidir (Bulut ve Gül, 2004:77). RMD "belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp" olarak tanımlanmaktadır. RMD sistemleri, farklı özelliklere sahip bankaların farklı ihtiyaçlarına cevap vererek, riskin daha hassas olarak ölçülmesine ve risk-getiri dengesinin sağlanmasına olanak vermektedir (Babuşcu, 2005:13). RMD sistemlerinden RiskMetrics ve onun için gerekli veri seti, JP Morgan tarafından Kasım 1994'te ücretsiz olarak yaygın kullanıma sunulmuştur (Bulut ve Gül, 2004:77).

**Tablo 1. Risk Yönetiminin Tarihi Gelişimi**

2007	Gelişmiş ülkelerin bazılarının Basel II normlarına geçişi
	Basel II Yeni sermaye yeterliliği normları (2004)
	Operasyonel riskin Basel II sermaye yeterliliği uzlaşısı ile hesaplanmaya başlanması
	Yeni bir unsurun riske katkısı RAROC
2000	Genişletilmiş stres testleri
	Piyasa ve kredi risklerinin entegrasyonu
	Risk derecelendirme
	Kurum çapında VAR
	Riske Maruz Değer (VAR)
	Risk ölçümünde karmaşıklık üzerine getirilen sınırlar
	Basel sermaye yeterliliği uzlaşısına piyasa riskinin ilave edilmesi
	Model karşılıkları
	Stres testleri
1995	Likidite karşılıkları, piyasa hareketleriyle ters yönlü ilişkilerden faydalanılarak geliştirilen finansal araçlar
	Opsiyonların riskleri üzerinde tesis edilen limitler
	Hisse portföyleri için beta ağırlıklı korunmanın eşdeğeri
1990	Kredilere ilişkin karşılıklar
	Durasyon bantlarına dayalı risk limitleri
	Kredi riskinin dahil olduğu Basel sermaye yeterliliği uzlaşısı
	Risk yönetimi raporları
	10 yıllık eşdeğer futures sözleşmeleri
	Krediye dayalı limitleme
1985	İlk faiz tavan enstrümanları
	Risk yönetimi konusunda ilk kitapların hazırlanışı
	İlk teminatlı ipotek yükümlülükleri
	Aktif-Pasif Yönetimi
1980	Swaplar gibi ilk türev araçların kullanılması
	Kredilendirmeye yönelik risk kontrol uygulamaları
1970	Basel Komitesinin teşkili

**Kaynak:** Yüzbaşıoğlu (2003:11), Arnold (2002), Lassak (2004)

Günümüzde, Basel Komitenin aldığı düzenleyici tavsiye kararları doğrultusunda, bankacılık sisteminde çeşitli RMD hesaplama yöntemleri geliştirilmiş ve belirlenen riske göre ayrılması gereken sermayenin hesaplanarak kullanılması finansal istikrarın sürdürülebilirliğini sağlayan etkenlerden biri olmuştur.

Risk yönetiminin gelişimi tarihsel süreç içerisinde ana hatları itibariyle yukarıda yer alan Tablo 1’de sunulmuştur.

### 1.2.3. Bankacılıkta Risklerin Gruplandırılması

Bankacılık, çok kısa ve öz bir tanımlamayla, risk yönetimi faaliyeti olarak nitelendirilebilir. Burada risk kavramından kasıt, üzerinde anlaşılan, bağitlanan, beklenen ya da istenilen edimlerin yerine getirilmemesi, gelişmelerin gerçekleşmemesi

veya beklenmeyen gelişmelerin ortaya çıkması dolayısıyla zarara maruz kalınmasıdır (Aras, 1999:6).

Meyer (2000) risk yönetiminin bankalar için taşıdığı önemin nedenine, risk almanın bankacılık sisteminin bütünsel bir parçası olması açısından vurgu yapmaktadır. Bankalar risk almaksızın hayatta kalamayacaklarından varoluşlarından beri risk yönetimi uygulamalarını sürdürmektedirler. Bu yüzden bankacılık risk yönetme sanatıdır denilebilir. Risk yönetiminde eskiye nazaran değişen tek şey risk yönetimi sistemlerinin gelişen teknolojiye ayak uydurarak daha kompleks ve hızlı işleyen sistemler olmasıdır (Meyer, 2000).

Bankaların her aldıkları kararda belirli bir ölçüde "risk" unsuru vardır. Bankacılık "risk" alınarak yapılır. Hiçbir risk almadan banka faaliyetlerini yürütmek mümkün değildir (Meyer, 2000; Şenver, 1988:8-9). İşletmeler, kâr elde etmek için gerçekleştirdikleri faaliyetler sırasında genellikle dolaylı olarak ve çoğu zamanda farkında olmadan risk alırlarken, bankalar bilerek ve isteyerek risk alırlar. Kredi verirken bankaların kâr elde etmek için sattığı şey, aslında para değil, güvendir. Bir tarafta mevduat müşterisine verilen güvence, diğer tarafta kredi müşterisinin krediyi geri ödememe ihtimali ile karşılık bulabilmekte ve bankalar aldıkları kredi riskinden zarar edebilmektedirler. Müşterinin mevduatını alıp kredi olarak verirken bu hizmetten güven müessesesi sıfatıyla para kazanan bankaların krediyi geri alamama riski her zaman mevcuttur. İşte bu riskin gerçekleşmesi ve bankanın bu işlemde zarar etmesi durumunda zararın mevduat müşterisine yansımıyor olması, yani bankanın bu riski karşılamaya yetecek sermayeye sahip olması gerekir. Bankalarda risk yönetiminin önemi burada ortaya çıkmaktadır (Aysan, 2007:238).

Çok çeşitli sınıflandırmaları olmakla birlikte finans literatüründe risk kavramı genel olarak iki ana başlık altında sınıflandırılarak incelenmektedir.

Sistemik risk, sistemik faktörlere bağlı olarak (ekonomik, politik vb.) varlığın değerinin değişme riskidir (Aydeniz, 2008). Bu riskten korunulabilir, ancak tamamen ortadan kaldırılamaz. Bu risklere, politik risk, faiz oranı ve döviz kuru gibi riskler örnek verilebilir (Oldfield ve Santamero, 1997; Mandacı, 2003).

Sistemik olmayan riskler, bir işletmeyi etkilerken diğer işletmeyi etkilemeyen, işletmenin kendi yapısal özelliklerinden kaynaklanan risklerdir. Sistemik olmayan riskler, yönetim riski, teknolojik riskler, likidite riski vb. olarak ayrılabilir. Sistemik risklerin özellikleri tahminindeki zorluklar ve çeşitlendirme yoluyla



ortadan kaldırılabilmesidir (Aydeniz, 2008).

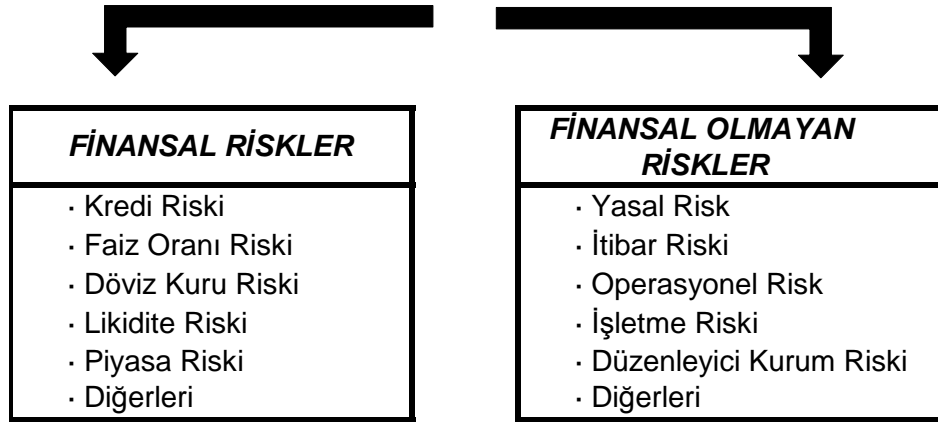
Bankaların maruz kaldıkları riskleri sınıflandıracak olursak, genel olarak beş kategori altında toplamak mümkündür. Bunlar en geniş kapsamlısından en dar kapsamlısına doğru, birinci olarak piyasa riskleri, ikinci olarak kredi riskleri, üçüncü olarak operasyon riskleri, dördüncü olarak sistemik riskler ve beşinci olarak yasal riskler şeklinde sıralanabilir (Yüksel ve diğerleri, 2002:87). Piyasa riski kategorisi altında bankaların finansal varlık portföyünün değerini etkileyen finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan riskler yer alır. Piyasa riski; faiz riski, kur riski, likidite riski ve emtia fiyatı riski olarak alt kategorilere ayrılarak sınıflandırılabilir (Stephanau, 1996:1). Kredi riski, bankadan kredi alanların, borçlarını zamanında ve tam olarak ödeyememesi veya ödemede isteksiz olmalarına ilişkin risktir (Santomero, 1997:8-9). Operasyonel risk, bankanın kendi faaliyetlerinden kaynaklanan ve bankayla sınırlı olan risklerdir (Active Araştırma Grubu, 1999:19). Yasal risk, yanlış veya eksik yasal bilgi veya belgeye dayanılarak işlem yapılması sonucu kayba uğrama tehlikesini anlatır (Altıntaş, 2006:8). Sistemik risk ise finansal kurumların birbirleriyle yakından ilgili olmaları nedeniyle, bir finansal kurumun sorunlarının diğer kurumları, yani sektörü ve beraberinde reel ekonomiyi etkilemesi tehlikesidir (Çolak, 2003:56). Sistemik riskte münferiden bir bankadan kaynaklanan sistemik bozuklukların bankacılık sistemine yayılarak, zincirleme olarak sektörü ve beraberinde ekonomiyi etkilemesi söz konusudur (Meyer, 2000; Bolak, 2004:8).

Bankalar, strateji riski, itibar riski, işletme riski gibi diğer önemli risklere de açıktırlar. Ancak bu riskler yukarıda bahsedilen riskler gibi sayısallaştırılamamakta, dolayısıyla istatistiksel metodlar kullanılarak yönetilememektedir (Aysan, 2007:242). Finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu risklere ilişkin sınıflandırma aşağıda yer alan Şekil 4'de finansal ve finansal olmayan ayrımı yapılarak sunulmuştur.

Şekil 4'de görüldüğü üzere finansal riskler finansal gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek piyasa, kredi ve faiz oranı vb. gibi risklerden, finansal olmayan riskler ise finansal gelişmelerden ziyade işletmenin kendisinden (yönetim, teknoloji vb.) ya da dış faktörlerce ortaya çıkabilecek operasyonel risk, işletme riski vb. risklerden oluşmaktadır (Bugie ve Volland, 2001:8; Kuritzkes ve Schuermann, 2007:11; Bolak, 2004:8-9).

**Şekil 4: Bankacılık Risklerinin Sınıflandırılması**

**RİSKLERİN SINIFLANDIRILMASI**



**Kaynak:** Bugie (2001:8)

Riskler değişik açılardan ve birçok ölçütlere göre ayrılabilirler; ancak bankaların karşılaştıkları riskler, literatürde değişik başlıklarla açıklansa da çalışmamızda Basel Komitesi'nin sermaye yeterliliği düzenlemelerinde ele alınan şekliyle faaliyetleri sırasında karşı karşıya kaldıkları kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskler temelinde incelenecektir. Söz konusu riskler Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nda yer alan sermaye yeterliliği oranının paydasında hesaplamaya dahil olan risklerdir. Bu bölümde, belirtilen riskler alt kategorilere ayrılarak incelenecektir.

### **1.2.3.1. Kredi Riski**

Bankalar için özel önem taşıyan, en eski ve belkide bankaların gündemlerinde birinci sırayı işgal eden risk, kredi riskidir. Bankaların faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğunu işlerinin doğası gereği kredi riski içerir (Arunkumar, 2005:2; Aras, 1999:6).

Kredi riski beklenen ödemenin gerçekleşmeyebileceği ihtimalinden doğar (Coyle, 2000:1). Bankacılıkla ilgili düzenlemelerde kredi riski "banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen ya da tamamen zamanında yerine getirememesi veya ödemede isteksiz olmasından dolayı bankanın maruz kaldığı risk" şeklinde tanımlanmaktadır (Santomero, 1997:9; Coyle, 2000:1).

Kredi riski, bir çeşit karşı taraf riskidir (counterparty risk). Karşı taraf riski kavramı, sözleşmeye taraf olanlardan birinin sözleşme gereklerini yerine getirmeye muktedir olamamasıdır (Coyle, 2000:1; Pyle, 1997:3).

Borçlunun değişik nedenlerle borcun ana para ve/veya faizini ödeyememesi veya

borçlu ödese de, bunu bankanın tahsil edememesi durumunda riskler zarara dönüşürler (Kaval, 1995:68). Bu kayıplar, borçlu kurumun bankaya ödemekle sorumlu olduğu ama finansal yükümlülüğünü yerine getiremediği miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacak her türlü masraf olarak nitelendirilebilir . Kredi kayıplarının diğer bir sebebi ise borçlu kurumun kredi derecesinde oluşan düşüşlerdir (Aksel, 2002a).

Borçlu bazen borcunu ödese veya ödemek istese dahi, banka bunu tahsil edemeyebilir. Çünkü borçlu yurtdışı bir müşteridir ve o ülkede mevcut bir takım rahatsızlıklar nedeniyle döviz transferi gerçekleştirilemiyordur. Bunun sonucu olarak da, banka tahsilat yapamaz. Borçlunun çeşitli nedenlerle kredisini ödememesi durumunda “kredi değerliliği riski” sözkonusu iken, borçlunun borcunu ödediği halde faaliyette bulunduğu ülkenin, ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle (savaş, darbe, moratoryum vb.) borcunu ifa edememesi durumunda “ülke riski” söz konusudur (Kaval, 1995:68, Coyle, 2000:9). Krediyi alan kişinin ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimali varsa transfer riskinden bahsedilir (Coyle, 2000:9; Altıntaş:2006:5).

Kredi riskinin bankalar için özel önem taşımasının temel nedeni zararın boyutunun ilgili bankanın mali yapısını olumsuz etkileyecek, bozacak ve hatta bankanın varlığını ve geleceğini tehlikeye sokacak noktalara varabilmesi ihtimalidir (Aras, 1999:6). İyi bir kredi yönetimine sahip bankalar, kredinin açılma aşamasında ve izlenmesinde en iyi kararları vererek kredi riskini azaltan bankalardır. Önemli olan riskin doğru olarak tanımlanarak kontrol altına alınmasıdır. Bu şekilde banka, risk düzeyi düşük, getirisi fazla ve aktif kalitesi yüksek bir portföy oluşturabilmektedir (Babuşcu, 1997:72-73).

### **1.2.3.2. Piyasa Riski**

Piyasa riski, “karşı tarafın kredi değerliliğinde hiçbir değişme ile ilgili olmayan fiyat değişiklikleri yüzünden kayıpların olma olasılığı” olarak tanımlanır (Levonian, 1996:91). Piyasa riski; “bankalarca bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda tutulan pozisyonların, finansal piyasalarda faiz, kur ve menkul kıymet fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan dalgalanmalardan etkilenmesi ve zarar etme olasılığı” şeklinde de tanımlanabilir (Kuritzkes ve Schuermann, 2007:11).

Piyasa riskini asgari seviyeye indirmek, piyasa disiplininin sağlanmasıyla mümkün olabilir. Piyasa disiplini, piyasadaki kurumlara ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf

şekilde alınması ile sağlanabilir.

Piyasa riski, bu bölümde dört alt kategoriye ayrılarak incelenecektir. Bunlar söz konusu risk altında belli başlı ve en önemli olanlardır.

#### **1.2.3.2.1. Faiz Oranı Riski**

Faiz oranı riski genel olarak, faiz oranları ile para ve sermaye piyasalarının koşulları değişirken ilgili menkul değerlerin değerinde ortaya çıkan dalgalanmaları anlatır (Tevfik, 1997:122). Faiz riski, bankaların belirli bir bilanço yapısı oluşturmak üzere almış oldukları kaynak ve plasman faizleri kararlarından sonra; faiz oranlarındaki değişiklikler nedeniyle maruz kalabilecekleri gelir kaybı, özvarlığın piyasa değeri kaybı, piyasa fiyatlarından özvarlık/aktif büyüklüğü oranı (ekonomik özvarlık oranı) kaybı, nakit akımlarının zamanlamasında ortaya çıkabilecek olumsuz değişiklikler, gelecekte elde edilecek net nakit girişlerinin bugünkü değerlerinde oluşabilecek düşüşler veya bunların birinden ya da birkaçından kaynaklanabilecek taahhütlerini karşılayamama tehlikesidir (Şakar, 2002:37).

Faiz riski, bir bankanın faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketlerin, o bankanın finansal durumunda yarattığı etkilerdir (Coyle, 2001:5). Bankacılıkta bu riskin kabul edilmesi oldukça doğaldır ve bu durum kârlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilir. Ancak, aşırı faiz riski, banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturabilir. Faiz oranlarındaki değişimler, banka gelirlerini, bankanın net faiz gelirlerindeki ve diğer faize duyarlı gelirlerinde ve faaliyet giderlerinde değişimlere yol açarak etkilemektedir. Faiz oranlarındaki değişimler, banka varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı araçlarının temel değerini de etkiler, çünkü gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri (ve bazı durumlarda, nakit akımlarının kendisi) faiz oranları değiştikçe değişmektedir. Faiz oranını ihtiyatlı sınırlar dahilinde tutmaya çalışan etkili bir risk yönetimi bankaların güvenliği ve sağlamlığı açısından oldukça önemlidir (TBB:1997a:5).

Faiz riski yaratan hareketler iki yönlü olabilir. Faizler düştüğü zaman da yükseldiği zaman da risk ortaya çıkabilir. Bankaların almış oldukları vade pozisyonuna göre bazen düşen faizler bazen de yükselen faizler risk yaratabilir (Coyle, 2001:5; Şakar, 2002:37). Sözgelimi, pasif ortalama vadesi aktif ortalama vadesinden daha uzun ise düşen faizler risk yaratırken; tersi durumda, yani aktif ortalama vadesi pasif ortalama

vadesinden uzun ise bu defa faizlerin yükselmesi faiz riski yaratabilir<sup>1</sup> (Şakar, 2002:37).

Bankalarda faiz oranı riskinin başlangıcına oran değişim fonksiyonu neden olmaktadır. Bankalar topladığı değişken faize sahip binlerce kalem fonu kullanarak daha az sayıda ve birbirinden farklı faiz oranları olan plasmanlara girişmektedir. Bu durum, bir bankada faiz oranı riskinin başlangıcıdır. Bir bankanın piyasa faiz oranlarının hiç değişmediği, 6 aylık vadeli bir mevduatla, 6 aylık bir spot kredi kullandığı bir ortamda faiz oranı riskinden söz edilmeyecektir. Ancak bankalar hiçbir zaman böyle bir ortamda fonksiyonlarını yerine getiremezler. Değişken faiz oranlarına sahip fonlarla daha uzun vadeli kredileri kullandırarak plasman politikasının başlangıcında faiz oranı riskini başlatırlar (Civan ve Demir, 2004:89).

Basel Komite, faiz oranı riskinin etkin ve iyi bir şekilde yönetilmesi için uyulması gereken ana kurullarla birlikte, denetleyici otoritelerin bu konuda yürütmesi gereken faaliyetlerin neler olduğunu ayrıntılı biçimde "Faiz Oranı Riskinin Gözetim ve Denetim Prensipleri" (Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk) adlı yayımladığı dökümanda açıklamaktadır. Dökümanda faiz oranı riskinin kaynağı dört ana grupta sınıflandırılmaktadır (BCBS, 2004a:5-6).

- Yeniden Fiyatlama Riski (repricing risk): Vade farklılıkları nedeniyle bilanço oluşturulan aktif ve pasifler ile bilanço dışı enstrümanların fiyatlarının yeniden belirlenmesi nedeniyle uğranılabilecek zarardır.
- Getiri Eğrisi Riski (yield curve risk): Getiri eğrisinin eğiminde ve şeklinde meydana gelebilecek değişimlerden doğan risktir. Bunun da sebebi yine vade uyumsuzluğudur.
- Temel Oran Riski (basis Risk): Aynı fiyatlama döneminde bulunan yükümlülükler için uygulanan faiz oranıyla, aktiflerin getirisini gösteren faiz oranı arasındaki mükemmel olmayan korelasyonun farklı büyüklüklerde değişmesinden kaynaklanan zarar görme ihtimalidir.

---

<sup>1</sup> Aktif ve pasifin ortalama vadesi farklı olduğundan, piyasa faiz oranlarının seyri önem arz eder. Örneğin mevduat ortalama vadesi kredilerin ortalama vadesinden daha uzun ise, piyasa faiz oranlarının artması banka kârını arttıracaktır. Kısa vadede geri dönen krediler yerine daha yüksek faizle kredi verilirken, mevduat uzun vadeli olduğundan maliyet faiz oranlarından etkilenmeyecek, bu da bankanın net faiz gelirini arttıracaktır. Ancak piyasa faiz oranlarının hızla düşmesi durumunda da, kredi faiz oranlarını aşağıya çekmek zorunda kalan bankaların net faiz geliri azalacak, belki de eksiye düşecektir. Bu durum, aktifin ortalama vadesinin pasifin ortalama vadesinden daha uzun olduğu bilançolar için de geçerlidir. Bu riski gidermek için en temel yaklaşım, aktif ve pasifin ortalama vadelerini uyumlu hale getirmek olacaktır.

- Seçimlilik Riski (optionality risk): Bankanın aktif ve pasifini oluşturan ürünler ve finansal anlaşmalardan dolayı muhatap olduğu karşı-tarafların kullanabilecekleri bir seçim hakkı olduğunda meydana gelen risklerdir.

#### **1.2.3.2.2. Döviz Kuru Riski**

Döviz kuru riski, hem kısa hem de uzun dönemde döviz kurlarında ters yönlü hareketlerle oluşan kayıpları içerir (Coyle, 2001:3). Döviz kuru riski, ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde (parite) meydana gelen değişimler sonucunda uğranılacak zarar olarak tanımlanabilir (Kaval, 2000:28).

Döviz kuru riskinde bankanın yabancı para pozisyonu önem arz eder. Örneğin, bir bankanın yabancı para cinsinden açık pozisyonu varsa, bu o bankanın sahip olduğu para cinsinden yabancı para yükümlülüklerini aştığı anlamına gelir. Bu durumda söz konusu para değer kazanırsa banka açık pozisyonu nedeniyle zararla karşılaşır, değer kaybederse kazanç sağlar.

#### **1.2.3.2.3. Menkul Kıymet Fiyat Riski**

Bankalar bazen temettü ve sermaye kazancı sağlamak, bazen de likiditesi yüksek menkul kıymetlerde kalmak amacıyla hisse senetlerine yatırım yapmaktadırlar.

Menkul kıymet fiyat riski bankanın yatırım yaptığı kıymetlerin fiyatının artış ve azalışından kaynaklanan riski ifade eder. Borsada hisse senedi fiyatları büyük dalgalanmalar gösterebileceğinden bankaların yatırımları büyük ölçüde zarar görebilir. (Karacan, 1996:29).

#### **1.2.3.2.4. Likidite Riski**

Likidite, kavram olarak banka aktif ve pasifleri arasındaki göreceli vade farklılığından kaynaklanan fon taleplerinin karşılanabilmesi ile banka varlıklarının zarar etmeden piyasa koşullarında nakde dönüşebilme yeteneğini ifade eder (Goodhart, 2007:5). Bir diğer deyişle likidite riski ise, "mevduat çekilişlerini ve/veya kredi taleplerini karşılamak için kısa sürede fon elde etme maliyeti" olarak tanımlanabilir (Leblebici Teker, 2006:7).

Fon taleplerinin karşılanabilmesi finansal kurumların yaşaması için zorunludur. Bu taleplerin ne hızda ve ne maliyette karşılanacağı önemlidir. Mevduat müşterileri yatırmış oldukları paraları çekmek istedikleri zaman, nakit taleplerinin anında karşılanması, bankalara olan güveni artırır. Kredi taleplerinin anında karşılanması ise

kendi müşterilerinin bankaya olan güvenini artırır (Tevfik, 1995:16). Herhangi bir banka, eğer tüm ödeme yükümlülüklerini tam ve vadesinde yerine getirebiliyor ise, likiditesi iyi şeklinde nitelenir (Kaval, 2000:309).

Likidite sıkıntısı çeken bir banka, kısa sürede yükümlülüklerini arttırarak ya da aktiflerini makul fiyatlarla nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Olağandışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine yol açarak iflas etmesine (insolvency) yani batmasına neden olabilir (Goodhart, 2008:38-39).

Bu nedenle, likidite yönetiminin entegre bir faaliyet olarak yürütülmesi gereklidir. Bu, yeterli sermaye tutmakla başlar. Böylece finansal kurum gerekli olan parayı borçla sağlayabilir. Bir sonraki adım, aktif ve pasif kalemlerinin vade yapısıdır. Böylece, bankanın beklenen nakit girişi, beklenen nakit çıkışına eşitlenir. Kredi portföyünün yönetimi likidite yönetimine bağlıdır (Tevfik, 1995:17). Likidite yönetiminin amacı, net likit aktifleri negatif olduğu durumdan sakınmak ve korumaktır (Leblebici Teker, 2006:7).

### **1.2.3.3. Operasyonel Risk**

Basel Komite tarafından yayımlanmış dökümanda operasyonel risk “yetersiz veya yanlış içsel yöntem, kişi ve sistemler veya dışsal olaylar nedeniyle meydana gelebilecek doğrudan veya dolaylı şekilde zarara uğrayabilme riski” şeklinde tanımlanmaktadır (Netter ve Poulsen, 2006:7). Finans literatüründe bir diğer şekilde operasyonel risk, kredi veya piyasa riskleri altında sınıflandırılmayan diğer tüm riskler olarak tanımlanmaktadır (BCBS, 1998:3). Bu geniş tanım, insan hataları, teknoloji arızaları, yetersiz kontroller ve dış etkenlerin yanında rakiplere ve değişen ekonomik koşullara tepki vermedeki başarısızlık gibi stratejik ve işletme risklerini kapsamaktadır (Aksel, 2001).

Yetersiz veya hatalı işlemler, sistemler veya dış olaylardan kaynaklanan zarar riski olarak tanımlanan operasyonel riskin yönetimindeki en kritik aşama bu risk türünün uygun bir şekilde tanımlanması ve ölçümüdür (Acar Boyacıoğlu, 2002:64). Operasyonel kayıplara ilişkin bir veriseti olmadan bankaların operasyonel risklerini tanımlamaları ve ölçerek gerekli sermayeyi ayırmaları mümkün olmamaktadır (Leblebici Teker, 2006:8).

Etkin bir operasyonel risk yönetimi için bankaların operasyonel riske neden olan

faaliyetlerini tanımlamaları, operasyonel risk noktalarını belirlemeleri, kayıplarını en doğru şekilde tahmin ederek gerekli sermayeyi ayırmaları gerekmektedir (Leblebici Teker, 2006:8).

#### **1.2.3.4. Yasal Risk**

Bankalar çeşitli şekillerde yasal risklere maruz kalabilirler. Yasal risk, “yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve doküman nedeniyle alacakların değer kaybederek dönmesi ya da yükümlülüklerin beklenenin üzerinde gerçekleşmesi durumlarını” ifade eder. Mevcut yasalar bankaların yasal sorunlarını çözmede yetersiz kalabilir ya da alınan bir mahkeme kararı sektörü kısmen ya da tamamen olumsuz etkileyebilir. Yasaların değişimi ile doğabilecek risklerde bankaların maruz kaldığı yasal riskler içerisinde değerlendirilir (Santomero,1997:10; Bolgün ve Akçay, 2005:200). Yasal risklere beklenmedik vergi kararları, sektörün işlerliğine tesir edebilecek türdeki mahkeme kararları örnek olarak verilebilir.

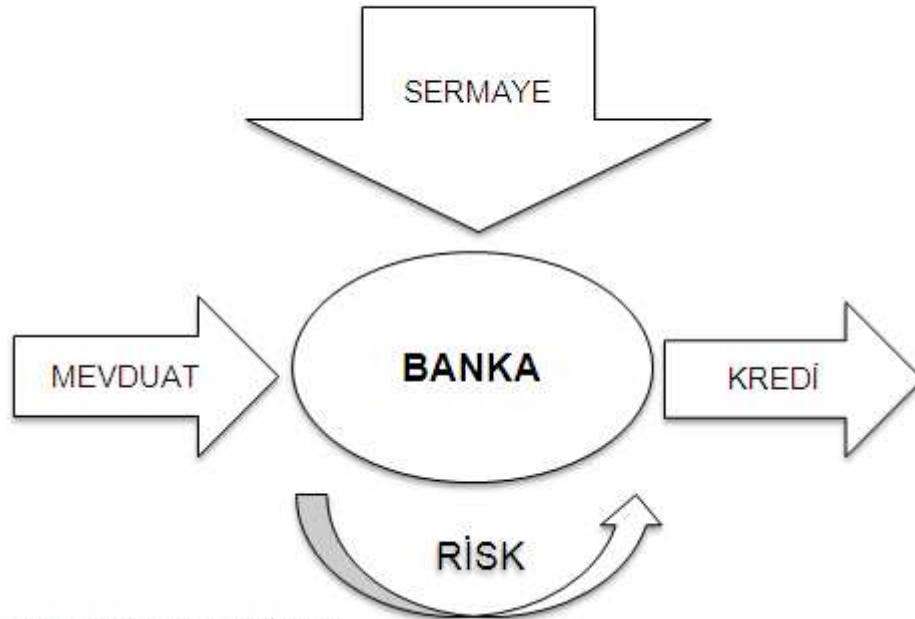
#### **1.2.4. Risk ve Sermaye İlişkisi**

Bankacılık sektöründe, güven ve istikrarın sağlanması, ayrıca; muhtemel tehlikelere karşı dayanıklılığın artırılmasını teminen güçlü bir sermaye yapısına gereksinim duyulmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin artan bir hızla uluslararası alana yayılması güçlü sermaye yapısının önemini daha da arttırmıştır. Bu nedenle, sektörde sermaye yeterliliği konusu uluslararası bankacılık otoriteleri nezdinde uzun süreli tartışmalara neden olmuştur (Santos, 2000:11; Çakır, 1991:29).

Bankalar, tasarruf sahiplerinin birikimlerini değerlendiren, kullandığı kredilerle ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunan finansal kurumlardır. Bankacılık yapısı gereği risklidir. Risklerin iyi yönetilmemesi bankaların mali yapısını bozabileceği gibi, sektörün ve ekonominin krize girmesine yol açar (Coşkun, 2006:242). Sermaye yeterliliğinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Sermaye miktarını belirlenen risklere göre yeterli seviyede tutabilen bir banka, ekonomide ve finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar sonrası faaliyetlerine normal bir şekilde devam edebilmektedir. Bu yüzden sermayenin koruyucu rolünün önemi bankalar için hayatiyet kaynağıdır (Santos, 2000:11-15). Bankaların tasarruf sahiplerinin mevduatını toplamaları ile onun krediye dönüşümü sırasında sermayenin riske karşı gördüğü tampon vazifesini belirten süreç aşağıda yer alan Şekil 5’de şematize edilmiştir.



**Şekil 5: Bankacılıkta Risk-Sermaye İlişkisi**



**Kaynak:** Güvercinli (2005:7)

Sermaye yeterliliğinin uygun bir seviyede belirlenmesi riskin iyi yönetilmesi ile mümkündür. Son dönemde uluslararası finans piyasalarında meydana gelen krizlerin (Güney Doğu Asya Krizi, Meksika, Rusya, Türkiye vb.) pek çoğunda etkin bir risk yönetim sisteminin bulunmayışı, krizlerin temel nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, finansal piyasalarda yaşanan uluslararası entegrasyon neticesinde krizlerin bulaşıcı etkisi ve sistemik risklerin diğer bankaları da etkilemesi söz konusudur (Santos, 2000:11).

Bu ortamda uluslararası düzenleyici kuruluşlar; hem bilanço içi hem de bilanço dışı faaliyetlerden kaynaklanan risklerin etkin olarak, bir sistem dahilinde ölçülmesi ve buna yönelik olarak karşılık tutulması gereken sermaye ile ilgili yoğun bir şekilde düzenleme yapma faaliyetine girişmişlerdir.

1988 yılında Basel I Uzlaşısı olarak hazırlanan ve 1992'de yürürlüğe giren Risk Bazlı Sermaye Standardı (RBC-Risk Based Capital Standarts) bankacılık sisteminde öncekilerden farklı olan önemli bir değişimdir. Bu standartlara geçmeden önce bankalar tüm varlıklarına ilişkin minimum sabit bir oranda sermaye tutmaktaydılar. Öncekilerle karşılaştırıldığında RBC standartları varlıkları çeşitli risk ağırlıklarına göre kategorilere ayırmış, bulunan risk ağırlıklı varlıkları ise sermayeye oranlayarak sınır koymuştur (Grenadier ve Hall, 1995:1).

### 1.3. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Kavramı ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri ve Ölçütleri

#### 1.3.1. Banka Sermayesinin Tanımı

Bankacılıkta sermaye yeterliliği konusuna geçmeden önce sermaye kavramının açıklanması uygun olacaktır.

Bankalar, diğer işletmelerden farklı olarak hammaddesi para olan ve özel düzenlemeler gerektiren hizmet kuruluşlarıdır (Gorton and Winton, 1995:4). Bankalar parayı toplar ve mümkün olduğunca çabuk bir şekilde müşterilerine plase eder yani kredi olarak verirler (Goodhart ve diğ., 2006:8). Bankaların fon kaynaklarını özkaynak ve yabancı kaynakları oluşturur.

Genel olarak sermaye, “bir firmanın ortakları, bir diğer deyişle, pay sahipleri tarafından firmaya kuruluş aşamasında ya da daha sonra yapılan sermaye artırımlarında konulan ya da konulması taahhüt edilen para”dır. Muhasebede kullanılan tanımı ile sermaye veya özkaynaklar, “bir firmanın yükümlülüklerinin toplam değeri ile varlıklarının arasındaki farka eşittir” (Bektöre ve diğ., 1996:27). Bununla birlikte banka sermayesinin tanımı, sermayenin muhasebe açısından yapılan tanımından büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Bunun nedeni, birçok firmanın aksine bankaların, birçok mevduat sahibi ve kredi müşterisi ile uğraşması ve buna bağlı olarak da bankacılık sektöründeki riskin diğer sektörlerdekine kıyasla daha yüksek olmasıdır.

Banka sermayesi en dar anlamda, “nominal sermayenin belirli bir hesap dönemi sonunda fiilen ödenmiş bölümü<sup>1</sup>” olarak tanımlanabilir (Çelebican, 1984:5).

19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun 44. Maddesinde bankalarda ödenmiş sermaye “Bankaların her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden<sup>2</sup>, bilançoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanamayan kısmı düşüldükten sonra kalan tutar” olarak tanımlanmıştır (Bankacılık Kanunu, 2005).

Bir başka biçimde banka sermayesi, “ödenmiş sermaye ile yasal ve olağanüstü yedek

---

<sup>1</sup>Nominal sermaye, banka ortaklarının ya da pay sahiplerinin bankaya koymaya kararlaştırdıkları fonun üst sınırıdır. Sermaye olarak ödenmesi kararlaştırılan fonun fiilen ödenmiş bölümü ise ödenmiş sermayedir.

<sup>2</sup>Yurt dışında kurulmuş ve kurulacak bankalardan Türkiye'de faaliyet gösterenlerin Türkiye'deki şubeleri için ayırdıkları sermaye tutarıdır.

akçelerin, yedek akçe niteliğindeki karşılıkların, yeniden değerlendirme işlemi sonucu doğan değer artışlarının toplamından dönem zararları ile geçmiş yıllar zararları düşülerek elde edilen tutar” olarak tanımlanabilir. Bu anlamda sermaye, net aktif tutarından<sup>1</sup> borçlar çıkartılarak hesaplanır. Özsermaye ya da özvarlık adı verilen bu tanım, şüpheli alacak karşılıkları, amortisman karşılıkları, stok değer düşüş karşılıkları gibi yedek akçe niteliği taşımayan karşılıkları içermemektedir (Akgüç, 1983:74).

Bankalar daha çok faaliyete başlarken özkaynaklarını kullanırlar. Sonraları mevduatlarını arttırmaya gayret ederler. Bankaların özkaynakları mudilere ve diğer alacaklılara karşı teminat fonksiyonu niteliğindedir (Diamond ve Rajan, 1999:39-40; Öçal ve Çolak, 1988:29).

Bankaları mal ve hizmet üreten diğer işletmelerden ayıran en önemli fark, bilançolarının pasif tarafında mevduat ve diğer alacaklılar hesabının banka sermayesine; aktif tarafında ise banka kredi ve plasmanlarının sabit kıymetlere nazaran büyük olması ile belirlenmesidir (Öçal ve Çolak, 1988:29). Bir banka açısından sermayenin fonksiyonu, mal ve hizmet üreten diğer işletmelerden birçok yönden farklıdır. Bankaların finansal yapılarının ve ekonomik fonksiyonlarının diğer işletmelerden farklı olmasına neden olan başlıca özellikler şöyle sıralanabilir (Diamond ve Rajan, 1999; Berger ve Bouwman, 2006):

- Mali kurumlar dışındaki işletmelerle karşılaştırıldıklarında bankalar daha yüksek bir finansal kaldıraça (leverage)<sup>2</sup> sahiptirler.
- Bankalar hammaddesi para olan kuruluşlardır, bu yüzden sabit aktiflerin toplam

<sup>1</sup> Net aktif tutar, en basit şekilde varlıkların cari piyasa koşullarında satılmaları durumunda elde edilebilecek nakit miktarı olarak tanımlanabilir. Varlıkların elde tutulmayıp, normal koşullar altında satılmaları durumunda sağlanacak gelirlerden, yapılan giderlerin çıkarılması ile net aktif değere ulaşılmaktadır.

<sup>2</sup> Finansal kaldıraç, toplam borçların özsermayeye ya da toplam borçların toplam varlıklara oranı olarak tanımlanabilir (Gönenli, 1997:327). İşletmenin belirli bir dönemde borçlandığı varsayımından hareketle borçların kârlılığı ne şekilde etkilediğini ortaya koymak için, borçla ya da özsermaye ile finansman arasındaki analizin yapıldığı teknik ölçümdür. Finansal kaldıraç riski ucu keskin bir kılıca benzetilmektedir. Gereğinden az borçlanma kârlılığı düşürdüğü gibi, gereğinden fazla ve yüksek maliyetli borçlanma da kârlılığın düşmesine yol açmaktadır (Büker ve diğ., 1994:99-101).

Hisse başına kârdaki artışın, toplam kârdaki artıştan daha yüksek oranda gerçekleşmesine finansal kaldıraç etkisi adı verilmektedir. Finansal kaldıraç derecesinin artması finansal riski de artırır (Büker ve diğ., 1994:101).

Finansal Kaldıraç Derecesi= Hisse Başına Kârdaki Yüzde Artış / Toplam Kârdaki Yüzde Artış

aktifler içindeki payı daha düşüktür.

- Bankalar hizmet yoğun, buna karşılık diğer işletmeler emek yoğun üretim yapısına sahiptirler.
- Bankalarda likidite gereksinimi daha yüksektir, bu yüzden likidite riskinin yönetimi gerekir.
- Bankalarda aktiflerin büyük bölümü finansal varlıklardan oluşur ve faize karşı duyarlı olduklarından faiz riski taşır.
- Bankalar farklı üretim fonksiyonlarına sahiptir.
- Bankalar diğer işletmelere göre daha fazla kurumsal yönetim (corporate governance) prensiplerine riayet edilerek yönetilen kuruluşlardır.
- Bankalar faaliyetleri gereği risk üstlenen kuruluşlar olduğundan, risk ve kontrol sistemlerini diğer işletmelerden farklı şekilde yoğun olarak kullanan kuruluşlardır.
- Bankalar ekonomide yer alan diğer işletmelerden farklı olarak ekonomiye likidite sağlama işlevine sahip kuruluşlardır.
- Bankalar özel düzenleme gerektiren kuruluşlardır ve faaliyetleri yoğun bir denetim ve gözetime sahiptir.

Bankaların sermaye ihtiyacı, aktif ve pasif kalemlerin kompozisyonuna, nakit akışlarının istikrarına, yönetimin kalitesine ve özellikle rekabet açısından bankanın içinde bulunduğu ortama göre değişmektedir.

### **1.3.2. Banka Sermayesinin İşlevleri**

Bankalar, çok büyük ölçüde yabancı kaynak kullanan başka bir deyişle, toplam kaynakları içinde özkaynakları küçük bir yer tutan kuruluşlardır. Bununla birlikte, özkaynakların ve bu arada sermayenin bankalar açısından taşıdığı önem çok büyüktür (Çelebican, 1984:9-11). Bankaların mevcut sermayeleri ile gerçekleşen risklerden oluşan kayıplarını telafi edebilme gücü açısından sermayenin kritik bir rolü bulunmaktadır. Eğer mevcut sermayesi, söz konusu risklerin sebep olduğu kayıpları karşılamaya yeterliyse, risk düşük demektir. Eğer mevcut sermaye, kayıplarını karşılamayacak durumda ise, risk büyük demektir ve gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması gerekmektedir (Akbulak ve diğ., 2004:170). Banka sermayesinin taşıdığı bu önem, hiç kuşkusuz banka sermayesinin yerine getirdiği işlevlerden doğmaktadır. Öte

yandan, banka sermayesinin işlevleri ile sermayenin yeterliliği sorunu arasında zorunlu bir ilişki vardır. Söz konusu işlevlerin önemi ve türü çoğaldığı ölçüde daha büyük banka sermayesine gereksinim duyulacağı açıktır (Çelebican, 1984:9-11; Öçal ve Çolak, 1988:30-31).

Banka sermayesinin işlevleri genel olarak iki şekilde sınıflandırılabilir. Bunlardan biri, denetleyici ve düzenleyici kuruluşların bankalardan asgari sermaye yeterliliği oranının sağlanmasını talep ederek bankanın aşırı risk alma güdüsünü azaltmaktır. Diğeri ise finansal kriz neticesinde herhangi bir şekilde bankanın tasfiyesi ve aktiflerinin elden çıkarılması söz konusu olursa tasarruf sahiplerinin mevduatlarına teminat oluşturmasıdır (Gale ve Özgür, 2004:2).

Buna göre, sermayenin banka işlevleri içindeki yeri şöyle sıralanabilir (Çelebican, 1984:9-11; Öçal ve Çolak, 1988:30-31):

**i. Kuruluşun gerçekleşmesi:** Bir bankanın kurulabilmesi için gerekli olan en az sermaye miktarı ülkedeki bankacılık mevzuatında yasal ve düzenleyici otoritelerce belirlenmektedir. Bankalarda sermayenin ilk işlevi, kuruluş ve faaliyete geçiş için gereken tüm giderleri karşılamak ve sabit değerlere sonradan yapılacak ilavelerin mali kaynağını oluşturmaktır.

**ii. İş hacminin boyutunun belirlenmesi:** Bankaların sermayeleri ve yedek akçeleri, verebilecekleri, kredilerin ve teminat mektuplarının limiti açısından önemlidir. Bankacılık mevzuatı bu konuda kesin sınırlar koymaktadır.

**iii. Kâr dağıtımının belirlenmesi:** Banka ortaklarının yıllık kârdan alabilecekleri kâr payları, koydukları sermaye ile sınırlıdır.

**iv. Muhtemel zararların karşılanması:** Bankanın muhtemel zararlarının yedek akçeler ve muhtemel zararlar karşılıklarıyla karşılanamayan kısmı sermayeden düşülebilir. Yedek akçeler, bankaların bünyesini güçlendirmek, firmanın sürekliliğini, gelişmesini ve pay sahipleriyle alacaklıların haklarının korunmasını sağlamak ve faaliyet sonunda özkaynaklarda doğabilecek azalışları karşılamak amacıyla dağıtılmayarak net kârdan ayrılan ve firmada alıkonan kısımlardır.

**v. Güvence sağlanması:** Sermaye; bankanın faaliyetleri nedeniyle maruz kaldığı risklerin gerçekleşmesi durumunda, karşılaşılabilecek kayıpların giderilmesinde doğrudan bir güvence sağlar (Güvercinci, 2005:7). Bankanın gerek kuruluşunda gerekse faaliyette bulunduğu sürece sermayenin yerine getirmesi gereken bir başka işlev,

alacaklılara, özellikle mevduat sahiplerine, kredi ilişkisi kurmak isteyenlere ve öteki bankalara yeterli güveni verebilmektir. Bundan dolayı bankanın alacaklıları ve mudileri bakımından sermayenin taşıdığı önem çok fazladır. Sermaye, zararların karşılanmasında kullanılarak ortaya çıkan sorunlar çözülmüncüye kadar geçecek süre içinde bankanın hukuki varlığını korumasına yardım eder. Sermayenin yeterli düzeyde olması, bankanın tasfiyeye gitmesini önleyeceğinden alacaklıların, özellikle mevduat sahiplerinin haklarını güvence altına almaktadır.

**vi. Fon Kaynağı Olması:** Sermaye bankadan borç olarak alınmak istenen fonlarla, bankanın borç olarak verebileceği fonlar arasındaki farkı kapamaya yarayan bir kaynaktır.

**vii. Ekonomiye Likidite Sağlaması:** Berger ve Bouwman'a (2006) göre bankaların ekonomi içerisinde üstlendikleri önemli rollerinden biri olan ekonomiye likidite sağlama işlevine banka sermayesinin önemli derecede etkisi bulunmaktadır.

### 1.3.3. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Kavramı

Banka iflas ve paniklerinin önemli ölçüde zararlı dışsallıklar içerdiği düşünülür. Bu yüzden, tüm bankacılık sisteminin dünya çapında düzenlenmesi gereklidir. Bu kapsamda, banka varlıklarının seçimi, kalitesi ve minimum sermaye/aktifler oranı gibi genel sınırlamalar bankalara getirilirken amaç, münferiden iflas eden bankanın tüm sistemi etkilemesinin önüne geçmektir (Gorton ve Winton, 1995:1).

Sermaye yeterliliği, gerek finansal krizlerde riskin azaltılarak finansal sistemin sağlıklı çalışmasını sağlamak, gerekse sermayenin bir nevi teminat unsuru olması nedeniyle mevduat sigortası özelliği taşıdığından banka sahipleri, mevduatı olanlar ve bankaya borç veren diğer kişi ve kuruluşlar açısından kritik bir önem arz etmektedir (Barth ve diğ. 2002:6; Gale ve Özgür, 2004:2).

Banka sermayelerinin yeterliliği sorunu, çok eski tarihlerden bu yana, özellikle banka iflaslarının daha fazla görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri'nde dikkatleri üzerine çekmiş bir konudur. Son yıllarda ticaret bankalarının atılma ve hızla büyümeye ağırlık vermeleri, sermaye yeterliliği sorununa duyulan ilginin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Bu ilgi nedeni ile ABD'de batan bankaların piyasadan çekiliş nedenleri üzerine oldukça fazla sayıda araştırma yapılmıştır. 1980-1995 yılları arasında dört bin bankanın battığı ülkede, batış nedeni olarak üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar, sermaye yetersizliği, banka yöneticilerinin görevlerini kötüye kullanmaları ve türev işlemlerinin

etkinleşmesi ile birlikte artan rekabettir (Öçal ve diğ., 1997:177).

Bankalarda sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin belirlenmesinin önemli ölçüde 1980 ve 1982 yıllarında Amerika'da deregülasyona yönelik kanuni düzenlemelerin yapılması sonrasında banka iflaslarında ortaya çıkan artış nedeniyle başladığı söylenebilir (Kim ve Santomero, 1988:1219). ABD'deki düzenleyici kuruluşlar 1981 yılından önce sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeleri belirli ve yeknesak bir şekilde uygulamamışlardır. 1982 yılından sonra yasal olarak uygulamaya başlamış, 1986 yılında ise düzenleyici kuruluşlar risk bazlı sermaye yeterliliği düzenlemelerini önererek 1990 yılında uygulamaya geçirmişlerdir (Gorton ve Winton, 1995:1). Basel Komite de Amerika'daki düzenlemelere paralel olarak 1988 yılında sermaye yeterliliği uzlaşısını yayımlamış ve kademeli olarak 1992 yılında yürürlüğe girmesini tavsiye etmiştir.

Sermaye, hem banka hissedarları, banka yöneticileri ve mevduat sahipleri açısından hem de finansal sistemin sağlıklı işleyişini denetleme durumunda olan denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar bakımından kritik bir role sahiptir (Barth ve diğ., 2002:6). Zayıf bankacılık sistemlerinin yol açtığı finansal krizlerin uluslararası alanda yayılmasıyla doğan sorunlar da göz önüne alınacak olursa, konunun ulusal sınırları aşan bir boyutu olduğu söylenebilir (Goodhart ve diğ., 2006:10). Sermayenin bu önemi, banka açısından gördüğü fonksiyonla ilgilidir. Esas olarak sermaye, bankalar açısından beklenmeyen kayıpların yol açtığı zararların mevduat sahipleri ve diğer alacaklılar zarar görmeden atlatılması gibi temel bir işlev görmektedir (Kaplan ve Turhan, 1999:74).

Beklenmeyen zarara ne seviyede bir sermayenin yeterli geleceğini tespit etmek oldukça güçtür. Bu konuda Uluslararası düzenleyici otorite olan Basel Komite, yeni bir kavram ihdas etmiştir. Bu kavram "Sermaye Yeterlilik Oranı"dır.

Sermaye yeterlilik oranı, basit anlamda, bankaların bir birimlik sermaye ile kaç birimlik riski karşılayabildiğini ifade eden sayısal bir orandır. Düzenleyici otorite bu yeterliliği asgari düzeyde belirleyerek, yasal sermaye adını verdiğimiz bir oran tespit etmiştir. Bu oran bankaların yapılarını ve faaliyet gösterdikleri ekonomik ortamı dikkate almadan sabit bir yüzdeyi ifade etmektedir.

19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun 45. Maddesinde sermaye yeterliliği "Maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade eder" şeklinde tanımlanmış ve oran en az % 8 olarak belirlenmiştir (Bankacılık Kanunu,2005).

Günümüzde, bankacılık faaliyetlerinin artan bir hızla uluslararası alana yayılması ve rekabetin artmasıyla sermaye yeterliliği kavramı daha fazla ağırlık kazanmıştır. Öyle ki bankalar eskiden aktif büyüklüklerine göre sıralanırken bugün sermaye yeterliliği en önemli ölçüt haline gelmiştir (Okay, 2002:116). Sermaye yeterliliği bir bankanın sağlamlığı ve bilançosunu değerlendirirken yararlanılabilecek bir ölçüt olduğu gibi, yönetimine de disiplin getiren bir unsurdur (Öçal ve Çolak, 1988:30).

#### **1.3.4. Bankacılıkta Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemelerin Nedenleri ve Ölçütleri**

Tüm ülkelerde bankacılık sektörü, diğer sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere kıyasla kamu otoritesi tarafından daha ayrıntılı hukuki düzenlemelere tabi tutulmakta ve denetlenmektedir. Kamu otoritelerince yapılan bu düzenlemelerin önemli bir kısmını, bankaların sermaye ve özkaynakları ile ilgili tanımlamalar ve sınırlamalar oluşturmaktadır. Düzenleyici otoriteler, bankaların bünyelerinde asgari bir sermaye bulundurmalarını istemekte, bankaların faaliyetleri öz kaynaklarının büyüklüğüne bağlı olarak sınırlandırılmaktadır. Bunların en önemlisi, bankaların aktifleri ile öz kaynakları arasında orantı kuran genel risk sınırıdır. Bu yaklaşımın arkasında, bankaların risklerinin kontrolünde mali sağlamlık oranlarının güçlü tutulması ve böylece banka iflaslarının önüne geçilerek güvenli ve sağlam bankacılık sisteminin sürdürülmesini sağlamak suretiyle mali piyasalarda istikrarsızlık yaşanmaması fikri yatmaktadır. İşte bu fikir, Basel Sermaye Yeterliliği düzenlemelerinin temel dayanağını oluşturmaktadır (TBB Basel II ve Kobi'ler Çalışma Grubu, 2006:4; Kim ve Santomero, 1988).

Bu itibarla, düzenleyici otoritelerin bankaların asgari sermaye yeterliliği standartlarını öngörmelerinin nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Altıntaş, 2006):

- i) Banka sermayesinin en önemli işlevi, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek olası ya da beklenmeyen kayıpların karşılanmasıdır. Bu türden kaynaklanan riskler gerçekleştiğinde kalan sermaye, bankanın faaliyetlerine yeterli kapasite ile sağlıklı bir şekilde devam etmesine imkan sağlayacak seviyede olmalıdır.
- ii) Sermaye sadece beklenmeyen kayıpların karşılanması için değil aynı zamanda, borçları ödeme gücü yani likidite yeterliliği açısından da önemlidir.
- iii) Bankaların kredibiliteleri sermayeleri ile doğru orantılı bir seyir izler. Örneğin, sermayesi güçlü bankalar, derecelendirme kuruluşlarından yüksek kredi notu alıp, finansal piyasalardan daha düşük maliyetlerle borçlanma olanağı elde ederler.



iv) Sadece bankaların tek tek değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik kriz riskini azaltır. Zira, sektördeki zayıf tek bir banka bile, tüm sektör için risk arz edebilir.

v) Ulusal ve uluslararası ölçekte tüm bankalar için uygulanan eşit sermaye yükümlülükleri bir yandan finansal istikrarın korunmasına yardım ederken, diğer yandan düşük ya da farklı sermaye oranlarıyla çalışılmasından kaynaklanabilecek haksız rekabeti önler.

Banka sermayesinin yeterliliğini belirleme konusunda çeşitli görüşler vardır. Birinci görüşe göre; bankalar, faaliyetlerinden doğabilecek tüm zararları karşılayabilecek genişlikte sermayeye sahip olmalıdırlar. İkinci görüşe göre; çok yüksek tutarlara ulaşan banka sermayeleri ortakların kâr payı almalarını engeller, daha az sermaye kullanımı varlık gelirlerini arttırarak (finansal kaldıraç) daha yüksek özsermaye getiri oranlarına ulaşma yoludur. Bu nedenle banka sermayesi asgari tutarı aşmamalıdır. Bunun yanında, sermaye yeterliliğinin ölçülemeyeceğini, tek bir formüle indirgenemeyeceğini ancak tahmin edilebileceğini ve bu yüzden sermaye yeterliliğinin subjektif bir değerlendirme konusu olabileceğini ileri sürenler de vardır. Bankalarda sermaye yeterliliği için ileri sürülen ölçütler şunlardır (Çelebican, 1984:18-23):

**1-Ülkenin ekonomik büyümesi ile ilişkilendirilenler (Sermaye/GSMH yada Sermaye/GSYİH):** Bu ölçüt, belli bir bankanın değil tüm bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğini belirlemede kullanılabilir ve daha çok sermayenin bir fon kaynağı olma işlevini vurgulamaktadır.

**2- Yasal ve kamu otoritelerince belirlenen asgari sermaye tutarı:** Bankanın kuruluş sırasında belirlenen asgari sermaye tutarına sahip olması, faaliyeti süresince de kârından belli oranda yedek akçe ayırması yeterli sayılmaktadır. Asgari sermayenin tutarını bulunduğu kentin nüfusuna ve/veya açtığı şubelerin sayısına bağlayan ülkeler de vardır. Asgari sermayenin çok yüksek tutulması, bankadan alacaklı olanların haklarını daha fazla güvence altına alırken, bankacılık kesimine yeni girişimleri sınırlayıcı, dolayısıyla rekabeti azaltıcı sonuçlar yaratabilir. Asgari sermayenin çok düşük tutulması ise ciddi olmayan banka kurma teşebbüslerine yol açabilir. Yeterli sayılan sermayenin yetkililerce doğrudan doğruya belirlenmesi yöntemi; mevduat, toplam pasifler, toplam aktifler gibi değişkenlere bağlı olarak arttırılmasına gerek duyulmadan belirli bir sermaye ile alacaklıların korunabileceği düşüncesine ve zorunluluk ortaya çıktıkça bankanın sermayesini kendiliğinden yükseltebileceği

düşüncesine dayanmaktadır.

**3- Bilançonun herhangi bir kalemi ile oranı:** Sermayenin oranlandığı bilanço kalemleri, toplam pasifler ve toplam aktifleri kapsayacak şekilde geniş tutulabilmekte ya da pasifin toplam tasarruf mevduatına veya toplam aktiflerin riskli varlıklar kesimine oranı gibi daha dar kapsamlı olarak ele alınabilir. Bunlar çeşitli örneklerle sıralanabilir:

- **Sermaye/Toplam Pasifler:** Bu oran iki gerekçeye dayanmaktadır. Birincisi, banka sermayesinin, alacaklılar bakımından bir güvence olabilmesi için, banka borçlarının belli bir bölümünü karşılaması gerektiği ileri sürülmektedir. İkincisi, mevduat çekimlerini karşılamak üzere varlıkların vadeden önce paraya çevrilmesinden doğacak zarar olasılığı ile toplam pasifler arasında bir ilişki bulunması fikridir.

- **Sermaye/Aktif Toplamı:** Bankanın uğrayabileceği zarar, sahip olduğu varlıkların paraya çevrilmemesinden de doğabileceğine göre, sermaye ile toplam aktifler arasındaki belirli bir oranın yeterlilik ölçütü olarak kabul edilmesi uygun görülebilir.

- **Sermaye/Riskli Varlıklar:** Sermaye ile aktifler arasındaki oran, bankanın sahip olduğu varlıkların bileşimini ve borçluların borç ödeme gücünü dikkate almamaktadır. Oysa, toplam aktifleri birbirine eşit iki bankadan biri risk derecesi yüksek varlıklara daha çok sahipse olası zararları karşılayabilmek için daha büyük bir sermayeye gereksinim duyacaktır. Bu nedenle, yeterlilik ölçütü olarak sermayenin toplam varlıklara değil, riskli varlıklara oranı kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur. Bankalar açısından yararı, risksiz varlıklar edindikleri sürece, sermayeyi yükseltme zorunluluğu olmadan kabul ettikleri mevduatı ve toplam pasifleri arttırmalarına olanak tanınmasıdır. Ancak, bu orandan yararlanırken uygulamada karşılaşılan güçlük, riskli varlıkların tanımlanması ve belirlenmesidir.

- **Sermayenin farklı derecelerde riskli olan değişik varlıklara oranı (ABC Formu):** Bankaların varlıklarındaki risk doğal olarak farklı derecelerde dir. Dolayısıyla, farklı risk dereceleri olan varlıklar için gerekli sayılabilecek sermaye tutarı da farklıdır. Böylece, bankanın varlıkları, risk derecelerine göre sınıflandırılmakta, her sınıfa değişik oranlar uygulayarak hesaplanan tutarlar toplanarak sahip olunması gereken asgari sermaye bulunmaktadır. Bankanın sermayesi, hesaplanan asgari sermayeden küçükse yetersiz kalmaktadır.

- **Sermaye/Toplam Mevduat ya da Tasarruf Mevduatı:** Bu ölçüt banka sermayesinin mevduat sahipleri için bir güvence olduğu ve zararın mudilerce değil ortaklarca

karşılanması gerektiği görüşüne dayanır. Tasarruf mevduatı ile ilişkisi “Solvabilite Oranı” olarak ifade edilmekte ve bankanın kabul edebileceği azami tasarruf mevduatını sermayenin belirli bir katı ile sınırlandırmaktadır.

**4- Bankanın gelirlerine dayanan sermaye yeterliliği:** Banka sermayesi geçmişte gerçekleşmiş zararların düzeyi ile, banka gelirleri ile açılan kredilerden ve sahip olunan menkul kıymetlerden elde edilmesi beklenen zararlar ile ilişkilendirilmektedir. Banka gelirleri, ileride sermayeye eklenebilecek dağıtılmamış kârların ve yedek akçelerin oluşmasına ve bankanın özkaynaklarının artmasına olanak vermektedir.

**5- Mevduat sahiplerinin ve bankanın diğer alacaklılarının takdirine bırakılması:** Sermaye yeterliliği konusunun sadece formüllerden elde edilecek sayısal oranlara dayandırılmayacağı ve kaçınılmaz biçimde subjektif değerlendirmelere bağlı olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, Kennedy döneminde Comptroller of The Currency<sup>1</sup>, sermaye yeterliliğini incelerken; i) Banka yönetiminin sahip olduğu nitelikler, ii) Varlıkların likidite derecesi, iii) Bankanın geçmişteki gelirleri ile bunlardan ayrılan dağıtılmamış kârlar, iv) Mülkiyet yapısının özellik ve nitelikleri, v) Taşınmaz malları kullanmak için yapılan giderlerin yükü, vi) Mevduat potansiyel devir hızı, vii) İşletme ve faaliyet tekniklerinin niteliği ve viii) Bankanın içinde bulunduğu rekabet koşulları da göz önüne alındığında, bugünkü ve gelecekteki finansman gereksinimini karşılama gücü gibi ölçütlerin de hesaba katılmasını gerekli görmüştür.

### 1.3.5. Bankacılıkta Yasal Sermayeden Ekonomik Sermayeye Doğru Dönüşüm

Çağdaş risk yönetimi teknikleri, yasal sermaye (regulatory capital) kavramının yetersiz kaldığı hususlar bağlamında, “ekonomik sermaye” (economic capital) yaklaşımını ön plana taşımaktadır. Yasal sermaye bankaların faaliyet alanlarına, yapılarına, faaliyette buldukları ekonomik ortama bakmaksızın aynı oranı (yüzde 8) öngörmektedir. Her bankanın maruz kaldığı risklerin profili, çeşitli faktörlere göre dikkate alındığında önemli farklılıklar göstermektedir. Tüm bankalar için standart bir oran gerçekçi değildir. Öte yandan, yasal sermayenin saptadığı risk ölçüm yöntemleri, maruz kalınan riski gerçekçi şekilde ve hassasiyetle ölçmemektedir. Bu gibi eleştiriler ve yapılan düzenlemelerle, yasal sermayeden ekonomik sermaye kavramına geçiş gerçekleştirilmiştir (Türkiye İş Bankası, 2004).

Bankalarda yasal sermayenin özellikleri ve işlevleri kapsamlı olarak önceki

<sup>1</sup> Amerika Birleşik Devletleri'nde 1863 tarihinde kurulmuş olan, bankalara kuruluş izni verme ve faaliyetlerini denetleme yetkisini elinde bulunduran kuruluştur.

konularımızda belirtilmişti. Bununla beraber ekonomik sermaye ile yapacağımız kıyaslamayı daha net bir şekilde sunabilmek amacıyla yasal sermayenin başlıca özelliklerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz (Evcil, 2007):

- Yasal sermaye bankacılık otoritesi tarafından mevzuatla tespit edilir,
- Yasal sermaye oransal olarak asgari bir oran olarak belirlenir,
- Yasal sermaye hesaplanırken kullanılan özkaynak (sermaye tabanı), muhasebesel özkaynak tutarından farklı olabilir. Diğer bir deyişle, finansal tablolaradaki özkaynak miktarından kimi zaman farklıdır.

Basel Komite, bankaların beklenen kayıplarını gelirlerinden ayırdıkları karşılıklar dahilinde izlemelerine izin vermiş, beklenmeyen kayıpları (unexpected losses) için de sermaye ayırmalarını öngörmüştür (Hayes ve diğ., 2002). Bankalar bu doğrultuda beklenen kayıpları için yasal sermaye, beklenmeyen kayıpları için ise ekonomik sermaye bulundurmaktadır. Yasal sermaye, yerel denetimin risk anlayışı ile, kurumu potansiyel risklerden korumak için tahsis edilen minimum sermaye rakamıdır (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006:96). Ekonomik sermaye ise; pay sahiplerini ve bankayı, potansiyel ekonomik kayıplardan (bankanın ekonomik değerinde eksilmeye sebebiyet verecek beklenmeyen değişikliklerden dolayı oluşabilecek kayıplardan) olumsuz yönde etkilenmesini engelleyebilecek, belirli bir güven ve zaman aralığında ölçülen tahmini sermaye rakamıdır (Anders, 2003:215; Candan ve Özün, 2006:31).

Ekonomik sermaye yasal sermayeden birkaç hususta farklılaşır. Şöyle ki (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006:96-97):

- Ekonomik sermaye kurumun maruz kaldığı tüm risklerin ölçülmesi ve raporlanması yönündeki en iyi uygulamadır. Yasal sermaye ise yerel otoritelerin talebi ile sadece muhasebe aktifleri üzerinde hesaplanan bankanın maruz kaldığı tüm riskleri kapsamayan asgari sermaye rakamını içerir.
- Ekonomik sermaye, pay sahiplerini, bankanın iflasının yanısıra, aşırı volatil yatırım gelirlerinden korumak adına tutulan sermaye rakamıdır. Yasal sermaye, bankacılık sistemini riskten korumak, bankaların iflasını engellemek için öngörülen minimum sermaye rakamıdır. Yasal sermaye, düzenleyicilerin risk perspektifinden, ekonomik sermaye ise pay sahiplerinin risk perspektifinden hesaplanan sermaye rakamıdır.

- Ekonomik sermaye kavramı “gerçek değer, ekonomik değer” üzerine yoğunlaşırken, yasal sermaye ise “muhasabe değeri” üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bankalarda risk yönetimi işlevinin en önemli fonksiyonlarından biri de bankanın ihtiyaç duyduğu ekonomik sermayeyi hesaplamaktır.

#### **1.4. Bankacılık Sisteminde Uluslararası Düzenleyici Kurum: Basel Komite (BCBS) ve Etkin Gözetim ve Denetim Standartları**

##### **1.4.1. Basel Komite ve Tarihçesi**

17 Mayıs 1930 tarihinde, İsviçre Basel’de Almanya’nın I. Dünya Savaşı dolayısıyla müttefiklere vereceği tazminatların yönetimini üstlenmek için İsviçre, Belçika, Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya arasında imzalanan uluslararası bir sözleşmeye dayanarak “Uluslararası Ödemeler Bankası” (BIS- The Bank for International Settlements) kurulmuştur (Karluk, 2007:451; BIS:2007).

Almanya’nın savaş tazminatı ödemelerini izlemek amacıyla kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası, tazminat ödemelerinin geri planda kalması ile, finans sektöründe istikrar sağlama misyonunu üstlenmiş bu doğrultuda merkez bankaları ve ilgili kurumlar arasında koordinasyon sağlamaya odaklanmıştır (Bolgün ve Akçay, 2005:10).

Uluslararası finansal istikrar açısından bankaların ve menkul kıymet piyasalarının düzenlenmesi ve denetlenmesi için belirlenen uluslararası standart ve kodlara uyum oldukça büyük önem arz etmektedir (Delice, 2007:60, BIS:2007). Bu anlamda BIS, bankacılık ve menkul kıymet piyasalarında standartlar belirleyen uluslararası düzenleyici kuruluştur. Merkez bankaları ve uluslararası kuruluşlara sağladığı bankacılık hizmetleri dışarıda tutulursa, BIS esas itibarıyla bir forum ortamı olarak değerlendirilebilir. BIS uluslararası alanda merkez bankaları arasında finansal ve parasal işbirliğini organize eder (Delice, 2007:60). Fakat hiçbir şekilde mevduat kabulü ya da buna benzer parasal işlem kabul etmez ve yapmaz. Banka düzenlemeleri açısından BIS, uluslararası standartlar geliştiren en önemli ve en eski finansal kuruluştur (Delice, 2007:60, BIS:2007).

Mart 1973’de sabit kur sisteminin iflas etmesi merkez bankalarının piyasalara müdahale konusunda bilgi alışverişinin sağlanması ihtiyacını yaratmıştır. Bunun paralelinde, finans piyasalarında liberalizasyon sürecinin hızlanması merkez bankaları arasında daha derin bir anlayış ve işbirliği ihtiyacını doğurmuştur (Karluk, 2007:456). 1974’de petrol fiyatlarının OPEC tarafından üç kat artırılması sonucu bankacılık

sektöründe dalgalanmalar ve problemler yaşanmıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan krizden en çok etkilenen ve Komite'nin kurulmasında özellikle Almanya'da Bankhaus Herstatt adlı bankanın batması etkili olmuştur. Adı geçen banka uluslararası ödemelerini yerine getiremediğinden bundan diğer bankalar da zarar görmüştür (Bolgün ve Akçay, 2005:9; Aydın, 2000a; BCBS, 2007:1).

1974'de yukarıda bahsi geçen Almanya'da yaşanan bankacılık krizinin ardından, bankaların denetimi ve gözetimi sorunları BIS içerisinde tartışılmaya başlanmış ve G-10<sup>1</sup> ülkeleri merkez bankası governorleri tarafından "Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi" (BCBS-Basel Committee on Banking Supervision) kurulmuştur (Bolgün ve Akçay, 2005:9; Aydın, 2000a; BCBS, 2007:1). Komite daha sonra, üyeleri arasına ilk etapta İsviçre ve Lüksemburg'u, 2001 yılında İspanya'yı alarak üye sayısını 13'e; 2009 yılı ve sonrasında ise Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Güney Afrika, Hindistan, Hong Kong, Güney Kore, Meksika, Rusya, Singapur, Suudi Arabistan ve Türkiye'yi alarak 27'ye çıkarmıştır (BCBS, 2007; BCBS, 2009a; BCBS,2009b).

1975 yılı Şubat ayında ilk kez toplanan Komite aynı yıl içinde bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesi olan "Basel Concordat"ı yayınlamıştır. Bu doküman, uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubesinin yer aldığı ülkenin düzenleme ve denetim otoriteleri arasındaki ilişkileri ve her bir otoritenin hak ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Doküman, özellikle ödeme gücü ve likidite konusunda hangi temel kriterlerin dikkate alınması gerektiği üzerinde durmuştur (BCBS, 1975). 1983 yılında bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler doğrultusunda "Basel Concordat" güncellenip geliştirilerek "Yabancı Banka Şubelerinin Gözetim İlkeleri" adlı yeni döküman yayımlanmıştır (Türkiye İş Bankası, 2004:5-6).

1975 yılından itibaren bankacılık denetimindeki faaliyetleri düzenlemek amacıyla standartlar oluşturan ve bunlarla ilgili önemli yayınlar yapan Komitenin temel amaçları üç başlık altında toplanabilir (BCBS, 2007):

- Üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmak,
- Daha geniş bir bakış açısıyla bankacılık sisteminde dünya çapında etkin denetim

---

<sup>1</sup> G-10 Ülkeleri:Belçika,Kanada,Fransa, Almanya, İtalya,Japonya, Hollanda, İsveç, İngiltere ve ABD'dir.

ve gözetimin geliştirilmesini sağlamak,

- Bankacılık denetim ve gözetimi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda standartlar oluşturmaktır.

Komitenin aldığı kararların yasal bir yaptırımı yoktur, daha çok ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak yol gösterici denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Ancak Komite'nin yaptığı çalışmalar ortak bir standartla çalışılmasını temin edebilmesi nedeniyle gün geçtikçe dünya çapında yaptırımı olan düzenlemeler haline gelmektedir. Komite'nin çalışmalarıyla iki prensip dahilinde (hiçbir yabancı bankanın denetimden kaçamaması ve yeterli bir seviyede denetimin olması) uluslararası denetim kapsamındaki farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır (BCBS, 2007:1-2).

Basel Komite bu amaçla 1997 yılında çalışmamızda bir sonraki konu başlığı olan "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime ilişkin Temel Prensipleri" yayımlamıştır.

Son yıllarda Komitenin çalışmalarının önemli bölümünü, tez çalışmamızın esas konusu olan sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeleri oluşturmuştur.

#### **1.4.2. Basel Komitesi Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim Standartları**

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde yaşanan krizler (1974 krizi, Güney Doğu Asya, Rusya, Arjantin, Türkiye) sonrasında uluslararası platformlarda bankacılık düzenlemeleri ve denetim sistemlerinin etkinliği tartışılmaya başlamıştır. Krizlerin nedenleri ve gelişmelerle ilgili edinilen tecrübelerden yola çıkılarak yapılan çalışmalarda; finansal sistemlerde istikrarın korunması ve bankaların etkin ve güvenilir biçimde varlıklarını sürdürebilmeleri için en uygun düzenleme, politika ve yaklaşımların ne olması gerektiği sorusuna yanıt aranmaktadır (Allen ve Gale, 2003:1-3; Alparslan, 2000:49).

Bankalar, denetim açısından diğer ticaret şirketlerine oranla daha yoğun bir uygulamayla karşı karşıyadır. Bankaların ticaret şirketlerine göre daha fazla denetime tabi tutulmaları, taşıdıkları ekonomik ve sosyal öneme dayanmaktadır. Bankalar uğraş konuları nedeniyle boş bırakılamayacak kadar önemli kuruluşlardır. Çünkü bankalar, mal varlıklarının çok üzerinde mevduatı kontrol etmektedirler, bu tasarruflar halkın parasıdır. Devlet, vatandaşının tasarruflarının çarçur edilmemesi ve milli ekonominin yararına kullanılmasını sağlayabilmek için bankaları denetler. Bu açıdan bakıldığında, bankaların gözetim ve denetim altında tutulmalarında kamu yararı ve düzeni açısından

zorunluluk vardır (Çolak, 2003:53).

Bir ülke ekonomisinin sağlıklı büyümesi o ülkenin bankacılık sektörünün sağlıklı olmasına bağlıdır. Bir ülkedeki ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için bankacılık sektörünün sağlıklı olması ve büyümeye katkıda bulunması şarttır (Çolak, 2003:56). İster gelişmiş isterse gelişmekte olan bir ülke olsun bankacılık sisteminin zayıf oluşu hem o ülkenin mali sisteminin hem de uluslararası mali piyasaların istikrarına karşı önemli bir tehdit oluşturur. Mali sistemlerin güçlendirilmesi konusundaki ihtiyaç, bu alandaki uluslararası girişimleri arttırmıştır (TBB,1997b:2).

Bankaların etkin gözetimi ve denetimi, ödeme sisteminin sağlıklı olarak sürdürülmesinde, tasarrufların toplanmasında ve dağıtılmasında en önemli rolü oynayan bankacılık sektörünün etkin ve güven içinde çalışmasının önemli unsurlarından birisidir. Gözetim ve denetimin amacı, bankaların taşıdıkları risklere karşılık yeterli sermayeyi tutabilmelerini sağlamak, güvenilir koşulların yaratıldığı bir ortamda faaliyette bulunmalarını temin etmek, finansal sistemde istikrarı ve güveni sağlamaktır (Özince, 2004).

Basel Komite, bankacılık sektöründe istikrarı ve güveni sağlama amacına katkı yapacağını düşündüğü bankaların denetim ve gözetim uygulamalarında temel standartları içeren “Etkin Bankacılık Denetimi için Temel Prensipler” adlı dokümanı Eylül 1997’de yayımlamıştır. Ülkelerin bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme uygulamalarının uluslararası standartlara uygunluğunun ölçümünde esas alınan temel bir kaynak olan söz konusu doküman, 2006 yılında Komite tarafından gözden geçirilmiş ve yeniden yayımlanmıştır.

Basel Komitesi’nce dökümanda 25 madde olarak yer alan ve konuları itibariyle yedi grup altında toplanan etkin gözetim ve denetim standartları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (BCBS, 2006a:2):

- **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim İçin Önkoşullar (Madde 1):** Tarafsızlığı, bağımsızlığı, yetki ve sorumlulukları yasal düzenlemelerle güvence altına alınmış bankacılık gözetim ve denetim otoritesi.
- **Faaliyet İzni ve Yapı (Madde 2-5):** Denetim ve gözetimi yapılan kuruluşların faaliyet alanlarını açıkça belirleme ve karar verme yetkisi; büyük hissedarlara ait payların el değiştirmesi, ele geçirme faaliyetlerini inceleme ve reddetme yetkisi ve hakkı.



- **Bankaların İhtiyatlı Yönetimine İlişkin Düzenlemeler ve Yükümlülükler (Madde 6-18):** Gözetim ve denetim otoritesinin, bankaların taşınacak riski karşılayacak şekilde asgari sermaye yükümlülüklerini tanımlaması; aktif kalitesi, kredi ve karşılık politikalarının bağımsız bir biçimde değerlendirilmesi; yasal borç verme limitlerinin belirlenmesi; bu işlevleri sağlayacak uygun ve yeterli kaynak ve sistemler.
- **Aralıksız Banka Gözetimi Yöntemleri (Madde 19-21):** Uzaktan ve yerinde denetim, banka yönetimleriyle düzenli temas, bağımsız denetçiler, banka gruplarının konsolide bazda da değerlendirilebilmesi.
- **Bilgi Verme Yükümlülükleri ve Hesap Verebilme (Madde 22):** Bilgi gereksiniminin karşılanması ve kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik faaliyetler.
- **Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesinin Düzenleyici ve Çözümleyici Yasal Yetkileri (Madde 23):** Bankaların yükümlülüklerini yerine getirememe, düzenlemelere uymama ve mali istikrar için tehdit oluşturması durumunda düzenleyici tedbirler alma yetkisi.
- **Konsolide Denetim ve Sınır Ötesi Bankacılık (Madde 24-25):** Global konsolide denetim, diğer ülkelerdeki gözetim ve denetim otoriteleri ile işbirliği ve bilgi alışverişi ile yüksek standartların sağlanması.

Bu prensiplerden özellikle üçüncü grupta (Madde 6-14) yer alan bankaların ihtiyatlı yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler bankalarda risk yönetimi ve sermaye yeterliliği ile ilgilidir.

Bütün bu prensipler, bir ülkenin bankacılık sisteminin sağlam ve istikrarlı olması için sahip olması gereken temel özellikleri içermekte ve yerel denetim otoriteleri açısından yol gösterici nitelik taşımaktadır. Hukuki bağlayıcılığı olmamakla birlikte dünya genelinde sağlıklı ve istikrarlı finans sisteminin sağlanması amacıyla yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Söz konusu prensipler, Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçişte oldukça önemli referanslar olarak kabul edilmektedir. Temel prensiplere uyum ne kadar yüksek ise Basel II düzenlemelerine uyumlu hale gelebilmek de o kadar kolay olmaktadır. Esasen, Basel Komite'nin temel prensiplerini pratiğe geçirmeden Basel II'nin uygulanması olanaklı değildir ve ikisi arasındaki uyumun birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği noktasına varılmaktadır (Yayla ve Kaya, 2005:10; Candan ve Özün, 2006:13-14; BCBS, 2006b:5).

## 1.5. Uluslararası Bankacılık Düzenlemelerinde Yeni Bir Standart: Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

### 1.5.1. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Amacı ve Önemi

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin sona ermesi ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi, uluslararası para ve sermaye piyasalarında önemli şoklara neden olmuştur. Bu şoklara çözüm bulmak ve piyasalardaki dalgalanmalara neden olan sorunları ortadan kaldırmak amacıyla bir önceki konumuzda daha detaylı açıklandığı üzere 1974 yılı sonunda Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde kurulan "Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi", uluslararası denetim sisteminin geliştirilmesi, denetim kültürünün artırılması ve küreselleşen dünyada bankacılığın iç pratiklerinin iyileşmesini sağlamayı amaçlamıştır (Tekere ve diğ., 2005:43).

1980'li yılların başlarında uluslararası ölçekte artan rekabet, gelişmekte olan bazı ülkelerin yaşadığı borç krizi, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların sermaye yapılarında ve bankaların risk-getiri ilişkisinde yaşadıkları bozulma sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık sektöründe yakınlaştırılması düşüncesine zemin oluşturan nedenlerdir. 1980'li yılların ortalarına gelindiğinde ise finansal piyasalardaki gelişmeler, özellikle finansal enstrümanların çeşitliğinde yaşanan artış ile bilanço dışı işlemlerin yaygınlaşması, bankaları ve denetim birimlerini, bankaların karşılaşılabileceği potansiyel riskler konusunda dikkatli ve ihtiyatlı olmaya, düzenleyici otoriteleri de tedbirler almaya yöneltmiştir.

1987 yılında yayımlanarak uluslararası alanda faaliyet gösteren aktif bankaların sermaye yeterliliği düzenlemelerinde standartlar oluşturmak amacıyla G-10 ülkelerinin incelemesine sunulan Basel Sermaye Uzlaşısı'nın taslağı, gerek G-10 ülkeleri gerekse de diğer ülkelerden gelen yorum ve eleştiriler sonucunda 1988 yılında nihai şeklini almış ve aynı yıl Bank of England'dan Peter Cooke'un başkanlığında toplanan Komite tarafından, "Basel Capital Accord" olarak adlandırılan kararla yayımlanmıştır (Herring, 2007:3), Kaplan ve Turhan (1999:75), TBB (2000c), Herring (2007:3) ve Jackson ve diğ. (1999) 'ne göre Uzlaşısı ile;

- Düzenleyici sermayenin (regulatory capital) tanımlanmasına,
- Bilanço dışı varlıklar da dahil olmak üzere varlıkların risk ağırlıklı ölçümüne,
- Risk ağırlıklı varlıklara bağlı olarak asgari sermayenin hesaplanması,

hususlarına odaklanılmıştır.

G-10 ülkeleri dışında birçok ülke tarafından da uygulanan Uzlaşî'da kredi riski üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü kredi riski suistimal dışında, Uzlaşî'nin yayımlandığı dönemde banka iflaslarına neden olan en önemli faktörlerden biri olmuştur (Santos, 2000:3; Herring, 2007:4).

1992'de yürürlüğe giren bu karar, bankaların sermayelerine tanım getirmiş, aktiflerini risk derecelerine göre beş gruba ayırmış ve sermayenin, risk ağırlıklı toplam varlıklara oranının en az % 8 olmasını şart koşturmuştur (Kaplan ve Turhan, 1999:75; TBB, 2000c; BCBS:1988).

Basel I düzenlemeleri ile 1970'den beri önemli ölçüde bankacılık sektöründe düşen sermaye seviyesini yükseltmek ve farklı ülke bankaları için yeni faaliyet alanlarının yaratılması hedeflenmiştir (Başar, 2007:5). Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşîsı'nın genel olarak iki temel amacı bulunmaktadır, bunlar (Jackson ve diğ., 1999; Fischer, 2002:4):

- Farklı ülkelerdeki sermaye yeterliliği uygulamalarına standartlar getirerek uluslararası alanda faaliyet gösteren aktif bankalar arasındaki rekabet eşitsizliğini azaltmak,
- Büyük çaptaki uluslararası bankaların asgari sermayeyi muhafaza etmelerini sağlayarak, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarı ve güvenilirliğini korumaktır.

Basel Uzlaşîsı, uluslararası bankacılık düzenlemeleri açısından çok büyük bir önem arz eder. Zira Uzlaşî, sanayileşmiş ülkeler arasında giderek büyüyen finansal bağımlılığı teyid eden ve ileride daha önemli uluslararası düzenlemelerin yakınlaştırılmasının habercisi olabilecek denetim alanında yapılan düzenlemeler konusunda atılmış ilk büyük uluslararası adım olarak nitelendirilebilir (Saidenberg ve Schuermann, 2003:6, Teker ve diğ. 2005:44). Uzlaşî'nin piyasadaki oyuncular için kuralları olan ortak bir oyun alanı yaratması (level playing field) ve benimseyen bazı gelişmekte olan ülkeler için % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılması nedeniyle finansal istikrarı güçlendirmesi olumlu özellikleri arasındadır (Vanoli, 2006).

Basel Uzlaşîsı her ne kadar oniki öncü endüstrileşmiş ülke arasında banka sermayelerine çeşitli standartlar getirmeyi hedeflemiş olsa da; bu amaçların dışında gizli amacının, bu ülkeler arasında 1980'li yıllarda uluslararası plasmanların üçte birinden fazlasını kontrol eden Japon bankalarının fonlama-maliyet avantajlarını azaltmak suretiyle, diğer ülkelere ortak oyun alanı yaratmak olduğu da ifade

edilmektedir. Zira, Uzlaşısı'nın tasarlandığı dönemde, Japon bankalarının hissedarlarının sermaye kazancı önemli bir seviyede olmasına rağmen, japon bankaları dışındaki bankaların hissedarlarının sermaye kazancı önemli bir seviyede değildir (Wagster, 1996).

### **1.5.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Genel Kapsamı ve Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması**

Basel standardı, ülkelerin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin farklı olmasından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak ve uluslararası bankacılık sisteminin güvenilirliği ve istikrarını arttırmak amacıyla geliştirilmiştir (Fischer, 2002). 1992 yılından beri uygulanan ve ilkeleri 120'den fazla ülke tarafından benimsenen standart, sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında kredi riskini dikkate almaktadır (Akbulak ve diğ., 2004:152; Yetim, 2005).

Standardın giriş bölümünde sermaye yeterliliği uzlaşısının uluslararası bankaların güvenilirliği ve istikrarının sağlanması için geliştirildiği ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığı; fakat Uzlaşısı'nın G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerin denetim otoritelerince faaliyette olan uluslararası bankaları tarafından da benimsenmesinin, bu alandaki yakınlaştırmayı sağlaması açısından önem arz ettiği belirtilmektedir (BCBS,1988:1).

1988 Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, bankaların tutmak zorunda olduğu asgari sermaye düzeyinin hesaplanması üzerine yoğunlaşmıştır. Sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında "karşı tarafın aldığı borcu ödememe riski" olarak tanımladığı "kredi riskini" dikkate almıştır. Uzlaşısı'da kredi riski dışında; faiz oranı riski, menkul kıymet yatırım riski ve yoğunlaşma riski gibi risklerin de sermaye yeterliliği hesabına dahil edilmesinde ulusal otoriteye takdir hakkı tanınmıştır (BCBS, 1988:2).

Bankalara konsolide bazda uygulanacak olan "Standart" dört ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde sermayenin bileşenleri tanımlanmış, ikinci bölümde aktif kalemlerin derecelerine göre ağırlıklandırılması yapılmış, üçüncü bölümde sermaye yeterlilik rasyosunun nasıl hesaplanacağı belirtilmiş, son bölümde ise geçiş ve uygulama sürecine ait düzenlemeler yer almıştır (BCBS, 1988:3).

Uzlaşısı'da sermaye yeterlilik rasyosunun 1988 yılından itibaren % 5'den başlayarak her yıl bir puan artırılması öngörülmüş ve 1.1.1993 tarihinden itibaren % 8 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu tarihten itibaren yetkili otoritelerin resmen denetime

geçmesi hedeflenmiştir (BCBS, 1988:14-15,28).

Uzlaşım'da, sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bankalar için her ne kadar minimum % 8 oranı getirilmekle birlikte, yetkili yerel otoritelerin kendi bankacılık sistemlerine özgü risk yapısını gözeterek yerel bankaları için daha yüksek oranlar saptama seçeneğine sahip oldukları belirtilmiştir (BCBS, 1988:2).

$$(Cooke Rasyosu) = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar} + \text{Gayrinakdi Krediler}} \geq \% 8$$

Yukarıda formül olarak ifade edilen sermaye yeterliliği rasyosu, bankaların varlıklarının risk derecelerine dayalı olarak hesaplanmaktadır. Varlıklar, bankaların alacaklı bulunduğu taraflara göre dört ana risk ağırlığı sınıfı (% 0, % 20, % 50 ve % 100) içerisinde sınıflandırılmakta ve sermayenin bu ağırlıklar ile çarpılmak suretiyle hesaplanan risk ağırlıklı varlıklar toplamının % 8'inden daha az olmayacağı öngörülmektedir. Bankaların bilanço dışı riskleri için de iki aşamalı bir yöntem kullanılmakta, bu riskler ilk olarak kredi dönüştürme katsayıları ile nakdi krediye benzer hale getirilmekte daha sonra ise risk dereceleri ile ağırlıklandırılmaktadır (BCBS, 1988).

#### 1.5.2.1. Sermayenin Bileşenleri

Uzlaşım'dan önce banka sermayesinin tanımı ve kapsamı ülkeler arasında farklılıklar arz ederken Uzlaşım'ın kabul edilmesiyle birlikte bankalar arasında uygulamalar standart hale getirilmiştir. Basel Anlaşması'nda sermaye iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi "Ana Sermaye" (Birinci Kuşak Sermaye-Tier 1), ikincisi ise "Katkı Sermaye" dir (İkinci Kuşak Sermaye-Tier 2) (BCBS, 1988:3-4).

Sermaye tabanının en önemli kalemini oluşturan ana sermaye esas olarak banka hissedarlarının ödemiş oldukları sermaye ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış, dağıtılmamış kârlardan veya ortaya çıkan zarardan oluşmaktadır.

Katkı sermaye adı verilen ikinci kuşak sermaye ise ana sermaye bileşenleri dışında kalmasına rağmen taşıdığı nitelikleri itibarıyla sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmakta ve çok değişik unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Bu kalemler; ihtiyari rezervler, yeniden değerlendirme fonları, genel karşılıklar, sermaye-borç karışımı (hybrid debt/equity capital instruments-karma sermaye enstrümanları) kalemler ve ikincil borçlar (subordinated debts-sermaye benzeri krediler) olarak belirlenmiştir (BCBS, 1988:4-6).

İhtiyari rezervler, kamuoyuna açıklanan ve fiilen gerçekleşen kârlar gibi asli nitelikte olmakla beraber, Komite tarafından kabul edilen standart çerçevesinde, üye ülkelerin muhasebe rejimlerinde farklılıklar arz etmesi ve bu tür yedeklerin şeffaf olmamaları nedeniyle sermaye yeterliliği hesabında ana sermaye yerine katkı sermayeye dahil edilmiştir (BCBS, 1988:4).

Varlıkların fiyatlarının zaman içerisinde değişiklik göstermesi nedeniyle varlık fiyatlarının güncellenmesi gerekmektedir. Bu güncelleme kamu otoritelerince belirlenen yeniden değerlendirme oranları üzerinden yapılmaktadır. İşte varlık fiyatlarında güncelleme yapılırken varlığın eski fiyatı ile belirlenen oran üzerinden hesaplanan yeni fiyatı arasındaki fark, yeniden değerlendirme fonunu oluşturmaktadır. Yeniden değerlendirme fonları iki yolla oluşmaktadır. Birincisi binalar gibi sabit varlıkların piyasa fiyatlarıyla değerlendirilmesi, ikincisi banka hisse senetlerinin tarihi elde edilme maliyeti yerine piyasa fiyatlarıyla değerlendirilmesi sonucu aradaki fark nedeniyledir. Komite, yeniden değerlendirme fonlarını gerçekçi şekilde değerlemeye tabi tutulmaları koşuluyla katkı sermayenin bir parçası olarak kabul etmiştir (BCBS, 1988:5).

Genel karşılıklar gelecekte meydana gelebilecek zarar ihtimaline karşı ayrılmaktadır. Bu tür karşılıkların katkı sermaye hesabına dahil edilebilmesi için serbestçe kullanılabilir özelliklerinin olması gerekir. Yani, Komiteye göre genel karşılıkların katkı sermaye hesabında dikkate alınması için belli bir aktif hesap ile ilişkilendirilmemesi gerekmektedir (BCBS, 1988:5-6; Acar, 2000:33-34).

Borçların ve hisse senetlerinin belirli özelliklerini birleştiren bazı sermaye enstrümanları karma sermaye enstrümanları arasında yer almaktadır. Bu enstrümanların sermaye olma niteliğine sahip bazı özellikleri olduğu düşünülmektedir. Hisse senetlerine benzemesi ve bankanın tasfiye edilmesi dışında zararlara mahsup edilmesi nedenleriyle bu enstrümanların katkı sermayeye dahil edilebileceğine karar verilmiştir. Ülkelere özgü nitelik taşıyan ve gözetim otoritesinin onayı olmadan elden çıkarılamayan karma sermaye enstrümanlarına, hisse senedine çevrilebilir borç senetleri örnek olarak verilebilir (BCBS, 1988:6).

Sermaye benzeri krediler veya diğer adıyla ikincil borçlar, sermaye yeterliliği hesaplamasında katkı sermaye olarak dikkate alınmaktadır. Sermaye benzeri kredilerde borç veren, bankanın tasfiyesi halinde alacağını diğer tüm borç verenlerden sonra, eğer varsa banka ortaklarına ödenecek tasfiye bakiyesinden bir önce ödenmesini sözleşme ile kabul ettiğinden, bu krediler uğranılacak zararların

karşılanmasında özkaynak benzeri işlev görürler. Bu enstrümanların kalan vadeleri en az beş yıl olmalı ve bu süre içerisinde geri ödeme opsiyonu bulunmamalıdır. Sermaye benzeri kredilerin ana sermayenin % 50'sini aşan bölümü katkı sermaye hesabına dahil edilmektedir (BCBS, 1988:6-7; Altıntaş, 2006:66-67).

### **1.5.2.2. Sermayenin Bileşenlerine Getirilen Sınırlamalar ve Sermayeden İndirimler**

Basel Uzlaşısı'nda ana sermaye ve katkı sermayeden oluşan sermaye tabanına getirilen sınırlamalar şu şekildedir (BCBS, 1988:17-18):

- Katkı sermaye ana sermayenin % 100'ünden fazla olamaz, yani bankanın sermayesinin % 50'si ana sermaye bileşenlerinden oluşmalıdır.
- Katkı sermaye içerisindeki sermaye benzeri kredilerin payı ana sermayenin % 50'sinden fazla olamaz.
- Katkı sermaye içinde yer alan uzun vadeli hisse senedi yatırımları ve bazı varlıkların bilançoda tarihi değeri yerine piyasa değeriyle yer almasından dolayı aradaki fark nedeniyle ortaya çıkan yeniden değerlendirme fonlarının % 55'i düşülerek katkı sermayeye dahil edilir.
- Basel Komite bankalarda karşılıklar adı altında tutulan fonların da (Genel karşılıklar/Genel kredi zarar karşılıkları) belirli bir oranda hesaplanarak katkı sermayeye dahil edilmesini öngörmüştür. Karşılıklar bankalarda belli bir varlık ya da varlık grubunun değerinde meydana gelebilecek beklenmedik değişiklikler ya da kayıplar için ayrılmaktadır. Uzlaşılı'ya göre karşılıklar katkı sermaye içinde en fazla risk ağırlıklı varlıkların % 1.25'i oranında yer alabilir.

Uzlaşılı, risk ağırlıklı sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında yukarıda belirtildiği şekilde sermayenin ana ve katkı sermaye olarak ayrımını yapıp bazı bileşenlerine sınırlamalar getirdikten sonra belli değerlerin indirilmesi gereğini ele almıştır. Bu indirimlerden biri gayrimaddi haklar arasında yer alan ve görünmeyen bir varlık olan, bankanın itibarı ve potansiyeline vurgu yapan şerefiyedir. Diğerleri ise, bankanın konsolide edilmemiş banka ve mali iştirakleridir. Mali iştiraklerin konsolide edilmeden sermaye yeterliliğinde kullanılmasının nedeni aynı sermayenin gruba ait diğer birimlerde mükerrer kullanılmasının önüne geçmektir. Bankaların sermaye arttırımında kendi aralarında çapraz sermaye edinimini engellemek amacıyla Komite, bir başka banka veya mevduat kabul eden finans kurumunun hisse senedi veya diğer sermaye araçlarının sermayeden indirilmesini kararlaştırmıştır. Burada Komite,

bankaların arasında oluşabilecek böyle bir sermaye ilişkisiyle sektörde yaşanan sistemik bir riskin diğer bankalara bulaşmasını engellemeyi amaçlamıştır (BCBS, 1988:7).

### 1.5.2.3. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları

Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın en önemli özelliği, bankaların bilançolarında yer alan farklı aktif kalemlerin değişik risk puanları ile ağırlıklandırılmasıdır. Aktifler bankaların yaptıkları kredi verme, yatırım ve diğer işlemlerden kaynaklanan risklerin birbirinden farklı olması nedeniyle aktif kalemin karakterine göre % 0 'dan % 100'e kadar değişen beş farklı oran üzerinden ağırlıklandırılmıştır. Karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda oluşabilecek risklere belli ağırlıklar yüklenen Uzlaşılı'da risk ağırlıklı sermaye yeterliliği yaklaşımı benimsenmiştir. Söz konusu risk ağırlıkları % 0, 10, 20, 50 ve 100 olmak üzere beş adette belirlenmiştir. Bilanço içi ve dışı kalemler taşıdıkları kredi riskine göre, bu oranlardan biri ile yüzde olarak ağırlıklandırılmaktadır. Burada denetim otoritelerine belirli bir esneklik payı tanınmıştır (BCBS, 1988:8).

1988 Basel Uzlaşısı incelendiğinde, standardın en önemli özelliklerinden birinin varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesinde kulüp kuralı olarak anılan (Club Rule) borçlunun OECD üyeliğini dikkate alan yaklaşım olduğu görülmektedir (Hayes ve diğ., 2002).

Ülkeler arasında kredi riskinin farklı değerliklerde olduğu savından yola çıkarak değerlendirmelerin yapıldığı metnin "Ülke Transfer Riski" (Country Transfer Risk) adlı bölümünde riskin ülkeler bazında neden ve ne şekilde ağırlıklandırılacağı detayları ile ifade edilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Komite tarafından, belirli bir ülke grubuna düşük risk ağırlığı uygulamasının esas olarak kabul edilmesi, bu grubun ise OECD üyesi ülkeler<sup>1</sup> ya da IMF ile "Genel Kredi Anlaşması" yapan ülkeler olmasına karar verildiği Uzlaşılı metninde yer almaktadır<sup>2</sup> (BCBS, 1988:10).

---

<sup>1</sup> Almanya, Yunanistan, Fransa, Danimarka, Kanada, Belçika, Avusturya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Hollanda, Lüksemburg, Portekiz, Norveç, İspanya, İsveç, Türkiye, İsviçre, ABD, Japonya, İngiltere, Finlandiya, Yeni Zelanda, Avustralya, Meksika, Macaristan, Kore, Polonya ve Çek Cumhuriyeti

<sup>2</sup> İlerleyen konularımızda risk ağırlıklandırması yapılırken kolaylık olması açısından "OECD üyesi ülkeler" ifadesi kullanıldığında bu ülkelerle birlikte IMF ile "Genel Kredi Anlaşması" yapan ülkelerin de aynı risk grubuna dahil edildiği anlaşılmalıdır.



Tablo 2: Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları

Risk Ağırlığı	Aktif Kalemler
<b>% 0 Risk Ağırlığına Tabi Varlıklar</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Nakit değerler</li> <li>▪ Ulusal para cinsi üzerinden merkezi idarelerden ve merkez bankalarından alacaklar</li> <li>▪ OECD'ye dahil merkezi idarelerden ve merkez bankalarından olan diğer alacaklar</li> <li>▪ Nakit veya OECD'ye dahil merkezi idarelerce ihraç edilmiş menkul kıymetler ile güvenceye alınmış ya da OECD'ye dahil merkezi idarelerce garanti edilmiş alacaklar</li> </ul>
<b>Ulusal Takdire Göre % 0, 10, 20 veya 50</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Merkezi hükümet ve bu kuruluşlar tarafından garanti verilen krediler hariç olmak üzere, ulusal kamu kurumlarına verilen ve bu kurumlarca garanti edilen krediler (Denetim otoritelerinin uygulamasına göre % 0, % 10, % 20 veya % 50 ile ağırlıklandırılabilir)</li> </ul>
<b>% 20 Risk Ağırlığına Tabi Varlıklar</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca teminat altına alınan varlıklar</li> <li>▪ OECD üyesi ülkelerde kurulu bankalardan olan alacaklar ve OECD üyesi ülkelerde kurulu bankaların garantilerini taşıyan krediler</li> <li>▪ OECD ülkeleri dışında kurulu bankalardan vadesine 1 yıldan kısa süre kalan alacaklar ile bu bankaların garanti verdiği vadesine 1 yıldan kısa süre kalan alacaklar</li> <li>▪ Merkezi idareler hariç, OECD dışındaki kamu sektörü kuruluşlarından alacaklar ve bu kuruluşlarca garanti edilen krediler</li> <li>▪ Tahsil aşamasındaki nakit değerler</li> </ul>
<b>% 50 Risk Ağırlığına Tabi Varlıklar</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Sahibi tarafından ikamet edilen veya kiraya verilen bir gayrimenkul üzerine konan ipotekle teminat altına alınan krediler</li> </ul>
<b>% 100 Risk Ağırlığına Tabi Varlıklar</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Özel sektörden alacaklar</li> <li>▪ OECD dışındaki bankalara vadesi 1 yıldan uzun kullanılan krediler</li> <li>▪ OECD ülkeleri dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine ulusal para cinsi dışında kullanılan krediler</li> <li>▪ Kamu kesiminin sahip olduğu ticari kuruluşlara kullanılan krediler</li> <li>▪ Tesisler, ekipman ve diğer sabit kıymetler</li> <li>▪ Gayrimenkuller ve diğer yatırımlar</li> <li>▪ Diğer bankalar tarafından çıkarılan sermaye araçları ve diğer tüm aktifler</li> </ul>

Kaynak: BCBS (1988:21-22)

Buna göre, yukarıda yer alan Tablo 2'den de görüldüğü üzere OECD üyeliği esas alınarak varlıkların ağırlıklandırılmasının yapıldığı sınıflandırma üç gruba ayrılarak genelleştirilebilir (BCBS, 1988:10):

- OECD üyesi ülkelerin merkez bankaları ve hazinelerinden olan alacaklar % 0 risk ağırlığı ile ağırlandırılır yani kredi riski taşımazlar,
- OECD'ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklar ile uluslararası kalkınma bankalarından olan alacaklar, OECD üyesi olmayan ülkelere kurulu banka ve finans kurumlarından olan alacaklara göre daha düşük kredi riski taşırlar (% 20 risk ağırlığı),
- OECD'ye üye olmayan ülkelere vadesi bir yıldan fazla süreli kullanılan krediler ve merkezi hükümetlerine ulusal para cinsi dışında kullanılan krediler % 100 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılır.

Basel I'de, borçlunun özellikleri dikkate alınarak yapılan yukarıdaki ayırım dışında, varlıkların tabi olacağı kredi riski ağırlıklarının belirlenmesinde banka alacaklarının teminatının da rol oynadığı görülmektedir. Teminatlar bakımında risk indirgemesinde yine üçlü bir ayırma gidilmiştir ((BCBS, 1988:11; Altıntaş, 2006:71):

- Teminatında OECD'ye üye ülkelerin merkez bankaları ve hazinelerinin kefaleti veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetlerin bulunduğu alacaklar kredi riski taşımazlar (% 0 risk ağırlığı),
- Teminatında OECD'ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarının veya uluslararası kalkınma bankalarından olan alacaklar ya da bunların teminatı ile ihraç edilmiş varlıklar düşük kredi riski taşırlar (% 20 risk ağırlığı),
- Teminatında gayrimenkul ipoteği bulunan alacaklar orta derecede kredi riski taşırlar (% 50 risk ağırlığı).

Uzlaşım'da bankaların bilanço dışı kalemleri beş ana kategoriye ayrılarak incelenmiş ve bilanço dışı faaliyetlerin tümünün sermaye yeterliliği çerçevesi içinde ele alınması gerektiğine önem verilmiştir. Bununla beraber, bazı faaliyetlerin risklerini ölçmede tecrübe eksikliği bulunduğu ve nispeten yeni finansal enstrümanlarla gerçekleştirilen iş hacminin düşük olması sebebiyle, bu hususlara haiz ülkelere karmaşık bir analitik yaklaşım gerektiren belli raporlama sistemlerini benimsetmenin adil olmadığı yönünde kanaate varılmıştır. Bankaların bilanço-dışı kalemleri için risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında, iki aşamalı bir yol takip edilmiştir. Bu kalemler öncelikle uygun kredi dönüşüm katsayılarıyla (% 0, 20, 50, 100) çarpılmış sonra da ilk aşamada elde edilen tutar karşı tarafın niteliği göz önüne alınarak bilanço kalemiymiş gibi ağırlıklandırılarak bilanço dışı kalemlerin risk ağırlıklı tutarları elde edilmiştir (BCBS, 1988:12).

Bilanço dışı hesaplar Uzlaşısı metninde şu şekilde gruplandırılmaktadır (BCBS, 1988:13):

1-Kredi İkâmesinde Kullanılan Varlıklar: Genel borç garantileri, banka kabul garantileri, kredi ve menkul kıymetler için finansal garanti olarak kullanılan stand by akreditifler vb., bunların kredi risk dönüşüm katsayısı % 100 olarak belirlenmiştir.

2-Belirli Bir İşleme İlişkili Varlıklar: Geçici teminat mektupları, avans teminat mektupları vb., varlıkların kredi risk dönüşüm katsayısı % 50 olarak belirlenmiştir.

3-Mal Ticaretinden Doğan Kısa Vadeli, Kendinden Likit Ticari Yükümlülükler: Mal sevkiyatı ile garanti altına alınmış vesaik mukabili krediler vb., bunların kredi risk dönüşüm katsayısı % 20 olarak belirlenmiştir.

4-Bir Yıldan Uzun Orijinal Vadeli<sup>1</sup> Taahhütler: Bunların kredi risk dönüşüm katsayısı % 50 olarak belirlenmiştir. Daha kısa vadeli taahhütler ile şartsız olarak herhangi bir anda iptal edilebilecek taahhütlerin yalnızca düşük bir risk taşıdıkları kabul edilmekte olup, bunlar için % 0'lık bir risk ağırlığı uygun görülmüştür.

5-Döviz ve Faize Dayalı Sözleşmeler: Swap, opsiyon ve future vb. enstrümanlar döviz ve faize dayalı sözleşmelere örnek olarak verilebilir.

Uzlaşısı'da, bankaların bilanço dışı kalemlerinden döviz ve faize dayalı enstrümanlarla belirlenen sözleşmelerinde kredi riski riskinin hesaplanmasında özel bir yaklaşım esas alınmış ve iki yöntemle hesaplanmaları kararlaştırılmıştır. Şöyleki; belirtilen enstrümanlara dayalı sözleşmelerin tutarının tamamı kredi riskine dahil olmamakta, fakat bankalar karşı tarafın ödememesi durumunda nakit akışını yeniden düzenleme maliyetine maruz kalabilmektedir. Bu yüzden, Komite'de üye ülkelerin büyük bir kısmı piyasaya göre fiyatlama ile (mark to market) maliyeti hesaplayan ve sözleşmenin kalan ömrü boyunca oluşabilecek potansiyel riski de dikkate alan bir katsayıyı ilave ederek kredi riskinin hesaplanmasını; diğerleri ise, sözleşmenin tipine ve vadesine göre toplam brüt tutara dayalı dönüşüm katsayılarından oluşan başka bir yaklaşımla kredi riskinin hesaplanmasını kabul etmişlerdir. Komite bu yöntemlerden herhangi birinin kullanılmasını üyelerin tercihine bırakmıştır (BCBS, 1988:13).

---

<sup>1</sup> 1992 yılı sonuna kadar sürecek geçiş döneminde, ulusal denetim otoritelerine taahhütlerin ölçümünde orijinal vade yerine bakiye vadeyi uygulamakta takdir hakkı verilmiştir.

#### 1.5.2.4. Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması

Basel I Uzlaşısı'nda bankaların bilançolarındaki çeşitli aktifler, belirlenen risklere göre ağırlıklandırılarak, bunlara karşılık olarak belirli bir oranda sermaye miktarının bulundurulması zorunlu tutulmuştur. Rasyo, bir bankanın sermaye niteliğindeki kalemler toplamının, toplam risk ağırlıklı varlıklara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır (BCBS, 1988:14).

**Tablo 3: 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na Göre Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması**

<b>A. ANA SERMAYE (1. Kuşak- Tier 1)</b>
▶ Ödenmiş Sermaye
▶ Yedek Akçeler
▶ Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Kârlar)
<b>B. KATKI SERMAYE (2.Kuşak -Tier 2)</b>
▶ İhtiyari Rezervler
▶ Yeniden Değerleme
▶ Genel Karşılıklar/Genel Kredi Zararları Karşılıkları
▶ Sermaye-Borç Karışımı Kalemler
▶ Sermaye Benzeri Krediler
<b>C. SERMAYE=A+B</b>
<b>D. SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER</b>
▶ Şerhiye
▶ Mali İştirakler
<b>E. SERMAYE TABANI = C-D</b>
<b>F. TOPLAM RİSK AĞIRLIKLIL VARLIKLAR</b>
▶ Risk Ağırlığı 0 Olanlar
▶ Risk Ağırlığı 10 Olanlar
▶ Risk Ağırlığı 20 Olanlar
▶ Risk Ağırlığı 50 Olanlar
▶ Risk Ağırlığı 100 Olanlar
<b>ASGARİ SERMAYE YETERLİLİĞİ ORANI=E/F</b>
<b>ASG. SERM. YET. ORANI= SERMAYE TABANI/KREDİ RİSKİ ≥ % 8</b>

**Kaynak:** BCBS (1988:7,8,17-20)

Uzlaş'ı'da, bankaların tanımlanan sermayelerinin risk ağırlıklı varlıklara oranının asgari % 8 olması ve üye ülkelerin uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalarının bu rasyoyu 1992 yılı sonuna kadar gerçekleştirmesi konusunda anlaşılmıştır (BCBS, 1988:14). Tablo 3'de yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde sermaye yeterliliği rasyosunun nasıl hesaplanacağı daha belirgin olarak ana hatları ile gösterilmiştir.

### 1.5.3. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na Yapılan Eleştiriler

1988 Basel Uzlaşısı uluslararası piyasalarda faal olan bankalar için önerilmiş bir yaklaşımdı. Bu yaklaşım, söz konusu bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve bir de buna karşılık gelen asgari sermaye yeterliliğini saptamak için yöntemler önermekteydi. 1988 Basel Uzlaşısı, öncelikli olarak hedeflediği banka çevresinin ötesinde de olumlu karşılanarak kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmıştır (Goodhart ve diğ., 2006:4,11; TBB, 2000d:1-2). Ancak, zaman içinde Uzlaşısı'nın güncelliğini yitirmesi ve içeriğinin bankacılık ve finans sektörü ile ekonomik alanda ortaya çıkan gelişmeleri karşılayamaması, bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir (Fullani, 2005).

İlk olarak mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesi, risklerin ölçülenmesi konusunda hassas değildir. Bankalar sermaye yeterliliğine ilişkin bu standart yürürlüğe girdiği süre içerisinde mevcut düzenlemeleri dolanacak yollar bulmuşlardır. Buna bankaların kredilerini menkul kıymetleştirmeleri veya bir yıldan kısa vadeli kredi açmak suretiyle daha düşük risk ağırlığına giren varlıklar oluşturmaları örnek olarak verilebilir (Kaplan ve Turhan, 1999:75). Nitekim (Ryan, 2002:2; Jackson ve diğ., 1999:1-4):

- Bu kapsamda bazı ürünler geliştirilerek daha az sermaye ihtiyacının hesaplanması sağlanabilmiştir. Uzlaşısı'nın uygulandığı dönemde finansal yenilikler arasında yer alan menkul kıymetleştirme işlemleri<sup>1</sup> ile banka aktiflerinin çok önemli bir bölümünün bilanço dışına aktarılması neticesinde sermaye yeterlilik oranlarında görülen iyileşme birçok ülkede bankaların bu aracı sıkça kullanmalarına yol açmıştır. Böylece yapılan sermaye arbitrajı<sup>2</sup> ile ekonomik sermaye ve yerel otoritenin tutmasını zorunlu kıldığı düzenleyici sermaye arasında arasındaki açık artmıştır.

- Uzlaşısı'da kaliteli aktiflerin elden çıkarılmasına yönelik teşvikler mevcuttur.
- Bankaların bilançolarının kalitesinde yoğun şekilde bozulmalar görülmüştür.

---

<sup>1</sup> Borçlanma aracı olarak banka kredilerinin yerini alan ciro edilebilir enstrümanların gelişmiş halidir. Menkul kıymetleştirme, likit olmayan aktiflerin ihraç edilebilecek ve sermaye piyasalarında alım satım yapılabilecek menkul kıymete dönüştürülmesidir. Bu kapsamdaki aktiflere ikâmetgah amaçlı ipotekler (mortgage) örnek olarak verilebilir.

<sup>2</sup> Sermaye arbitrajı, bankanın aktiflerini risk ağırlığı daha düşük olan kalemlere dönüştürmek suretiyle sermaye avantajı sağlamayı ifade eder. Basel I'de aktiflerin bazılarının menkul kıymetleştirme yolu ile bilanço dışına alınıp daha düşük risk ağırlığından faydalanılması bu duruma örnek olarak verilebilir.

Basel I Uzlaşısı, bankaların riske göre ağırlıklandırılmış varlıkları için belirli bir yasal sermaye oranının gerçekleştirilmesini hedeflemiştir. Devlet tahvili gibi risksiz varlıklar, riskli aktif değerler dışında tutulurken, ticari krediler tamamiyle risk ağırlıklı varlıklar kapsamında değerlendirilmiştir (Ito ve Sasaki, 2002: 1). Bu açıdan, sermaye yeterliliğine ilişkin ilk düzenlemelerde en önemli problem bankaların her bir varlık çeşidine belirli bir risk ağırlığı belirlenmesine karşılık kredi kullanan borçluların risk düzeyi ile ilgili herhangi bir hüküm içermemesidir (Kaplan ve Turhan, 1999:74). Bir önceki bölümde belirtildiği üzere Basel I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan % 0, % 20, % 50 ve % 100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı alanlarda faaliyet gösteren bütün bankalara aynı şekilde uygulanması nedeniyle "herkese tek beden elbise" (one-size-fits-all) şeklinde tanımlanabilecek tekdüze bir sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak nitelendirilebilir (Pelizzon ve Schaefer, 2005:5, Fullani, 2005). Ayrıca, Basel I'de OECD kulüp kuralı olarak ifade edilen uygulamadan dolayı OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine verilen kredilere yüzde 0, bankalarına verilen kredilere ise yüzde 20 risk ağırlığı belirlenmiştir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için gerek hükümetlerine gerekse bankalarına verilen kredilerde yüzde 100 risk ağırlığının uygulanıyor olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmiştir (Montes-Negret, 2005:8-13; Yayla ve Kaya, 2005:9; Hayes ve diğ., 2002).

Buna ilave olarak; özel kesim firmalarına verilen krediler de firmanın risk özelliği göz önüne bulundurulmaksızın sermaye yeterliliği standart rasyosu hesabına % 100 risk ağırlığı ile dahil edilmektedir. Bu konu uygulamanın en çok eleştiri alan noktalarından biridir. Bu durumda çok riskli bir firmaya kredi veren banka ile risk düzeyi düşük olan bir firmaya kredi veren bankanın aynı sermayeye sahip olma koşulu aranmakta olduğundan ve riski yüksek olan firmalar da riski düşük olan firmalara göre daha fazla fiyat ödemeye razı olduklarından risk azaltılması teşvik görmemekte, hatta bu uygulama paradoksal olarak bankaları daha riskli müşterilere doğru itmektedir. Bu sakıncaların farkedilmesi sebebiyle Basel I finans çevreleri tarafından yoğun biçimde eleştirilmiş, uluslararası piyasalardan fon toplamak durumunda olan birçok saygın banka Basel rasyosunu bir tarafa bırakarak sermaye yeterliliklerini, kendi geliştirdikleri çok daha karmaşık risk izleme programlarına göre oluşturma yoluna gitmişlerdir (Jacobson ve diğ., 2005; Kaplan ve Turhan, 1999).

Bu bağlamda, Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na yapılan eleştiriler Yaslıdağ (2007:2), TBB (2000d:1-2), Babuşçu (2005:2) ve Montes-Negret'e (2005:12-13) atfen şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Risk temelli sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir (örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır),
- Tanımlanan risk ölçütleri yeterli değildir. Sadece kredi riski tanımlanmış olup statik olarak ölçülmektedir. Ayrıca, söz konusu risk kapsamındaki farklılıklar yeterince gözönüne alınmamıştır.
- Sermaye yeterlilik oranı için kritik değer olarak belirlenen % 8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre yeterli derecede esneklik göstermemektedir,
- Risk ölçüm yöntemleri yetersizdir,
- Varlıklar ve finansal kurumlar arasında hassas bir risk ayrımı yapılmamakta, karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemektedir,
- Portföy kavramı gözardı edilmekte ve netleştirmeler hesaplamalara dahil edilmemektedir,
- Varlıkların piyasa değerleri yerine, defter değerleri dikkate alınmaktadır,
- Vade önemli bir risk faktörü olmasına rağmen, dikkate alınmamaktadır, kısa vadeli borçlanma teşvik edilmektedir,
- Faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa riski taşıyan unsurlar sermaye yeterliliği hesaplamasında dikkate alınmamaktadır. Bu çerçevede, 1996 yılında piyasa riski sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilmiş ve dolayısıyla bankaların sermaye ihtiyaçları artmıştır.

Basel I, içerik olarak basit olması nedeniyle gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak içerdiği standartların anlaşılır, basit ve kolay uygulanabiliyor olması, Uzlaşısı'nın özellikle gelişmekte olan ekonomilerce benimsenmesini kolaylaştırmıştır.

Bu yüzden, Basel I bu ekonomilerde bankacılık düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur (Yayla ve Kaya, 2005:10).

#### **1.5.4. 1996 Yılında Piyasa Riskinin Sermaye Yeterliliğine Dahil Edilmesiyle Oluşan Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı**

Basel Komite'nin 1988 tarihli ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanan, bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir (TBB, 2002:2).

Basel I sermaye standardı, başlangıçta sadece uluslararası faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş bir yaklaşımken, zaman içinde beklenenin çok ötesinde kabul görerek tüm ülkeler ve bankalar için uygulanmaya başlamıştır.

Basel I sermaye yeterliliğinin uygulanmaya konmasından itibaren, bu standart yoğun şekilde kritik edilmeye başlamıştır. Sermaye yeterliliği hesaplanmasına esas teşkil eden risk ölçütlerinin yeterli olmaması, teminat kullanımının sınırlı tutulması, sadece kredi riskinin tanımlanması ve bu tanımlamada OECD üyeliğini kriter olarak alması, elde tutulan varlıklar ve finansal kurumlar arasında hassas bir risk ayırımı yapmaması, portföy kavramını gözardı ederek portföy içindeki risklerin netleştirilmesini<sup>1</sup> hesaba katmaması, bankaları risk yönetim sistemlerini geliştirmeleri yönünde yeterince teşvik etmemesi, piyasa ve operasyonel riskleri dikkate almaması ve elde tutulan varlıkların piyasa değerleri yerine muhasebe değerlerini esas alması, Basel I standardının en önemli eksiklikleri olarak sayılabilir (Montes-Negret, 2005:8-13; Teker ve diğ., 2005:45). Örneğin; Uzlaşım'da bir finansal kurumca taşınan açık döviz pozisyonları, hazine bonoları ve devlet tahvillerinin piyasa riskleri için sermaye gereksinimi hesaplanmamaktaydı (Ward, 2002:9).

Uzlaşım'ın uygulandığı süre içerisinde, iletişim ve bilgi teknolojilerine bağlı gelişmeler de bankaların türev ürünlerinin işlem hacimlerini ve dolayısıyla bu ürünlerin doğası nedeniyle finansal kurumların maruz kaldıkları piyasa risklerini bir kat daha artırmıştır. Bu dönemde büyük yatırım bankalarının yanı sıra, birçok banka dışı kurum ve küçük bankalar gelirlerini artırmak amacı ile türev ürün piyasalarındaki işlem hacimlerini artırmışlar, fakat banka dışı kurumların ve küçük bankaların bir kısmı bu operasyonları

---

<sup>1</sup> İki banka arasında yapılan anlaşma neticesinde karşılıklı olarak borç ve alacakların mahsup edilerek ortaya çıkan net tutarların işlemlere esas alınması netleştirme olarak ifade edilmektedir.



nedeniyle büyük miktarlarda zarara uğramış hatta bazıları da batmıştır (Akan, 2007:60).

Yine Uzlaşî'nın uygulandığı dönem içerisinde 1994 yılında Meksika ve Türkiye'de yaşanan krizler ve devamında;

- Finansal piyasalardaki faiz oranları ile,
- Döviz kurlarındaki dalgalanmalar,

neticesinde Amerika'daki çok sayıda finansal kuruluşun zor durumda kalması bazı sorunlar yaratmış ve birçok finans kuruluşunun iflası gündeme gelmiştir (Atiker, 2005:3; Türkiye İş Bankası, 2004:10). Bu nedenle, Amerika'da 1996 yılından itibaren Sermaye Yeterliliği Oranı'nın paydasına faiz oranı ve döviz kurlarına dayalı risklerin beraberce tanımlandığı piyasa riski için de gerekli sermaye miktarı ilave edilmeye başlanmıştır (Atiker, 2005:3).

Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda Basel Komite eleştirileri dikkate almak suretiyle 1988 yılı Düzenlemesi'nin revize edilmesine ilişkin çalışmalar yapmış ve piyasa risklerinin bankaların sermayelerine paralel bir yapı arz etmesini temin etmek için, 1993 Nisan ayında bankaların piyasa riskine maruz tutarlarının sermaye yeterlilik rasyosuna dahil edilmesi amacıyla bir çerçeve döküman (The Supervisory Treatment of Market Risks) hazırlamıştır (Akan, 2007:60). Söz konusu doküman, piyasa riskine dayalı sermaye gereksiniminin standart bir metodolojiye göre hesaplanmasını önermiştir (Duman, 2000:22).

Öneri metninde piyasa riski "bankaların bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarında tutulan varlıkların piyasa fiyatlarında; faiz oranları, döviz kuru ve hisse senetlerinin değerlerinde meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle oluşabilecek kayba uğrama riski" olarak tanımlanmıştır (BCBS, 1993:1).

Standart yöntem ile faiz oranına duyarlı varlıkların ve hisse senetlerinin taşıdıkları piyasa riski hesaplanırken, bu varlıkların bankaların bilançolarında yer alan değerleri kullanılmakta, geçmişte varlıkların değerlerinde oluşan değişimler dikkate alınmamaktadır. Piyasa riskinin unsurlarını ise faiz oranına duyarlı varlıklar ve hisse senetleri ile bunların türev ürünleri (future, option vb.) ve döviz kuru riski oluşturmaktadır. Dökümanda; bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal enstrümanlara ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığı "genel piyasa riski", bankanın alım-

satım hesapları içinde yer alan finansal enstrümanlara ilişkin pozisyonlarda, olağan piyasa hareketleri dışında, bu pozisyonları oluşturan finansal enstrümanları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden veya mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle meydana gelebilecek zarar olasılığı ise “spesifik risk” olarak tanımlanmıştır. Dökümanda spesifik riske karşılık sermaye ayrılmasının amacı, enstrümanların piyasa hareketleri nedeniyle kendi değerlerinde oluşabilecek olası risklerden ziyade, bunları piyasaya sunan tarafta çıkabilecek olası risklere karşı bankaları korumaktır (BCBS, 1993:14-17,27-29).

Faiz, kur ve fiyat hareketleri neticesinde bilanço içi ve dışı varlıkların değerlerinde meydana gelebilecek değişikliklerin belirli risk ağırlıkları ile ağırlıklandırılarak standart bir yöntemle hesaplanmasını öneren döküman çeşitli eksikleri içermesinden dolayı önemli ölçüde eleştiri almış ve sektörde önde gelen birçok banka kendi geliştirdikleri daha ileri teknikleri içeren modellerle piyasa riskini ölçmeye başlamıştır. Standart yöntem ile piyasa riskinin hesaplanmasının önemli ölçüde eleştiri almasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Duman, 2000:22).

- Standart yöntem, bankaların daha etkin ve daha doğru sonuçlar veren risk yönetim sistemleri geliştirmelerini teşvik edici unsurlar içermemektedir.
- Standart yöntem, portföy halinde tutulan varlıklar ve yatırım enstrümanları arasındaki korelasyonu dikkate almamaktadır. Finans teorisinin en iyi bilinen gerçeklerinden birisi, varlık getirileri arasındaki korelasyon yüzde 100'den az ise (ya da +1'den küçük) portföy riskinin kendisini oluşturan enstrümanların riskinden az olacaktır. Dolayısıyla, standart modele göre hesaplanan sermaye zorunluluğu tutarları olması gerekenden yüksek olacaktır.
- Standart yöntem, pek çok banka tarafından kullanılan ve teknolojik olarak gelişmiş risk yönetim sistemlerini hiç dikkate almamıştır.

Bu eleştiriler karşısında gelişmeleri de dikkate alan Basel Komite, bankaların piyasa risklerini hesaplamada çok daha kapsamlı ve gelişmiş risk modelleri kullandıklarını görmüş ve çerçeve dökümanda değişikliğe giderek 1995 yılında “Proposal to Issue a Supplement to the Basel Capital Accord to Cover Market Risk” adlı belgeyi yayınlamıştır. Komite, bu belgede, bankaların piyasa riskine dayalı sermaye zorunluluklarını hesaplamada kendi içsel modellerini kullanabilmelerine olanak sağlamıştır (Duman, 2000:23).

Yine aynı yıl Nisan ayında Komite, piyasa riskini ölçmeye yönelik risk ölçüm ve yönetim sistemlerinde risk faktörlerinin nasıl belirleneceği ve nelerin gözönünde bulundurulacağına dair önerileri içeren “An Internal Model-Based Approach to Market Risk Capital Requirements” (Piyasa Riskine ilişkin Sermaye Gereksiniminin İçsel Bir Model ile Ölçülmesi Yaklaşımı) adlı yeni bir taslak doküman hazırlayarak bankaların görüşüne sunmuştur. Bu çalışmada, piyasa riskinin hesaplanmasında “Riske Maruz Değer<sup>1</sup>” (Value at Risk) tekniklerinin kullanımını ayrıntılı olarak açıklayan bir bölüme de yer verilmiştir (BCBS, 1995).

Bankaların görüşlerini dikkate alarak değerlendirmelerini yapan Basel Komite 1996 yılı Nisan ayında “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks” adı ile nihai metni yayımlamıştır (Şener, 2005; BCBS:1996). 1997 yılı sonunda yürürlüğe girmek üzere düzenlenerek genişletilen Uzlaşım’da Komite piyasa riskinin unsurlarını; faiz oranı riski, kur riski, hisse senedi fiyatı riski, emtia fiyatı riski ve opsiyon riski olarak beş ayrı gruba ayırarak incelemiştir (BCBS, 1996).

Dökümanda ilk kez banka bilançoları alım-satım hesapları (trading book) ve bankacılık hesapları (banking book) şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bu kapsamdaki riskler (BCBS, 1996:1; Akan, 2008:64):

- Alım-satım hesaplarında yer alan faiz oranıyla ilişkili araçlar ve hisse senetleri nedeniyle maruz kalınan riskler,
- Bankanın maruz kaldığı döviz kuru ve emtia riski olarak ifade edilmiştir.

Genişletilen Uzlaşım’da bankaların piyasa risklerinin ölçümünde ise iki farklı yaklaşım uygulayabilmeleri benimsenmiştir. Bu yaklaşımlardan biri standart, diğeri içsel modellerin kullanılması yaklaşımıdır. Böylece bankalara ilk kez alım-satım hesaplarından kaynaklanan piyasa risklerini ölçmede kendi geliştirdikleri modelleri kullanma imkânı getirilmiştir.

Bununla beraber içsel model kullanmak isteyen bankalar için bu dokümanda uyulması zorunlu bir dizi kalitatif ve kantitatif kriter tanımlanmıştır. Kantitatif kıstaslar riske maruz değer (RMD) tutarının hesaplanmasında kullanılacak belirli kriterleri içerirken; kalitatif

---

<sup>1</sup> Riske Maruz Değer, 1990’lı yılların ilk yarısından sonra piyasa riski açısından bir sektör standardı haline gelmiş; Basel Komitenin yayınladığı (1995:4) “An Internal Model-Based Approach to Market Risk Capital Requirements” adlı belgede elde tutulan varlığın ya da alım-satım (trading) portföyünün değerinde belirli bir zaman dilimi içinde ve belirli bir istatistiksel güven aralığında oluşabilecek maksimum değer kaybının tahminine dayanan bir kavram olarak tanımlanmıştır.

kıstaslar ise, genel olarak modelin bankanın günlük risk yönetim uygulamaları ile entegre olmasını sağlamaya yönelik kriterlerdir (Akan, 2007:61).

İçsel modellerin kullanılması bankanın bazı şartları yerine getirmesi ve denetim otoritesinin onay şartına bağlanmıştır. Her iki yaklaşım esas olarak büyük ölçüde Basel II Uzlaşısı'nda da aynen korunduğundan söz konusu yaklaşımlara bir sonraki bölümde detaylı olarak yer verilecektir.

Uzlaşısı'da, her iki yaklaşımdan birini kullanarak piyasa riskini hesaplayan bankaların kredi riski ile ağırlıklandırılmış varlıkları da dahil ederek sermaye yeterlilik oranını hesaplamaları kararlaştırılmıştır. Sermaye yeterlilik oranının hesaplanış şekli genel olarak genişletilen Uzlaşısı'da da korunmuş olmakla beraber; söz konusu dökümanda, sermaye tabanına piyasa riskini karşılayabilecek yeni bir sermaye bileşeni daha ilave edilmiştir. Denetim otoritesinin uygun bulması halinde beklenmedik kayıpları karşılama amacına yönelik olarak sermaye tabanına dahil edilebilen ve üçüncü kuşak sermaye olarak tanımlanan bu bileşen, önceki Uzlaşısı'da ikinci kuşak sermaye içinde yer alan sermaye benzeri kredilerden farklı özellikler taşıyan kısa vadeli sermaye benzeri kredilerden oluşmaktadır. Üçüncü kuşak sermaye (Tier 3) gerek nitelik gerekse kullanımına getirilen sınırlamalar açısından birtakım farklılıklar içermektedir. Bunları şu şekilde belirtebiliriz (BCBS, 1996:7-8).

- 1- Üçüncü kuşak sermaye, yalnızca piyasa riskinden doğan kayıplara ilişkin sermaye gereksinimini karşılamak üzere kullanılabilir, kredi riskinden kaynaklanan kayıplara ilişkin sermaye gereksiniminde kullanılamaz.
- 2- Üçüncü kuşak sermaye ana sermayenin piyasa riski için kullanılabilecek kısmının yüzde 250'sini geçemez.
- 3- Katkı ve üçüncü kuşak sermaye tutarları toplamı, ana sermaye tutarını geçmemelidir.
- 4- Katkı sermaye üçüncü kuşak sermaye yerine yüzde 250 oranında ikâme edilebilir.
- 5- Kısa vadeli sermaye benzeri kredilerin üçüncü kuşak sermayeye dahil edilebilmeleri için, tamamının bankaya ödenmiş, herhangi bir teminata bağlanmamış ve başlangıç vadesinin en az 2 yıl olması gerekmektedir.
- 6- Yetkili denetim otoritesinin izni olmaksızın vadesinden önce kapatılması, geri

ödenmesi veya mahsubu mümkün olmamalıdır.

7- Bankacılık ilke ve teamüllerine aykırı hüküm, şart ve kısıtlamaları içeren sözleşmelere dayalı olmamalıdır.

1988 Uzlaşısı'nda % 8 olan sermaye yeterlilik rasyosu piyasa riski ile güncellenen Uzlaşılı'da da aynen korunmakla beraber, bu güncelleme örtülü olarak asgari sermaye yeterlilik oranını yukarı doğru çekmiştir.

$$(Sermaye Yeterlilik Rasyosu) = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \geq \% 8$$

Sermaye yeterlilik oranının yukarıda ifade edilen kriterler çerçevesinde hesaplanış şekli aşağıda yer alan Tablo 4'de sunulmuştur.

**Tablo 4: 1996 Yılında Piyasa Riskinin Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşılı'na Dahil Edilmesiyle Sermaye Yeterliliği Oranının Hesaplanması\***

<b>A.</b>	<b>ANA SERMAYE (1. Kuşak - Tier 1)</b>
	▶ Ödenmiş Sermaye
	▶ Yedek Akçeler
	▶ Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Kârlar)
<b>B.</b>	<b>KATKI SERMAYE (2.Kuşak -Tier 2)</b>
	▶ İhtiyari Rezervler
	▶ Yeniden Değerleme
	▶ Genel Karşılıklar/Genel Kredi Zararları Karşılıkları
	▶ Sermaye-Borç Karışımı Kalemler
	▶ Sermaye Benzeri Krediler
<b>C.</b>	<b>UÇUNCÜ KUŞAK SERMAYE (3.Kuşak-Tier 3)</b>
	▶ Kısa Vadeli Sermaye Benzeri Krediler
<b>D.</b>	<b>SERMAYE = A+B+C</b>
<b>E.</b>	<b>SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER</b>
	▶ Şerfiye
	▶ Mali İştirakler
<b>F.</b>	<b>SERMAYE TABANI = D-E</b>
<b>G.</b>	<b>KREDİ RİSKİNE GÖRE HESAPLANAN TOPLAM RİSK AĞIRLIKLİ VARLIKLAR</b>
<b>H.</b>	<b>PIYASA RİSKİNE GÖRE HESAPLANAN VARLIKLAR TOPLAMI</b>
	<b>ASGARİ SERMAYE YETERLİLİĞİ ORANI=F/(G+(Hx12,5**))</b>
	<b>SYO= SERMAYE TABANI/KREDİ RİSKİ +PIYASA RİSKİ ≥ % 8</b>

\*Sermaye yeterlilik oranının hesaplanması C ve H maddeleri hariç olmak üzere 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşılı dökümanında yer aldığı gibidir.

\*\*Piyasa riski için gerekli asgari sermayenin 12,5 katsayısı ile (100/8=12,5) çarpılmış halini ifade eder.

**Kaynak:** BCBS (1996:7,8)

## **BÖLÜM 2: BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI VE KRİTERLERİ**

Basel I'in uygulandığı dönem içerisinde 1994 yılında Meksika ve Türkiye Krizi, 1997 yılında Asya Krizi ve 1998 yılında Rusya krizi gibi büyük uluslararası krizlerin yaşanması önceki Uzlaşımın gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu çerçevede, Basel Komite öncelikle, bir önceki bölümde detayları ile anlatılan piyasa riskinin sermaye yeterliliği rasyosuna dahil edilmesini sağlamıştır. Bunun yanında, kredi riski ölçüm teknikleri de gelişmiş ve önceki Uzlaşım'da OECD üyeliği esasına dayanan risk ağırlıklandırma sisteminin sakıncası, derecelendirme sistemine geçiş ile kaldırılmıştır. Böylece "herkese tek beden elbise" (one size fits all) uygulamasına son verilmiş, OECD ülkesi olup olmama kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği giderilmiştir. Uzlaşım ile getirilen en önemli değişikliklerden biri de bankaların operasyonel risklerine karşılık sermaye ayırmalarını gerektiren düzenlemeler içermesidir.

Basel II, yapısal blok olarak adlandırılan üç temel blok üzerine inşa edilmiştir. Uzlaşım'da yapısal blokların herbiri, birbirinin ayrılmaz bir unsuru olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamda, Basel II Uzlaşım ile; risklerin Uzlaşım dökümanında yer alan alternatif ölçüm yöntemlerinin kullanılarak daha duyarlı olarak ölçülmesi ve buna ilişkin sermaye tahsisinin sağlanması, bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmeleri ve yeni teknikleri uygulamalarının teşviki, denetleyici otoritelerin kontrollerinin belirlenmesi ve piyasa disiplini altında daha şeffaf şekilde çalışılarak finansal istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Bu bölümde, Basel I Uzlaşımının yaşanan krizlerin etkisiyle geliştirilmesine neden olan hususlar ve Basel II Uzlaşımının doğuşu ile üç önemli temel ayağı olan yapısal bloklar, içerdikleri alt başlıklar kapsamında incelenmek suretiyle detaylı olarak sunulmuştur.

### **2.1. Basel II Düzenlemelerinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler ve Gelişim Süreci**

#### **2.1.1. Basel II Düzenlemelerinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler**

Gerek dünyada yaşanan hızlı küreselleşmenin beraberinde getirdiği ve yoğun rekabet ortamının körüklediği, finansal ürünlerde yaşanan değişim ve gelişmeler; gerekse 1990 yılından sonra çeşitli ülkelerde (Güney Asya, Rusya, Arjantin, ve Türkiye) yaşanan ekonomik krizlere bağlı olarak finans sektöründe yaşanan krizler Basel I kriterlerinin gözden geçirilmesini zorunlu kılmış ve Basel II düzenlemelerinin temel dayanağını

oluşturmuştur (Craig, 2004:3; Coşkun, 2006:244; Başar, 2007:2; Barth ve diğ., 2002:1). Aşağıdaki bölümde Basel II kriterlerinin ortaya çıkış sürecine ve yapılanmasına neden olan bankacılık krizleri ve finansal krizler ile Uzlaşma Kriterleri arasındaki ilişkiye kısaca değinilecektir.

### **2.1.1.1. Bankacılık Krizleri**

Bankacılık sektöründe yaşanan krizin tanımı “finansal piyasalarda bir ya da birkaç bankanın mali yapılarında başlayan bozulmanın iflas ya da faaliyetlerinin durdurulması tehlikesine yol açarak tüm sektörün geneline yayılabilen, bankalar arası ödemeler sistemini olumsuz etkileyen hatta işleyişinin durmasına neden olan ve piyasaların işleyişinde sorunlar meydana getiren durum“ şeklinde yapılabilir (Dell’Ariccia ve diğ.,2005; Allen ve Gale, 2007).

Bir diğer tanımlama ise, bankacılık krizlerinin ekonomide kısa bir dönem içerisinde geniş ölçekte yaşanan finansal (financial distress) sıkıntıdan ibaret olduğu şeklindedir (Claessens ve diğ., 2003:1). Finansal sıkıntıdan kastedilen ise belli bir dönemde bankacılık sisteminin özkaynaklarının negatif bir değer taşıdığı (negative net worth) ve sistemin önemli bir kısmının ödeme faaliyetlerini tam olarak yerine getiremediği halde (insolvency) faaliyetlerini sürdürebiliyor olmalarıdır (Caprio ve Klingebiel:1996:2). Finansal piyasaların uluslararası alanda bütünleşmiş bir yapı taşıması, sistemik risklerin diğer bankalara bulaşma etkisi ile yayılmasına neden olabilmektedir.

Bankacılık krizlerinde, gerçek ya da potansiyel banka iflasları ve başarısızlıkları bankaların yükümlülüklerini yerine getirmelerine engel olmakta ve devleti büyük ölçüde bankalara sermaye yeterlilik katkısı yardımlarını arttırarak müdahale etmeye zorlamaktadır.

Bankacılık sektöründeki krizler bir çok sebeple açıklanabilir. Bu nedenlerden bir kısmı bankacılık sektörünün öznel koşulları ile ilgiliyken, diğer neden döviz kurları ya da faiz oranlarındaki değişimler gibi makro ekonomik göstergelerin istikrarsızlık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu itibarla, bankacılık sektöründeki krizlerin nedenleri, genel olarak makroekonomik ve mikroekonomik nedenler şeklinde bir sınıflandırma yapmak suretiyle incelenebilir (Coşkun, 2001; Başoğlu:2001:2).

Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedeni olarak gösterilmektedir. Varlık fiyatlarının özellikle emlak fiyatlarının alt üst olması, faiz oranlarındaki keskin artışlar veya döviz kurundaki düşüş veya süregelen durgunluk

bankacılık sektöründe krizlere neden olabilmektedir (Aydın ve diğ., 2000). Mikroekonomik nedenler ise bankacılık sektöründeki yapısal ve yönetim parametrelerinin tamamını kapsamaktadır. Bunlar yönetsel hatalar, muhasebe ve denetimdeki eksiklikler, şeffaflık, hükümet müdahaleleri (zorlayıcı kanuni karşılıklar, kredilere hükümet müdahaleleri vb.) gibi nedenler olarak sıralanabilir (Coşkun, 2001).

Bankacılık krizlerinin çözümüne genel olarak yaklaşıldığında temel amaçlar sistemik risklerin önüne geçilmesi, kriz nedenlerinin anlaşılması ve ortadan kaldırılmaya çalışılması, bankaların ödeme gücü ve kârlılık performanslarının düzeltilmesi ve güçlendirilmesi, bankacılık sisteminin etkin olarak çalışması ve gelişmesi için gerekli yasal altyapının oluşturulması ve krizin kamuya maliyetinin asgari düzeyde tutulması olarak belirtilebilir.

Bankacılık sistemlerinde meydana gelen sorunlara yönelik olarak belli başlı politika seçenekleri mevcuttur. Bu krizlerin çözümünde en uygun olanının belirlenmesi krizi ortaya çıkaran nedenlere göre değişmektedir. Bununla birlikte yukarıda ifade edilen amaçlara paralel olarak bankacılık krizlerinin çözümünde izlenebilecek temel aşamalar şöyle sıralanabilir (TBB, 2001:2):

- Sistemik risklerin önlenmesi,
- Kriz yönetim biriminin oluşturulması,
- Bankacılık sisteminin zararının tespiti ve ödeme gücünün yeniden sağlanması için gerekli stratejinin oluşturulması,
- Bankaların kötü aktiflerinin satın alınması, Bankaların yeniden sermayelendirilmesi,
- Verimsizleşen aktiflerin yönetimi,
- Bankacılık düzenleme ve denetim sisteminin güçlendirilmesi.

20. yüzyılda farklı makroekonomik rejimler uygulayan yüzden fazla ülke çeşitli boyutlarda bankacılık krizleriyle karşılaşmıştır. Bu krizlerden özellikle 20-25 yıllık dönem içinde yaşanan krizlerin nedenleri arasında liberalleşme politikaları sonrasında artan kredi kullandırım oranları ve varlık fiyatlarındaki fiyat yükselişleri gösterilmektedir. Örneğin, Norveç'te banka kredilerinin nominal gayri safi yurt içi hasıla'ya (GSYİH) oranları 1984 yılında % 40 iken, 1988 yılında % 68'e yükselmiş ve bu yükselişi varlık fiyatlarındaki anormal artışlar izlemiştir. Bu durum, problemlili kredilerin artmasına neden olmuş ve bankaların mali yapılarını olumsuz etkilemiştir. Yaşanan gelişmeler



sonucunda Norveç ekonomisinde % 7 daralma gözlemlenmiştir. Aynı şekilde, İsveç'te 1980'li yıllar boyunca gözlenen kredi artışı, gayrimenkul fiyatlarının önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. 1991 yılında pek çok bankanın aşırı değerlenmiş varlıklara dayalı olarak kredi kullandırılmaları sonucunda çeşitli sorunlar yaşanmış ve Norveç ekonomisinde olduğu gibi İsveç ekonomisinde de daralmalar meydana gelmiştir. Benzer krizler Japonya ve daha birçok OECD ülkesinde yaşanmıştır (Tuncer, 2006).

1990'lı ve 2000'li yıllarda hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan çok sayıda ülkede bankacılık krizleri yaşanmıştır. IMF'nin; Rusya, Asya, Arjantin ve Türkiye'de yaşanan krizlerden önce yaptığı bir araştırmaya göre 1980-1995 yılları arasında, 180 üye ülkeden 130'unda bankacılık krizlerinin yaşandığı tespit edilmiştir (Esen, 2005:2).

Bankacılık krizlerinin son yıllarda, uluslararası finansal sistemin istikrarını küresel boyutta ciddi bir şekilde tehdit ettiği görülmektedir. 2007 yılının sonlarında Amerika'da yaşanan krizden neredeyse dünyadaki tüm ekonomiler etkilenmişlerdir. Son kriz her ne kadar ABD gibi gelişmiş bir ülkede çıkmış olsa da, gelişmekte olan ülkelere ekonomik yansımaları daha fazla olmuştur. Birçok gelişmekte olan ülke ekonomik durgunluğa girmiştir. Krizin bir müddet sonra söz konusu ülke ekonomilerinde yaşanmayacağına dair bir garanti yoktur. Özellikle son krizden önce gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizlerine ilgi duyulmasının çeşitli iki nedeni vardır: Birincisi, yerel ekonomiler için ciddi sonuçları olması, ikincisi ise uluslararası piyasaların daha çok bütünleşmesi ile krizin diğer ülkelere de yayılmasıdır. Bu durum, içinde bulunduğumuz dönemde gelişmiş ülkeler için de geçerlidir (Sarat, 2009).

Gelişmekte olan piyasalarda bankacılık krizlerinin temel nedenleri, dışsal ve içsel makroekonomik oynaklık, kredilerde genişleme, varlık fiyatlarında çöküş, banka bilançolarında oluşan vade ve yabancı para uyumsuzlukları, finansal serbestleşmeye hazırlanma ve geçişte yetersizlik, finansal piyasalara devlet müdahaleleri, bankanın dahil olduğu risk grubunun kredilendirilmesi, muhasebe, kamuya açıklama ve yasal çerçevede zayıflık olarak sayılmıştır (Goldstein ve Turner, 1999:132).

Buraya kadar yapılan açıklamaların ortaya koyduğu gibi, bankalar gelişmiş ekonomilerin ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinin en önemli parçasıdır (Caprio ve Vittas, 1995; Özgen,1998). Bu nedenle bankacılık kesiminin sorunları finansal istikrarsızlığı artırıcı en önemli unsurlardan birisidir (Duman, 2002:141).

**Tablo 5: Dünyada Yaşanan Bankacılık Krizleri ve Başlangıç Tarihleri**

Ülkeler	Bankacılık Krizleri Tarihleri	Ülkeler	Bankacılık Krizleri Tarihleri
Arjantin	1989	Meksika	1994
Arjantin	1995	Nepal	1988
Bolivya	1986	Nijerya	1991
Bolivya	1994	Norveç	1987
Brezilya	1994	Panama	1988
Kamerun	1995	Papua Yeni Gine	1989
Orta Afrika Cumhuriyeti	1988	Peru	1983
Şili	1981	Filipinler	1981
Kolombiya	1982	Portekiz	1986
Kolombiya	1999	Senegal	1983
Kosta Rika	1994	Güney Afrika	1985
Ekvator	1995	Sri Lanka	1989
Finlandiya	1991	Swaziland	1995
Gana	1982	İsveç	1990
Hindistan	1991	Tanzanya	1988
Endonezya	1992	Tunus	1991
İsrail	1983	Türkiye	1982
İtalya	1990	Türkiye	1991
Japonya	1992	Türkiye	1994
Ürdün	1989	Türkiye	2000
Kenya	1993	Türkiye	2001
Kore	1997	Uruguay	1981
Madagaskar	1988	Venezuela	1993
Malezya	1985	Amerika	1980
Malezya	1997	Amerika	2007
<b>Toplam Kriz Sayısı=49</b>			

**Kaynak:** Ariccia ve diğ. (2005), Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1997)

Bankaların istikrarsızlık kaynağı olma özelliklerini azaltacak uygulamaların ilki, devletin bankalara yönelik güvenlik standartları oluşturmasıdır. Standartlar sadece mevduatları garanti altına alan uygulamalar şeklinde olmamalı, sistemin kendini koruyan türden uygulamalar da içermelidir. Sermaye yeterliliği düzenlemeleri bunlardan biridir (Backstrom, 1997:134-135).

Cihak ve Tieman'a (2008:4) göre, halen boyutları artarak devam eden finansal küreselleşme, münferit olarak ülkelerin finansal sistemlerini birbirine daha yakın ve bağlı hale getirmekte ve ülkeler arasındaki düzenleyici ve denetleyici standartlar ile uygulamalar arasındaki farklılıklar sınır ötesi krizlerin kaynağı olabilmektedir. Bu yüzden ülkeler arasında düzenlemelerin yakınlaştırılması (convergence) ve uygulama bütünlüğü açısından uluslararası standartların oluşturulması önem arz etmektedir.

### 2.1.1.2. Finansal Krizler

Finansal kriz, finansal piyasalarda oluşan asimetrik bilgi probleminden doğmaktadır. Asimetrik bilgi problemi ise ahlaki tehlike ve ters seçimden<sup>1</sup> kaynaklanan risklerin artmasıyla meydana gelmektedir (Mishkin, 2001:1-2). Finansal kriz ortamında finansal piyasalar en verimli yatırım fırsatlarına sahip fon kanallarına ulaşamamakta, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirememektedir. Bu yüzden, ekonominin fonksiyonlarını verimli şekilde yerine getirmemesine neden olarak ekonomik aktivitelerde keskin bir küçülme yaşanabilmektedir (Mishkin, 1996:17-18).

Bir finansal krizin oluşumunda; faiz oranlarındaki artışlar, uygulanmakta olan döviz kuru politikası, geleceğe dönük belirsizliklerdeki artışlar, varlık satış fiyatlarının bilançolara negatif etkileri ve banka panikleri gibi nedenler etkili olmaktadır (Mishkin, 1996; Duman, 2004).

Bankacılık krizleri ile birlikte uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler, bu piyasalarda ortaya çıkan alternatif yatırım araçları, türev ürünlerde ortaya çıkan yenilikler, bilgi ve iletişim teknolojisindeki ilerlemeler, sermayenin bir ülkeden başka bir ülkeye gerek kısa gerekse uzun vadeli serbestçe dolaşımı nedeniyle bir ülkede ortaya çıkan finansal şokun Asya krizinde olduğu gibi öncelikle bölgesel sonrasında da global bir şoka dönüşmesi gibi faktörler uluslararası finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi gereğini ortaya çıkararak risk yönetiminin önemini arttırmıştır. Ancak, Basel II'nin gelişmesinde en temel rolü oynayan, 1997-1998'de yaşanan Güneydoğu Asya krizidir (Başar, 2007:9-10; Tuncer, 2006).

Finansal krizler ve krizlere karşı denetleyici ve düzenleyici kurum ve kuruluşlar tarafından alınan tedbirleri kapsayan düzenleyici değişikliklerden 1974 yılından itibaren önemli olanları tarihsel olarak sıralanarak aşağıda yer alan Tablo 6'da sunulmuştur.

---

<sup>1</sup> Ahlaki tehlike (moral hazard) ve ters seçim (adverse selection) kavramları; piyasada bir tarafın hareketleri öteki tarafça gözlenemediği durumlarla ilişkili olan asimetrik bilgi sorununun parçasıdır (Mishkin, 2001; Yıldırım ve Eşkinat, 1996:247). Asimetrik bilgi ise piyasaların etkin yapısını bozan ve ekonomik taraflardan bazılarının diğerlerine göre daha fazla bilgiye sahip olması kavramlarını içermektedir. Ahlaki tehlike sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkmakta ve "saklı faaliyetten" (hidden action) kaynaklanmaktadır. Saklı faaliyet, ekonomik ilişkide bir tarafın faaliyetinin diğeri tarafından gözlenememesi durumunu ifade etmektedir. Ters seçim ise taraflar arasında sözleşme yapılmadan önce ortaya çıkan bir asimetrik bilgi sorunu olup yine saklı faaliyetten kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Eşkinat, 1996; Ökte, 2001).

**Tablo 6: Finansal Krizler ve Düzenleme Cephesinden Gelen Tepkiler**

YIL	OLAY	DENETİMSEL İNİSİYATİF
1974	Herstatt ve Franklin National'ın çöküşü	Basel Konkordatosu (bankaların yabancı kuruluşlarının denetlenmesi), pek çok kez değişmiştir, 1975
1982	Lüksemburg temelli Banco Ambrosiano'nun çöküşü	Yenilenen Konkordato (bankaların yabancı kuruluşlarına dair ilkeler), 1983
1982-88	Meksika hükümeti tarafından 1982'de borç ödemelerinin ertelenmesi ve Japon bankalarının düşük kapitalizasyon nedeniyle uluslararası kredileri düşük fiyatlaması	Asgari Sermaye Yeterlilik Gereklileri (Capital Accord), 1988
1990	Norveç Bankacılık Krizi	1983 Konkordatosuna Ek (dışsal denetim, yetki işlemleri ve bilgi değişimi konusunda tavsiyeler)
1991-92	(BCCI) Bank of Credit and Commerce International'ın kapanması, 1991 (BNL) Banca Nazionale del Lavoro'nun Atlanta şubesinde yaşanan kriz, Finlandiya ve İsveç bankacılık krizleri	Büyük kredilerin ölçülmesi ve kontrolü (Ocak 1991); Uluslararası bankacılık gruplarının ve bunların sınır-ötesi kuruluşlarının denetimine asgari standartlar getirilmesi, (Temmuz 1992)
1994	Bankaların menkul kıymet işlemlerine yönelmesi	Banka ve menkul kıymet denetim otoriteleri arasında işbirliği, Basle komite ve IOSCO'nun (uluslararası menkul kıymet komisyonları org.) "türev ürünlerin etkin denetimi- sound risk management of derivative activities" konusunda yol göstericiliği (Temmuz 1994)
1995	Barings'in çöküşü Amerikan bankalarının 1995 Meksika krizinde kullandığı büyük miktarda krediler	Basel'in danışma nitelikli "piyasa riski sermaye gereklilerine içsel model temelli yaklaşım-An internal-model based approach to market risk capital requirements" raporunu yayınlaması
1997	Güneydoğu Asya'da çalkantıların başlaması	"Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler- The Core Principles of Banking Supervision" raporu, Basel Komite
2004	1990 yılından sonra çeşitli ülkelerde (Güney Asya, Rusya, Arjantin, ve Türkiye) yaşanan ekonomik krizler	Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

**Kaynak:** Aydın (2000b:79), Barth ve diğ., 2000 (45-51)

### 2.1.2. Basel II Düzenlemelerinin Gelişim Süreci

1988 tarihli Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, ilan edildiği tarihten itibaren başta G-10 ülkeleri olmak üzere hemen hemen tüm ülkeler ve bankalar için genel bir sermaye standardı haline gelmiştir. İlk Uzlaşısı ile bankaların varlıkları, bu varlıkların teminatını oluşturan unsurlar bazında risk ağırlığına tabi tutulmakta ve buna karşılık gelen minimum sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır. Basel I düzenlemesinde, 4 farklı risk ağırlığı (% 0, % 20, % 50 ve % 100) belirlenmiş ve bankanın tüm aktifleri bu sınıflandırmaya tabi tutularak, özkaynak ile ilişkilendirilmiştir ( Reisen, 2001).

Finans piyasalarında 90'ların sonundan itibaren kendini daha çok hissettiren küreselleşme, yerli ve yabancı her finansal kurumu küresel rekabet sahnesinde aktif birer oyuncu haline getirmiştir. Azalan kâr marjları, satın almalara yönelen ve sınırlar üstü büyüyen banka bilançoları, yeni ve karmaşık finansal ürünlerin artması ve bu hızlı dönüşüme paralel olarak karşılaşılan krizlerin sadece finans piyasalarını değil tüm iş dünyasını tehdit eden büyük kredi kayıplarını ortaya çıkarması, artık kabuk değiştirdiği su götürmez finans endüstrisinin mihenk taşı olan 1988 sermaye Uzlaşısı'nın da yeniden ele alınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir (PWC, 2007; Barth ve diğ., 2002).

Ayrıca, teknolojiye ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskleri ile ilişkilendirmiş olması, kredi riskini hesaplamada kullanılabilecek tek bir yöntemin bulunması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yöntem tabii tutulması ile temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması nedeniyle Basel I'in yetersiz kalmaya başladığı ve bankacılık sektöründe rekabet eşitliğini engellediği anlaşılmıştır (Hayes ve diğ., 2002; Reisen, 2001).

Yeni Basel Uzlaşısı genellikle Basel I Uzlaşısı'nın eksiklerini gidermek amacıyla ortaya çıkan ihtiyaç nedeniyle yapılan çalışmalar olarak bilinmektedir. Bankaların risk alma güdülerine göre sermaye yeterliliği düzenlemelerinde kuralları yeniden sıralarken, tutulan sermaye ile risk arasındaki bağı yeniden yapılandırmaktadır (Zicchino, 2005:7). Bu yüzden, Basel II Uzlaşısı, önceki Uzlaşısı'ya göre risk hassasiyeti daha fazla olan ve bankaların karşılaştıkları risklere göre düzenleyici sermaye ve sermaye yeterliliğinin ayarlanmasını amaçlamaktadır (Fullani, 2005).

1988 Basel Uzlaşısı'nı reforme eden ve 1999 yılında çalışmalarına başlanan Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı sürecinde, bankaların aktif portföyünün risk profili ile sermayeleri arasında daha yakın bir şekilde ilişki kurulması hedeflenmiştir. Asgari sermaye gereksiniminde kurulan temel mantık, finansal kuruluşların sahip olduğu "ahlaki tehlikeyi" (moral hazard) azaltmaktır. Bu amaçla düzenleyici otoriteler banka sahiplerine, yüksek seviyedeki risklerden kaçınmalarını sağlayacak şekilde bir sermaye maliyeti yüklemektedir. Bununla birlikte Yeni Uzlaşısı'da belirlenen sınırlı sayıdaki risk kategorileri bankalara, maruz kaldıkları risklerini düzenleyici sermayelerini arttırmak koşulu ile yükseltme fırsatını da vermektedir (Zicchino, 2005:7).

Basel Komite, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da "Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı"na (Basel II) ilişkin ilk istişari metni (Consultative Paper-1) yayımlamıştır. "Yeni Bir Sermaye Yeterliliği" adını taşıyan çalışma kredi riski için sermaye yeterliliği kurallarının dikkatle bir daha gözden geçirilmesi önerisini içermekteydi. Ardından 2001 yılı başında 500 sayfalık genişletilmiş ikinci istişari metin (Consultative Paper-2) yayımlanmıştır. Bu çalışmada kredi riski, operasyonel risk, riskin azaltılması ve güvenlik gibi birçok konu ele alınmıştır. Nisan 2003'de ise üçüncü istişari metin (Consultative Paper-3) yayımlanmış olup söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'de yayımlanmıştır (Ayadi ve Rossi, 2007:1; Saurina ve Trucharte, 2003:3-7; BDDK, 2005a:2; Zimmerman ve diğ., 2002).

**Tablo 7: Basel II Sermaye Yeterliliği Süreci**

1988	Basel I Düzenlemesinin yayınlanması
1992 sonu	Basel I'in uygulanması için belirlenen son tarih
Ekim 1998	Ana sermayeye dahil edilmesi kabul edilen enstrümanlar
Haziran 1999	Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi - 1.Taslak
Ocak 2001	Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi - 2.Taslak
Nisan 2003	Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi - 3.Taslak
Haziran 2004	Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi- Nihai Metin
2007 Başı	Uygulamaya geçiş (G-10) üç yıllık geçiş dönemi başı
2008 Başı	Kredi riski için İDD, operasyonel risk için GÖY yaklaşımlarının uygulanmaya başlanması

**Kaynak:** Dieric ve diğ. (2005:9), Jackson (2002:103), BDDK (2005a:2), BCBS (2004b:1)

Basel II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür (Coşkun, 2006:244).

Herring (2007:6), Yeni Uzlaşısı'nın temel hedeflerini şu şekilde gruplandırmaktadır:

- Bankaların düzenleyici sermaye (regulatory capital) üzerinde arbitraj yapma yönündeki isteklerini, varlıkların risk ağırlıklarını doğru şekilde ağırlıklandırarak ortadan kaldırmak,
- Kredi riski yönetimini en iyi yöntemlerle düzenlemek,
- Bankaların risk yönetimi ve yönetsel kabiliyetlerinin teşvik edilmesini sağlamak.

Bu hedefler aracılığıyla varlıkların belirlenen risk ağırlıklarına göre sınıflandırılıp maruz kalınan riskin doğru şekilde ölçümünün yapılmasıyla sermaye arbitrajının önüne geçilmesi ve ekonomik riskin gerçeği yansıtması amaçlanmıştır (Herring, 2007:6).

Komite, üyelerinden, ülkelerinde bu düzenlemeyi 2007 yılı başından itibaren uygulamaya almalarını tavsiye etmiştir. Ancak gelişmiş yaklaşımlarla ilgili ilave araştırma veya paralel hesaplamalar için bir yıla daha gereksinim olacağı düşünülerek, bu yaklaşımların ancak 2008 yılı başından itibaren uygulamaya konulabileceği öngörülmüştür (BCBS, 2004b:1).

Yeni Uzlaşî'nın Avrupa Birliği'nde ise, Birliğe bağlı tüm ülkelerin bankaları ve menkul kıymet şirketlerince 2004 yılında uygulanması hedeflenmiş, ancak uygulama önce 2005 yılına daha sonra 2007 yılına ertelenmiştir (Coşkun, 2006:244; BDDK, 2005a:2). Birlik ülkelerinde ileri yöntemlerin uygulamaya girmesi ise Basel II sürecine paralel olarak 2008 yılı başı olarak hedeflenmiştir (Bilgin, 2005:8).

Basel II uygulamasında dikkate alınması gereken önemli konulardan biri de, Basel II uygulamalarının ulusal çekincelere göre ülkeler bazında farklılık gösterebilmesidir. Uzlaşî'da tamamı Birinci Yapısal Blok kapsamında yer alan sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanması ile ilgili olmak üzere 61 farklı konuda ulusal denetim otoritelerine inisiyatif kullanma hakkı tanınmıştır. (Yetim ve Balcı, 2005).

Özellikle gelişmekte olan ülke denetim otoritelerinin uygulamayı kendi ulusal şartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirmeleri; kaynak seviyesi ve diğer sınırlamaları da dikkate alarak Uzlaşî'nın gereklerini kendi ulusal bankacılık sistemlerinin özellikleri bağlamında ihtiyatla değerlendirmeleri ve uygulamaya yönelik takvim ve yaklaşımlar oluşturmaları daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle, özellikle gelişmekte olan ülkelerin, Basel II'ye, gelişmiş ülkelerin ardından geçmelerinde fayda bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerdeki tecrübeleri dikkate alarak ulusal çekinceler çerçevesinde Basel II düzenlemelerini uygulamaya başlamaları kendileri açısından daha avantajlı olacaktır (Yetim ve Balcı, 2005; Berker, 2006; Griffith-Jones, 2007).

## **2.2. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Özellikleri, Temel Amaçları, Basel I Uzlaşısı ile Karşılaştırılması ve Uygulama Kapsamı**

### **2.2.1. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Özellikleri**

Basel Komite, Uzlaşı'da yer alan düzenlemelerin özellikle uluslararası faaliyeti olan bankaların asgari sermaye seviyelerini tespit etmek amacıyla yönelik olduğunu vurgulamaktadır (BCBS, 2004b:3; Fullani, 2005). Ayrıca, Komite belirlenen standartların ulusal bankacılık sektörüne uygulanması ile ilgili olarak sınırlı düzeyde ulusal tercih hakkı tanımıştır.

1988 Uzlaşısı'na göre daha fazla risk hassasiyeti taşıyan yeni Uzlaşı'da, öncekinde olduğu gibi her ne kadar ulusal otoritelerin daha yüksek sermaye seviyeleri ve ek koşullar tayin edebilme yetkileri kararlaştırılmış olsa da, asıl amaç uluslararası uygulamalarda yakınsamanın artırılmasının sağlanması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Uzlaşı'da, ulusal bankacılık sisteminde risklerin nispeten daha yüksek olduğu ülkelerde yerel düzenleyici otoritelere, bankaların Basel asgari sermaye seviyesi üzerinde ek sermayeye sahip olmalarının istenmesine gerek olup olmadığı ve bankacılık lisansı verdikleri bankacılık kuruluşları için sermaye yeterliliği ile ilgili ek ölçütler konulmasını belirleyebilmeleri imkânı getirilmiştir (BCBS, 2004b:3).

Basel II önerileri finansal sistemde güvenlik ve doğruluğa katkıda bulduklarına inanılan üç destekleyici esas ya da diğer tabiriyle üç yapısal blok üzerine inşa edilmiştir (Zimmerman ve diğ., 2002:1). Her ne kadar Yeni Uzlaşı'da asgari % 8'lik sermaye yeterlilik oranı değişmemişse de, üç ayaklı destekleyici esas dikkate alındığında sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanış şekli ve içeriği önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır (Balin, 2008).

Üç ayaklı destekleyici esastan ilki kredi, piyasa ve operasyonel risk için asgari sermaye gerekliliklerini temsil ederken, ikinci esas kurumların sermaye yeterliliği ve dahili değerlendirme yöntemlerinin denetlenerek gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymakta, üçüncü esas olan piyasa disiplini ile Basel Komitesi bankaları yeterli sermaye bulundurmaları için cesaretlendirirken yüksek standartların ortaya çıkarılması ve piyasa iştirakçilerinin rollerinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır (Zimmerman ve diğ., 2002:1).

Uzlaşı'da Birinci Yapısal Blok kapsamında değerlendirilen piyasa riski aynı kalırken, kredi riski daha detaylı tanımlanmıştır. Ayrıca sermaye hesaplanırken piyasa ve kredi



riski ile beraber dikkate alınmak üzere ilk defa operasyonel risk gündeme getirilmiştir. Yeni Uzlaşım'da piyasa riskinin ölçümünde eskisinden farklı bir yöntem önerilmemiştir. Buna göre, piyasa riski ya standart yöntemle ya da içsel modellerle ölçülebilir. Operasyonel riskin ölçümü için, temel gösterge yaklaşımı, standart yöntem ve içsel ölçümlere dayalı yöntem olmak üzere üç yöntem önerilerek, risklere karşı daha duyarlı ve esnek bir yapının oluşturulması hedeflenmiştir. Kredi riski için ise bankalara, kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanmaları, risk pozisyonlarını dikkate alarak ayırmaları gereken asgari sermaye tutarını hesaplayabilme imkânı getirilmiştir (Dieric ve diğ., 2005:8-10; BCBS, 2004b).

Basel I'de yer alan tek tip yöntem kullanılması ilkesinden farklı olarak, Basel II'nin temel yapısı, 1996 yılında yayımlanan doküman içerisinde benimsenen ilkeye paralel olarak bankaların tercihleri doğrultusunda kullanabilecekleri çeşitli yöntem alternatiflerini içermektedir. Bankaların risk ölçümünde kendi metodlarını kullanmaları ise bağlı oldukları yetkili denetim otoritesinin onayına bağlanmış ve içsel risk değerlendirmelerinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla yönelik ayrıntılı asgari koşullar seti belirlenmiştir (BCBS, 2004b:2). Bu anlamda Yeni Uzlaşım daha esnek ve riske daha duyarlı bir yaklaşım sergilemektedir (Fullani, 2005). Söz konusu yöntemler risk bazında basitten gelişmişe doğru derecelendirilerek aşağıda yer alan Tablo 8'de sunulmuştur.

**Tablo 8: Basel II Uzlaşımı Gelişmişlik Düzeyine Göre Risk Ölçüm Yöntemleri**

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	KREDİ RİSKİ	PİYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT	Standart Yaklaşım		Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım Alternatif Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İçsel Model Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları

**Kaynak:** Candan ve Özün (2006:11)

Basel II ile getirilen en önemli yeniliklerden biri belirtildiği üzere tek tip risk ölçüm yöntemine son verilmesidir. Bu kapsamda Yeni Uzlaşım'yla Basel I'de yer alan kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriteri prensibine dayanan "kulüp kuralı" (club rule) ortadan kaldırılmıştır (BDDK, 2005a:2). Bunun yerine ülkenin uluslararası derecelendirme notunu esas alan bir sistem getirilmiştir, böylece "herkese tek beden elbise" (one-size-fits-all) uygulamasına son verilmiş, OECD ülkesi olup olmama kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği giderilmiştir (Fullani, 2005).

Yeni Uzlaşı'da kredi riskinin değerlendirilmesinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Basel I'deki statik değerlendirme sistemi terk edilmiş ve kredi riskinin krediyi alan tarafların derecelendirme notlarının esas alındığı yöntemler getirilmiştir. Uzlaşı'da yer alan bazı yöntemlerde bağımsız derecelendirme şirketleri (örneğin: Standard&Poors, Fitch, Moodys vb.) tarafından verilen derecelendirme notları kullanılırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notlarının kullanılması öngörülmüştür (BDDK, 2005a:2).

Haziran 2004'te yayımlanan Nihai Metin'de, sonuncusu 2003 Nisan tarihinde yayınlanan 3. Taslak İstişare Önerisine göre önemli değişiklikler getirilmiştir. Bunlar, beklenen kayıplar (BK), beklenmeyen kayıplar (BmK), temerrüt halinde kayıp (THK) ve menkul kıymetleştirme konusunda maruz kalınan risklerin dikkate alınmasına ilişkin yaklaşım ile kredi riski azaltma tekniklerinde yapılan değişikliklerdir (BCBS, 2004b:3-4).

Bir bankanın aktif ve bilanço dışı hesaplar nedeniyle maruz kaldığı kredi riskinin azaltılması amacıyla kullanılan kredi riski azaltma teknikleri bu yenilikler arasında önemli olanlardandır. Böylece, niteliklerine göre teminatlar, garanti/kefaletler, kredi türevleri ve bilanço içi netleşmeler sayesinde ayrılması gereken sermaye miktarı azaltılabilmektedir.

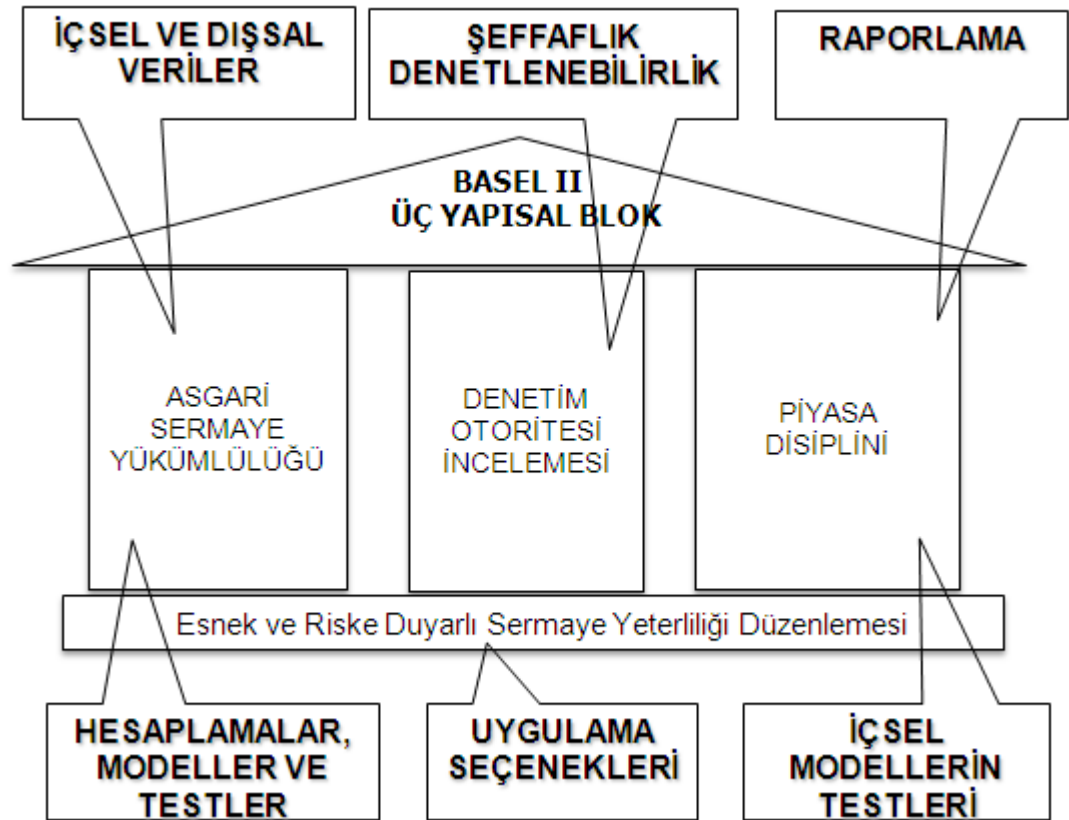
Yeni Uzlaşı'nın eski Uzlaşı'dan farklı olarak bankacılık sistemine sunduğu en önemli yeniliklerden diğerleri, yapısal bloğun diğer iki ana unsuru olan sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini adlı bloklardır (Large, 2003). Bu iki blok aracılığıyla, sermaye yeterliliğinin gerek banka içi gerek denetim otoritesi ve gerekse piyasa bilgilendirmeleri yoluyla kontrolünün yapılması amaçlanmıştır (Pelizzon ve Schaefer, 2005:2).

İkinci Yapısal Bloğu oluşturan "sermaye yeterliliğinin denetimi" sürecinde, gözetim ve denetim yetkisinin (supervisory authority), bankaların sermaye durumunun genel risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde kullanılması öngörülmektedir (Large, 2003). Bundan beklenen ise gözetim ve denetim yetkisinin, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda erken müdahale edilebilmesini sağlamaktır. Bunun yanı sıra Yeni Uzlaşı, banka yönetiminin bir iç sermaye değerlendirme süreci geliştirmesi ve bankanın risk profili ve çevresi ile doğru orantılı hedefler belirlemesi gerektiğine de işaret etmektedir. İçsel risk değerlendirme sürecinde, amaca ve kurallara uygunluğun denetlenmesinde yetkililerin

sorumlu olması gerektiği belirtilmiştir (TBB, 2000d:1).

Yeni sermaye yeterliliği düzenlemesinin son yapısal bloğu olan piyasa disiplini, bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri gibi önemli konularda kamuya açıklama yapma gereğini ortaya koymaktadır. Piyasa disiplini ile bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 19). Böylece bir bankanın finansal durumu diğer piyasa katılımcıları tarafından da değerlendirilecek ve banka yönetimleri de sermayeleriyle tutarlı politikalar izlemek durumunda kalacaklardır (Delice ve diğ., 2004:125).

**Şekil 6. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Yapısal Blokları**



Kaynak:Rajashekhar (2004:16)

Yapısal blokları içeren ana unsurlar yukarıda yer alan Şekil 6'da sunulmuştur. Basel II görüldüğü gibi sermaye yeterliliğine ilişkin risk ölçümünde kullanılan verilerin niteliği, bunların hesaplanma yöntemleri, kullanılan modellerin içsel değerlendirme süreci ile testi ve gözetim otoritesinin denetlemesi ile başlı başına parçaları birbirinden ayrılmayan bütünsel bir yeniliktir. Üstelik süreç sonunda elde edilen sermaye yeterlilik değerlerinin piyasaya açıklanması da ayrı bir denetim sürecini kendiliğinden ortaya

koymaktadır. Basel II uygulamalarının tüm unsurlarıyla beraber hayatiyet kazanmasıyla uluslararası finansal istikrara katkıda bulunacağı görülmektedir.

Komite Uzlaşısı'ny sermaye yeterliliğinin denetimi konusunda daha ileriye dönük ve gelişme kapasitesine sahip bir yaklaşım olarak tasarlamıştır. Bunu, risk yönetim uygulamalarında ve piyasalarda meydana gelen değişikliklere ayak uydurmak açısından gerekli görmektedir. Bu amaçla, Komite, gelişmeleri izleyeceğini ve gerektiğinde gerekli revizyonları yapabileceğini Uzlaşısı'da belirtmiştir (BCBS, 2004b:4). Bu anlamda Uzlaşısı'nın kendini yeni gelişmelere karşı sürekli yenileyebilen dinamik bir yapıda olduğu da diğer önemli özellikleri ve getirdiği yenilikler arasında sayılmaktadır.

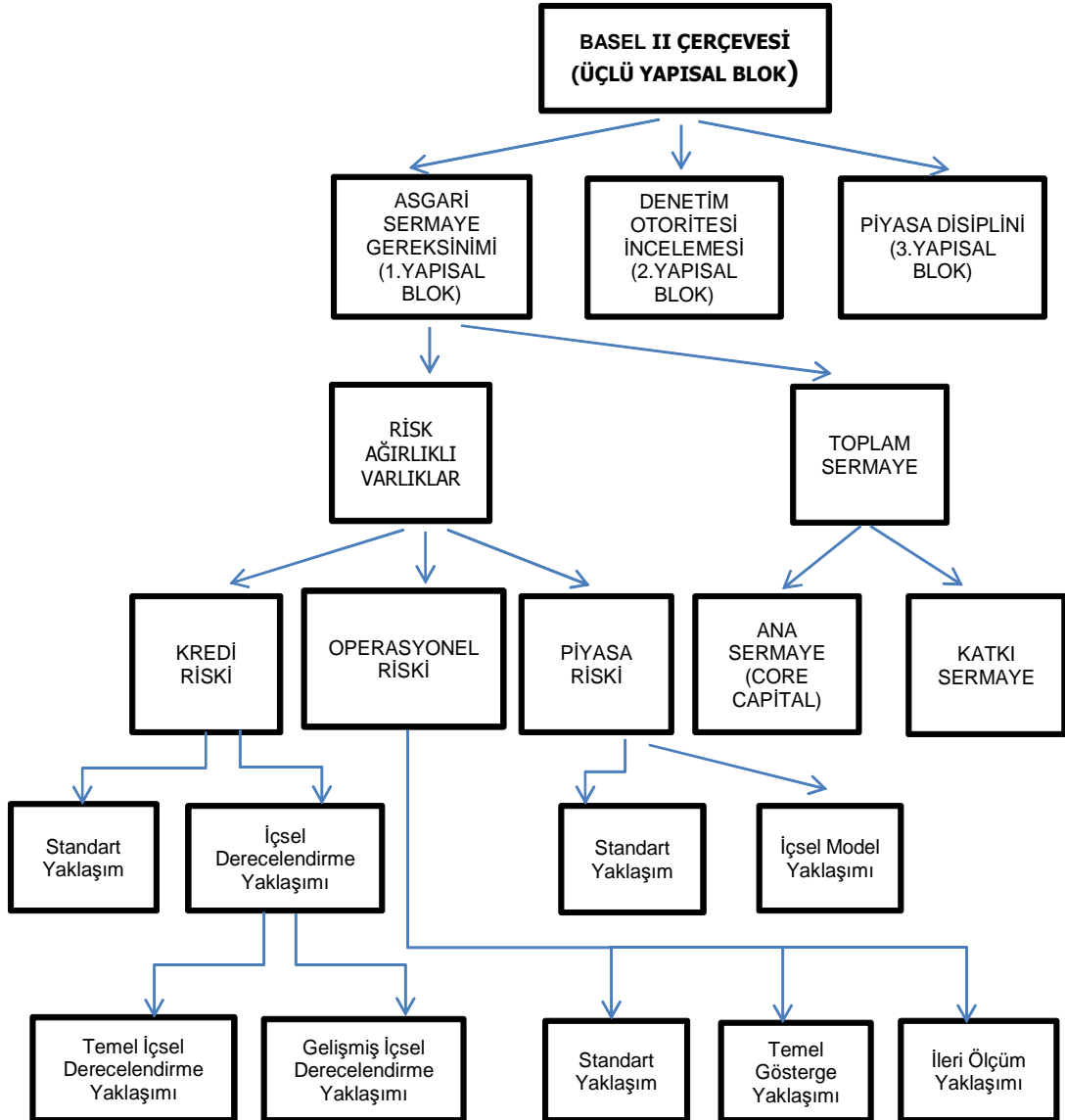
Resti (2002), Yaslıdağ (2007:3) ve Aytülün'e (2007:10) atfen Basel II kriterlerinin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle bankacılık sektöründe azalan sermayenin yeterliliği ve etkin kullanımının sağlanması amacı ile risk yönetiminin önemi artmıştır. Basel II, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam bir bankacılık sistemi oluşturmak suretiyle finansal istikrara katkıda bulunmak için hazırlanmış bir düzenlemedir.
- Yeni Uzlaşısı'da, beklenen ve beklenmeyen risklerin ayrımı ve bunlara özgü yaklaşımlar daha belirgin olarak yer almıştır.
- Basel II kriterleri, risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistikî/matematiksels risk ölçüm metodlarını içerir.
- Basel II, bankaların maruz kaldıkları risklere paralel bir sermaye yükümlülüğüne tabi olmasını şart koşan ve bankaların sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında basitten gelişmişe doğru giden farklı ölçüm yaklaşımlarını kullanabilmelerine olanak tanıyan kapsamlı bir düzenlemedir.
- Basel II düzenlemesi ile temel olarak sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun yükseltilmesi amaçlanmaktadır.
- Finansal sektörde piyasa denetiminin geliştirilmesi yönündeki çabaların bir yansıması olan Basel II Uzlaşısı finansal kurumlarla birlikte kredi kullananları da çok

yakından ilgilendirmektedir.

Yeni Uzlaş'yı oluşturan üçlü yapısal blok tüm alt unsurlarıyla beraber daha detaylı olarak aşağıda yer alan Şekil 7'de sunulmuştur. Asgari sermaye gereksinimi kapsamında risklerin sınıflandırılması yapılarak risk ağırlıklı varlıklar ve toplam sermaye alt bileşenlerine ayrılmıştır.

**Şekil 7. Basel II Genel Çerçevesi ve Üçlü Yapısal Bloğun Sınıflandırılması**



**Kaynak:**Dieric ve diğ (2005:10), Montes-Negret (2005:21)

### **2.2.2. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Temel Amaçları ve Uzlaşı'dan Beklenen Başlıca Faydalar**

Yeni Uzlaşı'yla genel olarak, ekonomik yapının en önemli ögesi olan mali sistemin güvenilirliğinin ve istikrarının artırılması, riskler konusunda daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturulması ve rekabetin daha eşit şartlarda gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Pelizzon ve Schaefer, 2005:5).

Basel II ilk olarak finansal kurumların karşılaşılabilecekleri risklerin yakından gözlenmesini ve hesaplamalara dahil edilebilmesini sağlayacaktır. Diğer yandan, sistem genelindeki mevcut sermaye yapısı çok değişmeyecek olup, uygulama daha iyi bir risk yönetiminin kapılarını açacaktır. Değişiklikler ile uygulamacılar için farklı yaklaşımları kullanabilme imkanı sağlanmıştır. Diğer bir anlatımla, Basel II'nin hükümlerini hesaplamalarına intikal ettirecek olan uygulamacılar, kendi büyüklüklerine göre veya isteklerine bağlı olarak, daha az karmaşık yöntemleri de seçme imkânlarına sahip olabileceklerdir. Diğer bir amaç ise yeni kuralların arbitraj uygulamalarına sınırlamalar getireceğidir (Ryan, 2002).

Bu kapsamda, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın amaçları ve uygulanması ile beklenen faydaları aşağıdaki şekilde gruplandırabilir (Coşkun, 2006:245; Yaslıdağ, 2007:5; Aytülün, 2007:11; Yalçın ve diğ., 2006:11; Fullani, 2005; Resti, 2002):

- Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin standartları bir bütün halinde belirlemek ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak,
- Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin bir biçimde yerine getirmesi,
- Bankaların maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçerek, riske dayalı fiyatlandırma sistemi oluşturmak ve bunu en az sermaye düzeyi ile ilişkilendirmek, böylece kaynakların optimum seviyede kullanımını ve dağılımını sağlamak,
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması,
- Farklı bankalara kendi yapılarına uygun, hesaplama yöntemlerine yönelik değişik alternatifler sunmak,
- Derecelendirme sisteminin kullanılması neticesinde firmaların gerçek anlamda risklilik düzeyini tespit etmek ve riski düşük olan firmalara kredi kullandırımında

avantajlar sağlamak,

- Basel I Uzlaşısı'nda ekonomik sermaye ile düzenleyici sermaye arasında açılan farkı birbirine yaklaştırmak,
- Ulusal ve uluslararası denetim uygulamalarını güçlendirmek,
- Şeffaf ve uluslararası genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumlu finansal tablolar yolu ile piyasa disiplini sağlamak,
- Bankaların müşterileri konumundaki kişi ve kuruluşların kurumsal yönetim yapılarının iyileştirilmesi,
- Sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak,
- Finansal istikrara katkıda bulunmak.

Uzlaşısı, mevcut olan kredi ve piyasa riski dışındaki risk unsurlarının da hesaplamalar dahiline alınmasını sağlamaktadır. Bazı finansal kurumlar Basel II'yi uygulamada kârlı çıkabilirler, çünkü tam istedikleri veya gerekli olan miktar kadar sermaye tutacaklar, bazı kurumlar ise ilkeleri tam uygulamaları halinde gereğinden fazla sermaye tutmak zorunda kalabileceklerdir. Özellikle getirilen düzenlemelerin ülkelerin kendi düzenlemelerine uyumu ayrı bir çalışma konusu olarak değerlendirilmelidir (Ryan, 2002:2).

### **2.2.3. Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Karşılaştırılması**

Basel I Uzlaşısı'nın finansal piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler ve yaşanan krizler neticesinde tanımlanan yeni riskleri karşılayacak içerikte olmaması nedeniyle yapılan çalışmalar sonunda 2004 yılında son halini alarak yayımlanan Basel II Uzlaşısı'nın önceki ile farklı ve ortak yönleri bulunmaktadır (Herring, 2007:34).

#### **2.2.3.1. Basel II Uzlaşısı ile Basel I Uzlaşısı Arasındaki Temel Farklılıklar**

Resti (2002), BDDK (2005:2), Zicchino (2005), Roy (2005a), Coşkun (2006:245), Yaslıdağ (2007:7), Danielsson ve diğ.,(2001) ve Aytülün'e (2007:7) göre Basel II Uzlaşısı ile Basel I Uzlaşısı arasındaki farklılıklar şu şekilde gruplandırılabilir:

- Basel I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "kulüp kuralı" Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.

- Basel II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II'de yer alan bazı yöntemler, bağımsız derecelendirme şirketleri (örneğin: Standart&Poors, Fitch, Moodys, vb.) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde, bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere, bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır. Bu anlamda, Yeni Uzlaşımın her bir risk kategorisinin hesaplanmasında alternatif yöntemlerin sunulmasıyla sağladığı esneklik yanında, bankaların içsel risk ölçüm metodlarının kullanılmasının teşvik edilmesi yönünde bir yapısı bulunmaktadır.
- Basel I'de, sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye ayırma zorunluluğu bulunmaktayken, Basel II'de bu risklere ilave operasyonel risk de dahil edilmiştir. sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir.
- Basel II içerisinde, bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- Basel II'de risk yönetimi sürecinin önemine istinaden banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması sağlanmıştır. Bu anlamda banka yönetim kurullarının süreçten sorumlu olacak şekilde organizasyon yapıları önerilmiştir.
- Ürün/piyasa bazında risk yönetimi yerine kurum genelinde risk yönetimi anlayışı getirilmiştir.
- Maliyet bazlı fiyatlama, risk odaklı ölçüm ve fiyatlamaya geçişi içermektedir.
- Etkin risk yönetimini özendirici sermaye oranı yapılarını içermektedir.
- Basel I'de sadece sermaye yeterlilik oranının hesaplanıyor olmasına karşın, Yeni Uzlaşım'da üç ayaklı yapı ile kapsamlı ve bütünsel risk yönetimi anlayışı getirilmiştir. Bu hususlar Basel I'de yer almamaktadır.

Basel I ve Basel II arasındaki temel farklar aşağıda yer alan Tablo 9'da daha net ve karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.



**Tablo 9. Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşları'nın Karşılaştırılması**

<b>BASEL I (1988)</b>	<b>BASEL II (2004)</b>
Sadece kredi ve piyasa risklerinin ölçümünü kapsamaktadır.	Tanımlanan risklere operasyonel riski de ilave etmiştir.
Sadece risk ölçümlerine odaklanmış sermaye yeterliliği düzenlemesidir.	Bankaların dahili risk yönetim metodolojilerine, denetimlere ve piyasa disiplinine dayalı üçlü bir yapı getirmektedir.
Tüm Kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır.	Daha esnek bir uygulama sağlamaktadır, her bir risk kategorisi için alternatif yöntemler mevcuttur (Daha iyi risk yönetimi için sermaye teşvikleri uygulanabilmektedir).
Risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı.	Riske daha fazla duyarlıdır.
İç denetim sistemiyle ilgili bir süreç belirtilmemiştir.	Güçlü bir iç denetim sisteminin oluşturulması vurgulanmıştır.
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD üyesi olan ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı yapılarak riskler sınıflandırılmaktadır.	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği dereceler kullanılmaktadır.

**Kaynak:** Bank of Albania (2005:42), Aksel (2002b:48), TBB (2002:3), Montes-Negret (2005:12-13)

### 2.2.3.2. Basel II ve Basel I Uzlaşlarının Ortak Özellikleri

Basel II Uzlaşısı kavram ve içerik olarak önceki Uzlaş'ya oranla çok önemli değişiklikler getirmiştir. Genel olarak Yeni Uzlaş'da değişmeyen ya da önceki Uzlaş'daki özelliklerini büyük ölçüde koruyan benzerlikler şu şekilde sıralanabilir (Ayan, 2005):

- Basel Komite, her iki Uzlaş'da da sermaye yeterliliği oranını asgari % 8 olarak belirlemiştir.
- Yeni Uzlaş'da "Sermaye Tabanı"nın hesaplanması yönteminde önemli sayılabilecek değişiklikler yapılmamıştır. Her iki Uzlaş'da da esas olarak sermaye tabanının hesaplama yöntemi aynıdır.
- 1996 yılında piyasa riskinin dahil edilmesiyle genişletilen ve içsel model yaklaşımlarını da içine alan önceki Uzlaş'da kabul edilen yaklaşımlar büyük ölçüde Yeni Uzlaş'da da korunmuştur.

#### 2.2.4. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Uygulama Kapsamı

Özellikle son on yıllık dönemde finans sektöründe yaşanan hızlı yapısal değişim sürecinde finansal hizmet türleri arasındaki farklar azalmış ve genellikle bankaların liderliğinde çok sayıda finansal hizmeti bir arada sunan finansal gruplar (konglomerasyonlar) yaygınlık kazanmıştır. Bu çerçevede, bankacılık grupları maliyet avantajları sağlamak amacıyla bankacılık, sigortacılık ve menkul kıymetler gibi birbirlerinden farklı olan birçok finansal hizmet türlerinin aynı örgütlenme çatısı altındaki farklı iştiraklerce sunulduğu kurumsal yapılara dönüşerek ekonomideki ağırlıklarını arttırmışlardır.

Liberalleşme neticesinde artan rekabetin etkisi de dikkate alınarak bankaların aynı örgütlenme çatısı altında bulunan iştiraklerine çeşitli yollarla kaynak aktarmaları, kredi transferi yapmaları gibi işlemler aktiflerinde risk yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Özellikle sermayesine iştirak edilen bir şirketin bankanın sermayesine iştirak etmesi (cross participations, sermaye azaltıcı işlem) halinde ortaklardan birinin mali sorunu diğerlerinin de mali yapısını önemli ölçüde etkileyebilmekte, risk ciddi şekilde artmakta ve grubun tamamını etkilemektedir. Bu nedenle, mali sistemi oluşturan bankaların edindikleri iştiraklerin yasal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetlerinin uygun yasal düzenlemeler yoluyla teminat altına alınması gerekmektedir

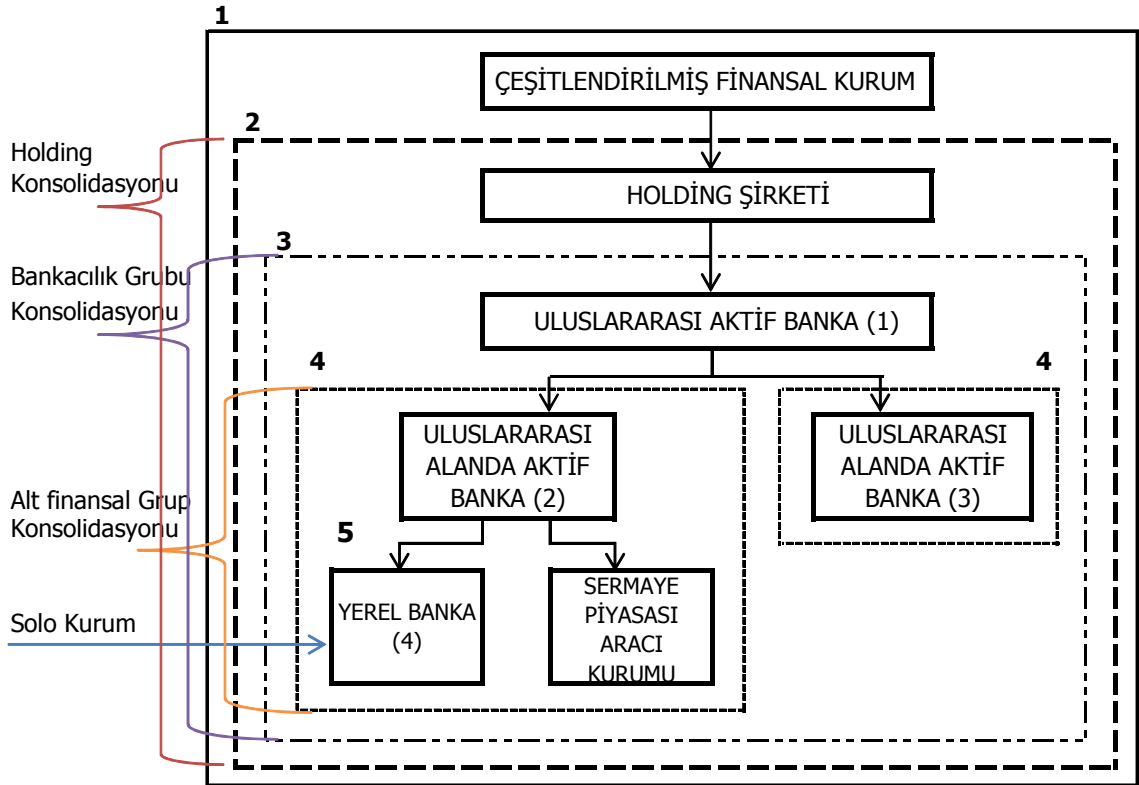
Bu kapsamda, kredi kurumlarının banka dışı mali kurumlarda belli bir seviyeyi aşan iştiraklerinin ilgili kredi kurumunun konsolide mali durumu bazında denetlenmesi kuralı getirilmiştir. Böylece, bir iştirakin konsolidasyona tabi tutulması, ana bankanın sermaye yeterliliği gibi kritik değerleri hesaplanırken grup ve ortaklık ilişkilerine bağlı risklerinin de dikkate alınmasına imkân tanınarak, dolaylı ve dolaysız iştiraklerin bankanın malî yapısı üzerindeki gerçek etkilerine ışık tutulabilecektir (Yetim ve Balcı, 2005:9).

Bu çerçevede Basel II'de ise temel olarak amaçlanan ise uluslararası alanda faaliyet göstermekte olan bankalara Uzlaşma hükümlerinin konsolide bazda uygulanmasıdır. Bu, sermaye tabanının mükerrer sayımının bertaraf edilerek, iştirakleriyle birlikte bankaların sermaye bütünlüğünün korunması ve sermayelerinin daha doğru değerlendirilmesi için en iyi yol olarak belirlenmiştir. Uygulama kapsamı, tüm grubun riskini içermesini sağlamak için bankacılık grubunun ana şirketi olan holding şirketini de konsolide olarak sermaye hesaplamasına dahil etmektedir. Ayrıca, Uzlaşma'nın bankacılık grubunun tüm kademelerinde yer alan uluslararası alanda faaliyet gösteren tüm bankalarına da tam konsolide bazda uygulanması hedeflenmiştir. Fakat, henüz böyle bir gereksinimin

bulunmadığı ülkelerde, alt gruplar itibariyle de tam konsolidasyon uygulayacak olan bankalara 3 yıllık bir geçiş süreci tanınmıştır (BCBS, 2004b:7). Basel II'nin uygulama kapsamını belirten Şekil aşağıda Şekil 8'de sunulmuştur.

Görüldüğü gibi sermayenin grup bazında konsolide olarak hesaplanması ile Komite özellikle, bankaların gerek yurt içi gerekse yurt dışı iştirakleri aracılığıyla risklerini gizlemelerinin önüne geçmeyi hedeflemiştir.

**Şekil 8. Basel II Uygulama Kapsamı**



Mali kuruluşlar ile ilgili Basel II düzenlemeleri ana başlıklar itibariyle aşağıda yer almaktadır (BCBS, 2004b):

i. Bağlı ortaklıklar

ii. İştirakler

iii. Sigorta kuruluşları

iv. Ticari ve sınai işletmelerdeki önemli yatırımlar

v. Uygulama kapsamında sermayeden indirilecek yatırımlar: Uygulama kapsamına ilişkin bankanın ortaklıklarındaki sermaye yatırımlarının sermayeden indirilmesi ile ilgili

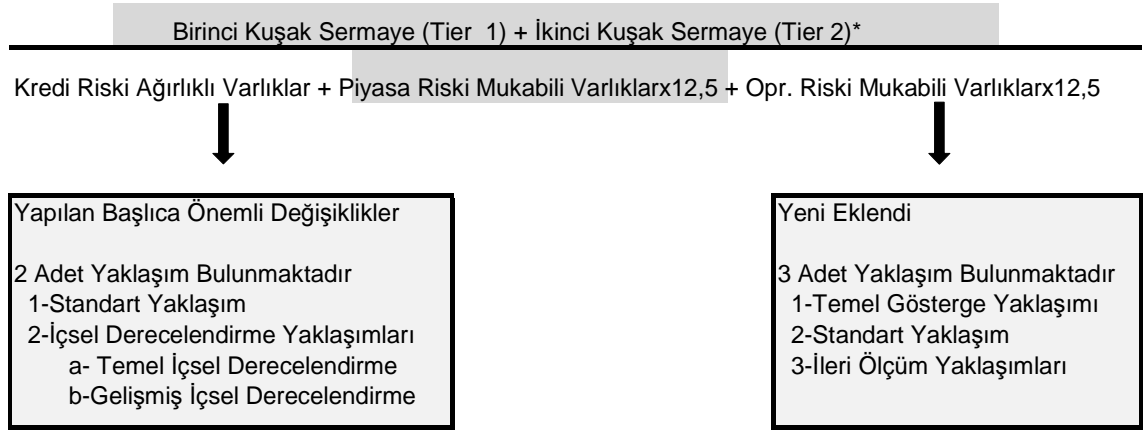
usul ve esasları içermektedir.

## 2.3. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereksinimi

### 2.3.1. Asgari Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması

Yeni Uzlaşî'da sermaye yeterlilik oranı eskisinde olduğu gibi sermaye tabanının risk ağırlıklı varlıklara oranı şeklinde hesaplanmakta ve asgari % 8'den düşük olmamalıdır. Formül bazında önceki Uzlaşî ile Yeni Uzlaşî'nin benzer ve farklı yönleri aşağıda yer alan Şekil 9'da net bir şekilde ortaya konmuştur.

#### Şekil 9. Basel II'de Risk Bazlı Sermaye Yeterliliği Oranı



*Gölgeli Yerler Basel I'deki Düzenlemelerle Aynıdır. Piyasa Riskinde Yapılan Değişiklikler Çok Azdır.*

*\*Basel I'deki Gibi Basel II de Üçüncü Kuşak Sermayeyi Tanımlar ve Toplam Sermayeden Belirli Çıkarımlar Yapar.*

**Kaynak:** Herring (2007:34)

#### 2.3.1.1. Yasal Sermaye

Yeni Uzlaşî'da sermaye bileşenlerinin kullanılmasına ilişkin kriterler aşağıda ifade edilmiştir (BCBS, 2006c:12, 244):

- 1- Kredi riskinin kullanılmasına ilişkin Basel I düzenlemesinde yer alan kriterler aynen korunmuştur.
- 2- Katkı sermaye bileşenlerinin toplamı ana sermaye bileşenleri toplamının % 100'ünü geçemez.
- 3- Üçüncü kuşak sermayede yer alan sermaye benzeri borcun başlangıç vadesinin en az 2 sene olması gerekmektedir. Başlangıç vadesi 5 yıldan fazla olan sermaye benzeri kredilerin ikinci kuşak sermaye altında değerlendirilmesine devam edecektir.

- 4- Üçüncü kuşak sermayenin miktarı, piyasa riskini karşılamak için ihtiyaç duyulan birinci kuşak sermayenin en fazla % 250'si kadarla sınırlandırılmıştır.
- 5- Genel karşılıklar bilançoda mevcut olan gizli fakat tanımlanmamış zararları ya da daha düşük varlık değerlemelerini yansıtan meblağlar içerdiği takdirde, bu karşılıklar veya rezervlerin tutarı maksimum % 1,25 ile sınırlı olacaktır.
- 6- Nakde çevrilmemiş menkul kıymetlerin içerdiği gerçekleşmemiş kazançlar şeklindeki yeniden değerlendirme fonları % 55 indirimden sonra katkı sermayeye dahil edilecektir.

#### **2.3.1.2. Risk Ağırlıklı Varlıklar**

Risk ağırlıklı varlıkların toplamı, piyasa ve operasyonel risk için hesaplanan tutarların, 12.5 (yani asgari % 8 sermaye yeterliliği oranının tersi) ile çarpıldıktan sonra kredi riski için hesaplanan risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenerek bulunmaktadır.

#### **2.3.2. Kredi Riskine Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi Yaklaşımları**

Basel II gereği kredi riski ölçüm yöntemlerinde, borçlunun kredi değerliliği (mali tablo analizleri, mali performans öngörülleri, kalitatif değerler) ve kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti, kredi türevleri ve/veya netleşme anlaşmaları gibi unsurlar dikkate alınarak sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Kredi riskinin hesaplanmasında standart ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım olmak üzere iki ana yöntem temel alınarak, alt ayırmda dört farklı metot geliştirilmiştir. Bunlar; basitleştirilmiş standart yaklaşım, standart yaklaşım, temel içsel derecelendirme yaklaşımı (IRB), gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı (AIRB)'dir (Yılmaz, 2007:5; BCBS, 2006c:19; AEB, 2003:1).

Basel Komite, bankalara, kredi risklerine ilişkin sermaye gereksinimlerini hesaplamak için yukarıda anılan iki ana yöntem arasında seçim yapma imkânı vermiştir. Bu yöntemlerden standart yaklaşımda kredi riski, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının (S&P, Fitch, Moodys vb.) verdikleri derecelendirme notlarına dayanılarak ölçülmektedir. Diğer yöntemde ise bankalar, denetim otoritesinin onayının alınması suretiyle kredi riskini içsel derecelendirme sistemlerini kullanarak hesaplamaktadırlar (Jacobson ve diğ., 2005:10-11; BCBS, 2006c).

Görüldüğü gibi kredi riskine ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanmasında standart yaklaşım ile içsel derecelendirme yaklaşımı arasındaki en temel fark; standart yaklaşımda bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme

notlarına tekabül eden standart risk ağırlıkları kullanılarak hesaplama yapılırken, içsel derecelendirme yaklaşımında bankaların hesaplamayı kendi derecelendirme sistemini oluşturarak elde ettiği dereceleri kullanarak yapmalarıdır (Gestel ve diğ., 2006:1131).

### **2.3.2.1. Standart Yaklaşım**

Standart yaklaşımda, kredi riskinin hesaplanması ve kredilendirme işleminin yapılabilmesi için gerekli yetki ve yetkinliğe haiz dışsal derecelendirme kuruluşlarının (External Credit Assessment Institutions-ECAI) verdiği ratingler kullanılmaktadır (S&P, Moodys, Fitch vb.) (Aras, 2007a; Altıntaş, 2006).

Standart yaklaşımda, öncelikle banka alacakları sınıflandırılmakta ve alacağın bulunduğu kategoride karşı tarafın derecelendirme notuna tekabül eden sabit risk ağırlığı tespit edilmektedir (Doğru, 2007:54).

Bankanın alacak kalemlerine Uzlaşa ile belirlenen risk ağırlığı tespit edildikten sonra, risk ağırlıklarının alacakların net risk rakamları (özel karşılıklar düşüldükten sonra kalan risk tutarı) ile çarpılması suretiyle risk ağırlıklı varlıklar hesaplanmakta ve böylece bankanın sermaye yeterliliğine olan etkisi bulunmaktadır.

Yeni Uzlaşa ile birlikte bankalar tarafından verilen krediler karşılığında bulundurulması gereken sermaye miktarının hesaplanmasında ilk kategoride yer alan standart yaklaşımın, "Standart Yaklaşım" ve "Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım" olmak üzere iki yöntemle uygulanabilmesi öngörülmüştür (Dierick ve diğ., 2005:11).

Esasen, standart veya basitleştirilmiş standart yaklaşımlar, kredi risk ağırlıklarının, dışsal derecelendirme (rating) notuna sahip ülkelerin hazine ve merkez bankaları ile finans kuruluşları ve diğer kurumsal kredi müşterileri için derecelendirme notlarına göre; derecelendirme notu bulunmayan müşterilerden olan alacaklar ile bazı aktif kalemler için ise risk ağırlıklarının Basel I'e benzer şekilde standart olarak belirlendiği yöntemlerdir (Altıntaş, 2006:397).

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda, standart yaklaşımdan tamamen ayrı bir yöntem bulunmamakta, fark olarak sadece ülke hazine ve merkez bankalarının kredi risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies-ECA) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Sonuç itibariyle her iki yöntemde de dışsal kredi notu baz alınmaktadır (Roy, 2005b:5; Dierick ve diğ., 2005:12).

Özü itibariyle standart yaklaşım, 1988 tarihli düzenlemedeki mevcut uygulama ile içerik

olarak aynı fakat risk hassasiyeti daha yüksektir. Münferiden risk ağırlıkları, halihazırda borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ya da kurumlar) dayanmakta iken yeni düzenleme ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun (daha katı) kriterlerine göre belirlenmektedir (Fischer, 2002:5-6).

**Tablo 10. Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi (Uzun dönem)**

STANDART & POOR'S	MOODY'S	FITCH	YORUM
AAA	Aaa	AAA	Yatırım yapılabilir (Investment Grade Ratings)
AA+	Aa1	AA+	
AA	Aa2	AA	
AA-	Aa3	AA-	
A+	A1	A+	
A	A2	A	
A-	A3	A-	
BBB+	Baa1	BBB+	
BBB	Baa2	BBB	
BBB-	Baa3	BBB-	
BB+	Ba1	BB+	Spekülatif (Speculative Grade Ratings)
BB	Ba2	BB	
BB-	Ba3	BB-	
B+	B1	B+	
B	B2	B	
B-	B3	B-	
CCC+	Caa1	CCC+	
CCC	Caa2	CCC	
CCC-	Caa3	CCC-	
CC	Ca	CC	Ödememe Riski (Default)
C	C	C	
D		D	

**Kaynak:**Elkhoury (2008:20)

Uzlaş'ı'da, perakende kredi portföyü ile konut kredileri dışındaki her bir kategoride karşı tarafın niteliği esas alınarak belirlenen risk ağırlığı, S&P, Fitch ve Moody's gibi kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notasyonlara (dışsal kredi derecelerine) bağlı olarak tespit edilmektedir. Çalışmamızın daha açıklayıcı olması amacıyla farklı derecelendirme şirketleri tarafından kullanılan derecelendirme notları yukarıda yer alan Tablo 10'da belirtilmiştir.

### 2.3.2.1.1. Münferit Alacaklar

Uzlaş'ı'da banka alacakları aşağıdaki şekilde alt kategorilere ayrılarak incelenmiştir (Babuşcu, 2005):

- Kamudan (Bankaların ülkelerin hazine ve merkez bankasından olan) alacaklar,

- Bankalardan alacaklar,
- Kamu kuruluşlarından alacaklar,
- Çok uluslu kalkınma bankalarındaki riskler,
- Sermaye piyasası şirketleri,
- Kurumsal riskler,
- Parekende riskler,
- İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar,
- Ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar,
- Takipteki krediler,
- Yüksek risk kategorileri,
- Diğer aktifler,
- Bilanço dışı işlemler, olarak gruplandırılmıştır.

Standart yaklaşımlar kapsamında sınıflandırılan alacaklara ve uygulanabilecek kredi risk azaltım tekniklerine aşağıda sırasıyla yer verilecektir:

#### 2.3.2.1.1.1. Kamudan (Ülke Hazine ve Merkez Bankalarından Olan) Alacaklar

Alım-satım (trading) hesaplarında izlenenler dışında kalan ve hazine tarafından ihraç edilmiş borçlanmayı temsil eden tüm menkul kıymetlerin yanı sıra, hazineye veya hazine garantisi ile verilmiş bütün krediler ya da diğer tabiriyle alacaklar bu kapsamda yer almaktadır. Burada risk ağırlıklandırılması yapılırken ülkenin rating notları dikkate alınmaktadır. Ülkelerin hazine ve merkez bankalarından olan alacaklar için standart yaklaşımda kullanılacak ülke kredi notları ve bu notlar için belirlenen standart kredi risk ağırlıkları aşağıdaki Tabloda yer almaktadır (BCBS, 2006c:20).

**Tablo 11. Kamudan (Ülke Hazine ve Merkez Bankasından) Olan Alacaklar**

Derece	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin Altında	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	% 0	% 20	% 50	% 100	% 150	% 100

**Kaynak:** BCBS (2006c:19)



Düzenleme ile yukarıdaki gruplandırma dışında bazı farklı durumların da ortaya çıkabileceği öngörülmektedir. Bunlar arasında gelişmekte olan ekonomilerdeki bankalar açısından en önem taşıyan konu, ulusal denetleme kurumunun tercihinin tabi olarak, kuruldukları ülkenin hazine veya merkez bankasına ulusal para cinsinden kullandırdıkları kredilerde (veya sağlanan garanti/teminatlar için) daha düşük risk ağırlığının uygulanabileceğidir (Babuşcu, 2005). Bu tercihin söz konusu olduğu durumlarda, diğer ülke denetim otoriteleri de kendi bankalarının o ülke hazine/merkez bankasına ulusal para cinsinden verilen fon/krediler için aynı risk ağırlığının uygulanmasına izin verebilecektir. Yabancı para (YP) cinsi alacaklarda ise yukarıdaki Tabloda yer alan ülke rating notu hangi ağırlığa karşılık geliyorsa doğrudan o esas alınacaktır (Yetim ve Balcı, 2005:25-27).

Bu uygulama özellikle Türkiye gibi ülke rating notu düşük olan gelişmekte olan ülkeler için ulusal otoritenin yerel para cinsinden hazine borçlanmalarına uygulanacak risk ağırlığını düşük belirlemesi durumunda, bankaların yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve YP olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçınmalarına yol açabilecektir (Bolgün ve Akçay, 2005).

Söz konusu alacak sınıfı için basitleştirilmiş standart yaklaşım seçeneği de mevcuttur. Denetim otoriteleri, hazine ve merkez bankalarına kullandırılan krediler için İhracat Kredi Kuruluşlarının belirlediği ülke riski derecelerinin kullanılmasına izin verebilirler. Bir İhracat Kredi Kuruluşunun kabul edilebilmesi için, risk derecelerini ilân etmesi ve OECD'nin kabul ettiği yöntemi uygulaması gereklidir. Bankalar, kendi ulusal denetim otoritelerince kabul edilen belirli bir İhracat Kredi Kuruluşunun açıklamış olduğu risk puanlarını kullanabilecekleri gibi, "Resmen Desteklenen İhracat Kredileri Düzenlemesine" katılan İKK'larca ortak olarak belirlenecek risk derecelerini de kullanabilirler. OECD'nin kabul ettiği yöntemde, asgari ihracat sigortası primleri ile ilişkilendirilmiş sekiz risk kategorisi bulunmaktadır. İhracat Kredi Kuruluşlarının risk puanları, aşağıdaki Tablo 12'de belirtilen risk ağırlığı kategorilerine tekabül etmektedir (BCBS, 2006c:24; Altıntaş, 2006:405).

**Tablo 12. İhracat Kredi Kuruluşları Risk Puanları**

İKK Risk Puanları	0-1	2	3	4 ilâ 6	7
Risk Ağırlığı	% 0	% 20	% 50	% 100	% 150

**Kaynak:** BCBS (2006c:20)

### 2.3.2.1.1.2. Bankalardan Alacaklar

Uzlaş'ı'da, bankalardan olan alacaklara ilişkin ağırlıkların hesaplanmasına yönelik iki seçenek öngörülmüştür. Bu seçeneklerden hangisinin uygulanacağına Ulusal Denetim Otoritesi karar verecektir. Ayrıca, derecelendirilmeyen bir bankadan olan hiçbir alacak o bankanın ait olduğu ülkenin derecesinden daha iyi bir risk ağırlığına sahip olamayacaktır (BCBS, 2006c:21).

Bankalardan olan alacaklar için iki opsiyon belirlenmiştir. Basitleştirilmiş standart yaklaşım olarak nitelendirilebilecek ilk opsiyonda, bankanın kurulu bulunduğu ülkenin kredi notları esas alınmaktadır. Bu opsiyonda bankalar, kurulu buldukları ülkelerin kredi notlarından bir kademe düşük risk derecesi ile risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Fakat derecesi BB+ ile B- arasında olan ve derecelendirilmesi yapılmayan ülkelerde kurulmuş bankaların risk ağırlıkları %100 ile sınırlandırılacaktır. Dikkat edilirse, Basel I'de OECD kulüp kuralı yaklaşımı altında % 0 ve % 20 risk ağırlığına tabi tutulan ülke ve bu ülkelerdeki bankalardan olan alacakların, aynı statüden yararlanmaya devam edebilmesi için bu defa AAA ile AA- arasında bir ülke notuna sahip olunması gerekmektedir (Altıntaş, 2006:405).

İkinci seçenek ise risk ağırlığının ilgili bankanın bağımsız derecelendirme firmasının verdiği derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesine dayanır ve derecelendirme notu bulunmayan bankalara kullanılan krediler için uygulanacak risk ağırlığı %50'dir. Vadesi üç ay veya daha kısa olan alacaklar, kısa vadeli olarak kabul edilip, daha düşük risk ağırlığından yararlanabilecektir. % 150 kredi riski ağırlığı takdir edilen not grubuna giren bankalar bu avantajdan yararlanamamaktadır (Tablo 13) (Altıntaş, 2006; BCBS, 2006c:22).

**Tablo 13. Bankalardan Alacaklar**

Derece	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin Altında	Derecelendirilmemiş
1.seçenekte Risk Ağırlığı	% 20	% 50	% 100	% 100	% 150	% 100
2.seçenekte Risk Ağırlığı	% 20	% 50	% 50	% 100	% 150	% 50
2.seçenekte kısa vadeli alacaklarda risk ağırlığı*	% 20	% 20	% 20	% 50	% 150	% 20

\*Üç ay veya daha kısa vadeli krediler için geçerlidir.

**Kaynak:** BCBS (2006c:22)

### 2.3.2.1.1.3. Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Alacaklar

Merkezi idareye dahil olmayan yerel kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar, bankalardan olan alacaklar için belirlenen iki seçenektен birisine ve ulusal inisiyatiflere göre risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Opsiyon-1’de alacaklar ilgili kamu kurumunun bulunduğu ülkenin derecelendirme notuna göre ağırlıklandırılırken, Opsiyon-2’de bu kurumların kendi derecelendirme notu dikkate alınacaktır. Bu kurumlar için Opsiyon-2, kısa vadeli krediler için avantajlı uygulama seçeneği olmaksızın uygulanacaktır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus bu kurumlar açısından geçerli olacak opsiyonun bankalar için hangi opsiyonun kabul edildiğinden tamamen bağımsız olarak belirleneceğidir. Ülkelerin hangi opsiyonun kendilerine uygun olduğu ile ilgili tercihinde, öncelikle hangi kamu kurum ve kuruluşlarının “merkezi hükümet içinde yer almayan ulusal kamu kurumları” kategorisine dahil edileceğinin belirlenmesi zorunluluğu bulunmaktadır (Yetim ve Balcı, 2005:33).

### 2.3.2.1.1.4. Sermaye Piyasaları Şirketleri

Sermaye piyasaları şirketlerine yönelik gözetim ve denetim düzenlemeleri bankalar gibi yeterli seviyede ise burada banka risk ağırlıklandırılmasına tabi olacaklar, aksi takdirde bu alacaklara kurumsal alacaklar için uygulanacak risk ağırlıkları uygulanacaktır (BCBS, 2006c:22).

### 2.3.2.1.1.5. Kurumsal Krediler

Kurumsal firmalardan alacaklara yönelik risk ağırlık tablosu aşağıda yer almaktadır. Ulusal denetim otoriteleri, kredi derecesi bulunup bulunmadığına bakmaksızın bütün kurumsal risklerin %100 risk ağırlığına tabi tutulmasına izin verebilir. Bu uygulamanın ülkedeki bütün bankalar için geçerli olması şart değildir. Denetim otoritesine başvuran bankalar için bu izin özel olarak verilebilir (BCBS, 2006c:23).

**Tablo 14. Kurumsal Krediler**

Derece	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BB- arası	BB-' nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	% 20	% 50	% 100	% 150	% 100

**Kaynak:** BCBS (2006c:23)

Bu uygulamaya gidilmesi durumunda, firmaların ratingi dikkate alınmayacak ve tamamı için %100 risk ağırlığı kullanılacaktır. Sigorta şirketleri de bu kategoride değerlendirilmektedir.

#### **2.3.2.1.1.6. Perakende Riskler**

İkamet amaçlı gayrimenkullerin ipoteği ile teminatlandırılmış olanların dışında kalan her türlü bireysel kredi ile toplam kredi tutarı 1 milyon Euro'yu aşmayan KOBİ'lere kullanılan ve kredi portföyünde borçlu temerküzü yaratmayan krediler bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (T. İş Bankası, 2004:29). Bu portföy içinde yer alan risklerin ağırlığı, takibe düşen krediler hariç %75'tir.

Perakende portföyünde yer almak için 4 kriterin gerçekleşmesi gerekmektedir. Kredilendirilenlerin gerçek kişi ya da küçük ve orta ölçekli şirket olması, 1 milyon Euro kredi limitini aşmaması, küçük firmalara verilen kredi riskini taşıması ve yetkili kişinin gerçekte de % 75 oranında risk taşıdığına inanması gerekmektedir. Bu durumda, derecelendirme notu bulunmayan ve herhangi bir teminatı olmayan şirkete açılan kurumsal kredi için % 8 oranında sermaye ayrılması gerekirken, perakende bir firma için % 6 olacaktır (Emir, 2008).

#### **2.3.2.1.1.7. İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpotekli Alacaklar**

Tamamı konut ipoteği ile teminat altına alınmış krediler %35 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Düzenleyici otorite bu kredilerle ilgili olarak söz konusu oranı uygulamak için yeterince karşılık ayrıldığından emin olmalıdır. Kriterin yerine getirilmediği durumlarda düzenleyici otorite standart risk ağırlığını artırmalıdır (Babuşcu, 2005:271; BCBS, 2006c,24).

#### **2.3.2.1.1.8. Ticari Gayrimenkul İpotekli Alacaklar**

Ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı kredilerin ele alınması ile ilgili olarak Komite, bu tür krediler için %50 risk ağırlığının sadece bazı kriterlere uyulmuş olması kaydıyla uygulanacağını ifade etmiştir. Uzlaş'ı da belirlenen kriterleri karşılayamayan tüm kredilerin ise %100 oranında risk ağırlığına tabi tutulması kararlaştırılmıştır. Pek çok ülke açısından ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı krediler bankacılık sektöründe sorunlu aktiflerin en büyük kaynağını teşkil etmektedir. Bu husus da dikkate alınarak, Basel II kapsamında risk ağırlığı, prensipte %100 olarak tespit edilmiştir (Yetim ve Balcı, 2005:48; BCBS, 2006c:24).

### 2.3.2.1.1.9. Takipteki Krediler

Geri dönüşü 90 günden fazla geciken ve teminatı bulunmayan kredilerin, karşılıklardan sonra kalan miktarı aşağıdaki gibi risk ağırlığına tabi tutulmaktadır (Babuşcu, 2005:271):

Özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı, özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanacaktır. Ayrıca, özel karşılıkların toplam kredinin %50'sinden az olmadığı durumlarda düzenleyici otorite %100 risk ağırlığını %50'ye çekebilir (BCBS, 2006c: 25)

Konut kredileri ile ilgili olarak bu kredilerin geri dönüşünde 90 günden fazla gecikme olması durumunda, özel karşılıklar düşüldükten sonra kalan net tutar üzerinden %100 risk ağırlığı uygulanır. Eğer bu krediler vadesinin geçmesi yani takibe düşmesi halinde ve özel karşılıkları bakiyenin %20'sinin altında olmaması koşuluyla, kalan tutara uygulanacak risk ağırlığı oranı, ulusal uygulama tercihine bağlı olarak, % 50'ye düşürülebilir (BCBS, 2006c: 25).

### 2.3.2.1.1.10. Yüksek Risk Kategorileri

Karşı taraf kategorilerine göre %150 risk ağırlığına tabi olan risklere ek olarak (Babuşcu, 2005:272):

- Kamu ve kamu kuruluşlarından, bankalardan ve menkul kıymet şirketlerinden B- altında risk derecesi alanlardan alacaklar,
- BB- altında risk derecesine sahip olan kurumsal alacaklar,
- Menkul kıymetleştirilen kısmın BB+ ve BB- arasında risk derecesi olanlardan uzun vadeli olanlar,

risk ağırlığı %350 olmaktadır.

- Özel sermaye yatırımları ya da risk sermayesi gibi daha yüksek risk ağırlığını yansıtan diğer aktiflere, düzenleyici otorite %150 ya da daha yüksek risk ağırlığı uygulamaya karar verebilir.

### 2.3.2.1.1.11. Diğer Aktifler

Diğer tüm aktifler %100 standart risk ağırlığına tabi tutulacaklardır (BCBS, 2006c:26).

### 2.3.2.1.1.12. Bilanço Dışı İşlemler

Standart yaklaşımda bilanço dışı kalemlerin, Krediye Dönüştürme Oranları (KDO) uygulanarak “kredi eş değerlerine” çevrilmesi öngörülmüştür. Tezgâh üstü türev işlemleri için borçlunun risk ağırlığı özel bir üst limite tabi olmayacaktır. Orjinal vadesi bir yıldan kısa ve bir yılın üzerinde olan taahhütlere sırasıyla, % 20 ve % 50 oranlarında KDO uygulanacaktır. Bununla birlikte, bankanın herhangi bir anda ön ihbarda bulunmaksızın ve kayıtsız-şartsız iptal edebileceği ya da borçlunun kredi değerliliğinin düşmesi halinde otomatik iptale olanak sağlayan geçerli bir hüküm içeren taahhütlere %0 KDO uygulanacaktır. Repo tipi işlemlerden (yani, repo/ters repo işlemleri ve menkul kıymet ödünç verme/menkul kıymet ödünç alma işlemleri) kaynaklananlar da dahil olmak üzere, bankaların menkul kıymet ödünç vermesi veya menkul kıymetleri teminat olarak alması halinde söz konusu işlemler için % 100 KDO oranı uygulanacaktır (BCBS, 2006c:26).

### 2.3.2.1.2. Bağımsız Kredi Derecelendirmesi

Standart yöntem ağırlıklı olarak dış kredilendirme kuruluşlarının rating notları esas alınarak yürütülmektedir (Doğru, 2007). Yeni düzenlemeye göre bir uluslararası değerlendirme kuruluşunun yaptığı değerlendirmelerin esas alınabilmesi için aşağıda yer alan altı kriteri sağlaması gerekmektedir (Yüksel, 2004:42):

- Objektiflik
- Bağımsızlık
- Kaynak yeterliliği
- Uluslararası erişilebilirlik ve saydamlık
- Kamuya açıklama zorunluluğu
- Kredibilite

### 2.3.2.1.3. Standart Yaklaşımında Kredi Riski Azaltımı

Yeni Uzlaşım'da, krediler, çeşitli alacaklar, diğer varlıklar ve bilanço dışı işlemler risk unsurunu oluştururken; teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları, garantiler ve kredi türevleri ise kredi riskini azaltıcı unsurları oluşturmaktadır (Emir, 2008; Çabukel, 2007).

Bankalar, maruz kaldıkları kredi risklerini azaltmak için çeşitli teknikler uygulamaktadır. Risk azaltım teknikleri klasik anlamda, nakit, gayrimenkul teminatı, kefalet, garanti ve teminat mektubu alma şeklindedir. Örneğin, kredi riskleri tamamen veya kısmen nakit yahut menkul kıymetlerden oluşan birinci öncelikli teminatlarla güvence altına alınabileceği gibi kredi riski üçüncü bir şahsın kefaletiyle teminat altına alınabilir ya da banka çeşitli şekillerdeki kredi risklerini dengelemek için kredi türevi satın alabilir (BCBS, 2006c:31).

Basel I uygulamasında bu tekniklerin sermaye yükümlülüğüne etkisi çok sınırlı kalmıştır. Önceki Uzlaşım'da teminatlar, özel karşılık ayrılması ve daha düşük risk ağırlığına tabi tutulması suretiyle dikkate alınmaktadır (Çabukel, 2007:84).

Yeni Uzlaşım'da, kredi risk azaltım tekniklerinin kullanılmasında ayrıntılı kriterlere yer verilmiştir. Kredi riski azaltımında kullanılacak araçlar, imtiyazlı alacaklı olma, teminat olarak nakit, mevduat veya menkul kıymet alma, üçüncü kişilerin garanti vermesi ve değişik şekillerde tasarlanmış kredi türevleri olarak sıralanmıştır (BCBS, 2006c).

Standart yaklaşımda KRA teknikleri (credit risk mitigation- CRM), tüm bankacılık portföyü için uygulanabilecek ve Basel I'den farklı olarak alım-satım portföyündeki tezgah üstü türev ve repo işlemlerinden kaynaklanan karşı tarafın kredi riskinin hesaplanmasında da kullanılabilir (BCBS, 2006c:32).

Kredi riski azaltım tekniklerinin hangi koşullarda ve hangi oranlarda dikkate alınacağı Uzlaşım'da açıklanmış olup, aşağıda teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları, garantiler, kredi türevleri ve diğer kredi riski azaltım tekniklerine kısaca değinilmiştir.

#### 2.3.2.1.3.1. Teminatlar

Teminatlı işlemlerde, banka maruz kaldığı veya potansiyel olarak maruz kalabileceği kredi riskini, karşı tarafın veya karşı taraf adına üçüncü bir kişinin sağladığı teminat ile kısmen veya tamamını güvence altına alabilmektedir.

Uzlaşım'yla bankaların, kabul edilebilir bir finansal teminat (nakit, altın, menkul kıymet

vb.) aldığı durumlarda sermaye gereksinimini hesaplariken, bu teminatın risk azaltıcı etkisini de dikkate almak suretiyle karşı tarafa ait kredi riskini azaltmalarına izin verilmektedir (BCBS, 2006c:32).

Teminatların kredi riski azaltım tekniği olarak kullanılması basit yaklaşım veya kapsamlı yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Basit yaklaşımda (simple approach), karşı tarafın risk ağırlığı yerine krediyi güvence altına almak için sağlanan teminata ilişkin risk ağırlığı dikkate alınmaktadır (Candan ve Özün, 2006:153). Şöyle ki, riskler teminatlı ve teminatsız kısım olarak ikiye ayrılmakta ve riskin teminatlı kısmı, teminata ilişkin olarak belirlenen risk ağırlığı ile; riskin teminatsız kısmı ise, alacağın tabi olduğu risk ağırlığı (kredi notu) ile çarpılmaktadır (Çelik ve Kızıl, 2008, s.27).

Basel I'de tanımlanan teminatların önemli bir kısmına sınırlandırma getirilmiş olmakla beraber yeni Uzlaşım'da kredi risk azaltım tekniklerinin uygulanmasında kullanılan basit yaklaşımda dikkate alınacak teminatlar kısaca nakit, mevduat (mevduat sertifikaları vb.), altın, denetim otoritesi tarafından kabul edilen bağımsız derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmiş ve derecelendirilmemiş olan Uzlaşım'da tanımlı kuruluşların çıkardıkları borçlanma araçları (tahvil vb.), temel endekslere dahil hisse senetleri, yatırım fonlarıdır (BCBS, 2006c, 35).

Basit yaklaşımda en temel şart, teminatların kredinin vadesine kadar olan süre için rehin edilmesi ve en az altı ayda bir yeniden değerlemesinin yapılması gerekliliğinin öngörülmüş olmasıdır (BCBS, 2006c:44). Söz konusu yaklaşımda öncelikle kredinin teminat ile korunan kısmı için o teminata uygulanan risk ağırlığı baz alınır, teminatsız kalan kısmı için ise alacağın niteliğine karşılık gelen risk ağırlığı kullanılır. Aşağıdaki paragrafta ifade edilenler hariç olmak üzere teminatlandırılan kısma genellikle asgari %20'lik bir oran uygulanmaktadır (BCBS, 2006c:32).

Buna göre; günlük piyasa değeri tespit edilen tezgah üstü türev işlemleri için %0; piyasa katılımcılarıyla (core market participants-hazine, merkez bankaları, kamu kuruluşları vb.) yapılan işlemlerde işlemin karşı tarafı temel piyasa katılımcısı ise %0 değilse % 10; teminatı, hazine ve merkez bankası veya yerel kamu kuruluşunun ihraç ettiği menkul kıymetse, standart yaklaşımda %0 risk ağırlığı uygulanabilecek olan bu işlemlere %10; aynı para cinsinden yapılan nakit mevduat işlemleri için %0 risk ağırlığı uygulanabilir (BCBS, 2006c).



Uzlaşa ile bankaların kapsamlı yaklaşımı kullanmaları halinde ise, sermaye yeterliliği hesaplamalarında karşı taraftan olan alacaklarının tutarını, almış oldukları teminatın etkilerini yansıtacak şekilde düzeltmeleri öngörölmüştür. Şöyle ki; karşı taraftan olan alacağın tutarında ve alınan teminatın değeriinde piyasa hareketleri nedeniyle meydana gelebilecek değışiklikleri (volatilite) yansıtmak için iskontolar uygulamak suretiyle hem alacak hem de teminatın tutarı düzeltilmektedir. Bu sayede, piyasadaki oynaklığa göre düzeltilmiş kredi ve teminat değerlerine ulaşılmış olacaktır (BCBS, 2006c:34).

Örneğın, borcun ve teminatın farklı para birimlerinden olması halinde para cinsindeki değışmelere karşı bir indirim yapılması gerekir. Bu kapsamda, temerrüt tutarındaki değışmeler için ilave, teminatın değeriinde ve para cinsindeki farklılıklardan kaynaklanan değışmeler için indirim yapılması öngörölmektedir (BCBS, 2006c; Çabukel, 2007).

#### **2.3.2.1.3.2. Bilanço İçi Netleşme Anlaşmaları**

Bankalar yasal geçerliliğe sahip anlaşmalarla bankadaki krediler ile mevduatlar arasında bir netleşme yapmak suretiyle net kredi tutarlarına ilişkin sermaye yükümlölüklerini hesaplayabilirler. Fakat burada ilgili ölkede bankanın kredi verdiği kuruluşa ait mevduatın krediye mahsup edilebilmesi için hukuksal düzenlemelere elverişli yasal altyapısının bulunması gereklidir. Bu suretle Uzlaşa'da, bankanın netleşme (mahsup) anlaşmasında benzer özel şartların yer alabilmesi ve yukarıda ifade edildiği gibi teminatın değeriinden gerekli indirimlerin yapılması öngörölmüştür (BCBS, 2006c:35,45)

#### **2.3.2.1.3.3. Garantiler ve Kredi Türevleri**

Denetim otoritesinin, garanti ve kredi türevlerini risk azaltımına tabi tutulabilmesi için, bankaların risk yönetimi süreçlerinin Uzlaşa'da belirlenen asgari operasyonel koşulları sağlaması ve söz konusu garanti ve kredi türevlerinin doğrudan, açık, cayılamaz ve koşulsuz olması gerekmektedir (BCBS, 2004b; BCBS, 2006c:35).

Bu düzenleme çerçevesinde bir takım garantör ve koruma sağlayıcılar kabul edilir bulunmaktadır. Burada, 1988 Uzlaşısı'nda olduğu gibi, ikâme yaklaşımı uygulanmaktadır. Böylece, sadece borçludan daha düşük bir risk ağırlığı olan kuruluşlarca sağlanan garanti veya korumalar sermaye gereksiniminin azalmasını sağlayacaktır, çünkü kredinin korunan kısmına garantörün veya koruma sağlayıcının risk ağırlığı uygulanırken, teminatsız kısmına karşı tarafın risk ağırlığı uygulanmaktadır.

Örneğin, bir şirketin risk ağırlığı %100 iken %20 risk ağırlığında olan bir şirket garanti vermişse veya başka bir bankadan kredi türevi alınmışsa %20 risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir (BCBS, 2006c:35,48; Çabukel, 2007).

#### **2.3.2.1.3.4. Vade Uyumsuzluğu**

Sermaye yükümlüğü hesaplanırken, teminatın kalan vadesinin ilgili kredinin kalan vadesinden daha kısa olması halinde, vade uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır (maturity mismatch) (BCBS, 2006c:50).

Vade tanımlaması yapılırken hem koruma altına alınan riskin vadesinin, hem de korumanın vadesinin ihtiyatlı bir şekilde tanımlanması gerekir. Koruma altına alınan riskin efektif vadesi, ilgili ödemesiz süre de dikkate alınarak, karşı tarafın yükümlülüğünü ifa etmesi ve borcunu ödemesinin planlandığı tarih mümkün olan en uzun süre olarak ölçülmelidir. Finansal koruma yani KRA için ise, koruma süresini kısaltabilecek gizli opsiyonlar da göz önünde bulundurularak, mümkün olan en kısa efektif vade dikkate alınmalıdır (BCBS, 2006c:35, 50; Candan ve Özün, 2006:157).

KRA tekniklerinden basit yöntemde vade uyumsuzluğuna izin verilmemekte, sadece kapsamlı yöntemde vade uyumsuzluğu Uzlaşım'da belirlenen formülasyona göre düzeltme yapılarak kullanılabilir. *Vade uyumsuzluğu olan KRA işlemleri, sadece orijinal vadeleri bir yıla eşit veya daha fazla ise kabul edilmektedir.* Dolayısıyla, orijinal vadeleri bir yıldan daha kısa olan riskler için yapılan finansal koruma işlemlerinin vadesinin kabul edilebilmesi için formülasyonla uyumlulaştırılması gerekir. Vade uyumsuzluğu bulunan koruma işlemlerinde, kalan vadelerin üç ay veya daha kısa olması durumunda bu korumalar kabul edilmemektedir (BCBS, 2006c:36, 50).

#### **2.3.2.1.3.5. Diğer Kredi Risk Azaltım Teknikleri**

Kredi riski azaltım teknikleri uygulamasında, tek bir kredi için birden fazla türde ve/veya tarafça teminat, garanti veya kredi türevi verilmesine imkan tanınmaktadır. Örneğin, bankanın maruz kaldığı bir riski kısmen güvence altına alan hem teminatı hem de garantisi olabilir. Böyle bir durumda, riskin her teminat unsuru ile güvence altına alınan kısımlara bölünmesi, yani, teminatla güvence altına alınan kısım ve garantiyle güvence altına alınan kısmın ayrılarak her kısma ait risk ağırlıklı varlıkların ayrıca hesaplanması gerekir (BCBS, 2006c:50).

Bankaların farklı referanstan oluşan sepet için kredi koruması aldığı ve referans kuruluşlar arasında ilk temerrüt olayının kredi korumasını tetiklediği ve kredi olayının da

ilgili sözleşmeyi feshettiği durumlar olabilir. Birinci-kez-temerrütlü kredi türevlerinde (first-to-default credit derivatives), bir sepet içindeki referans isimlerden birinde temerrüdün oluşması halinde kredi korunması sağlanmakta ve kredi türev sözleşmesi sona ermektedir. Böyle bir durumda, bu kredi türevi, portföy içindeki en düşük risk ağırlıklı varlık için bir yasal sermaye yükümlülüğü muafiyeti sağlamaktadır (BCBS, 2006c:51).

İkinci-kez temerrütlü kredi türevlerinde (second-to-default credit derivatives), bir sepet içindeki referans isimlerden ikincisinde temerrüdün oluşması halinde kredi korunması sağlanmakta ve kredi türev sözleşmesi sona ermektedir. Bu halde, böyle bir ürünle kredi korunması sağlayan bankaya, ya birinci-kez temerrütlü kredi türevinin bankanın elinde bulunması ya da sepet içindeki varlıklardan biri daha önce temerrüde uğramışsa sermaye muafiyeti tanınabilir (BCBS, 2006c: 51; Çabukel,2007).

### **2.3.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım**

Basel II Uzlaşısı metni ile ilk defa, kredi riskinin ölçülmesinde bankaların kendi ihdas ettikleri derecelendirme sistemlerine dayalı sermaye hesaplama yöntemlerini kullanabilecekleri kabul edilmiştir. Uzlaşısı'da ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar bir hayli teknik ve komplikedir. Bununla beraber, içsel modellerin kullanım kriterleri çok ağır standartlara bağlandığından özellikle ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanmaya ehil bulunup yetkilendirilebilecek gelişmiş uluslararası banka sayısının dahi ilk etapta sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.

Anılan yaklaşımlarda esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibarıyla tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları nedeniyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanması halinde Uzlaşısı'da, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların düzenleyici otoritenin izniyle aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların amacı sadece yasal sermaye yeterliliğinin hesaplanması olarak tasarlanmamıştır. Söz konusu yaklaşımlar kredi riskini ölçmenin yanında, aynı zamanda kredi riskini yönetmeyi de sağlayacak bir şekilde dizayn edilmiştir. Bu anlamda banka ve kredi portföyünün Uzlaşısı'dan önce uygulanagelen bildik yöntemlerle yönetilmesi söz konusu olamayacaktır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarla; müşterilere ait eldeki geçmiş veriler baz

alınarak müşterilerin temerrüt olasılıkları hesaplanmakta ve risklilik düzeyleri belirlenmektedir (Lopez ve Saidenberg, 1999). Bankalar bu yöntemleri kullanarak, belirli bir krediye ilişkin sermaye gereksinimini, kendi bünyelerinde yetkili otoritenin onayıyla kurdukları derecelendirme sistemi dahilinde risk bileşenleri için yapmış oldukları içsel tahminlere dayanarak belirleyebilmektedir (Balin, 2008:8).

İçsel derecelendirme yaklaşımında, bankaların öngörülen standartları karşılayabilme düzeyine göre tercih edebilecekleri iki seçenek vardır (Balin, 2008:8):

- Temel içsel derecelendirme yaklaşımı
- İleri içsel derecelendirme yaklaşımı

*Temel ve ileri yaklaşım arasındaki farklılık şu şekilde özetlenebilir.* Temel içsel derecelendirme yaklaşımında bankanın her bir borçlunun ödememe ya da diğer tabirle temerrüde düşme olasılığını kendisinin tespit etmesine izin verilmekte iken, diğer *risk bileşenleri ve parametreler denetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır.* Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda ise; gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip bankaya *gerekli koşulları sağlamaları halinde tüm risk bileşenlerinin kendisine ait içsel verilere dayanarak hesaplamasına* izin verilmektedir (Cornford, 2006b:3; BCBS, 2004b:48).

Her iki yaklaşım da kredi sınıfları itibariyle farklılaşabilen üç temel öge çerçevesinde şekillenmektedir. Bu ögeler (Altıntaş, 2006:433-434):

- **Risk Bileşenleri:** Bankalarca tahmin edilecek veya denetim otoritelerince standart olarak belirlenecek risk parametreleridir.
- **Risk Ağırlık Fonksiyonları:** Risk bileşenlerini girdi olarak alan, beklenmeyen kayıplar için sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanılacak fonksiyonlardır.
- **Asgari Şartlar:** Her bir varlık sınıfı itibariyle içsel yaklaşımların kullanılabilmesi için ileri sürülen standartlardır.

Risk bileşenleri çerçevesinde elde edilecek parametreler Uzlaşım'da verilen risk ağırlıklı fonksiyonlarına uygulanmak suretiyle sermaye yeterliliği hesaplanmaktadır.

Aynı zamanda, içsel derecelendirme yaklaşımında bankalar kredi ve yatırımlarını varlık sınıflarından birisine göre tasnif etmek zorundadırlar.

### 2.3.2.2.1. Varlıkların Sınıflandırılması

Basel II Uzlaşısı'nda içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda varlıklar farklı derecelendirme kriterleri ve farklı risk faktörleri nedeniyle 5 farklı varlık sınıfı altında gruplandırılmıştır. Bu kategoriler aşağıda belirtildiği gibi alt kategoriler ayrımında da incelenmektedir. Tüm sınıflar için temel ve gelişmiş olmak üzere iki farklı seçenek oluşturulmuştur. Bu kapsamda varlıklar Uzlaşılı'ya göre aşağıdaki gibi gruplandırılabilir (Türkiye İş Bankası, 2004:37; Candan ve Özün, 2006:179):

**1) Kurumsal Krediler:** Genel olarak şirketlerden olan alacakları kapsamaktadır. İstenildiği takdirde büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ kredilerinin ayrılması mümkündür. Devralınan kurumsal krediler de istenildiği takdirde ayrıca değerlendirilebilir. Bu genel ayrımlar dışında kurumsal krediler altında beş ihtisas kredi türü ayrıca tanımlanmıştır. İhtisas kredileri genel olarak kredi geri dönüşleri ile borçlunun kredi konusu varlıktan elde edeceği nakit akımları arasında bağ kurulan finansman yöntemlerini kapsamaktadır.

- a) Proje finansmanı,
- b) Özel varlık (gemi, uçak, uydu, demiryolu, taşıma filoları vb.) finansmanı
- c) Emtia finansmanı
- d) Gelir getiren gayrimenkul finansmanı,
- e) Yüksek volatiliteye sahip ticari gayrimenkul finansmanı,

### **2) Hazine ve Merkez Bankalarına Kullandırılan Krediler**

### **3) Bankalara Kullandırılan Krediler**

**4) Perakende Krediler:** Bireysel krediler (rotatif krediler, kredi kartları, kredili mevduat hesapları vb.), ipotekli konut (mortgage) kredileri ve toplamı 1 milyon Euro'yu geçmemek üzere küçük işletmelere kullandırılan krediler aşağıdaki üç alt sınıftan birisinde tasnif edilecektir.

**5 ) Ortaklık Payları:** Diğer şirketlerdeki, itfası, geri ödemesi söz konusu olmayan sermaye yatırımlarını kapsar.

### 2.3.2.2.2. Risk Bileşenleri

İçsel derecelendirme metodunda her bir varlık sınıfı için bankalarca hesaplanması

gereken dört risk bileşeni bulunmaktadır. Belirlenmiş olan bu bileşenlerin hesaplanmasında kilit nokta temerrüt durumunun tanımlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Temerrüde düşme olasılığı daha çok borçlunun kriterlerine göre alacağını geri ödememe olasılığının hesaplanmasını içermektedir. Diğer bileşenler ise daha çok alacakla bağlantılı olarak hesaplanmaktadır. Bileşenlerin tanımlamaları şu şekilde yapılabilir (Dierick ve diğ.,2005:14; Candan ve Özün, 2006:37-38):

**1) Temerrüt Olasılığı (Probability of Default-PD):** Kredi derecesine sahip her bir kredi borçlusunun bir yıllık sürede yüzde, binde veya onbinde kaçının temerrüde düşeceğini gösterir. Kredi borçlusunun temerrüde düşme olasılığını tahmine yönelik bir bileşendir. Derecelendirme veya puanlama sonuçlarına göre borçlu bazında belirlenir. Her derecenin temerrüt olasılığı belirlenmiş olmalıdır. Bazı kredi derecelendirme kuruluşları bu değere ilişkin çeşitli hesaplamalar yaparak sonuçlarını kamuya açıklamaktadır.

**2) Temerrüt Anındaki Risk ya da Bakiye (Loss Given Default-LGD):** Borçlunun temerrüde düştüğü tarihteki beklenen brüt risk tutarıdır. Diğer bir tabirle, borçlunun temerrüt halinde bakiyesinin ne olacağına yönelik tahmindir. Kredi bazında hesaplanır. Bazı uygulamalarda kredinin taahhüt edilmiş limitinin temerrüt halindeki bakiyesi olacağı kabul edilir.

**3) Temerrüt Anındaki Kayıp (Exposure at Default-EAD):** Temerrüde düşen kredinin zarara dönüşen kısmını ifade eder. Genelde temerrüt halinden sonra da, teminatların nakde dönüşmesi ya da diğer kaynaklardan tahsilatı yapılabilmektedir. Kısaca, kredinin teminatına alınan kaynakların nakde tahvilinden sonra tahsil edilemeyen tutar şeklinde ifade edilebilir.

**4) Efektif Vade (Maturity-M):** Her bir risk için formülle hesaplanmasına rağmen efektif vade genel olarak 1 yıldan kısa, 5 yıldan uzun olmayacaktır.

Burada banka temerrüt olasılığını, her bir rating scalası için kendisi tahmin edebilmektedir. Fakat temerrüt halindeki kayıp, temerrüt anındaki risk, efektif vade denetim otoriteleri tarafından tahmin edilebilmektedir (Cornford, 2006a:2) .

### 2.3.2.2.3. Risk Ağırlıklı Fonksiyonlar

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda önem arz eden ikinci konu, risk ağırlığı fonksiyonlarıdır. Hem temel, hem de gelişmiş yaklaşımda, bankalar Basel II Uzlaşısı metninde detaylandırılan risk ağırlığı hesaplama fonksiyonlarını kullanacaklardır.

Sınıflandırılması yapılan her aktif sınıfı için ayrı ayrı belirlenmiş olan bu fonksiyonlarla, risk unsurları, risk ağırlıklı varlık rakamına, dolayısıyla da sermaye ihtiyacına dönüştürülmektedir (Arslan, 2007:60).

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım yukarıda sayılan bileşenlerden yola çıkarak kredi portföyü ile ilgili beklenen ve beklenmeyen kayıp tutarlarının hesaplanmasına dayanmaktadır. Beklenen kayıp (Expected Lose-EL), belirli bir zamanda sorunlu kredilerin temerrüt anında karşılaşılabilecek olan kredi kaybına göre ayrılması gereken karşılığı göstermektedir. Beklenmeyen kayıp tutarı (Unexpected Lose-UL) ise beklenen kaybın standart sapması olarak hesaplanmakta ve bankanın kredi riskine karşı tutması gereken sermayeyi ifade etmektedir (BCBS, 2004b:55; Cornford, 2006b:3).

Veriler sağlandıktan sonra her bir kredi için beklenen kayıp değeri (EL);

$$EL = PD_i \times LGD_i \times EAD_i$$

*PD: Temerrüt Olasılığı, LGD: Temerrüt Anındaki Risk, EAD: Temerrüt Anındaki Kayıp*

Formülüyle hesaplanmakta, daha sonra bu değerlerin toplamı alınarak kredi kayıpları dolayısıyla ortaya çıkması olası zararın boyutları bulunmaktadır. Sermaye gereksiniminin belirlenmesi içinse beklenen kayıp değerlerinin standart sapmasının, yani gerçek kayıpların beklenen kayıplardan ne kadar farklı olabileceğinin hesaplanması gerekmektedir. Bu çerçevede öncelikle her bir krediye ilişkin zararın standart sapması bulunmakta (i), sonrasında ise tüm portföyün zarar dağılımına ilişkin standart sapmaya ulaşılmaktadır (ii) (Dierick ve diğ. 2005:14; Ayan, 2007:116):

$$\sigma_i = EAD_i \times \sqrt{PD_i \times (1 - PD_i) \times LGD_i^2 + PD_i \times \sigma_{LGD}} \quad (i)$$

$$\sigma_p = \sum_i \sigma_i \times \rho_i \quad (ii)$$

Burada  $\sigma_p$  toplam kredi portföyüne ilişkin zararların standart sapmasını,  $\sigma_i$  her bir krediye ilişkin zararların standart sapmasını,  $\rho_i$  ise her bir krediye ilişkin zarar ile portföy zararları arasındaki korelasyonu göstermektedir (Ayan, 2007:116).

Temel içsel derecelendirme yaklaşımında, genel kural olarak bankalar temerrüt olasılığı bileşeninin değerini kendileri belirlemekte, diğer risk bileşenleri içinse denetim otoritesinin öngörülerini esas almaktadırlar. Bu özellik, aynı zamanda temel yaklaşımı geliştirmiş yaklaşımdan ayıran asıl ve ana faktördür (BCBS, 2004b:55; Ayan, 2007:116).

#### 2.3.2.2.4. Asgari Şartlar

Belirli bir varlık sınıfına ilişkin bankanın içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekir. Yeni Sermaye Uzlaşısı'nda öngörülen kriterler şunlardır (Türkiye İş Bankası, 2004:40):

- Kredi riskinin anlamlı biçimde tanımlanmış ve farklılaştırılmış olması,
- Derecelendirmenin tam ve doğru olarak belirleniyor olması,
- Derecelendirme sisteminin ve sürecinin denetleniyor olması,
- Derecelendirme sisteminin kriterlerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi,
- Temerrüt olasılıklarının tahminine yönelik bir yöntemin bulunması,
- Veri sorunu bulunmaması ve gerekli verinin teminini destekler nitelikte bilgi işlem sisteminin mevcudiyeti,
- Dahili derecelerin etkin ve aktif bir şekilde kullanılıyor olması,
- Sistemin yerel bankacılık otoritesi tarafından onaylanması,
- Uzlaşının III. Bölümünde belirtilen kamuoyu açıklamalarının yapıyor olması,

Yukarıda sıralanan maddelerden de anlaşılacağı gibi, yeterlilik unsurları oldukça kapsamlıdır ve birçok yeniliğe ve değişikliğe açık olmayı gerektirmektedir.

#### 2.3.2.3. İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İleri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda yukarıda da ifade edildiği üzere bankalar temerrüt olasılığı, temerrüt halinde kayıp, temerrüt tutarı ve efektif vade bileşenlerinin tamamını kendileri belirlemektedir (Cornford, 2006a:2). Bunun dışında, risk ölçümüne ilişkin diğer hesaplama süreci temel içsel derecelendirme yaklaşımında yer alan hesaplama şeklinden farklı değildir. Sermaye gereksiniminin belirlenmesinde ise, temel ve gelişmiş ayrımı olmaksızın, Komitece belirlenen risk ağırlıklarının kullanılması zorunlu tutulmuştur (BCBS, 2004b:55; Candan ve Özün, 2006:180).

İleri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım, zorluk derecesi en üst düzeyde olan kredi risk ölçüm yöntemidir. Yaklaşımın uygulanabilmesi için, bankanın oldukça karmaşık bir kredi risk ölçüm modeli geliştirmesi ve bunun yanında etkin bir risk yönetimi anlayışına sahip olması gerekmektedir (Aratay, 2003:5).



Uygulama zorluğu nedeniyle, bankaların gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımının kullanımına geçişi, bazı koşullara bağlı olarak aşamalı bir biçimde gerçekleşebilmektedir. Başlangıçta bankanın tamamında değil yalnızca bir işkolunda uygulamaya konulan gelişmiş yaklaşım, ilk iki yıl boyunca temel yaklaşımla bir arada kullanılmakta ve bu sürede yaklaşımın etkinliği test edilmektedir. Uygulama zorluğu nedeniyle, gelişmiş yaklaşımın oldukça az sayıda banka tarafından kullanılması beklenmektedir (Ayan, 2007:117).

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda risk ayrımları standart yaklaşıma göre daha çok çeşitlendirilmiş, böylece risk duyarlılığının artırılması sağlanmıştır (Kania, 2006:73). Anılan yaklaşımı kullanan bir bankanın zaman içerisinde asgari kriterleri sağlamak konusunda yetersiz kalması durumunda, banka, denetim otoritesinin de onaylayacağı bir takvim ve plan çerçevesinde söz konusu kriterlere uyum sağlayacak şartları yerine getirmelidir. Aksi durumda, denetim otoritesi, bankanın içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanma yetkinliğini gözden geçirecektir. Uyumun tekrar sağlanmasına kadar geçecek sürede, otorite, İkinci Yapısal Blok kapsamında, bankadan ilave sermaye bulundurmasını talep edebilecektir (Candan ve Özün, 2006:164).

#### **2.3.2.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri**

Uzlaşım'da içsel derecelendirme yaklaşımı ile birlikte, standart metotda var olan teminat sınırlaması ortadan kalkmaktadır. Bankalar temerrüde düşen krediler için kayıp oranlarını (LGD), geçmiş veri setlerini de dikkate alarak tahmin edecek ve söz konusu kayıp oranlarını sermaye yükümlülüklerini hesaplarken kullanacakları formülasyonlara dâhil ederek kredi risklerini azaltabileceklerdir. Teminatın risk azaltıcı etkisinin ulusal denetim otoritesine ispat edilmesi durumunda, her türlü teminat kredi riskinin azaltılmasında dikkate alınabilecektir (Basel II ve Kobi'ler Çalışma Grubu, 2006).

#### **2.3.3. Piyasa Riskine Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi Yaklaşımları**

Piyasa riskinin hesaplanmasında 1996 yılında Komite tarafından yayımlanan standartlar genel olarak Yeni Uzlaşım'da da korunmuş olmakla birlikte, piyasa riski kategorisinde değerlendirilen risklerin sermaye yeterliliğine konu hesaplama yöntemlerinde kısmen değişiklik getirilmiştir.

Basel II Uzlaşımı'nda piyasa riskine esas tutarın hesaplanabilmesi için iki yaklaşım benimsenmiştir. Buna göre bankalar piyasa riskine esas tutarı,

- Standart yaklaşım,
- Riske maruz değer yaklaşımı,

olarak bilinen iki farklı yöntemi kullanarak hesaplama olanağına sahiptirler. Bankalar, kullanacakları yöntemi belirleyerek düzenleyici otoriteye onayı için sunmakta ve sermaye yeterliliği oranı hesaplamalarında, seçilen yöntem sonucunda belirlenen piyasa riskine esas tutar rakamını kullanmaktadırlar (BCBS, 2006c; Candan ve Özün:2006).

### 2.3.3.1. Standart Yaklaşım

Piyasa riskinin ölçümünde içsel model yaklaşımlarını kullanmayan, risk ölçüm modelleri denetim otoritesince yeterli görülmeyen ya da denetim otoritesi tarafından modellerinin yeterliliğinin ve güvenilirliğinin kalmadığına karar verilen bankalara, piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında standart yaklaşımı kullanmaları koşulu getirilmiştir (BCBS, 1996:3).

Standart yöntemde, kredi riski için sermaye yükümlülüğü hesaplamasına benzer bir yöntemle, piyasa riskine konu pozisyonlar belirli risk ağırlığına tabi tutularak sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yapılan hesaplamalar sırasında, içsel modelin aksine sabit risk ağırlıkları kullanıldığı için, piyasalardaki oynaklık istatistiksel veriye değil, varsayımlara dayalı olarak dikkate alınmış olmaktadır (Candan ve Özün, 2006:50).

Piyasa riskini ölçümlemeye yönelik standart metod piyasa riskini içeren; getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçların piyasa riskinin, hisse senedi pozisyon riskinin, genel piyasa riskinin ve kur riskinin genel olarak hesaplanması esasına dayanmaktadır (Geçer, 2001:3).

Piyasa riskine ilişkin standart yaklaşım'da, piyasa riski üç temel bileşenin toplamı (*faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski*) olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerin her biri için genel piyasa riski ve opsiyon riski hesaplanırken, *faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca spesifik risk hesaplaması* yapılmaktadır. Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almakta, spesifik risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini

içermektedir. Öte yandan opsiyon riski opsiyon sözleşmelerinden veya opsiyon hakkı içeren diğer işlemlerden kaynaklanan doğrusal olmayan risklerin etkilerini dikkate almaktadır (BDDK, 2004:16-17).

Piyasa riskinin hesaplanmasını içeren dökümanda, taşınan pozisyonlara göre riskin hesaplanması öngürülmüştür. Söz konusu dökümanda pozisyon dahilinde yer verilen riskler ise şunlardır:

- 1) Faiz oranı,
- 2) Hisse senedi,
- 3) Yabancı para,
- 4) Ticari mal pozisyonları (emtia),
- 5) Opsiyonlar

#### **2.3.3.1.1. Faiz Oranı Riskinin Hesaplanması**

Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş sabit ve değişken faizli borçlanma menkul kıymetlerini ve faiz oranına duyarlı diğer finansal araçlara ilişkin faiz oranındaki değişikliklerden kaynaklanabilecek riskleri içerir ve iki şekilde hesaplanır (BCBS, 2006c:166):

- a) Spesifik Risk (Her bir kaleme ilişkin hesaplama),
- b) Genel Piyasa Riski (Portföyün bir bütün olarak dikkate alınması)

Piyasa riskinde 1996 yılında yapılan düzenlemede, ihraççı kuruluşun çıkardığı getirisi faiz oranıyla ilişkilendirilmiş menkul kıymetlerin (örneğin tahvillerin) pozisyon tutarlarının belirli oranlarla çarpılması suretiyle ihraç eden kuruluşlarla ilgili yaşanabilecek riskler ölçülmekteydi (Candan ve Özün, 2006). Dikkatle incelendiğinde, merkezi hükümetlerin ihraç ettiği tahvil, hazine bonusu veya herhangi bir vadedeki menkul kıymetler vade gözetilmeksizin risksiz kabul edilmekte, yani sermaye ayrılmasına gerek bulunmamaktaydı (BCBS, 1996:10).

Yeni Uzlaşım'da ise piyasa riskinin hesaplanmasında yöntem olarak genellikle aynı hesaplama şekli korunmuş olmakla beraber, spesifik risk hesabında yer alan ağırlıkların tespit edilmesinde çoğunlukla bağımsız kredi derecelendirme şirketlerinin verdiği derecelendirme notlarının kullanılması yoluna gidilmiştir (BCBS, 2006c:167).

Nitelikli menkul kıymetler, kamu kurumları ve çok taraflı yatırım bankalarının ihraç edilen kıymetler ile en az iki kredi derecelendirme kuruluşundan “yatırım yapılabilir” notu almış menkul kıymetler olarak tanımlanmaktadır. Sadece bir derecelendirme kuruluşundan “yatırım yapılabilir” notu almış ve ihraç edenin tanınmış bir borsaya kote edilmiş menkul kıymetlerinin bulunması durumu da nitelikli olarak kabul edilmektedir. Özel sektör firmalarının çıkardığı tahviller ise diğer adı altında sınıflandırılmış ve risk derecelendirmelerine göre spesifik risk ağırlıkları aşağıda yer alan Tablo 15’de belirtilmiştir (BCBS, 2006c:167).

**Tablo 15. Spesifik Riskin Hesaplanmasında Dikkate Alınan Risk Katsayıları**

Kategoriler	Bağımsız Kredi Değerlendirmesi	Spesifik Risk Sermaye Yükümlülüğü
Hazine  (Tahvil ve hazine bonusu gibi tüm kamu menkul kıymetleri)	AAA ile AA- arası	% 0
	A+ ile BBB- arası	%0.25 (vadeye kadar kalan süre 6 ay veya kısa)
		%1.00 (vadeye kadar kalan süre 6 aydan fazla ve 24 ay da dahil 24 aydan daha kısa)
		%1.60 (vadeye kadar kalan süre 24 aydan daha uzun)
	BB+ ile B- arası	% 8.00
	B-'nin altında	% 12.00
Derecelendirilmemiş	% 8.00	
Nitelikli (Kamu kur. ve çok taraflı kalkınma bankalarının ihraç edilenler)		% 0.25 (vadeye kadar kalan süre 6 ay veya daha kısa)
		% 1.00 (vadeye kadar kalan süre 6 aydan fazla ve 24 ay da dahil 24 aydan daha kısa)
		% 1.60 (vadeye kadar kalan süre 24 aydan daha uzun)
Diğer	Bu Düzenleme kapsamında yer alan standart yaklaşıma göre hesaplanan kredi riski sermaye tutma yükümlülüklerinin aynısıdır. Şöyle ki:	
	BB+ ile B- arası	% 8.00
	BB-'nin altında	% 12.00
	Derecelendirilmemiş	% 8.00

**Kaynak:** BCBS (2006c:167)

Genel piyasa riski, piyasa faiz oranlarındaki değişiklik nedeniyle karşılaşılabilecek kayıplardır. Hesaplamaya konu edilen kıymetlerin, varlıkları ifade eden uzun pozisyonlar ve yükümlülükleri ifade eden kısa pozisyonlar ayırımında, döviz cinsleri ve vadelerine kalan süreler dikkate alınarak gruplanıp aşağıda belirtilen şekilde katsayılar ile ağırlıklandırılması esasına dayanır. Genel piyasa riski hesaplamasında belirleyici ölçüt vadeye kalan süre olup, vade uzadıkça faiz oranı riskinin de artacağı varsayılmaktadır (BCBS, 1996; Candan ve Özün, 2006).

Genel piyasa riskinin hesaplamasında ise iki yöntem kullanılmaktadır, bunlar (BCBS, 2006c:170; BCBS, 1996:11):

a) Vadeye kalan gün sayısı (maturity ladders method),

b) Yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı (duration method), yöntemleridir.

**a-Vadeye kalan gün sayısı yöntemi:**

Faiz oranına duyarlı tüm uzun ve kısa pozisyonlar için tanımlanmış on üç zaman diliminden oluşan vadeler kullanılmaktadır. Sabit oranlı enstrümanlar vadeye kalan süreye, değişken oranlı enstrümanlar ise yeni fiyatın belirlenmesine kalan süreye göre bir vade ile eşleştirilir (BCBS, 2006:171, BCBS, 1996:12).

**Tablo 16. Vade ve Risk Ağırlıkları**

% 3'den Fazla Kupon Ödemeli	% 3'den Az Kupon Ödemeli	Risk Ağırlıkları %
1 aydan az	1 aydan az	0.00
1-3 ay	1-3 ay	0.20
3-6 ay	3-6 ay	0.40
6-12 ay	6-12 ay	0.70
1-2 yıl	1-1.9 yıl	1.25
2-3 yıl	1.9-2.8 yıl	1.75
3-4 yıl	2.8-3.6 yıl	2.25
4-5 yıl	3.6-4.3 yıl	2.75
5-7 yıl	4.3-5.7 yıl	3.25
7-10 yıl	5.7-7.3 yıl	3.75
10-15 yıl	7.3-9.3 yıl	4.50
15-20 yıl	9.3-10.6 yıl	5.25
20 yıldan fazla	10.6-12 yıl	6.00
	12-20 yıl	8.00
	20 yıldan fazla	12.50

**Kaynak:** BCBS (1996:12), BCBS (2006c:171)

**1nci Aşama:** Her bir vadede yer alan uzun-kısa pozisyonlar belirlenmekte ve o vadeye karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılmaktadır.

**2nci Aşama:** Ağırlıklandırılmış kısa ve uzun pozisyonlar arasında netleştirme işlemi gerçekleştirilir.

Birinci aşamada, risk ağırlıkları ile çarpılan pozisyonlar arasında da bir netleştirme işlemi yapılmaktadır. Ancak bu işlem, her vade dilimindeki netleştirme işlemi yapılmış uzun veya kısa pozisyonların küçük olanının %10'unun alınması suretiyle yapılır. Yani sermaye tutarı net küçük pozisyon tutarının %10'u kadardır (BCBS, 1996:12-13).

**Tablo 17. Yatay Netleştirme Yüzdeleri**

Zaman Dilimleri	Vadeler	Kendi Zaman Diliminde	Komşu Zaman Dilimleri Arasında	1 ve 3ncü zaman Dilimleri Arasında
1nci Zaman Dilimi	1 aydan az 1-3 ay 3-6 ay 6-12 ay	% 40	% 40	100%
2nci Zaman Dilimi	1-2 yıl 2-3 yıl 3-4 yıl	% 30		
3ncü Zaman Dilimi	4-5 yıl 5-7 yıl 7-10 yıl 10-15 yıl 15-20 yıl 20 yıldan fazla	% 30		

**Kaynak:** BCBS (1996:13), BCBS (2006c:172)

İkinci aşamada bankalar, yatay netleştirme yaparken, ilk önce her bir zaman diliminde, sonra da zaman dilimleri arasında netleştirme işlemi yaparlar. Netleştirme işlemi yukarıda yer alan Tablo 17’de belirtilen yüzdeler alınarak yapılır.

Sermaye Gerekliliği: İki aşamadan elde edilen tutarlar+Opsiyonlardaki net pozisyon’un toplamı alınarak bulunur.

***b-Yeniden Fiyatlamaya Kalan Gün Sayısı Yöntemi:***

Söz konusu yöntemi bankanın uygulayabilmesi için gerekli yeterlilikte olması ve yetkili otoritenin onayını alması gerekmektedir. Hesaplama yöntemi kısaca aşağıda yer almaktadır (BCBS, 2006c:172; BCBS, 1996:13):

- i) Her bir enstrümanın binde 6 ve % 1 düzeylerindeki faiz oranı değişikliklerine duyarlılığı hesaplanır.
- ii) Kullanılacak olan vade yapısı, vadeye kalan gün sayısı yönteminde belirtilen vadelerden %3’ten büyük kupon ödemeli bölümdür.
- iii) Her vade için saptanan uzun ve kısa pozisyonların %55’i kadar sermaye ayrılmaktadır.
- iv) Vadeye kalan gün sayısı yöntemindeki yatay netleştirme yüzdeleri kullanılarak, zaman aralıkları arasındaki net pozisyonlar üzerinden yatay sermaye gereksinimi hesaplanır.

Bu iki yöntem dışında faize duyarlı türev enstrümanlar da pozisyonlara dönüştürülerek gerek özel, gerekse genel piyasa riski hesaplamalarına dahil edilmelidir.

### **2.3.3.1.2. Piyasa Riskinin Hesaplanmasında Hisse Senetleri**

Bankalar, alım-satım hesaplarında (trading books) yer alan hisse senedine benzer nitelikteki her türlü pay senedi, yatırım fonu ve katılma belgesi gibi fiyat değişimlerinden etkilenen bilanço içi ve dışı pozisyonlar ile opsiyonlar dışında kalan pay senedine dayalı diğer türev araçlardan oluşan pozisyonlar üzerinden spesifik risk ve genel piyasa riski için sermaye yükümlülüğü hesaplamak zorundadır (BCBS, 2006c:176).

Hisse senetlerine ilişkin asgari sermaye gereksinimi münferiden bir hisse senedi için uzun veya kısa pozisyondan kaynaklanan "spesifik risk" ile bir bütün olarak hisse senetlerine ilişkin uzun veya kısa pozisyonlardan kaynaklanan "genel piyasa riski" için ayrı ayrı olmak üzere hesaplanır. Spesifik risk, bankanın hisse senedi pozisyonları toplamı (tüm uzun hisse senedi pozisyonlarının ve tüm kısa hisse senedi pozisyonlarının toplamı); genel piyasa riski ise, uzun ve kısa pozisyon toplamları arasındaki fark (hisse senetlerine ilişkin toplam net pozisyon) olarak tanımlanır (BCBS, 2006c:177).

Hisse senetleri için yapılan piyasa riski hesaplamalarında, hisse senetleri öncelikle işlem gördükleri ülke borsalarına göre gruplandırılmakta ve her bir ülke için uzun ve kısa pozisyonlar belirlenmektedir.

Hisse senetlerinin piyasa riskinin hesaplanmasında spesifik ve genel piyasa riskinde aşağıdaki değerler dikkate alınır (BCBS, 1996:19; BCBS, 2006c:177; BDDK, 2007b:12-13):

i)Spesifik Risk: Tüm uzun ve kısa hisse senedi pozisyonları dikkate alınır. (Sermaye karşılığı oranı %8'dir. Ancak, denetim otoritelerinin inisiyatifi ile likit ve çeşitlendirilmiş portföyler için bu oran %4 olabilir).

ii)Genel Piyasa Riski: Hisse senedi portföylerindeki net genel pozisyon dikkate alınır (Uygulanacak sermaye oranı %8'dir).

Endeks sözleşmeleri ile arbitraj faaliyetleri (Arbitraj, fiyat farklarından yararlanmak amacıyla para,kıymetli maden, tahvil ve hisse senedi alıp satma işlemidir) için %2 ek sermaye ayrılmaktadır.

### 2.3.3.1.3. Piyasa Riskinin Hesaplanmasında Yabancı Para Pozisyonları

Kur riskine ilişkin genel piyasa riski altın da dahil olmak üzere her bir para cinsi bazında hesaplanan net pozisyonlar üzerinden yapılmaktadır (BCBS, 2006c:179). Net pozisyonları pozitif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak uzun net pozisyonlar toplamı, net pozisyonları negatif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak da kısa net pozisyonlar toplamı elde edilmektedir. Daha sonra bu iki tutardan büyük olanının %8'i kur riski olarak hesaplamalara dahil edilmektedir (BDDK, 2007b:12-13).

Yabancı para pozisyonlarının piyasa riskini hesaplamak için iki yöntem bulunmaktadır:

- i) Her bir yabancı para cinsinden karşılaşılan riskin hesaplanması,
- ii) Tüm yabancı para cinsinden karşılaşılan uzun ve kısa pozisyon bileşimi nedeniyle oluşan riskin hesaplanması.

Fiyat hareketlerinin döviz kuru hareketlerine benzemesi ve bankalar tarafından benzer yöntemlerle yönetilmesi nedeniyle, altın da yabancı para ya da kur riski hesaplamaları kapsamında değerlendirilmektedir (BCBS, 1996:23).

Bankaların yabancı para cinsinden açık pozisyonu hesaplanırken, gerçekleşmiş ancak alınmamış ya da ödenmemiş faizler dikkate alınacaktır. Faiz tutarları belli değil ise bugünkü değerleri dikkate alınacaktır.

Sermayesi ülke parası cinsinden, ancak yükümlülükleri yabancı para cinsinden olan bir bankanın sermaye yeterlilik oranı ülke parası değer yitirir ise düşer. Bu nedenle Uzlaş, piyasa riski hesaplanırken yabancı para pozisyonlarının hangi koşullar altında dikkate alınmayacağını gözetim otoritelerinin inisiyatifine bırakmıştır.

Yabancı para portföyünün piyasa riskini hesaplamak üzere iki yöntem kullanılmaktadır:

- i) Kısa Yol: Her bir yabancı para pozisyonu ve altın rezervleri günlük kurdan referans bir yabancı paraya çevrilir.

*Net açık pozisyon:* Toplam net kısa ya da uzun + Net altın pozisyonu pozisyonlardan büyük olanı<sup>1</sup> (Bu toplamın %8'i kur riski için ayrılması gereken sermayeyi verir)

---

<sup>1</sup> Bankanın yabancı para cinsinden net açık pozisyonu: Anılan yabancı para cinsinden taşıdığı net günlük, net gelecek pozisyonunun, garantilerinin, gelecekteki net gelir ve gider pozisyonunun ve anılan yabancı para cinsinden kâr ve zarar anlamına gelebilecek diğer tüm kalemlerin toplamıdır.



ii) Diğeri, bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanmalarıdır.

#### **2.3.3.1.4. Piyasa Riskini Etkileyen Diğer Unsurlar**

Yeni Uzlaş'ı'da altın dışındaki değerli madenler dahil olmak üzere emtia nedeniyle maruz kalınan riskin karşılanması için ayrılacak asgari sermaye yükümlülüğü de düzenlenmiştir. Emtia, tarım ürünleri, madenler (petrol dahil) ve kıymetli madenler gibi, ikincil bir piyasada alım satımı yapılan fiziki varlıkları ifade eder. söz konusu malların fiyatlarındaki değişimler, bu piyasaların daha az likit olması nedeniyle bankalar açısından kayıplara neden olabilmektedir (BCBS, 2006c:182).

Emtiada fiyat riski, genellikle kur ve faiz oranlarıyla ilişkili risklerden daha karmaşıktır ve değişkendir. Emtia piyasaları, faiz oranları ve döviz piyasalarından daha az likit olabilirler ve bundan dolayı, arz ve talepte meydana gelen değişikliklerin fiyat ve volatilité üzerinde daha belirgin ve keskin bir etkisi olabilir. Piyasanın bu özellikleri, fiyat şeffaflığı ve emtia riskine karşı efektif korunmayı daha da güçleştirebilir. Emtia riskinin hesaplanmasında 3 yöntem kullanılmaktadır (BCBS, 1996:27):

- i) Ticari mal pozisyonları basit olan bankaların, faiz riski hesaplamasında kullanılan vadeye kalan gün sayısı yöntemini (vade merdivenleri yaklaşımı) ya da Uzlaş'ı'da detayları yer alan basitleştirilmiş yaklaşımı kullanmaları,
- ii) Pozisyonu daha karmaşık olan bankaların, içsel risk ölçüm modellerini kullanmaları, Uzlaş'ı'da önerilmektedir.

Opsiyonların<sup>1</sup> taşıdığı piyasa risklerinin hesaplanması, gözetim otoritelerinin farklı yöntemler arasından seçimine bırakılmıştır (BCBS, 2006c:186). Çünkü opsiyon işlemleri hem çeşitlidir, hem de fiyat değişikliklerine karşı duyarlılıklarını ölçmek zordur. Bankalar, opsiyonlarda yalnız alıcı taraf ise basit yöntemleri, hem alıcı hem de opsiyon anlaşmaları satıyor ise, daha gelişmiş metotları ya da içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanabilirler (BCBS, 1996:32).

#### **2.3.3.2. İçsel Model (Riske Maruz Değer) Yaklaşımı**

Riske maruz değer yönteminde bankanın belirli bir süre için elinde tuttuğu portföyün değerinde, piyasadaki hareketler nedeniyle belirli bir güven seviyesinde meydana

---

<sup>1</sup> Taraflardan birisine önceden belirlenmiş bir 'varlığı', yine önceden belirlenmiş bir tarihte ve kararlaştırılmış bir fiyata 'alma' veya 'satma' hakkı veren, ancak bu konuda herhangi bir mecburiyet yüklemeyen bir finansal anlaşmadır.

gelebilecek azami değer kaybı ölçülmektedir (Candan ve Özün, 2006:50). Bankaların en yoğun olarak maruz kaldıkları risk piyasa riskidir ve piyasa riskinin ölçülmesinde kullanılan en iyi yöntem RMD yöntemidir.

Riske maruz değer yönteminin en önemli avantajı farklı pozisyonlardan ve faiz oranları, döviz kurları ile hisse senedi fiyatları gibi farklı risk faktörlerinden kaynaklanan riskleri bir araya getirerek tek bir değer olarak ifade etmeye olanak sağlamasıdır (Candan ve Özün, 2006:50).

### **2.3.3.2.1. Bankaların İçsel Model Kullanma Koşulları**

Basel Komite bankaların içsel model yaklaşımını kullanabilmelerini denetim otoritesinin açık onayına bağlamıştır ve içsel model kullanacak bankaların niteliksel (kalitatif) ve niceliksel (kantitatif) standartları yerine getirmelerini şart koşturmuştur.

Denetim otoritesi bankaların içsel model kullanımına asgari olarak aşağıda belirtilen genel koşulları yerine getirmeleri halinde izin vermektedir (BCBS, 2006c:191):

- Denetim otoritesi bankanın risk yönetim sisteminin kavramsal açıdan sağlam olduğu ve bütünlük içinde uygulandığı konusunda ikna olmalıdır.
- Denetim otoritesi bankanın sadece alım-satım alanında değil, aynı zamanda risk kontrolü, denetim ve gerekirse arka ofis alanlarında da gelişmiş modellerin kullanımı konusunda uzmanlaşmış yeterli sayıda personel bulunduğu kanatında olmalıdır.
- Bankanın kullandığı modellerin risk ölçümü konusunda isabetli olduğu ve riski makul bir doğrulukla ölçtüğü geçmiş deneyimlerle kanıtlanmış olmalıdır.
- Banka stres testlerini düzenli olarak yapmalıdır.

İçsel model kullanmak isteyen bankalar için bu dokümanda uyulması zorunlu bir dizi kalitatif ve kantitatif kriter tanımlanmıştır. Kantitatif kıstaslar riske maruz değer (RMD) tutarının hesaplanmasında kullanılacak belirli kriterleri içerirken, kalitatif kıstaslar ise, genel olarak modelin bankanın günlük risk yönetim uygulamaları ile entegre olmasını sağlamaya yöneliktir (Akan, 2007:61).

Denetim otoritelerinin, model yaklaşımını kullanan bankalarda kavramsal açıdan sağlam ve bütünlük içinde uygulanan piyasa riski yönetim sistemlerinin bulunduğundan emin olabilmeleri çok önemlidir. Bu amaçla, denetim otoritesi, bankaların modellere dayanan yaklaşım uygulamalarına izin verilmesi için uymaları gereken bir dizi nitel

kriter belirleyecek ve aşağıda sunulan bu kriterlere uyum arayacaktır (BCBS, 2006c:195):

Basel Komitesi tarafından benimsenen kantitatif kıstaslar paralelinde, "İçsel Model" kullanmak isteyen bankanın kullandığı modelin aşağıda belirtilen standartlara uyumu zorunlu tutulmuştur (BCBS, 2006c:195):

- Riske maruz değer günlük olarak hesaplanmalıdır.
- Riske maruz değer hesaplanmasında % 99'luk tek taraflı güven aralığı kullanılacaktır.
- Riske maruz değer hesaplanmasında tarihsel gözlem süresi en az bir yıl olacak ve fiyatlarda 10 günlük bir harekete muadil olan fiyat şoku kullanılacaktır. Yani asgari elde tutma süresi en az 10 işgünü olacaktır.
- Bankalar veri setlerini piyasa fiyatlarında önemli değişiklikler olduğunda ve her halükarda en az 3 ayda bir güncellemelidirler.
- Belirli bir model veya model türü öngörülmemiştir. Kullanılan bir model, bankanın karşılaşılabileceği önemli risklerin hepsini kapsadığı sürece, bankalar, örneğin varyans/ko-varyans, tarihsel simülasyon ya da monte-carlo simülasyonu yaklaşımlarından birini kullanabileceklerdir.

Uzlaş'ıda içsel model olarak VAR'ın kullanılabilmesi için gereken nicel ve nitel özelliklerden bahsedilmiş, modelin ne kadar etkin olduğunun tespit edilebilmesi için test edilmesi (backtesting) gerekliliği vurgulanmıştır. Yapılan hesaplamalar ardından elde edilen VAR rakamına bağlı bir sermaye gereği hesaplanmasının bazı nedenlerle yeterli olmayacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla düzenlemeciler tarafından, ortaya çıkan rakamın belli bir katsayı ile artırılmasına karar verilmiştir. Ancak bu çarpım faktörünün<sup>1</sup> (multiplication factor) test etmenin (backtesting) yerini almak üzere ortaya konmadığı özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca ülkelerin bireysel düzenleyicilerinin de tespit edilen çarpım faktörünün altında kalmamak üzere kendi değerlendirmeleri çerçevesinde kendi ülke uygulamaları için daha yüksek bir çarpım faktörü tespit edebilecekleri belirtilmiştir. Böylece tespit edilen riske bağlı olarak tutulması gerekli olan minimum sermaye miktarı tespit edilecektir (Aydın, 2000a:4).

---

<sup>1</sup> Komite, diğer nicel parametreler de dikkate alındığında, çarpım faktörü olarak 3 değerini yeterli bulmuştur (Aydın, 2000a:5).

### 2.3.3.2. İçsel Model Kullanımında Risk Ölçüm Yöntemleri

Piyasa riskinin ölçülmesinde kullanılan içsel model yaklaşımlarından Riske Maruz Değer (RMD) modeli, finansal piyasaları gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde modern risk ölçme tekniği olarak kullanılmaktadır (Aktaş, 2008:244). Korkmaz'a (2001) göre, yapılan bilimsel çalışmalar, RMD ölçümlerinin doğru yapılması durumunda bir çok finansal kuruluşun finansal risklere karşı kendilerini koruyabildiğini ifade etmektedir.

RMD hesaplamasında kullanılan yöntemler genel olarak iki bölüme ayrılır. Bunlar, parametrik ve parametrik olmayan yöntemlerdir. Parametrik yöntem, "varyans-kovaryans" matrisidir ve analitik yöntemleri kullanmayı içerir, parametrik olmayan yöntem ise, "tarihi simülasyon ve "monte-carlo simülasyon" yöntemlerini içerir (Aktaş, 2008:247).

#### 2.3.3.2.1. Monte-Carlo Simülasyonu Yaklaşımı

RMD hesaplama yöntemlerinden Monte Carlo simülasyonu yöntemi, simülasyona dayalı olarak yapılan hesaplamalar ile yeni piyasa fiyatlarının belirlenmesi ve buna bağlı olarak portföyün piyasa değeri dağılımının hesaplanmasına dayanmaktadır.

Monte Carlo simülasyonu ile tarihsel simülasyon yöntemleri arasında benzerlikler olmasına karşın iki yöntem arasındaki temel farklılığın; tarihsel simülasyon yaklaşımında varsayımsal portföy kâr veya zararlarını oluşturmak için tarihi örnekleme döneminde risk faktörlerinde gözlemlenen gerçek değişimler kullanılıyorken, Monte Carlo simülasyonu yönteminde ise, piyasa etkenlerindeki olası değişimleri yeterli düzeyde temsil edebileceği düşünülen bir istatistiki dağılımdan, gerçek olmayan rassal piyasa fiyat ve oranlarının üretilmesi olduğu görülmektedir (Gürsaka, 2007:6; Akan, 2007:65).

Monte Carlo simülasyonu yönteminde yaratılan bu rassal değerler mevcut portföye ilişkin varsayımsal kâr ve zararların dağılımını elde etmek için kullanılmakta olup, RMD tutarı da bu dağılımdan elde edilmektedir (Gürsaka, 2007:6; Akan, 2007:65). Söz konusu yöntem, türev ürünlerin fiyatlandırılması, korunma oranlarının tahmin edilmesi ile önemli derecede karmaşık olan risk ölçüm problemlerini çözmek için tercih edilebilir (Cuthbertson ve Nitzsche, 2004). Yöntemin zayıf yanı ise, teknoloji yoğun ve maliyetinin yüksek olmasıdır. Bunun yanında, değerlemelerde çok fazla örneklem kullanımı ve özellikle değerleri daha karmaşık yapı arz eden varlıklarda oldukça yoğun çalışma gerektirmektedir (Crouhy ve diğ., 2001).

### **2.3.3.2.2. Tarihi Simülasyon Yaklaşımı**

Bu teknik portföy getirilerinin dağılımı hakkında herhangi bir varsayım ileri sürmemektedir. Bu yöntemde volatilité, korelasyon ya da başka parametrelerin hesaplanmasına gerek yoktur. Bu nedenle parametrik olmayan yöntem olarak da bilinmektedir (Gürsakal, 2007:5).

Tarihi simülasyon yaklaşımı, Monte-Carlo simülasyonu yaklaşımının basitleştirilmiş halidir. Burada, tesadüfi olarak senaryolar yaratılması yerine tarihi piyasa verilerinden senaryolar çıkarılmaktadır. Risk faktörlerindeki tarihi değişimler kullanılarak simülasyonu yapılan faktörle portföy değerlendirilmekte, portföy değişimlerinin dağılımı hesaplanmaktadır. Getirilerin normal dağılması gibi bir varsayım içermemesi ve volatilité, korelasyon ya da başka parametrelerin hesaplanmasına gerek bulunmaması, modelden kaynaklanan risk ihtimalini azalmaktadır. Tarihi simülasyon metodunda sıkıntı veri setinde ortaya çıkabilmektedir. Veri seti içine yansıtılamayan durumların tamamen göz ardı edilmesi söz konusu olabilmektedir (Aydın, 2000a:9).

### **2.3.3.2.3. Parametrik Riske Maruz Değer (Varyans-Kovaryans) Yaklaşımı**

Parametrik RMD yöntemi, piyasa riskine maruz kabul edilen portföylerin opsiyon içermediğini, portföyü oluşturan varlık getirilerinin normal dağıldığını ve varlık getirileri arasındaki ilişkilerin doğrusal olduğunu varsayarak, piyasa riskine maruz değeri hesaplar (Tekere ve diğ., 2005:47).

Yaklaşım basit portföy getirilerinin volatilitelerini ve korelasyonlarını hesaplamak için tarihi zaman serilerini kullanarak, bu getirilere ait varyans-kovaryans matrisinin tahminine dayanmaktadır. Bu yaklaşım türevler gibi komplike olan finansal varlıkları dikkate almaz. Bu yaklaşımın temel varsayımları olarak yatırım araçlarının getirilerinin dağılımının normal ve portföy kârlılığının risk faktörleri ile doğrusal bağlantılı olduğu kabul edilir. Portföy riski de normal dağıldıkları varsayılan risk etkenlerinin doğrusal bileşimi olmakta ve risk etkenlerine ilişkin kovaryans matrisinin tahmini aracılığıyla hesaplanmaktadır. Dolayısıyla yöntemin uygulanabilmesi açısından, her bir risk etkeni için volatilité ve korelasyon tahminlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Normal dağılım varsayımı altında volatilité standart sapma olarak ifade edilebilmektedir (Gürsakal, 2007:3).

Hesaplamaların hızlı ve basit olması, hesaplamalarda çok fazla bilgiye gerek olmaması ve sadece varyans ve korelasyon matrislerine ihtiyaç duyulması bu yöntemin

avantajları arasında sayılırken, doğrusal olmayan portföyler veya çarpık dağılımlar için doğruluğunun zayıf olması bu yöntemin dezavantajıdır (Aktaş, 2008:247).

#### **2.3.4. Operasyonel Riske Göre Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi Yaklaşımları**

Yeni Uzlaşım'da operasyonel risk "yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riski" olarak tanımlanmaktadır (Dowd, 2003:36). Bu tanım, hukuki riski de içerir fakat strateji riski, isim ve itibar riskini kapsamaz (BCBS, 2006c:144). Uzlaşım'da operasyonel riskler; personel riski, teknolojik riskler, organizasyon riski, yasal riskler ve dış riskler olarak belirtilmiştir (Acar Boyacıoğlu, 2002:52; BCBS, 2004b:137).

Bankalarda operasyonel riskin etkin olarak yönetilebilmesi için öncelikle operasyonel risk noktalarının tanımlanması ve hangi faaliyetlerinin operasyonel riske neden olacağını belirlenmesi gereklidir. Operasyonel risk noktalarının belirlenmesinden sonra, finansal piyasalarda yaşanan değişimler neticesinde oluşabilecek etkilerinin tespit edilmesi ve bunların mevcut sistemlere uygun şekilde dönüşümünün sağlanması gereklidir. Operasyonel risk yönetimi için yenilenebilir ve kalibre edilebilecek şekilde sistemsel olarak oluşturulan izleme-kontrol mekanizması yoluyla ortaya çıkabilecek kayıplar minimize edilmektedir (Mainelli, 2002; Leblebici Teker ve Ulengin, 2005:14).

Uzlaşım, operasyonel riske ilişkin sermaye yükümlülüğünün temel olarak üç ayrı yaklaşımla hesaplanmasını öngörmüştür. Bu yaklaşımlar bankaların faaliyetlerine en uygun olan risk hassasiyetlerine göre farklı seviyeleri içermektedir. Bu üç yaklaşım aşağıdaki gibidir (Embrechts ve diğ., 2004:2; Chambers ve Çifter, 2007:144).

- Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach, Brüt gelirin % 15'i baz alınır),
- Standart Yaklaşım (Standardised Approach, 8 alt kategoride brüt gelirin % 12-18'i baz alınır),
- Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı (Advanced Measurement Approach-AMA)

Gerek temel gösterge yaklaşımında, gerekse standart yaklaşımda operasyonel riske esas tutarın belirlenmesinde temel parametre bankanın brüt geliridir (Uysal, 2009:77). Söz konusu yaklaşımlar riske duyarlılığı olmayan, risk ölçüm ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesini teşvik etmeyen yaklaşımlardır (Embrechts ve diğ., 2004). Standart yaklaşımın en önemli farkı, brüt gelirin bankacılıkta tanımlanmış sekiz faaliyet kolunda

ayrı ayrı hesaplanması ve farklı katsayılar kullanılmasıdır (Uysal, 2009:77). Uzlaş bankalarının standart yaklaşımın değişik ve benzer bir uygulaması olan alternatif standart yaklaşımı kullanabilmelerini de öngörmüştür. Embrechts ve diğ. (2004:2-3)'e göre bu yöntemlerin daha ziyade küçük ölçekli bankalar, gelişmiş yaklaşımların ise uluslararası aktif bankalar tarafından kullanılacağı vurgulanmaktadır. İleri ölçüm yaklaşımları, diğer yaklaşımlara göre daha karmaşık bir yapıya sahip olup, riske en duyarlı yaklaşımlardır. Basel Komite; bankaları, iç verilerini de kullanarak kendi ileri ölçüm sistemlerini geliştirmeleri ve bu doğrultuda gerekli sermaye tahsisini yapmaları yönünde teşvik etmektedir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006:97).

Uzlaş'da operasyonel riskler için getirilen sermaye yükümlülüğünün, brüt gelirle ilişkilendirilen basit yöntemler için asgari yasal sermayenin % 12'si düzeyinde olması benimsenmiştir (Mazıbaş, 2005a:4).

#### 2.3.4.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel gösterge yaklaşımı, diğer yöntemlere göre daha basit kabul edilebilecek bir yöntemdir ve operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarının sabit bir göstergenin belirli bir oranı ölçüsünde hesaplanmasını gerektirir (Leblebici Teker, 2006:42). Bir katsayı ( $\alpha$ -alfa) olan sabit göstergenin oranı, Komite tarafından % 15 olarak belirlenmiş olup, bankanın son üç yıla ait pozitif brüt gelirleri<sup>1</sup> bununla çarpılarak sermaye gereksinimine ulaşılmaktadır. Yıllık brüt gelirin eksi veya sıfır olduğu dönemlerdeki rakamlar, ortalamanın hesaplanmasında dışarıda tutulur. Temel gösterge yaklaşımına göre, operasyonel risk için ayrılacak sermaye miktarı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanabilir (Santos, 2000:38; BCBS, 2006c:144-145).

$$K_{BIA} = \left[ \sum (GI_{1...n} \times \alpha) \right] / n$$

$K_{BIA}$  = Temel gösterge yaklaşımı uyarınca bulundurulacak asgari sermaye,

$GI$  = Son üç yılın (pozitif) yıllık brüt gelirleri,

$n$  = Son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yıl sayısı,

$\alpha$  = % 15, sektör çapında gereken sermaye düzeyinin sektör çapındaki

<sup>1</sup> Brüt gelir; karşılıklar, bankacılık hesaplarındaki menkul kıymet alım-satım kâr zararı, olağanüstü kalemler ve sigortacılık faaliyetlerinden gelirler hariç olmak üzere net faiz gelirleri ile net faiz dışı gelirlerden oluşmaktadır (Mazıbaş, 2005a:6).

gösterge düzeyine oranı (Komite tarafından belirlenen sabit katsayı)

Temel gösterge yaklaşımı basit bir yaklaşım olmakla beraber, uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren veya yüksek miktarda faaliyet riskine sahip olan bankalara uygulanması önerilmemekte, daha ziyade küçük ölçekli ve operasyonel risk kültürüne sahip olmayan bankalara önerilmektedir (Leblebici Teker, 2006:44).

#### 2.3.4.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda banka faaliyetleri sekiz ana iş koluna ayrılarak her bir işkolu için sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır (Leblebici Teker ve Ülengin, 2005:16). Bu yöntem, bankanın her bir iş kolunun birbirinden farklı derecede riske maruz bulunacağı varsayımına dayalı olarak geliştirilen, ancak işleyiş açısından ilk yöntemle benzeyen bir sermaye hesaplama yöntemidir. Bu yöntemde her bir iş kolundan elde edilen brüt gelir, o iş kolu için belirlenen katsayıyla ( $\beta_i$ -Beta) çarpılarak iş kolunun sermaye yükümlülüğü bulunmakta ve tüm iş kolları için hesaplanan sermaye tutarları toplanarak bankanın toplam sermaye yükümlülüğüne ulaşılmaktadır (Mazıbaş, 2005a:6; BDDK, 2004). Örneğin, kurumsal finansman faaliyet kolunda kullanılan gösterge değeri, kurumsal finansman faaliyet kolunda yaratılan brüt gelirdir. Beta katsayısı ise, belirli bir faaliyet kolundaki operasyonel risk kayıp deneyimi ile o faaliyet kolu için toplam brüt gelir seviyesi arasında sektör çapında mevcut ilişkiyi gösteren bir katsayıdır. Ulaşır'da yer alan faaliyet kolları ve Beta değerleri aşağıda yer alan Tablo 18'de gösterilmektedir (BCBS, 2004b:140).

**Tablo 18. Standart Yaklaşımda Banka Faaliyetlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Değerleri**

FAALİYET KOLU	GÖSTERGELER	BETA DEĞERLERİ	SERMAYE GEREKSİNİMİ
Kurumsal Finansman	BG <sub>1</sub>	% 18	$\beta_1 \times 0.18$
Alım-Satım ve Satış	BG <sub>2</sub>	% 18	$\beta_2 \times 0.18$
Parekende Bankacılık	BG <sub>3</sub>	% 12	$\beta_3 \times 0.12$
Ticari Bankacılık	BG <sub>4</sub>	% 15	$\beta_4 \times 0.15$
Takas ve Ödemeler	BG <sub>5</sub>	% 18	$\beta_5 \times 0.18$
Acentelik Hizmetleri	BG <sub>6</sub>	% 15	$\beta_6 \times 0.15$
Varlık Yönetimi	BG <sub>7</sub>	% 12	$\beta_7 \times 0.12$
Parekende Aracılık	BG <sub>8</sub>	% 12	$\beta_8 \times 0.12$
Toplam Sermaye Gereksinimi (K <sub>SY</sub> )=			$\sum BG_i \times \beta_i$

**Kaynak:** BCBS (2004b:140)

Toplam sermaye gereksiniminin standart yaklaşımla hesaplanmasında temel gösterge yaklaşımına benzer şekilde hesaplama dönemi 3 yıl olarak belirlenmiş, fark olarak



sadece bankalar ayrı faaliyet kollarına ayrılarak her faaliyet kolu için 3 yıllık ortalama brüt gelir rakamları baz alınmıştır. Aynı zamanda yine temel gösterge yaklaşımına benzer şekilde herhangi bir yıla ait negatif brüt gelir varsa, o yıl, hesaplamanın dışında tutulmaktadır. Yaklaşımın hesaplanış şeklini gösteren formül şu şekildedir (BCBS, 2004b:140).

$$K_{SY} = \left\{ \sum_{Yıl\ 1-3} Max \left[ \sum (BGI_{1-8} \times \beta_{1-8}), 0 \right] \right\} / 3$$

$K_{SY}$  = Standart yaklaşıma göre sermaye gereksinimi

$BG_{1-8}$  = Her bir iş kolu için belirli bir yıldaki brüt geliri

$\beta_{1-8}$  = Her bir iş kolu için gerekli sermaye miktarını brüt gelir tutarına bağlayan ve Komite tarafından belirlenen oran.

Standart yaklaşımın uygulamasında yaşanan en büyük zorluk, bankaların yıllık brüt gelirlerini faaliyet kollarına ayrıştırabilmeleridir. Bu yaklaşımın uygulanabilmesi için, faaliyet kollarının bankalar tarafından net olarak tanımlanabilmesi ve hangi faaliyetlerinin hangi faaliyet koluna dahil olduğunun bilinmesi gerekmektedir (Leblebici Teker, 2006:45).

#### 2.3.4.3. Alternatif Standart Yaklaşım

Basel Komite yürütülen sayısal etki çalışmaları sonucunda standart yaklaşımda bazı küçük değişiklikler yaparak, isteyen bankaların ulusal denetim otoritesinin onayına bağlı olarak "alternatif standart yaklaşımı" kullanmalarına izin vermiştir. Ancak bir banka alternatif standart yaklaşımı kullanma iznini aldıktan sonra, denetim otoritesinden tekrar izin almadan yeniden standart yaklaşıma dönmeye izin verilmemektedir. Komite, büyük piyasalarda faaliyet gösteren ve risklerini çeşitlendiren büyük bankaların bu standardı kullanmalarını öngörmemiştir (BCBS, 2004b:139).

Bu yaklaşıma ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanması standart yöntemle hemen hemen aynı olmakla beraber temel farkı, ticari ve perakende bankacılık iş kolları diğer faaliyet kollarından ayrı tutularak risk göstergesinin brüt gelir yerine toplam kredi tutarı baz alınmak suretiyle Komite'ce değeri % 3,5 olarak belirlenen bir "m" sabit faktörüyle çarpılarak hesaplanmasıdır. Perakende ve ticari bankacılık faaliyet kolları için  $\beta$  (Beta) değerleri, standart yaklaşımdakinden farklı değildir. Perakende bankacılık için operasyonel riske ilişkin sermaye bulundurma yükümlülüğü (ticari bankacılık için kullanılan aynı temel formülle) aşağıda yer alan denklem yardımı ile

hesaplanabilir (BCBS, 2004b:139).

$$K_{PB} = \beta_{PB} \times (m) \times LA_{PB}$$

Bu denklemde:

$K_{PB}$ , perakende bankacılık faaliyet kolu için sermaye bulundurma yükümlülüğünü;

$\beta_{PB}$ , perakende bankacılık faaliyet kolu için beta değerini;

$LA_{PB}$ , toplam perakende kredilerin son üç yıl içindeki ortalamasını;

$m= 0.035$  değerini temsil etmektedir.

#### 2.3.4.4. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları

Yeni Uzlaşır'da, operasyonel riskin ölçümü kapsamındaki yaklaşımların hızla gelişmesi nedeniyle kullanılacak gelişmiş ölçüm yaklaşımlarıyla ilgili bir yönlendirmede bulunulmamış, ancak, kullanılacak gelişmiş yaklaşımın içermesi gereken niteliksel (kalitatif) ve niceliksel (kantitatif) kriterler belirlenmiştir. Bankalara söz konusu kriterleri karşılamaları şartıyla geliştirdikleri ölçüm sistemlerini yerel otoriteye onaylatarak kendi içsel modellerini kurma hakkı tanınmıştır (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006).

Komitenin operasyonel riskler için sermaye yükümlülüğü hesaplamasında benimsediği teşvik mekanizmasına göre, ileri ölçüm yöntemlerini kullanmasına denetim otoritesi tarafından izin verilen bankaların, daha düşük sermaye ile karşı karşıya bulunmaları amaçlanmaktadır. Böylece, Komitenin nihai metinde yer alan şekliyle bankaların riske duyarlı ve ileri ölçüm yöntemlerini kullanmaları halinde önemli miktarda yasal sermaye avantajı sağlayabilmelerinin önü açılmıştır. Komite bu amaçla en basit yöntemle en gelişmiş yöntem arasında bir orta yöntem belirlemiştir. Bankaların basit yöntem dışında kalan diğer iki yöntemi kullanabilmeleri için Komite tarafından belirlenen yeterlilik ölçütlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bundan sonra denetim otoritesinin değerlendirmesinin ardından, izni ile bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmaları mümkündür (Mazıbaş, 2005a:8,12,13).

Komite standart yaklaşım için kriter belirlerken bankaların, risk yönetim altyapısının oluşturulmasını ve ileri ölçüm yöntemlerine hazırlanmaları amacını gözetmektedir. Kriterler, ileri ölçüm yöntemleri kullanabilmek için sahip olunması gereken sistem, süreç ve kabiliyetlerin temel unsurları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (Mazıbaş, 2005a:13).

Bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarını yasal sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanabilmeleri için belirlenen kriterler, standart yaklaşıma göre çok daha kapsamlı ve gelişmiş bir risk yönetim sisteminin mevcudiyetini gerektirmektedir. Komite tarafından belirlenen kriterler başlıca üç ana başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar (BCBS, 2004b:142-149):

- Genel standartlar
- Niteliksel (kalitatif) standartlar
- Niceliksel (kantitatif) standartlar

Bir bankanın boyutu ve kompleksitesi ne olursa olsun operasyonel risklerin ölçümünde, risk yönetiminin ve yönetsel çerçevenin dayandığı genel standartların tanımlanması gerekir. Genel standartlar; banka yönetiminin süreç içerisindeki rolüne, risk yönetim sisteminin geneline ve gerekli kaynakların tahsisine ilişkin kriterlerden oluşmaktadır (Mazıbaş, 2005a:13). İleri ölçüm yaklaşımlarının sahip olması gereken genel standartlar aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006):

- Risk strateji ve politikalarının oluşturulması,
- Başarılı ve yeterli bir operasyonel risk yönetimi için; bu fonksiyonun çerçevesinin iyi oluşturulması, operasyonel risk yönetim çerçevesinin gözetim ve denetiminde yönetim kurulunun aktif görev alması,
- Kavramsal olarak sağlam olan ve bütünlük içinde uygulanan bir operasyonel risk yönetim sisteminin bulunması; kurulan operasyonel risk yönetimi sisteminin ve yapısının etkinliğinin periyodik olarak denetlenmesi, eksiklik ve yetersizliklerin zamanında tespit edilip giderilmesinin sağlanması,
- Hem büyük faaliyet kollarında hem de iç kontrol ve teftiş alanlarında bu yaklaşımı uygulamak için yeterli derecede kaynaklara sahip olunması, operasyonel risk yönetiminde gerekli olan veri ihtiyacının ve veri kaynaklarının tespit edilmesi, verinin ne şekilde ve kim tarafından toplanacağına ve yapılacak analizlere ilişkin prosedürün tesis edilmesi,
- Kurumun yapısı, faaliyet alanı ve risk iştahına göre, maruz kaldığı ya da kalabileceği operasyonel risklerin en kapsamlı şekilde tanımlanması,

- Operasyonel riske ilişkin tanımlama, saptama, ölçüm ve raporlama sistemlerinin tesis edilmesi gerekmektedir.

Birçok banka için gelişmiş yaklaşımları kullanabilmenin önündeki en büyük engel istatistiksel hesaplamalara esas teşkil edecek, yukarıda belirtilen kriterleri taşıyan bir kayıp veri tabanının oluşturulmamasıdır. Bu anlamda; içsel kayıp olaylarının izlenmesi, bankanın maruz kaldığı risklerin en iyi şekilde analizi ve buna göre maruz kalınabilecek risk tahminlerinin gerçekleşmiş zarar olaylarına bağlanması önem arz etmektedir (Currie, 2004).

Söz konusu yaklaşımların elverişli şekilde ele alınabilmesi kullanılan verilerin, kapsamlı, tutarlı ve kaliteli olmasına bağlıdır. Verilerin eksik, hatalı, yetersiz ve sapmalı olması, güvenilir olmaması, bunlara dayanılarak gerçekleştirilen analizin de tutarsız ve anlamsız olmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla veri toplama ve işleme süreci de en az ölçüm yöntemleri kadar önem kazanabilmektedir (Mazıbaş, 2005b:2).

Özellikle, etkisi yüksek ve olma ihtimali düşük olaylarla ilgili bankanın, yeterli miktarda dahili kayıp verisi oluşturamadığı durumlarda, operasyonel risk ölçüm sistemi dışsal kayıp verisi ile desteklenmelidir. Bankalar, dışsal veri kullanılması gereken durumları belirlemeye ve temin edilen harici verilerin hesaplamalara nasıl dahil edileceğine yönelik çalışmalar yapmalıdır (Mazıbaş, 2006; Mazıbaş, 2005b).

Gelişmiş ölçüm yaklaşımları; riske en duyarlı yöntemleri içermekte olup bu yöntemlere dayanılarak sermaye yükümlülüğü hesaplanmasında, bankanın iç risk ölçüm sistemi ve bununla bağlantılı kayıp verisinden faydalanılmaktadır. Bankalar bu yaklaşımlarla temel gösterge ve standartlaştırılmış yaklaşımlara göre daha düşük sermaye ayırma imkânına sahip olabileceklerdir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2004a:142; Chambers ve Çifter, 2007:145). Bankalar tarafından sıklıkla kullanılan ileri ölçüm yaklaşımları üç kategoride değerlendirilmektedir (Mazıbaş, 2006:5):

- İçsel Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach),
- Kayıp Dağılımı Yaklaşımı (Loss Distribution Approach),
- Kalitatif Yaklaşımlar (Skorkart Yaklaşımı-Scorecard Approach, Öz Değerlendirme Yaklaşımı-Self Assesment Approach)

### 2.3.4.4.1. İçsel Ölçüm Yaklaşımı

Bankalar açısından ileri ölçüm yaklaşımlarında veri tedariki, yoğun çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bu yüzden kullanılan modeller ölçüm yöntemine de bağlı olmak kaydıyla bir veri tabanına ihtiyaç göstermektedir. Bu kapsamda hesaplama çerçevesinde kullanılacak verilere ilişkin standart yaklaşımda da belirlenen 8 ayrı iş kolunun her biri için toplam 7 kayıp olayının tanımlaması yapılmıştır. Komite tarafından belirlenen kayıp türleri şunlardır (BCBS, 2001:21):

- Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları,
- Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları,
- İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları,
- Müşteriler, ürünler ve işyeri uygulamaları ile ilgili kayıp olayları,
- Bankanın fiziksel varlıklarına verilen zararlar ile ilgili kayıp olayları,
- Faaliyetlerin durması, sistem hata ve aksaklıkları ile ilgili kayıp olayları,
- İşleme, teslimat ve süreç yönetimi ile ilgili kayıp olayları.

Bankanın karşı karşıya olduğu operasyonel risk, bu veriler doğrultusunda 8 ayrı işkolu ve bunların her bir için geçerli 7 kayıp türü olmak üzere toplam 56 alanda gözlemlenmekte; her bir işkolu/kayıp türü bileşeni için ayrı ayrı olmak üzere, aşağıdaki formül yoluyla beklenen kayıp (EL) tutarları bulunmaktadır (Leblebici Teker, 2006; Leblebici Teker ve Ülengin, 2005:17).

$$EL = EI \times PE \times LGE$$

EL = Beklenen Kayıp,

EI = Operasyonel riskin boyutunu yansıtan gösterge,

PE = Zararın gerçekleşme olasılığı,

LGE = Olayın gerçekleşmesi durumunda karşı karşıya kalınacak kayıp tutarını, ifade etmektedir.

Söz konusu değişkenleri bankalar kendi içsel kayıp verilerini esas alarak hesaplamaktadır. Belirlenen “beklenen kayıp-EL” tutarları belirli bir gama çarpanı ( $\gamma$ )<sup>1</sup> ile ağırlıklandırılarak her bir iş kolu/kayıp türü sınıfı için sermaye gereksinimi bulunmakta; elde edilen tutarların toplamı alındığında ise operasyonel riske yönelik toplam sermaye gereksinimi bulunmaktadır. Aşağıdaki formül hesaplama sürecini ifade etmektedir (BCBS, 2001; Lelebici Teker:2006; Acar Boyacıoğlu,2002:59):

$$K = \sum_i \sum_j [\gamma(i,j) \times EI(i,j) \times PE(i,j) \times LGE(i,j)]$$

(*i= faaliyet kolu, j= risk-kayıp türü*)

Komite ileri ölçüm yaklaşımı ile operasyonel riskin ölçülmesinde kullanılacak verilerin asgari kapsamını yukarıda belirtilen kayıp olayları çerçevesinde belirlemiştir. Bankalar bu kayıp olaylarına ilaveten ulusal denetim otoritesinin de uygun görmesi koşuluyla en çok hangi tür operasyonel riske maruz kalacağını belirleyerek başka tür kayıp olaylarına ilişkin risk verileri de toplayabilmektedir (Lelebici Teker ve Ülengin, 2005:22).

#### 2.3.4.4.2. Kayıp Dağılımı Yaklaşımı

Kayıp dağılımı yaklaşımı ileri ölçüm yaklaşımları arasında, en gelişmiş yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. İç veriyi dikkate alan bu yöntem, aynı zamanda riske en duyarlı yöntem olarak kabul görmektedir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2004b:84). Söz konusu yaklaşım, toplanan tarihi verilere dayanarak her faaliyet kolu ve risk türü bazında operasyonel riskler sonucu oluşacak zararın gerçekleşmesi ve boyutuna ilişkin olasılık tahminleri yapılmasını öngörür. Daha sonra piyasa risklerinde olduğu gibi riske maruz değer (Value at Risk- Var) kullanılarak ortaya çıkan zarar, olasılık dağılımının belirli bir oranı olarak hesaplanmaktadır (BCBS, 2001:11; Acar Boyacıoğlu,2002:60; TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006).

Bu yaklaşım, temel veri olarak kayıp tutarını esas aldığından bankaların öncelikle, operasyonel risk iç veri tabanlarını oluşturmuş olmaları gerekmektedir. Ancak iç kayıp verisi tüm potansiyel operasyonel risk olaylarını kapsamadığından, beklenmeyen kayıplarla ilgili olarak maruz kalınan risk konusunda değerlendirme yapmaya tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, güvenilir bir dış veri tabanının oluşturulması,

<sup>1</sup> Bankalarda beklenen kayıplardan yola çıkarak beklenmeyen kayıpların hesaplanabilmesi için her bir faaliyet kolu/risk faktörü için bir gama faktörü ( $\gamma$ ) belirlenir. Gama faktörü beklenen kaybın sermaye yükümlülüğüne dönüşümünde kullanılan bir katsayıdır (Lelebici Teker ve Ülengin, 2005; TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006).

iç ve dış kayıp verilerinin birleştirilerek kullanılması, sermaye hesaplaması ve operasyonel riskin yönetilmesi bakımından sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için önem arz etmektedir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2004b:84).

Kayıp dağılımı yaklaşımı, beklenen ve beklenmeyen kayıplara ilişkin objektif tahminlere ulaşabilmek için bankanın operasyonel risk kayıplarının sıklık ve şiddet öngörülleri aracılığıyla ve standart aktüeryal teknikler kullanılarak modellenmesidir. Bu yaklaşım, temel veri olarak kayıp tutarını esas almaktadır. Bunun nedeni, kayıp tutarının en objektif risk göstergesi olması ve her bir bankanın kendine özgü risk profilini yansıtmasıdır (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006:102).

Bu yaklaşımın içsel ölçüm yönteminden temel farkı, herhangi bir çarpım katsayısına ihtiyaç duyulmamasıdır. İçsel ölçüm yönteminde kayıp dağılımına ilişkin tek bir değişken hesaplanmakta, beklenen ve beklenmeyen kayıplar arasındaki ilişkinin sabit olduğu varsayılmaktadır. Yani beklenen kaybın düzeyi ve bunu oluşturan bileşenlerin yoğunluğunun değişmesi göz önünde bulundurulmamaktadır. Kayıp dağılımı yaklaşımında ise kayıp dağılımı, beklenen kayıpların ve onun bileşenlerinin farklı durumlarına göre oluşturulmaktadır (BCBS, 2001:34).

Kayıp dağılımı yaklaşımını kullanacak olan bankaların aşağıdaki aşamaları yerine getirmesi gerekmektedir (Bolgün ve Akçay, 2005:629):

- Modellemede kullanılacak içsel ve dışsal verilerin toplanması,
- Risk türlerinin belirlenmesi ve her bir risk türünün olasılık ve yoğunluk düzeylerinin belirlenmesi,
- Kayıp dağılımlarının hesaplanması,
- Sonuçlara dayanarak sermayenin hesaplanması

Kayıp dağılımı yaklaşımının bazı önemli dezavantajları bulunmaktadır, bunları şu şekilde sınıflandırabiliriz (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006:102):

- Kayıp dağılımı yaklaşımı teknik ve organizasyonel maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle sadece büyük bankalar tarafından kullanılabilir.
- Bu yaklaşımın uygulanabilmesi için bankaların güvenilir ve yeterli bir iç kayıp veri tabanına sahip olmaları gerekmektedir. Ancak, iç verinin toplanması için gerekli sistemlerin tesis edilmesi oldukça zor bir süreçtir.

- İç kayıp verisi ileriye dönük bilgi veremez, risk ve kontrollerdeki değişiklikleri anında yansıtamaz, özellikle beklenmeyen kayıplarla ilgili olarak kayıp verisi maruz kalınan risk konusunda değerlendirme yapmaya yetecek miktarda bulunmayabilir. Bu nedenle; diğer bankalardan temin edilen güvenilir kayıp verilerinin yanı sıra, yapılan senaryo analizlerinden elde edilen verilerin de oluşturulan kayıp veri seti içerisine dahil edilmesi kabul görmektedir.

#### **2.3.4.4.3. Skorkartı Yaklaşımı**

Skorkartı yaklaşımı, ilk olarak bankanın tamamını ya da faaliyet kollarını baz alacak şekilde ayrılacak olan operasyonel risk sermayesinin başlangıç seviyesi belirlenerek, söz konusu tutarın skor kartlarına dayalı olarak zaman içinde değiştirilmesi esasına dayanmaktadır (Acar Boyacıoğlu, 2002:60). Bu yaklaşımda tahsis edilen sermayenin seviyesi, risklerle ilgili kontrollerin varlığı ve etkinliği konusunda yapılan değerlendirmeye dayanmaktadır. Bu değerlendirmeler, derecelendirme amaçlı olarak sorulan sorulara verilen cevaplardan elde edilmektedir. Ardından, skorkart sorularına verilen cevaplar asgari yasal sermaye yeterliliğinin belirlenmesi için uygun bir şekilde ağırlıklandırılan her bir faaliyet kolunda risk profili ve risk derecelerinin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Mazıbaş, 2006:7). Bu yaklaşımla, risk kontrol ortamındaki operasyonel risk kayıplarının sıklığını ve yoğunluğunu azaltmaya dönük gelişmeleri ortaya koyarak, geleceğe ilişkin bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir (Bolgün ve Akçay, 2005:634). Böylece, faaliyet kolu/birimi yöneticisi/yöneticileri tarafından kontrol listesi (scorecard) yardımı ile ilgili faaliyet kollarındaki riskler değerlendirilmekte ve sermayeye çevrilmektedir (Acar Boyacıoğlu, 2002).

Ancak, bu yöntemin en zayıf yönü faaliyet kolu yöneticileri tarafından doldurulacak olan skorkart'ların göreceli olarak subjektif olmasıdır. Bu olumsuzluğu azaltmak için geçmiş zarar tutarları skorkartı yaklaşımının sonuçlarının doğrulanmasında kullanılmalıdır (BCBS, 2001:34; Acar Boyacıoğlu, 2002:60).

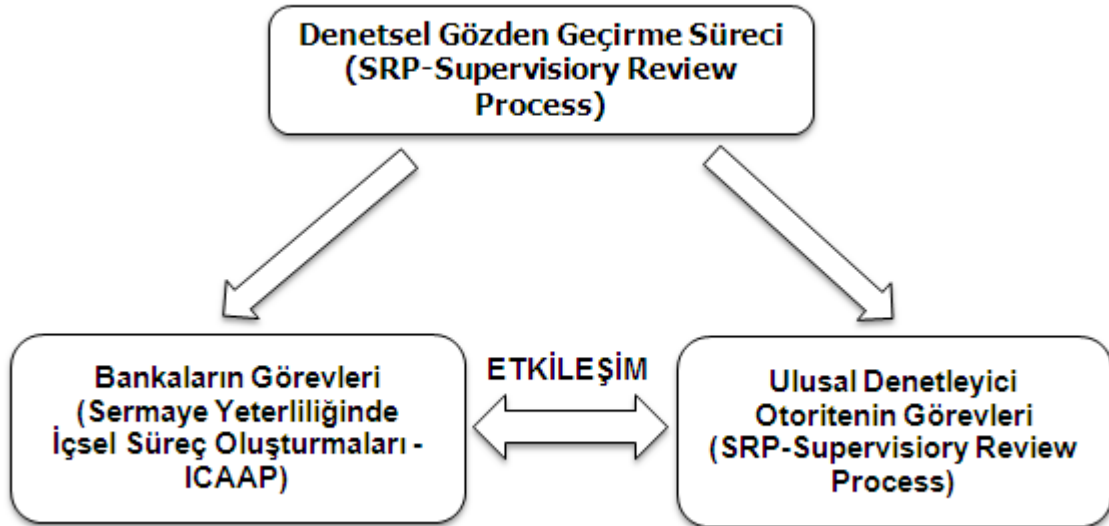
Bu açıdan değerlendirildiğinde, puan kartı yaklaşımı operasyonel risk sermaye hesaplamaları için istatistik yöntemlerinin aksine ileriye yönelik bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır (Mazıbaş, 2006:7). Bu sayede gelecekteki operasyonel risk zararlarının sıklığı ve şiddetini azaltacak risk yönetme stratejileri geliştirilebilmektedir (TBB-Operasyonel Risk Çalışma Grubu, 2006).



#### 2.4. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi ve Gözetimi

Basel II Uzlaşısı'nın İkinci Yapısal Bloğunu oluşturan sermaye yeterliliğinin denetimi ve gözetimi süreci, sadece bankaların risklerine uygun yeterli sermayeye sahip olmalarını değil, aynı zamanda bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Hamilton, 2007:2; Taşçı, 2006).

**Şekil 10. Sermaye Yeterliliğinin Gözetimi ve Denetimi**



Kaynak: Yalçın ve diğ. (2004:24)

Sermaye yeterliliğinin denetimi ve gözetimi Uzlaşılı'da birbirinden ayrılmaz iki ana parçadan oluşmaktadır, bunlar (Yalçın ve diğ., 2004:24):

- Bankaların sermaye yeterliliğini değerlendirmelerinde içsel süreç oluşturmaları (ICAAP-Internal Capital Adequacy Assesment Process),
- Ulusal denetleyici otoritenin bankaların sermaye yeterliliğini incelemesi ve denetlemesi (SREP-Supervisory Review and Evaluation Process).

Komite bu süreci tesis ederken belli hedeflere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu hedefler kısaca şu şekildedir (Pelizzon ve Schaefer, 2005; Yalçın ve diğ., 2004):

- Kurumlar işlerindeki tüm riskleri destekleyecek yeterlilikte sermaye bulundurmalıdır.
- Risklerin ölçülmesi ve gözlenmesi için daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirilmelidir.
- Yönetim, yeterli sermaye (ICAAP) bulunmasını ölçebilecek etkin metotların

mevcudiyetinden sorumludur.

- Resmi denetimin rolü, ulusal denetleyici otoritenin bankaların asgari sermaye yeterliliğinde oluşturdukları süreçleri (ICAAP) değerlendirmek ve incelemektir.
- Eksikliklerin ve zaafaların mevcudiyeti halinde ek sermaye sağlanması vb. resmi zorunluluklar uygulanmalıdır.

Bu amaçlara ulaşmak için denetsel gözden geçirme ile ilgili olarak Uzlaşî'da dört temel ilke belirlenmiştir (Dierick ve diğ., 2005:18; BCBS, 2004b):

1-Bankalar, bir bütün olarak sermaye yeterliliklerinin risk profillerine uygunluğunu değerlendirecek bir sürece ve sermaye yeterliliklerini koruyacak bir stratejiye sahip olmalıdır.

2-Denetim otoriteleri, bankaların içsel sermaye yeterliliğini değerlendirmeli ve stratejileri ile belirledikleri sermaye yeterlilik oranlarını gerçekleştirme ve izleme kapasitelerini takip ve analiz etmelidirler.

3-Denetim otoriteleri bankaların asgari sermaye yeterliliği oranlarının üzerinde çalışmalarını beklemeli ve gerektiğinde bankalardan asgari sermaye oranlarının üzerinde sermaye tutmalarını isteyebilmelidirler.

4-Denetim otoriteleri, bir bankanın sermayesi risk yapısının gerektirdiği minimum düzeyin altına düşmeden müdahale etmeli ve sermayenin gerekli düzeye çıkarılmaması durumunda hızla durumu düzeltici önlemler talep etmelidirler.

Sayılan bu ilkelere ilişkin detaylı hususların yanısıra, özellikle üzerinde durulması gereken önemli konular olarak, faiz oranı riski, kredi riski ve operasyonel risk ile ilgili de önemli ve detaylı açıklamalarda bulunmaktadır.

Bankalara Birinci Yapısal Blok çerçevesinde getirilen yükümlülüklerle ilave olarak İkinci Yapısal Blok kapsamında da bir takım ilave yükümlülükler getirilmiştir. Bankalara İkinci Yapısal Blok ile getirilen ilave yükümlülükler şunlardan oluşmaktadır (Mazıbaş, 2005a:11; Taşçı, 2006):

- Bankanın, faaliyetleriyle uyumlu bir içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecine sahip olması ve bu sürecin etkili bir şekilde işletiliyor olması,
- Bankanın karşı karşıya bulunduğu tüm riskler göz önünde bulundurularak içsel sermaye değerlendirmesinin gerçekleştirilmesi (ekonomik sermaye tahsisinin

gerçekleştirilmesi),

- Birinci Yapısal Blok'ta belirlenen asgari yasal sermayenin üzerinde bir sermaye ile faaliyette bulunulması.

## **2.5. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini**

### **2.5.1. Piyasa Disiplininin Amaçları**

Sermaye yeterliliği ve denetim süreçlerinin tamamlayıcı bir unsur olarak belirlenen bu dayanakta temel amaç bankanın piyasa disiplini altında çalışmasını sağlamaktır (Pelizzon ve Schaefer, 2005:2). Bankaların sermaye yeterliliği ve risk ölçüm yöntemlerini de içine almak üzere, önem taşıyan konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan bu dayanakta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Hamilton, 2007:2).

Yeni Uzlaş'ta piyasa disiplinin, bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemeleri ile sağlanması kararlaştırılmıştır. Piyasa katılımcılarının, bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği pozisyonları konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için, şeffaf bir yapı gerekmektedir. Üçüncü Yapısal Blok bankaların kamuoyuna açıklamalarında kullanılmak üzere birkaç alanda gereken şartları ve önerileri ortaya koymaktadır (Beşinci, 2005:26).

### **2.5.2. Piyasa Disiplini ile İlgili Temel Esaslar**

Piyasa disiplini Basel II'de finansal istikrar açısından her zaman hedeflenmesi gereken bir unsur olarak görülmüştür (Aras, 2007a:7). Bankalar ve finansal kurumların sürekli değişen ve güncellenen finansal ve finansal olmayan bilgilerinin muhtelif formlar vasıtasıyla kamuya açıklanması yoluyla mudilerin, yatırımcıların ve ilgili diğer kişilerin finansal kararlarını belirlemeleri ve söz konusu kurum ve kuruluşların risklerini sağlıklı bir şekilde değerlendirmeleri amaçlanmıştır. Bu çerçevede, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyecek her türlü bilginin piyasa katılımcılarına zamanında, eşanlı, eksiksiz ve öngörülen standart ve niteliklere sahip bir şekilde açıklanması gerekmektedir (Powell, 2004:14, Küçüközmen, 2004:7-8).

Kamuyu aydınlatma yoluyla sağlanacak piyasa disiplini, esas olarak asgari sermaye şartı ve denetsel gözden geçirme bloklarını tamamlama amacını gütmektedir (Fischer, 2002). Bu yaklaşım özellikle Basel II'de bankalara kendi içsel mekanizmalarını kullanma imkânı nedeniyle tanınan esneklik ve takdir yetkisinden dolayı önem

taşımaktadır. Bu çerçevede, belirlenen kamuyu aydınlatma esasları piyasa katılımcılarına Basel II ilkelerinin genel uygulanma durumunu, maruz kalınan riskleri, risk değerlendirme süreçlerini ve sermaye yeterliliğini değerlendirme imkânı tanımaktadır.

Piyasa disiplini, bir bankanın sermayesinin yeterli düzeyde olduğunu garantilemesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Etkin kamuoyu bilgilendirmeleri, piyasa disiplini artırması yanında piyasa istirakçilerinin bankanın sermaye yeterliliğini değerlendirmelerine de imkân tanımakta ve aynı zamanda bankaların faaliyetlerini güvenilir, sağlam ve etkin bir şekilde yürütmeleri için teşvik etmektedir (Majnoni, 2003:20, BCBS, 2004b).

Kamuyu aydınlatmada bankalar tarafından esas alınması gereken ilke “önemlilik” (materiality) olarak ifade edilmiş ve açıklama periyodu, bazı konularda 3 aylık ve yıllık olsa da, esas itibarıyla genellikle 6 ay olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bankaların yönetim kurulları tarafından, ilkelerin ve süreçlerin belirlendiği formel bir kamuyu aydınlatma politikası onaylanması şartı da getirilmiştir. Kamuyu aydınlatma ile ilgili konular ise, genel uygulama kapsamı (scope of application), sermaye yapısı, sermaye yeterliliği, kredi riski, hisse senedi yatırımlarının riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, operasyonel risk, hisse senetleri ve faiz oranı riski vb. olarak belirlenmiş ve her bir konuya ilişkin yapılacak açıklamalarla ilgili detaylar Uzlaşma’da yer almıştır.

Bu çerçevede, bankaların bir kamuyu aydınlatma politikası oluşturması gerektiği ifade edilen bu bölümde, Sermaye yeterliliğine yönelik kamuya açıklanacak bilgilere ilişkin çizilen genel çerçeveyi şu şekilde özetlemek mümkündür (Arslan,2007:63; BCBS:2004b).

- Uygulamanın kapsamı hakkında açıklama
- Sermaye’ye ilişkin açıklamalar
  - Sermaye bileşenleri
  - Sermaye yeterliliği bileşenleri
- Risk profiline ilişkin açıklamalar
  - Genel niteliksel bilgiler
  - Kredi riski

- Genel bilgiler
- Portföylere ilişkin bilgiler
- Kredi riski profili
- Kredi riski azaltım teknikleri
- Menkul kıymetleştirme
- Piyasa riski
- Operasyonel risk
- Hisse senedi yatırımları
- Yapısal faiz oranı riski

Böylece, kamuya açıklama yoluyla sağlanacak piyasa disiplini neticesinde bankaların mevcut finansal sağlamlığı daha açık bir şekilde izlenebilecektir. Ayrıca Uzlaşî'nın sayılan tüm bu özellik ve fonksiyonları sayesinde, Basel II sonrası finansal aracılık fonksiyonunun etkinliğinin artması beklenen sonuçlardan bir diğeridir (Aras, 2007a:7).

## **BÖLÜM 3: BASEL II YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI'NIN GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ**

Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerine birçok açıdan etkileri olması beklenmektedir. Yeni Uzlaşısı daha ziyade gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemleri gözetilerek hazırlanmış bir doküman niteliği taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında ve Basel Komite'de gelişmekte olan ekonomilerin temsilinin ancak ve henüz 2009 yılı Haziran döneminden itibaren kısmen sağlandığı göz önüne alındığında Uzlaşısı'nın asıl etkisi ve uygulama sorunlarının gelişmekte olan ekonomilerde yaşanacağı görülmektedir.

Basel II Uzlaşısı'yla amaçlanan, daha sağlam bir mali yapının oluşturularak bankacılık sektöründe stabilitenin artırılmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, Uzlaşısı'yı tüm yapısal bloklarıyla birlikte değerlendirip uygulamak önem arz etmektedir. Bununla birlikte, Uzlaşısı'nın salt kendi başına uygulanarak bankacılık sistemini stabil hale getirmesi beklentisi aşırı iyimser bir yaklaşım olacaktır. Her ne kadar Basel II'yi uygulamaya alınan gelişmekte olan ekonomilerde, geçiş aşamasında çeşitli sıkıntılar yaratması söz konusu olsa da, bankacılık sektörlerine ve dolaylı olarak ekonomilerine sayısız yararlar getireceği düşünülmektedir. Bu bölümde, Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörüne etkileri geniş bir literatür çalışması yapılarak ve bunlardan faydalanmak suretiyle incelenmiş ve analiz edilmiştir.

### **3.1. Basel II Uzlaşısı'nın Uygulamaya Alınışında Ülkelerce Belirlenen Yol Haritaları**

#### **3.1.1. Basel II Uzlaşısı'na Uyum İçin Genel Olarak Dünyadaki Ülkeler Tarafından Belirlenen Yol Haritaları**

BIS bünyesinde faaliyet gösteren Finansal İstikrar Enstitüsü'nün (FSI-Financial Stability Institute) Yeni Uzlaşısı'nın ülkeler tarafından uygulanması ile ilgili Ağustos 2004 tarihinde yaptığı anket çalışmasında, 100'den fazla ülkenin Basel II'yi uygulama niyetinde olduğu saptanmıştır (Candan ve Özün, 2006:355; Basel II Risk, 2010). Finansal İstikrar Enstitüsü, 2004 yılında yapılan çalışmanın benzerini, Uzlaşısı'nın Basel Komiteye üye olmayan ülkeler arasında uygulama takvimini araştırmak amacıyla hazırladığı anketi 115 ülkeye göndermek suretiyle 2006 yılında tekrar gerçekleştirmiştir. Anketi cevaplayan ülkelerin bölgesel bazda dağılımı ve uygulamayı benimsemeyi tasarlayan

ülke sayıları aşağıda yer alan Tablo 19'da sunulmuştur. Buna göre, FSI tarafından toplam 115 ülkeye gönderilen söz konusu anket 98 ülke tarafından yanıtlanmış olup, bunların 82'sinin Uzlaşım'da yer alan yaklaşımları uygulayacakları görülmüştür (FSI, 2006:4).

**Tablo 19. Finansal İstikrar Enstitüsü Tarafından Basel II Uzlaşısı'nın Ülkelerin Uygulamaya Alınmaları Konusunda Yapılan Anket Çalışmasının Bölgesel Bazda Dağılımı**

Bölgeler	Anketi Cevaplayan Ülke Sayısı	Anketi Cevaplayanlar Arasında Uzlaşımı Uygulamayı Planlayan Ülke Sayısı
Afrika	17	12
Asya*	16	16
Karayipler	7	4
Latin Amerika	14	12
Orta Doğu	8	8
Basel Komite üyesi olmayan Avrupa'da bulunan ülkeler	36	30
<b>Toplam</b>	<b>98</b>	<b>82</b>

\* Japonya Basel Komite üyesi olduktan sonra anket gönderimi yapılmadığından hariç tutulmuştur.

**Kaynak:** FSI (2006:4)

Esasen, Basel II Uzlaşısı her ne kadar uluslararası bağlayıcılığı olan bir düzenleme olmasa da, ülkelerin ulusal mevzuatlarını Uzlaşım ile uyumlu hale getirmeleri bir zorunluluk olarak doğmaktadır. Finansal İstikrar Enstitüsü tarafından 2006 yılında yapılan bahsi geçen çalışma neticesinde dünyada yaklaşık 100 ülkenin 2007-2015 yılları arasında Basel II ilkelerini tedrici olarak ve bir takım özel düzenlemeler yapmak suretiyle hayata geçirecekleri yönünde bilgilere ulaşılmıştır. Bu 100 ülke temel olarak OECD, G-20 ve orta gelir grubu ülkelerini kapsamaktadır. Muhtemelen Çin dışındaki diğer tüm G-20 ülkelerinin Uzlaşım'ı ulusal düzeyde uygulamaya geçirmeye niyetli oldukları görülmektedir (Helmreich ve Jager, 2008:9).

**Tablo 20. Finansal İstikrar Enstitüsü Tarafından Basel II Uzlaşısı'nın Ülkeler Tarafından Uygulamaya Alınması Hakkında Yapılan Anket Çalışmasının Bölgesel Bazda Dağılımı ve Uygulama Tarihleri**

Bölgeler	Anketi Cevaplayan Ülke Sayısı	Anketi Cevaplayanlar Arasında Uzlaşımı Uygulamayı Planlayan Ülke Sayısı	Basel II Uzlaşımı Uygulama Dönemleri (13 Basel Komite Üyesi ve Komiteye Üye olmayan 92 Ülke)		
			2007	2008	2009-2015
Afrika	16	12	—	2	12
Asya*	18	17	2	10	18
Karayipler	9	8	—	—	8
Avrupa *	35	34	27	34	44
Latin Amerika	14	12	—	3	14
Orta Doğu	9	9	2	8	9
<b>Toplam</b>	<b>101</b>	<b>92</b>	<b>31</b>	<b>57</b>	<b>105</b>

\* Basel Komite üyeleri hariç tutulmuştur.

**Kaynak:** FSI (2008:3-4)

FSI, 2008 yılında aynı çalışmayı tekrar yapmıştır. Bu sefer 130 ülkeye gönderilen anket 101 ülke tarafından yanıtlanmış olup, 92'sinin Uzlaşî'yı uygulayacağı tespitine ulaşılmıştır. Tablo 20'den görüleceği üzere uygulama dönemine bakıldığında 2007 yılında 31, 2008 yılında 57 ülkenin Uzlaşî'yı uyguladığı, 2009-2015 yılları arasında ise bu ülkelerle birlikte 105 ülkenin Uzlaşî'yı uygulacağı görülmektedir (FSI, 2008).

Basel Komite tarafından 2006 yılında yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması neticesinde analize katılan ülkelerin kredi ve operasyonel risk ölçümünde hangi yaklaşımı uygulamaya aldıkları veya almaya niyetli oldukları konusunda oldukça önemli sonuçlar elde edilmiştir. Analiz kapsamına toplam 31 ülke alınmıştır. Çalışmaya ilişkin veriler aşağıdaki Tablo 21'de ayrımı açıklanan 1. Grup G 10 ülkelerinden 56, 2. Grup G 10 ülkelerinden 146, diğer ülkelerden 154, ABD'den ise sınırlı sayıda 26 bankadan sağlanmıştır<sup>1</sup>. Bu kapsamda, Tablo 21'de kredi risk ölçümünde tercih edilen en olası yaklaşımın hangisi olduğuna dair dağılım bulunmaktadır. Tabloda, uygulamadan sonra adapte olunması beklenen ve bankanın sağladığı veriye ilişkin yaklaşım sunulmuştur. Ayrıca, Sayısal Etki Çalışmasında diğer yaklaşımların kullanılmasına ilişkin de veri temin edilmiş, böylece bankanın özellikle hangi yaklaşımı uygulamaya eğilimi bulunduğunun araştırması yapılmıştır. Bu kapsamda, G 10 ülkelerinde 1. Grupta yer alan bankaların % 72'sinin gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımına uyumu planladıkları, % 28'inin büyük bir olasılıkla temel içsel derecelendirme yaklaşımına adapte olacağı ve hiçbirinin standart yaklaşımı benimsemeyeceğine dair sonuçlar elde edilmiştir. G 10 ülkelerinde 2. Grupta yer alan bankaların, % 7'sinin büyük bir olasılıkla gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımına, % 70'inin temel içsel derecelendirme yaklaşımına uyumu planladıklarına, % 23'ünün standart yaklaşımı uygulamaya niyetli olduklarına dair sonuçlara ulaşılmıştır. G 10 üyesi olmayan ülkelerde 1. Grupta yer alan bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulama ayrımında, 2. Grupta olanların ise standart yaklaşımı uygulamaya niyetli oldukları Tablo üzerinden görülmektedir (BCBS, 2006d, 6-7).

---

<sup>1</sup> 5.Sayısal Etki Çalışmasında 13 adet Basel Komite üyesi Ülke G-10 üyesi ülkeler kategorisinde değerlendirilmiştir.

1. Grupta yer alan bankalar, 1. kuşak sermayesi 3 milyar Euro'yu aşan uluslararası aktif bankalardır.

2.Grup bankalar ise daha küçük veya belirli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

Avrupa Birliği Düzenleme ve Denetleme Otoritesine (CEBS) tabi ve G 10 üyesi olmayan ülkeler Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Malta, Norveç, Polonya ve Portekizdir.

Diğer G 10 üyesi olmayan ülkeler, Avustralya, Bahreyn, Brezilya, Şili, Hindistan, Endonezya ve Peru ve Singapur'dur.



**Tablo 21. Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışmasına Katılan Ülkelerdeki Bankalar İçin Kredi Riski Ölçümünde Kuvvetle Muhtemel Uygulanacak Yaklaşımlar**

Ülkeler	1. Grup			2. Grup		
	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
G 10	0	23	59	33	102	11
G 10 Üyesi Olmayan AB Ülkeleri	2	4	2	78	7	1
G 10 üyesi Olmayan Diğer Ülkeler	0	2	4	49	3	2
<b>Toplam</b>	<b>2</b>	<b>29</b>	<b>65</b>	<b>160</b>	<b>112</b>	<b>14</b>

**Kaynak:** BCBS (2006d:7)

Operasyonel risk ölçüm yaklaşımlarının uygulanması ile ilgili olarak aşağıda yer alan Tablo 22'den de görüldüğü üzere G 10 ülkelerinde yer alan bankaların gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını tercih ettikleri, fakat gelişmekte olan ekonomilerden Uzlaş'yı uygulayanların ve uygulama hedefinde olanların genellikle temel gösterge yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir (BCBS, 2006d; Griffith-Jones, 2007; Cornford, 2006a, Cornford, 2006b). Finansal İstikrar Enstitüsü (FSI, 2008), tarafından yapılan çalışmada ikinci ve Üçüncü Yapısal Blok ile ilgili uygulamaları ise 77 ülkenin 2015 yılından önce yürürlüğe almayı planladıkları ifade edilmiştir (FSI, 2008:9).

**Tablo 22. G 10 Ülke Bankalarının Kullandıkları Operasyonel Risk Ölçüm Yaklaşımları**

Yaklaşım	1. Grup	2. Grup
Temel Gösterge Yaklaşımı	2	81
Standart Yaklaşım	32	65
Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı	22	0
<b>Toplam</b>	<b>56</b>	<b>146</b>

\* 1. Grup bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro'dan fazla ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalardan, 2. Grup bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

**Kaynak:** BCBS (2006d:8)

Öte yandan, düşük gelir grubuna dahil ülkelerin (Gana, Zambiya, Bangladeş gibi ülkeler) büyük bir çoğunluğu Uzlaş'ın yaratacağı zorluk ve fırsatları görmek gayesi ile "bekle gör" stratejisini benimsemekte, Uzlaş'yı uygulamadan önce içeriğini daha iyi anlayıp kavramak istemektedirler. Bir diğer kısmı da Uzlaş'ın tedrici olarak uygulanması yönünde görüş sergilemektedir. Tedrici uygulamadan kasıt ise, Uzlaş'ın ilk önce İki ve Üçüncü Yapısal Bloklarının hayata geçirilmesi, daha sonra Birinci Yapısal Bloğun uygulamaya alınmasıdır (Gottschalk ve Griffith-Jones, 2006:2,10).

**Tablo 23. Bazı Ülkelerin Basel II Uzlaşısı'nı Uygulamada Belirledikleri Yol Haritaları**

ÜLKE	UYGULAMA TARİHİ	YAKLAŞIMLAR	PİYASA RİSKİ
Avustralya	2007 sonu	Bütün Yaklaşımlar	Dahili Modeller
Avusturya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Bahreyn	2008/2009		Dahili Modeller
Belçika	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Kanada	Kasım 2007	Standart Yaklaşım, İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Dahili Modeller
Çek Cumhuriyeti	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Danimarka	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Finlandiya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Fransa	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Almanya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Yunanistan	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Hong Kong	2007/2008	Standart Yaklaşım (2007), İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (2008)	Dahili Modeller
Hindistan	2008/2009	Standart Yaklaşım, operasyonel risk için Temel Gösterge Yaklaşımı	Dahili Modeller
İrlanda	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
İtalya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Letonya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Lüksemburg	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Malezya	2008, 2010	Standart Yaklaşım, operasyonel risk için Temel Gösterge Yaklaşımı (2008), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (2010)	Dahili Modeller
Yeni Zelanda	Ocak 2008	Standart Yaklaşımı, İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Dahili Modeller
Hollanda	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Norveç	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Polonya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Filipinler	2007	Standart Yaklaşım	Dahili Modeller
Portekiz	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Singapur	2006 sonu	Bütün Yaklaşımlar	Dahili Modeller
Güney Afrika	2008	Standart Yaklaşım, PC*	Dahili Modeller
Güney Kore	2007 sonu	Bütün Yaklaşımlar	Dahili Modeller
İspanya	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
Sri Lanka	2008	Standart Yaklaşım, PC*	Dahili Modeller
İsveç	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
İsviçre	2007/2008	Bütün Yaklaşımlar	Dahili Modeller
Tayvan	2006 sonu	2006 sonu	Dahili Modeller
Tayland	2008	Standart Yaklaşım	Dahili Modeller
İngiltere	2007/2008	Avrupa Birliği	Dahili Modeller
ABD	2009	İleri İçsel Derecelendirme Dayalı Yaklaşım, İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Dahili Modeller

\* İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarla paralel hesaplamaları yapacak fakat bu konuda yetkilendirme için uygulama tarihini açıklamayan ülkeleri belirtmektedir.

**Kaynak:** Cornford (2006a:3-4), Cornford (2008:10)

Basel Komite ve IMF, G-10 ülkeleri dışındaki ülkelere, Basel II standartlarının uygulanmasına ilişkin temkinli ve tedrici bir yaklaşım benimsemelerini önermelerine rağmen, bu ülkelerin ekseriyetinde uluslararası danışmanlık şirketleri, derecelendirme kuruluşları ve büyük uluslararası bankaların hayli aktif bir role sahip olması nedeniyle,

bu durum açık ya da zımni bir baskı doğurmakta, bu nedenle Basel II'yi kabul etmek zorunda kalacakları görülmektedir (Helmreich ve Jager, 2008). Bazı ülkelerin Uzlaşma'ya geçiş için belirledikleri yol haritaları yukarıda yer alan Tablo 23'de sunulmuştur.

Basel Komite üyeleri Basel II talimatları doğrultusunda hareket etmenin bütün ülkeler için yararlı olacağını, ancak nihai kabul ve uygulama zamanlamasının Basel Komite üyelerinin takvimine göre değil, her bir ülkenin kendi koşullarına göre belirlemesi gerektiğini düşünmektedir (Caruana, 2004).

Yine IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, Basel II Uzlaşma'sının uygulanması için hazır olmayan piyasalarda standardın uygulanmasına ilişkin ön şartlar yerine getirilmeksizin geçilmesi gibi bir beklentinin olmadığını vurgulamaktadırlar. Söz konusu kuruluşlar, değerlendirmelerinde Uzlaşma'ya geçişin bir kıstas olarak dikkate alınmayacağı, ancak ülkede uygulanan sermaye yeterliliği standartlarının Basel Komite tarafından yayımlanmış "Etkili Banka Denetiminin Temel İlkeleri" ile paralellik göstermesinin yeterli olacağı yönünde görüşlerini açıklamışlardır. Bununla birlikte, anılan metnin atıfta bulunulan altıncı maddesi, uygulanacak sermaye standartlarının en az Basel II kuralları kadar ihtiyatlı ve maruz kalınan riskleri yansıtacak düzeyde oluşturulması gerektiğini vurgulamakta olup, bu husus dikkatlerden kaçmamaktadır (Candan ve Özün, 2006).

### **3.1.2. Gelişmiş Ekonomilerde Basel II Uzlaşma'sına Geçişe İlişkin Belirlenen Yol Haritaları**

Basel II Uzlaşma'sının Komite'de görüşülmesinin ilk aşamalarında uluslararası faaliyette bulunan bankalarla sınırlı olarak uygulanması öngörülmüş olmakla birlikte, Avrupa Komisyonu büyüklüğüne bakılmaksızın Birlik sınırları içerisinde faaliyette bulunan tüm bankalara yeni standartları uygulayacağını açıklamış ve 30 Haziran 2006 tarihinde sermaye yükümlülüğüne ilişkin yeni çerçeveyi belirleyen 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Sermaye Gereklilikleri Direktiflerini (CRD-Capital Requirements Directive) yayımlayarak Birlik müktesebatına dahil etmiştir. Çok tartışılmakla birlikte, böylece Basel II Avrupa'da faaliyette bulunan tüm bankalar için yegane bağlayıcı düzenleme halini almıştır (Helmreich ve Jager, 2008; Cornford, 2006a).

Avrupa Birliği ülkelerinde Uzlaşma'nın uygulamasına ilişkin mevzuat olan CRD'de, Uzlaşma'da yer alan standart yaklaşımlar için 2007 yılı başı ve ileri ölçüm yaklaşımlarının ise 1 Ocak 2008'de Birlik ülkeleri tarafından uygulamaya alınması planlanmıştır (Taşçı, 2006).

ABD’de Uzlaşî’nın bankacılık sektöründe uygulanması ile ilgili yapılan Sayısal Etki Çalışması (QIS4) (26 Nisan 2005) sonuçlarına göre, Amerikan bankalarının sermayelerinde beklenmedik ölçüde düşüşlerin yaşanacağı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak yapılan analizlerde, Basel II’yi uygulamak için zamana ihtiyaçları olduğu konusunda ortak bir görüş oluşmuş ve Basel II kurallarını erteleme kararı almışlardır. Bu çerçevede, ABD’de sadece yabancı bankaların şubelerini de kapsayan uluslararası çapta faaliyet gösteren büyük bankaların sermaye gerekliliklerini hesaplarken gelişmiş yöntemleri kullanması beklenmektedir. Bu yöntemler kredi riski hesaplanırken içsel ölçüm yaklaşımlarını, operasyonel riskleri hesaplarken ileri ölçüm yaklaşımları uygulamalarını kapsamaktadır. Bu kategoriye giren banka sayısı ise 15-20 arasındadır. Diğer bankaların gelişmiş yaklaşımları kullanmaları onların seçimine bırakılmış ve Basel I’in gözden geçirilmiş versiyonu olan Basel IA uygulamasına devam etmeleri yönünde karar alınmıştır. Basel II’yi uygulaması beklenen bankalar, sınır ötesi bankacılıkta aktif olarak çalışmaktadırlar (Schmidt Bies, 2006; Wyatt, 2005; Griffith-Jones, 2007:6).

Yoğun iç tartışmaların akabinde Amerika Birleşik Devletleri, en büyük 15-20 banka ile sınırlı olarak Basel II’yi 1 Ocak 2009 tarihinde uygulamaya koyma kararı almıştır. Geri kalan küçük bankaların Basel I Sermaye Uzlaşısı kurallarına tabi olmaya devam etmesi öngörülmektedir (Schmidt Bies, 2006; Wyatt, 2005).

### **3.1.3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı’na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritaları**

Amerika Birleşik Devletleri’nde yoğun iç tartışmaların neticesinde tam bir görüş birliğine ulaşılmadan Basel II Uzlaşısı’nın ancak büyük bankalar ile sınırlı olarak uygulanması ve kalan bankaların önceki Uzlaşî’nın gözden geçirilmiş versiyonunu uygulamaya devam edecekleri yukarıda ifade edilmişti. Griffith-Jones (2007) gelişmiş bir ülke olan ABD’de bile Uzlaşî’nın bu şekilde uygulanması kararlaştırılmışken ve bu ülkenin daha ihtiyatlı bir yaklaşım içerisine girdiği dikkate alındığında, gelişmekte olan ülkelerin bir an önce Uzlaşî’yi uygulama telaşesine kapılmalarının gereksiz olduğunu vurgulamakla birlikte; söz konusu ülkelerin üzerinde derecelendirme kuruluşlarının, danışma ve denetim şirketlerinin ve bu ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankaların Uzlaşî’nın uygulanması konusunda dolaylı bir baskı oluşturacakları hususunu da göz önünde bulundurmaları gerektiğini belirtmektedir (Griffith-Jones, 2007:7-8).

Ancak, Basel II'ye geçişte ülkelerin ulusal çekinceler kullanmalarına olanak sağlanmıştır. Basel II'ye geçiş, ülkenin ulusal piyasa koşullarına ve geçmiş tecrübelerine göre belirlenebilecektir. Gelişmekte olan piyasa ekonomilerindeki koşullar, gelişmiş piyasalara göre farklı dinamikler içermektedir. Basel II'ye geçişte, ulusal piyasa koşulları dikkate alınarak geçiş sürecinin süreye yayılması piyasalar için daha yararlı olabilir. Ülkelerin gözetim otoriteleri iç dinamiklerine göre geçiş takvimlerini belirleyebilirler (Berker, 2006:15).

Özellikle sınırlı kaynaklara sahip ülkelerde, bankacılık otoriteleri, Basel II'ye geçiş ve bankacılık sistemine ilişkin diğer öncelikler arasında denge kurmalıdır (Gottschalk ve Griffith-Jones, 2006). Basel Komite, bazı ülkelerin Basel II'ye geçmeden önce bankacılık denetim ve gözetimi alanında atması gereken öncelikli adımlar olabileceğini; böyle bir durumda otoritelerin yerel banka sistemi dahilinde yeni sermaye standartlarının uygunluğunu ve faydalarını değerlendirmelerini, uygulamaya geçiş takvimini bu doğrultuda oluşturmalarını önermektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin, Basel II'ye geçmeden önce bu sürece altyapı oluşturabilecek sistem ve uygulamaların varlığını sorgulamaları beklenmektedir. Basel Komitenin "Etkili Banka Denetiminin Temel İlkeleri"ni belirlediği metinde yer alan esaslar Basel II Uzlaşısı'nın temel öncelikleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, ülkedeki yasal düzenlemelerin, insan kaynaklarının, şeffaflık ve kurumsal yönetim standartları ile muhasebe ve karşılık uygulamalarının Uzlaşî'ya uygunluğu önem arz etmektedir (Candan ve Özün, 2006:356).

### **3.1.3.1. Asya-Pasifik Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II'ye Geçiş Süreci İçin Belirledikleri Yol Haritaları**

Asya-Pasifik bölgesinde halen 13 ülke, kredi ve operasyonel risk hesaplamalarında yeni Uzlaşî'da yer alan standart yaklaşım uygulamalarını benimsemiştir. Bölgede bulunan diğer ülkeler ise ya adaptasyonu gerçekleştirmiş ya da genellikle 2010 yılı itibariyle uygulamayı planladıklarını açıklamışlardır (Aziz, 2008).

Bölgedeki ülkelerden Malezya'da 2008 itibariyle kredi ve operasyonel risk ölçümlerinde standart yaklaşımlar uygulanmakta olup, 2010 itibariyle gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının uygulanacağı ilan edilmiş ve söz konusu yaklaşımlara dair parametreler açıklanmıştır (Aziz, 2008).

Güney Kore Denetim Otoritesi, 2007 yılı sonunda tüm yerel ve uluslararası bankalarda Basel II ilkelerinin bütünüyle uygulanmasının öngörüldüğünü duyurmuş, hangi yaklaşımların kullanılacağı bankaların tercihine bırakılmıştır (Candan ve Özün, 2006:356).

Hindistan'da bankaların Uzlaş'ı ilk önce, 2007 yılı Nisan ayı itibariyle kredi riski için standart, operasyonel risk için temel gösterge yaklaşımını uygulamaları benimsenmişken; daha sonra bu tarih, ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalar ile yurtdışında faaliyetleri bulunan Hindistan bankaları için Nisan/2008 dönemine, diğer yurtiçi bankalar için ise Nisan/2009 dönemine ertelenmiştir. Nisan/2009 döneminden beri tüm ticari bankalar kredi riski için standart, operasyonel risk için temel gösterge yaklaşımını uygulamaktadır (Ghosh, 2007). Hindistan Merkez Bankası, piyasa riski için Nisan/2010 ile Nisan/2011 döneminde içsel model yaklaşımını; operasyonel risk için Nisan/2010 Ekim/2010 döneminde standart, Nisan/2012 ile Nisan 2014 döneminde gelişmiş ölçüm yaklaşımını; kredi riski için ise temel ve gelişmiş içsel ölçüm yaklaşımlarını Nisan/2012 ile Nisan/2014 döneminde uygulamayı hedeflemiştir (RBI, 2009:248).

Hong Kong Para Otoritesi, kredi riski için 1 Ocak 2007 tarihinden sonra basitleştirilmiş standart yaklaşımı veya standart yaklaşımın uygulanmasını 70'den fazla banka için gerçekleştirmektedir. Operasyonel risk yaklaşımlarından sadece temel gösterge yaklaşımı veya standart yaklaşımın uygulanmasını zorunlu kılacağını açıklamıştır. Fakat takvimi net olarak belirlememiştir (KPMG, 2008a:16).

Basel II standartlarını ülkesinde tüm kapsamıyla uygulamayacağını belirten Çin'de ise denetim otoritesi olan Çin Halk Cumhuriyeti Bankacılık Denetleme Komisyonu bankaların içsel derecelendirme sistemleri ve operasyonel risk kontrolü geliştirmelerinin önemini kabul ettiğini duyurmuştur. Büyük ölçekli bankalardan, 2010-2013 yılları arasında belirlenecek bir geçiş programı ile ileri ölçüm yaklaşımlarının; yurtdışında şubeleri olan bazı Çin bankalarında da halihazırda uygulanan sermaye yeterliliği mevzuatının revize edilmiş halini uygulamalarını talep edeceğini ilan etmiştir (KPMG, 2008a:16).

**Tablo 24. Asya-Pasifik Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İçin Belirledikleri Yol Haritaları**

Risk Çeşitleri					
Standart Yaklaşımların Uygulama Takvimi			İleri Ölçüm Yaklaşımlarının Uygulama Takvimi		
GRUPLAR	ÜLKE	KREDİ	OPERASYONEL	KREDİ	OPERASYONEL
Bankacılık Sistemi Gelişmiş Olan Ülkeler	Avustralya	2008			
	Hong Kong	Ocak 2007	Kredi: Ocak 2008 Operasyonel: Takvim Belli Değil		
	Japonya	2007 birinci çeyrek	2008 birinci çeyrek		
	Yeni Zelanda	2008			
	Singapur	2006 sonu	2007 sonu		
	Güney Kore	2008 sonu			
	Tayvan	2007	2008		
Bankacılık Sistemi Gelişmekte Olan Ülkeler	Endonezya	2008	2008 Sonu		
	Malezya	2008	2010		
	Pakistan	2008	2010		
	Filipinler	2007	2010		
	Sri Lanka	2008	Uygulanabilir değil		
	Tayland	2008	2009 sonu		
Daha Uzun vadeli Uygulamalar Belirleyen Ülkeler	Çin	Büyük Bankalar 2010 -2013			
	Hindistan	2008-2009	Nisan/2012-Nisan/2014		

**Kaynak:** KPMG (2008a:16), KPMG (2008b:5), RBI (2009)

Bölgede Uzlaşımın uygulanmasında çok iyi derecede yol kateden ülkeler Avustralya ve Singapur olup; Hong Kong, Tayvan ve Japonya gibi ülkeler de önemli seviyede aşama kaydetmişlerdir (Basel II Risk, 2010).

### 3.1.3.2. Latin Amerika Bölgesinde Bulunan Ülkelerin Basel II'ye Geçiş Süreci İçin Belirledikleri Yol Haritaları

Yeni Uzlaşım'ı 11 Latin Amerika Ülkesinin uygulayacağı görülmektedir. Bunlardan biri 2007 yılı başında, beş tanesi 2007 ve 2009 yılları arasında ve diğer beş ülke de 2010 ve sonrasında tüm standartları uygulamayı planladıklarını duyurmuşlardır (Basel II Risk, 2010).

Bölgede Şili, Meksika ve Brezilya Basel II Uzlaşımının uygulanmasında en çok yol kateden ülkelerdir (Basel II Risk, 2010).

Brezilya Merkez Bankası, 2006 yılı itibariyle kredi risk ölçümünde tüm kuruluşların risk azaltım teknikleriyle entegre edilmiş Basel I Uzlaşımının daha geliştirilmiş hali olan basitleştirilmiş standart yaklaşımı uygulamalarını öngörmüştür. Piyasa riskinin içsel ölçüm yaklaşımlarıyla hesaplanması için 2009 sonu hedeflenmiştir. Daha sonra büyük ve uluslararası alanda faal olan bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları

uygulanması hedeflenmiştir. Brezilya’da, belirlenen geçiş sürecinden sonra kredi riski için içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanmasında kullanılacak modellerin doğrulanma ve onay süreci için 2009-2010 yılları ve ileri operasyonel risk ölçüm modellerinin uygulanması için doğrulanma ve onay süreci 2010-2011 tarihleri olarak belirlenmiştir (Ferry, 2005:12; Banco Central Do Brasil, 2005).

Şili’de Uzlaşî’nın uygulanması konusunda, Şili Merkez Bankası tarafından 2006 yılı itibariyle piyasa riski ölçümünde gelişmiş ölçüm yaklaşımların uygulanması, 2007 yılı itibariyle kredi ve operasyonel risk ölçümlerinde standart yaklaşımların uygulanması planlanmıştır (SBIF, 2005).

Arjantin’de, Basel II Uzlaşîsı’nın uygulama takvimi belirlenirken, 2009 yılı sonuna kadar öncelikli olarak bankacılık denetimi ve gözetimi alanında yapılması gerekenler belirlenmiş, bu amaçla, Basel Komitesi’nin yayımladığı “Etkili Banka Denetiminin Temel İlkeleri” adlı dökümanda yer alan hususların benimsenmesi amacıyla çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır. Uzlaşî’nın altyapısını oluşturabilecek sistem ve uygulamalar için de çalışmalarını sürdürme kararı alan Arjantin Merkez Bankası kredi riskinin ölçümünde basitleştirilmiş standart yaklaşımın uygulanmasında Ocak 2010 tarihini belirlemiştir (Banco Central De La Republica Argentina, 2007).

### **3.1.3.3. Güneydoğu ve Orta Avrupa Ülkelerinde Basel II’ye Geçiş Süreci İçin Belirlenen Yol Haritaları**

Bu bölgede bulunan ülkeler için Uzlaşî’nın uygulama takvimini Avrupa Birliği’ne üye olan ve olmayan ülkeler bazında değerlendirmek gereklidir. Zira Birliğe üye olan ülkeler için Avrupa Konseyi Sermaye Gereklilikleri Direktifi’nin (CRD) direktifinin uygulanması zorunluluğu bulunmaktadır (Helmreich ve Jager, 2008:11-15).

Buna göre, Güneydoğu ve Orta Avrupa’da bulunan 16 Avrupa Birliği üyesi ülkeden, Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya Birlik ülkelerinde Uzlaşî’nın uygulamasına dair benimsenen Sermaye Gereklilikleri Direktifi’nde yer alan takvime göre hareket etmektedirler. Söz konusu takvim standart yaklaşımlar için 2007 yılı başı, ileri ölçüm yaklaşımları için 1 Ocak 2008 tarihidir (Cornford, 2006b:4).

Diğer Avrupa ülkelerinden ve Birliğe üye olmayan Sırbistan’da, Uzlaşî’nın yürürlüğe alınması için yoğun bir geçiş programı hazırlanmış ve bütün hazırlık çalışmalarının bitmesine müteakip tüm yaklaşımların resmi olarak 1 Ocak 2011 tarihinden sonra nihai



olarak uygulamaya alınması için planlama yapılmıştır (NBS, 2009:15).

Bosna-Hersek ve Kosova'da orta vadede Basel II Uzlaşısı'nın uygulanacağına dair bir plan açıklanmamıştır. Rusya Uzlaşısı'ny ilk önce 2009 yılında uygulayacağını açıklamasına rağmen, bankacılık sisteminin ve altyapısının henüz hazır olmadığını görerek ertelemeye gitmiş ve daha sonra Rusya Merkez Bankası tarafından kısa vadede bir uygulama planı açıklanmamıştır. Bununla birlikte, ülkede bulunan büyük bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarını uygulama niyetleri bulunmaktadır. Arnavutluk ise Basel I'den Basel II Uzlaşısı'na daha tedrici ve bankacılık sistemine yoğun bir yük ve maliyet getirmeyecek şekilde orta vadeli bir geçiş planı benimsemiştir (Helmreich ve Jager, 2008:11-15).

### **3.2. Yeni Uzlaşısı'ya Geçişin Gelişmekte Olan Ekonomiler Üzerindeki Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi**

#### **3.2.1. Sermaye Hareketlerinin Gelişimine Etkileri**

Gelişmekte olan ekonomilere sermaye hareketleri, eski Uzlaşısı'da farklı risk ağırlığına tabi olan doğrudan ülkelere verilen borçlar ile bankalara ve kurumlara verilen kredilerden oluşmaktadır. Anılan ekonomilerin çoğu, ağırlıklı olarak ödemeler bilançosundaki cari açıklarını sermaye akımları ile dengelemektedir. Bu çerçevede uluslararası bankalar ve diğer finansal kuruluşlardan yapılan borçlanmalar söz konusu ülkelerin toplam borçlanmaları içerisinde önemli bir pay teşkil etmektedir (Mrak, 2003).

Yeni Uzlaşısı, uluslararası bankaların düzenleyici sermayelerinin, kredi portföylerindeki kredilerin kalitesinin daha yakın derecede yansıtılmasını amaçlamaktadır. Bazı yorumcular bu durumun, gelişmekte olan ekonomilerde bulunan borçluların kredi maliyetinde keskin artışlar yaratacağını ifade etmektedirler. Fakat düzenleyici sermaye yükümlülüğü bazı gelişmekte olan ekonomiler için düşeceği gibi bazıları için yükselebilecektir. Bu alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde Uzlaşısı'nın söz konusu ekonomilere olan sermaye hareketleri üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Thaker (2004:6), Basel I ve Basel II Uzlaşısı'larının her ikisinin de, borç vermede kısa vadeyi cazip kılan bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadır. Bunun nedenini, ekonominin durumu kötü bir hale dönüştüğünde, yatırımdan çıkmanın daha kolay ve uğranılacak kaybın daha düşük olması şeklinde açıklamaktadır (Thaker, 2004:6). Rutledge (2005:74) ise Thaker'ın (2004) aksine, Basel II'nin mevcut yapısıyla genellikle göz ardı edilse de gelişmekte olan piyasalarda da istikrarı sağlayıcı etkilerinin

bulduğunu savunmaktadır. Şöyle ki, Basel I'de kısa ve uzun vadeli borçlanma arasında keskin bir ayrım bulunduğundan, bu durum özellikle gelişmekte olan piyasalarda borçlanmada bazı çarpık teşviklere yol açmıştır. Yeni kurallar, mali bunalım zamanlarında, gelişmekte olan piyasalar için istikrarı bozucu etki yapabilen kısa vadeli borç verme konusundaki bu teşvikleri ortadan kaldırmaktadır (Rutledge, 2005:74).

Barrell ve Gottschalk (2006:13), Basel I'e göre OECD üyesi olduğu için sıfır risk ağırlığına sahip bazı ülkelerin risk ağırlığının, Basel II'ye göre % 100 olarak belirlendiğini, AAA ile AA- arası hariç, bütün kredi notlarında, uzun vadeli banka kredilerinin kısa vadeli kredilerden daha yüksek risk ağırlığına sahip olduğunu belirtmekte olup; çoğu gelişmekte olan ülkenin, BBB'nin altında bir kredi notuna sahip olması nedeniyle, Uzlaşımın uluslararası bankaların söz konusu ülkelere uzun vadeli borç verme eğilimini azaltacağını vurgulamaktadırlar. Mrak (2003:33) ise yabancı kredilerin vadesinin kısalmasına içeride yerli bankaların verdiği kredilerin vadesinin de kısalması eklendiğinde, bu durumun gelişmekte olan ülkelere çeşitli sorunların doğmasına neden olacağını ileri sürmekte, hem yerel bankalar hem de yerel işletmelerin dış şoklara karşı daha duyarlı hale geleceğini savunmaktadır. Diğer yandan, Thaker (2004:7), kısa vadeli borç verme eğiliminin, gelişmekte olan ülkelere olan sermaye akımlarının volatilitelerini daha da arttıracaklarını vurgulamakta, buna gerekçe olarak ise ekonomik konjonktürde en küçük bir değişim anında panik düşmesine basma eğiliminin bulunduğu hususunu ileri sürmekte ve bu durumun piyasaların daha da kötüleşmesine ve krizlere yol açabileceğini savunmaktadır. Yine Thaker (2004:7), uzun vadeli borçlanmada zorluk çeken ve bu nedenle kısa vadeli borçlanan işletmelerin sermaye yapılarının bozulacağını ve uluslararası piyasalarda rekabet güçlerinin azalacağını belirtmektedir.

Griffith-Jones ve Spratt (2001) Yeni Uzlaşım ile gelen değişikliklerin gelişmekte olan ekonomilere verilen banka kredilerinde muhtemel olarak önemli bir azalmaya ve birçok gelişmekte olan ekonominin yaptığı uluslararası borçlanmanın maliyetinde keskin artışlara neden olacağını savunmaktadır. Benzer şekilde Reisen (2001) Uzlaşımın uygulanmasıyla söz konusu ekonomilerde bulunan spekülasyon dereceli borçluların borçlanma maliyetlerinde dramatik yükselişler olacağı sonucuna ulaşmaktadır.

Bu çerçevede, Griffith-Jones ve Spratt (2001) ile Reisen (2001), Uzlaşımın gelişmekte olan ekonomilerin sermaye akışına etkileri konusunda yaptıkları çalışmalarda, aşağıdaki Tablo 25'de görüleceği gibi standart yaklaşımın uygulanması halinde derecelendirme notu B ve altı olan ülkelere verilen kredilerin önemli derecede

azalacağını, özellikle IRB yaklaşımlarının uygulanması halinde rating skalasında spekülative derecede yer alan ülkelere verilen kredilerde çok önemli düşüşler yaşanabileceğini, bu durumun döviz krizlerinin kaynağı olabilecek konjonktürel dalgalanmalar yaratabileceğini belirtmişlerdir.

**Tablo 25. Basel I Uzlaşısı ve Yeni Uzlaşılı'da Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarının Mukayesesi (Ülkelerden Alacaklar)**

Yaklaşımlar	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Spredin başabaş noktasından baz puan olarak değişimi*	Kategorideki Örnek Ülkeler	
AA (OECD)					
Basel I	0	0	—	Belçika	Bermuda
Standart	0	0	—	Kanada	İtalya
İleri Ölçüm	7	0.6	+3	İtalya	Portekiz
BBB (OECD üyesi olmayan)					
Basel I	100	8.0	—	Çin	Malezya
Standart	50	4.0	-50	Kore	Tunus
İleri Ölçüm	40	3.2	-60	Mısır	Litvanya
BB (OECD üyesi olmayan)					
Basel I	100	8.0	—	Brezilya	Kosta Rika
Standart	100	8.0	—	Kolombiya	Fas
İleri Ölçüm	379	30.3	+1115	Hindistan	Kazakistan
B (OECD üyesi olmayan)					
Basel I		8.0	—	Arjantin	Moğolistan
Standart		8.0	—	Jamaika	Paraguay
İleri Ölçüm		50.4	+3709	Pakistan	Venezuela

\*Basel I uygulaması dahilinde riske göre hesaplanmış sermaye gereksiniminin spred üzerinde baz puan olarak meydana getirdiği hareket miktarı.

**Kaynak:** Reisen (2001), Griffith-Jones ve Spratt (2001)

Rojas-Suarez (2001), Basel II'ye uyumun gelişmekte olan ekonomilerde bankacılık sistemini güçlendirip güçlendirmeyeceği konusunda yaptığı çalışmada, söz konusu ekonomilerde Uzlaşılı'ya uyumun finansal stabiliteyi güçlendirmekten ziyade zayıflatabileceğini belirtmiştir. Gelişmekte olan ülkeleri düzenleyici sermayeyi uygulama kapasitelerine göre iki gruba ayırmıştır. Birinci grup, finansal ve reel aktiflerin yoğunluğunun fazla olduğu, muhasebe ve raporlama sistemlerinin gelişmediği, ödenmemiş kredilerin bulunduğu, hukuksal altyapısı ve mevzuatının yetersiz olduğu bu yüzden denetim ve gözetim faaliyetlerinin tam olarak yerine getirilmediği ülkeler olarak karakterize edilmiş, bu ülkelerde sermaye standartlarının işlerlik kazanmadığı vurgulanmıştır. İkinci grup ülkeler, ulusal sermaye piyasalarının sığ olduğu ve yabancı bankaların ülke içindeki bankalara sağladığı sermaye ile sermaye

yeterliliğini uygun seviyeye getirebilen bankacılık sistemine sahip ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu gruptaki ülkeler için Uzlaşî'nin uygulanması halinde ise yurtdışından kullanılan kredilerde bozulma yaşanacağı ve sermaye akımlarında volatiliteye neden olacağı belirtilmiştir (Rojas-Suarez, 2001).

Rime (2001) yaptığı çalışmada, standart ve IRB yaklaşımlarının bir arada kullanılmasını tartışmış, ayrıca yaklaşımların uygulanmasının gelişmekte olan ülke ekonomilerine etkilerini değerlendirmiştir. Bu çerçevede, karmaşık yapıya sahip uluslararası bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanarak aktiflerindeki düşük kaliteli kredi miktarını düşürecekleri ve risk alımını azaltacaklarını, daha az karmaşık yapıya sahip bankaların ise standart yaklaşımları uygulayarak risk alımını artıracaklarını öne sürmüştür. Uluslararası büyük bankaların portföylerinde derecesi düşük ülkelere verdikleri kredilerin miktarında ve dolayısıyla sermaye akımında önemli azalmalar olacağına dair bulgular elde etmiştir.

Yeni Uzlaşî'nin gelişmekte olan ekonomilere olan sermaye hareketlerine etkisinin bazı yorumcuların ifade ettiği gibi dramatik sonuçlar oluşturmayacağına dair çeşitli düşünceler de bulunmaktadır. Bunun temel nedeni ise bir ülkeye borç verme eğilimini sadece sermaye yeterliliği gereksiniminin belirlemediğidir. Borç verilen ülkenin makroekonomik ve içinde bulunduğu diğer birçok koşulları da dikkate alınmaktadır. Konuyla ilgili çalışmalara ilerleyen bölümlerde detaylı olarak yer verilmiş ve analizler yapılmıştır.

### **3.2.2. Finansal Stabilité Üzerindeki Etkileri**

Basel II Uzlaşîsî'nin nihai hedefi, bankalara esnek bir yapı kazandırarak finansal stabilitéyi sağlamaktır (Aziz, 2008). Finansal stabilitenin sağlanması açısından sermaye yeterliliği hayati derecede ve önemli bir politika aracıdır (Large, 2003). Large (2003:8), Alan Greenspan'ın "Eğer riskler uygun şekilde dağıtılsa, ekonomik sistem üzerindeki şokların finansal stabilitéyi tehdit eden etkisinin daha az olası şekilde cereyan edeceği ve daha iyi absorbe edileceği" sözüne atıfta bulunarak, Yeni Uzlaşî'nin bankaların alacakları risklere göre sermayelerini belirlemeleri gerektiğinden hareketle finansal stabilitéye katkıda bulunacağına vurgu yapmaktadır. Menkul kıymetleştirme konusunda maruz kalınan risklerin dikkate alınmasına ilişkin yaklaşımların yeni Uzlaşî'da yer alması buna en iyi örnek olup, söz konusu uygulama finansal stabilitenin kırılmağını giderecek bir unsurdur (Large, 2003). Bunun yanında, Marshall (2007) sermayenin beklenmeyen risklere tampon vazifesi görme işlevine

karşın, Uzlaşı'ya geçişten önce gelişmekte olan ekonomilerde karşılık uygulamalarının geliştirilmesi gerekli olduğunu ifade etmekte, iyi dizayn edilmiş ve güçlendirilmiş bir karşılık mekanizmasının sermaye üzerinde doğabilecek dalgalanmaların nispeten azalmasına neden olacağını ve finansal stabiliteyi bu vesileyle destekleyeceğini vurgulamaktadır.

Wray'e (2006) göre Basel II Uzlaşısı uluslararası finansal çevrede güvenli ve sağlıklı bankacılık sistemini gerek münferiden banka bazında, gerekse sektör bazında teşvik edecektir. Uzlaşı, kırılgan bir finansal yapının oluşmasının ve finansal krizlere doğru oluşabilecek eğilimlerin engellenmesinde önemli derecede rol oynayacaktır. Fakat bunu yaparken Uzlaşı'nın başarısında, borç verenler, alanlar, düzenleyici kurumlar ve kredi derecelendirme kuruluşlarının risk algısı ve hassasiyetleri etkili olacaktır (Wray, 2006).

Daha fazla şeffaflık, daha iyi risk yönetimi ve geliştirilmiş bankacılık sistemi denetimi finansal stabiliteyi arttıracak unsurlar olup, bunların herhangi birinin tek başına uygulanması halinde finansal stabilitenin sağlanması olanaklı değildir. Uzlaşı bir bütün olarak tüm bu faktörleri üç yapısal blok içerisinde barındırmakta ve uygulanması halinde finansal kırılganlığı azaltarak ileriki dönemlerde finansal stabilitenin artmasına katkıda bulunacaktır (Wray, 2006:3; Dieric ve diğ. 2005:9).

Wray (2006), aynı zamanda düzenlemelerin, yasal mevzuat ve risk hesaplamalarının zorunlu olarak geçmiş veriler ışığında değerlendirildiğine vurgu yapmaktadır. Yeni Uzlaşı'da önceki konularda belirtildiği üzere temerrüt riski ve maliyeti geçmiş yılların verilerinden yola çıkılarak hesaplanmaktadır. Wray (2006) bu durumun gayrimenkul fiyatları, sermaye yatırımları vb. varlıkların fiyatlarının 5-10 yıl arasında zirve noktasına yakın hareket ettiği spekülasyon şüphesinin bulunduğu dönemlerde riskin taraflarına yanıltıcı bir rehber olabileceğinden bahsetmekte, böylece geçmiş verilerden ortaya çıkan eğilimin oluşturduğu riskin, gerçek riskin tam olarak algılanmasını gölgeleyeceğinden yola çıkarak finansal stabiliteye negatif anlamda bir etkisi olabileceğini ileri sürmektedir (Wray, 2006).

Bunlara ilaveten, Metzger (2003:56-58) tarafından yapılan çalışmada Uzlaşıda yer alan kredi risk ölçümüne dair farklı yaklaşımların paralel olarak farklı bankalar tarafından uygulanmasının gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasaları üzerinde oluşturacağı etkiler şu şekilde sıralanmıştır.

i-Yapısal Etki (structural effect): Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren ve portföyü

olan uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına kolayca geçiş sağlayacaklarından yüksek derecelendirme notuna sahip müşterilere yoğunlaşacakları; ulusal bankaların ise standart yaklaşımlarla daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilerden oluşan piyasanın diğer kısmına hizmet etmek durumunda kalacaklarından, daha düşük kârla çalışmaları beklenmektedir. Kredi kullanıcıları tarafında ise yüksek kredi notuna sahip firmaların içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bankalara yöneleceği ve daha düşük faizle borçlanma imkânı bulacağı varsayılmaktadır. BB ve daha düşük derecelendirme notuna sahip firmalar ile kredi derecelendirme notu bulunmayan firmaların ise standart yaklaşımı uygulayan bankalara yönelecekleri ileri sürülmektedir. Bu takdirde, standart yaklaşımın en büyük dezavantajı birçok ülkede nispeten derecelendirme notuna sahip az sayıda firmanın bulunmasından dolayı, çoğu risk ağırlıklı varlığın % 8'lik sermaye yeterlilik oranı ile değerlendirmeye tabi tutulacak olmasıdır. Yapısal etkinin kaynakların etkin dağılımına hizmet edeceği düşünülmektedir.

ii-Yerine Geçme Etkisi (displacement effect): Yüksek kârla ve daha rekabetçi yapısıyla içsel derecelendirme yaklaşımından fayda sağlayan uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarında hakim konuma gelecekleri ve ulusal bankaların yerini alacağı ileri sürülmektedir. Rekabet gücünü kaybeden düşük kârla çalışan ulusal bankacılık sisteminin ise finansal şoklara ve krizlere karşı daha duyarlı olacağı öngörülmektedir.

Ayrıca Metzger (2003:58), İçsel derecelendirme yaklaşımlarının uluslararası bankalar ve standart yaklaşımların ise yerel bankalar tarafından paralel kullanımı neticesinde, ulusal bankaların belirli bir müşteri grubuyla çalışmak zorunda kalarak zayıf bir mali yapı sergileceklerini, uluslararası bankaların kendileri, şubeleri ya da iştirakleri karşısında rekabet gücünün önemsiz bir seviyeye geleceğini ya da mali yetersizlik noktasına gelerek uluslararası bankalar tarafından tamamen satın alınması neticesinde yurt içi piyasanın tamamıyla kaybolacağını ileri sürmektedir.

ABD ipotekli konut finansman sisteminde 2007 yılında başlayan kriz ortamında Basel II Uzlaşısı'nın değerlendirmesi yapıldığında bankalara güçlü bir destek oluşturduğu ve onlara uzun dönemde esneklik ile sağlamlık sağlayarak rekabet avantajı kazandırdığı, Aziz (2008) tarafından vurgulanmaktadır. Uzlaşısı'nın, sermaye ile risk arasında denge oluşturarak finansal stabiliteyi arttırdığı muhakkaktır. Uzlaşısı'nın yararlarının ortaya çıkmasında etkili olan husus ise tüm unsurları ile beraber uygulanması gerekliliğidir. Bunlar, finans sisteminde reform niteliğinde olan yapısal

değişiklikler, kurumsal yönetim uygulamaları ile gözetim ve denetim sistemlerinin Uzlaşılıyla uyumlaştırılması olup, öncelikli olarak ele alınması Uzlaşılı'dan beklenen yararları arttıracaktır. Bu açıdan gelişmekte olan ekonomilerde Uzlaşılı'da yapısal bloklar arasında yer alan gözetim ve denetime dair ana unsurların ulusal temelde yorumlanarak temel esas ve şartların belirlenmesi, Uzlaşılı'nın daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak, böylece piyasalarda oluşan dalgalanmaların önüne geçilecektir (Aziz, 2008).

Öte yandan, sadece Uzlaşılı'yı uygulayarak finansal stabilitenin sağlanması beklentisi aşırı ve iyimser bir beklentiden öteye gitmeye gitmeyecektir. Bunun için öncelikle ekonomide bir dizi yapısal ve makroekonomik ön koşulların oluşturulması şarttır. Sadece düzenleyici sermaye gereksinimi şartını yerine getirerek gelişmekte olan ekonomilerde finansal stabilite sağlanmayabilir. Keza, sıklıkla büyük ekonomik şoklar yaşayan ülkelerin bankacılık sistemlerinde sermaye, şokun etkisini karşılamayabilecektir. Aynı şekilde, yeterli likidite sistemik krizlerin önlenmesini sermayeden daha fazla korumaktadır. Bu yüzden Uzlaşılı'nın tek başına uygulanarak finansal sektör ve ekonomide sorunları yok etmesi beklenmemelidir. Uzlaşılı'nın finansal sektör ve özünde bankacılık sisteminin daha güvenli ve sağlam bir yapıda işlev göstermesi açısından iyi uygulamalardan biri olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır (Tonveronachi, 2007).

### **3.2.3. Yeni Uzlaşılı'nın Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkisi**

Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşılısı, bankaları piyasaya duyarlı benzer risk yönetim sistemleri geliştirmeye teşvik etmekte ve bu sistemlerde risk, dışsal bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Griffith-Jones ve diğ., 2002a). Uzlaşılı'nın sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında getirdiği aynılığın homojen risk değerlendirmelerine yol açacağı ve bunun da pazardaki sürü davranışını artıracığı düşünülmektedir (Rutledge, 2005:73). Bu durum, yani homojen uygulamaların yaratacağı sorun özellikle kriz dönemlerinde bankaların benzer şekilde hareket etmelerine neden olacak ve krizin şiddetini arttırıcı bir unsur niteliği taşıyabilecektir (Griffith-Jones ve diğ., 2002b; Griffith-Jones, 2007).

Örneğin mali varlıkların fiyatında bir düşüş başladığında bankaların bu varlığı satmaya başlaması fiyatını daha da düşürmekte, bu durumda bankaların verdiği kararlar sektörün istikrarı için olumsuz bir dışsallık yaratmaktadır (Yayla ve Kaya, 2005:34). Özellikle kısa vadede piyasaya duyarlı risk yönetimi metotlarının uygulanması, sürü

psikolojisi ve bulaşma etkisi piyasadaki oynaklığın ve varlıklar arası korelasyonun artmasına neden olmakta ve bunun sonucu bankaların potansiyel kayıpları artabilmektedir. Bunlar sistematik riski ve buna bağlı oluşacak kriz olasılığını arttıracak unsurlardır (Weder ve Wedow,2002:6; Danielsson ve diğ., 2001; Yayla ve Kaya, 2005:16).

Bununla birlikte, Basel I Uzlaşısı'nın en fazla eleştirilen özelliklerinden biri olan risk ağırlıklarındaki katılık, Yeni Uzlaşılı'da kredi derecelendirme kuruluşlarının devreye sokulmasıyla ortadan kalkmış, ancak bu durum yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. 1997 Asya krizinde yaşadığı gibi derecelendirme kuruluşlarının risklerin boyutlarını doğru bir biçimde ölçmemesi veya risklerin gerçek boyutlarını gecikmeli olarak farketmesi, krizlerin oluşumuna önlem alınmamasına neden olmaktadır. Yine Asya krizi örneğinde görüleceği üzere, kriz sürecinde ülke ve kurum notlarının aniden düşürülmeye başlanması krizi derinleştiren bir faktör olabilmektedir (Griffith-Jones ve Spratt, 2002:2).

Ayrıca, Yeni Uzlaşılı'da yer alan gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının kullanılması, gelişmekte olan ekonomiler üzerinden meydana getirebileceği olumsuz etkiler nedeniyle eleştirilmektedir. Bu yöndeki eleştiriler iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. İlki, uluslararası bankalar tarafından içsel derecelendirmelere dayalı yöntemlerin kullanımının artması ile gelişmekte olan ülkelere verilen krediler için artacak düzenleyici sermaye gereksiniminin, bu ülkelere olan kredi arzında büyük bir daralmaya yol açacağı ve/veya bu ülkelerin borçlanma maliyetlerinde kayda değer bir artış meydana getireceğidir (Griffith-Jones ve Spratt, 2001; Reisen,2001). İkincisi ise, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının kullanımının artması ile yapılan risk ölçümlerinin doğal olarak benzer sonuçlar üreteceği, bunun da ekonomik dalgalanmaları güçlendirerek krizlerin sıklığını ve şiddetini arttıracığı hususudur (Griffith-Jones ve Spratt, 2002:4-5; Griffith-Jones ve diğ., 2002a). Gelişmekte olan ekonomilerin finansal piyasalarının sıg ve kırılğan bir yapı arz etmesi nedeniyle daha çok etkileneceği savunulmaktadır.

Fakat, burada dikkat edilmesi gereken nokta kredileme faaliyetlerinin ekonominin devresel hareketleriyle zaten uyumlu ve yöndeş olduğudur. Bu yüzden, kriz döneminde Basel II'nin yaratacağı derinleştirici etki konusunda ihtiyatlı değerlendirme yapılmasında fayda görülmektedir. Zira, Basel II'nin, ekonomik devresel hareketleri daha da belirginleştirmek, krizleri derinleştirmek veya kriz çıkarmak bir tarafa dursun "finansal istikrarın" sürdürülmesine katkıda bulunma gibi çok önemli bir hedefi olduğu gözden kaçırılmamalıdır.



### **3.3. Basel II Uzlaşısı'nı Gelişmiş Ülkelerin Uygulamaya Alması Durumunda Gelişmekte Olan Ekonomilerin Bankacılık Sektöründe Oluşturacağı Olası Etkiler**

#### **3.3.1. Uluslararası Bankacılık Sistemi ile Gelişmekte Olan Ekonomilerin Bankacılık Sektörü Arasındaki Rekabete Etkisi**

Uluslararası bankacılık sisteminde yer alan büyük bankalar ile gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörü arasında rekabet, Uzlaşısı'nın uygulama dönemlerinin farklılığına ve bankaların farklı yaklaşımlar uygulamalarına bağlı olarak etkilenecektir.

Fischer (2002:8), gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası aktif bankaların yeni Uzlaşısı'da kredi riskinin ölçümünde içsel derecelendirme yaklaşımlarından gelişmiş olana adapte olacaklarına vurgu yapmaktadır. Bu durum daha fazla risk hassasiyeti ile esneklik sağlayacak ve ayrıca söz konusu bankaların mevcut uygulamalarına daha yakın olacaktır. Fakat, uluslararası bankalardan gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterenler, bu ülkelerdeki faaliyetlerinde düzenleyici otoritelerin farklı yaklaşımları uygulamaları nedeniyle yurt içindeki rekabet yapısından daha farklı bir rekabet yapısı ile karşı karşıya kalacaklar ve hem yerel hem de uluslararası bankalar için rekabet eşitsizlikleri doğacaktır (Fischer, 2002:8).

Uzlaşısı'da yer alan modellerden gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında, düşük dereceli krediler için standart yaklaşımın gerektirdiğinden daha fazla sermaye ihtiyacı bulunmaktadır. Uluslararası bankalar gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını kullandıklarında, düşük dereceli krediler için, yerel bankalara göre daha fazla sermaye ayırmaları gerekecektir. Bu problem yerel bankaların standart yaklaşımı uygulamalarında yerel derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notları kullanmaları halinde daha da şiddetlenecektir. Örneğin yerel derecelendirme kuruluşundan AA notunu alan bir firma, uluslararası bir derecelendirme kuruluşundan ancak BBB notu ile değerlendirilebilir. Bu takdirde, uluslararası banka aleyhine rekabet dezavantajı yaşanacaktır (Fischer, 2002:8).

Yeni Uzlaşısı ile ortaya çıkan sorunlardan biri de, Uzlaşısı'nın ana ülke ve ev sahibi ülkeler (home ve host country) arasında düzenleyici otoritelerin uygulama farklılıklarının doğurduğu sorunlardır.

Gelişmekte olan ekonomilerde faaliyet gösteren uluslararası aktif bankaların Uzlaşısı'da Birinci Yapısal Blok ve İkinci Yapısal Blok dahilinde yer alan hususları ana ülke

düzenleyici otoritesinin taleplerine uygun olarak daha sıkı şekilde, fakat gelişmekte olan ekonominin düzenleyici otoritesinin ise daha yumuşak şekilde uygulayacağı düşünülmektedir. Fischer (2002), bu durumun süreklilik arz etmeyeceğini fakat geçici olarak uluslararası aktif bankanın üzerinde yük oluşturacağını ve rekabet dezavantajı yaratacağını belirtmektedir.

Marshall (2007), gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ekonomiler arasında düzenleyici uygulamalar arasındaki farklılıkların gelişmekte olan ekonomilerdeki bankalar aleyhine rekabet dezavantajı yaratacağına vurgu yapmaktadır. Bu yüzden, gelişmekte olan ekonomilerle gelişmiş ekonomilerin düzenleyici uygulamaları arasında ana ülke ve ev sahibi ülke uygulamalarının eşit rekabete imkan tanıyacak şekilde birbirine yakınlaştırılması gerekliliğini savunmaktadır (Marshall, 2007).

Griffith-Jones (2007) ise Yeni Uzlaşî'nin, sermaye gereksinimlerini gerçek riske daha duyarlı bir şekilde ayırması ve böylece bankacılık sisteminin sağlamlığını arttırmayı amaçlamasına karşın, düzenlemelerin, çoğunlukla uluslararası bankaların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapıldığını belirtmektedir. Çünkü, gelişmiş ölçüm yaklaşımı, çoğunlukla G-10 bankalarının mevcut uygulamalarına dayalıdır ve bu nedenle, uluslararası aktif bankalar için zaten uygun olup, gelişmekte olan ülkelerde kısa vadede uygulanması oldukça zordur. Ancak, daha uzun vadede uygulanabilmesi mümkün olabilecektir. Standart yaklaşıma göre daha az sermaye gerektiren gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının kullanılmasının, gelişmekte olan ülke bankalarıyla karşılaştırıldığında, uluslararası bankaların rekabetçi pozisyonununu güçlendireceği söylenebilir. Diğer bir deyişle, uluslararası bankaların yerel veya küçük bankalara göre rekabet üstünlüğü doğacaktır. Gelişmekte olan ekonomilerdeki bankalar, kendi piyasalarında kendi uzmanlık alanlarını kullanmadıklarında, zaman içinde gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına geçemediklerinde veya kendi aralarında birleşmeye gitmediklerinde, uluslararası bankalar tarafından satın alınma olasılığı bulunmaktadır. Bu da, gelişmekte olan ülkelerin finans sektöründe çeşitli sorunlara yol açacaktır (Griffith-Jones, 2007; Mrak, 2003:35; Hayes ve diğ., 2002).

Ayrıca, Fischer (2002:10), uluslararası aktif bankaların kredi riskinin hesaplanmasında ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanırken gelişmekte olan ekonomilerin henüz standart yaklaşımı uygulamaları halinde, uluslararası aktif bankaların kredi verdikleri müşterilerden derecesi yüksek olanları tercih edeceğini, yerel bankaların ise daha riskli müşterileri kredilendireceğini belirterek, düzenleyici otoritelerin standartlarının farklılıklarından kaynaklanan bu durumun Uzlaşî'nin ana hedeflerinden biri olan "ortak

oyun alanı” (level playing field) yaratılması hedefi ile çelişki yaratacağına vurgu yapmaktadır (Fischer, 2002:10).

Uluslararası bankaların genellikle içsel derecelendirme yaklaşımını uygulaması ve bu yaklaşımda kredibilitesi yüksek müşterilerin daha az sermaye gereksinimi doğurması nedeniyle gelişmekte olan ekonomilerde söz konusu bankalar daha kaliteli bir portföy edinimine girişeceklerdir. Uluslararası bankanın aksine standart yaklaşımı uygulayan yerel bankalar ise kredibilitesi düşük olan müşterilerle çalışmak zorunda kalacaklardır. Bu durum yerel banka aleyhine rekabet dezavantajı yaratacaktır. Yapılan çalışmalar standart yaklaşımın genel olarak içsel derecelendirme yaklaşımına göre daha fazla sermaye gereksinimi doğurduğunu göstermektedir. Gottschalk ve Griffith-Jones (2006:13) gelişmekte olan ülkelerde Uzlaşının uygulanması ile ilgili yaşanacak rekabet dezavantajını, Basel Komite tarafından 2006 yılında yapılan 5. Sayısal Etki çalışmasına dayandırmaktadır. Çalışmada içsel derecelendirme yaklaşımını uygulayan bankaların sermaye gereksiniminde, Basel I'e göre önemli derecede azalmalar görülmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık denetleme otoriteleri uygulamalarını belirlerken bu durumu göz önünde bulundurmalarıdır (Gottschalk ve Griffith-Jones, 2006:13). Gottschalk ve Griffith-Jones tarafından belirtilen bu durum sonraki konularımızda Basel Komite tarafından yapılan Sayısal Etki Çalışmalarına dair Tablolarda (Bknz. Tablo 32, Tablo 33) yer alan verilere dayandırılmaktadır.

Aynı zamanda, Basel II Uzlaşısının gelişmekte olan ekonomilere diğer etkilerinden biri de daha çok liberalizasyon sürecinde bulunan gelişmekte olan piyasaların rekabet gücünü azaltabileceğidir. Gelişmekte olan ekonomilerde risk maliyetleri unsuru gelişmiş ekonomilere göre daha yüksek olacağından daha fazla karşılık ayrılması gerekecek ve bilanço maliyetleri artacaktır (Bailey, 2005:7). Bu da gelişmiş ülke firmaları ile rekabeti oldukça zorlaştıracaktır. Yurt içinde bulunan yerel ticari bankalar ile yabancı ticari bankalar arasında rekabet dengesi bozulacak, yerel bankaların maliyetleri hızla artış gösterecek ve faiz dışı gelirler üzerine yoğunlaşabilen, net faiz dışı gelir elde edebilen firmalar varlığını devam ettirebilecektir (Ergezen, 2006:2).

### **3.3.2. Uluslararası Konjonktürel Dalgalanmalara Etkisi**

Yeni Uzlaşın taslak halinden nihai şekline gelişine kadar, birçok gözlemci, yeni kuralların finansal sistem üzerinde devresel hareketleri arttırıcı etkisi olacağını işaret etmişlerdir (Dierick ve diğ., 2005:28). Bu açıdan, Uzlaşının önemli etkilerinden ve yapılan eleştirilerden biri de, Basel II'nin riske duyarlı sermaye yükümlülüğü prensibinin,

ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları arttırma ihtimalinin bulunması olarak ifade edilebilir. Eleştirinin temelinde, derecelendirme kuruluşlarının yayınlamış olduğu derecelerin, döngüsel bir gelişime sahip olması fikri yatmaktadır. Şöyle ki, ekonominin daralma dönemlerinde banka müşterilerinin derecelendirme notlarının düşeceği (temerrüt olasılıklarının artacağı), buna bağlı olarak bankaların sermaye yükümlülüklerinin artacağı ve banka sermayesinin veri olarak alındığı durumda, bankanın toplam kredi hacmini azaltacağı; ekonominin genişleme dönemlerinde ise bunların tersinin gerçekleşeceği ve nihai olarak bunun da konjonktürel dalgalanmaların boyutlarını arttıracığı varsayımı bulunmaktadır (Majnoni, 2003:16; Yüksel, 2005:30).

Sermaye yeterliliğine bağlı ekonomik dalgalanmaların oluşması, bankaların kredi verme faaliyetlerinin reel ekonomilerle aynı konjonktürel modeli takip etmelerine vesile olan ampirik araştırmalara dayanmaktadır. Bu yüzden, krediler konjonktür yükselmelerinde güçlü büyüme, konjonktür düşmelerinde ise yavaş büyüme ya da hatta küçülme gösterirler. Genellikle, bankalar sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tasarımını dikkate almaksızın, kredi verme faaliyetlerinde konjonktürel dönemlerin karakteristik özelliklerini sergilerler. Bu durumun asıl nedeni, asimetrik bilgi ya da pazar belirsizliğinin bulunmasıdır (Dierick ve diğ., 2005, 28-29; Resti, 2002).

Yeni Uzlaş'yı uygulayacak ülkelerde kredi riskinin ölçümünde ilk etapta standart yaklaşım kullanılacaktır. Standart yaklaşımda kredibilitenin ölçümünde rating şirketlerinin verdiği derecelendirme notlarına göre risk ağırlıklarının belirlendiği ifade edilmişti. Bu kapsamda, söz konusu kuruluşlarca verilen ülke/hazine notu, bu kuruluşların ülkelere ilişkin bilgileri erken alamamaları sonucu piyasaları yönlendiren değil, 1997-1998 yılında yaşanan Asya krizinde olduğu gibi takip eden nitelikte olabilecektir (Ferri ve diğ., 2000).

Derecelendirme kuruluşlarının kredi notlarında verdiği gecikmeli veya bazen doğru olmayan kararlarla işleyen bu yapıda, varlıkların risk düzeyleri ekonominin devresel hareketlerine göre değişmektedir. Bunun sonucu olarak hesaplanan sermaye, türdeş bir devresel hareket niteliği taşımaktadır. Bankaların ekonominin genişleme dönemlerinde daha az sermaye tutup daha çok kredi açarken, daralma dönemlerinde tam tersini yapmaları ciddi küçülmeye neden olabilecektir. Bu durum ekonomideki büyüme-daralma (boom-bust) hareketini güçlendirecek ve bunun sonucu olarak da devresel hareketler hem daha uzun sürecek hem de dip ve tepe noktaları arasındaki fark açılacaktır (Danielsson ve diğ., 2001:32).

Uzlaşın bankacılık krizlerine etkisinde de belirtildiği üzere, 1997 yılında yaşanan Asya Krizinde derecelendirme kuruluşları yanlış değerlendirmelerde bulunmuş, oldukça iyi nota sahip ülkelerde kriz yaşanmaya başladıktan sonra ülke notlarını indirmişler ve bunun sonucu krizi derinleştirdikleri gerekçesiyle ağır eleştirilere maruz kalmışlardır (Yayla ve Kaya, 2005:28). Bu durum ABD’de 2007 yılında başlayan finansal krizde de cereyan etmiş ve rating kuruluşlarının güvenilirliği sorgulanır olmuştur.

Benzer şekilde, borçlulara ait parametrelerin banka tarafından belirlendiği içsel derecelendirme yaklaşımlarında da, bankaların ekonomideki devresel hareketlerle aynı yönde hareket etmesi daha belirgin hale gelmektedir. Banka tarafından hesaplanan temerrüt olasılığının devresel hareketlerle türdeş olması sonucu, ekonominin iyi olduğu dönemlerde temerrüt olasılığı azalmakta, kötü olduğu dönemlerde ise temerrüt olasılığı artmaktadır. Buna bağlı olarak, bankaların sermaye ihtiyacı da devresel şekilde hareket etmektedir (Danielsson ve diğ., 2001.34).

Detaylandırarak olursak, Uzlaşın’da içsel derecelendirme yaklaşımlarının 3 ana girdi parametresinin herhangi birinin konjonktürel hareketlerden etkilenmesinden dolayı iktisadi dalgalanma etkileri artabilir. Temerrüt olasılığının (PD) rolü söz konusu olduğunda, konjonktür düşmesi, kısa dönemde değerlendirme yapan bankaların borçlularının temerrüt olasılığı tahminlerinde bir artışa neden olabilir. Temerrüt halinde kayıp (LGD) durumunda ise, konjonktür düşmelerinde temerrüt durumunda oluşan kayıplar artabilir. Çünkü ekonomik durgunluk zamanlarında temerrüde düşmüş borçların geri alınması ihtimali daha düşüktür. Son olarak bir krediden dolayı temerrüde maruz kalmak da (EAD-Temerrüt Anındaki Kayıp) borçluların konjonktürün düşüş döneminde kredi taahhüt limitlerini daha çok kullanmalarından dolayı artabilir (Dierick ve diğ., 2005:29).

Bu tartışmalar bize, konjonktürel düşüş dönemlerinde bankaların daha yüksek risk hassasiyetli derecelendirme sistemlerinin sermaye gereksiniminde artışa neden olacağını göstermektedir. Bir durgunluk halinde bankaların sermaye rasyolarının % 8 asgari seviyesi civarına kadar düşmesi söz konusu olabilir. Bu takdirde, eğer bankalar sermaye seviyelerini doğrudan düzeltebilecek yeterlilikte değillerse, durgunluk ortamındaki düşük talebin neden olduğu kredilendirme faaliyetlerini daha düşük bir seviyeye çekmek zorunda kalabilirler. Bu durum potansiyel olarak bankaların yeni kredilendirme faaliyetlerini azaltır ve sonrasında konjonktür düşüşünü daha da şiddetlendirir (Dierick ve diğ., 2005:29).

Uzlaşınin oluşturacağı konjontürel etkilerde, ülkelerin finansal piyasalarının yapısı da dikkate alınmalıdır (Helmreich ve Jager, 2008). Finansal sistemin büyüklüğü, gelişmişlik derecesi ve derinliği ülkeler arasında farklılık gösteren önemli sınıflandırma kriterlerdir. Bu açıdan bakıldığında ülkelerin finansal sistemlerini, “Piyasa Esaslı” ve “Banka Esaslı” olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür (Demirgüç-Kunt ve Levine, 1999:20-23). Piyasa-Esaslı finansal sistemde, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi ve risk yönetiminde menkul kıymet piyasaları merkezi konumdadır. Banka-Esaslı finansal sistemde ise, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde, sermayenin dağıtımında, şirketlerin yatırım kararlarının değerlendirilmesinde ve risk yönetim araçlarının sağlanmasında bankalar öncü rol oynamaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ekonomilerin çoğunda, ticari bankalar ekonomilerindeki toplam kredilerin % 90’ına yakınıni sağlamaktadır (Aziz, 2008). Bankacılık sisteminin finansal sisteme hakim olduğu bu yapı, daha çok gelişmekte olan ekonomilerde görülmektedir. O halde gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan krizlerin ve konjontürel dalgalanmaların bankalara sirayet etmesi ve bankacılık krizine davetiye çıkarması muhtemeldir.

Yüksel (2005:30-31) ise konjontürel etkileri iki kısımda incelemiş ve bunları kredi hacminin konjontürel hareketleri ve Basel I sermaye yükümlülüklerinin konjontürel özellikleri olarak sınıflandırmıştır. Kredi hacminin konjontürel hareketleri ile kasıt, bankaların kullandıkları kredilerin toplamının ekonominin genel durumundan etkilenmesi olarak; Basel I sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının konjontürel özelliği ise donuk alacaklar için ayrılan karşılıkların hesaplama sürecine dahil edilmesinde meydana gelecek etkiler olarak ifade edilmiştir. Basel I’de olduğu gibi Basel II’de de korunan bu yaklaşımda, alacaklar için ayrılan özel karşılıklar hem zarar niteliği taşıdığından banka sermayesini azaltmakta, hem de alacak tutarları karşılıklar sonrası net değerler üzerinden hesaplamalara dahil edildiğinden, alacak tutarlarını düşürmektedir. Dolayısıyla ekonominin daralma dönemlerinde daha fazla sayıda kredi donuk alacak olarak nitelendirildiğinde, sermaye yükümlülüklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı halde, karşılık tutarlarının artması nedeniyle sermaye yeterliliği oranları düşecektir. Bu da banka sermayesi veri iken, toplam kredi hacminde daralmaya sebep olabilecektir (Yüksel, 2005:30-31).

Weder ve Wedow (2002:24) Uzlaşınin gelişmekte olan ekonomilere sermaye akımında yaratacağı etkileri inceledikleri çalışmada, Basel II’nin ekonomide oluşan konjontürel hareketler üzerindeki olası öncül etkilerine de değinmişlerdir. Bu çerçevede, bankalardan yapılan transferlerdeki değişim ekonomik sermayeye göre şekilleniyor ve

derecelendirme de ekonomik sermaye maliyetini belirlemek için kullanılıyorsa, transferlerin volatilitésinin artması olasıdır. Aynı zamanda, uluslararası bankaların benzer modelleri kullanmaları nedeniyle de borç verme eğilimine dair korelasyon artabilir. Buna bir de gelişmekte olan ülkelerde öngörülmeýen krizlerden dolayı ülke derecelendirmelerinin kurumsal derecelendirmeden daha volatil bir yapı sergilemesi durumunu eklemek gerekir. Bankalar bu durumda içsel derecelendirmelerini rating kuruluşlarından daha çabuk güncellemektedir. Döviz ve mali krizler üzerine teorik literatür, bazı krizlerin bir dereceye kadar öngörülmez olduğunu ve kriz olaylarının ülke derecelendirmelerinde en önemli belirleyicilerden olduğunu göstermiştir. Tüm bu belirtilenlerle birlikte değerlendirme yapıldığında, Basel II'nin, gelişmekte olan ekonomilere verilen uluslararası banka kredi akışına etkisi sınırlı olsa dahi, volatilitésini arttırabileceği vurgulanmıştır (Weder ve Wedow, 2002:24).

### **3.3.3. Gelişmiş Ülkelerden Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bulunan Bankalara Verilen Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksiniminde Doğacak Etkilerin Analizi**

Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilere etkileri, bu ekonomilere olan sermaye akımları aracılığı ile olacaktır. Aynı zamanda, gelişmiş ülkelerin kredi riski ölçümünde kullandıkları yaklaşımın da gelişmekte olan ekonomilerin uluslararası bankalardan aldığı kredilere doğrudan etkisinin olması beklenmektedir.

Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerine verilen kredilere ve sermaye gereksiniminde doğuracağı etkilerini belirlemek amacıyla, 2001 yılında yayımlandığı ilk istişari dökümandan beri çeşitli akademik çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır. Aşağıda daha detaylı olarak sunulacak literatürde, bazı araştırmacılar, yeni düzenlemenin, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin sermaye gereksinimini arttırmasından dolayı maliyetleri arttıracağını ifade ederken, bazı araştırmacılar ise yaşanabilecek etkinin çok az ya da sınırlı olacağını belirtmişlerdir. Bu çalışmalardaki bulguların lehinde ya da aleyhinde daha net sonuçlara ulaşan en önemli çalışmalar ise Basel Komite tarafından yapılan Sayısal Etki Çalışmalarıdır. Buradan faydalanılarak elde edilen sonuçlar yapılan analizi destekleyecektir.

Literatürde yer alan çalışmaların geneline bakıldığında özellikle Uzlaşısı'nın gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere, yani hazinesine verilen borçlara etkileri konusunda yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bazıları ise bu çalışmaların içine bankalardan bankalara verilen borçlanmaları da dahil ederek analizlerini gerçekleştirmişlerdir.

Yapılan çalışmaların geneli her ne kadar uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelere verdiği borçlara (sovereign debts) ya da sermaye akımlarına etkilerinin analizi üzerine yoğunlaşmış olsa da, Uzlaşî'da bankalara kullandırılan kredilerde yer alan risk ağırlıkları genellikle ülkelerin risk ağırlıklarından daha iyi olamayacak şekilde belirlendiğinden (opsiyon 2 ve vadesi 3 aydan daha kısa vadeli krediler hariç), ülkelere verilen borçlar hakkında yapılan çalışmaların ulaştığı sonuçlar bankalara verilen borçlarla benzer özellikler taşıyacaktır. Söz konusu kıyaslama aşağıda yer alan Tablo 26'da daha rahat görülebilir. Ayrıca, Tablodan faydalanılarak gelişmekte olan ekonomilerin çoğu Basel I Uzlaşîsı'nı uygularken, gelişmiş ülkelerin standart yaklaşımı uygulamaları halinde doğan sermaye gereksinimi risk ağırlıkları arasındaki farkın gözlenmesiyle daha net bir şekilde mukayese edilebilir.

**Tablo 26. Basel I Uzlaşîsı ve Yeni Uzlaşîda Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart Yaklaşımın Mukayesesi**

Borçlunun Türü		AAA ile AA- arası (%)	A+ile A- arası (%)	BBB+ ile BBB- arası (%)	BB+ ile BB- arası (%)	B+ ile B- arası (%)	B-'nin altı (%)	Derecelen- dirilmemiş (%)
Ülkelerden Alacaklar	OECD	0	0	0	0	0	0	0
	Basel I OECD üyesi olmayan	100	100	100	100	100	100	100
	Yeni Uzlaşî	0	20	50	100	100	150	100
Bankalardan Alacaklar	OECD	20	20	20	20	20	20	20
	Basel I OECD üyesi olmayan	100	100	100	100	100	100	100
	Yeni Uzlaşî kısa vade •	20	20	20	20	20	20	20
	Opsiyon 1 *	20	50	100	100	100	150	100
	Opsiyon 2 **	20	50	50	100	100	150	50
	Yeni Uzlaşî kısa vade ••	20	20	20	50	50	150	20
Kurumsal	Basel I	100	100	100	100	100	100	100
	Yeni Uzlaşî	20	50	100	100	150	150	100

• Basel I Uzlaşîsı'nda OECD üyesi olmayan ülkelerin bankalarından vadesi 1 yıldan az olan alacaklara %20 risk ağırlığı uygulanmakta ve bundan daha yüksek vadeye % 100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

\* Bu opsiyonda bankalar, kurulu buldukları ülkelerin kredi notlarından bir kademe düşük risk derecesi ile risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Fakat derecesi BB+ ile B- arasında olan ve derecelendirilmesi yapılmayan ülkelerde kurulmuş bankaların risk ağırlıkları % 100 ile sınırlandırılacaktır.

\*\* İkinci seçenek risk ağırlığının ilgili bankanın bağımsız derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesine dayanır

•• Yeni Uzlaşîda kısa vadeli alacaklar vadesi üç ay veya daha kısa olan alacaklar olarak kabul edilmektedir

**Kaynak:** Griffith-Jones ve Spratt (2001:3)

Bu çerçevede, Basel II standartlarına geçişte ilk etapta kullanılacak standart metodun tercih edilmesi ile gelişmekte olan ekonomilerin aşağıda yer alan Tablo 27'de gösterilen iki uluslararası derecelendirme kuruluşu tarafından verilen rating notları dikkate alındığında, borcun türüne ait risk ağırlıklarının birçoğunun genellikle % 100 oranına tekabül ettiği görülmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelere ve bankalarına sağlanan kaynak maliyetini arttırabilecek ve bahse konu ülke derecelendirme notları BBB (yatırım yapılabilir notu-risk ağırlığı % 50) seviyesine yükselene kadar bankaların maliyet artışının etkilerini yaşamaları söz konusu olabilecektir.



Tablo 27. Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin Kredi Derecelendirme Notları

Ülkeler*	Standart&Poor's**	FitchRatings***
Türkiye	BB-	BB+
Bulgaristan	BBB	BBB-
Rusya	BBB	BBB
Sırbistan	BB-	BB-
Romanya	BB+	BB+
Ukrayna	CCC+	B-
Hindistan	BBB-	BBB-
Çin	A+	AA-
Endonezya	BB-	BB
Filipinler	BB-	BB
Tayland	BBB+	BBB
Vietnam	BB+	BB-
Mısır	BB+	BB+
Güney Afrika	BBB+	BBB+
Tunus	BBB	BBB
Fas	BB+	BBB-
Arjantin	B-	B-
Brezilya	BBB-	BBB-
Şili	A+	A
Meksika	BBB	BBB
Peru	BBB-	BBB-

\* Yabancı para itibarıyla yapılan işlemlere dair uzun dönemli derecelendirme notudur.

\*\*Standard&Poor's tarafından 5 Ocak 2010 tarihi itibarıyla açıklanmıştır.

\*\*\*FitchRatings tarafından 22 Aralık 2009 tarihi itibarıyla açıklanmıştır.

**Kaynak:** Standard&Poor's (2010), FitchRatings (2009a)

Yeni Uzlaşî'nın gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye gereksinimine olası etkilerinin araştırıldığı ilk çalışmayı yapan Griffith-Jones ve Spratt (2001) yaptıkları çalışmada, Basel II Uzlaşîsî'na geçiş sonrasında içsel derecelendirme yaklaşımını uygulayan uluslararası bankaların gelişmekte olan piyasalara verdikleri kredilerin miktarında önemli derecede azalma olacağını ve uluslararası borçlanma maliyetlerinin ciddi ölçüde artacağını ileri sürmüşlerdir. Söz konusu çalışmada uluslararası bankalar daha az sermaye gerektiren ileri risk ölçüm tekniklerini benimserken, gelişmekte olan ülke bankalarının belirli bir süre standart yaklaşımları uygulayacaklarından dolayı rekabet etmekte zorlanacaklarını ve bunun neticesinde söz konusu ülkelerin bankacılık sektöründe uluslararası bankaların baskın olacağı bir sürecin yaşanacağını öngörmüşlerdir (Griffith-Jones ve Spratt, 2001).

Yeni Uzlaşî'nın gelişmekte olan ülkelerin borçlanmaları ve maliyeti üzerinde meydana geleceği öne sürülen etkiler, bankaların kredi fiyatlandırmalarının düzenleyici sermaye

gerekleri ile doğrudan ilişkili olduğu varsayımı ile yapılan analizlerdir. Bazı yorumculara göre, bu etkilerin düzenleyici sermaye gereklerinde meydana gelecek artışa rağmen iddia edildiği kadar kayda değer olmayacağı ifade edilmektedir. Burada temel nokta, bankaların düzenleyici sermaye gereği ile kredi fiyatlamasının doğrudan bir ilişkisi bulunmadığı hususudur. Bankalar beklenmeyen zararlarını karşılamak için uygun bir sermaye düzeyi tahsis etmeye çalışmaktadırlar. Kredi fiyatlaması asıl olarak ekonomik sermayenin düzeyi ve maliyeti ile doğrudan ilişkilidir. Düzenleyici sermaye gereksiniminin değişmesi bu ilişkiyi doğrudan etkilemeyecektir (Weder ve Wedow, 2002:20-21). Zaten, Yeni Uzlaşma ile amaçlanan, önceki konularda da belirtildiği üzere düzenleyici sermaye gereksiniminin ekonomik sermaye gereksinimine yaklaştırılmasıdır (Resti, 2002).

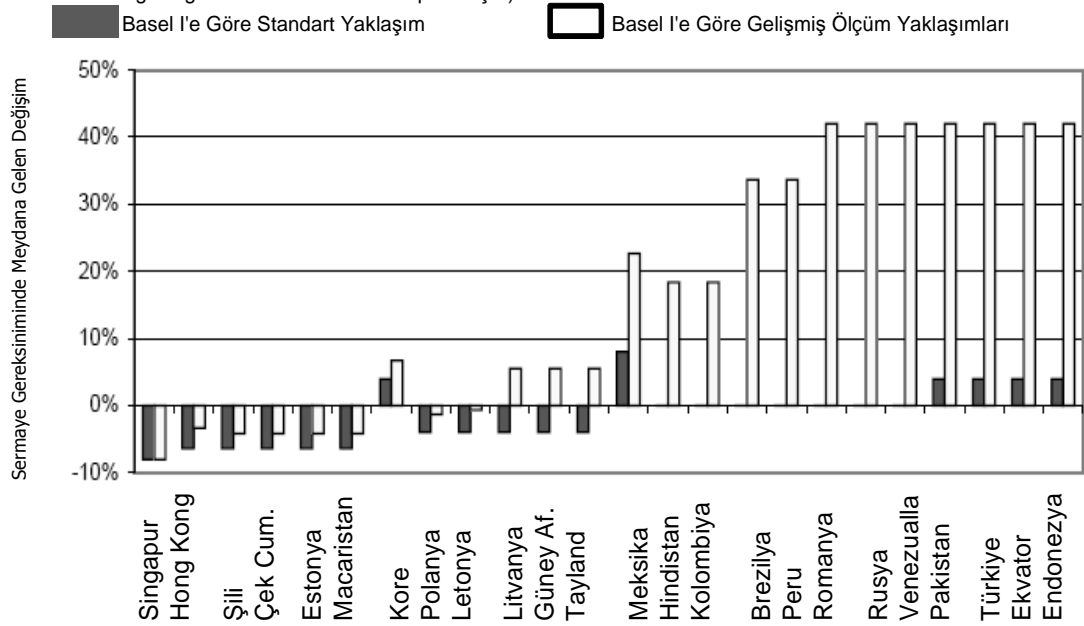
Uzlaşma'nın gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkilerinin daha ziyade, ilk olarak söz konusu ülkelere uluslararası bankalar tarafından verilen ve ikinci olarak bu ülkelerde kurulu bankalar tarafından kendi piyasalarına verilecek kredilerde görülmesi beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelere bankalar tarafından verilecek kredilerin etkilenmesi daha çok uluslararası bankaların Yeni Uzlaşma'dan nasıl etkileneceği ile ilgili olup, bu konuda yapılan çalışmalar ve etkiler detaylı olarak aşağıda sunulmuştur. Birçok uluslararası bankanın gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını uyguladıkları, birçoğunun da geçmek üzere olduğu görülmektedir. Aşağıda yer alan Grafik 1'de bazı ülkelere verilen krediler için, mevcut ortalama asgari sermaye gereği ile standart ve gelişmiş ölçüm yaklaşımları çerçevesinde ölçülen ortalama asgari sermaye gereği arasında meydana gelen yüzde değişim gösterilmektedir.

Weder ve Wedow (2002), 2001 yılında Uzlaşma'nın yayımlandığı ilk istişari dökümanın yürürlüğe alınması halinde Basel II düzenlemesinin, düşük kredi notuna sahip ülkelerde risk primlerini sadece orta seviyede artıracığı ve BB ile daha yüksek kredi notuna sahip bütün ülkelerde risk primlerini azaltacağı yönünde tespitlere ulaşmışlardır.

Grafikte Türkiye gibi OECD ülkesi olma avantajını kaybeden ve diğer taraftan kredi notunun düşük olması nedeniyle yüksek bir risk ağırlığına tabi tutulan ülkeler için ölçülen sermaye gereğinde meydana gelen artış açık bir şekilde görülmektedir. Diğer taraftan Şili gibi OECD üyesi ülke olmamasına rağmen yüksek kredi derecesi olan ülkeler için hesaplanan sermaye gereğinde düşüş gözlenmektedir.

### Grafik 1. Düzenleyici Sermayede Meydana Gelen Değişiklikler

(Basel I Uzlaşısı'na göre Standart ve Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Sermaye Gerekisini Üzerinde Meydana Gelen Yüzde Değişim-Gelişmiş Ölçüm Yaklaşım Ölçümleri Çalışmanın Yapıldığı Tarihten Önceki 3 yıl itibariyle Temerrüt Olasılığı Değerleri Baz Alınarak Hesaplanmıştır)



**Kaynak:** Weder ve Wedow (2002:25)

Hayes ve diğ.'ne (2002) göre, Yeni Uzlaşısı'nın iki özelliğinin gelişmekte olan ekonomilere verilen kredilerin fiyatlamasına muhtemel etkisi olacağı vurgulanmıştır. Birincisi, Yeni Uzlaşısı'nın standart yaklaşım (harici derecelendirme) ya da ileri ölçüm yaklaşımlarından (içsel derecelendirme) hangisi kullanılırsa kullanılсын kredi riski için ayrılan sermaye yükümlülüğünü kredinin niteliğini açık şekilde belirten göstergelere bağlamakta olduğudur. Bu durum önceki Uzlaşısı'da borçlunun bulunduğu ülkenin OECD üyesi olması kriterine göre değerlendirilen ülke ve bankalararası borçlanmalar için belirlenen uygulama ile zıtlık yaratmaktadır. İkinci önemli etki vade uyumsuzluğunu gidermesidir. Zira, önceki Uzlaşısı'da OECD üyesi olmayan bir ülkede bulunan bankaya vadesi 1 yıldan fazla kredi verildiğinde % 8 oranında sermaye yükümlülüğü doğuyorken, kısa dönemli alacaklar için bu oran % 1,6 oranında sermaye yükümlülüğüne tekabül etmekteydi; uzun vadeli alacaklar için yüksek derecede sermaye yükümlülüğü doğuran bu keskin ayırım, bazı ülkelerin özellikle 1990'lı yılların ortasında Asya ülkelerine kısa vadeli borç verilmesini teşvik etmiştir. Önceki Uzlaşısı'da kısa vadeli borç vermenin düşük sermaye yeterliliği yükümlülüğünü teşvik etmesinin haklı nedenleri varken, Yeni Uzlaşısı tarafların vade uyumsuzluğundan doğan çarpıklıkları daha yumuşak bir geçişle çözmektedir (Hayes ve diğ., 2002).

Ayrıca, yabancı sermaye akımı alan gelişmekte olan bir ekonomi Basel II'yi hemen uygulamaya başlamasa bile; ülkesinde bulunan yabancı bankaların, Basel II'yi uygulaması ve hazine, ulusal banka ve şirketlerin derecelendirme notlarını ülkenin OECD üyesi olup olmamasına bakmaksızın dikkate almaları söz konusu olacaktır. Bu durumda fonlama ihtiyacını yabancı bankalardan sağlayan kurum ve kuruluşların, mevcut ortama göre etkilenmesinin ihtimal dahilinde olduğu söylenebilir.

Buna ilaveten, birçok çalışmada düşük derecelendirme notuna sahip borçlular için bankaların daha fazla sermaye ayırması gerektiğinden yola çıkarak bu borçluların Basel II'ye geçişle birlikte daha yüksek faiz oranıyla karşı karşıya kalacakları ifade edilmiştir. Bu çerçevede uluslararası bankaların alacaklarını yüksek dereceye sahip ülkelerde yoğunlaştıracakları ve gelişmekte olan ülkelerin kullanabilecekleri fonların faizlerinin yükseleceği Uzlaşî'nın önemli etkileri arasında sayılmıştır.

Bu kapsamda, Reisen (2001) tarafından yapılan çalışmada standart ya da gelişmiş ölçüm yaklaşımlarından hangisinin uygulandığına bakılmaksızın OECD üyesi olmayan ülkelere BBB- ve daha iyi derecelendirmeye sahip olanların avantajlı olacağı fakat bu nottan daha düşük olan ülkelerin ise negatif yönde etkileneceği şeklinde sonuçlar elde edilmiştir.

Bailey (2005) tarafından yapılan çalışmada, Basel II'nin gelişmiş ülkelere uygulanmasının gelişmekte olan ülkelere borç verme açısından önemli sorunlara neden olmayacağı ve maliyetlerin önemli derecede etkilenmeyeceği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Buna gerekçe olarak ise, uluslararası bankaların risk ölçümlerinde yasal sermaye (regulatory capital) yerine ekonomik sermayeye (economic capital) yakın ölçümler gerçekleştirerek fiyatlamayı öne sürülmüştür.

Powell (2001), yaptığı çalışmada Basel II'nin gelişmekte olan ekonomilere verilen kredilerin maliyeti üzerindeki olası etkilerini incelemiş ve Meksika, Kore ile Ekvator gibi çok düşük kredi notuna sahip ülkelere verilen kredilerin maliyetinde keskin bir yükseliş olacağı bulgusuna ulaşmıştır. Basel II'nin derece notu yatırım yapılabilir seviyede olan gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olmayacağı da diğer çalışmalarında vurgulanmıştır (Powell, 2004; Powell, 2005).

Liebig ve diğ. (2007) tarafından, Basel II'nin Alman bankalarının gelişmekte olan ülkelere borç verme seviyesini etkileyip etkilemeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada yasal sermayenin birçok ülke için bağlayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmada Yeni Uzlaşî uygulandığında Alman bankalarının gelişmekte olan

ülkelere açmış oldukları krediler için ortalama ekonomik sermayelerinin, ortalama yasal sermayelerinin üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, Basel I kapsamında % 0 risk ağırlığına tabi OECD üyesi gelişmekte olan ülkelere, bankaların ödünç vermede daha meyilli olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Basel II kuralları uygulamaya konulduğu zaman Alman bankalarının gelişmekte olan ülkelere verdiği ödünçler üzerinde çok küçük ve sınırlı bir etkisinin olacağı vurgulanmıştır.

Uluslararası bankalar tarafından Basel Komiteye iletilen görüşlerde ise, Uzlaşî'da yer alan kalibrasyonun çok radikal sayısal değerler içerdiği, bu yüzden sermaye gereksinimini arttırdığı, özellikle derecelendirme notu düşük olan borçlular için kendi kullandıkları içsel modellerin gerektirdiği sermayeden çok daha fazlasının kullanımını zorunlu kıldığı ifade edilmiştir (Fischer 2002).

Barrell ve Gottschalk (2006), Uzlaşî'yla getirilen yeni düzenlemelerin, Brezilya ve Meksika'nın GSYİH'sı üzerinde ters ve negatif yönde bir etkiye sahip olacağı ile borç verme maliyetlerini yükselteceği yönünde tespitlere ulaşmışlardır.

Bahsi geçen çalışmalardan "sermaye maliyetinin" hesaplanarak gelişmekte olan ülkelere fon akışının azalıp azalmayacağına dair Reisen (2001) tarafından muhtemel etkilerin araştırıldığı sayısal içerikte yapılan çalışmanın bulguları önem arz etmektedir. Araştırma, sermaye getirisinin sabit olduğu, portföy çeşitlendirme etkisinin yok varsayıldığı ve yasal sermaye yeterliliğinin bağlayıcı kısıt olarak kabul edildiği yani ekonomik sermayenin yasal sermayeye eşit olduğu üç temel kriter baz alınarak gerçekleştirilmiştir (Reisen, 2001).

Söz konusu çalışma ile Reisen (2001), Basel I'de derecelendirme notu BB olan bir ülkeye uluslararası bir bankanın 100 Dolar kredi vermesi durumunda 8 Dolar'lık sermayeye ihtiyaç duyulduğu, Basel II'de standart yaklaşım altında bu maliyetin değişmediği, ancak, içsel derecelendirme yönteminin kullanılması durumunda yapılan hesaplamalara göre 100 Dolar kredi için alacaklı bankanın 30 Dolar sermayeye ihtiyaç duyacağı ve borçlu ülkenin spreadinin aşağıda yer alan Tablo 28'de görüldüğü üzere 1.115 baz puan<sup>1</sup> artmasının beklendiği bulgularına ulaşmıştır (Reisen, 2001:34). Çalışma, derecelendirme notu BB'nin altında olan ülkelerde Tablo 28'de yer alan varlık gruplarında içsel derecelendirme yaklaşımı uygulandığında sermaye gereksiniminin arttığını göstermektedir.

---

<sup>1</sup> **Baz puan:** Faiz oranlarındaki değişimi ifade eden bir ölçüm birimidir. Baz puan % 0.01'e karşılık gelmektedir.

**Tablo 28. Basel I Uzlaşısı ve Yeni Uzlaşıda Kredi Risk Ölçüm Yöntemlerinden Standart ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarının, Bazı Varlık Gruplarının Risk Ağırlıklarında Yarattığı Değişim ve Sermaye Gereksiniminin Mukayesesi**

Yaklaşımlar	Ülkelerden Alacaklar					Bankalardan Alacaklar (Opsiyon 2) <sup>∞</sup>					Kurumsal Alacaklar				
	Varsayılan Libor Spredi	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Riske Göre Ayarlanmış Getiri (%)*	Spredin Başabaş Noktasından Baz Puan Olarak	Varsayılan Libor Spredi	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Riske Göre Ayarlanmış Getiri (%)*	Spredin Başabaş Noktasından Baz Puan Olarak Değişimi**	Varsayılan Libor Spredi	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Riske Göre Ayarlanmış Getiri (%)*	Spredin Başabaş Noktasından Baz Puan Olarak Değişimi**
	5					10			AA (OECD)		20				
<b>Basel I</b>		0	0	—	—		20	1.6	6.3			100	8.0	2.5	
<b>Standart</b>		0	0	—	—		20	1.6	6.3	—		20	1.6	12.5	-16
<b>İleri Ölçüm</b>		7	0.6	8.3	+3		7	0.6	16.7	-6		7	0.6	33.3	-18
	100					100			BBB (OECD üyesi olmayan)		100				
<b>Basel I</b>		100	8.0	12.5	—		100	8.0	12.5	—		100	8.0	12.5	
<b>Standart</b>		50	4.0	25.0	-50		50	4.0	25.0	-50		100	8.0	12.5	—
<b>İleri Ölçüm</b>		40	3.2	31.3	-60		40	3.2	31.3	-60		40	3.2	31.3	-60
	400					400			BB (OECD üyesi olmayan)		400				
<b>Basel I</b>		100	8.0	50.0	—		100	8.0	50.0	—		100	8.0	50.0	
<b>Standart</b>		100	8.0	50.0	—		100	8.0	50.0	—		100	8.0	50.0	—
<b>İleri Ölçüm</b>		379	30.3	13.2	+1115		379	30.3	13.2	+1115		379	30.3	13.2	+1115
	700					700			B (OECD üyesi olmayan)		700				
<b>Basel I</b>		100	8.0	87.5	—		100	8.0	87.5	—		100	8.0	87.5	
<b>Standart</b>		100	8.0	87.5	—		100	8.0	87.5	—		150	12.0	58.3	+350
<b>İleri Ölçüm</b>		630	50.4	13.9	+3709		630	50.4	13.9	+3709		630	50.4	13.9	+3709

\* Riske göre ayarlanmış getiri, "100 / her yüz dolar için libor üzerinden düzenleyici sermaye gereksinimini ifade eder. Yani her 100 dolar için doğan sermaye gereksinimi ile belirlenen libor faiz oranından elde edilen getiri.

\*\*Basel I uygulaması dahilinde riske göre hesaplanmış sermaye gereksiniminin spred üzerinde baz puan olarak meydana getirdiği hareket miktarı. Başabaş noktasındaki spred değişimi, her 100 dolar için hesaplanmış sermaye gereksiniminin Basel I, standart ve ileri ölçüm yöntemleri arasındaki spred farklarını gösterir.

∞ İkinci seçenek risk ağırlığının ilgili bankanın bağımsız derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesine dayanır

**Kaynak:** Reisen (2001:17)

Reisen (2001) tarafından yapılan çalışmada, aynı zamanda, uluslararası bankalardan gelişmekte olan ülkelerin bankalarına verilen kredilerin vadeleri üzerindeki etkileri, kısa ve uzun dönem esas alınmak suretiyle incelenmiştir. Belirtildiği üzere, Uzlaşî'da 3 ay ve daha kısa vadeli banka alacakları farklı risk ağırlıkları ile ağırlıklandırılmaktadır. Yapılan çalışmada, aşağıda yer alan Tablo 29'dan da görüleceği üzere, kısa vadeli banka alacaklarına ilişkin sermaye gereksiniminin özellikle derecesi BB ve altı olan ülkelerde arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fakat, Reisen (2001) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, Basel II Uzlaşîsı'nın önceki Uzlaşî'daki gibi kısa vadeli borç verme eğilimini teşvik ettiği sonuçlarına ulaştırmaz. Söz konusu çalışma sonuçları kısa vadeli borç verme ile uzun vadeli borç verme arasındaki risk primi ve sermaye gereksinimine etkileri içermekte, eğilimi ölçmemektedir. Önceki Uzlaşî'nin kısa vadeli borçlanmalara uyguladığı risk ağırlığı göz önüne alınırsa şimdiki Uzlaşî'dan bariz bir şekilde farklı olduğu malumdur. Griffith-Jones (2007), yaptığı çalışmalarda genellikle Uzlaşî'nin gelişmekte olan ekonomiler üzerine negatif etkilerini araştırmış olsa da, yeni Uzlaşî'nin kısa vadeli borç verme eğilimini azaltması ve OECD kulüp kuralı ayırımını ortadan kaldırmasını, pozitif etkiler olarak değerlendirmiştir.

Tablo 29. Kısa Dönem ve Uzun Dönemli Banka Alacaklarının Risk Ağırlıklarındaki Değişim ve Sermaye Gereksinimine Etkisi

Yaklaşımlar	Bankalardan Alacaklar (Opsiyon 2) <sup>∞</sup> - Uzun Dönem (3 yıl)					Bankalardan Alacaklar (Opsiyon 2) <sup>∞</sup> - Kısa Dönem (3 ay ve daha az)				
	Varsayılan Libor Spredi	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Riske Göre Ayarlanmış Getiri (%) <sup>*</sup>	Spredin Başabaş Noktasından Baz Puan Olarak Değişimi <sup>**</sup>	Varsayılan Libor Spredi	Risk Ağırlığı	Her 100 Dolar için Sermaye Gereksinimi	Riske Göre Ayarlanmış Getiri (%) <sup>*</sup>	Spredin Başabaş Noktasından Baz Puan Olarak Değişimi <sup>**</sup>
	10			AA (OECD)		10				
Basel I		20	1.6	6.3			20	1.6	6.3	
Standart		20	1.6	6.3	-		20	1.6	6.3	-
İleri Ölçüm		7	0.6	16.7	-6		0	0	-	-
	100			BBB (OECD üyesi olmayan)		100				
Basel I		100	8.0	12.5	-		20	1.6	62.5	
Standart		50	4.0	25.0	-50		20	1.6	62.5	-
İleri Ölçüm		40	3.2	31.3	-60		10	0.8	125.0	-50
	400			BB (OECD üyesi olmayan)		400				
Basel I		100	8.0	50.0			20	1.6	250.0	
Standart		100	8.0	50.0	-		50	4.0	100.0	+600
İleri Ölçüm		379	30.3	13.2	+1115		60	4.8	83.3	+800
	700			B (OECD üyesi olmayan)		700				
Basel I		100	8.0	87.5			20	1.6	437.5	
Standart		100	8.0	87.5	-		100	8.0	87.5	+2800
İleri Ölçüm		630	50.4	13.9	+3709		400	32.0	21.9	+13300

\* Riske göre ayarlanmış getiri, 100 / her yüz dolar için libor üzerinde düzenleyici sermaye gereksinimini ifade eder.

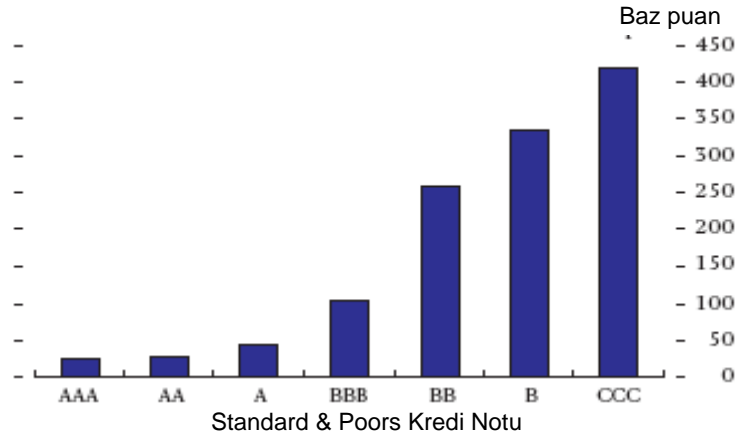
\*\*Basel I uygulaması dahilinde riske göre hesaplanmış sermaye gereksiniminin spred üzerinde baz puan olarak meydana getirdiği hareket miktarı. Başabaş noktasındaki spred değişimi, her 100 dolar için hesaplanmış sermaye gereksiniminin Basel I, standart ve ileri ölçüm yöntemleri arasındaki spred farklarını gösterir.

<sup>∞</sup> İkinci seçenek risk ağırlığının ilgili bankanın bağımsız derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesine dayanır

Kaynak: Reisen (2001:18)

Hayes ve diğ. (2002), Yeni Uzlaşa ile gelişmekte olan ÷lkeler için hesaplanacak düzenleyici asgari sermaye gereksiniminin, ekonomik sermaye düzeyini geçerek kredi arzı ile kredi maliyetlerini etkilemesinin söz konusu olabileceğine vurgu yapmış, bu durumdaki ÷lkelere uluslararası bankaların kredi arzının daralabileceğini belirtmişlerdir. Böylece borçlanma maliyetlerinin yükselmesi kaçınılmazdır. Ancak, aşağıda yer alan Grafik 2'de görüldüğü üzere, bankalar tarafından verilen sendikasyon kredilerine ilişkin LIBOR baz puanları ile karşı tarafın kredi notları arasındaki ilişki karşılaştırıldığında, kredilerin fiyatlamasının zaten risk primi ilave edilerek belirlendiği gör÷lmektedir. Bu nedenle, Hayes ve diğ. (2002), gelişmiş ölçüm yaklaşımları ile gelişmekte olan ÷lkeler için hesaplanacak düzenleyici sermaye gereksiniminde meydana gelecek artışın, söz konusu ÷lkelere açılan kredilerin fiyatlamasını savunulduğu kadar keskin bir şekilde yükseltmese de, kısmen etkileyeceğini ifade etmektedirler (Hayes ve diğ., 2002:113).

**Grafik 2. Sendikasyon Kredilerinde LIBOR Baz Puanlarının Kredi Notu ile İlişkisi**



**Kaynak:** Hayes ve diğ. (2002:113)

Yine Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ÷lkelerin uluslararası piyasalardan aldığı krediler üzerine etkisini Metzger (2003:53-56) yaptığı çalışmada üç ana başlık altında toplamıştır:

a. Fiyat Etkisi (price effect): Derecelendirme notu düşük olan kredi müşterileri için bankaların daha fazla sermaye tutması gerektiğinden borçlanma maliyetlerinin artması beklenir. Derecelendirme notu yüksek borçluların daha düşük faizle kredi bulması ancak kredi piyasasının tam rekabet koşulları içerisinde çalışıyor olmasıyla mümkün olabilir. Genel olarak bakıldığında gelişmekte olan ÷lkelerin kullanabilecekleri fonların faizlerinin nisbeten yükselmesi beklenmektedir.

b. Yapısal Etki (structural effect): Uluslararası bankaların yüksek derecelendirme



notuna sahip ülke ve müşterilere daha fazla yönelmesi ile birlikte bu müşterilere sunulan kredi arzının ve kredi çarpanının artması beklenmektedir.

c. Miktar Etkisi (quantitative effect): Borçluların derecelendirilmesine göre sermaye yeterliliğinin değişmesi miktar etkisi doğuracaktır. Kredi arz eğrisinin esnek olduğu varsayımı altında, artan faiz oranları neticesinde Basel II'nin düşük dereceli müşterilere sunulan kredi arzını düşürmesi beklenmektedir.

Thaker'a (2004:6) göre, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinde artışların olması ve gelişmekte olan ülkelere sermaye akışının azalması, bu ülkeleri çeşitli şekillerde etkileyecektir. Örneğin, sermaye girişinin azalması ve yüksek fonlama maliyeti, bu ülkelerin gelecekteki kredi notlarını da olumsuz etkileyecek ve bir kısır döngü oluşacaktır. Gelişmekte olan ülkelere yüksek maliyetle borç verilmesi, sonuçta bu ülkelerdeki işletmelerin borçlanma maliyetlerine de yansıtacak ve yüksek borçlanma maliyetleri nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerdeki işletmeler, gelişmiş ülkelerdeki işletmelere göre dezavantajlı duruma düşeceklerdir (Thaker, 2004:6). Kısaca, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin faiz oranlarının artması ve verilen kredilerin azalması, bu ülkelerin gelişmeleri ve büyümeleri üzerinde olumsuz etkiye yol açacaktır (Gottschalk ve Griffith-Jones, 2006; Griffith-Jones, 2007).

Ayrıca, Claessens ve Embrechts (2002), içsel derecelendirme yöntemlerinin yaygınlaşmasının, BBB ve üzeri derecelendirme notuna sahip ülke, banka ve şirketlerin daha fazla borçlanma imkânı bulmasını sağlarken; BBB'nin altında dereceye sahip olanların kredi arzında azalma ile karşı karşıya kalmalarına neden olacağını savunmaktadırlar. BBB ve altındaki notların daha çok gelişmekte olan ülkelere ait olması sebebiyle uluslararası bankaların bu ülkelere olan fon arzını azaltacaklarını ileri sürmüşlerdir (Claessens ve Embrechts, 2002).

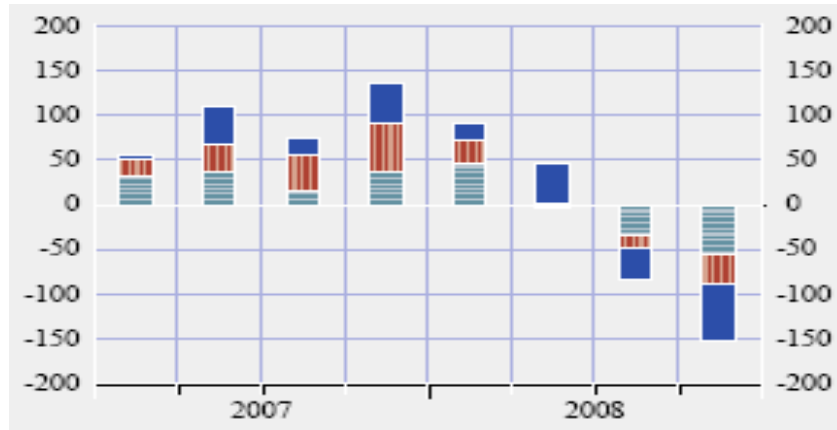
Buna ilaveten (Keefe, 2005), Uzlaşî'da yer alan her iki yaklaşımdan hangisi uygulanırsa uygulansın gelişmiş ülkeler tarafından derecelendirme notu çok düşük gelişmekte olan ülkelerle fakir ülkelere verilen kredilerin risk ağırlıkları çok yüksek bir dereceye tekabül edeceğinden, uluslararası bankaların bu yüzden portföylerinde derecelendirme notu diğerlerine göre daha iyi seviyede olan banka ve kurumlara yöneleceğini, bu durumun zaten sermaye hareketlerinden yetersiz derecede nasıplenen söz konusu ülkelere verilen kredilerin maliyetini arttıracığını ve hacminin azalmasına neden olacağını savunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen çalışmalar ve sunulan tespitler ışığında Avrupa Birliği ülkelerinin

Ocak 2007 tarihinden itibaren Uzlaşî'yı uyguladıklarından yola çıkarak aşağıdaki Grafik 3'te yer alan gelişimin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Buna göre, Uzlaşî'ya geçiş tarihi olan Ocak 2007 tarihinden 2008 yılı başına kadar gelişmekte olan ekonomilere verilen kredilerde bir azalma yaşanmadığı, bilakis 2007 yılının ortasında söz konusu ülkelere verilen kredilerin miktarında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. Fakat, 2008 yılı başından itibaren verilen kredilerde önemli derecede bir azalma yaşanmıştır. Bunun sebebinin AB ülkelerinin Uzlaşî'ya geçişi değil Grafikte yer alan gelişmekte olan ekonomilerin makroekonomik koşullarının kötüleşmesi olduğu ECB tarafından yapılan çalışmalarda belirtilmiştir. Bu yüzden, AB bankalarının söz konusu ülkelere verilen krediler riskli addedilmiştir (ECB, 2009:25). Dolayısıyla, burada yapılan analizde ABD'de 2007 yılının son çeyreğinde başlayan finansal krizin bahsi geçen ülkelere yansımaları da dikkate alınmalıdır.

**Grafik 3. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bankaların Bazı Gelişmekte Olan Ekonomilere Verdiği Kredilerin Değişimi (Milyar Dolar)**

- Latin Amerika ve Karayiplerde yer alan ülkeler (toplam)
- Gelişmekte olan Avrupa ülkeleri (yeni üyeler hariç) (toplam)
- Asya ve Pasifik Bölgesinde yer alan ülkeler (toplam)



**Kaynak:** ECB (2009:25)

Finansal İstikrar Enstitüsü tarafından yapılan çalışmalarda 2009-2015 döneminde Uzlaşî'yı uygulayan ve uygulamayı planlayan 105 ülkenin varlığı dikkate alınıp uzun vadeli değerlendirme yapıldığında, Uzlaşî'nın global anlamda benimsenmesinin, daha güçlü risk yönetim uygulamalarının gelişmekte olan ekonomiler de dahil olmak üzere bütün ülkelere yayılması yönünde bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bütün ülkeler, bankaların risk yönetim sistemlerini değerlendirmelerinde ve şeffaflık ile bilgi paylaşımını artırma faaliyetlerinde Basel II'nin temel ilkelerini ya da bazılarını benimseyici çalışmalar yapmalıdır. Böylece, yatırımcılar ve derecelendirme kuruluşları, gelişmekte olan piyasalardaki bankaların risk profillerini daha iyi kavrama noktasına

geleceklerdir. Bu da, gelişmekte olan piyasa borçlanmalarının bazılarında halihazırda uygulanan risk priminin düşürülmesine yol açabilecektir. Ancak bu şekilde tüm bankalar ve finansal kuruluşlar arasında Uzlaşının nihai hedefi olan ortak oyun alanı tesis edilebilecektir.

### **3.4. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısının Uygulanmasında Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar ve Etkiler**

#### **3.4.1. Gelişmekte olan Ekonomilerde Bankaların Verdiği Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksinimine Etkileri**

Gelişmekte olan ekonomilerin yeni Uzlaşını uygulamaları halinde, önemli bir etkinin, kredi talebinde bulunanların derecelendirme notuna ihtiyaç duymaları veya ulusal bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanmaya başlamaları ile ortaya çıkması beklenmektedir. Bu durumda borçlanmak isteyenlerin borç kapasitesi ve bankanın ayırması gereken yasal sermaye tutarının etkilenmesi söz konusu olacaktır. Gelişmekte olan ekonomilerin, kredi riski ölçümünde standart yaklaşımı uygulamaları halindeki etkiler ile içsel derecelendirme yaklaşımını uygulamaları halindeki etkiler birbirine benzer ve ortak özellikler taşımaktadır. Özellikle, Basel Komite tarafından yapılan çalışmalar ışığında önceki Uzlaşına göre Basel II'nin kredilerin sermaye gereksiniminde dramatik sonuçlar doğurmayacağı, bazı yorumculara göre ise bir takım önemli etkilerinin olacağı ifade edilmektedir. Bu çalışmaların en önemlileri analizlerin çok daha kapsamlı verilere dayandırılarak gerçekleştirilmesi nedeniyle Komite tarafından yapılan sayısal etki çalışmalarıdır.

Basel II Uzlaşısının içerik olarak sadece sermaye gereksinimine yönelik hususlar içermeyip bütünsel olarak analiz edildiğinde, kurumsal yapıda değişim ve özünde bankacılık sektörü olmak üzere tüm finans piyasalarında uygun bir altyapının oluşumunu gerektirmesi nedeniyle, gelişmekte olan ülke ekonomisinin ulaşmış olduğu seviye Uzlaşının etkisini belirleyecek bir unsurdur. Risk ölçüm sistemleri için geçmişe yönelik veri tedariki, ileri teknolojik uygulamalar, derecelendirme kuruluşlarının bulunması ve kredilendirilecek şirketlerin kayıtlarının sağlıklı olması ile kurumsal yapılarının uygunluğu gibi faktörler Uzlaşının uyumunu kolaylaştıracak etkenlerdir (Craig, 2004).

Yeni Basel Uzlaşısında standart yaklaşımın uygulanması söz konusu olduğunda, dışsal derecelendirmenin henüz yaygınlaşmadığı ülkelerde, dışsal derecelendirmenin yaygın olduğu ülkelere göre önemli bir rekabet eşitsizliğinin doğacağı görülmektedir.

Şöyleki, yaklaşım çerçevesinde kredi notu olmayan firmalara kredi verilmesinde % 100'lük bir risk ağırlığı öngörülmektedir. Fakat, içsel derecelendirme yönteminin kullanılması halinde risk ağırlığı güvenilir firmalar için % 20'nin altına kadar düşebilmektedir. Yani bu durum, dışsal kredi notu olmayan ve standart yöntem ile değerlendirilen güvenilir bir firma arasında kredi maliyeti açısından önemli bir maliyet dezavantajı yaratacaktır (Giese, 2002:76).

Uzlaşım'yla birlikte derecelendirme kuruluşlarına gereksinim duyulması ile ilgili Fullani (2005), gelişmekte olan ekonomilerden derecelendirme şirketlerine ilişkin yapılandırmalarını henüz gerçekleştirememiş olanların çoğunda bir çok küçük ve orta büyüklükteki işletmenin, maddi olarak uluslararası rating ajanslarının müşterisi olma imkânını sağlayamayacağına; kredi alanlardan herhangi bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmeyenlerin ise, Basel II standartlarına göre % 100 risk ağırlığına tabi olduğundan, bu durumda ilk olarak % 100 risk ağırlığına tabi tutulan yurtiçi kredilerin miktarında azalma olacağına vurgu yapmaktadır.

Benzer bir durum, derecelendirildiği takdirde gerçekte düşük derecelendirme notu alabilecekken, derecelendirme notu olmayan firmalar için de söz konusu olacaktır. Örneğin, standart yaklaşımın uygulanmasında derecelendirme notu BB- olan bir firmaya verilecek kredide risk katsayısı % 150 olarak belirlenmiştir. Bu türden firmalar ise yaklaşımda hiç derecelendirme notu olmayan firmalar için % 100 risk ağırlığı uygulandığı düşüncesinden hareketle dışsal derecelendirmeden kaçınacaklardır. Her ne kadar bankalar için bu durum maliyet avantajı sağlasa da, uzun vadede kredinin riskini arttıracaktır (Danielson ve diğerleri, 2001:12).

Ayrıca, derecelendirme kuruluşlarının ülke notlarındaki değişimleri anlık olarak değil de gecikmeli olarak takip etmeleri, kredilerin kalitesinde zaman içerisinde oluşabilecek değişimi göstermeyebilecektir (Claessens ve Embrechts, 2002).

**Tablo 30. Basel Komite Tarafından Yapılan 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Bölgesel Bazda Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I'e Göre Değişmeler (%)**

Bölge	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
<b>G 10 Ülkeleri (Büyük Bankalar)</b>		
Sermaye Rasyosundaki Değişim	11	3
Risk Ağırlıklı Varlıklardaki Değişim (Kredi Riski)	0	-7
Sermayede Olacağı Kabul Edilen Yaklaşık Değişim	11	-4
<b>Gelişmekte Olan Piyasalar</b>		
Sermaye Rasyosundaki Değişim	12	4
Risk Ağırlıklı Varlıklardaki Değişim (Kredi Riski)	2	-3
Sermayede Olacağı Kabul Edilen Yaklaşık Değişim	14	1

**Kaynak:** Craig (2004:16)

Craig'in (2004), Basel Komite tarafından yapılan 3. Sayısal Etki Çalışmasındaki sonuçları analiz ettiği çalışmada, yukarıda Tablo 30'da sunulan verileri esas alarak Basel I'e göre Yeni Uzlaşım'da yer alan kredi riski ölçüm yaklaşımlarının, sermaye gereksinimi üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Buna göre, Uluslararası bankaları içinde barındıran gelişmiş ülkelerde IRB uygulamalarında önceki Uzlaşım'a göre sermaye gereksiniminde önemli derecede azalışlar olduğu, bu durumun sermayede düşme yaratarak sermaye yeterliliği rasyosunu arttırdığı, standart yaklaşımda ise hafif bir miktarda artış olduğu tespit edilmiştir. Gelişmekte olan ekonomilerde ise içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulayan bankaların sermaye yeterlilik rasyosunda hafif bir miktarda artış olduğu, standart yaklaşımı uygulayan bankalarda ise önem atfedilmeyecek derecede bir artış olduğu görülmüştür (Craig, 2004:16).

Bunun yanında Yüksel (2005), Basel II'nin kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerinde ortaya çıkaracağı değişikliklerin, kredi fiyatlarına aynı oranda yansımaları beklenmediğini, çünkü bir kredinin fiyatını (faiz oranını) belirleyen çok sayıda değişken bulunduğunu ve sermaye yükümlülüklerinin bunlardan sadece biri olduğuna vurgu yapmakta, sermaye yükümlülüklerindeki değişikliklerin bankaların kredilerinin fonlanmasında kullanacakları sermaye miktarının belirlenmesinde dikkate alındığını belirtmektedir (Yüksel, 2005).

**Tablo 31. Basel Komite Tarafından Yapılan 3. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Varlık Grupları Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşımına Göre Değişmeler**

Yaklaşımlar	Ülke Grupları	Banka Grupları*	Büyük Ölçekli Şirketler (%)	Parekende (KOBİ hariç) (%)	KOBİ (Kurumsal ve Parekende) (%)	Tüm Porföyler (%)
SY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	1	-5	-1	0
		2. Grup	-1	-10	-2	-11
	AB Ülkeleri	1. Grup	-1	-5	-2	-3
		2. Grup	-1	-7	-2	-11
	Diğer Ülkeler	1.ve 2. Grup	0	-4	-1	2
	TİDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-2	-9	-2
2. Grup			-4	-17	-4	-27
AB Ülkeleri		1. Grup	-5	-9	-3	-13
		2. Grup	-5	-18	-5	-27
Diğer Ülkeler		1.ve 2. Grup	-1	-8	1	-3
GİDDY		G-10 Ülkeleri	1. Grup	-4	-9	-3
	AB Ülkeleri	1. Grup	-4	-9	-4	-15

\* 1. Grup bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro'dan fazla ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalardan, 2.Grup bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

**Kaynak:** Yüksel (2005); BCBS (2003)

Basel Komite tarafından 2005 yılında Uzlaşî'nın etkilerini ölçmek amacıyla 3.Sayısal Etki Çalışması yapılmıştır. Çalışmada, varlık grupları bazında Basel I'e göre sermaye gereksiniminde olan değişimler de ölçülmüştür. Söz konusu 3. Sayısal Etki Çalışmasının kullandırılan krediler bazında yukarıda Tablo 31'de yer alan sonuçlarına göre, kurumsal portföye ilişkin sermaye yükümlülüklerinde (daha ziyade gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren firmaların yüksek derecelendirme notlarına bağlı olarak) azalışlar, parekende portföyde daha düşük risk ağırlıkları sebebiyle kurumsal portföyden daha yüksek seviyede azalışlar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede (finansal piyasaları gelişmiş olanların) Basel II'nin genellikle kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerini düşürdüğü sonuçlarına ulaşılmakta ve bu sebeple özellikle parekende kredilerin artması beklenmektedir (BCBS, 2003; Yüksel, 2005:28-29).

Bunun yanında, Basel Komite tarafından 3. Sayısal Etki Çalışmasına benzer şekilde 2006 yılında 5. Sayısal Etki Çalışması yapılmıştır. Tespit edilen sonuçlar 3. Sayısal Etki Çalışmasındaki sonuçlara yakın olmakla beraber, sermaye yeterliliği gereksiniminde, önceki Uzlaşî'ya göre aşağıdaki Tablo 32'den de görüldüğü üzere daha yüksek oranda azalışlar tespit edilmiştir (BCBS, 2006d).

**Tablo 32. Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Yaklaşımlar Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşısına Göre Değişmeler**

Banka Grupları*	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
G 10 1. Grup	1.7	-1.3	-7.1
G 10 2. Grup	-1.3	-12.3	-26.7
AB Ülkeleri 1. Grup	-0.9	-3.2	-8.3
AB Ülkeleri 2. Grup	-3.0	-16.6	-26.6
G 10 Dışında Diğer Ülkeler 1.Grup	1.8	-16.2	-29.0
G 10 Dışında Diğer Ülkeler 2. Grup	38.2	11.4	-1.0

\* 1. Grup bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro'dan fazla ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalardan,

2.Grup bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

G 10 Grubunda 13 Basel Komite üyesi ülke bulunmaktadır.

AB ülkeleri G10 üyesi olan ve olmayanlar da dahil olmak üzere 30 ülke bulunmaktadır.

G 10 Dışındaki diğer ülkeler ise, Avustralya, Bahreyn, Brezilya Şili Endonezya, Peru ve

Singapur bulunmaktadır.

**Kaynak:** BCBS (2006d:2)

Basel Komite tarafından yapılan 5. Sayısal Etki Çalışmasının varlık grupları bazında önceki Uzlaşî'ya göre sermaye gereksinimindeki değişim aşağıda yer alan Tablo 33'de sunulmuştur. Buna göre, söz konusu Tablo'da yer alan veriler incelendiğinde genellikle banka ve ülke alacaklarında önceki Uzlaşî'ya göre hafif bir miktarda artış olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise daha önce banka aktiflerinde söz konusu varlıkların

risk ağırlığı “0” iken Yeni Uzlaşîyla daha yüksek bir oranla değerlendirilmesidir. Fakat buna rağmen sermaye gereksiniminde önemli derecede bir artış kaydedilmemiştir. Göze çarpan diğer bir önemli unsur ise yeni Uzlaşîyla perakende kredilerin sermaye gereksiniminde önceki Uzlaşîya göre önemli derecede azalışlar olduğudur (BCBS, 2006d).

**Tablo 33. Basel Komite Tarafından Yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Varlık Grupları Bazında Sermaye Yükümlülüklerinde Basel I Uzlaşısına Göre Değişmeler**

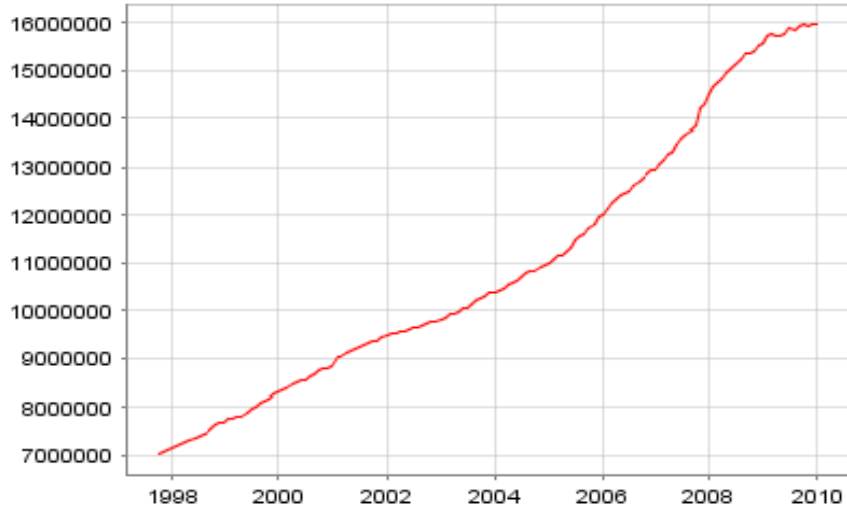
Yaklaşımlar	Ülke Grupları	Banka Grupları*	Büyük Ölçekli Şirketler (Kurumsal (%))	Bankalar (%)	Ülkelerden Alacaklar (%)	Kurumsal KOBİ (%)	Parekende (KOBİ hariç) (%)	KOBİ (Parekende) (%)	Tüm Porföyler (%)
Basel I'e göre SY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	0.9	1.5	0.2	-0.2	-7.1	-0.4	1.7
		2. Grup	-1	0.2	-0.1	-0.1	-9.0	-1.2	-1.3
	AB Ülkeleri	1. Grup	-0.3	1.8	0.4	-0.4	-9.0	-0.9	-0.9
		2. Grup	-0.6	-0.7	0.1	0.2	-10.6	-1.7	-3.0
	G-10 Dışında Diğer Ülkeler	1. Grup	0.4	1.2	0.1	0.0	-4.1	0.0	1.8
		2. Grup	-0.2	2.3	14.3	-0.1	-3.2	-0.8	38.2
Basel I'e göre İDDY	G-10 Ülkeleri	1. Grup	-5.0	0.4	1.3	-1.3	-8.1	-1.4	-4.5
		2. Grup	-4.5	0.1	0.6	-2.2	-17.3	-3.3	-14.1
	AB Ülkeleri	1. Grup	-4.0	-0.2	0.9	-1.3	-8.9	-2.0	-7.5
		2. Grup	-3.6	0	0.5	-2.4	-20.0	-4.0	-18.0
	G-10 Dışında Diğer Ülkeler	1. Grup	-4.3	0.2	0.1	-3.3	-15.2	-1.1	-20.7
		2. Grup	-4.1	-0.9	0.1	2.5	6.5	0.1	-5.4

\*Bankalar ve bulunduğu ülkeler ile ilgili açıklamalar yukarıda yer alan Tablo 32 ile aynıdır.

**Kaynak:** BCBS (2006d)

Uzlaşî'nın uygulandığı tarihten itibaren Avrupa Birliği ülkelerinde kullanılan kredilerin artış ve azalışlarının incelenmesi, çalışmamıza yapacağı katkı nedeniyle yararlı olacaktır. Avrupa Birliği Merkez Bankası kayıtlarından alınan verilere göre şekillendirilen Grafik 4 aşağıda sunulmuştur. Bu çerçevede Uzlaşî'nın uygulamaya geçmesinden sonra Birlik ülkelerinde bankalar tarafından verilen kredilerde bir azalma yaşanmadığı söylenebilir. ABD'de yaşanan krizin etkisiyle 2007 yılının ikinci yarısından itibaren bankaların kârlılıklarının düşmesine rağmen, Birlik ülkelerinde Uzlaşî'nın uygulanması nedeniyle sermaye yeterlilik rasyolarında iyileşmeler yaşanmıştır. Bunun sebebi sermaye stoklarının yapılan ilavelerle artırılmasıdır (ECB, 2009).

#### Grafik 4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Yurt İçi Kredilerin Gelişimi



Milyon Euro

**Kaynak:** ECB (2010a)

Birlik Ülkelerinin Uzlaşî'yı Ocak 2007 tarihinden itibaren uygulamaya başladığı dikkate alınarak seçilmiş bazı kredi türlerinde kullanım miktarının yıllar itibariyle gelişimi aşağıda yer alan Tablo 34'de sunulmuştur. Bu çerçevede, Uzlaşî'ya geçişten sonra 2008 yılı sonunda herhangi bir kredi türünde azalma yaşanmadığı, fakat kredilerin artış hızında azalma olduğu söylenebilir. Yine burada da kredilerin toplam kullanım miktarındaki gelişiminde, ABD'de 2007 yılının son çeyreğinde başlayan finansal krizin Birlik Ülkelerine olan yansımaları dikkate alınmalıdır (ECB, 2009; ECB, 2010b).

**Tablo 34. Avrupa Birliği Ülkelerinde Seçilmiş Bazı Kredi Türlerinin Yıllar İtibariyle Kullanım Miktarı (AB 27)**

Milyon Euro

Kullanılan Kredi Türleri	2004	2005	2006	2007	2008
Finansal Olmayan Kuruluşlara Verilen Krediler	3.892.806	4.308.139	4.898.991	5.578.577	5.961.497
Konut Kredileri	3.865.263	4.324.488	4.768.022	5.000.995	4.775.157
Tüketici Kredileri	760.008	824.908	877.477	914.209	883.393
Hanehalkına verilen diğer krediler	848.152	862.567	906.039	936.559	937.481
<b>Toplam</b>	<b>9.366.229</b>	<b>10.320.102</b>	<b>11.450.529</b>	<b>12.430.340</b>	<b>12.557.528</b>

**Kaynak:** ECB (2010b)

Ayrıca, Basel II'nin kredi fiyatlarına etki edecek diğer yansımaları olarak bankaların diğer bankalardan kullandıkları fonların miktarında ve fiyatındaki değişimler, operasyonel giderlere doğrudan etkileri ve risk primleri ile kar marjlarına dolaylı etkilerini sıralamak mümkündür. Örneğin, Basel II ile birlikte KOBİ'lerin veya diğer banka müşterilerinin kullandıkları kredilerin fiyatlarında değişmelerin muhtemel olması



gibi, bankaların da diğer bankalardan kullandıkları kredilerin miktarında ve fiyatında değişmelerin olması da muhtemeldir. Benzer şekilde bankaların Basel II'yi uygulayabilmek için katlanacakları operasyonel giderlerin de kredi fiyatlarına yansıtılması muhtemeldir. Bu maliyetler, bankanın mevcut altyapısının yeterliliğine, Basel II'de hangi ölçüm yaklaşımını kullanacağına ve Basel II'ye geçiş için öngörülen zaman kısıtına göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca, maliyetlerdeki artış veya azalışların ne kadarının müşteriye ne kadarının bankaya yansıtacağı ve kâr marjlarındaki değişikliklerin boyutu, sektörde ileriki yıllarda ortaya çıkacak rekabet koşulları (bankalararası ve bankalar ile diğer finansal araçlararası) ile de yakından ilişkilidir (Yüksel, 2005).

Basel II'nin kredi fiyatlamasına dolaylı olarak etkilerinin olacağı en önemli alan kredilere ilişkin risk primlerindeki değişikliklerdir. Basel II'de kredi fiyatlamasına ve risk primlerinin belirlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, Uzlaşa ile birlikte hız kazanacak olan risk yönetimi alanındaki gelişmelerle, bankaların işlemleri nedeniyle maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçecekleri, bu ölçüm sonuçlarını karar alma sürecinde daha fazla dikkate alacakları ve maruz kalınan riskleri işlemlerin fiyatlandırılmasında daha etkin bir şekilde kullanacakları düşünülmektedir. Bu sebeple, bankaların risk yönetimi fonksiyonları geliştikçe risk priminin öneminin artacağı tahmin edilmektedir. Bu da bankaların müşterilerini ve işlemlerini, risklilik düzeylerini dikkate alarak daha fazla ayırtırmaya tabi tutmaları ve fiyat farklılaşmalarının daha belirgin olması sonucunu doğuracaktır (Yüksel, 2005).

Sonuç olarak, kredi fiyatlarını belirleyen fazla sayıda değişkenin olduğu dikkate alındığında, kredi faizlerinin genel seviyesinde ortaya çıkabilecek değişikliklerin Basel II'nin yanında diğer değişkenlere de (örneğin makroekonomik değişkenler veya yabancı kaynak maliyeti, operasyonel maliyetler vb.) bağlı olduğu, Basel II'nin ise farklı risklilik düzeyine sahip firmalar için kredi fiyatlarının görece olarak daha fazla farklılaştırmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

#### **3.4.2. Bankaların KOBİ'lere Sağladığı Kredilere Etkileri ve Bu Kredilerin Bankaların Sermaye Gereksinimine Yansıması**

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde özel önem taşımaktadır. Bu önem özellikle zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha da artmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler, tüm dünyada küçük ve orta büyüklükteki işletmelerine önem vermekte ve bu işletmelere yönelik politikalar üretmektedirler. Çünkü, söz konusu ülkelerin ölçeğine göre işletme dağılımlarına bakıldığında ortalama yüzde 98'inin KOBİ'lerden oluştuğu görülmektedir (Karpaz Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008; Aras, 2007b).

**Tablo 35. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kobi'lere İlişkin Oranlar (Yüzde)**

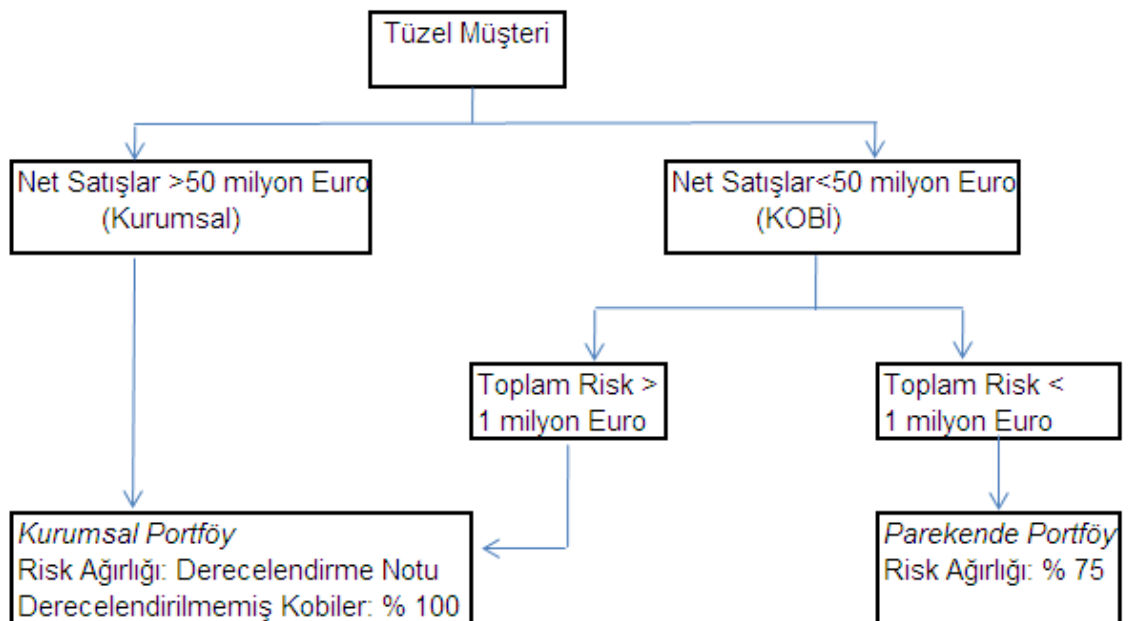
Ülkeler	Toplam İşletme Sayısına Oranı	Kredilerden Aldığı Pay
ABD	97,2	43
Almanya	99,8	35
Japonya	99,4	50
İngiltere	96	26
Fransa	99,9	30
Hindistan	98,9	15
Türkiye	98,9	10

**Kaynak:** Aras (2007b:4)

Basel II ile birlikte gelen risk odaklı kredi fiyatlamasının KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansiyacaktır (Uz ve diğ., 2004:iv).

Önceki Uzlaşım'da, özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'de bu yapı tamamen değişmiştir.

**Şekil 11. Basel II Uzlaşımı'nda KOBİ Kredilerinin Ayrımı**



Şekil 11'de görüldüğü üzere Yeni Uzlaşım'da yıllık satış cirosu 50.000.000.-Euro'nun altında olan firmalar Küçük ve Orta Boy İşletme (KOBİ) olarak değerlendirilmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanması sürecinde ele alınmak üzere, KOBİ'lerin kullandığı 1.000.000.-Euro'dan daha düşük limitli krediler Komitece "parekende krediler" kapsamına konulmaktadır. Kurumsal kredilere yönelik risk ağırlıkları, derecelendirme kuruluşlarının kredi notu veya bankalarca içsel derecelendirme sonucu oluşturulan öngörüler ile belirlenirken, parekende krediler için bu oran % 75 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, Yeni Uzlaşım parekende kredi kullanmak durumunda kalacak kurumsal yapıları gelişmeyen KOBİ'ler için önemli yükler getirmektedir (Yayla ve Kaya, 2005:16).

Gelişmekte olan ekonomilerde, Yeni Uzlaşım'ın tanımladığı KOBİ statüsüne giren çok fazla sayıda kuruluş bulunmadığı ve Uzlaşım'da yer alan toplam 50 milyon Euro'luk satış cirosuna ulaşan ya da 1 milyon Euro'dan fazla tutarda kredi kullanan firma sayısının düşük olduğu malumdur. Bu yüzden, bahsi geçen ekonomilerde ve düşük gelir düzeyindeki ülkelerde yer alan KOBİ'lere kullandırılan kredilerin genellikle parekende statüde değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.

Bu kapsamda, mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri Basel II tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel II'deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen ratingler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir.

Yeni Uzlaşım'yla derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Eğer firmanın rating notu varsa ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ve Türkiye'de firmaların büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Üst denetçi mercii bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir (Uz ve diğ., 2004:8).

Aynı zamanda, Basel II'ye uyumlu birlikte firmaların dışsal derecelendirmeye tabi tutulmaları ve şeffaflaşmaları neticesinde gelişmekte olan ülkelere yabancı sermayenin girişi ile birlikte yurtdışı borçlanma maliyeti de düşecek ülke notları daha iyi seviyelere gelebilecektir. Bu takdirde, kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlıkları indiğinde, bankaların daha az sermaye tutmaları neticesinde kredi faiz oranlarında ciddi düşüşler olabilecek ve bu da kredi kullanan firmalara büyük avantajlar sağlayabilecektir.

Altman ve Sabato (2005), yaptıkları çalışmada; ABD, İtalya ve Avustralya'da bulunan KOBİ'lere ait verilerden yola çıkarak ve bu alanda diğer Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalardan faydalanarak Yeni Uzlaşımın KOBİ'lere etkisini incelemiştir. Aynı zamanda çalışmada, KOBİ'lere kullanılan kredilerin firmaların satış hacmi esas alınarak kurumsal ve perakende kredi ayrımı yapılmış ve bankaların sermaye yeterliliğine etkileri incelenmiştir. Buna göre, eğer bankaların KOBİ'lere kullandırdıkları krediler perakende portföyde yer alırsa önemli bir şekilde düşük sermaye gereksiniminden dolayı avantaj doğduğu; fakat bankalar ileride gelişmiş içsel ölçüm yaklaşımlarını kullanmak zorunda kaldıklarında, KOBİ'leri genel bir havuzda toplu olarak değerlendirmeye tabi tutacaklarından, bu takdirde sermaye gereksiniminin artacağı bulgularına ulaşmışlardır. Çalışma sonuçları, kurumsal statüde değerlendirilen KOBİ'lerin ise Basel I Uzlaşımındaki sermaye gereksinimine göre bankaların sermaye ihtiyacını biraz daha fazla artıracığı yönünde bir tespiti ulaştırmıştır. Bu durumda, yapısı uygun olan birçok bankanın sermaye gereksinimini; KOBİ'lerin bazılarını kurumsal bazılarını da perakende portföyde karışık sınıflandırmaya tabi tutacak şekilde hareket etmeleri ile daha ideal seviyede ayarlamaları mümkün olacaktır (Altman ve Sabato, 2005:1).

Ayrıca, söz konusu çalışmada Altman ve Sabato (2005), bankaların standart yaklaşımı uygulamaları halinde % 8'lik sermaye yeterliliği seviyesini koruyabilmeleri için KOBİ portföylerinin en az % 20'sini perakende portföy olarak sınıflandırmaları gerektiğini; gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımını uygulamaları halinde ise daha düşük sermaye yeterliliği seviyesine tabi olabilmek için, KOBİ portföylerinin en az % 40'ını perakende olarak sınıflandırmaları gerektiği bulgularına ulaşmışlardır. Genel olarak Basel II Uzlaşımı ile hedeflenen risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi amacının, bankaların KOBİ kredileri uygulamalarında, KOBİ'leri perakende müşteri olarak değerlendirmeye tabi tutma yönünde teşvik edeceği düşünülmektedir (Altman ve Sabato, 2005).

Griffith-Jones ve Spratt (2002:5) tarafından yapılan çalışmada gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin ekonomide "büyüme motoru" olarak rol aldığı ve farklı bir risk profiline sahip olduğu ve yine buldukları ülkenin de farklı bir risk profili taşımasından dolayı, söz konusu iki hususun birleşmesi halinde, Uzlaşî'nın KOBİ'lere kullandırılan kredilerin maliyetinde artış ve hacminde önemli düşüşler yaratacağı, bu durumun ekonomiye önemli yansımalarının olacağına vurgu yapılmıştır.

Buna ilaveten, gelişmekte olan ekonomilerin önemli sorunlarından biri de KOBİ'lere yönelik yeterli ve güvenilir istatistiki bilgilerin olmayışıdır. Veri yetersizliği söz konusu ekonomilerdeki bankaların kısa sürede içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmalarını zorlaştıracaktır. Oysaki standart yaklaşıma göre kredi derecesi yüksek olarak derecelendirilmiş KOBİ'ler, içsel derecelendirme metodunun uygulanarak derecelendirilmeleri durumunda daha uygun faiz oranları ile kredilendirilebileceklerdir (Emir, 2008:290).

Bu alanda yapılan çalışmalar ve yukarıda ifade edilen hususlardan yola çıkarak gelişmekte olan ekonomilerde özellikle bir önceki konuda yer alan Basel Komite tarafından yapılan Sayısal Etki Çalışmaları (Bknz. Tablo 31, Tablo 33) ışığında KOBİ statüsünde olan firmaların gerek kurumsal gerekse perakende kredi kullanımlarında bankaların sermaye gereksiniminin önceki Uzlaşî'ya göre azaldığı, bu açıdan Uzlaşî'nın KOBİ'lerin kredi talepleri üzerinde önemli bir baskı oluşmayacağı düşünülmektedir. Fakat, buradan Basel Komitenin tespitlerinin tüm gelişmekte olan ülkeler için geçerli olacağı sonucuna ulaşmak çok iyimser bir yaklaşım olacaktır. Zira, gelişmekte olan ülkelerde yer alan KOBİ'lerin çoğunun genel olarak özelliklerinin gelişmiş ülkelere göre, ölçek olarak çok daha küçük, daha az özkaynağa sahip, birçok varlığının kayıt dışı olduğu, kısa şirket geçmişi ve tarihi ile az gelişmiş raporlama kültürüne sahip oldukları görülmektedir. Bu nedenle, bahsi geçen ülkelerde yer alan KOBİ'lerin Uzlaşî'da belirlenen düzenlemelere uyum sağlamada çeşitli güçlüklerle karşılaşacakları, mevcut kurumsal yapılarını değiştirmeleri gerektiği, uluslararası bankacılık alanında KOBİ'lerle ilgili tanımlamayı dikkate alarak hem yurt içi hem de uluslararası rekabete uyum sağlayabilmek için gerekli çalışmaları yapmaları önem arz etmektedir. Söz konusu firmaların büyümelerinde en önemli ihtiyacın ucuz kaynak kullanımı olduğu dikkate alındığında Uzlaşî'ya uyum için hazırlıklar hem ülke otoriteleri hem de kendileri açısından ivedi olarak başlatılmalıdır.

### 3.4.3. Gelişmekte Olan Ekonomilerin İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları Uygulaması Durumunda Doğabilecek Olası Etkiler

Gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde, mikro-finansman kuruluşları, perakende kredi veren küçük kuruluşlar ve kooperatif bankaları gibi ölçek büyüklüğü küçük olan bankalar önemli bir yer kapsamaktadır. Bu bankaların, büyük ölçekli bankalara göre karşılaştırmalı en önemli özelliği, yakın ilişki kurdukları veya belirli bir alanda toplanan, diğer bir tabirle, segmentasyonu farklı olan müşterilerle çalışmaları neticesinde, müşterileri hakkında aşırı bilgi sahibi olmalarının yarattığı avantajı kullanmalarındır. Yakın ilişki sayesinde müşteri hakkında edinilen bilginin sağladığı avantaj, anılan bankaların sermaye artırımını gerçekleştirilememeye dezavantajını dengelemektedir. Söz konusu ölçek ve yapıdaki bankalar için Uzlaşî'nin karmaşıklığı ve maliyetini karşılamak, Uzlaşî'nin getireceği potansiyel faydalarından daha önde gelen bir unsur olabilecektir. Belirtilen türden bankaların üzerinde aşırı yük oluşturulmaması konusunda genel bir anlayış birliğinin var olduğu söylenebilir. Bu yüzden konu hakkında Marshall (2007), bir politika kararı verilecek olursa, söz konusu bankalar için Uzlaşî'da yer alan basitleştirilmiş standart yaklaşımın uygulanmasının en iyi tercih olacağını vurgulamakta; büyük ölçekli bankaların ise standart yaklaşımı uyguladıktan sonra içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulamak için çalışmalar yapmalarını önermektedir (Marshall, 2007).

Standart yaklaşıma göre daha karmaşık teknik ve hesaplamaların kullanımını gerekli kılan içsel derecelendirme yaklaşımlarının gelişmekte olan ekonomilerde uygulamaya geçirilmesi ve hazırlık süreci çeşitli sorunları beraberinde doğuracaktır. Şöyle ki, içsel derecelendirme yaklaşımında düşük temerrüt olasılığına sahip müşterilerin (ülke, banka ve şirket) fonlanması yasal sermaye gereksinimini ciddi ölçüde azaltmakta, yüksek temerrüt olasılığına sahip müşterilerin fonlanması ise sermaye gereksinimini arttırmaktadır. Bu nedenle, içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan bankalar kredi verirken daha seçici davranacaklar ve yüksek temerrüt olasılığına sahip müşterilere kredi vermekten kaçınacaklardır (Yayla ve Kaya, 2005:36).

Bunun sonucunda derecelendirme notu düşük olan müşteriler standart yaklaşımı kullanan yerli veya yabancı bankalar tarafından fonlanacak ve müşteri piyasası belirgin bir şekilde bölünecektir. Derecelendirme notu düşük olan firmaların sayısının gelişmekte olan ekonomilerde yoğun olduğu düşüncesinden hareketle, bu ülkelerin müşteri piyasalarında daha fazla bölünme yaşanacaktır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalardan içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan

uluslararası bankalar, piyasada hissedilebilir bir ağırlığa sahiplerse böylelikle “cherry pick” olarak tabir edilen piyasanın en iyi bölümünü elde edebileceklerdir (Griffith-Jones, 2007; Tonveronachi, 2007).

Bu itibarla, söz konusu ekonomilerde yerleşik derecelendirme notu düşük olan müşteriler ya yüksek fonlama maliyetlerine ve muhtemelen daha düşük hizmet kalitesine katlanacaklar ya da notlarını artırma yönünde politikalara ağırlık vereceklerdir (Yayla ve Kaya, 2005:36).

Ayrıca, içsel derecelendirme yaklaşımlarının gelişmekte olan ülke ekonomilerinde uygulanmasının gerek bankalar gerekse düzenleyici otorite açısından bir maliyeti bulunmaktadır. Söz konusu ülkelerde bulunan bankaların, uluslararası bankalar veya bunların bulunduğu ülkelerin düzenleyici otoriteleri ile aynı maddi imkânlarla sahip olması mümkün değildir. Bu nedenle, eldeki imkânlar ölçüsünde Uzlaşî'nin getireceği fayda ve maliyet analizi yapılarak Uzlaşî'da yer alan yaklaşımların uygulanması önem arz etmektedir (Tonveronachi, 2007).

Spratt ve Griffith-Jones (2001) tarafından yapılan ve yukarıdaki konularımızda bahsi geçen çalışmanın diğer sonuçlarından biri de, Uzlaşî'nin gelişmiş (risk düzeyi düşük) ülkelerdeki güçlü ve büyük ölçekli bankalara daha büyük yararlar sağlamanın beklendiğidir. İleri ölçüm yaklaşımlarının yüksek maliyetli ve oldukça karmaşık süreçler içerdiğine ve bu nedenle kullanım zorluklarına değinilen çalışmada, gelişmekte olan ülke bankalarına, içsel ölçüm yaklaşımlarının uygulama sonuçları bütünüyle ortaya çıkana kadar standart yaklaşımı kullanmaları önerilmektedir (Griffith-Jones ve Spratt, 2001). Ayrıca, Sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılan katsayı ve formüllerin gelişmiş ülke koşullarına göre kalibrasyonlarının yapıldığı, gelişmekte olan ülkelerde Uzlaşî'nin kullanılmasıyla sermaye yeterlilik oranlarını gelişmiş ülkelerinkinden farklı şekilde ve daha ziyade azalması yönünde etkileyeceği beklenmektedir (Griffith-Jones, 2007; Aziz, 2008).

Fischer (2002), gelişmekte olan ülke ekonomilerinde zaman içerisinde içsel derecelendirme yaklaşımlarına geçildiğinde ise, yerli bankaların rekabet şartları düşünülerek farklı uygulamaya gidilmemesini, düzenleyici kuruluşlarla bu alanda uluslararası işbirliğine giderek uygulama birliğinin sağlanması ve standartların yeknesak olarak uygulanmasını teminen, Uzlaşî'nin ortak oyun alanı yaratılması hedefiyle çelişmeyecek şekilde hareket edilmesini önem arz eden hususlar olarak vurgulamaktadır.

Yine Fischer (2002:6), Basel II Uzlaşısı'nı uygulayan özellikle gelişmiş piyasalarda faaliyet gösteren büyük uluslararası bankaların operasyonel riskin hesaplanmasında daha ziyade ileri ölçüm yaklaşımlarını tercih etmelerinin faydalı olacağına vurgu yaparak, söz konusu bankaların tarihsel operasyonel kayıpları toplamak ve bunları ölçüm yaklaşımlarına göre tanımlamak ve tasnif etmek için yoğun çalışma yapmaları gerektiğini belirtmektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise veri toplama ve analizi için uzunca bir süreye ihtiyaç olduğundan yola çıkarak operasyonel risk ölçümünde söz konusu ülkelerde genellikle temel gösterge yaklaşımını uygulama yönünde bir eğilim olduğu görülmektedir.

#### **3.4.4. Yeni Uzlaşısı'nın Uygulanmasında Gelişmekte Olan Ekonomilerde Kredi Derecelendirme Kuruluşları ile İlgili Gelişmelerin Değerlendirilmesi**

Bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasına değişiklikler getiren Yeni Uzlaşısı'da kredi derecelendirme kuruluşlarına önemli ve yeni bir rol biçilmiştir. Basel II uygulaması ile birlikte, kredilendirmede subjektif değerlendirmelerden çok, objektif faktörlere dayanan kriterlerin benimsenmesi sonucu, kredi sınıflandırma sistemleri ve kredi risk ölçümünün çok daha homojen bir yapıya kavuşmasının sağlanması beklenmektedir (Aras, 2007a:9). Dereceler, kredi kullananların ayrıştırılan kategorilerine göre sermaye yükümlülüğüne ilişkin risk ağırlıklarının tayin edilmesinde kullanılmaktadır. Uzlaşısı'da kredi riskinin hesaplanmasında standart yaklaşımın kullanılması halinde harici kredi derecelendirme kuruluşunun verdiği kredi notuna tekabül eden risk ağırlıklarına göre hesaplama yapılmaktadır (Elkhoury, 2008:2). Bankalar, kredi verecekleri müşterilerinin kredi derecelerini baz alıp ona göre karar vereceklerinden, bu kapsamda dışsal derecelendirmenin önemi artacak ve söz konusu kuruluşların oluşumu ve yapılandırılması süreci doğacaktır. Dolayısıyla kredilendirmenin daha az sermaye gereksinimi ile yapılması için karşı tarafın bir dışsal ratinge sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede, derecelendirilen firmaların varlığı önem arz etmektedir, örneğin, derecelendirmenin en yaygın olduğu ABD'de S&P 500'e kayıtlı işletmenin yaklaşık yüzde 94'ü dışsal ratinge sahiptir. Buna karşılık, Avrupa'da çok daha farklı bir tablo mevcuttur. Öyle ki, DAX-30'a kayıtlı işletmelerin yalnızca yüzde 53 kadarı derecelendirilmiştir (Giese, 2002: 76). Gelişmekte olan ekonomilerde ise uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilen firma sayısı çok sınırlıdır. Örneğin, Balzarotti ve diğ. (2004:17), Arjantin'de 150.000 kuruluştan sadece yaklaşık 150 adetinin bir derecelendirme notuna sahip olduğunu belirtmektedir.

Uzlaşısı'da gelişmekte olan ülke ekonomileri açısından ilgi duyulan en önemli husus



görüldüğü üzere, standart yaklaşımı uygulamaları halinde asgari sermaye yeterliliğini hesaplamak için harici derecelendirme kuruluşlarına duyulan gereksinimin artmasıdır. OECD üyesi olmayan ve gelişmekte olan birçok ülkede, derecelendirme kuruluşları bulunmamaktadır (Bank of Albania, 2005:42). Anılan ülkelerin çoğunda, önceki konularda da ifade edildiği üzere bir çok küçük ve orta büyüklükteki işletmenin maddi olarak uluslararası rating ajanslarının müşterisi olma imkânını sağlayamamaları söz konusu olabileceğinden ve ayrıca, bu ülkelerde derecelendirme kuruluşlarının çok küçük bir orana sahip olması, arz ve talep uyumsuzluğu nedeniyle, derecelendirme hizmetinin fiyatının artmasına yol açabilecek ve özellikle küçük işletmelerin kredi notu alma istekleri maliyet etkisi nedeniyle kırılabilecektir (Fullani, 2005; Thaker, 2004:9). Anılan ekonomilerde birçok kurum ve kuruluşlar ile küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin çoğunun dışsal derecelendirmesinin bulunmaması Uzlaşî'nin bu ülkelerde uygulanmasında önemli bir eksiklik olarak addedilmektedir.

Diğer bir muhtemel risk, derecelendirme kuruluşlarının talebi kendilerine çekmek amacıyla, iyi bir derecelendirme notu vermek için gerçekteki derecelendirme notlarını olduğundan farklı göstermelerinin söz konusu olabilmesi ve bu gibi uygulamaların da derecelendirme sistemine olan güvenilirliği sarsmasıdır (Atiker, 2005:13).

Kredi derecelendirme kuruluşlarının, aynı ülkeye veya aynı işletmeye farklı kredi notu vermeleri, derecelendirme kuruluşları arasında tutarsızlıkların olması Uzlaşî uygulamaya başlandığında önemli bir probleme ve sektörün itibar kaybına neden olarak güvenilirliğini sarsabilecektir.

Ayrıca, dünyada bağımsız derecelendirme kuruluşları (S&P, Fitch, Moody's v.b.) aslında mevcut durumda oligopolistik bir piyasa ortamında faaliyet göstermekte, yeni kuruluşların kabul görüp uluslararası tanınırlık kazanmaları güç gözükmektedir. DefaultRisk (2008) tarafından yapılan incelemede, Mart/2008 tarihi itibarıyla dünya çapında 71 adet derecelendirme kuruluşu bulunduğu ve bunların yaklaşık 50 adetinin gelişmekte olan ülkelerde yer aldığı tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere kredi derecelendirme kuruluşlarının sayısı son derece yetersizdir. Bununla beraber bir diğer önemli sorun, uluslararası piyasalara hakim uluslararası derecelendirme kuruluşlarının gelişmekte olan ekonomilere gelip firmalara kredi derecelendirme işlemlerini yapmaktan kredibilitelerinin zedeleneceği gerekçesiyle kaçınma eğiliminde olmalarıdır. Bu durumda, söz konusu ekonomilerde ulusal nitelikli kredi derecelendirme kuruluşlarına olan gereksinim çok önemli ve ivedi şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bunların sonucu olarak, Basel II Uzlaşîsı ile birlikte para ve sermaye piyasası

oyuncularının derecelendirme taleplerinin artması her ne kadar daha küçük ve çok sayıda yeni kurumun oluşmasına neden olup rekabeti arttıracak olsa da sektörün büyüme potansiyelini olumlu etkileyecektir. Ancak, bağımsız derecelendirme kuruluşlarının bu büyüme ortamında, derecelendirme faaliyetlerinin daha şeffaf olacak şekilde yürütülmesi ile ilgili taleplere cevap vermeleri gerekecektir. Denetim otoritesi onayının alınması, derecelendirme kalitesinin istikrarlı ve yüksek tutulması ile aracılık işlevinden faydalanılması, çaba harcanması gereken diğer hususlar arasında gösterilebilir.

Gelişmekte olan ekonomilerde işletmelerin önemli bölümünün herhangi bir kredi notuna sahip olmadığı ülkelerde dışsal derecelendirmenin gelişmesinin, kısa vadede olanaklı görülmediği ve bu ülkelerde ivedi olarak hazırlık sürecini başlatmaları gerektiği söylenebilir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanmasının zorlukları da dikkate alındığında, Basel II'nin getirdiği bazı yeniliklerin uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça zor olduğu, uygulanırsa dahi tatminkâr neticeler vermeme ihtimali olduğu, Uzlaşî'nin hedefleriyle sağlıklı sonuçlar alınabilmesini teminen uzun vadeye yayılıp sindirilerek uygulanmasının daha verimli olacağı düşünülmektedir (Ayan, 2007).

#### **3.4.5. Gelişmekte Olan Ekonomilerin İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları Kullanmaları Halinde İhtiyaç Duyulan Verilerin Tedarik Edilmesinde Karşılaşılabilecekleri Olası Sorunlar**

Gelişmekte olan ülke bankalarının, standart yaklaşıma göre riske daha duyarlı olan ve bu nedenle yasal sermaye gereksinimini azaltan içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanabilmelerinin önündeki en büyük engel, bu yaklaşımları uygulayabilmek için gerekli verilerin olmayışı veya yetersizliğidir. Bu nedenle, söz konusu yaklaşımların uygulanması için önemli altyapı yatırımlarına ihtiyaç bulunmaktadır (Cole, 2003).

Temel içsel derecelendirme yaklaşımında bankalar, temerrüde düşme olasılığını kendileri hesaplayacaklar ve diğer verileri denetleyici kurumdan alacaklardır. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise, bütün verileri kendi iç sistemlerini kullanarak hesaplayacaklardır. Fakat, aşağıda yer alan Tablo 36'da görüldüğü gibi, temerrüde düşme olasılığı için en az geçmiş 5 yıllık veri ve temerrüt durumunda kayıp oranı için en az 7 yıllık veri gerekmektedir (Cornford, 2007; Yüksel, 2005:35). Gelişmekte olan ülkeler için bu verilerin elde edilip analiz edilmesi Uzlaşî'nin uygulanmasındaki önemli problemlerden biridir (Cornford, 2007). Gelişmekte olan ülkelerde, bu yaklaşımları

kullanmak isteyen bankalar, güvenilir verilerin yokluğu nedeniyle, potansiyel borçlularla ilgili daha tutucu varsayımları yapmak zorunda kalacaklardır. Diğer bir deyişle, “en kötü” durumu varsayacaklar ve bu da kredi fiyatlamasına olumsuz bir şekilde yansiyacaktır. Ayrıca, uluslararası bankalar, verilerin eksikliği nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere ya kredi vermekten vazgeçecek ya da kredi maliyetlerini yükselten daha tutucu bir yaklaşım benimseyeceklerdir (Griffith-Jones ve Persaud, 2005:14; Cole, 2003).

**Tablo 36: İDD Yaklaşımları için Tarihsel Veri Gereksinim Süreleri**

Parametreler	Kurumsal Portföy		Parekende Portföy
	Temel İDD Yaklaşımı	Gelişmiş İDD Yaklaşımı	İDD Yaklaşımı
Temerrüde Düşme Olasılığı	5 yıl*	5 yıl*	5 yıl*
Temerrüt Halinde Kayıp Oranı	-	7 yıl	5 yıl
Temerrüt Halinde Riske Maruz Tutar	-	7 yıl	5 yıl
Derecelendirme Sistemi	3 yıl**	3 yıl**	3 yıl**

\* : 3 yıllık geçiş süreci başlangıcında 2 yıllık veri gereksinimi vardır.

\*\* : 3 yıllık geçiş sürecinde bu gereksinim azaltılabilir.

**Kaynak:** Yüksel (2005:35)

Öte yandan, Yeni Uzlaş’da içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kuralları önemli güçlükler arz etmektedir. Uzlaş’da içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlara uyumu gerçekleştirmeyi tercih eden bankaların bu sürece önemli ölçüde zaman ve mali kaynak yatırması gerekecektir. Diğer taraftan bu kurumlar, temel koşulların ötesine geçmek ve kendi risk derecelendirme sistemlerinde köklü iyileştirmeler yapmak için kritik önemde bir fırsata da sahiptir. Bu süreç aşağıda sunulan şekilde geliştirilebilir (Moody’s, 2007).

- Yeni Uzlaş’da belirlenen içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlara uyum için teknolojik altyapının oluşturulması,
- Borçlu derecelendirme modellerinin farklı sektörlerde uygulanabilmesi için esnek bir yapı kurulması,
- Kredi derecelendirme için gerekli modellerin oluşturulması,
- Güçlü ve merkezi veri saklama kabiliyetini oluşturacak bilgi işlem alt yapısının kurulması.

Buna ilaveten, operasyonel risk ölçümüne ilişkin Uzlaş’ının geleceğe dönük olarak uygulanabilmesinde kurum içi raporlama faaliyetlerinin yürütülmesi için gelişmekte olan

ülke ekonomilerindeki bankaların;

- Operasyonel risk ölçümüne yönelik bilgi üretilmesi,
- Operasyonel etkinlik, verimlilik ve performans ölçümü için raporlama düzenekleri (optimal ölçeği yakalamak amacıyla) ile müşteri verimliliği ölçüm sisteminin kurulumu,
- Risk yönetimi amaçlı bilgi akışını,

sağlayacak düzenleme ve yapılanmaları oluşturmaları gereklidir.

#### **3.4.6. Yeni Uzlaşî'nın Uluslararası Bankalara Rekabet Avantajı Yaratması ve İki Farklı Bankacılık Sistemini Ortaya Çıkarması**

Yeni Uzlaşî kredi riskinin ölçülmesinde daha kompleks ve daha ayrıntılı biçimde düzenlenmiş geniş bir yelpazede yer alan ölçüm yaklaşımı alternatifleri sunmaktadır (AEB, 2003). Basel II içerisinde, Basel I'in aksine, bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunulmaktadır. Basel I'de, tüm bankalar aynı özelliklere sahip bir kredi için aynı tutarda sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Ancak Basel II ile birlikte, farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayacaklardır (Griffith-Jones, 2007).

Basel II ile ilgili gündeme gelen bu problem, standart ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların aynı anda ve bir arada uygulanabilmesi nedeniyle, düzenleyici sermaye arbitrajına yol açma olasılığını doğurmaktadır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan gerek uluslararası gerekse yerli büyük bankalar ile bu yaklaşımı kullanmayan diğer bankalar arasındaki asimetric düzenleyici uygulamalar, sektörde piyasa bölümlenmesine (market segmentation) neden olarak, iki-farklı bankacılık sisteminin oluşumuna yol açabilecektir (Montes-Negret, 2006:53; Tonveronachi, 2007).

Bunun temel nedeni, Uzlaşî'da yer alan yaklaşımların müşteri sınıflandırmasına göre birbirinden farklı miktarlarda sermaye gerektirmesidir. Şöyle ki, daha düşük kaliteli varlıkların risk ölçümünde içsel derecelendirme yaklaşımında standart yaklaşıma göre daha fazla, yüksek kaliteli varlıklarda ise daha düşük sermaye gereksinimi doğmaktadır. Bu nedenle, içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bankalar, yüksek kalitedeki kredileri toplamayı ve daha yüksek kredi notuna sahip borçlulara (genellikle yüksek kredi notlu ülkelerdeki) kredi vermeyi tercih edeceklerdir. Yüksek riskli kredilerin, yeterli tecrübeye sahip olmayan ve daha düşük risk değerlendirme

kapasitesine sahip olan küçük bankalarda toplanması, Yeni Uzlaşî'nın en temel amacı olan ortak oyun alanı yaratılması amacına zarar verecektir (Griffith-Jones, 2007; Fischer, 2002; Mrak, 2003:32). Bunlardan dolayı, içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan uluslararası bankalar ile standart yaklaşımı kullanan yerel bankalar arasındaki veya içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan yerel büyük bankalar ile küçük bankalar arasındaki rekabet dengesi bozulabilecektir (Ergezen, 2006:2).

Benzer şekilde, standart yaklaşımı uygulayan iki bankanın perakende portföylerinin toplam büyüklüğünün farklı olması durumunda, bir kredi müşterisinin kullanacağı kredi tutarının birinci bankanın perakende portföyüne oranı düşük olurken, ikinci banka için bu oran yüksek olabilecektir. Bu da aynı kredinin birinci banka için perakende nitelikli, ikinci banka için ise kurumsal nitelikli bir kredi olması sonucunu doğuracak ve dolayısıyla kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir (Yüksel, 2005:35-36).

Diğer taraftan, önceki konularda da belirtildiği üzere, Yeni Uzlaşî'nın uygulanmasında gelişmekte olan ekonomilerde bulunan bankalar Uzlaşî ile belirlenen yaklaşımları gelişmiş ekonomilere göre daha gecikmeli uygulayacaklardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ekonomilerdeki bankaların bir süre standart yaklaşımı kullanacaklarından daha fazla sermayeye ihtiyaç duyacakları, buna karşın uluslararası faaliyet gösteren bankaların daha az sermaye gerektiren karmaşık içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulayacakları göze çarpan bir husustur. Bahse konu durum nedeniyle ulusal bankaların rekabet gücünün azalacağı, bunun sonucunda ise ulusal bankacılık sektöründe uluslararası bankaların daha baskın olacağı ve hatta ulusal ve uluslararası bankalar arasında birleşme veya satın almaların yaşanacağı bir ortamın oluşması söz konusu olabilecektir (Tonveronachi, 2007).

Ayrıca, daha az seviyede sermaye gereksinimini sağlayıcı düzenlemelerin uygulanması beklentisi, rekabet avantajı da göz önünde bulundurulduğunda, gelişmiş ülkelerde gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının uygulanmasını teşvik edecektir. Bu durum yerli bankalar ile uluslararası yabancı bankalar arasında rekabet dengesizliği yaratacaktır. Söz konusu hususla birçok gelişmekte olan ekonomide karşılaşılabileceğinden, denetim ve gözetim otoritelerinin bankacılık sektörünün hassasiyetlerini düşünerek Uzlaşî'dan soyutlanmadan ulusal tercihler bazında uygulamaya gitmeleri önerilmektedir (Aziz, 2008).

### 3.4.7. Yeni Uzlaşî'nın Uygulanması İçin İleri Teknolojik çözümler ve Yazılımlara İhtiyaç Duyulması

Teknoloji kullanımı bankaların, faaliyetlerinin yapısı gereği ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yüzden, bankalar faaliyet gösterdikleri alan itibariyle yaşanan gelişmeleri de dikkate alarak esnek ve geliştirilmeye açık bir teknolojik altyapı oluşturmalıdırlar (Varlı, 2005:3).

Riskleri ve kayıpları azaltma konusunda yeni teknolojilerin bir fırsat sağladığı dikkate alındığında, Yeni Uzlaşî'yı uygulayarak bu alana yatırım yapan ve teknolojilerini yenileyen kurumların rekabette bir farklılık ve üstünlük sağlamaları olağandır. Bu anlamda, gelişmiş Basel II düzenlemelerinin gerektirdiği yaygın teknolojik sistem değişiklikleri ve Basel II'ye uyumluluk seviyesi, birçok banka üzerinde, kaynaklarını bu alana kaydırma konusunda bir baskı oluşturmaktadır (Canko, 2003:1,2).

Basel II düzenlemelerini oluşturan üç yapısal blok kapsamında, risk yönetim uygulamaları için; kredi, piyasa ve operasyonel risklerin yönetimini bir arada gerçekleştiren entegre risk yönetim sistemine, gelişmiş veri ambarı özelliklerine ve risklerin yönetimine ilişkin verilere hızlı ve sorunsuz erişimi sağlayan özellikler ile raporlama becerilerine haiz risk yönetimine bütüncül bir anlayış getiren bilgi teknolojilerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede, yapılacak teknoloji yatırımları geniş bir alanı etkilemekte, önemli ölçüde kaynağın yanı sıra bir eylem planını gerektirmektedir. Bankaların hali hazırda kullanmakta oldukları bilgi teknolojilerinin, birbirinden farklı istek ve çözümlerden oluşan, önemli ölçüde entegrasyondan uzak yapısı, bu konuda entegre sistemlere olan ihtiyaı arttırmakta, ancak aynı şekilde yatırım maliyetlerini de yükseltmektedir. Fakat yalnızca mevcut sistemlerin sürdürülmesine yönelik teknoloji yatırımlarının birçok kurum için daha negatif etkiye sahip olduğu da tartışmasıdır (Canko, 2003:1-2).

Basel II standartlarına uyum gerekliliği düşünülerek yerel otoritelerin uygulamaya geçişte belirledikleri yol haritalarına göre bankalar fayda-maliyet ilişkisini gözeterek teknolojik altyapılarını ivedi şekilde kurmalıdırlar. Gelişmekte olan ekonomilerdeki bankalar teknolojik altyapının kuruluş sürecinde aşağıda belirtilen esneklik ve iş gereklerini dikkate almalıdırlar, bunlar (Varlı, 2005:7-9):

- İlerideki olası değişim gereklerini ve teknoloji yaşam döngüsünü dikkate alarak esnek, maliyet boyutunu değerlendiren yatırımlar yapılması,
- İş ve teknoloji taraflarının sorumluluklarının netleştirilmesi, projelerin business

departmanları (iş birimi) tarafından üstlenilmesi, IT (Innovation Technologies-Yenileyici Teknolojiler) yani bilgi teknolojileri biriminin aracılık ve destek rolünü alması,

- Operasyonel sistemlerin büyük ölçüde etkilenmesine neden olan koordinasyon eksikliklerinin giderilmesinin sağlanması,
- Teknolojik gereksinimlerin belirlenirken, mevcut teknolojinin uyumunu gerçekleştirmek ve yeni edinimler için dış kaynak kullanımı gerekebileceğinden kaynakların araştırılması, alımı ve uygulama planlamasının yapılması,

olarak sıralanabilir.

Aynı zamanda, Uzlaşî'da yer alan içsel derecelendirme yöntemlerinin kullanımı için uzun zaman serili müşteri bilgilerine sahip olma zorunluluğu (toptan ve perakende kredi müşterileri) bulunduğundan, bunlara ilişkin veri bankasının tutulacağı teknolojik altyapının oluşturulmasına ve bu amaçla (Varlı, 2005:8):

- Tarihsel ve güncel data toplama gereksinimi düşünülerek uygun bilgi işlem sistemlerinin tasarlanıp kurulumunun yapılması,
- Kurum içi müşteri bazında ve risk yönetimi amaçlı yaratılan bilgilerin sürece katılımının sağlanacağı sistemlerin kurgulanması, gerekmektedir.

Uzlaşî'ya geçişin bankalara teknolojik açıdan bir yansıması da, müşteri bilgilerinin tek merkezde toplanma gereksinimini doğurmasıdır. Müşteri bilgilerinin ve işlemlerin merkezileşmesi olarak adlandırılabilir faaliyetle:

- Dağıtık yapıdan merkezi yapıya geçiş ihtiyacı,
- Network, yani ağ altyapılarını genişletme ve geliştirme gereksinimi (bilgileri bütünlük bir yapıda girmek ve yönetmek için, farklı modüller halinde çalışan uygulamaları, çekirdek bankacılık uygulamaları içinde birleştirme), doğmaktadır.

Fakat, gelişmekte olan ekonomilerde birçok bankada, Basel II sürecinin altyapısını teşkil eden müşteri bilgi ve işlemleri arasında ilişki kuracak şekilde tek merkezde toplanmasına yönelik yerel otoritelerin yapılmasını istediği sistemik düzenleme ve değişiklik taleplerine karşılık, uygulamaların bankalardaki yansımasının daha ziyade yarı merkezileşme olarak nitelendirilebilecek seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Şöyle ki, söz konusu ekonomilerde bulunan çoğu bankada bilgi işlem sistem ve teknolojilerinde önemli değişiklik yapılmasını gerektiren düzenlemelerde, müşteri bilgi ve işlemlerinin çoğunun yarı manual ve yarı otomatik şekilde kurgulandığı

görülmektedir. Bunun sebebinin ise, bankaların bilgi işlem sistemlerinin temel yapısını oluşturan ana sistem (core banking systems) yazılım ve donanımlarının eski teknolojileri içeriyor olmasıdır. Köklü teknolojik değişiklikler gerektiren demode yazılım ve sistemler üzerine yapılan kurulumların ise Uzlaşısı ile hedeflenen hususların uygulanmasına uyum sağlaması olanaklı değildir. Müşteri, hesap ve işlem bilgilerine ait veri kütükleri arasında tam olarak ilişki bulunmaması nedeniyle veri işleme teknikleri de tam olarak kullanılamamaktadır. Anılan yapı çerçevesinde risk ölçüm ve tekniklerinin verimli ve gerçekçi olarak işlerliği ile senaryo analizlerine uygunluğunda zorluklar yaşanacağı muhakkaktır.

Diğer bir deyişle, gelişmekte olan ekonomiler açısından da yazılım çözümleri gereksinimi had safhaya ulaşmakta olup, işlenen bilgilerin risk yönetimi karar alma süreçlerinde kullanılabilir yapıda olması gerekmektedir.

Elbetteki tüm bu teknolojik altyapının oluşumu ve kurulumunu sağlayacak sistemlerin günümüz bilgi işlem teknolojileri göz önüne alındığında web tabanlı uygulamalar olması gerektiği aşikardır.

Basel II Uzlaşısı ile belirlenen düzenlemelerin uygulamaya yansıtılmasında teknolojik çözümler tam olarak açık olmadığından, bu konuda düzenleyici otoritelerin uygulamaya dönük açıklamalarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece, bankacılık sektöründe teknoloji çözümlerinin ortaya çıkması kolaylaşacaktır.

Ayrıca, teknolojik çözümlerin uygulanmasında yeterli iç kontrol ve risk yönetimi mekanizmaları da tesis edilmelidir. Denetsel yönden gereksinim duyulan teknolojiler açısından değerlendirildiğinde ve Uzlaşısı'nın İkinci ve Üçüncü Yapısal Blokları göz önüne alındığında, bankaların, her an iç ve dış denetime açık ve hazır halde olma zorunluluğunu sağlayıcı yapılanmalar oluşturmaları gereklidir. Bu amaçla,

- Şeffaf bir yönetsel yapının oluşturulmasına,
- Hesaplama ayrıntılarına inebilecek sistemik yapıların dizayn edilmesine,
- Dökümantasyonu denetime hazır tutabilecek bilgi işlem sistemlerinin kurgulanmasına, ihtiyaç bulunmaktadır.

Buna ilave olarak, IT endüstrisinin bu alanda ortak çözüm yaratma ve standart oluşturma çabaları düzenleyici otoritelerin katkı ve teşvikleriyle pekiştirilmelidir. Basel II Uzlaşısı finans ağırlıklı bir konu olarak ele alındığında, IT endüstrisinde outsourcing



firmalarının Uzlaşısı hakkında en az bankalar kadar bilgi sahibi ve gerektiğinde dışsal destek almanın avantajlarını bankalara ifade edebilecek donanımda olmaları gerekmektedir. Bu nedenle, yol haritalarını dikkate alarak, IT firmalarının bankalar için Basel II çözümlerini hazırlamaları gerekmektedir.

Yukarıda belirtilenlerden yola çıkarak, gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde Uzlaşısı'yla uyumlu bilgi işlem altyapısının hazırlanması ve merkezi bilgi işlem veri tabanlarının ivedilikle oluşturulması önem arz etmektedir.

#### **3.4.8. Yeni Uzlaşısı'nın Uygulanmasında Gereksinim Duyulan Teknolojik Çözümlerin Uygulama Maliyetlerinin Yüksekliği**

Finans kurumlarında, çeşitli hesaplamalarda global bazda yılda 50 milyar Dolar veya daha üzeri parasal tutarları aştığı belirtilen operasyonel kayıpların gerçekleştiği ve sürekli yeni risklerin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Kayıplar olduğu sürece, uluslararası otoritelerin bu alanda düzenleme yapmaları kaçınılmazdır. Yeni Uzlaşısı'da yer alan gelişen risk yönetimi tekniklerinin banka sistemlerine yayılmasıyla elde edilecek performans kazanımlarının, anlamlı yeni teknoloji yatırımlarına kapı açacağı muhakkaktır (Canko, 2003).

Basel II'ye geçişte hem bankaların hem de denetçi firmaların ciddi maliyetlerle karşılaşmaları beklenmektedir. Maliyetlerin, bilgi teknolojilerine ilişkin yazılım ve donanımın sağlanması ile ilgili alımlar, ilgili personelin istihdamı ve eğitilmesi gibi alanlarda yoğunlaşacağı düşünülmektedir. Örneğin, Egan'ın (2004) yaptığı araştırmaya göre Avustralya'da ileri düzey yaklaşımların uygulanabilmesi için banka başına ortalama olarak 50–100 milyon Avustralya Doları arasında bir miktarın Basel II'ye geçiş sürecinde harcanması beklenmektedir. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın uygulanmasının toplam maliyeti hakkında IIF (2001) tarafından yapılan çalışmada, dünya üzerinde 30.000 bankanın olduğu kabul edilerek, bu bankaların Uzlaşısı'ya kabaca uyum maliyeti hesaplanmıştır. Çalışmanın yapıldığı tarihten sonraki 5 yılı kapsayacak şekilde bir banka için uyum giderinin yıllık 0.5 ile 15 milyon Dolar arasında maliyet getireceği varsayılmış ve bu değer tüm bankalar için toplamı, % 5 faiz oranından net bugünkü değeri hesaplanarak alınmıştır. IIF (2001), bu rakamı kabaca Dünya bankacılık sistemi için hesapladığı 2 trilyon dolar tutarındaki birinci kuşak sermayenin yarısına, yani yaklaşık 1 trilyon dolar olarak tespit etmiştir.

Teknolojik çözümleri sağlarken bankaların bu hizmetleri, kendi teşkilatları dışında dış kaynak kullanımı ile tedarik etmeleri tercihleri arasındadır. Yazılım teknolojilerinin

gelişmekte olan ekonomilerde geldiği seviye dikkate alındığında, söz konusu ekonomilerde bulunan bankaların çok ileri teknikleri içeren bu alandaki yazılımları kendilerinin gerçekleştirmesi mümkün bulunmamaktadır.

Bu nedenle, söz konusu ekonomilerdeki bankaların bu ihtiyaçlarını kendi bilgi işlem yazılım grupları dışında, dış kaynak kullanımı (outsorce) ile diğer yazılım firmalarından satın almaları söz konusudur. Gelişmekte olan ekonomilerde bulunan yazılım firmalarının çoğunun kökeni ise gelişmiş ülkelerdir.

Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında, uygulamaya geçiş için hizmet ithalini gerektiren gerek yazılım ve gerekse donanım ihtiyaçlarının gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde parasal bir maliyete ve gelişmiş ülkelere döviz transfer etmelerine neden olacağı görülmektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerin yetkili yerel otoritelerinin Uzlaşî'ya geçiş için belirledikleri yol haritalarının yeterli uygulama sürecini bankalara tanıyıp tanımadığı hususuna göre değerlendirme yapıldığında; eğer ki bankaların, Basel II'ye uyum çalışmalarının tamamlanmasında zaman kısıtı söz konusu ise, teknolojik ihtiyaçlarını dış kaynak kullanımı ile sağlamaları zorunlu olacaktır. Zaman kısıtının bankaları dış kaynak kullanımına yönlendirmesi de maliyeti arttırıcı bir etkidir.

Aynı zamanda artan teknoloji yatırımları, potansiyel olarak operasyonel riski arttıran bir unsur olabilmektedir. Zaten sermaye gereksinimi ihtiyacı bulunan gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörleri açısından bu faktör önemli bir etkidir. Bu yüzden kaynak sorunu yaşayan gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde teknoloji yatırımları artarken,

- Teknolojik çözümlerin uygulanmasında operasyonel riski azaltıcı yeterli iç denetim ve risk yönetim mekanizmalarının kurgulanması,
- Teknoloji yatırımının içsel derecelendirme yöntemlerinden gelişmiş ölçüm yaklaşımına uygun olması gereklidir.

Tahmin edileceği üzere, Uzlaşî'da yer alan farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesi için gerekli olan yatırım miktarları da farklı olmaktadır. Bu sebeple, Basel II'nin uygulamaya başlaması ile birlikte bankacılık sektöründe, çeşitli açılardan bölümlenmiş bir yapının oluşması beklenmektedir. Farklı yaklaşımlar uygulanmasının bankalar arasında Basel Komitesi tarafından hedeflenen standardizasyondan uzaklaşmayı da beraberinde getirmesi ihtimal dahilindedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların

önemli miktarda yatırım harcaması ve teknik kapasite gerektirdiği dikkate alındığında, genelde bu yaklaşımların büyük ölçekli bankalarca ve uluslararası boyutta faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleri ve iştiraklerince kullanılacağı tahmin edilmektedir. Standart yaklaşımların ise daha ziyade küçük ölçekli bankalarca tercih edilmesi, buna ek olarak ileride içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmayı hedefleyen bankalar tarafından geçiş aşamasında kullanılması beklenmektedir (Roy, 2005b:5-10).

#### **3.4.9. Yeni Uzlaşî'nın Bankalarda Denetim Sürecine Etkileri**

Basel II Uzlaşîsı'nın uygulanmasında bankacılık sisteminde önemli derecede etkilenecek süreçlerden biri de denetimdir. İkinci yapısal blokta etkili bir iç denetim için sermaye yeterliliğini değerlendirme sürecinde Basel Komitesi standartlar belirlemiş ve bu konuda kurumsal yönetimi teşvik etmektedir (Berker, 2006:4). Uzlaşî ile denetim mekanizmasının yenileneceği daha merkezi bir yapıya geçilmesi öngörülmektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerde geleneksel denetim mekanizmalarının yer aldığı düşünülürse, bu durum, bankacılık sistemini olumlu anlamda etkileyecek bir yeniliktir. Operasyonel riskin azaltılması ve önlenmesi süreçlerinde yer alan denetimin, gerek mevzuat gerekse teknolojik açıdan uluslararası standartları yakalamış olması gerekmektedir.

Yeni Uzlaşî ile gelişmekte olan ekonomilerde denetimin bankada iç denetim yanında harici olarak bağımsız deneticiler tarafından nasıl yapılacağına ilişkin standartların yer aldığı düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu denetim süreci, yerel otoriteler tarafından bankanın mevduat, kredi, ürün ve hizmetlerin işleyişine ait tüm süreçlerden, bilgi işlem teknolojilerinin COBIT'teki kontrol hedeflerine uyumunun denetimine kadar kapsamı geniş olarak hazırlanmalıdır.

Geleneksel denetim kültürünün yer aldığı ve bilgi teknolojilerinin yeterince gelişmediği gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sistemlerinde kontrol eksikliği, tespit riski ya da tanımlanmayan kontrollerden kaynaklanabilecek yapısal risklerin azaltılması gerektiği açıktır.

Bu yüzden bankalarda öncelikle Basel II ile uyumlu denetim anlayışı getirilmeli ve organizasyon yapısı Uzlaşî'ya uygun ve esnek şekilde tasarlanmalıdır. Yerel otoritelerce bankaların iç sistemlerini dizayn eden düzenlemeler yapılmalıdır.

Denetim anlayışının, geleneksel denetim anlayışından risk odaklı denetim anlayışına dönüşümü sağlanmalıdır. Denetim ekibi donanımlı olmalı ve takım çalışması analitik bir

seviyede yürütülmelidir. Uzmanlığa dayalı denetim anlayışı getirilmelidir.

Bütün bu değişiklikler bankalarda denetçi profilinin değişmesine de neden olacaktır. Uzlaşa ile tercih edilecek muhtemel denetçi profili şu hususları içerecektir (Varlı, 2005):

- Teknoloji kullanımı becerileri yetkin seviyede olmalı,
- Model onaylama süreçlerine aktif olarak katılabilecek bilgi dağarcığına sahip olmalı,
- Yerinde denetimde ileri model kullanımlarını teknolojidenden bir araç olarak yararlanıp doğrulayabilmeli,
- Ekip çalışmasına uyum gösterebilmeli, analitik düşünmeli,
- Risk odaklı denetim anlayışı kültürünü edinmiş olmalıdır.

Ayrıca, Basel II sürecinde sermaye yeterliliğinin gözetimi ve denetimi sürecinde kurum dışı raporlamaların yapılabilmesi için;

- Denetim otoritesine denetsel bilgilerin devamlı ve mutad dönemler itibariyle verilmesi ile,
- İstatistiksel bilgilerin derlenip işlenebileceği,

yazılım tekniklerine uygun yapıların kurulumuna ihtiyaç duyulmaktadır.

#### **3.4.10. Yeni Uzlaşa'yı Uygulayacak Nitelikli İnsan Gücünün Temininde Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar**

Basel II Uzlaşa'sının uygulanabilme sürecinde ve uygulanmasında bu alanda eğitim almış nitelikli personel ihtiyacı doğacağı muhakkaktır (Large, 2003:5). Bu amaçla bankalarda:

- Teknolojik yapıyı dönüştürecek ve kullanımını gerçekleştirecek personel ile,
- İş birimlerinde operasyonel sistemlerin tasarım ve uygulamalarını belirleyebilecek özellikte nitelikli insan kaynağına ihtiyaç duyulacaktır.

Gelişmekte olan ekonomiler açısından ise, Yeni Uzlaşa'yı hem uygulamaya alabilmek hem de alındıktan sonra faaliyetleri sürdürebilmek için gerek düzenleyici ve denetleyici otorite gerekse bankalarda nitelikli personel ihtiyacı artacaktır. Çünkü bu ekonomilerde en büyük sorunlardan biri yetişmiş nitelikli insan gücünün teminidir. Özellikle gelişmiş

ölçüm yaklaşımlarını uygulayabilmek için risk yönetim sistemleri konusunda tecrübeli insan kaynağının temini gereklidir. Söz konusu ekonomilerde, bankalar ve denetleyici otoriteler bu alanlarda ihtisaslaşmış personelini eğiterek ya da danışmanlık şirketlerinin yönlendirmesi ile dış kaynak kullanımına gidebilirler (IMF and World Bank Staff, 2005).

Anılan ekonomilerin, Uzlaşî'yı uygulamada belirledikleri yol haritalarını göz önüne alarak bu alanda doğabilecek yetişmiş insan gücüne doğabilecek ihtiyacı giderme gereksinimini giderecek eğitim altyapısını ivedilikle oluşturmaları ileride uluslararası bankalarla aralarında doğabilecek rekabet dezavantajını gidermeleri açısından yararlarına olacaktır. Bu kapsamda, Uzlaşî'nin doğacak maliyetlerinden bir diğeri de eğitim maliyetidir (Thaker, 2004:10). Wray'e (2006) göre, risk yönetimi alanında yetişmiş insan gücünün temininde, ücretlendirme Uzlaşî'nin uygulanması sürecinde büyük bir sorun olarak gelişmekte olan ekonomilerde ortaya çıkacaktır. Finansal İstikrar Enstitüsü tarafından Uzlaşî'nin uygulanması ile ilgili yaptığı bir araştırmada, araştırmaya katılan ülkelerde sadece düzenleyici ve denetleyici otoritelerin 9000'den fazla denetçi ihtiyacı doğacağı belirtilmiştir. Aynı şekilde bankalarda kredi ve operasyonel risk uzmanlarına ihtiyaç doğacağı muhakkak olup, bankalar arasında beyin göçü gerçekleşebilecektir (IMF and World Bank Staff, 2005).

Ayrıca, Uzlaşî'nin uygulama kapsamının bankaların organizasyon yapısı içerisinde sadece belirli departmanlarla ilişkilendirilmemesi gerektiğinden, risk yönetim kültürünün banka geneline yayılması, tüm personelin bilinçlendirilmesi ve eğitiminin gerekli olduğu açıktır. Yaşanan son finansal kriz ışığında, risk yönetim kültürünün gelişmiş ülkelerde bile yerleştirilmesinde önemli sorunlar yaşandığı ve bu durumun tartışmalı olduğu hususu göz önüne alınıp, gelişmekte olan ekonomilerin kırılgan finansal yapıları düşünüldüğünde belirtilen kültürün oluşturulmasının ne denli gerekli olduğu gözden kaçırılmayacaktır.

#### **3.4.11. Yeni Uzlaşî'nin Kurumsal Yönetim Anlayışına Getireceği Etkiler**

Kurumsal yönetim, bir kurumun idaresinin mevcut çıkar çatışmalarından mümkün olduğunca soyutlanarak, yasalara, piyasa kurallarına ve yönetim biliminin temel prensiplerine uygun olarak belirlenen ilkeler çerçevesinde yürütülmesidir (Aktan, 2009). Yeni Uzlaşî, yüksek kurumsal yönetişim standartlarının uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Marshall, 2007:11).

Basel Komite, kurumsal yönetimi "kuruluşların iş ve faaliyetlerinin yönetim kurulu ve üst düzey yönetimlerince idare edildiği bir yapı" olarak tanımlamaktadır. Bankalarda

kurumsal yönetimin yapısı, başta hissedarlar olmak üzere, bankanın diğer çıkar grupları olan çalışanlarını ve bankaya yabancı kaynak sağlayan kreditor ve mevduat sahiplerini doğrudan etkilemektedir. Komite, bankalarda oluşturulacak etkin kurumsal yönetimin yapısından, öncelikle yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin sorumlu olduğunu ifade etmektedir (Tuna, 2008:12).

Şeffaflığın artırılması ve kurumsal yönetim politikalarının oluşturulması, piyasa disiplinini sağlayarak finansal istikrarı arttıran, mali sistemi güçlendiren unsurlar haline gelmiştir. Basel II Uzlaşısı'nın Üçüncü Yapısal Bloğu piyasa disiplinini sağlarken bankalar açısından çok daha şeffaf politikaların uygulanması gerektiği hususlarını içermektedir. Daha şeffaf uygulamalar ile aşırı risk almanın önüne geçilecek ve finansal sistemde oluşacak bir şokla sonuçlanabilecek, şeffaf olmayan yapıdan kaynaklanabilen sürprizler azaltılacaktır (Caruana, 2005:30).

Sağlıklı kurumsal yönetişimde doğru şeylerin yapılması ve ortaya çıkabilecek risklerin yönetilmesi için öncelikle gerçek bir taahhüdün varlığı gereklidir. Taahhütlerin nihai sorumluluğunun yönetim kurulunda olduğu ayrıca belirtilmesi gereken en önemli unsurdur. Risk yöneticileri güncel, tarafsız ve doğru bilgiyi kurum içinde kendi yöneticilerine sağlamalıdır. Sırasıyla, yönetim kurulu üyeleri ve üst düzey yönetim, kurum içerisinde sağlıklı ve disiplinli surette risk almayı teşvik edecek bir şeffaflık atmosferini oluşturacak yapıyı kurmalıdırlar (Fullani, 2005). Basel II ile getirilen düzenlemelerin kurumsal yönetim üzerinde getireceği önemli etkiler aşağıda özetlenmiştir (Aksoy, 2007):

- Yönetim, yönetim yapısı ve personel kalitesinde iyileşme,
- Amaçlar ve ürünler ile hizmetlerde gelişme,
- Etkin ve güvenilir muhasebe ve finansal raporlama sistemi,
- Kayıtlara yansıtılma derecesinin artıp, kayıtdışılığın azalması,
- Kurumsal yönetim sistemlerinin kurulması ve etkinleştirilmesi,
- Derecelendirmenin ve iç ve dış denetiminin öneminin artması,
- Gözetim ve denetim sisteminin iyi çalışması,
- Finansal ve kurumsal yönetim kalitesinde artış,
- İş akışları ve süreç yönetiminde etkinlik,

- Ürün/hizmet ve teknoloji seviyesinde gelişme,
- Satış ve pazarlama faaliyetlerinin yapısının değişmesi,
- Pazar konumu, rekabet, müşteriler ve tedarikçilerin risk odaklı değerlendirilmesi,
- Güvenilirlik ve iletişim kanallarının açık olması gereği,
- Şeffaf ve güvenilir yönetsel anlayışın getirilmesi,
- Kurumsal yönetim politikası ile benimsenen şeffaflık ve güvenilirlik anlayışı sayesinde piyasada, kurumsal yapı ve anlayışı daha fazla gelişmiş firmalarla çalışma tercihinin artması.

Yeni global finansal sistemin yapılanmasında, hem piyasaların hem de ulusal ve uluslararası kuruluşların etkin ve rekabetçi olarak faaliyetlerini sürdürmelerinde şeffaflık giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Şeffaflık ile iyi yönetim ve ekonomik istikrar arasında bağlantılar bulunmaktadır. Bu çerçevede, şeffaflık sayesinde daha açık ve kapsamlı bilgi paylaşımı asimetrik bilgi sorununu çözerek piyasaların etkin olarak işlemesine yardımcı olacaktır. Bu anlamda, Basel II Uzlaşısı piyasa disiplini ilkesiyle şeffaflığı ve bilgi paylaşımını teşvik etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin Yeni Uzlaşısı'ya geçiş süreçlerinin sürekli ertelenmesi hem şeffaflıktan uzaklaşmalarına hem de alınan risklerin birikmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, kurumsal yönetim bir bankanın kredi performansını ve derecelendirilmesini etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Kurumsal yönetim, yetersiz olduğu durumlarda kredi kalitesini ve derecelendirme notunu negatif yönde etkilemektedir. Bu nedenlerle, derecelendirme kuruluşları tarafından, bankaların kurumsal yönetim uygulamalarının kalitesini, kredi derecelendirme süreci çerçevesinde ele alan bir metodoloji uygulanmaktadır. Kurumsal yönetime bakmaktaki nihai amaç, bankanın uygulamalarının kalitesinin ne zaman ve ne şekilde kredi kalitesini ve dolayısıyla kredi notunu etkilediğini tespit etmektir. Zayıf kurumsal yönetimi olan bankaların not azaltımı ya da buna dönük bir uygulamayla karşılaşma ihtimali bulunmaktadır (Berker, 2006:6,13).

Gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde kurumsal yönetim ilke ve politikalarının yerleşip yerleşmediğinin değerlendirmesi yapıldığında, söz konusu ülkelerde kurumsal yönetim kültürünün henüz tam olarak oluşmadığı söylenebilmektedir (Caruana, 2005). Bu yüzden, bankaların kurumsal yönetim

politikalarını oluşturmaları ve bunları etkin şekilde uygulamaları, kredi derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmelerinde önemli bir kriter olarak yer alacak, aksi durumda ise daha düşük bir derecelendirme notu verilmesine neden olabilecektir.

#### **3.4.12. Yeni Uzlaşî'nın Denetleyici ve Düzenleyici Otorite Açısından Doğuracağı Etkiler**

Basel II Uzlaşîsı'nın bankalarda uygulanmasına ilişkin hazırlık ve koordinasyon sürecini ilgili ülkenin düzenleyici ve denetleyici otoritesi organize edecektir. Bankalarda Uzlaşî'nın verimli ve doğru bir şekilde uygulamaya yansıtılmasında düzenleyici otoritenin alacağı kararlar ve oluşturacağı değerlendirme kıstasları yeknesaklığın sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bu yüzden, söz konusu otoritelere bankalardan daha fazla görev ve sorumluluk düştüğü söylenebilir. Zaten Uzlaşî'nın İkinci Yapısal Bloğu olan sermayenin denetimi ve gözetimi bölümünde bu durum ayrıca açıklanmış ve düzenlenmiştir. Dolayısıyla burada önemli olan husus, Uzlaşî'yi uygulayacak düzenleyici otoritenin yeteri derecede bağımsız ve özerkliğe haiz yapısı ile yeterli kaynak ve yeteneğe sahip olup olmadığıdır.

Gelişmekte olan ekonomilerde denetim otoritelerinin karşılaşıcağı önemli güçlüklerden biri, sektörün önünde gitme mecburiyetidir. Risk yönetimi uygulamalarında, gelişmiş ülkelerde sektör, denetim otoritelerinin önünde gidip, otoriteyi değişime zorlarken, gelişmekte olan ekonomilerde sektör denetim otoritesini izleme temayülü göstermektedir (Altıntaş, 2006). Dolayısıyla, düzenleyici otoritenin bilgi birikimi, yetkinliği ve uygulamaları belirleme ile bunları bankacılık sektörüne aktarım yeteneği önem taşıyan konulardır.

Uzlaşî'nın uygulanmasında rating kuruluşları, harici denetim kuruluşları vb. kurum ve kuruluşların yapacakları faaliyetlere gereksinim duyulduğundan söz konusu kurumların ülke içinde oluşturulması öncelik arz etmektedir. Düzenleyici otoriteler, kurulmasına ihtiyaç duyulan kuruluşların uygun ve rahat bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilecekleri yasal altyapıyı hazırlamalıdır. Gelişmekte olan ekonomilerde bahse konu kurumların henüz bulunmadığı ya da yetersiz seviyede olduğu düşünüldüğünde, mevzuat ve yasal altyapının ivedi olarak oluşturulması gereksinimi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Denetim otoritelerinin bankalarca kullanılacak modellere onay verip, modellerin işleyişini denetleyebilecek kapasiteye sahip olmaları gerekmekte, bu ise denetim otoritelerinin bankalarca kullanılmak istenen modellere en az bankalar kadar hakim olmasını gerektirmektedir (Altıntaş, 2006:99).



İlerleyen aşamalarda ileri ölçüm yaklaşımlarının uygulanması halinde uluslararası arenada bankalar arasında haksız rekabetin önlenmesi ancak standart ve birbirine yakın düzenlemelerin yakınsaması ile mümkün olacağından düzenleyici otoritelere burada da önemli görevler düşmektedir. Basel II'de içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanması hem bankalara hem de düzenleyici otoritelere maliyet yüklemektedir. Büyük uluslararası bankalar ve bunların bağlı olduğu yetkili otoriteler için kaynak gereksinimi sorun teşkil etmezken, gelişmekte olan ekonomilerin hem yetkili otoriteleri hem de küçük ve orta ölçekli bankaları için bu durum sorun teşkil etmektedir (Tonveronachi, 2007:8).

Basel II Uzlaşısı'nın çok sayıdaki zayıf yönlerinden biri, ağırlıkların belirlenmesinde; istatistiksel bir sürecin kullanılması olasılığının açıkça tanınması, fakat zorunlu tutulmaması ve kesin olarak tanımlanmamasında kendini göstermektedir. Böylece, halihazırda birçok bankada yapıldığı gibi kredi yöneticilerinin ağırlıkları, kendi tecrübelerine göre resen belirlemeleri ve bu şekilde skorlama yardımıyla borçluların, belirli bir risk sınıfına önemli ölçüde keyfi esaslara dayanılarak dahil edilme tehlikesi doğmaktadır. Daha kesin bir anlatımla, ağırlıkların ne şekilde olursa olsun, istatistiksel bir modele dayalı olmadan belirlenmesi, Basel II tarafından talep edilen, kişiye bağımlı olmayan ve objektif derecelendirme sürecine aykırıdır (Giese, 2003:76-77).

Parametrelerin bir bankada gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek bu nedenle, sektörde rekabet bozucu etkiler yaşanabilecektir. Dolayısıyla, içsel derecelendirme yöntemlerinde, düzenleyici otoritenin bankaların tahmin ettiği parametreleri çok iyi tahmin etmesi gerekmektedir (KTO,2005). Bu açıdan bakıldığında gelişmekte olan ekonomilerin söz konusu yaklaşımları gelişmiş ülkelerden sonra uygulamaya almaları, gelişmiş ülkelerde oluşan tecrübelerin aktarımını sağlayabileceğinden avantaj yaratabilecektir. Bu durum bankalar arasındaki haksız rekabetin önlenmesine de olumlu olarak yansiyacaktır.

Buna göre, özellikle içsel derecelendirme yaklaşımlarında banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılması mevcut düzenlemelerden ciddi şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla düzenleyici otoriteye önemli bir görev düşmekte ve kapsamlı bir inceleme yapması gerekmektedir. Çünkü parametrelerin doğru tahmin edilip edilmemesi sermaye yeterliliğinin de doğruluğunu etkilemektedir (KTO,2005).

### **3.5. 2007 Yılında ABD’de Başlayan ve Tüm Dünyaya Yayılan Finansal Kriz Sürecinde Basel II Uzlaşısı’nın Değerlendirilmesi ve Uzlaşısı Hakkında Önerilen ve Öngörülen Değişiklikler**

#### **3.5.1. 2007 Yılında ABD’de Başlayan Finansal Krizin Gelişimi**

2000 yılı ve sonraki dönemde finansal piyasalarda yaşananların, başlangıcı 2007 yılı olan küresel krizin gelişimine önemli etkileri olmuştur. Özellikle bu dönemde, türev ve yeniden yapılandırılmış finansal ürünlerin oluşumunda patlama yaşanması, finans merkezli ekonomik büyümenin artması, finans sisteminin banka merkezli olmaktan çıkıp pazar merkezli olmaya başlaması, hedge fonların zaman zaman çok fazla kaldıraçlı (borçlu) ve kısa vadeli yatırımlardan oluşmaya başlaması ve bu yatırımlarla ilgili daha az bilgi verme eğilimlerinin ortaya çıkması ile yeni ürünlerin kurumlar arasında artan risk transferi nedeniyle farklı türdeki finansal kurumlar arasındaki sınırların gözden kaybolmaya başlaması, küresel krizin başlıca etkenleri arasındadır (Barrell ve diğ., 2008). Krizin gelişim süreci, risk yönetimi ve Basel II açısından önerilen düzenlemelere ışık tutması açısından aşağıda sunulmuştur.

ABD’de ortaya çıkan ve tüm dünyayı olumsuz etkileyen küresel krizin temelinde mortgage (ipotekli konut finansman) piyasasına ilişkin sorunlar bulunmakta olup; ABD’de mortgage sektörü, yaklaşık 10 trilyon Dolar’lık büyüklüğüyle dünyanın en büyük piyasası konumuna ulaşmıştı. Aynı zamanda ABD’de, para hacminin yüksek olması nedeniyle, bazı finansal kuruluşlar krizden 5 yıl önce, mali durumu çok iyi olmayan kişilere de mortgage kredisi vererek, geri dönüşü riskli bir mali yapıya girmişlerdi (Özkan, 2008). Büyük bir kitleye verilen kredilerde, “herkesin aynı anda batma ihtimalinin olmadığı” şeklindeki bir düşünceden hareketle finansal kurumlar, kredi kullandırımını daha riskli müşteri gruplarına yaymışlardı. Böylece, sadece dar gelirli kullandığı ve “subprime” (eşik altı, düşük gelirli kesime dönük) olarak adlandırılan “yüksek riskli krediler”in boyutu 1.5 trilyon Dolar’a ulaşmıştı (Claessens ve diğ., 2008; Elbeyli, 2008).

Mortgage gibi hedge fonların favori yatırım araçlarından bir diğeri de şirketlerin çıkardığı bonoların sigortalanmasına yönelik pazardı. Bankalar oldukça küçük primler karşılığında bono çıkaran şirketin batma ya da iflas riskini güvence altına alarak, şirketin batması halinde yatırımın tamamını geri ödemeyi taahhüt etmekteydi. Bono satın alanlar böylece bu yatırımlarını bankalara sigortalatmış ve dolayısıyla riskin büyük bir çoğunluğu yatırım bankalarında toplanmıştır. Bankalar, bono çıkaran şirketlerin

batmayacağını düşünmekte ve yaygın olarak çok sayıda yaptıkları “yatırım sigortası” karşılığında aldıkları sigorta primlerinden kâr elde etmeyi hedeflemekteydiler (Elbeyli, 2008).

Krizden 5 yıl öncesine kadar ABD’de faizler son derece düşük olduğu için, özellikle orta ve alt gelir grubundaki kişiler değişken faizli kredileri kullanmayı tercih etmişlerdir. Ancak, ABD Merkez Bankası’nın (FED) son iki yılda faiz oranlarını arttırması, konut sektörünü durgunluğa sokmuş ve konut satış fiyatları ile kira gelirlerinin piyasa düzeyinin altına inmesiyle kredilerin geri ödemesi sıkıntıya girmiştir (Demir ve diğ., 2008). Ayrıca, ABD’de bankalar, konut kredileri için gereken parayı yatırım bankalarından ihraç ettikleri tahviller ile borçlanarak finanse etmişlerdir. Ancak, kredilerin geri ödemelerinde aksaklıklar baş gösterdiğinde, yatırım bankaları ve ABD mortgage piyasasında kriz de oluşmaya başlamıştır.

Kriz öncesi dönemde, yatırım bankaları bilançolarını olası zararlara karşı hiçbir önlem almadan aşırı şekilde genişletmiş ve 2000-2006 döneminde yaratılan yaklaşık 7 trilyon dolarlık riskli konut ve tüketici kredilerine yatırım yapmışlardır. Bu krediler, 1999’da kullanılan kredi miktarının iki katından daha fazla bir meblağa tekabül etmiştir. Ancak, yatırım bankaları, konut sektörünün büyüdüğü ve dünyanın her yerindeki yatırımcıların hazine kağıdı kadar güvenilir olduğu düşünülen mortgage’a dayalı menkul kıymetleri aldığı dönemde, rekor kârlar elde etmişlerdir. Ancak, konut fiyatlarının düşmeye başlamasıyla, yatırım bankalarının aldıkları riske karşılık gereken önlemleri almadığı ortaya çıkmış ve borçlulukları ani bir hızla artmıştır (Elbeyli, 2008; Aslan, 2008).

Bu arada, rating kuruluşlarının, yüksek riskli kredilere dayalı menkul kıymetlerin notunu düşürmesi, bu menkul kıymetlere yatırım yapan kurumsal yatırımcıların portföylerinde tuttıkları kredi notu düşürülen menkul kıymetler için yeniden değerlendirme yapmalarını zorunlu hale getirmiştir. Kurumsal yatırımcıların portföy değerlerinin düşmesi sonucu, bu menkul kıymetlerin, asıl defter değerinden çok daha düşük değerlerle değerlendirilmeleri nedeniyle, 400-500 milyar dolarlık portföye sahip kurumsal yatırımcılar, ABD’de değerlendirdikleri bazı yatırım fonlarını dondurmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca, burada derecelendirme firmaları, derecelendirme metodlarında kullandıkları girdilerdeki kötüleşmeleri tanımada oldukça yavaş davranmışlar ve yetersiz tekniklerle değerlendirme yaptıkları daha sonra gün yüzüne çıkmıştır (Aslan, 2008; Saltoğlu, 2008; Claessens ve diğ.,2008).

Yatırım fonlarını çıkaran şirketlerin birbiri ardına iflas etmesi sonucunda bankalar,

yatırımcılara satılan “yatırım sigortası” tazminatlarını ödemek zorunda kalmışlardır. Ödeyemeyince hem yatırımcının parası batmış hem de bankalar iflasla karşı karşıya kalmıştır. Bonolara teminat veren çok sayıda banka, büyük yüklerin altına girmiş ve yatırım bankalarının çoğu iflasın eşiğine gelmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan bu olumsuz gelişmeler finansal sistemde konsolidasyonlara yol açtığı gibi ABD’de yatırım bankacılığı modelinin de sonu olmuştur (Ataman Erdönmez, 2009).

Kriz her ne kadar başlangıçta bir mortgage krizi olarak ortaya çıksa da, takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüştür.

Yaşanan krizde, leverage (finansal kaldıraç oranının yükselmesi) diye tabir edilen ve mevcut finansal enstrümanlar üzerinden türev finansal enstrümanlar {(ABS-Asset Backed Security-Varlığa Dayalı Menkul Kıymet), (CDO Collateralized Mortgage Obligation- Teminatlı Kredi Yükümlülükleri), (CDS Credit Default Swap-Kredi Temerrüt Swabı)} üretmek sureti ile daha fazla likidite yaratıp bilançoları büyüten ve patlama noktasına getiren politikalar sürdürülemez noktaya gelmiştir. Uzunca bir dönemdir aşırı kredilendirmenin sağladığı yüksek alım gücü sayesinde varlık fiyatları yükselerek tavan yapmış ve belli bir süre sonra yükselecek marjı kalmayan finansal varlıkların değeri düşmeye başlamıştır. Bu arada, ödeme gücü azalan varlık sahipleri de borca ilişkin geri dönüş ödemelerini gerçekleştiremedikleri noktada finansal çöküş başlamıştır. Finansal çöküşte en önemli türev enstrüman mortgage senetleridir. Yaşanan çöküş finansal sistemin aktif yaratma becerisini azaltmış, finansal sistemde deleverage<sup>1</sup> sürecini başlatmış, yani finansal kaldıraç oranını düşürmüştür, bir nevi türev enstrümanlara dönüşümü tersine bir şekilde yaratan döneme geçiş başlamıştır (FSA, 2009; De Cock, 2009; Kılıç, 2008).

Kriz neticesinde düşük faiz ve yüksek likidite ile genişleyen ekonomik yapı yerini, daralan ve likiditenin azaldığı bir döneme ve yapıya bırakmıştır. Şöyle ki, finansal kuruluşların ve bankaların genişleyen ve şişkin bilançoları, uzunca bir süre sistemin yeni likidite üretemeyeceği görüldüğünden daralma eğilimine girmiştir (FSA, 2009; De Cock, 2009).

2007 yılı Ağustos ayında ABD finans piyasalarında başlayan ve 2008 yılında artan banka iflasları ile hız kazanarak daha sonra tüm dünyaya yayılan finansal krizin

---

<sup>1</sup> Finansal sistemde risk algılamasının değişmesi sonucu, borç sermaye oranını azaltarak kredi veren kurumların kredi standartlarını sıkılaştırması ve likiditenin azalması, finansal kaldıraç oranının düşürülmesi

bankacılık sektörüne önemli derecede etkileri olmuştur. Bazı bankalar iflasın eşiğine gelerek diğer bankalara çok düşük fiyatlarla satılmış, bazılarında el konularak tamamı devletleştirilmiş, bazıları ise devlet tarafından sermaye desteği ile güçlendirilmeye çalışılmıştır (FSA, 2009; De Cock, 2009; Coşkun, 2009; Sakarya, 2008).

ABD kaynaklı mortgage kriziyle beraber bankalar arası para piyasalarında yükselen faizler gelişmekte olan ülke piyasalarının kaynak bulma maliyetini de arttırmıştır. Yükselen faizler, ABD borsasındaki düşüşler, yatırımcıları riskten kaçınır hale getirmiş ve yukarıda ifade edildiği gibi özellikle kaldıraç etkisi yüksek olan hedge fonlardan ve gelişmekte olan ülke piyasalarından kaçışlar yaşanmıştır (FSA, 2009; Çetinkaya ve diğ., 2008).

### **3.5.2. Finansal Kriz Sürecinde Basel II Uzlaşısı'nın Değerlendirilmesi ve Uzlaşısı Hakkında Önerilen ve Öngörülen Değişiklikler**

ABD'de 2007 yılında başlayan ve 2008 yılında ödenmeyen krediler nedeniyle gerek Avrupa'da gerekse ABD'de bazı bankaların batması ve devletin el koyması ile yaşanan bankacılık krizi, finansal piyasalarda mevcut düzenlemelerin sorgulanmasına ya da piyasalarda bir dizi yeni düzenlemeler yapılması şeklinde yeni yaklaşımlar ortaya konulmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, son krizin etkisiyle serbest piyasa ekonomisinin yerini kuralları daha belirgin olan piyasa ekonomisinin alacağı ve küresel mali sistemin yeniden yapılanması hakkında tartışmalar yoğunluk kazanmıştır. Gerek küresel çapta gerekse yerel ülkeler bazında yeni bir gözetim ve denetim sisteminin ne denli önemli olduğu bu noktada göze çarpmaktadır. Elbetteki, sorgulanan ve yeni düzenlemeler yapılması için öneriler getirilen en önemli düzenlemelerden biri, "Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı" düzenlemesidir.

Piyasalardaki son çalkantının Basel II'nin ne kadar önemli olduğunu gösterdiğini vurgulayan Roldan (2008) finansal kriz neticesinde; risk yönetimi ilkelerinin devamlı uygulandığı şeklinde yanlış bir kanaatin bulunduğu; bir rehberle sahip olmanın önemli olduğunu ancak, bu rehberin nasıl ve ne şekilde uygulandığının daha önemli olduğunu; karmaşık finansal enstrümanların içerdiği riskleri anlama ve tanımlamanın risk almada ön koşul olduğu; sermaye arbitrajının risk transferini kapsamadığı; düzenleyici otoritelerin geleceğe bakarak risk düzenlemelerini yapmaları gerektiği, fakat geçmişteki tecrübeleri esas alarak kullandıkları modellerin yeterli tespitleri yapamadığı gibi çeşitli düşüncelerin ortaya çıktığını belirtmektedir (Roldan, 2008).

Ayrıca, ABD'de mortgage sisteminde yaşanan kriz, Basel II ile ilgili birçok hususa

dikkat çekmiştir. Menkul kıymetleştirilen kredilere ait risklerin derecelendirme sistemi ile değerinin altında gösterilmesi yatırımcıların bu türden menkulleri elde etmesinde gerekli özeni göstermemelerine neden olmuş ve Basel II'nin konjonktürel etkileri açısından değerlendirilmesi konusunda tartışma yaratmıştır. Birinci Yapısal Blok ile hesaplanan fakat tamamını kapsamayan risklere ait sermayenin gerekli hallerde yapılan takviyelerle arttırılması konusunu içeren İkinci Yapısal Blok dahilindeki denetim otoritesinin inceleme süreci de sorgulanır olmuştur (Lesser, 2009; Aziz, 2008). Roldan (2008:7) ise, finansal piyasalardaki son çalkantılarda, Basel II Uzlaşısı'nın Üçüncü Yapısal Bloğunu oluşturan piyasa disiplini uygulamalarına yeterli önemin verilmediğine vurgu yaparak etkili derecedeki şeffaflığın önemli olduğunu belirtmiştir.

Ertem (2008:18), 2007 yılında başlayan ve 2008 sonu ile 2009 yılı başlarında zirveye çıkan finansal kriz neticesinde Basel II Uzlaşısı kapsamında çizilen risk tanımlamasının artık çok önemli olmadığını, bu tanımın değişmesi gerektiğini ve riske ilişkin küresel düzeyde yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapmaktadır.

Bunlara karşın, Basel Komitesi ise Basel II Uzlaşısı konusundaki faaliyetini sürdürmekte ve Uzlaşısı'nın uygulandığı takdirde maruz kalınan riski saptama ve değerlendirme konusunda uygun bir araç olduğu yolundaki görüşlerini sürdürmektedir. Komite, bankacılık denetim ve gözetim kurallarının düzenlendiği Basel I ilkeleri ile mukayese edildiğinde, Basel II düzenlemelerinin, salt bankaların risk yönetimi süreçlerinin geliştirilmesine dönük doğru teşvikleri içermekle kalmayıp aynı zamanda kurumsal yönetim ve uyum-kontrol mekanizmalarına da katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir (Roldan, 2008).

Komite, yaşanan kriz sürecinde Uzlaşısı'nın bazı alanlarda geliştirilmesine gereksinim duymuş ve bu amaçla Haziran/2009 tarihinde "Enhancements to the Basel II Framework" adlı dokümanı yayımlamıştır. Söz konusu doküman öneri aşamasındayken, banka denetim ve gözetimi açısından Basel II'nin halâ en yetkin metodoloji olduğu ve krize neden olan ters yöndeki birtakım teşvikleri kısıtlayıcı özellikler taşıdığı belirtilmiştir. Bu amaçla, finansal piyasalarda yaşanan krizin belirginleştirdiği zayıf yönleri gidermek üzere Basel Komitesi Uzlaşısı'nın yapısı ve içeriğini gözden geçirerek bir dizi yeni düzenleme yapmıştır (BCBS, 2009c).

Yaşanan son krizdeki tecrübelerden yola çıkarak Basel Komite, bankalar ile güvenli ve sağlıklı bir finansal sistemin varlığını geliştirmek için, ana sermayenin kalitesini ve şeffaflığını arttırmak amacıyla yaptığı ve daha sonra yapacağı çalışmalarda geliştirdiği

hususlar doğrultusunda (Roldan, 2008; BCBS; 2009c; TCMB, 2009:25-26; KPMG, 2009; Caruana, 2010):

- Piyasa riski ilkelerinde daha şeffaf uygulamaların benimsenmesini;
- Alım–satım hesaplarındaki marjinal riske ait sermaye gereksiniminin hesaplanmasına yönelik ilkeler oluşturulmasını,
- Stres testleri, likidite riski yönetimi ve değerlendirme tekniklerine ilişkin ilkelerin İkinci Yapısal Bloкта detaylı olarak irdelenmesini,
- Muhasebe uygulamaları dahilinde tüm varlıkların yasal sermaye hesaplamasına dahil edilmesinin sağlanması, bu kapsamda bilanço dışı varlıkların maruz kaldıkları risklerin yasal sermayenin hesaplanmasına dahil edilmesinin sağlanmasını,
- Yeniden menkul kıymetleştirmeye bağlı enstrümanların maruz kaldığı risklerin daha hassas ölçümünün yapılabilmesinin sağlanmasını,
- Operasyonel riskin ölçümü ve yönetiminde daha sıkı yaklaşımlar uygulanması için yeni bir takım düzenlemelere gidilmesini,
- Bankaların, karşı taraf riski bazında kredilerin maruz kaldığı riski yakalamak için daha sıkı ve etkin ölçümleri yapabilmelerinin sağlanmasını,
- Bankaların aşağı yönlü konjoktürel gelişmeleri yönetebilmek için tampon vazifesi yapan yeterli sermayeyi tutmaya çalışan ve bilanço içi ve dışı maruz kalınan riskleri stress testlerini kullanarak daha sıklıkla ölçecek yapının oluşturulmasını,
- Bankaların maruz kaldıkları riskin genişliği hakkında piyasalara daha şeffaf bir yapı ile bilgi aktarımı yapmaları için gerekli düzenlemeler yapılmasını,
- Menkul kıymetleştirmeye ait risklerin kamuoyuna açıklanmasına dönük ilkelerin Üçüncü Yapısal Bloğa dahil edilmesini,
- Oluşturulacak yeni sermaye tanımının, 2010 yılında yapılacak bir nicel etki analizi ile değerlendirilmesini,
- Komite, risk bazlı Basel II yaklaşımına ilave bir önlem olarak bir “kaldıraç oranı” (leverage ratio) geliştirmektedir. Önerilen kaldıraç oranı, finansal kuruluşun öz sermayesi ile bilanço içi ve dışı varlıklarının ilişkilendirilmesi temeline dayanmaktadır. Ayrıca Komite, sınır ötesi faaliyet gösteren bankaların sistemik likidite şoklarına karşı

dayanıklılığının artırılması ve likidite riski yönetim süreçlerinin güçlendirilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu amaçla, fonlama likiditesi ile ilgili küresel bir standart oluşturarak “Likidite Karşılama Oranı” ve “Net İstikrarlı Fonlama Oranı” (LKO=Likit Varlıklar/30 Gün İçinde Gerçekleşecek Net Nakit Çıktıları  $\geq 100$ ; NİFO=Mevcut İstikrarlı Fonlama Tutarı/İhtiyaç Duyulan İstikrarlı Fonlama Tutarı $>1$ ) adlı iki kavramın geliştirilmesini,

- Likiditeye ilişkin olarak sınır ötesi gözetimin ve bilgi paylaşımının güçlendirilmesi için de çalışmalar yapılmasını,
- Risk yönetiminin bankadaki fonksiyonunun yönetim kurulu, üst yönetim ve risk yönetimiyle görevli yönetim kurulu üyesi nezdindeki sorumlulukları; icradan bağımsız bir işleyişin oluşturulması gereği; örgütsel risk kültürünün oluşturulması, bunun tüm çalışanlarca anlaşılmasının sağlanması; risk iştahının belirlenmesine dönük ilkeler ve risk limitleri oluşturulması amacıyla güçlendirilmiş düzenlemeler yapılmasını,
- Sermaye gereğinin kısa vadede ziyade uzun vade için de değerlendirilmesi gereği, fazla sermayenin piyasa koşullarının şiddetli ve uzun süreyle olumsuz seyir izlediği dönemleri de kapsayarak hesap edilmesini,
- Yeni ürün ve uygulamaların yönetim kuruluna varan bir zincir tarafından taşıdıkları riskler itibarıyla anlaşılmasını sağlayacak onay mekanizmalarının tesis edilmesini;
- İtibar riskinin tanımlanıp, ölçülmesine dönük politikaların belirlenmesini;

hedeflemiştir.

Öneriler arasında yer alan “global bir kaldıraç oranının” bankaların sermaye yönetimi açısından tutturulması zorunlu bir oran haline getirilmesi ile sermaye yeterliliği oranına benzer yeni bir oran ve yapı ortaya çıkacaktır. Amerika’da 1992 yılından beri kullanılan söz konusu oran İsviçre’de de zorunlu olarak kullanılmaktadır. Bu oranın uygulanmasının amacı, içsel risk ölçüm modellerini kullanan bankaların sermaye gereksiniminin düşük olması nedeniyle küçük bankalarla aralarındaki rekabeti korumak ve bankaların aşırı risk alımlarının önüne geçmektir (Griffith-Jones, 2007; Lesser, 2009). Ayrıca, önerilerin daha ziyade çeşitliliği artan türev enstrümanlar ve menkul kıymetleştirme işlemleri neticesinde ortaya çıkan riskin daha kapsamlı olarak ölçülmesine yönelik olduğu görülmektedir.



Küresel kriz, yasal sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde başvurulan risk bazlı yaklaşımlara kuşkuyla bakılmasına yol açmıştır. Basel I kurallarının yetersizliğinin saptanmasıyla geliştirilen Basel II'nin adı, akla sadece kriz döneminde eleştirilmek için getirilir olmuştur. Üzerinde tam anlamıyla uzlaşma sağlanması bir yana, olağanüstü dönemden önce de ciddi eleştiri ve tereddütlere konu olan Basel II'nin yapısının mevcut durumda sorgulanması, önemli değişikliklerin gerekli olduğu yönünde çeşitli kanaatler oluşmasına neden olmuştur (Candan, 2009; Lesser, 2009).

Bununla birlikte, Basel II'nin yararlarının, sadece sıkı bir düzenleyici uyum yaklaşımı neticesinde ortaya çıktığını vurgulamak gerekir. Basel II bankaların risk yönetim sistemlerinde rol alırken aynı zamanda, yapılanmalarına, kurumsal yönetim ve teknoloji ile veri kullanım tekniklerinde de etkili olmaktadır. Olumlu sonuçlar, sadece Basel II'nin önerdiği risk yönetim sistemlerinin uygulanması neticesinde değil, ön ve gerekli şart olarak altyapısını oluşturan unsurların daha önce işler hale getirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Muhakkak ki finans piyasaları ve finansal enstrümanlar sürekli değişim halindedir. Bu çerçevede, Uzlaşma'da son gelişmeler dikkate alınarak çeşitli revizyonlar ve ilaveler önerilmesi son derece doğaldır. Bu süreç canlı ve sürekli değişimi gerektiren bir süreçtir.

Yukarıda özetlenen yeni geliştirme ve iyileştirme önerileri dikkate alındığında, yeniliklerin Basel II'nin temel esasında ve metodolojilerinde farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Basel II değişiklik önerilerinde temel üçlü yapı korunmuş, yaşanan finansal kriz nedeniyle, her yapısal blokta bazı değişiklikler önerilmiş ve uygulanması hedeflenmiştir.

Basel Komite tarafından kamuoyu tartışmasına açılan değişikliklerin benimsenmesi halinde ulaşılabilecek yapı, Basel II'nin ötesinde ve fakat "Basel III" olarak adlandırılmayacak bir düzenlemeyi gündeme getirmektedir. Basel II yaklaşımının temel noktalarını muhafaza ettiğini, görünür aksamalara ilişkin geliştirmelerde bulunmakla yetindiği görülen önerilen yeni yapıyı, bu nedenlerle "Basel 2½" olarak nitelenebilir (Candan, 2009). Ayrıca, sermaye yeterliliğinin sağlam bankacılık için tek başına çözüm olmasının mümkün olmadığı, ancak finansal istikrarın sağlanmasında etkili olan önemli bileşenlerden biri olduğunun hatırdan çıkarılmaması gereklidir (Caruana, 2010:3; Küçüközmen, 2008, 25).

## **BÖLÜM 4: BASEL II: YENİ SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI'NIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

Basel II Uzlaşısı'na geçiş, tüm gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin gelişimi ve finansal stabilitenin sağlanması açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Tüm iş kollarında hızlı bir uluslararasılaşma süreci yaşayan Türkiye, bankacılık ve finans sektöründe de hızla uluslararası standartlara uyum sağlamalıdır. Bu kapsamda, AB uyum sürecinde Türk Bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'na uyumu önem arz eden bir konudur. Basel II Uzlaşısı'nın eleştirilen çeşitli alanları olmasına rağmen, uygulandığının sayısız yararları olacağı muhakkaktır.

Her ne kadar ilk başlarda çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir olmasına rağmen, Uzlaşımın uygulanmasının Türk Bankacılık sektörünün gelişmesine ve yapılanmasına yoğun ve önemli derecede katkısı olması beklenmektedir. Bu çerçevede, ilerleyen konularda, Türkiye'de Basel II Uzlaşımı ile ilgili uygulamaların gerek banka, gerek ülke, gerekse gelişmekte olan bir ekonomi olması temelinde etkileri ile uygulanması ve uyumuna dönük mevcut ve yapılması planlanan faaliyetler incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, tezi desteklemesi amacıyla anket yöntemi kullanılmak suretiyle Türk Bankacılık sektöründe Yeni Uzlaşımın etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir uygulama çalışması gerçekleştirilmiştir.

### **4.1. Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri**

#### **4.1.1. 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standardı Öncesi Düzenlemeler**

Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin Türkiye'deki tarihsel gelişimine genel olarak bakıldığında bu konunun, her düzenlemede en önemle gözetilen önceliklerden biri olduğu rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. Her düzenlemedeki yaklaşım, ilgili dönemin paradigmatları, olanakları, gelişimi ve global finans stratejileriyle koşut olmuştur.

1980 öncesi dönemde; 2243, 2999 ve 7129 sayılı Bankalar Kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmelikler, bankalarda sermaye yeterliliği alanındaki düzenlemelere esas teşkil etmektedir (Ayan, 2007:70).

Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterliliğine ilişkin olarak ilk düzenleme, 30.05.1933 tarihinde yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır. Kanuna göre bankaların mevduat kabul etmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarı, ilk tesis masrafları hariç olmak üzere bankanın faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile

ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda bankaların, ödenmiş sermayeleri ile ihtiyat akçelerinin toplamalarının 500 bin TL'nin üzerinde olması durumunda bu tutarın 5 katı tutarına kadar tasarruf mevduatı kabul edebilecekleri şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir.

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Kanun bankaların tasarruf mevduatı toplama sınırlamalarını genişletmiş; tasarruf mevduatı sahiplerini, mevduatlarının % 40'lık bölümü için bankaların varlıkları üzerinde imtiyazlı alacaklı kabul etmiştir. 2999 sayılı Kanunun, ayrıca bankaları, kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılayabilecekleri zararları düşünerek kârlarından % 5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılması Türk bankacılık sisteminde yasal sermaye bağlamında risk yönetimine dönük ilk düzenleme olarak değerlendirilebilir. Aynı Kanun temerküz riskinin sınırlandırılması amacıyla bankaların tek bir müşteriye kullanılabileceği kredi tutarını, sermayesinin % 10'u ile sınırlamıştır (İş Bankası, 2004:13). Bu iki kural, Türk bankacılık sisteminde mevduat sahiplerini korumak için bir araç olarak kullanılmasının ve öngörülemeyen zararlar için karşılık ayrılmasının ilk uygulamalarıdır (Apak,1993).

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun getirmiş olduğu en önemli değişiklik, bankalar üzerindeki denetimin kapsamının genişletilmesidir. Denetçilerin, daha önce son derece sınırlı olan, bankalardan bilgi isteme yetkileri arttırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişkinin benimsenmesine devam edilmiş, ancak kapsamı geliştirilmiştir. Ayrıca, bu Kanunun 38'nci Maddesi ile bankaların risklerini sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımlarına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nda önceki kanunlardan farklı olarak banka sermayesi yerine özkaynak kavramı kullanılmış ve tasarruf mevduatı ile özkaynak arasında herhangi bir bağlantı kurulmamıştır. Bu değişikliğin teorik olarak dayanağı bankaların maruz kaldıkları risklerin esasen aktiflerinden kaynaklandığının kabul edilmesidir. Bu doğrultuda, kalkınmada öncelikli yöreler için daha esnek bir şekilde uygulanmak üzere, kredi kullanımına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Anılan Kanunla birlikte banka sermayesi ile banka iştirakleri arasında ilişki kurulmuştur. Ayrıca, bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasına da bazı sınırlamalarla engellemeler getirilmiştir. 3182 sayılı kanunun önemli bir diğer özelliği ise bankaların finansal yapıları ve kaynak kullanımları ile ilgili düzenleme ve denetim yetkisini o dönemdeki adıyla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na vermiş olmasıdır. Böylece Hazine Müsteşarlığı, sermaye yeterliliği de dahil olmak üzere gerekli gördüğü takdirde standart oranlar belirleme ve muhtelif

düzenlemeler yapma yetkisine sahip olmuştur (Apak, 1993; İş Bankası, 2004).

#### **4.1.2. 1988 Yılından BDDK'nın Kuruluş Tarihine Kadar Yapılan Düzenlemeler**

Türk bankacılık sisteminde, 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standartları esasını benimseyen ilk düzenleme, 26 Ekim 1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 3182 sayılı Bankalar Kanununa ilişkin 6 sayılı Tebliğ'dir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yayımlanan Tebliğ, bankaların sermaye artırımlarında ve özkaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak "Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler" standart rasyosu ile ilgili tanımları, uygulama yöntemlerini, risk ağırlıklarını ve asgari orana ilişkin açıklamaları içermektedir. Bu Tebliğ, bankaların sermaye artırımlarının ve özkaynaklarının, üstlendikleri riskleri karşılayabilecek bir seviyede tutulmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Resmi Gazete, 1989).

Tebliğ, sermayeyi ana ve katkı sermaye olarak iki bileşene ayırmıştır. Basel standartlarına uygun olarak, katkı sermaye ancak ana sermayenin yüzde 100'ü kadar dikkate alınabilecek ve sermaye benzeri krediler ise ana sermayenin yüzde 50'sinden fazla olmayacak şekilde bir düzenleme yapılmıştır (Resmi Gazete, 1989).

Söz konusu Tebliğe göre, 1989 yılı için % 5 olan sermaye yeterlilik oranı, 1990 yılı için % 6, 1991 yılı için % 7, 1992 yılı için % 8 olarak belirlenerek kademeli bir şekilde yüzde 8 olarak belirlenen düzenleyici orana ulaşılması hedeflenmiştir. 1988 tarihli Basel Uzlaşısı'nın yasal çerçeve açısından Türk bankacılık sistemine uyarlanmasına ilişkin Tebliğin uygulama takvimine göre bankalar günümüzde geçerli olan % 8 sermaye yeterliliği oranını 1992 yılından itibaren sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Anılan Tebliğ, 1993 yılında yayımlanan 12 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılarak ilgili hususlar daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 12 Sayılı Tebliğ ana ve katkı sermaye tanımlarında bazı değişikliklere gitmiş ve sermaye yeterliliği analiz formunun üçer aylık sürelerde hazırlanmasını öngörmüştür (Resmi Gazete, 1995).

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 30.06.1998 tarihinde 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar hakkında Tebliğ", 12 sayılı Tebliği yürürlükten kaldırmıştır. Söz konusu tebliğ ile bankaların hem konsolide hem de solo bazda % 8 sermaye yeterliliği standart oranına sahip olmaları yükümlülüğü getirilmiştir. Anılan tebliğ iki önemli yeniliği de beraberinde getirmiştir. Bunlardan ilki Basel I'in 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa riskini kapsamamasını takiben potansiyel risklerin

altında ilk kez piyasa riskinin tanımlanmasıdır. Tebliğ, ayrıca, sadece piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınabilecek bir kalem olan üçüncü kuşak sermayeyi de tanımlamaktadır (Resmi Gazete, 1998).

Bununla beraber piyasa riskine ilişkin yapılan söz konusu ilavenin uygulamaya geçmesi ancak Şubat 2001 tarihinde meydana gelen finansal krizin de etkisiyle 2002 yılını bulmuştur.

Sonuç olarak, yapılan yasal düzenlemeler ile 1992 yılından bu yana, Türkiye’de bankacılık faaliyeti yürüten kuruluşların, minimum yüzde 8 sermaye yeterliliği rasyosu sağlamaları zorunlu hale getirilmiştir.

#### **4.1.3. BDDK’nın Kuruluşundan Sonra Yapılan Düzenlemeler**

Ağustos 2000 tarihinde kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Mayıs 2001 tarihinde açıkladığı “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”nda sektörün sermaye yeterliliğine büyük önem verdiğini vurgulamıştır. Sektörde Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde ortaya çıkan finansal krizlerin ertesinde ortaya konulan yeniden yapılandırma programıyla bankalar, sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla yaklaşık 1.8 milyar TL tutarında sermaye artırımını yapmışlardır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, bankacılık sektörünün Basel II’ye geçiş aşamasında mevzuata ilişkin alt yapının oluşturulması çalışmalarını ve bankacılık sektöründeki risk yönetimi anlayışı ve uygulamalarının gelişmiş ülkelerdeki ve Avrupa Birliği’ndeki standartlara ulaşması amacıyla yönelik çalışmaları yürütmektedir. Bu kapsamda çok sayıda yeni yönetmelik ve tebliğ yayımlanmış, mevcut yönetmelik ve tebliğlerin bazılarında ise değişiklikler yapılmış, değiştirilen Bankacılık Kanununa risk yönetimine ilişkin bölümler konulmuştur.

Esasen, Türkiye’de son olarak 1/11/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, BDDK’ya Basel II çerçevesinde ihtiyaç duyulabilecek her türlü yetkiyi vermekte veya ihtiyaç duyulan alanlarda düzenleme yapma hususunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nu yetkili kılmaktadır (Altıntaş, 2006).

Bankacılık Kanunu’nun 45’nci Maddesi uyarınca bankalar, ilgili Yönetmelikte öngörülen usul ve esaslara göre % 8 oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır. Bankaların iç sistemlerinin (iç kontrol-risk yönetimi ve teftiş sistemleri) mahiyeti ve yeterliliği, aktif kalitesi ve mali yapısı dikkate alınarak asgari sermaye yeterliliği oranını artırmaya,

bankalar bazında farklılaştırmaya Kurum yetkili kılınmıştır. Sermaye yeterliliği oranının bankalar bazında farklılaştırılabilmesi, tek tip sermaye yeterliliği uygulamasının terk edilip Basel II'ye geçiş yapılabilmesi bakımından fevkaledede önemlidir (Altıntaş, 2006).

BDDK'nın kurulduktan sonra sermaye yeterliliği konusundaki ilk düzenlemesi 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliği'nin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik"tir (Koç, 2004:7). Söz konusu yönetmelikle bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli düzeyde öz kaynak bulundurmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Yönetmelik bu konudaki uygulamaların detaylarının belirlendiği ve risk ölçüm yöntemlerinin ön plana çıkarıldığı yasal bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca yapılan bu düzenleme çerçevesinde, kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere Avrupa Birliği düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve sistemde yeknesak bir tanımın mali tabloların hazırlanmasında esas alınması sağlanmıştır.

Yönetmelik, daha önceki düzenlemelerden farklı olarak, radikal sayılabilecek birçok yenilik ve değişikliği içeren kapsama sahiptir. Bu noktada, göze çarpan üç husus şu şekilde özetlenebilir:

- i- Sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında kredi riskinin yanısıra "piyasa riskinin" de göz önünde bulundurulması,
- ii- Sermaye tabanının tespitinde, sadece "sermaye benzeri borç" tarafından desteklenen bir "üçüncü kuşak sermaye" kavramının dahil edilmesi,
- iii- Piyasa riskinin ölçümüne yönelik iki farklı yöntem; "risk ölçüm modelleri-VAR" ve "standart metod" yöntemlerinin önerilmesi.

Yönetmeliğin kredi riskinin hesaplanmasında getirdiği değişikliklerden biri, spesifik risk adı altında menkul kıymet ihraç edenlerin kredi risklerinin hesaplanmasında dikkate alınan menkul kıymetlerin, ayrıca kredi riski faslında dikkate alınmamasıdır (İş Bankası, 2004:15-16). Bununla beraber, banka sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında risk ağırlıklı aktiflere (%0, %20, %50, %100) konu en temel kalemi kredi portföyü oluşturmaya başlamıştır. Bankaların kredi portföyü, Basel I Uzlaşısı çerçevesinde teminat türlerine göre risk ağırlıklarına dağıtılmakta olduğundan kredi kullandırım sürecinde sermaye yeterliliği standart oranına etkisi de göz önüne alınarak, kredi tutarı

ve teminat ilişkisi çerçevesinde daha da fazla önem kazanmaya başlamıştır (BDDK, 2002b).

Yönetmelikte, piyasa risklerine ilişkin sınıflandırma Basel Standartları ile tam bir paralellik içermektedir. Piyasa Riskine Esas Tutar'ın (PRET) hesaplanabilmesi için mevzuat, ikili bir yaklaşım benimsemiştir. Buna göre bankalar PRET'i (BDDK, 2002b):

1-Standart Metot

2-Riske Maruz Değer (RMD)

olarak bilinen iki farklı yöntem kullanarak hesaplama olanağına sahip olmuşlardır. Bankalar, kullanacakları yöntemi belirleyerek düzenleyici otoriteye bildirmekte ve sermaye yeterliliği hesaplamalarında seçilen yöntem sonucunda belirlenen PRET rakamını kullanmaktadırlar. Bu hesaplamaların, bankanın tüm risk kontrol sisteminin oluşturulması ve kullanılmasından sorumlu bağımsız bir risk kontrol birimi tarafından yapılması ve model sonuçlarına dayanılarak hazırlanan günlük raporlar eşliğinde, banka üst yönetiminin risk yönetimine aktif olarak katılması hedeflenmektedir.

Bugün için, Türkiye'deki bankalar açısından genel uygulama, standart metotla hesaplanan piyasa riski tutarının hem BDDK'ya raporlanması, hem de sermaye yeterliliği standart oranı hesaplamasına dahil edilmesi şeklindedir. Öte yandan, bankalar dahili risk yönetimi amacıyla RMD hesaplamalarını gerçekleştirmekte, ölçüm sonuçlarını piyasa riski yönetimi sürecinde kullanmaktadırlar. RMD yöntemi ile hesaplanan piyasa riski tutarlarının BDDK'ya raporlanması bugün için zorunlu kılınmamıştır.

Daha sonra, Basel II'ye hazırlık olarak BDDK tarafından düzenlenen "Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik" 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin bazı maddelerinin yayınlandığı tarihten itibaren, bazı maddelerinin ise Basel II'nin resmi olarak uygulanmaya başlamasından itibaren yürürlüğe alınması öngörülmüştür (BDDK, 2006a).

Söz konusu yönetmelikte kredi riskinin hesaplanması ile ilgili belirlenmiş hükümler ve uygulamalar incelendiğinde, Basel I Uzlaşısı'ndaki yaklaşımların genel olarak korunduğu görülmektedir.

BDDK tarafından, Basel II'ye geçiş sürecinin bir parçası olarak, Haziran 2007 itibariyle

operasyonel riske esas tutar, sermaye yeterliliği rasyosuna dahil edilmiştir. Bu tarihten itibaren bankalar temel gösterge yaklaşımıyla hesaplama yapmaktadırlar. Ayrıca, bankalarda operasyonel risk düzeylerinin tespiti ile ilgili çeşitli analizler yapılmakta, kayıp verileri toplanmakta, ileri ölçüm yöntemleri, risk azaltımı ve kontrol süreçlerinin iyileştirilmesi üzerine çalışmalarda bulunmaktadır. Yaşanmakta olan global krizden önce yabancı sermayeli bankaların sektörde sayısının artması ile birlikte operasyonel risk yönetimi birimlerine yurt dışından teknik bilgi birikimi (know-how) aktarımı gerçekleşmiştir (Uysal, 2009:73).

Anılan Yönetmelikte Basel I yaklaşımı içerisinde de olan piyasa riskinin saptanması konusunda önemli değişiklikler yapılmamıştır. Bankacılık sektöründe aktif olarak kullanılan iki temel gösterge vardır. Bunlar standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımlarıdır. RMD yaklaşımı genellikle bankalarca risk oranlarının ve ekonomik sermaye gereksinimlerinin tespitinde ve küçük bankalarca özellikli portföylerle ilgili hesaplamalar için kullanılmaktadır. Uzlaşî'nin uygulanmasında ilerleyen ilk birkaç yıl içerisinde tüm sektörün RMD yaklaşımına geçmesi beklenmektedir (Çelik ve Kızıl, 2008:25).

Türk bankacılık sektöründe gözetim ve denetim fonksiyonlarının tek bir çatı altında toplanması amacıyla kurulan BDDK, bankacılık sektöründe güven ve istikrarı sağlamak için, bankacılık gözetiminde kullanılan uluslararası standartların Türk Bankacılık sistemine uyarlanması, bankaların risk ölçüm ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve iç denetim mekanizmalarının oluşturulması konusunda çalışmalarını yoğun şekilde sürdürmektedir.

#### **4.1.4. Basel Uzlaşîları Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründe Gerçekleşen Sermaye Yeterlilik Oranları**

Türk Bankacılık sektöründe 1988 yılından itibaren aşamalı olarak Basel I Standardı uygulamaya konulmuştur. Sermaye yeterliliğine ilişkin mevzuatın yer aldığı bir önceki kısımda belirtilen 3182 sayılı Bankalar Kanununa istinaden çıkarılan 6 Sayılı Tebliğ ile 1992 yılından itibaren bankaların % 8 olarak belirlenen düzenleyici sermaye yeterlilik oranını sağlamaları yükümlü kılınmıştır.

Türk Bankacılık sektöründe aşağıda yer alan Tablo 37'den de görüleceği üzere kriz yılları olan 1994 yılı ve 1999-2000 yıllarında sermaye yeterlilik oranları diğer yıllara oranla daha düşüktür. Yine söz konusu tablodan görüldüğü üzere, Türk bankacılık sektöründe, 1992-1998 yılları arasındaki dönemlerde sermaye yeterlilik oranları % 8



olan yasal oranın üzerinde değerler almıştır.

Bankaların aktifleri içinde önemli bir yer tutan devlet iç borçlanma senetlerinin sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında risk ağırlığının %0 ile ağırlıklandırılması, oranın paydasını oluşturan risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler toplamının düşük kalmasına neden olmaktadır. Anılan dönemde donuk kredilerin<sup>1</sup> canlı krediler içinde gösterilmesi ve tasfiyesi gereken riskler için gerekli karşılıkların zamanında ayrılmaması, banka kârlılıklarının olduğundan yüksek ve sermaye tabanlarının da olduğundan büyük değerler almasına neden olmuş, dolayısıyla mevcut riskler sermaye yeterlilik oranına yansıtılmamıştır. Kriz öncesi dönemi kapsayan 1999-2000 yıllarına ait oranlara dikkat edildiğinde sektörün özkaynaklarında erozyon yaşandığı rahatlıkla söylenebilir. Aynı dönemde, TMSF bankalarının, yüksek negatif sermaye yeterlilik oranları sektör ortalamasını aşağıya çekmiştir.

Ayrıca, yine aynı dönemde sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında piyasa riskleri henüz dikkate alınmamaktaydı. Eğer ki piyasa riski hesaplamalara dahil edilmiş olsaydı, bu durum oranın hesaplanmasında paydanın büyümesine ve oranın daha fazla düşmesine neden olacaktı. Bu ve buna benzer uygulamaların sürdürülmesi neticesinde 2000 yılında bankacılık sektöründe kriz patlak vermiştir.

2000 yılındaki krizin basit birkaç tedbir ile atlatılmasından sonra, 2001 yılının Şubat ayında, yukarıda sayılan yanlış uygulamalara ilave olarak, içinde bulunulan istikrarsız makroekonomik ortam, özkaynak yetersizliği, küçük ölçekli bankacılık yapısı, zayıf aktif kalitesi, zayıf iç kontrol, risk yönetimi ve kurumsal yönetim bankacılık sektöründe yeni bir krizin yaşanmasına neden olmuştur (BDDK, 2002c).

Yaşanan bu krizler sonucunda bankacılık sektöründe oluşan sorunları gidermek için, 15 Mayıs 2001'de "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur. Bu program ile bazı bankalara kamu desteği sağlanarak banka sermayelerinin güçlendirilmesi yoluna gidilmiş ve sektördeki sorunların birçoğu giderilmeye çalışılmıştır (BDDK, 2002c).

---

<sup>1</sup> Donuk kredi, "zarar" ihtimali taşıyan kredidir. Temerrüt ve/veya limit aşımı doğmuş ya da borçlunun durumunun sarsıldığı ortaya çıkmıştır. Banka müşterisinden olan anapara ve faiz alacağının bir kısmını kaybetme riski ile karşı karşıyadır. Bir kredinin tahsil imkanı sınırlı, şüpheli ya da olanaksız görünüyorsa, "Donuk Kredi" sınıfına girmiştir. Böyle bir kredinin ya tasfiye edilmesi ya da bir yıl içinde % 100'ünün zarar olarak kaydedilmesi gerekmektedir.

Tablo 37. Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterlilik Oranları

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektör</b>	9.9	12.1	16.4	17.2	15.1	17.2	17.3	3.4	4.9	20.8	24.2	30.8	28.8	24.2	22.1	19.0	18.1	20.5
<b>Kamu</b>	9.7	11.7	8.1	11.1	11.8	13.8	14.1	13.2	14.4	36.6	50.2	56.3	37.1	37.7	29.8	20.1	16.4	18.7
<b>Özel</b>	11.0	13.3	18.6	19.9	17.2	21	20.3	18.8	21.9	16.5	19.7	23.5	22.3	17.2	17.8	17.2	16.4	19.5
<b>TMSF</b>	4.5	4.7	11.8	11.9	9	6.6	4.7	-67.5	-65.1	-28.5	-2	-21.3	185.2	134.8	132.1	52.3	65.1	-
<b>Yabancı</b>	-	-	-	-	-	11.4	18.3	30.6	36.8	44.2	32.6	36.2	26.9	17.4	15.6	14.5	16.7	18.5
<b>Kalkınma ve Yatırım Bankaları</b>	8.6	9.8	5.7	11	17.8	19.8	93	62.8	50.2	36.3	40.2	78.4	90.4	104.3	83.9	66.7	59.4	60.3

Kaynak: TBB Bankalarımız Kitabı ve İstatistiki Raporlar, www.tbb.org.tr, BDDK (2009a:84-85)

Özellikle 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerden çıkarılan derslerden yola çıkılarak, risk yönetiminin ne kadar önemli olduğu anlaşılmış ve sermaye yeterlilik oranları hesaplanırken piyasa riskinin de eklenmesi gündeme gelmiştir. 2001 yılı sonu itibariyle BDDK piyasa riskinin sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmesini zorunlu kılmıştır.

Haziran 2007 tarihinden itibaren ise sermaye yeterlilik oranı hesaplanırken operasyonel riskin de hesaplamalara dahil edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu nedenle 2007 yılında da sermaye yeterlilik rasyosunda bir miktar düşüş yaşanmıştır.

## 4.2. Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritası ve Uzlaşı'ya Geçişte Sağlanan İlerlemenin Değerlendirilmesi

### 4.2.1. Basel II Uzlaşısı'na Geçiş İçin Belirlenen Yol Haritası

Uluslararası gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de 2002 yılından bu yana Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına yönelik hazırlık faaliyetleri BDDK öncülüğünde sürdürülmektedir. Uzlaşı, kapsamı ve içeriği dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi konusunda BDDK tarafından şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı proje niteliği taşımaktadır. Geçen süre zarfında hem sektörde hem de BDDK tarafında Uzlaşı ile ilgili belirli bir aşamada yol katedildiği söylenebilir.

Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecinde hızla yol alan Türkiye, finansal piyasaların AB ile uyum sürecini tamamlamak ve takip etmek amacıyla, Basel II'ye ilişkin nihai metnin Haziran/2004 tarihinde yayımlanmasının ardından BDDK bünyesinde yeni yol haritasının oluşturulmasına yönelik çalışmalarına bu tarihte başlamıştır.

Basel II Uzlaşısı'nda, diğer ülkelerin uygulama konusundaki plan, program ve tecrübelerinden, Türk bankacılık sektörünün mevcut hazırlık seviyesinden, BDDK tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen sayısal etki çalışmasının (QIS TR-Quantitative Impact Study) sonuçlarından, çeşitli teorik ve amprik çalışmalardan, bankalarla yapılan anketlerden ve yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bankaların yol haritalarından yararlanılarak Mayıs/2005 tarihinde Basel II'ye geçiş takvimine dair yol haritası açıklanmıştır.

BDDK Yol Haritasına göre Basel II'nin uygulanmaya başlanacağı Ocak 2008 tarihinde tüm bankaların kredi riski ve operasyonel risk için yalnızca basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanabilecekleri, kredi ve operasyonel riskler için ileri yaklaşımların kullanımına ise 2009 yılından itibaren izin verileceği şeklinde bir planlamaya gidilmiştir (BDDK, 2005b).

Her ne kadar Uzlaşısı'nın Türkiye'de, AB ülkelerinin ardından bir yıl arayla, Ocak/2008 tarihinden itibaren uygulamaya konulması hedeflenmiş olsa da, BDDK yasal alt yapının hazır olmayışı ve bankalarla yaptığı görüşmelerin sonucunda, Uzlaşısı'nın uygulanmasını ilk önce 2009 yılına, daha sonra finansal piyasalarda yaşanan derin ve belirsiz gelişmeleri neden göstererek yürürlüğe giriş tarihi belirtmeden erteleme yoluna gitmiştir (BDDK, 2008).

Türk Bankacılık sektöründe 2009 yılı sonu itibariyle bankalar tarafından BDDK'na yapılan sermaye yeterliliğine ilişkin yasal raporlamalar, kredi ve piyasa riski tutarlarının hesaplanması açısından, Basel I Uzlaşısı'na göre yapılan ölçümler neticesinde ulaşılan rakamları göstermektedir. Bunun nedeni, BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarihinde yayımlanmış olduğu "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" kapsamında bankaların, Basel I'e göre yasal olarak sermaye yeterlilik rasyolarını hesaplamaları ve risk ölçümü yapmaları gerekliliğidir. Operasyonel risk tutarı hesaplamaları ise her ne kadar Basel I Uzlaşısı çerçevesinde yer almasa da, yukarıda belirtilen yönetmelik dahilinde Haziran/2007 tarihinden itibaren bankaların yaptıkları sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yasal raporlamalar ve risk ölçümü çalışmaları kapsamında yer almaktadır (BDDK, 2006a; BDDK, 2008).

**Tablo 38. Türkiye'nin Basel II Yol Haritası**

Tarih	Düzenleme
Haziran 2006	Operasyonel, kredi, piyasa ve likidite risklerine dair düzenlemelerin BDDK tarafından yayımlanması
Temmuz 2006	Basel II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına izin verilme sürecinin başlatılması
Mart 2007	Basel II ve alt düzenlemelerinin, muhasebe uygulama yönetmeliğinin yayımlanması
Ağustos 2007	Basel I ve Basel II hesaplamalarının paralel uygulamaya geçilmesi
Haziran 2007	Operasyonel risk hesaplamasında temel göstere yaklaşımına geçiş
Ocak 2008	Basel II hükümlerinin yürürlüğe girmesi, bankaların kredi riskine ilişkin standart yöntemi kullanması; belirlenecek kriterler dahilinde bazı bankaların, yasal sermaye yükümlülüğü hesaplamasında piyasa riski modeli kullanımının zorunlu hale gelmesi
Ocak 2009	Kredi ve operasyonel riske ait ileri ölçüm yöntemlerinin izin süreci başlangıcı (BDDK tarafından yapılan Basın Açıklaması ile ileri bir tarihe ertelenmiştir)

**Kaynak:** BDDK (2005b), BDDK (2007c), BDDK (2008)

BDDK tarafından Uzlaşî'nın 2009 yılı başına ertelenmesine yönelik yapılan 1'nci Basın Açıklamasında temel neden ve eksiklikler olarak (BDDK, 2007c);

- Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının uygulanmasını zorunlu kılacak Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalaşmaması ve reel sektör kuruluşları temsilcilerinin ise bu durumu gerekçe göstererek bankaların derecelendirmeye dayalı uygulamalarının ertelenmesi yönünde taleplerinin bulunması,
- Derecelendirmeye dayalı risk hesaplamalarının ülkenin para ve maliye politikalarını etkileyecek olması,
- Halen kredi riskinin hesaplanmasında % 0 risk ağırlığı uygulanmakta olan bankaların yabancı para cinsinden gerek devlet iç borçlanma senetlerinin ve gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki alacaklarının ülke kredi notuna dayalı olarak riske edilmesinin uygulamaya alınması söz konusu olacağından, bu durumun doğrudan bankaların bu çerçevedeki aktif kalemler için daha fazla sermaye tahsis etmeleri zorunluluğunu doğurması ve nihayetinde, para ve maliye politikalarının

uygulanmasını etkilemesi, bankacılık sektörü üst düzey yetkililerinin büyük çoğunluğunun da belirtilen nedenlerle söz konusu uygulamanın ertelenmesini talep etmeleri;

hususları gerekçe gösterilerek ertelemeye gidilmiştir.

Uygulamaya geçiş tarihinin yer almadığı BDDK tarafından ertelemeye dair yapılan 2'nci Basın Açıklamasında ise; son dönemde uluslararası finansal piyasalarda yaşanan sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ile uygulama sonuçları bu süreçte oldukça önemli olan Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalaşmaması gibi nedenler gerekçe gösterilerek ve finans ve reel sektör temsilcilerinin Basel-II'nin uygulanma zamanlamasına ilişkin görüşleri de dikkate alınarak bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamasının ileri bir tarihe ertelendiği duyurulmuştur (BDDK, 2008).

Türkiye'de kredi riskinin hesaplanmasında Basel II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel II ile uyumlu düzenleme çalışmaları halen BDDK tarafından sürdürülmektedir (BDDK, 2010).

#### **4.2.2. Basel II Uzlaşısı'na Geçişe İlişkin BDDK Tarafından Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi**

BDDK Uzlaşısı'ya geçişle ilgili olarak iki adet anket, iki adet sayısal etki çalışması (QIS-TR) ve altı adet ilerleme raporu çalışması yapmış olup, bunlara ilişkin sonuç ve değerlendirmelerini yayımlamıştır.

Ayrıca, BDDK aracılığıyla Türkiye, Basel Komite tarafından yapılan G-10 ülkesi dışındaki ülkelerin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına (Quantitative Impact Study-3, QIS-3) 2002 yılında sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır (BDDK, 2005a:4).

BDDK, QIS 3'te edinilen deneyimlerden de faydalanmak suretiyle ve Basel II'nin etkilerini öngörebilmek amacıyla Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini oluşturan 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki analizi çalışması (QIS-TR) yapmış olup, çalışma sonuçları Aralık 2004'te yayımlanmıştır. İlgili tarihte Basel I'e göre %28,84 olan bankacılık sektörü sermaye yeterlilik rasyosunun Basel II'ye göre %16,87'ye düştüğü ortaya çıkmıştır (BDDK, 2004).

QIS-TR1 çalışmasında, yabancı para kamu menkul kıymetlerindeki artışın önem arz ettiği, Türkiye Hazinesine ait yabancı para derecelendirme notunun BBB veya daha iyi olması durumunda sermaye yükümlülüğünün önemli ölçüde azalacağı ve derecelendirilmemiş şirketlerin ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryoların sermaye yeterliliğini önemli düzeyde etkilemeyeceği değerlendirilmiştir (BDDK, 2004; Özince, 2005).

BDDK tarafından yapılan sayısal etki çalışmaları bankacılık sektörünün Uzlaşî'ya uyumu açısından önem arz eden çalışmalar olup, en sonucusu (QIS-TR-2 çalışması) Temmuz/2007 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Sayısal etki çalışmalarında, Basel II hükümleri bankaların cari dönemdeki portföylerine uygulanmıştır. Ancak, bankaların portföy değişiklikleri ile diğer sebeplere bağlı değişiklikler (makroekonomik gelişmeler, düzenlemelerde, tüketici tercihlerinde, bankaların kredilendirme davranışlarındaki değişiklikler) muhtemel senaryolar altında değerlendirilerek sermaye yeterliliği analiz edilmiştir (Özince, 2005:125). Dolayısıyla Basel II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde, finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin olması durumunda Basel II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkilerinin de farklı olması muhtemeldir. Söz konusu sayısal etki çalışmalarının sonuçlarına ilerleyen kısımlarda detaylı olarak yer verilecektir.

BDDK tarafından yapılan sayısal etki çalışmaları ve anketler dışında, bankacılık sektörünün Uzlaşî'yla ilgili yapılan faaliyetlere ilişkin ilerlemelerinin değerlendirildiği çalışmalar sürdürülmektedir. Bunlardan en sonucusu Şubat/2010 tarihinde kamuoyuna açıklanmış olup, değerlendirme sonuçlarına bir sonraki kısımda yer verilmiştir. Ayrıca, Kurum tarafından Uzlaşî'yla ilgili çevirisi yapılan dökümanlar ile Kurum bünyesindeki çalışanların yaptığı bazı çalışmalar web sitesinde yayımlanarak kamuoyu ile paylaşılmıştır.

#### **4.2.3. Basel II Uzlaşî'sına Geçişe İlişkin İlerlemenin Değerlendirilmesi**

Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması dökümanının 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Direktifler (Sermaye Yeterliliği Direktifleri-CRD) ile Avrupa Birliği (AB) muktesebatına dahil edildiği ve söz konusu Direktiflerin belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde 2007 yılı başından itibaren uygulamaya

konulduğu bir önceki bölümde belirtilmişti. Türkiye’de de Avrupa Birliği’ne tam üyelik hedefi çerçevesinde söz konusu CRD mevzuatına uyumun sağlanması için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından çalışmalar yürütülmektedir.

Bu amaçla, BDDK tarafından Şubat/2010 tarihinde Basel II ve CRD hükümleri referans alınarak bankacılık sektörünün Basel II’ye yönelik çalışmalarının değerlendirildiği “Bankaların CRD/Basel II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Raporu”<sup>1</sup> yayımlanmıştır. Raporda, Aralık 2009 itibarıyla “Bankaların CRD/Basel II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketine” verilen cevaplar değerlendirilerek elde edilen bilgiler derlenmiş ve özel önem arz ettiği düşünülen konular ele alınarak toplulaştırılmış veriler üzerinden kamuoyuna açıklanmıştır.

Söz konusu ankete Aralık 2009 itibarıyla verilen cevaplara göre; sektörün toplam aktif büyüklüğünün %39,4’ünü oluşturan bankaların bireysel bazda, %29,3’ünü oluşturan bankaların ise konsolide bazda CRD/Basel II’ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunduğu veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koyduğu görülmüştür. Bahse konu çalışma sonuçlarına göre, bankacılık sektörünün %99’unun CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluşturduğu, %82’sinin sorumlu personelini, %70’inin ise komitelerini belirlediği tespit edilmiştir.

Bankaların CRD/Basel II’ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların %99’unun standart yaklaşıma %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmüştür. Bankaların %53’ünün ise içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma uyum sağladığı sonuçlardan tespit edilmiştir. Bankaların tamamı piyasa riskinde standart yöntemle uyum sağlarken, içsel ölçüm yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin hususlarda büyük ölçüde (%75-%100) uyumlu olan bankaların oranı, sırasıyla %86 ve %83’dür. Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda %75 ila %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %30’da kalmıştır.

Kredi riskinin hesaplanmasında bankaların büyük bir kısmı uygulamanın başlamasını takip eden 3 yıl içerisinde ileri yöntemlere geçmeyi planlamakta, bu çalışmalar kapsamında veri biriktirmekte, yine büyük kısmı stres testleri uygulamakta ve

---

<sup>1</sup>Çalışmamızın bu bölümünde büyük ölçüde bahse konu İlerleme Raporunda açıklanan bulgular irdelenmiştir

bankaların tamamına yakınının kredi riski analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullandığı görülmektedir.

Tablo 39'da görüleceği üzere, bankaların Basel II uygulamasının başlamasıyla kredi riski hesaplamasında çoğunlukla standart yaklaşımı kullanmayı planladığı, ayrıca sektörün %12,78'inin standart ve temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları beraber kullanmayı planladığı görülmektedir. Bunlara ek olarak yalnızca temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım kullanmayı planlayan bankanın kalmadığı çalışma neticesinde yer almaktadır.

**Tablo 39. Uzlaşımın Uygulanmaya Başlamasıyla Kredi Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntem**

Uygulamanın Başlamasıyla	%
Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	2.23
Standart Yaklaşım	75.83
Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	—
İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	0.06
Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım ve Standart Yaklaşım Birlikte	10.14
Standart ve Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım Birlikte	12.78
Temel ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım Birlikte	—
Hedef Belirtmeyen	—

**Kaynak:** BDDK (2010:15)

Yapılan çalışmada, Tablo 40'da görüleceği üzere, piyasa risklerinin ölçümünde bankaların tamamına yakınının içsel modeller kullandığı, stres testlerini uyguladığı, analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullandığı ve sektörün yaklaşık %95'inin yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımını planladığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Sektörün çok küçük bir bölümünün ise söz konusu modellere gereksinim duymadığı görülmektedir (BDDK, 2010:22).

**Tablo 40. Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı ve Modellerin Dayandığı Yöntemler (%)**

Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı		Modellerin Dayandığı Yöntemler	
Gerek Görülmemektedir	0.4	Tarihi Simülasyon	97.2
Planlanmaktadır	1.0	Varyans-Kovaryans	75.0
Oluşturulmaktadır	0.8	Monte Carlo Simülasyonu	75.9
Kullanılmaktadır	97.8		

**Kaynak:** BDDK (2010:22)

Bankacılık sektöründeki tüm bankalar Aralık/2009 tarihi itibarıyla operasyonel risk için sermaye gereksinimi hesaplamasında temel gösterge yaklaşımını kullanmaktadır. Yapılan bahse konu çalışmada, Tablo 41'de görüldüğü gibi, operasyonel risk hesaplamasında bankaların büyük çoğunluğunun nihai olarak ileri ölçüm yaklaşımını



hedeflediği ve operasyonel risk analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullandığı hususları göze çarpmaktadır. Temel gösterge yaklaşımını gelecekte de uygulamayı hedefleyen bankaların sektörün % 0.59 gibi küçük bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Sektörün genelinde operasyonel risk yasal sermaye hesaplaması için ileri yöntemlere geçilmesine çoğunlukla 2012 yılından sonra başlanacağı dikkat çekmektedir.

**Tablo 41. Operasyonel Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntem**

Hedeflenen Yöntem	%
Temel Gösterge Yaklaşımı	0.59
Standart Yaklaşım	14.63
Alternatif Standart Yaklaşım	0.59
İleri Ölçüm Yaklaşımı	82.37
Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımı	0.54
Hedef Belirtilmemiş	1.62

\*Soruya birden fazla yanıt verildiğinden toplam % 100'ü aşmaktadır.

**Kaynak:** BDDK (2010:19)

Çalışma sonuçlarına göre İkinci Yapısal Bloğa uyumun Birinci Yapısal Bloğa kıyasla daha düşük düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin kredi riskinin Birinci Yapısal Bloкта kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun %75-%100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %1'ini oluşturmaktadır. Bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü içerisinde yaklaşık %34 paya sahip olan bankaların; CRD/Basel II kapsamında risk tutarlarının izlenmesi ile yorumlanması için ve değişen risk profilinin bankaların sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi amacıyla bir sistem tesis edildiğini ve kullanılmakta olduğunu belirtirken, toplam aktifin %36'sını oluşturan bankaların ise söz konusu sistemi büyük ölçüde tesis ettikleri ifade edilmiştir (BDDK, 2010:25).

Üçüncü Yapısal Blok kapsamında bankaların İDD yaklaşımına tabi portföyler hariç genellikle bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülükleri konusunda CRD/Basel II hükümlerine büyük ölçüde uyumlu veya tam uyumlu oldukları ve bankaların %93'ünün %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir (BDDK, 2010:28).

#### **4.2.4. Basel II Uzlaşısı'nın Uyumunda Rol Alan Kuruluşlar ve Faaliyetleri**

Yeni Uzlaşısı'nın uygulama sürecinde, gerek bankacılık sektörü gerekse reel sektörde uygulamaya geçişten sonraki adaptasyonun sağlanması için aşağıda Şekil 12'de yer alan kurum ve kuruluşlar ile bunların dışında birçok kuruluşta önemli roller düşmektedir.

Basel II uygulamasının başlaması ile bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek yeni yapı, bazı yararları beraberinde getirmekle birlikte, sürecin uygulanması önemli zorlukları da içermektedir. Bu durum Uzlaşma'ya müdahil kesimlerin ciddi bir hazırlık sürecine girmesine neden olmuştur. Düzenleyici ve politika belirleyici kurumlar ile birlikte bankalar, bu süreçte rol alan ana kuruluşlar olarak hem kendi işleyişlerinin yeniden yapılandırılması, hem de reel sektörde yer alan işletmelerin bilinçlendirilmesi aşamasında önemli görevler üstlenmektedir.

Uzlaşma'ya geçişte en önemli rol tabidir ki, uygulama ve gerekli politikalar ile mevzuatı belirleyecek düzenleyici kurum olan BDDK'ya düşmektedir. BDDK'nın yanında diğer politika üreten kurum ve kuruluşlara da önemli görevler düşmektedir. Bu kuruluşlar içerisinde en önemlileri arasında, T.C. Sanayi Bakanlığı, söz konusu Bakanlığa bağlı bir kuruluş olan KOSGEB, Sermaye Piyasası Kurulu ve TCMB bulunmaktadır.

Uygulamanın yansıtacağı asıl kuruluşlar ise muhakkak ki bankalardır. Uzlaşma'nın uygulama sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak birçok kuruluş bu konuya ister istemez müdahil olacaktır.

Bunlar arasında bankaların ve reel sektör kuruluşlarının mensup olduğu meslek kuruluşlarından Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ile ticaret ve sanayi odalarının yönlendirme faaliyetleri önem taşımaktadır.

Uzlaşma'nın uygulanabilmesinde en önemli rol bankaların üye olduğu kuruluş olan Türkiye Bankalar Birliği'ne düşmektedir. Bu amaçla, Birlik nezdinde üyeleri bankaların yetkililerinden oluşan çalışma grupları teşkil edilmiştir. Çalışma grupları, riskin yönetimi, ölçümü ve modellenmesi ile Basel II ve etkileri gibi konularda raporlar yayımlanmış ve halen çalışmalarını sürdürmektedirler.

Sermaye Piyasası Kurulu'na da önemli görevler düşmektedir. Basel II Uzlaşma'sının altyapısının oluşturulmasında derecelendirme ve denetleme şirketlerinin lisanslandırılması ile faaliyet alanlarının ve yetkilerinin belirlenmesinde sektörde bir diğer düzenleyici kuruluş olarak rol almaktadır.

BDDK, Basel II Uzlaşma'sına uyum çalışmalarını koordine etmekte ve gerekli yasal düzenlemeleri ilgili taraflarla görüşerek hazırlamaktadır. Bu kapsamda, çeşitli çalışma komiteleri kurmakta, bankalarla sürekli temas halinde olup onlardan faaliyet raporları alıp değerlendirme raporları yayımlamaktadır. Yetkilendirme ve faaliyet izni talep eden

kredi derecelendirme ve harici denetim şirketlerinin kuruluş taleplerini incelemekte ve yetkilendirme işlemlerini yapmaktadır.

Basel Komite tarafından yürütülen çalışmalara katılmak amacıyla BDDK tarafından Basel Komiteye üyelik için girişimlerde bulunulmuş ve Komite'nin 25 Mayıs 2009 tarihli davet mektubu ile Kurumun Basel Bankacılık Denetim Komitesi üyeliği kabul edilmiştir. Söz konusu üyelik Komite tarafından uluslararası politikaların belirlenmesinde gelişmekte olan ülkelerin söz sahibi olabilmesi açısından önemli bir başarı olarak kabul edilebilir (BDDK, 2009b).

BDDK'nın Basel II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde Kurum yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, Uzlaşî'yla ilgili düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde *Basel-II Yönlendirme Komitesi* tesis edilmiştir. Komite Basel II'nin Türk Bankacılık sistemine olası etkilerinin saptanması amacıyla bankaların büyük çoğunluğunun katılımıyla yapılan çalışmaların sonuçları ışığında sektörün Basel II'ye geçiş sürecindeki altyapı hazırlık faaliyetlerini planlamayı hedeflemiştir (Özince, 2005:125).

Bankacılık sektörünün Basel II düzenlemesine hazırlanması amacıyla Komite tarafından oluşturulan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından kamuoyuna açıklanan Basel II Yol Haritasındaki süreçlere ilişkin olarak Yönlendirme Komitesi koordinasyonunda çalışmak üzere çeşitli konularda görev alan alt çalışma grupları (KOBİ Çalışma Grubu, Kredi Riski Çalışma Grubu, Operasyonel Risk Çalışma Grubu vb.) teşkil edilmiştir (Uz ve diğ, 2004).

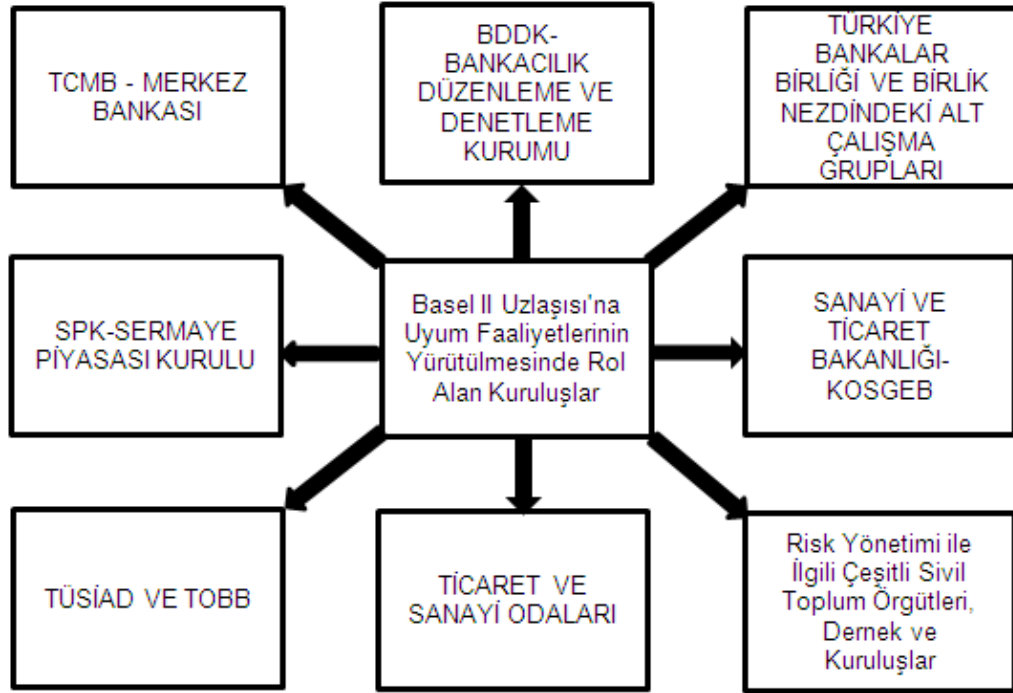
Yönlendirme Komitesi koordinasyonunda yürütülen alt çalışma grubunun faaliyetlerinden biri de Basel II'nin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere muhtemel etkilerinin değerlendirilmesi ve bu konuda ilgili kesimlerde farkındalık yaratılması amacıyla gerçekleştirilecek konferansların planlanmasıdır (Uz ve diğ, 2004).

Bunun yanında, Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren *Basel-II Koordinasyon Komitesi* ihdas edilmiştir (BDDK, 2005a:4).

Yine BDDK bünyesinde çeşitli alt komitelerden oluşan ve teknik konularda çalışmalar

yapmak üzere oluşturulmuş biri *Basel-II Proje Komitesi* diğeri *Risk Odaklı Denetim Komitesi* olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş ve söz konusu Komiteler faaliyetlerine halen devam etmektedirler (BDDK, 2005a).

**Şekil 12. Basel II Uzlaşısı'na Uyum Faaliyetlerinin Yürütülmesinde Rol Alan Kuruluşlar**



Türkiye'de Kredi Kayıt Bürosu tarafından yapılan çalışmalar Basel II sürecinde bankacılık sektörüne veri kaynağı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Söz konusu kurum nezdinde oluşturulacak veri tabanları ile Uzlaşısı'yı destekleyecek önemli bir altyapı hizmeti sağlanacaktır. Bu kapsamda, Basel II ve diğer derecelendirme çalışmaları için bankaların ulaşabileceği güncel, sağlıklı ve şeffaf bir yapıda veri tabanlarının oluşturulması için çalışmalar sürdürülmektedir (Gürsel, 2007).

Ayrıca, KOSGEB Başkanlığı'nca KOBİ'leri Basel II sürecinde daha kapsamlı ve programlı bir yapıya kavuşturmak amacıyla derecelendirmeye yönelik 2 çalışma başlatılmıştır. Bu programlardan; TÜBİTAK tarafından onaylanan proje KOSGEB koordinasyonunda, Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Ticaret Odası İşbirliği ile danışmanlık firmalarının da katılımı sağlanarak yürütülmektedir (Mecit, 2007:7).

KOSGEB, KOBİ'leri direkt finansman araçlarıyla desteklemenin yanında endirekt finansman araçlarından faydalanması için de çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla, Basel II sürecinde KOBİ'ler ve piyasalar için oldukça önem taşıyacak kurulu üç şirket olan; Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş., KOBİ Girişim Sermayesi

Yatırım Ortaklığı A.Ş. ve Gelişen İşletmeler Piyasalar A.Ş.'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir (Mecit, 2007:16).

Yine KOSGEB Başkanlığı'nın organizasyonu ve TOBB ile TOSYÖV işbirliğiyle KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi amacıyla toplam 6 adet KOBİ zirvesi düzenlenmiştir. Düzenlenen sempozyumlarda KOBİ'lerin Basel II ile gelecek yeni yapıya uyum sağlamaları için bilgilendirme sunumları yapılmıştır.

BDDK'nın Türkiye'de reel sektörü ve işletmeleri yakından ilgilendiren Basel II Uzlaşısı'na uyumun reel sektörde de paralel ilerleyebilmesi için ilgili meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları ile ortak bilgilendirmeler ve eğitimler yapması gerekmektedir (Çelik ve Kızıl, 2008:25).

Bunlara ilaveten, TCMB Risk Merkezi, KOSGEB ve diğer kurumların veri tabanlarının Basel II çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceğine yönelik çalışmalar da önem arz etmekte olup, Uzlaşısı'nın ihtiyaç duyduğu verilerin tedarik edilerek oluşturulacak veri tabanlarının bankalar tarafından verimli bir şekilde kullanılabilir yapıya dönüşümleri sağlanmalıdır.

### **4.3. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın Uygulanmasında Karşılaşılabilecek Olası Sorunlar ve Etkiler**

#### **4.3.1. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının Verdiği Kredilere ve Kredilerin Sermaye Gereksinimine Etkileri**

Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır (Özince, 2005:126). Yeni düzenlemeler müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasına etkisi olan önemli faktörlerden biridir.

Uzlaşısı'nın bankalar üzerindeki temel etkilerinden biri, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini destekleyecek olmasıdır.

Basel I'de, özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda yüzde 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı, firmaların kredi notuna bağlanmıştır (Özince, 2005:127).

Basel II'de ise bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk

derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodu geliştirilmiş ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun kullanılması teşvik edilmektedir. Yeni düzenleme ile kredi riski için öngörülen gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda Basel I ve standart yaklaşıma göre bankaların asgari sermaye ihtiyaçlarının artabileceği bir önceki Bölüm'de yer verilen birçok çalışmada teyit edilmektedir.

Konuya Türkiye gibi ülkeler açısından odaklanıldığında, bankalar tarafından ilk etapta standart yaklaşım uygulandığında neredeyse tüm firmaların yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacağı oysa, bunu hak etmeyen firmalar için içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığının kullanılacağı ve böylece bu bankaların standart yaklaşımı kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edecekleri görülmektedir. Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metotları risklerinin ölçümünde kullanmayan bankaların sermaye gereksinimleri artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtılmaları kaçınılmaz olacaktır (TBB,2002; Beşinci, 2005).

Bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı yeni Uzlaşım'da % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Eğer firmanın derecelendirme notu varsa ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Türkiye'de de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Bu takdirde BDDK, bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar için ise % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir (Uz ve diğ., 2004:9).

Basel II'nin işletme kredilerinin maliyetine yönelik etkilerinden önemli bir diğeri de belirtildiği üzere kayıt dışılıkla ilgilidir. Türkiye'de kayıt dışılık oranının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Basel II çerçevesinde doğal bir süreç olarak, kredi fiyatları kredinin taşıdığı gerçek riske göre belirleneceğinden, kayıtsızlık düzeyinin yüksekliği karşısında risklerini tam olarak ölçemeyen bankaların sermaye gereksinimi artacağından, daha yüksek risk payı bırakarak kredi fiyatlarını yükseltmesi büyük bir olasılıktır (Ayan, 2007:84). Bu durum, firmaların fiyatlama avantajlarından yararlanabilmesi ve kolay fon bulmaları için şeffaf olmalarını ve kayıt içinde kalmak için çalışmalar yapmalarını teşvik edecektir (Aktaş, 2007:42)

Yeni Uzlaşı ile bankacılık sektöründe riske göre fiyatlamının esas alınacağı görünür bir gerçektir. Fakat önceki bölümde incelendiği üzere Yeni Uzlaşı ile riske göre yapılan fiyatlama, fiyatlama içerisindeki unsurların en önemlilerinden sadece biridir. Çünkü bir kredinin fiyatını, yani faiz oranını belirleyen, makro koşullar, kredinin teminat yapısı, kayıt dışılık, vergiler vb. çok sayıda değişken bulunmaktadır.

Türkiye’de Basel-2 hükümlerinin Türk Bankacılık sektöründeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla yapılan etki çalışmaları, Basel Komitesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen QIS-3 çalışmasına katılım sağlanması ile başlamıştır.

Daha sonra Uzlaşı’nın sermaye gereksinimine etkisi BDDK tarafından yapılan iki Sayısal Etki Çalışması ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalardan birincisi (QIS-TR1), Haziran 2003 tarihli veriler kullanılarak Temmuz 2003 tarihinde BDDK tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmaya, sektörün aktif büyüklüğünün %95’ini oluşturan 23 banka katılmıştır. İlgili tarihte Basel I’e göre %28,84 olan bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranının, Basel II’ye göre %16,87’ye düştüğü ortaya çıkmıştır. Oran % 8’in üzerinde çıktığından sektörün ilave bir sermaye yükümlülüğü ortaya çıkmadığı kanaatine varılmıştır (BDDK, 2004). Sektördeki bankaların portföylerinin standart yaklaşım çerçevesinde sermaye yeterliliği oranındaki değişimlere yaklaşık etkileri aşağıda yer alan Tablo 42’de sunulmuştur.

**Tablo 42. Standart Yaklaşım Çerçevesinde Katılımcı Banka Portföylerinin Sermaye Yeterliliği Oranındaki Değişimlere Yaklaşık Etkileri (QIS TR1)**

AŞAMALAR	ETKİ	
	% 28.8	Standart Yaklaşım %
Katılımcı Bankaların mevcut Mevzuat Çerçevesinde Hesaplanan SYR Oranı		
Hükümet Portföyü ve Ticari Portföy		20.1
Şirketler Portföyü		18.9
Bankalar Portföyü		18.6
Parekende Portföyü		19.0
İştirakler Portföyü		18.9
Operasyonel Risk		16.9
Basel II Kapsamında Hesaplanan SYR		16.9

**Kaynak:** BDDK (2004:40)

Hükümet portföyü ve ticari portföyden kaynaklanan sermaye yeterliliği oranının azalışı temel olarak YP kamu menkul kıymetlerinin, Türkiye’nin derecelendirme notuna bağlı olarak, %100 risk ağırlığına tabi olmasından; şirketler portföyünden kaynaklanan azalış özellikle teminat olarak alınan YP kamu menkul kıymetlerinin %100 risk ağırlığına tabi

olmasından; bankalar portföyünden kaynaklanan azalış risk ağırlıklarının derecelendirme notuna tabi tutulmasından ve teminat olarak alınan YP kamu menkul kıymetlerinin %100 risk ağırlığına tabi olmasından; perakende portföyünden kaynaklanan artış bu portföydeki ikamet amaçlı gayrimenkul kredilerinin risk ağırlığının %35'e ve diğer perakende kredilerin risk ağırlığının da %75'e düşürülmüş olmasından; iştirakler portföyünden kaynaklanan azalış mali olmayan iştiraklerin belirlenen limitleri aşan kısımlarının sermayeden indirim kalemi yapılmasından; operasyonel riskten kaynaklanan artış da bu yükümlülüğün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır (BDDK, 2004:40).

Basel II'nin yayınlanmasından sonra risk hesaplamalarında değişikliklerin ortaya çıkması ve QIS-TR1 çalışmasından sonra bankacılık sektörü bilançosunda özellikle kredi portföyü kaynaklı değişikliklerin meydana gelmiş olması nedenlerinden dolayı, BDDK tarafından yeni bir sayısal etki çalışmasının yapılması gerekliliği ortaya konulmuştur. Ekim 2006–Haziran 2007 tarihleri arasında BDDK tarafından düzenlenen ve bankacılık sektörünün Eylül 2006 tarihli verilerinin esas alındığı QIS-TR2 çalışmasına sektörün aktif büyüklüğünün yaklaşık %97,3'ünü oluşturan 31 banka katılmıştır. Söz konusu çalışma, hem katılımcı bankaların sektörün tamamına yakınına temsil etmesi, hem de Basel II'nin bankacılık sektöründe yürürlüğe girmesinden önce düzenlemenin, bankaların sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilebilmesini sağlayan bir çalışma olması açısından önem arz etmekte ve sektörün geneline ilişkin sağlıklı projeksiyon yapma imkânı tanımaktadır (BDDK, 2007b).

Basel II ve AB Direktifleri (CRD) hükümlerinin referans alınarak gerçekleştirilen ve Basel II hükümlerinin bankaların sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilebilmesini sağlayan İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2), Basel II hükümleri çalışmanın yapıldığı dönemde uygulansa dahi Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranının pek çok Avrupa ülkesinden çok daha yüksek bir seviyede gerçekleşebileceğini göstermiştir (BDDK, 2007b).

Yapılan çalışmaya katılan bankaların ortalama sermaye yeterlilik oranı 5,6 puanlık azalışla yüzde 19,31'den yüzde 13,68'e gerilemiştir. Daha önceki sayısal etki çalışmalarına kıyasla, bu çalışmanın sermaye yeterliliği rasyosu üzerindeki etkisinin daha az olduğu görülmüştür (BDDK, 2007b).

Bankaların sermaye yeterliliğinde azalmaya neden olan etkenlerin başında, banka



portföylerindeki yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin yüzde 0 risk ağırlığı yerine, Türkiye'nin ülke derecelendirme notu dolayısıyla yüzde 100 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılması gelmiştir. Rasyoda azalmanın bir diğer nedeni ise hesaplamalara dahil edilen operasyonel risk olarak tespit edilmiştir (BDDK, 2007b).

Gerçekleştirilen üç adet sayısal etki çalışması sonucunda hesaplanan katkı tutarları Tablo 43'de yer almaktadır. Tablo'da yer alan veriler, Basel Komitesi tarafından 40'tan fazla ülkeden bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Türkiye'nin 6 banka ile katılım sağladığı QIS-3 çalışması ile yerel olarak gerçekleştirilen QIS-TR1 ve QIS-TR2 çalışmalarının sonuçlarını içermektedir.

**Tablo 43.Yapılan Sayısal Etki Çalışmalarının Sermaye Yeterlilik Rasyosuna Katkı Oranları**

PORTFÖYLER	KATKILAR (%)		
	QIS-3	QIS-TR1	QIS-TR2
Alım-Satım Hesapları	31.5	22.0	6.3
Kamu Portföyü	16.9	11.8	18.6
Bankalar Portföyü	1.3	1.6	2.7
KOBİ Dışı Kurumsal Krediler Portföyü	5.7	4.6	4.4
Kurumsal KOBİ Kredileri Portföyü	2.4	2.7	1.4
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri Portföyü	-0.1	0.2	1.5
Nitelikli Rotatif Parekende Krediler Portföyü	-	-	-3.0
Parekende KOBİ Kredileri Portföyü	0.5	-0.1	-1.5
Diğer Parekende Krediler Portföyü	-3.0	-2.2	-4.1
Hisse Senedi Yatırımları Portföyü	0.0	0.0	0.0
İlişkili Ortaklıklara Yapılan Yatırımlar Portföyü	2.7	2.6	0.3
Operasyonel Risk	20.6	13.9	14.5
TOPLAM	78.5	56.7	38.1

**Kaynak:** BDDK (2007b:45)

Tablo 43'de portföylerin katkıları incelendiğinde, genelde Hazine tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerden oluşan alım-satım hesapları ile kamu portföyünün katkı oranının, bu kıymetlerin banka bilançolarındaki görece öneminin azalmasına paralel olarak düştüğü görülmektedir. Tersine bir etki ise perakende portföylerde ortaya çıkmaktadır. Bu portföylerin artan bilanço payları, katkı oranlarının da mutlak değer olarak artmasına sebep olmuştur. Ayrıca sermaye yeterliliği mevzuatında gayrinakdi krediler ve diğer bazı hususlarda yapılan değişiklikler, mevzuatı Basel-2 ile daha uyumlu hale getirmiştir. Bu da başta kurumsal portföyler (KOBİ dışı kurumsal ve kurumsal KOBİ portföyleri) olmak üzere katkı oranlarının düşmesine neden olmuştur (BDDK, 2007b:45).

Bir diğer önemli husus da portföy katkı oranlarının işaretlerinin her üç çalışmada da aynı olmasına karşın, kredilerin yoğunlukla yer aldığı portföylerin toplam katkısı ve

KOBİ portföylerinin katkısının daha önceki çalışmaların aksine QIS-TR2 çalışmasında negatif çıkmış olmasıdır. Daha önceki sayısal etki çalışmalarında elde edilen bulguların aksine, sadece KOBİ'lere kullandırılan kredi ve diğer alacakların yer aldığı KOBİ portföyleri ile, çoğunlukla reel sektör firmalarına (KOBİ ve büyük ölçekli firmalar) kullandırılan kredilerin yer aldığı portföylerin sermaye yeterliliği üzerinde olumsuz değil, aksine olumlu etkide bulunduğu tespit edilmiştir (BDDK, 2007b).

Yoğun bir şekilde tartışılan Basel II'nin KOBİ'ler ve reel sektör üzerine olası etkileri konusunda elde edilen bu istatistik, Basel II'nin reel sektör tarafından kullanılan kredilerin sermaye yükümlülüğü üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkaracağı şeklinde yorumlansa da; söz konusu çalışmanın neticesi, her KOBİ ya da kurumsal portföyde yer alan firmanın Uzlaş'ıdan olumlu şekilde etkileneceği anlamına gelmemelidir. Bilakis, kendilerini Uzlaş'ya göre yenileyemeyen, kayıtdışı faaliyetlerini kayıt içine almayan, kurumsal yönetimlerini düzenlemeyen firmalar önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalabilirler. Yapılandırmalarını tamamlamayan firmalar Uzlaş'ı yürürlüğe girdiğinde bankalarla sürdürdükleri çalışmalarında özellikle ekonominin daralma dönemlerinde daha belirgin bir şekilde sorun yaşayabilirler.

#### **4.3.2. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının KOBİ'lere Sağladığı Kredilere ve Bu Kredilerin Bankaların Sermaye Gereksinimine Etkileri**

Türkiye ekonomisi içinde önemli bir yer tutan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler) çok sayıda kuruluş tarafından (KOSGEB, Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara Sanayi Odası, T.Halk Bankası gibi) istihdam (çalışan sayısı) faktörü başta olmak üzere çeşitli ölçütlere göre tanımlanmış ve yıllarca KOBİ tanımı ortak bir zemine oturtulamamıştır.

Basel II uygulamasının KOBİ'ler ile ilgili getirdiği yeniliklerin belki de en önemlisi, genel bir KOBİ tanımının yapılmış olması ve bu tanım içerisindeki belirleyici kriterlerin KOBİ'lerin kredilendirme koşullarına olan etkisidir (Aras, 2007b). Türkiye'de çeşitli kurumlar tarafından farklı kriterler esas alınarak yapılan farklı KOBİ tanımları mevcut olmakla birlikte, son olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan tanımlama ile bu konuda nihai bir tanıma ulaşılmış olduğu düşünülmektedir.

8.1.1985 tarihli ve 3143 sayılı Kanunun Ek 1'inci maddesine dayanılarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca hazırlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" in 18.11.2005 tarihli ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle birlikte KOBİ tanımına ilişkin

esaslar belirlenmiş ve uygulamada karşılaşılan farklılıkların önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu Yönetmeliğe göre 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu<sup>1</sup> 25 Milyon TL'yi aşmayan işletmeler KOBİ olarak adlandırılmıştır. Bu tanımda işletmeler aynı zamanda; mikro, küçük ve orta boy işletmeler olarak üçe ayrılmıştır. İşletmelerin bu alt sınıflandırılması çalışan sayısı ve ciro kriterlerine göre yapılmaktadır (Resmi Gazete, 2005).

**Tablo 44. Yeni KOBİ Sınıflandırmaları**

İşletme Tipi	Çalışan Sayısı	Net Satış Hasılatı ve/veya Mali Bilançosu
Mikro İşletme	<10	<1 Milyon TL
Küçük İşletme	<50	<5 Milyon TL
Orta Büyüklükteki İşletme	<250	<25 Milyon TL

**Kaynak:** Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu (2006:23)

Buna göre yukarıdaki Tablo 44'den de görüleceği üzere (Resmi Gazete, 2005);

- Mikro ölçekli işletme; çalışan sayısı 10'dan az ve cirosu 1 Milyon YTL'den az olan işletmeler,
- Küçük ölçekli işletme; çalışan sayısı 50'den az cirosu 5 Milyon YTL'den az olan işletmeler,
- Orta ölçekli işletme; çalışan sayısı 250'den az cirosu 25 Milyon YTL'den, olarak tanımlanmıştır.

Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesi gereğince KOBİ tanımı, 7 Şubat 1996 tarihli Avrupa Birliği Konseyi Kararı ile düzenlenmiş KOBİ tanımlamasına uyumlu olarak yıllık satış hasılatı esasına göre belirlenmiştir. 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği KOBİ tanımı, işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan kriterleri kapsamaktadır. Buna göre KOBİ'ler, 250'den az işçi çalıştıran, yıllık satış cirosu 50 milyon euroyu geçmeyen veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı, bilanço net aktif değeri itibarıyla 43 milyon euroyu geçmeyen, bağımsızlık kriterlerine<sup>2</sup> uygun olan işletmeler olarak tanımlanmıştır (TBB-Basel II ve KOBİ'ler

<sup>1</sup> Yönetmelik, mali bilanço, "bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren mali tablo" olarak tanımlamıştır.

<sup>2</sup> Bağımsız işletmeler, sermayesinin ya da hisse senetlerinin yüzde 25 veya daha fazlası bir işletme tarafından üstlenilmemiş olan veya sermayesi, "küçük ve orta büyüklükteki işletme" tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş olan işletmelerdir.

Çalışma Grubu, 2006:19).

Her iki tanım karşılaştırıldığında, çalışan sayısı bakımından alt sınıflandırmanın aynı olduğu ve 250 kişinin altında çalışanı olan işletmelerin KOBİ olarak adlandırıldığı, yıllık ciro ve bilanço büyüklüğüne ilişkin alt bölümlendirmede ise, Türkiye'deki işletmelerin ölçeği dikkate alınarak daha düşük tutarların belirlendiği bir sınıflandırmaya yer verildiği görülmektedir.

Basel II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ'ler (Small and Medium Sized Enterprise), yıllık satış hasılatı toplamı 50 milyon euroyu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmakta,

- Bir bankacılık grubundaki toplam kredisi < 1 milyon euro ise, Perakende KOBİ,
- Bir bankacılık grubundaki toplam kredisi > 1 milyon euro ise, Kurumsal KOBİ,

şeklinde iki ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır (BCBS, 2004b).

Türkiye'de KOBİ'lerin Uzlaş'ı'dan etkilenmeleri kuvvetle muhtemel olup, bu durum önem arz etmektedir. Zira, Türkiye'de TÜİK'in 2008 Yılı İş Kayıtlarına göre toplam 3.452.763 adet işletmenin bulunduğu ve bunların 3.449.795 adetinin KOBİ olduğu, yani toplam işletme sayısı içerisindeki oranının % 99,9'a yakın olduğundan yola çıkıldığında KOBİ'lerin ülke ekonomisi içerisindeki yeri ortaya çıkmaktadır (Kaplan, 2010:5-6). Söz konusu oran Avrupa Birliği'ndeki oran ile çok büyük bir paralellik göstermektedir (Aras, 2007b).

Ayrıca, ülke içerisinde önemli bir yeri olan KOBİ'lerin finansman kaynaklarından biri olan kredilere ilişkin istatistiki bilgiler de önem arz eden diğer bir husustur.

**Tablo 45. KOBİ'lerin Kullandığı Kredilerin Dağılımı (2007)**

Banka	Kredi Tutarı (milyon TL)	%	KOBİ sayısı	%
Kamu	15.058	18.5	579.950	35.0
Özel	53.395	65.6	866.130	52.3
Yabancı	12.941	15.9	211.144	12.7
<b>Toplam</b>	<b>81.396</b>	<b>100.0</b>	<b>1.657.224</b>	<b>100.0</b>

**Kaynak:** Çolakoğlu (2008:11,14)

Yukarıda yer alan Tablo 45'de KOBİ'lerin 2007 tarihi itibarıyla bankalardan kullandığı

kredilerin kamu, özel ve yabancı banka ayrımında KOBİ işletme sayısı esas alınarak dağılımı yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, KOBİ'lerin kullandığı kredilerin % 65.6'sının özel bankalardan, yabancı ve kamu bankalarından kullanılanların ise yaklaşık olarak benzer oranlarda (% 15 ila 18,5 arası) olduğu görülmektedir. KOBİ'lere 2007 yılında kullandırılan toplam 81.396 milyon TL, 2008 yılında 84.513 milyon TL, 2009 yılında ise 83.886 milyon TL'lik kredi miktarı göz önünde bulundurulduğunda, Uzlaşî'ya geçişte KOBİ'lerin maliyet etkisini gözetmelerinin ne denli önemli olduğu göze çarpmaktadır (Çolakoğlu, 2008; BDDK, 2009c; TBB, 2010). Bu amaçla, KOBİ'lerin bankalarla iyi koşullarda kredi çalışmalarını sürdürebilmek için yapılarını Uzlaşî'daki yeni sisteme uygun hale getirecek çalışmaları başlatmaları gerekmektedir.

KOBİ'lerin yapacağı hazırlıklar bankalar içinde önem arz eden bir husustur. Zira, KOBİ kredileri toplam krediler içerisinde hiçte azımsanmayacak bir orandadır. Bahsedilen oran, 2008 yılı itibariyle %23, 2009 itibariyle ise yaklaşık %21,5 olarak gerçekleşmiştir (BDDK, 2009c).

Bu kapsamda, Başar (2007) tarafından KOBİ'lerin sorunları ve Basel II çerçevesinde önerilerin yapılmasına yönelik anket yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada Eskişehir ilindeki firmalardan yararlanılmış olup, söz konusu ilde bulunan KOBİ statüsündeki firmaların Basel II düzenlemeleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Bilgilendirme konusunda temel kaynağın bankalar olduğuna vurgu yapan Başar (2007:108), bankaların Basel II düzenlemelerinin süreçleri ve sonuçları hakkında KOBİ'leri hızlı ve doğru bir biçimde bilgilendirmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Uzlaşî'nın doğal bir sonucu olarak kredilendirmede, mevcut durumdan farklı olarak riske dayalı fiyatlama söz konusu olacağından, risk değerliliği düşük olan KOBİ'ler daha düşük maliyetle kredi kullanırken; risk değerliliği yüksek olan KOBİ'ler daha yüksek maliyetten kredi kullanacaklardır.

Aynı zamanda, KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb.) üretmeleri söz konusudur. KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir.

İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri (finansal ve niteliksel) zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler, potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle, iyi şartlarda kredilendirme imkânına sahip olacaklardır.

Böylece hem kredilerin KOBİ'ler için maliyeti azalacak hem de bankaların bu krediler için doğacak sermaye gereksinimlerinde azalış yaşanacaktır.

Türkiye'deki KOBİ'lerin, Uzlaşılıyla belirlenen düzenlemelerin yaratacağı etkileri asgari seviyeye çekmeleri için, kendilerine en uygun alternatiflerden faydalanacakları muhakkaktır. Örneğin; 4 milyon kredi ihtiyacı olan ve cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan bir firma, rating notu yoksa veya bu rating notu % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (örneğin, 5 bankadan 800.000.-Euro'luk dilimler) kullanmak isteyebilir. Bu durumda, cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmaları parekende portföyde değerlendiren bankalarca % 75 risk ağırlığı uygulanacaktır. Sonuçta firma % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla borçlanma imkânı yakalayabilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin en az 4-5 yıl almasının beklendiği de göz önüne alındığında bu ve benzeri politikalar uygulayarak riskliliğinin farkında olan Kobi'lerin fon maliyetlerini düşürebilmesi muhtemeldir (Uz ve diğ., 2004). Bu durum % 100 yerine % 75 risk ağırlığına göre sermaye ayıran bankaların da lehine olabilecektir.

Ayrıca, Basel II Uzlaşısı yürürlüğe girdiğinde Bankaların kullandığı KOBİ kredilerinin sermaye gereksinimine etkisinin araştırıldığı, BDDK tarafından yapılan ve bir önceki kısımda sonuçları sunulan İkinci Sayısal Etki Çalışmasında bu firmalara kullandıran kredilerin sermaye yükümlülüğü üzerinde olumlu etkisinin bulunacağı tespit edilmiştir. Bununla beraber söz konusu çalışmanın neticesi, her KOBİ'nin Uzlaşılı'dan olumlu şekilde etkileneceği anlamına gelmemelidir. Bilakis, kendilerini Uzlaşılı'ya göre yenileyemeyen, kayıtdışı faaliyetlerini kayıt içine almayan, kurumsal yönetimlerini şekillendirmeyen firmalar önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalacaklardır.

Bununla beraber, BDDK'nın gözetiminin olacağı ve parekende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca Basel II'de bankaların içsel derecelendirme yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Bunlara ilaveten, zamanla bankalardan kredi kullanan firmalarla ilgili bazı bilgiler Kredi

Kayıt Bürosu sistemi içinde yer alacak ve bilgilerin bankalarca paylaşıldığı bu sistemde bankalar firmaların kullandıkları kredileri yakından takip etme olanağına sahip olacaklardır (Sargon, 2007). Buna benzer araçlarla bilgilendirilmesi ve eldeki verileri artan bankalar, derecelendirme notları düşük ve Basel II'de öngörülen teminatları sağlayamayan KOBİ'leri yüksek riskli kabul edeceklerinden, kredi maliyetleri artacaktır.

#### **4.3.3. Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankalarının ve Hazinesin Yurtdışından Yaptığı Borçlanmalarda Sermaye Gereksinimi Üzerinde Yarattığı Etkiler**

Basel II Uzlaşısı'nın uygulamaya geçmesi neticesinde gerek Hazine tarafından yapılan borçlanmaların gerekse Türk Bankacılık sektörünün yurtdışından yaptığı borçlanmalarda hem yurt dışı hem de yurt içi bankaların sermaye gereksinimlerinde Basel I Uzlaşısı'na göre çeşitli etkilerin olması söz konusudur.

Basel I Uzlaşısı kapsamında Türkiye Hazinesi tarafından çıkarılan devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yapan yerli ve yabancı bankaların bu kıymetler için kulüp kuralı mevzuatına uygun olarak risk sermayesi ayırma zorunluluğu bulunmamaktaydı. Söz konusu Uzlaşıda Türkiye'nin OECD üyesi ülkeler arasında olması sebebiyle yabancı bankaların sermaye yeterlilik oranı hesaplamalarında;

- TC Hazine riski % 0,
- Türk bankaları riski ise % 20,

risk ağırlığı ile değerlendirilmekteydi.

Basel II'nin yürürlüğe girmesinden sonra, OECD kulüp kuralının kalkmasından dolayı, Türkiye'nin çıkardığı devlet iç borçlanma senetlerinin artık bir risk ağırlığı olacak ve Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar, borçlanma maliyetini etkileyen hususları (dış derecelendirme notu, içsel derecelendirme notu, kredi türü, teminat kalitesi ve kredi fiyat farklılaşması vb.) daha fazla dikkate almak durumunda kalacaklardır. Uzlaşı'ya geçişle, ülke derecelerinin tekabül ettiği derecelendirme skalasına göre Türkiye'nin risk ağırlığı % 100 ile değerlendirilecektir. Zira, aşağıda yer alan Tablo 46'da görüldüğü üzere Türkiye'nin uluslararası derecelendirme kuruluşlarından aldığı derecelendirme notları hala düşük seviyededir.

Beşinci (2005) Türkiye'den olan alacakların risk ağırlığı % 0'dan % 100'e çıkacağı için, Basel II'yi uygulamasa bile, Türkiye'nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacağına vurgu yapmaktadır.

**Tablo 46. Türkiye'nin Kredi Derecelendirme Notları\***

	Standart&Poor's**	FitchRatings***	Moody's ****
<b>Türkiye</b>	BB+	BB+	Ba2

\* Yabancı para itibariyle yapılan işlemlere dair uzun dönemli derecelendirme notudur

\*\*Standard&Poor's tarafından 19 Şubat 2010 tarihi itibariyle açıklanmıştır.

\*\*\*FitchRatings tarafından 22 Aralık 2009 tarihi itibariyle açıklanmıştır.

\*\*\*\* Moody's tarafından 8 Ocak 2010 tarihi itibariyle açıklanmıştır.

**Kaynak:** Standard&Poor's (2010), FitchRatings (2009a), Moody's (2010)

Ancak, Türkiye Hazinesi'ne ait derecelendirme notunun yatırım yapılabilir olarak ifade edilen "BBB" kademesini aşması durumunda yabancı para cinsinden kamu kâğıtlarının tabi olacağı risk ağırlığı % 100'den % 50'ye düşecektir.

Bir önceki bölümde yer alan ülkelerin yaptığı borçlanmaların yabancı bankaların sermaye gereksinimine etkilerinin ölçüldüğü çalışmaların bazılarında Reisen (2001), Weder ve Wedow (2002), Griffith-Jones (2001), Barrell ve Gottschalk (2006); çeşitli faiz oranları üzerinden gelişmekte olan ülkelerin hazinesine, merkez bankasına ve bankalarına açılacak kredilerin maliyetinin artacağı ve Türkiye, Meksika ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin yeni uygulamadan en fazla etkilenecek ülkeler arasında bulunduğu; bazı çalışmalarda ise, Bailey (2005), Powell (2001, 2004, 2005), Liebig ve diğ. (2007), yurtdışındaki bankaların gelişmekte olan ülkelere borç vermelerinde sermaye gereksinimini önemli derecede etkilemeyeceği sonuçlarına ulaşıldığı belirtilmişti (Daha detaylı bilgi için bkz. Bölüm: 3.2.1 ve Bölüm:3.3.3).

Ayrıca, 2007 yılından itibaren AB ülkelerinde uygulamaya konulan Uzlaşî'nın, Birlik ülkelerinde bulunan bankaların gelişmekte olan ülkelere verdikleri kredileri etkilemediği de ifade edilmişti (Daha detaylı bilgi için bkz. Bölüm: 3.3.3, Grafik:8).

Esasen, yukarıda anılan çalışmalar ve analizlerdeki bulguların geneli dikkate alınarak yapılan değerlendirme neticesinde, Uzlaşî'ya geçişin Türkiye ve Türk Bankalarının yurtdışından yaptığı borçlanmalara ilişkin sermaye gereksinimlerinde önemli derecede etkisinin olmayacağı görülmektedir.

Fakat, yapılan değerlendirmede ekonominin içinde bulunduğu konjonktür etkisi de göz önüne alınmalıdır. Zira, ekonominin kötü evrelerinde gelişmekte olan ülkelerin derecelendirme notlarının düşürülmesi kredi maliyetlerine anında ve yüksek bir oranla yansiyabilmektedir. Bu yüzden, Türkiye için önemli olan ekonomik koşullarını iyileştirerek bir an önce derecelendirme skalasında "yatırım yapılabilir" seviyeye



ulaşmaktır. Söz konusu seviyeye ulaşmak sermaye yeterliliği gereksiniminin % 50 risk ağırlığıyla hesaplanmasına vesile olacağından muhakkak ki, % 100 risk ağırlığıyla hesaplanmasına göre avantaj sağlayacaktır.

Türk Bankacılık sektöründe yer alan belli başlı önemli bankaların derecelendirme notları incelendiğinde de Türkiye'nin ülke notundan farklı bir durum sergilenmediği aşağıda Tablo 47'de görülmektedir. Ne yazık ki bankaların hiçbiri "yatırım yapılabilir" seviyede bir derecelendirme notu almamıştır.

**Tablo 47. Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Belli Başlı Bankaların Kredi Derecelendirme Notları\***

	<b>Standart&amp;Poor's**</b>	<b>FitchRatings***</b>	<b>Moody's ****</b>
<b>İş Bankası</b>	BB	BBB-	Ba3
<b>YapıKredi Bankası</b>	BB+	BBB-	Ba3
<b>Akbank</b>	-	BBB-	Ba3
<b>Garanti Bankası</b>	BB	BBB-	Ba3
<b>Ziraat Bankası</b>	-	BB+	Ba3
<b>Halk Bankası</b>	-	BB+	Ba3
<b>Vakıfbank</b>	BB	BB+	Ba3
<b>TEB</b>	-	BBB-	Ba3
<b>Denizbank</b>	-	BBB-	Ba3
<b>Finansbank</b>	-	BBB-	Ba3
<b>Anadolu Bank</b>	-	BB-	B1

\* Yabancı para itibarıyla yapılan işlemlere dair uzun dönemli derecelendirme notudur

\*\* 22 Şubat 2010 tarihi itibarıyla tabloda yer alan bankaların internet sitelerinden alınmıştır.

\*\*\*FitchRatings tarafından 11 Aralık 2009 tarihi itibarıyla açıklanmıştır.

\*\*\*\* 22 Şubat 2010 tarihi itibarıyla tabloda yer alan bankaların internet sitelerinden alınmıştır.

**Kaynak:** FitchRatings (2009b)

Öte yandan üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, uluslararası bankaların, gelişmekte olan ülkelere veya bankalarına borç verirken yasal sermayeden ziyade ekonomik sermayelerini dikkate almalarıdır. Zaten, uluslararası bankalar tarafından uygulanmakta olan riske dayalı sermaye tahsisi ve fiyatlama olgusu, Basel II ile birlikte mevzuat kuralı haline gelmiştir (Altıntaş, 2006). Uzlaşının amacı da yasal sermaye ile ekonomik sermayenin birbirine yakınlaştırılması olup, Uzlaşın uluslararası bankaların mevcut risk yönetimi uygulamalarının yansıtılmış halidir. Bu nedenle, OECD kriterinin kaldırılmasının veya risk ağırlığının % 100'e tekabül etmesinin Türk Bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkisinin sınırlı olacağı düşünülmektedir.

Fakat elbetteki sektörde yer alan bankaların derecelendirme skalasında "yatırım yapılabilir" seviyeye erişmeleri yapacakları borçlanmalarda şimdiki borçlanma

seviyelerine göre önemli avantajlar sağlayacaktır.

Yurt dışı bankalardan sağlanan kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı sektör genelinde yüksektir. Buna rağmen, bu fonların toplam yabancı kaynaklar içindeki payının düşüklüğü olumsuz etkiyi sınırlandırmaktadır. Özellikle kalkınma bankalarının, yurt dışı bankalardan sağladıkları kredilerin toplam yabancı kaynaklar içindeki payının yüksek olması nedeniyle, uygulamadan diğerlerine göre daha fazla etkilenecek banka grubu olduğu söylenebilir (Yayla ve Kaya, 2005).

Türk Bankacılık sektörünün yurt dışı bankalardan sağladığı kredilerin miktarına bakıldığında, Eylül 2008 tarihinde 26,3 milyar Dolar olan sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin<sup>1</sup> toplam tutarının, 8,2 milyar Dolar azalarak Aralık 2009'da 18,1 milyar Dolar'a gerilediği görülmektedir (BDDK, 2009c). Söz konusu azalışın temel nedeni ise dünyada yaşanan finansal krizin yarattığı daraltıcı etkidir.

Bankaların yapacakları borçlanmalarda bir diğer önemli konu, Hazineden edindikleri yabancı para (YP) cinsinden devlet iç borçlanma senetlerine uygulanacak olan risk ağırlığıdır. Yeni Uzlaş, ulusal inisiyatifler dahilinde ülkelere kendi parası cinsinden yurt içi borçlanmalar için % 0 risk ağırlığı belirleyebilme esnekliğini sunmaktadır (Sezgin, 2004). Bu çerçevede BDDK sayısal etki çalışmalarında TL ve dövize endeksli kamu menkul kıymetleri için bu oranı % 0 olarak belirlemiştir. Ama Türkiye'nin yurt içi de olsa yabancı para cinsinden borçlanmasının ve yurt dışında ihraç ettiği Eurobond veya diğer borçlanma senetlerinin risk ağırlığı yukarıda yer alan Tablo 47'deki derecelendirme notları dikkate alındığında % 100 olacak, dolayısıyla da bu kâğıtlara yatırım yapan bankalar (yerli veya yabancı) % 8 sermaye yükü ile karşılaşacaklardır.

Bugünkü uygulamada, kredi riski açısından TL ve yabancı para tüm menkul kıymetlerin risk ağırlığı, Türkiye Cumhuriyeti Hazinesinin ihraç ettiği kâğıtlarda yüzde sıfırdır. Bunların oranları düşük seviyelere gelse bile, bankaların bilançosunda hala çok önemli kalemler olarak görünmektedir. 2008 yıl sonu itibariyle bankaların aktifinin % 27'si devlet iç borçlanma senetlerinden oluşmakta olup bu, toplam aktiflerin dörtte birlik kısmına tekabül etmektedir (Bilgin, 2009).

---

<sup>1</sup> Sendikasyon kredisi: Bir bankanın liderliğinde iki veya daha fazla banka tarafından ortaklaşa verilen kredi türüdür. Verilecek kredinin çok büyük olması ve riskin dağıtılmak istenmesi nedeniyle çok sayıda bankanın katılımıyla kredi sağlanır. Seküritizasyon kredisi: Banka portföyünde yer alan finansal enstrümanların gelecekte sağlayacağı nakit akımlarının teminat gösterilerek yurt dışından sağlanan fonları ifade eder. Başka bir ifadeyle seküritizasyon krediyi menkul kıymetleştirerek fonlama anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan, yukarıda belirtilen durumun BDDK tarafından Temmuz/2007 tarihinde Basel II Uzlaşısı'na geçişin ertelenmesi ile ilgili basın açıklamasında erteleme nedenleri arasında olduğunu eklemek gerekir. Bahse konu açıklamada, "halen kredi riskinin hesaplanmasında % 0 risk ağırlığı uygulanmakta olan bankaların yabancı para cinsinden gerek devlet iç borçlanma senetlerinin ve gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki alacaklarının da ülke kredi notuna dayalı olarak riske edilmesi gündeme geleceği, söz konusu durumun doğrudan bankaların bu çerçevedeki aktif kalemler için daha fazla sermaye tahsis etmeleri zorunluluğunu doğuracağı ve nihayetinde, para ve maliye politikalarının uygulanmasını etkileyeceği" belirtilmiş, sektör temsilcilerinin de bu yöndeki görüşleri dikkate alınarak ertelemeye gidildiği ifade edilmiştir (BDDK, 2007c).

Bu itibarla, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye'nin iç ve dış borçlanması ile Türk Bankacılık sektörünün dış borçlanmasının maliyetlerinde Basel II uygulaması kaynaklı etkilerin sınırlı derecede olacağı söylenmekle beraber, Hazine'nin ve Türk Bankacılık sektörünün şimdiki durumlarına göre borçlanma maliyetleri açısından ülke notunun yükselmesi büyük önem taşımaktadır. Hiç kuşkusuz Türkiye'nin ekonomik ve finansal istikrarın sürdürülmesi yönündeki başarısı ülke notunun yükselmesine ve Basel II'ye uyumu destekleyecektir.

#### **4.3.4. Türkiye'de Kredi Derecelendirme Mevzuatı ve Basel II Uzlaşısı Çerçevesinde Kredi Derecelendirme Kuruluşları ile İlgili Gelişmelerin Değerlendirilmesi**

Basel II ile birlikte öne çıkan en önemli konulardan bir tanesi kredi derecelendirmedir. Kredi derecelendirme hem bankaları hem de firmaları yakından ilgilendirmektedir. Basel II Uzlaşısı'nda kredi derecelendirme faaliyetleri yerine getirilmesi zorunlu olan hususlar arasında yer almaktadır.

Basel II kriterleri çerçevesinde bankalar kredi riski ölçümünde standart yaklaşımı uyguladıkları süre içerisinde firmaların bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanacaklardır. Bankalar, ancak, içsel derecelendirme yaklaşımlarını uyguladıklarında kendi notlarını kullanabileceklerdir. Fakat, bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarına geçişleri BDDK'nın önceki konularımızda yer verilen basın açıklamaları ve bildirimlerinde görüldüğü üzere net bir tarihle takvime bağlanmamıştır. Hakeza, yürürlükte bulunan mevzuatta standart yaklaşım olarak kabul edilen yaklaşımda da derecelendirme notları kullanılmamaktadır.

Bununla birlikte, yaklaşımların Türkiye’de tam manasıyla uygulamaya geçirilmesinin fazla uzun sürmeyeceği düşünülmektedir. En azından standart yaklaşım yürürlüğe girdiğinde bankalar ileri ölçüm yöntemlerini kullanmaya yetkili olana kadar kredi derecelendirme notu veremeyeceklerinden, kredi derecelendirme notu almayan firmaların kredileri %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Bu nedenle, Türkiye’de bağımsız kredi derecelendirme şirketlerinin kurulmasına yönelik faaliyetler başlatılmalı ve Uzlaşa içeriğine uygun şekilde mevzuat altyapısı oluşturulmalıdır.

Türkiye’de Basel II Uzlaşısı kapsamında derecelendirme faaliyetlerine ilişkin mevzuat hızla düzenlenmektedir. Türkiye’de söz konusu faaliyetlere ilişkin kapsamlı düzenlemenin 2003 yılında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapıldığı ve daha sonra günün şartlarına göre mevzuatın geliştirildiği söylenebilir.

Buna göre, 4.12.2003 Tarih, Seri VIII ve 40 Numaralı “Sermaye Piyasalarında Derecelendirme Faaliyetleri ve Derecelendirme Kuruluşları İlişkin Esaslar Tebliği” ile bu alanda önemli düzenlemeler yapılmıştır. Tebliğin 5. maddesinde kredi derecelendirmesi; “ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının risk durumlarını ve ödeyebilirliklerini veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilme riskini derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti” olarak tanımlanmıştır. Tebliğ’de, derecelendirme faaliyetlerinin kapsamı, kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi faaliyetleri olarak belirlenmiştir (SPK, 2003; Aras, 2007b:16).

Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği yayınladıktan sonra Türkiye’de derecelendirme kuruluşlarının kurulması başlamıştır. 2005 yılından sonra ise yerel derecelendirme şirketlerine faaliyet izni verilmeye başlanmıştır. Türkiye’de şu an bu alanda kredi derecelendirmesinde 5 adet yerli, 3 adet yabancı derecelendirme kuruluşu; kurumsal yönetim derecelendirmesinde ise 3 adet yerli, 1 adet yabancı kuruluşun yetkilendirmesi yapılmıştır (SPK, 2010).

2003 yılında yayımlanan Tebliğ daha sonra Seri:VIII, No:51 sayılı "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği"nin 12/07/2007 tarih ve 26580 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Tebliğ uyarınca, derecelendirme faaliyeti; “kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi faaliyetleri” olarak belirlenmiştir. Tebliğ’de kredi derecelendirmesi, "ortaklıkların ve sermaye

piyasası kurumlarının risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilme riskinin, derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti"; kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi ise, "ortaklıklar ve sermaye piyasası kurumlarının Kurulca yayımlanan kurumsal yönetim ilkelerine uyumun derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti" olarak tanımlanmıştır (SPK, 2007; SPK, 2010).

Ayrıca, uygulamaların bankacılık kesiminin ihtiyaçlarına daha yakın bir şekilde belirlenmesi amacıyla BDDK tarafından 2006 yılında ayrı bir düzenleme yapılmıştır.

Bu kapsamda, derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla BDDK tarafından "Derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve Faaliyetlerine ilişkin Esaslar" hakkında Yönetmelik 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bahsi geçen Yönetmelik, bankaların yaptığı derecelendirmeler ile bankalardan kredi kullanacak müşterilerin kredi değerlemesini gerçekleştirecek derecelendirme kuruluşları ve bunların faaliyetlerini kapsamaktadır. Yönetmelikte derecelendirme faaliyetinin kapsamı detaylı olarak şu şekilde belirlenmiştir (BDDK, 2006c):

i) Derecelendirme faaliyeti; kredi değerliliğinin derecelendirilmesini, kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesini, bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesini, ve bu faaliyetlerin niteliğine göre yapılacak inceleme ve analiz sonucuna dayanılarak bir derecelendirme notu belirlenmesi sürecini içerir.

ii) Kredi değerliliğinin derecelendirilmesi, müşterinin; kullanacağı krediyi geri ödeyebilme gücünün veya borçluluğunu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerini vadelerinde karşılayamama riskinin yetkili derecelendirme kuruluşu tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.

ii) Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi; bankaların sonraki kısımlarda daha detaylı olarak yer verilen "Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine uyum düzeylerinin yetkili derecelendirme kuruluşları

tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.

iii) Bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesi, bankaların gerçek ve tüzel kişi kredi müşterileri için uyguladıkları kredi değerliliğinin derecelendirilmesine ilişkin derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin ve kamuoyuna açıkladıkları bilgilere uygunluğunun bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi faaliyeti olarak ifade edilmiştir.

Önümüzdeki yıllarda derecelendirme işlemi yaptırma zorunluluğunda olan firma sayısının önemli rakamlara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, SPK'nın da halka açık şirketlere ve menkul kıymet ihraç eden şirketlere derecelendirme yaptırma zorunluluğu getirmesi beklenmektedir. Derecelendirme şirketi sayısının kısa bir süre içinde 50'nin üzerine çıkması ve bu kapsamda birkaç bin kişilik istihdam yaratması söz konusu olacaktır (Babuşcu, 2008).

Görüldüğü üzere, derecelendirme işlemi finansal piyasaların önemli merkezlerinden olan bankalar ve benzeri mali kuruluşlar açısından da bir takım avantajlar getirmektedir. Bu kuruluşlar ellerinde bulundurdukları portföylerinin risklerini derecelendirme ile ortaya koyarken aynı zamanda yaptıkları finansal analizleri bu işlem sayesinde güncelleştirmek ve desteklemek şansına sahip bulunmaktadır (Babuşcu, 2008). Dolayısı ile bu alanda faaliyette bulunacak kuruluş sayısının artması, bankaların işlerini kolaylaştırmanın yanısıra bir taraftan yeni bir piyasanın oluşmasını sağlarken, diğer taraftan yatırımcı ilişkilerinin gelişmesine yol açacaktır.

Bu itibarla, yerel nitelikli kredi derecelendirme kuruluşlarına olan gereksinimin belirgin olduğu bu noktada, gerek BDDK gerekse SPK'nın çalışmalarını hızlandırarak bu alanda yetkili firma sayısını artırmaları gerekmektedir.

#### **4.3.5. Uzlaşma'da Yer Alan Kredi Riski Azaltım Teknikleri ve Kullanılan Teminatların Türk Bankacılık Sistemi Açısından Etkileri**

Basel II dokümanında teminatlolu işlem, bankaların maruz kaldıkları kredi riskinin borçlu veya borçlu adına üçüncü şahsın sağladığı bir teminatla tamamen veya kısmen güvence altına alındığı işlem olarak tanımlanmış ve bankaların basit ya da kapsamlı yöntemden sadece birisini kullanarak kredi risklerini azaltabilecekleri belirtilmiştir. Yeni Uzlaşma ile birlikte, Basel I'den farklı olarak kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatların yanı sıra garanti ve türev ürünler ile bilanço içi netleşme anlaşmaları da

kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilmektedir.

Basel II uygulamaları ile birlikte, bankaların teminat taleplerinde önemli değişikliklerin olması beklenmektedir. Bunun en önemli nedeni Türkiye’de yaygın bir biçimde kullanılan teminat türlerinin, Uzlaşî’da yer alan standart yaklaşımdaki risk azaltıcı unsurlar arasında yer almamasıdır. Anılan teminat türleri ile ilgili, Basel II’de ülke denetim otoritelerine ulusal inisiyatif kullanma imkânının sağlanmamış olması da, bu konuda herhangi bir esnekliğe yer verilmediğini göstermektedir. Ancak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılması halinde, denetim otoritesine ispat edilmek kaydıyla risk azaltıcı etkisi olan tüm teminat türleri hesaplamaaya dahil edilebilecektir. Bu açıdan Türk Bankacılık sektörünün içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulaması kullanılan teminatların sermaye gereksinimine olan etkisine olumlu yönde katkı sağlayabilecektir. Ayrıca, söz konusu yaklaşımların uygulanması ile Basel I Uzlaşîsî’nda dikkate alınmayan pek çok teminat türü dikkate alınabilecektir.

Türkiye’de yaygın olarak kullanılan teminat türleri Tablo 48’den de görüldüğü üzere gayrimenkul ipotegi, alacak temliki, gerçek kişi müşteri çeki veya senedi, gerçek veya tüzel kişi kefaleti, taşıt rehni ve ticari işletme rehnidir.

**Tablo 48. Türkiye’de Kullanılan Teminat Türleri ve Ağırlıkları (%)**

TEMİNATLAR	AĞIRLIKLARI
İpotek	42.80
İmza Karşılığı	22.27
Kefalet	18.32
Belge Karşılığı	16.11
Kredi Garanti Fonu	0.50

**Kaynak:** KOSGEB (2004:41)

Uzlaşî’da, Türk reel sektörünün banka kredileri için kullandığı temel teminat türleri olan ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti ve müşteri çek ve senetleri standart yaklaşım çerçevesinde kapsam dışında bırakılmakta, yine yoğun bir biçimde kullanılan ticari emlak ipotekleri ise bazı özel koşullara bağlanmaktadır. Bunların yerine ağırlıklı olarak nakit ve nakit benzeri varlıklar ile menkul değerlerin kullanılması öngörülmektedir (Ayan, 2007:84). Aşağıda söz konusu teminat türlerinin Türkiye’de kullanımının Uzlaşî kapsamında değerlendirmesi yapılmaktadır (Babuşcu, 2005; TBB- Basel II ve KOBİ’ler Çalışma Grubu, 2006, Uz ve diğ., 2004):

- **Gayrimenkul İpotegi:** Basel II’de bir teminat unsuru olarak değil bir alacak türü olarak tanımlanmaktadır. Burada konut amaçlı gayrimenkul ipotegi karşılığı verilen

krediler ve ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı verilen krediler şeklinde bir alacak ayırımına gidilmektedir. Konut finansmanı amacıyla tahsis edilen ve karşılığında konut amaçlı gayrimenkulun ipotek edildiği bir kredi için risk ağırlığı yüzde 35 olarak hesaplanırken, ticari amaçlı temin edilen ve karşılığında ticari amaçlı gayrimenkulun ipotek edildiği bir kredide risk ağırlığı yüzde 100 olarak dikkate alınmaktadır. Standart yaklaşımda uygulama bu yönde iken, içsel derecelendirme yaklaşımında her iki alacak türünün riskliliğinin hesaplanmasında farklı formülasyonlar kullanılmaktadır. Basel II’de bir alacak türü olarak değerlendirilen gayrimenkul ipoteği, Türkiye’de tamamen farklı olarak hemen hemen her türden kredi çeşidi için (konut, ticari, yatırım, ihtisas, tüketici, Eximbank kredileri vb.) kabul gören bir teminat niteliği taşımaktadır. Türkiye’de kredi kullanan firmaların ticari faaliyetini yürüttüğü bina ve fabrikaların rehnedenilmesi ve/veya borçlu lehine üçüncü kişilerin gayrimenkulleri üzerine tesis edilecek ipotekler için de % 100 risk ağırlığının uygulanması söz konusu olacaktır.

- **Alacak Temliki:** Alacağın temliki karşılığı kredi kullandırımı, Türkiye’de yaygın olarak tercih edilen bir uygulamadır. Özellikle firmaların kamu kurumları nezdinde doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni karşılığı kredi kullandırılması likit teminatlar arasında kabul edilen bir teminat türü olmasına rağmen, standart yaklaşımda risk azaltıcı teminatlar arasında değerlendirilmemektedir. Bu durumun teminatlandırma açısından ticari firmalar aleyhine olduğunu söylemek mümkündür.

-**Gerçek Kişi Müşteri Çeki veya Senedi:** Özellikle vadeli alım-satım yapan KOBİ’lerin spot veya rotatif kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında bankacılık kesimince teminat olarak kabul edilen önemli bir finansal araçtır. Basel II dokümanında, yalnızca ulusal tercihler kapsamında ve temerrüde uğramış alacakların teminatlandırılmasında 3 yıllık bir geçiş dönemi için bu tür kıymetli evrakın teminat olarak dikkate alınabilmesi istisnası yer almıştır. Bunun dışında, standart yaklaşımın uygulanması durumunda çek ve senetlerin herhangi bir risk azaltıcı etkisi bulunmamaktadır.

- **Gerçek veya Tüzel Kişi Kefaleti:** Söz konusu teminat karşılığı kredi kullandırılması, Basel II’de kısmen yer almaktadır. Basel II, “A-” veya üzeri derecelendirme notuna sahip firmalar ile tüm banka garantileri ve kredi türevlerini teminat olarak kabul etmektedir. Ancak Türkiye’de hiçbir firma halihazırda “A-“ veya üzerinde derecelendirme notuna sahip olmadığından, anılan firmaların vermiş oldukları kefaletlerin kredi riskini azaltıcı unsur olarak kullanılması mümkün gözükmemektedir. Benzer şekilde Türkiye’de faaliyet gösteren “KGF”nin de (Kredi Garanti Fonu) herhangi bir derecelendirme kuruluşundan almış olduğu derecelendirme notu bulunmadığı için



vereceği kefaletlerin risk azaltıcı etkisi bulunmamaktadır.

Bu itibarla, önümüzdeki dönemde, risk yönetimi ve Basel II anlayışıyla uyumlu, yüksek kaliteli bir kefalet hizmetinin varlığı KOBİ'ler için çok büyük bir önem arz etmektedir (Aktürk ve Şenol, 2009).

**-Taşıt Rehni ve Ticari İşletme Rehni:** Bu teminat türüne de Basel II'de yer verilmemesi işletmeler açısından Türkiye'de teminat verilebilir unsurlarda önemli bir kısıtlamayı beraberinde getirmektedir.

Ancak, burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu; Basel II ile birlikte, Türk Bankacılık sektörünün yukarıda sayılan teminatları, verdiği kredilerin güvencesi olarak kullanmaya devam edebilecek olmasıdır. Söz konusu teminatlar sadece, standart yaklaşım ile belirlenen firma kredi risk ağırlığını azaltıcı teminat unsuru olarak kabul edilmeyecektir. Yani, mevcut teminat yapısının sürdürülmesinin, firmalar için ortaya çıkacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin azaltılması kapsamında herhangi bir pozitif etkisi olmayacaktır.

Bu yeni yapıda standart yaklaşımı uygulayan bankaların firmalardan sermaye gereksinimlerini azaltıcı yönde teminat talepleri söz konusu olabilir. Bu nedenle, Basel II'de öngörülen risk azaltım tekniklerine uyum sağlanabilmesi amacıyla, Türkiye'de gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Kredi risk azaltım tekniklerinin kullanımının Türk Bankacılık sektörü için önemli kolaylıklar getireceği düşünülse de, özellikle kullanılan uzun vadeli kredilerin ipotek karşılığı kullanıldığı göz önünde bulundurulunca, sermaye yükümlülüğü üzerinde çok ciddi bir azalma getirmesi beklenmemelidir. Nakit karşılıklı ya da menkul kıymet ile teminatlandırılmış kredilerde her ne kadar önemli kolaylıklar sağlanacaksa da, Türkiye'nin derecelendirme notunda "yatırım yapılabilir" seviyeye ulaşılmadığı sürece KRA tekniklerinin sermaye yükümlülüğü hesaplamasına gelişmiş ülkelerdeki kadar olumlu etki yapmasını beklememek gerekir. Ayrıca, Basel Komite tarafından kabul gören KRA tekniklerinin ipotek gibi diğer enstrümanları kapsamayıp sadece finansal portföyle sınırlı kalması da Türk Bankacılık sektörü için dezavantaj yaratan bir durumdur.

#### **4.3.6. Uzlaşî'nın Türk Bankacılık Sisteminin Rekabet Yapısına Etkisi**

Basel II ile getirilmesi planlanan düzenlemeler bankalar için oldukça önemli bir fırsattır. Düzenlemelerin getirdiği önemli sonuçlardan biri de bu düzenlemelere uyum

konusunda bankalar arasında rekabet yaşanacak olmasıdır. Rekabet, en iyi risk yönetim sistemini oluşturma ve kendi sisteminde bunu kullanma konusunda olduğu gibi, sermaye seviyesini en etkin düzeyde tutma yönünde de olmaktadır. Bankalar, kullandıkları sistemin verimliliği ve doğru yönlendirmeler yapmalarıyla, sermayelerini atıl tutmama ve daha kârlı operasyonlar gerçekleştirme konusunda birbirleriyle yarış içinde olacaklardır (Ravoet, 2002).

Bu noktada, bankaların Uzlaş'ı'da belirlenen yaklaşımlardan hangilerini kullanacakları ile kullanım zamanları, birbirlerine göre avantaj ya da dezavantajlar sunacaktır. Yine ülkedeki ulusal ve yabancı bankalar arasındaki rekabet yapısı değişecektir.

Basel II ile birlikte yurt içindeki ulusal bankalar ile yabancı ticari bankalar arasında rekabet dengesinin bozulması ve ulusal bankaların maliyetlerinin hızla artış göstermesi ihtimal dahilindedir (Parasız, 2004). Uzlaş'ının uygulanmasında gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıç aşamasında uzunca bir süre kredi riski için standart, operasyonel risk için temel gösterge ya da standart yaklaşımı kullanmak durumunda kalırken; G-10 ve AB'deki bankaların, kredi ve operasyonel riskler için içsel yöntemlerin kullanımına daha önce geçmeleri söz konusudur. Bu durumda, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin risk maliyetleri yüksek olacağından daha fazla karşılık ayrılması gerekecek ve bu da bilanço maliyetini arttıracaktır (Bailey, 2005). Artan maliyet gelişmiş ülke bankaları ile rekabeti oldukça zorlaştıracaktır.

Yaklaşımlar açısından bakıldığında, standart yaklaşımda riskin duyarlılığının ölçülmesinin daha sınırlı olduğu söylenebilir. Çünkü özellikle gelişmekte olan ülkelere borçluların çok küçük bir bölümü dış derecelendirme notuna sahiptir. Bu durum standart yaklaşımı kullanan bankaların bazı borçlular için daha yüksek sermaye yeterliliği ile karşılaşacağı anlamına gelmektedir. Birçok ülkede Basel II düzenlemelerinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yalnızca büyük ve kredi kültürü gelişmiş bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına uygun olduğunu göstermektedir. Söz konusu çalışmalar daha küçük çapta faaliyet gösteren diğer bankaların ise en azından kısa ve orta vadede standart yaklaşımı kullanacağını göstermektedir (Akhtaruzzaman, 2009; Rime, 2005).

Ayrıca bir önceki bölümde Basel Komite tarafından yapılan sayısal etki çalışmalarının neticelerinden standart yaklaşımların kullanılması halinde, içsel derecelendirme yaklaşımına göre daha yüksek oranda sermaye gereksinimine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

Türkiye’de de görece büyük bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını uygulamaları ve ölçek büyüklüğü küçük ve orta seviyede olan bankaların standart yaklaşımı uygulamaları, büyük bankalar lehine sermaye gereksiniminde avantaj doğuracak ve dolayısıyla kârlıklarının artmasıyla neticelenebilecektir. Aynı zamanda anılan yaklaşımların risk duyarlılığının yüksek olması nedeniyle daha düşük risk grubundaki müşteri segmentinin büyük bankalarda toplanması söz konusu olacaktır.

Bu durum zaman içerisinde küçük ve orta büyüklükteki bankaların yüksek risk grubundaki müşterilerle çalışmalarına neden olacağından kârlılıklarının azalması ile neticelenebilecektir.

Aynı zamanda bankaların, mevcut durumda ekonomik sermayenin yeterliliğini sağlamak üzere kredi portföyü üzerindeki bütünleşik riskleri değerlendirdikleri düşünüldüğünde; Basel II düzenlemeleriyle birlikte bankalar, çeşitli varlık grupları için risk profili hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyacaklardır. Bu açıdan bakıldığında rekabetçi bir ortamda faaliyet gösteren ve çeşitli teminatlar karşılığında kredi kullandıran bankalar, piyasa değişikliklerinden ve Uzlaş’da yer alan düzenlemelerden etkilenecektir. Diğer bir anlatımla Basel II düzenlemeleri bankaların farklı ürün piyasalarında var olan güçlü ve zayıf yönlerini değiştirebilecektir (Başar, 2007:34). Bu açıdan Uzlaş öncesi belirli piyasalarda hakim konumda olan bankaların Uzlaş’ı uygularken tercih edecekleri yaklaşımlar nedeniyle dezavantajlı konuma geçmeleri ya da sermayelerini etkin kullanamama sorunuyla karşı karşıya kalabileceklerdir.

Basel II düzenlemelerinin bankacılık sektörü üzerindeki önemli etkilerinden biri de birleşme ve devralma faaliyetlerinde artışa yol açabileceği şeklindedir. Bu düzenlemelerin, Basel II uygulamaları dışında kalan bankalara bu yönde bir baskı uygulayacağı beklenmektedir. Şöyle ki, Basel II kriterlerine uyum avantajlı olmakla beraber yüksek bir maliyet gerektiriyorsa, bu durumda sabit maliyetlere önemli ölçüde katlanmış olan büyük bankaların, küçük bankaları satın almalarına ya da banka birleşmelerine neden olabilir (Başar, 2007:35-36).

Bu açıdan bakıldığında, Basel II’nin oluşturacağı yapılanma Türk bankacılığındaki yoğunlaşmayı daha da arttırabilecektir. Az sayıda ve uluslararası bankalarla rekabet edecek bankaların bulunduğu bir piyasa ortaya çıkacaktır (Taşdelen, 2008).

Türk Bankacılık Sisteminde Eylül/2009 tarihi itibarıyla yabancı sermaye oranı, toplam özkaynaklar içerisinde %25,1’e, toplam aktifler içerisinde ise %23,4’e tekabül etmektedir. Türk Bankacılık sisteminin halka açıklık oranı ise özkaynaklar içerisinde

%18,7'dir. Borsada işlem gören halka açık kısımda yurtdışı yerleşik yatırımcılar tarafından %18,5'lik oranının<sup>1</sup> elde tutulduğundan yola çıkıldığında, bankacılık sektöründeki yabancı payı yaklaşık %43,8 olarak bulunmaktadır (TBB, 2010). Burada dikkat edilmesi gereken husus bankaların halka açık kısmındaki payın, banka yönetimine politikaları belirleme noktasında ne derece yansıdığıdır. Bu nedenle özkaynaklar içerisindeki "yabancı payı" daha fazla önem arz etmektedir. Tüm bunlardan hali hazırda Türk Bankacılık sektörünün en az dörttebirlik kısmında yabancı payının olduğu söylenebilir.

Ayrıca, özkaynaklar içerisindeki yabancı payında önemli derecede artış 2006-2007 yılları arasında yaşanmış olup, 2006 yılı sonunda söz konusu oran %15,4 iken 2007 yılı sonunda %23,6'ya çıkmıştır (TBB, 2010). Bu artış tesadüfi değildir, dikkat çekici husus AB ülkelerinde 2007 yılında Uzlaşımın uygulanmaya başlamasıdır.

Barışık ve Şarkgüneşi (2009:30) vb. kimi yorumcular, bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişiyle sektörde yabancı ağırlığının artmasının sektörün etkinliğine ve mali yapısının güçlenmesine önemli katkılarda bulunacağını vurgulamaktadırlar. Yabancılarla birlikte rekabetin artacağı ve rekabetin daha rasyonel hale geleceğini düşünülse de bankacılık sektöründe yabancıların payının önemli oranlara ulaşması ile yerli bankaların bu rekabetten zarar görmeleri de mümkün olabilecektir.

Özellikle, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren uluslararası nitelikteki yabancı bankaların Basel II'ye geçişi kendi maliyetlerini düşürmek için fırsat olarak görmeleri mümkündür. Halen bağlı oldukları ülkelerde ileri düzey yaklaşımları kullanan yabancı bankaların bu alanlara yapmış oldukları yatırımlar ve tecrübeleri sayesinde ulusal bankalara göre avantaj kazanmaları söz konusudur.

Bu nedenle, Basel II Uzlaşımının uygulamaya geçmesi sürecinde, ulusal bankalardan bazılarının kurumsal kapasiteleri yüksek, risk yönetimi tecrübeleri fazla olan yabancı bankalar ile stratejik ortaklık kurmaları en çok rastlanan uygulamalardır. Türkiye'de de bazı bankalarda buna benzer ortaklıkların kurulduğu görülmüştür. Bu şekilde ulusal bankaların yabancı bankalardan risk yönetimi kültürünü, teknolojik altyapı ve tecrübelerini kendilerine aktarmaları yararlı uygulamalardır.

Oktay ve Temel'in (2007), Türk Bankacılık sektörünün Basel II'ye uyum düzeylerinin

---

<sup>1</sup> Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde soru önergisine BDDK Başkanı aracılığıyla verilen yanıt içerisinde tedarik edilmiştir. Söz konusu oran, mart/2009 tarihi itibarıyla'dır.

araştırılmasına yönelik anket yöntemini kullanarak yaptıkları saha çalışmasında, yabancı sermayeli bankalar ve Türkiye'de şubesi olan yabancı sermayeli bankaların genel olarak Basel II'ye uyum düzeylerinin ileri düzeyde, kamu ve özel sermayeli bankaların orta düzeyde oldukları görülmüştür. Söz konusu çalışmanın bu neticesi yabancı bankaların tecrübesinden yararlanma gereksinimini teyit etmektedir.

Türk Bankacılık sektörünün uluslararası arenada varlık gösterebilmesi açısından da Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması önemlidir. Uluslararası derecelendirme ve denetim kuruluşları şüphesiz birçok ülke gibi bizim de bu standardı uygulamamızı isteyecekler ve ona göre derecelendirme notumuzu belirleyeceklerdir. Bankacılık sektörüne özgü bir düzenleme olan Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ülke ekonomisinin değerlendirilmesinde, değerlendirme kriterlerinden biri olacaktır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği ile bütünleşme isteğinde olan Türk finans sektörünün AB finans sektörü ile yakınsamanın sağlanması için Basel II bir fırsat olarak değerlendirilmelidir

Türk Bankacılık sektöründeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri BDDK'nın yaptığı araştırmalardan görülmektedir. Ancak ileri düzey yaklaşımlar açısından veri kısıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu yapının ivedilikle düzeltilmesi gerektiği hatırdan çıkarılmamalı ve Basel II'ye uyum konusunda yapılacak planlamalarda göz önünde bulundurulmalıdır.

#### **4.3.7. Uzlaşı'ya Geçişin Denetleyici ve Düzenleyici Kuruluş Açısından Etkileri**

Uzlaşısı'nın uygulamasında düzenleyici ve denetleyici otorite olarak baş rolü alan BDDK, taşıdığı sorumlulukları yerine getirmek ve görevlerini etkin olarak sürdürebilmek için faaliyetlerinde bağımsız olmalı, gerekli yasal yetki ve araçlara sahip olmalıdır (Bolgün ve Akçay, 2005:527).

Türk bankacılık sektörü şu an itibariyle tam olarak Basel II' ye hazır olmamakla birlikte, Basel II'nin uygulanabilmesi için mevcut sorun ve eksikliklerin giderilmesi yolunda BDDK işbirliğiyle önemli mesafe kaydetmiştir. BDDK, Basel II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olduğu noktasından hareket ederek bankalarla eşgüdümlü bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, bankalar ile Uzlaşısı kurallarının uygulanması yönünde

düzenlemeleri yapacak olan BDDK arasında sıkı bir işbirliğinin olması gereklidir (Ravoet, 2002).

Basel II hem Türk bankalarının, hem de sektörün denetim ve düzenlemesinden sorumlu BDDK'nın performans, kapasite ve uyum yeteneklerinin test edileceği önemli bir sınav olarak değerlendirilmektedir (Altıntaş, 2006:94). BDDK, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Basel II Uzlaşısı'nı Türk Bankacılık sektöründe uygulabilmek için gerekli mevzuat yetkisine haizdir.

Denetim otoritelerinin bankalarca kullanılacak modellere onay verip, modellerin işleyişini denetleyebilecek kapasiteye sahip olmaları gerekmekte bu ise denetim otoritelerinin bankalarca kullanılmak istenen modellere en az bankalar kadar hakim olmasını gerektirmektedir (Altıntaş, 2006).

Türkiye'de risk yönetimi denilince ilk akla gelen BDDK olmakta, banka olmanın gereği olarak atılması gereken adımlar için mutlaka otoriteden zorlama beklenmektedir. Burada risk yönetimi hususunda gerekli çağdaş adımları, belki de içinde bulunulan şartlar nedeniyle, zamanında atamayan sektörde, ilk adımların BDDK'nın çıkardığı yönetmeliklere, diğer bir ifade ile mevzuata uyum sağlamak için atılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Sektörün risk yönetimi düzenlemelerini şekli olarak uygulaması mecburi birer mevzuat olarak algılamaktan vazgeçmesi, işin esasına odaklanması gerekmektedir (Altıntaş, 2006:100).

BDDK tarafından Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'na uyum konusunda sağladığı ilerlemenin değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmada Bankaların CRD/Basel II uyum sürecinde BDDK'dan beklentileri maddeler halinde aşağıda belirtilmiştir (BDDK, 2010):

- CRD/Basel II'ye uyum için gerekli olan banka içi düzenlemelerin ve hazırlıkların yapılabilmesini sağlamak amacıyla ilgili mevzuatın uygun bir süre içerisinde yayımlanarak görüşe açılması,
- CRD/Basel II kapsamında istenilecek raporlama formlarının uygulamaya geçiş aşamasından makul bir süre önce açıklanması,
- Soru sorulabilecek ve cevapların ortak bir platformda paylaşıldığı bir ortam oluşturularak iletişimin artırılması ve anlaşılamayan bazı konuların netleştirilmesine katkı sağlanması,

- İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarla yasal sermaye hesaplamaları başvurularının değerlendirilmesinde geçerli olacak kriter ve unsurların netleştirilmesi ve bankalara duyurulması,

- Risk veri tabanı (değişik kısıtlımlarda bankalara benchmark oluşturabilecek PD, LGD verilerinin oluşturulması amacıyla) hususuna ilişkin olarak işbirliği çağrısı yapılmasıdır.

Bir diğer önemli nokta ise düzenlemelere uyum konusunda sadece bankalar arasında bir uyum ve standart olmasının dışında, denetleyici ve düzenleyici otoriteler arasında bir uyum bulunmasıdır. Gerek aynı ülke sınırları ve gerekse AB ülkeleri arasında yaratılamayacak bir uyum, düzenlemelerin başarısını engelleyebilecektir (Ravoet, 2002).

#### **4.3.8. Uzlaşî'ya Geçişin Maliyet, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Kullanım Gereksinimi Açısından Etkileri**

Basel II Uzlaşîsı'nda özellikle içsel ve ileri yöntemlerin teknik seviyesi çok yüksek olup, hem bankalar hem de denetim otoritelerinin gerekli işgücünün sağlanması veya mevcut personelin eğitimi ve yetiştirilmesinde ciddi problemlerle karşılaşmaları mümkündür. Yükselen risk yönetim standartları ile birlikte bankaların ve denetim otoritelerinin eleman temin ettikleri klasik lisans dallarını gözden geçirip, daha teknik dallardan eleman alımına ağırlık vermeleri bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Altıntaş, 2006:99).

Bolgün ve Akçay (2005), risk ölçümüne yönelik istatistiksel modellerin, finansal ürünlerin son derece basit olduğu piyasamızda bile yüksek bir teknik bilgi düzeyi gerektirdiğini ve bu bilgi düzeyinin sağlanabilmesi için gerekli altyapının sektörde gelişme aşamasında olduğunu belirtmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, Yeni Uzlaşî'nin uygulanması ileri derecede bilgi işlem tekniklerinin kullanımını zorunlu kıldığından sektördeki bankaların finansal ar-ge yatırımlarına özel bir önem atfetmeleri gerekmektedir.

İçsel ve ileri yöntemlerin uygulanması için banka bazında yapılacak yatırımların miktarı milyonlarca doları bulmakta olup, küçük ve orta ölçekli bankalar için bu yatırım maliyeti çok da makul gözükmemektedir (Altıntaş, 2006:99). Bu çerçevede, özellikle küçük ve orta ölçekli bankalar açısından kaynak tahsisi, hazırlık sürecinde karşılaşılan en önemli sorunların başında gelmektedir (BDDK, 2006b:4).

İnsan kaynağının eğitimi, bankaların Basel II'ye hazırlık sürecinde önem verdiği hususların başında gelmektedir. Bankaların büyük bir bölümü eğitim konusunda danışmanlık firmalarından yardım almaktadır. Bunun yanında, bazı bankalar seminerler, toplantılar, sirkülerler ve süreli bültenler aracılığıyla veya intranet siteleri kanalıyla personelini süreç hakkında bilgilendirmektedir. Diğer taraftan, yabancı banka şubeleri ile yabancı ortaklı bankalar insan kaynağının Basel II konularında eğitiminde ana merkezlerinden ve yabancı ortaklarından destek almaktadır (BDDK, 2006b:4).

Aynı zamanda, mevcut bankacılık düzenlemeleri ile raporlama, muhasebe ve denetim çerçevesinin Basel II'den önemli ölçüde farklı sistem, süreç ve uygulamalar gerektirmesi tüm bankalar açısından hazırlık sürecinin etkin bir biçimde yönetilmesini engelleyen en önemli sorun olarak görülmektedir. Bu sorunlar Basel II'nin altyapısını oluşturacak yasal düzenlemelerin, ulusal inisiyatif çerçevesinde alınacak kararların ve bankalara yol gösterici rehberlerin zamanında ortaya konulması suretiyle aşılabilecektir.

Bilindiği üzere, oluşturulması düşünülen yeni hesaplama teknikleri ve modellemeler neticesinde elde edilen verilerin raporlanması oldukça önemlidir. Söz konusu raporlamalar banka içine olduğu kadar banka dışında düzenleyici otoritelere ve kamuya karşı yapılacaktır. Dolayısıyla bu raporlamalarının altyapısını oluşturacak yazılım sistemlerinin esnek özelliklere sahip olması, bankanın kendi iç sisteminden gelen verileri işleyerek, dış kullanıcılara kullanılabilir bir formatta aktarabilme özelliklerine sahip olabilmesi gerekmektedir (Ravoet, 2002).

Özellikle operasyonel riskin ölçülmesi ve rakamlara dökülebilmesinde raporlama teknikleri önem arz etmektedir.

Bunların yanında, kredi, piyasa ve operasyonel risklerin istatistiki olarak ölçülmesinin kolaylaştırılması amacıyla merkezi veri tabanları ihtiyacı önem arz eden hususlardandır. Her ne kadar bu ihtiyacın bir kısmını Kredi Kayıt Bürosu ile TCMB Risk Santrilizasyon Merkezi karşılasa da, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının ihtiyaç duyduğu veri çeşitleri ile oluşturulacak veri tabanlarına gereksinim devam etmektedir.

BDDK tarafından benimsenen kademeli geçiş stratejisi nedeniyle özellikle ileri yaklaşımları hedefleyen bazı bankalar için hem standart yaklaşım hem de içsel modele yönelik hazırlıkların aynı anda sürdürülmeye çalışılması ilave operasyonel yük ve maliyet olarak görülmektedir. Ayrıca, bu hazırlıklarla eş zamanlı olarak mevcut mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerin de devam etmesi bazı bankalarca bir problem olarak



değerlendirilmektedir (BDDK, 2006b).

BDDK tarafından Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'na uyum konusunda sağladığı ilerlemenin değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmada Tablo 49'da görüleceği üzere, sektörün toplam aktif büyüklüğünün %57,6'sını temsil eden bankaların, CRD/Basel II'ye uyum hazırlıklarına yönelik ayrılan yönetim/organizasyon, beşeri, mali ve fiziki kaynaklarının "büyük ölçüde yeterli" olduğu, %31,1'ini temsil eden bankaların ise "tamamen yeterli" olduğu belirtilmiştir.

**Tablo 49. Türk Bankacılık Sektörünün BDDK İlerleme Raporu'na Göre Kaynak Yeterliliği**

%	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Büyük Ölçüde Yeterli	Tamamen Yeterli
Yönetim/Organizasyon	0.0	0.2	61.4	38.4
Beşeri Kaynaklar	0.0	2.5	80.8	16.7
Mali Kaynaklar	0.0	17.1	43.6	39.3
Fiziki Kaynaklar	0.0	25.3	44.7	30.0
<b>Ortalama</b>	0.0	11.3	57.6	31.1

**Kaynak:** BDDK (2010:13)

Ayrıca, bankalar Basel II'ye uyum konusunda yoğun olarak destek ve danışmanlık hizmeti almakta ve ileride artan seviyede danışmanlık hizmeti almayı planlamaktadırlar (BDDK, 2010:14).

**Tablo 50. Türk Bankacılık Sektörünün BDDK İlerleme Raporu'na Göre Risklerin Hesaplama Yöntemleri Bazında Sistem ve Altyapı Yeterliliği (%)**

Kredi Riski	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	48.2
	Standart Yaklaşım	97.9
	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	18.9
	İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	0.7
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım	99.2
	İçsel Model	93.7
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	99.2
	Standart Yaklaşım	28.1
	Alternatif Standart Yaklaşım	8.6
	İleri Ölçüm Yaklaşımları	0.7

**Kaynak:** BDDK (2010:12)

Yine aynı çalışmanın Tablo 50'de yer alan sonuçlarına göre, sektörde yasal sermayenin hesaplanmasında hali hazırda bankaların altyapılarının ve sistemlerinin kredi riski için %48,2 ile basitleştirilmiş standart yaklaşımı ve %97,9 ile standart yaklaşımı; piyasa riski için %99,2 ile standart yaklaşımı ve %93,7 ile içsel model yaklaşımını; operasyonel risk için %99,2 ile temel gösterge yaklaşımını, %28,1 ile standart yaklaşımı ve %8,6 ile alternatif standart yaklaşımı kullanmaya elverişli

oldukları görülmektedir.

Anılan çalışmanın bir diğer sonucu da bankaların CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlarından birinin mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar olduğudur (BDDK, 2010:ii).

#### **4.3.9. Türk Bankalarının İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları Uygulamaya Alma Süreçlerinde Doğabilecek Olası Etkiler**

Uzlaşım'da bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodu geliştirilmiş ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanması önerilmektedir (Özince, 2005:126). Yeni düzenleme ile öngörülen gelişmiş metodların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçlarının artacağı söylenebilir, bu durum bir önceki bölümde Basel Komite tarafından yapılan Sayısal Etki Çalışmalarının sonuçlarından da doğrulanmaktadır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın, özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar grubunda olmayan bankalar açısından ciddi sorunlar yaratacağı beklenmektedir. Söz konusu bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım için gerekli geçmişe dönük veri setine sahip olmadığı ve bu sorunun gelişmiş ülkelere göre, gelişmekte olan ülkelere çok daha büyük sıkıntı yaratması olasıdır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar elde edeceği görüşü dikkate alındığında, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere, bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kullanılmasının, gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi vermeyeceği ihtimal dahilindedir.

Birçok bankanın, yeni düzenlemedeki kredi riski ölçümünde dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmak için, veri seti açısından hazır olmamaları eleştiri konusudur (Beşinci, 2005). Bu durum, BDDK tarafından Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşımı'na uyum konusunda sağladığı ilerlemenin değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmada yukarıda yer alan Tablo 50'de de görüleceği üzere ileri ölçüm yaklaşımlarının gereksinim duyduğu altyapı yatırımlarının yetersiz olduğu tespiti ile teyit edilmektedir.

Türkiye'de firmalara yönelik olarak yeterli ve güvenilir istatistikî bilgilerin olmayışı, bankaların kısa sürede içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmalarını zorlaştıracaktır.

Özellikle KOBİ'lerin kurumsal altyapılarının zayıflığı ve kayıtlarının yetersiz seviyede oluşu bu durumu daha da vahim bir hale dönüştürmektedir. Aynı zamanda, standart yaklaşıma göre kredi derecesi yüksek olarak değerlendirilmiş firmalar bankalar tarafından, içsel derecelendirme yaklaşımı ile değerlendirilerek kredilendirilirse daha uygun faiz oranlarının uygulanması söz konusu olabilecektir (Emir, 2008).

Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu ve bankaların 2-3 yıldır kullandıkları mevcut "skorlama sistemleri" Basel II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Candan,2005). Bunlar sağlıklı bir derecelendirme sistemimizin oluşmasını engelleyen en temel sorunları oluşturmaktadır. Türkiye'de Basel II ile birlikte, derecelendirmenin banka tarafından yapılması halinde de, kredinin subjektif yöntemlerle "iyi" veya riskli" veya "az riskli" olduğunun belirlenmesi sürecine girecek, fiyatlamanın buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır (Uz ve diğ., 2004).

Bu nedenle, gerek bankalar gerekse Uzlaşi'ya taraf kuruluşlarca Basel II sürecine ilişkin hazırlıklarını gerçekleştirmeleri amacıyla reel sektörün de bilgilendirilme faaliyetleri yapılmalıdır (BDDK, 2006b:4).

Derecelendirmeye göre sermaye bulundurma zorunluluğu bankaların müşteri profilinde de değişiklikler getirecektir. Risk odaklı fiyatlama ön plana çıkacak ve bankalar müşterinin riskine göre ürün fiyatlaması yapacaktır. Yüksek sermaye tutmayı gerektiren bazı ürünler uygulamadan kalkabilecek, bankanın kredili müşteri portföyü değişime uğrayabilecektir. Kuvvetle muhtemeldir ki, kredi müşterilerinden, Basel II tarafından risk azaltıcı olarak kabul edilen teminatların talep edilmesi söz konusu olacaktır (Babuşcu, 2005).

Bu duruma tedbir alınması amacıyla, öncelikle sistemimiz açısından, bilanço içinde hem mevcut pay hem de artış hızı dikkate alındığında, halihazırda teminata dayalı olarak hesaplanan kredi riskinin daha gerçekçi şekilde hesaplanmasına olanak veren içsel derecelendirmeye dayalı kredi riski sisteminin oluşturulmasının öncelikle ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Ancak kredi riskinin hesaplanmasında kullanılacak içsel modeller ile ilgili olarak bankaların önünde büyük bir sorun ortaya çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinde kredi riskinin hesaplanmasında kullanılan derecelendirme, kimi zaman bağımsız içsel derecelendirme şirketleri tarafından yapılmakta ve kredi talep eden kurum bankaya bu derecelendirme notu ile başvurmaktadır (Candan, 2005). Oysa Türkiye'de böyle kurumların olması bir yana, Basel II düzenlemelerine uyum

sağlanacağına ilişkin taahhütte bulunulmasına karşın bu tarz kurumların oluşturulmasında, son dönemde yaşanan küresel finans krizinin de etkisiyle faaliyetler biraz yavaş bir seyirde sürdürülmektedir.

Basel Komitenin yeni düzenleme ile kredi ve operasyonel riskler için öngördüğü gelişmiş yaklaşımların kullanılmaması durumunda, bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artabileceği bir önceki bölümde detaylı olarak açıklanmıştı. Dolayısıyla, sektörde söz konusu risklerin yönetiminde bankaların kendi öngördüğü gelişmiş metodolojileri kullanmalarının, genel olarak sektör bazında bir dengeleme getirmesi söz konusu olabilecektir.

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan genel kanı, temel gösterge ve standart yaklaşımların anlamlı göstergelere bağlanamayacağı ve dolayısıyla bu yöntemlerle hesaplanacak operasyonel risk için sermaye gereksiniminin gerçekçi olmayacağıdır. Bu nedenle, sektörde genel kabul gören görüş, büyük uluslararası bankaların kendi risk ölçüm metodolojilerini geliştirmeleri ve operasyonel riske ilişkin sermaye gereksiniminin bu yolla tercih edilmesidir (Beşinci, 2005). Türk Bankacılık sektöründe de zaman içerisinde ileri ölçüm yaklaşımlarına geçilmesi bankacılık sektörünün uluslararası arenada sağlıklı bir şekilde rekabet edebilmesini temin edecektir.

Gelişmiş yaklaşımları kullanmayı planlayan bankalar açısından ileri yöntemler için gerekli risk verilerinin istenilen sayıda, nitelikte ve tek bir kaynaktan otomatik olarak temin edilememesi hazırlık sürecinde yaşanan önemli güçlüklerdendir. Türkiye’de de bu amaçla, özellikle gelişmiş ölçüm metodolojilerini kullanmayı amaçlayan bankalar, geçmiş zararlarına ilişkin bilgileri, bir veri tabanında toplamak zorundadır. Bankaların operasyonel risklerden kaynaklanan zararlarını izleyecek, raporlayacak ve değerlendirecek bir risk yönetimi sistemi ve bu verileri saklayacak yönetim bilgi sistemleri, operasyonel risk ölçümü için en önemli temelleri oluşturmaktadır. Çoğu zaman buna ek olarak, bazı iş alanlarında meydana gelmiş olan zararlara ilişkin verilerin sağlıklı olmaması ya da hiç elde edilememesi gibi nedenlerle, bu tür verilerin dış kaynaklardan sağlanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. BDDK, TBB, TCMB, KKB vb. gibi kurum ve kuruluşların bu amaçla kullanılacak dışsal veri setini hazırlamaları sektördeki bankalar için önemli bir veri kaynağı ihtiyacını karşılayacaktır.

#### **4.3.10. Yeni Uzlaşı'nın Türk Bankacılık Sektöründe Kurumsal Yönetim Anlayışına Getireceği Etkiler**

Finansal krizlerin ve şirket skandallarının arkasında yatan önemli nedenlerden birinin kötü yönetim olduğu görüşü, iyi kurumsal yönetim kavramının önemini öne çıkarmıştır. Uluslararası alanda bu konuya büyük önem verilmeye başlanmış ve yatırım kararlarında, finansal performans kadar önemli bulunan kurumsal yönetimin kalitesi gözetilir hale gelmiştir (SPK, 2005:1).

Yapılan ampirik çalışmalar, uluslararası yatırımcıların, şirketlerdeki kurumsal yönetim uygulamalarını en az finansal performansları kadar önemli bulduklarını; yatırım kararlarının alınmasında, bu konunun reform ihtiyacı olan ülkeler için daha önemli olduğunu düşündüklerini ve iyi kurumsal yönetim uygulamalarına sahip şirketler için daha fazla fiyat ödemeye hazır olduklarını göstermektedir (SPK, 2005:2).

Basel Komitesi de, bankacılıkta denetim ve gözetim mekanizmasının etkin çalışabilmesi için etkin bir kurumsal yönetimi gerekli kılmıştır. Bu kapsamda, düzenleyici ve denetleyici otoriteler bankalarda kurumsal yönetimin yerleşmesi konusuna önem vereceklerdir. Kurumsal yönetim ilkeleri Basel II'nin üç yapısal bloğunda da önemlidir. Birinci Yapısal Bloкта risk değerlendirme aşamasında, İkinci Yapısal Bloкта etkili bir iç denetim için sermaye yeterliliğinin değerlendirme sürecinde bankanın yönetim kurulu ve üst düzey yönetimine risk yönetim politikası oluştururken önemli görevler yüklemektedir. Üçüncü Yapısal Bloкта da piyasa disiplini çerçevesinde kamuyu bilgilendirme konusunda güçlü bir kurumsal yönetim öngörmüştür (Başar, 2007).

Fakat, Uzlaşı'da özellikle ikinci ve Üçüncü Yapısal Blokların risk yönetimi kültürünü, piyasa disiplini ve kurumsal yönetimi teşvik ettiği söylenebilir. Söz konusu yapısal blokların daha ziyade nitel kriterler üzerinde durmaları nedeniyle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrara azımsanamayacak katkıda bulunabileceği düşünülmektedir (Yayla ve Kaya, 2005).

Kamuyu bilgilendirme ile, piyasadaki oyuncular arasında bankaların faaliyetleri ve maruz kaldıkları riskler hakkında simetrik bilgi akışı sağlanacak ve oyuncular zamanında tedbir alabileceklerdir. Bankalar, yönetim kurulları tarafından onaylanmış resmi bir açıklama politikasına sahip olacaklardır (Başar, 2007).

Basel II ile sadece bankalar değil, bankaların müşterisi olan firmalar da iyi kurumsal

yönetimi gerçekleştirmek durumundadırlar. Zira, firmalar kredi derecelendirme firmalarından iyi not alabilmek için aynı zamanda kurumsal yönetimlerini de iyileştirmek zorundadırlar. Kredi derecelendirmesinde, firmanın derecesi kurumsal yönetime de bağlı olduğundan, kurumsal yönetim önemli bir rol alacaktır (Aras, 2007b).

Türkiye’de de bu amaçla Sermaye Piyasası Kurulu tarafından şirketlerin uyacağı “Kurumsal Yönetim İlkeleri” Temmuz/2003 tarihinde yayınlanmış, Şubat/2005 tarihinde revize edilmiştir (Daştan, 2010).

İlkeler öncelikle halka açık anonim şirketler için hazırlanmıştır. Ancak bu ilkelerde yer alan prensiplerin kamuda veya özel sektörde faaliyet gösteren diğer anonim şirketler ve kuruluşlar tarafından da uygulama alanı bulabileceği düşünülmüştür. İlkelerde yer alan ana prensipler “uygula, uygulamıyorsan açıkla” prensipleridir. İlkeler; pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır (SPK, 2005.5):

- İlk bölümde, pay sahiplerinin hakları ve eşit işleme tabi olmaları konusundaki prensipler yer almaktadır.
- İkinci bölümde, kamunun aydınlatılması ve şeffaflık kavramları ile ilgili prensipler yer almaktadır.
- Üçüncü bölüm, menfaat sahipleri ile ilgilidir. Bu bölümde şirket ile menfaat sahipleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine yönelik prensipler yer almaktadır.
- Dördüncü bölümde ise, yönetim kurulunun fonksiyonu, görev ve sorumlulukları, faaliyetleri, oluşumu ile yönetim kuruluna sağlanan mali haklar ve yönetim kurulunun faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere kurulacak komitelere ve yöneticilere ilişkin prensipler yer almaktadır.

Türkiye’de işletmelerin Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi faaliyetleri, SPK tarafından 2003 yılında çıkarılan ve 12.7.2007 tarihinde yenilenen (Seri:VIII, No: 51) “Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği” çerçevesinde yürütülmektedir (SPK, 2007).

Bununla birlikte, esas sermaye sistemlerini öngören ve KOBİ’ler dahil olmak üzere ulusal sınırlarımız içerisinde kurulan şirketlerimizin tamamının tabi olduğu Türk Ticaret Kanununa ilişkin sürmekte olan ve 2010 yılında yürürlüğe girmesi beklenen yeni TTK tasarısında kurumsal yönetim olgusuna halka açık olmayan anonim şirketler ve diğer

şirket yapılarında da belli ölçülerde uyulmasının açıkça istendiği yer almaktadır.

SPK mevzuatı yanında, BDDK tarafından çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özellikle denetim ve iç kontrol hükümleri açısından SOX<sup>1</sup> (Sarbanes-Oxley) esasları ve dolayısıyla kurumsal yönetim esaslı kurallar ulusal mali piyasalarımızdaki bankalara da uygulanmaya başlamıştır (Kayacan ve Yazgan, 2008:16).

SPK'nın konuyla ilgili mevzuatına ek olarak, BDDK tarafından sadece bankaların kurumsal yönetimlerine ilişkin yapı ve süreçler ile bunlara ilişkin ilkeleri düzenlemek amacıyla "Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik" 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte bankalar için belirlenen kurumsal yönetim ilkeleri şunlardır (BDDK, 2006d):

- 1- Banka içerisinde kurumsal değerler ve stratejik hedefler oluşturulmalıdır.
- 2-Banka içinde yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmeli ve uygulanmalıdır.
- 3- Yönetim kurulu üyeleri, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirecek nitelikleri haiz ve kurumsal yönetimde üstlenmiş oldukları rolün bilincinde olmalı ve banka faaliyetleri hakkında bağımsız değerlendirme yapabilmelidir.
- 4- Üst düzey yönetim görevlerini etkin bir şekilde yerine getirecek nitelikleri haiz ve kurumsal yönetimde üstlenmiş oldukları rolün bilincinde olmalıdır.
- 5- Bankanın müfettişleri ile bağımsız denetim elemanlarının çalışmalarından etkin olarak yararlanılmalıdır.
- 6- Ücret politikalarının bankanın etik değerleri, stratejik hedefleri ve iç dengeleri ile uyumu sağlanmalıdır.
- 7- Kurumsal yönetimde şeffaflık sağlanmalıdır.

Yayımlanan ilkeler, içerik olarak incelendiğinde önemli unsurları içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de bankaların kurumsal yönetim açısından kat ettikleri yol, mülkiyet yapısına, ölçek büyüklüğüne ve halka açıklık derecesine göre değerlendirilebilir. Bu bağlamda, özel mülkiyetli ve ölçek büyüklüğü küçük bankalarda hakim ortakların daha geleneksel bir yapı ile yönetim anlayışını sürdürdükleri ve

---

<sup>1</sup> Ünlü şirketler Enron, worldcom, parmalat vb. şirketlerdeki mali skandallar karşısında kamuoyundan gelen tepkilerin ardından ABD Kongresi'nin 2002 yılında kurumsal yönetim uygulamalarını iyileştirmek amacıyla çıkardığı kanun.

kurumsal yönetim ilkelerinin tam olarak yerleşmediği söylenebilir. Kamu bankalarında ise her ne kadar belli bir derecede halka açıklık sağlanmış olmakla birlikte hakim ortaklığın kullanımı yine de politik gücün etkisi altındadır. Bu yüzden, söz konusu bankalar kurumsal yönetim politikalarını kamuya açıklamış olmakla birlikte, mevcut yönetsel yapılarındaki politik etkinin varlığı ister istemez kurumsal yönetim ilkelerini etkisiz kılmaktadır. Büyük ölçekli, halka açık ve özel mülkiyetli bankalardan özellikle yabancı ortaklı olanlarda kurumsal yönetim ilkelerinin daha ideal seviyede uygulandığı gözlemlenmektedir.

Türk Bankacılık sisteminin daha güçlü, istikrarlı ve krizlere karşı mukavemet kazanmış bir yapıya kavuşmasını temin etmek için kurumsal yönetim ilkelerini özü itibariyle oturtmak suretiyle kurumsal düzenleme aksaklıklarını gidermesi önem taşımaktadır.

#### **4.3.11. Yeni Uzlaşısı'nın Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Bölümlerine Etkisi**

Basel II Uzlaşısı ile birlikte bankalarda organizasyon yapısı içerisinde diğer birimlerden daha bağımsız ve doğrudan yönetim kuruluna bağlı risk yönetimi biriminin teşkil edilmesi ile iç denetim birimlerinin yapısının değişimi gündeme gelmiştir.

2001 yılında çok büyük bir kriz atlatan Türk Bankacılık sektöründe krizin hemen ardından yoğun bir şekilde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Sektörün krizlere karşı kırılgan yapısını sağlamlaştırmayı amaçlayan bu çalışmalar, Basel II'ye uyum sürecinin de aşamalarını oluşturmaktadır (Ayan, 2007:77).

Bu kapsamda, Türkiye'de ilk olarak 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri" hakkında, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlayan yönetmelik yayımlanmıştır.

Bu Yönetmelik bankalara ayrı bir risk yönetim birimi oluşturmalarını ve etkin risk yönetim sistemlerini kurma zorunluluğu getirmiştir. Bankalar gerek insan kaynağı gerek bilgi işlem teknolojileri bakımından önemli yatırımlar yapmaya başlamış ve mevcut sistemlerini bu Yönetmeliğe ve Uzlaşısı'ya uyumlu hale getirmek için yoğun çalışmalar yapmış ve hala çalışmalarını sürdürmektedirler (BDDK, 2001).

Yönetmelikte risk yönetiminin yanı sıra iç denetim sistemlerinde de düzenlemeler



yapılmış ve teftişin yanı sıra iç kontrol<sup>1</sup> mekanizması da eklenmiştir. İç kontrolün görevleri, faaliyetleri, görev ayrımları, iç kontrol sürecinin izlenmesi, iç kontrol elemanlarının görevleri ve iç kontrol merkezinin oluşturulması gibi konulara değinilmiştir. Teftiş kurullarının daha önceden yaptığı günlük işlemler iç kontrole ihdas edilmiş ve teftiş kuruluna bankadaki risk yönetimi, iç kontrol ve bilgi işlem sistemleri süreçlerinin doğruluğunun denetimi görevi verilmiştir (BDDK, 2001).

Ayrıca yine bu yönetmelikle, özellikle bankalarda sağlıklı bir yönetim ve denetim sürecinin oluşturulması amacıyla risk yönetimi ve iç denetim birimlerine diğer birimlerden daha özerk bir çalışma alanı yaratılmış, bankaların risk odaklı gözetim ve denetim hedefine paralel olarak konsolide bazda denetim ve gözetim esası getirilmiştir (Babuşcu, 2005).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda ise risk yönetimi ve sermaye yeterliliği süreçlerini yakinen ilgilendiren "iç sistemler" ayrı bir bölüm olarak dört maddede (Madde 29-32) düzenlenmiştir. Kanunun "iç sistemlere ilişkin yükümlülükler" başlıklı 29'uncu maddesi ile bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amaçlarıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak, işletmek ve idame ettirmekle yükümlü tutulmuşlardır (Bankacılık Kanunu, 2005).

İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim (teftiş) sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ve BDDK'ya yapılacak raporlamalara ilişkin usul ve esasların Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirlenmesi hükme bağlanmıştır (Bankacılık Kanunu, 2005).

BDDK, daha sonra 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun yukarıda belirtilen maddelerine istinaden 1 Kasım 2006 tarihinde bu sefer Uzlaşî'yla daha uyumlu ve halen yürürlükte olan, bankaların etkin bir denetim ve risk yönetimi sistemi içinde çalışmalarını yürütmelerini teminen "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik"i yayımlamıştır.

---

<sup>1</sup> İç kontrol sistemi, "bir işletmenin varlıklarını korumak, muhasebeye ve diğer faaliyetlere ilişkin bilgi ve raporların doğruluk ve güvenilirliğini sağlamak, işletmenin faaliyetlerinde etkinliği artırmak, işletme yönetimince belirlenen politikalara işletme faaliyetlerinin uygunluğunu saptamak için kullanılan tüm ölçü ve yöntemleri, hesap planının ve raporlama sisteminin kurulmasını, görev, yetki ve sorumlulukların belirlenmesini ve denetime tabi tutulan işletmenin organizasyon planını kapsayan bir sistem" olarak tanımlanabilir.

Söz konusu yönetmelikte risk yönetimi bölümü bankaların denetim organlarından biri olarak gösterilmiş, risk yönetiminin amacı, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar; uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin tanımlanmasını, ölçülmesini, izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamak olarak belirtilmiş ve risk yönetimi sisteminin riskin ölçülmesi, izlenmesi, kontrolü ve raporlanması faaliyetlerinden oluştuğu ifade edilmiştir. Yönetmelikte Basel II ve modern risk yönetimi uygulamaları çerçevesinde banka risk yönetimi bölümlerinin görevleri ve sorumlulukları belirtilmiştir (BDDK, 2006e).

Söz konusu yönetmelikle iç sistemler kapsamındaki iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi birimleri üst düzey yönetim kapsamına alınmış ve bankanın yönetim kurulu üyeleri arasından icrai görevi bulunmayan iki üyeyi denetim komitesi olarak addederek bunlara bağlı olarak görevlerini yürütmeleri kararlaştırılmıştır.

Aksel (2007) bankaların iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerine dair anılan yönetmeliğin hem genel hem de temel bir düzenleyici çerçeve sağladığını; ancak, denetim otoritesinin iç denetçilerin içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulama sürecine katılımları ve onaylama süreci öncesindeki görev tanımları ile ilgili asgari kriterleri belirlenmediğine vurgu yapmıştır. Yine Aksel (2007), bu kriterler kapsamında verilecek sorumluluklar, yetkiler, iç denetim faaliyetlerinin kapsamı ve birimin bankanın diğer birimleri ile olan işbirliği ve iletişimi ile son olarak dökümantasyon ve raporlama politikalarının ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile birlikte Türk Bankacılık sisteminde iç denetim birimlerine yeni sorumluluklar düşmekte ve mevcut yapısında çeşitli değişikliklerin yapılmasını teşvik etmektedir. Bu amaçla Türk Bankacılık sektöründe iç denetim birimleri Uzlaşısı'nın başlangıcından itibaren uygulamanın içinde yer alacak şekilde sürece dahil edilmelidir. Bu kapsamda, bankanın iç denetim alanındaki uzmanlık derecesi, denetçilerin mesleki yeterliliği ve yetkinliği önem arz etmektedir.

İç denetim birimi Uzlaşısı'nda yer alan gelişmiş yöntemlerin uygulanmasında banka içi kredi derecelendirme sistemlerini ve kullanılan TO, THK ve beklenen kayıp gibi risk parametrelerinin tahmin süreçlerinin kontrolünü yapabilecek altyapı ve kapasitede olmalıdır. İç denetim birimlerinin senede en az bir kere olmak üzere bankanın içsel derecelendirme metodları ile ilgili parametrelere yönelik sistemlerin etkinliğinin

denetimden sorumlu olacak şekilde bir yapı oluşturulmalıdır. Denetim süreci sonunda elde edilen bulgular yönetim kurullarına raporlanmalı ve eksikliklerin giderilmesini sağlayacak bir organizasyonel süreç tasarlanmalıdır (Aksel, 2007).

IT altyapısının ve veri toplama sisteminin doğruluğu da iç denetim birimi tarafından gözden geçirilmelidir. Ayrıca, söz konusu birimler tarafından yapılan denetlemelerde tespit edilen veriler, operasyonel risk verilerine dahil edilmelidir.

BDDK tarafından çıkarılan Yönetmelikler dikkate alındığında görüldüğü üzere, iç denetim biriminin yani teftiş kurullarının daha ziyade Uzlaşma çerçevesinde belirlenen kriterler ile uyumlu doğrulama politikalarının uygulanıp uygulanmadığının teyidinden sorumlu olması beklenmektedir.

İç denetim biriminin konumu banka içerisinde daha bağımsız olacak şekilde yapılandırılmalıdır. Ayrıca, kurum içerisinde denetsel etkinliği sağlayabilmesi için üyeleri yüksek itibara sahip olmalı ve gerekli deneyim ve kabiliyetlere sahip personelden oluşmalıdır (Aksoy, 2007; Aksel, 2007). Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde bu tür işlevleri sağlayacak denetim birimlerinin oluşturulması bu alandaki mevzuatlarının yenilenmesini gerektirmektedir. Türkiye’de de Basel II Uzlaşısı’na uygun ve daha modern bir şekilde denetim faaliyetlerinin yerine getirilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları hala sürdürülmektedir.

Bununla beraber, yürürlükteki mevzuatın dahi sektör içerisinde bazı bankalarda şeklen ve sadece yasal mevzuatı yerine getirici şekilde uygulamaya yansıtıldığı görülmektedir. Yabancı ortaklı ve halka açık Türk bankalarında yabancı ortağın, gelişmiş ülke bankacılık sektörlerinin deneyim ve birikimlerini aktardıkları denetim faaliyetlerinin Basel II ile amaçlanan yapıya daha uygun olduğu, kamu bankacılık sisteminde ise Basel II ile amaçlanan yapının politik nüfuzun etkisi nedeniyle tam olarak oluşturulmasının mümkün olamayacağı söylenebilir.

Her ne kadar yasal bir mevzuat ile değişime zorlansa da Türk Bankacılık sisteminde denetim süreçlerinde, klasik ürünlerden çıkıp yeni ürünlere olan yakınlışmadaki yavaşlık, bilgi ve donanım eksiklikleri, etkisiz denetim, geçmiş dönemlerdeki alışkanlıkların devam ettirilme arzusu gibi zaafiyetler de bulunmaktadır (Günceler, 2005:40). Basel II Uzlaşısı’nın tam olarak uygulanması ile bu süreç mutlaka değişime uğrayacaktır.

#### **4.4. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama Çalışması**

##### **4.4.1. Araştırmanın Amacı**

Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilere etkisinin araştırılıp incelendiği çalışmamızda, çalışmayı desteklemesi amacıyla örnek ülke olarak Türkiye'den faydalanılmaktadır. Bu amaçla, gelişmekte olan ekonomiler arasında yer alan Türkiye'de bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile ilgili faaliyetleri, beklentileri ve sorunlarının değerlendirilmesine yönelik 80 adet sorunun bulunduğu bir anket hazırlanmıştır.

Ankette yer alan sorular aracılığıyla Türkiye'de Basel II Uzlaşısı ile ilgili uygulamaların gerek banka, gerek ülke, gerekse gelişmekte olan bir ekonomi olması temelinde uygulanmasına, uyumuna ve etkilerinin değerlendirilmesine yönelik çeşitli eğilim, mevcut ve yapılması planlanan faaliyetlerin ölçülmesi amaçlanmıştır.

##### **4.4.2. Araştırmanın Kapsamı**

Araştırma Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar kapsamında yapılmıştır. Nisan 2010 tarihi itibarıyla, Türk Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların toplam sayısı; 49'dur. Bankaların 2'si TMSF tarafından yönetimi devralınan banka olup, çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ticari bankaların; 3'ü kamu sermayeli, 10'u özel sermayeli, 11'i yabancı sermayeli ve 6'sı Türkiye'de şubesi olan yabancı bankalar, 13 kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır.

##### **4.4.3. Araştırmanın Metodolojisi ve Veri Seti**

Araştırmanın metodolojisi kapsamında araştırma modeli, veri ve bilgi toplama yöntem ve aracı ile veri seti hakkında bilgilere aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

###### **4.4.3.1. Araştırmanın Metodolojisi**

Bu çalışmada, araştırmanın amacına uygunluğu açısından, mevcut durumu belirlemeye yönelik "Tanımlayıcı Araştırma Modeli" kullanılmıştır. Tanımlayıcı araştırma modelinde amaç, durum veya olgunun düzgün bir portesini çizmektir.

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi seçilmiştir. Anket yönteminin uygulanmasında yüz yüze görüşmenin yanında soru sayısının fazla olması ve bankaların merkezinin genellikle İstanbul'da olması nedeniyle çoğunlukla e-mail (elektronik posta) yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Anket çalışması 1 Nisan 2010-30 Nisan 2010 tarihleri arasında bankaların risk yönetimi birimlerine uygulanmıştır. Anket formu çalışmanın amacını içeren açıklayıcı bir ön yazı ile bankalara gönderilmiştir. Soruların çoğu çoktan seçmeli ve kapalı uçlu sorulardan ibaret olup, bazı sorular sıralamalı, bazı sorular ise birden fazla seçenek işaretlenecek şekilde hazırlanmıştır. Anket soruları hazırlanırken yoğun şekilde sürdürülen literatür çalışmaları sırasında alınan notlar ve çıkarımlardan faydalanılmıştır.

Araştırmada veri kaynağı olarak bankalarda Uzlaşî'nin bütününe bakış açısına sahip ve risk yönetimi uygulamalarına hakim üst ve orta düzey yöneticiler ile ihtisas elemanları tercih edilmiştir. Söz konusu kitlenin tercih edilmesinin nedeni çalıştıkları konum itibarıyla mesleki deneyim ve bilgi birikimine sahip olmaları ve anket sorularına sağlıklı yanıtlar verebileceklerinin düşünülmesidir.

Ayrıca uygulanan anket çalışmasında, hiçbir şekilde herhangi bir banka adına, bankayı ima eden dolaylı açıklamalara ya da bulunduğu segmentte anlaşılmasını sağlayacak herhangi bir belirteç kullanılmayacağına dair yürürlükteki 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre anketin gönderildiği bankalara taahhütte bulunulmuştur.

Bazı bankalar ankette sorulan soruları incelemelerine müteakip "iç prosedürleri gereği kanuni yükümlülük gerektiren kuruluşlar dışında herhangi bir kurum ya da kişiye veremeyeceği" gerekçesiyle anketi yanıtlamaktan kaçınmış, bazı bankalar ise bazı soruları "banka sırrı" kapsamında değerlendirerek yanıt vermemişlerdir. Her soruya sorulan soruda cevap verilmeyenler ayrı bir kutucukla oranlandırılmıştır.

#### 4.4.3.2. Araştırmanın Veri Seti

Araştırmanın ana kütlesini, Türkiye'de faaliyet gösteren 47 adet banka oluşturmaktadır. Ancak ana kütle sınırlı sayıda olduğu için ana kütlelin tamamı araştırma kapsamına alınarak 1/1 örnekleme yöntemi uygulanmıştır.

Bu çerçevede, çalışma kapsamında hazırlanan anket toplam 47 bankaya gönderilmiş ve 36 banka tarafından incelemelerine müteakip yanıtlanmıştır.

**Tablo 51. Ankete Katılan Banka Sayısı**

Anketin Gönderildiği Banka Sayısı	Anketi Yanıtlayan Banka Sayısı	Katılım Oranı (%)
47	36	77

Gönderilen anketin sağlıklı yanıtlanması ve verilerin doğru şekilde analiz edilebilmesini teminen anket katılımcısının profine yönelik, risk yönetimi bölümündeki statüsü ve bu bölümde görev yaptığı süre ile ilgili aşağıda yer alan sorular sorulmuştur.

i-Bulduğunuz bankada risk yönetimi alanında mı görev yapmaktasınız?

a-Evet b-Hayır

ii-Risk yönetiminde görev yapıyorsanız bulunduğunuz statü aşağıdaki statülerden en yakın hangisine tekabül etmektedir?

a-Risk yönetimi bölümünde görev yapan üst düzey yöneticiyim (genel müdür yardımcısı, başkan, müdür veya bunlara denk statü)

b-Risk yönetimi bölümünde görev yapan orta düzey yöneticiyim (müdür yardımcısı, yönetmen veya bunlara denk statü)

c-Risk yönetimi bölümünde görev yapan ihtisas elemanıyım (uzman, analist vb. denk statü)

iii-Risk yönetimi bölümünde görev yapan bir kişi olarak çalıştığınız süre aşağıdaki seçeneklerden hangisinde yer almaktadır?

a-1 ila 3 yıl arası b-3 ila 5 yıl arası c-5 yıl ve fazlası

**Tablo 52. Anket Katılımcısının Profili (Sayı ve %)**

Katılımcının Görev Süresi ve Profili	1-3 yıl (sayı; yüzde)	3-5 yıl (sayı; yüzde)	5 yıldan fazla (sayı; yüzde)	Toplam (sayı; yüzde)
Üst Düzey Yönetici	—	7; 19	8; 22	15; 41
Orta Düzey Yönetici	5; 14	2; 6	5; 14	12; 34
İhtisas Elemanı	5; 14	1; 3	3; 8	9; 25
Toplam	10; 28	10; 28	16; 44	36; 100

Sorulan soruların tamamı bankalarda risk yönetiminde görev yapan kişiler tarafından yanıtlanmıştır. Katılımcıların % 41'i üst düzey yöneticilerden (genel müdür yardımcısı, başkan, müdür veya bunlara denk statü), % 34'ü orta düzey yöneticilerden (müdür yardımcısı, yönetmen veya bunlara denk statü), % 25'i ihtisas elemanlarından (uzman, analist vb. denk statü) oluşmuştur. Katılımcıların % 44'ü 5 yıldan fazla, %28'i 3-5 yıl arası ve diğer %28'i ise 1-3 yıl arası süre ile risk yönetimi bölümünde görev yapmaktadırlar.

Bu kapsamda, uygulama çalışmamızda kullanılan veri kaynaklarının konumları ve

görev yaptıkları süre itibari ile sağlıklı şekilde soruları yanıtlayabilecek tecrübe ve birikime sahip oldukları kabul edilebilir.

#### 4.4.4. Araştırma Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırma ile ilgili olarak yapılan anketlerden elde edilen veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programına aktarılmış ve SPSS programı kullanılarak yüzde frekans ve çapraz tablolar analizleri yapılmıştır. Ankette sorular alanlarına göre sınıflandırmaya gidilerek 9 bölüme ayrılmış olup, toplam 80 soru sorulmuştur. Anket sorularına verilen yanıtların analizi ve değerlendirmesi aşağıda sunulmuştur.

##### 4.4.4.1. Türk Bankacılık Sektöründe, Basel II Uzlaşısı'nın Gelişmekte Olan Ekonomilerde Uygulanmasına Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi

Anketin ilk bölümünde katılımcılara Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerde uygulanması ile ilgili aşağıda yer alan 15 adet soru sorulmuştur.

*1-Gelişmiş ülkelerden özellikle G-10 ülkeleri uluslararası bankalarında halihazırda uygulanan risk yönetimi sistemlerinin Basel Komite tarafından uluslararası Uzlaşısı metni haline dönüştürülen Basel II Uzlaşısı sizce gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine hitap etmekte midir?*

a-Evet                      b-Hayır                      c-Çekimser

*2- Sizce Basel Komite tarafından gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine daha uygun bir yapıda, Basel II Uzlaşısı'na alternatif ara bir Uzlaşısı dökümanı yayınlanmalı mıdır?*

a-Evet                      b-Hayır                      c-Çekimser

*3-Sizce Basel II Uzlaşısı, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, Uzlaşısı'da yer aldığı şekli ile mi; yoksa bankacılık sektörüne özgü şartların değerlendirilerek, revize edilip uyarlanmış şekli ile mi uygulanmalıdır?*

a-Uzlaşısı'da yer aldığı şekli ile uygulanmalıdır

b-Türk Bankacılık sektörünün yapısına göre revize edilip uyarlandıktan sonra uygulanmalıdır

c-Bankamız Basel II Uzlaşısını gerek orijinal metindeki, gerekse BDDK tarafından uyarlanmış şeklinin her ikisini de uygulayacak kapasite ve yetenektedir

4- Basel Komite tarafından sadece gelişmekte olan ÷lkeleri kapsayan ve bankacılık sistemlerinin Uzlaşı'ya uygun olup olmadığını ölçen bir sayısal etki çalışması yapılmalı mıdır?

a-Evet                      b-Hayır                      c-Çekimser

5-Basel II Uzlaşısı'nın Türkiye gibi gelişmekte olan ÷lkelerin bankacılık sektörü için en çok gereksinim duyulan alt unsuru aşağıdakilerden hangisidir? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)

a-Birinci Yapısal Blok-kredi riski ölçüm metodları

b-Birinci Yapısal Blok-operasyonel risk ölçüm metodları

c-İkinci Yapısal Blok-sermaye yeterliliğinin gözetimi ve denetimi

d-Üçüncü Yapısal Blok-piyasa disiplini

6-Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektöründe uygulanması halinde banka kredilerinin hacminde oluşturacağı etki ile ilgili beklentiniz nedir?

a-Kredi hacmini artırması beklenmektedir

b-Kredi hacmini azaltması beklenmektedir

c- Uygulamanın başlangıcında ilk etapta bir azalma yaşanacak, daha sonra eski seviyesine dönecektir

d-Herhangi bir etkisi olmayacaktır

7-Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektöründe uygulanması halinde banka kredilerinin maliyetinde oluşturacağı etki ile ilgili beklentiniz nedir?

a-Kredi maliyetini arttırması beklenmektedir

b-Kredi maliyetini azaltması beklenmektedir

c- Uygulamanın başlangıcında ilk etapta kredi maliyetinde bir artış yaşanacak, daha sonra eski seviyesine dönecektir

c-Herhangi bir etkisi olmayacaktır



*8-Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektöründe uygulanmasının, bu ülkelerdeki işletmelerin çok büyük bir bölümünün KOBİ niteliği taşımasından dolayı, bankacılık sektöründe KOBİ'lere verilen kredi hacminin etkisi ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-KOBİ'lere verilen kredileri azaltacaktır

b-KOBİ'lere verilen kredileri arttıracaktır

c- Uygulamanın başlangıcında ilk etapta bir azalma yaşanacak, daha sonra eski seviyesine dönecektir

c-Herhangi bir etkisi olmayacaktır

*9-Gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinin teknolojik altyapısı Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması için uygun bir seviyede midir?*

a-Yeterli seviyededir

b-Kısmen yeterlidir

c-Yetersizdir

*10-Size göre, gelişmekte olan ekonomilerde bulunan bankalar için Basel II Uzlaşısı standartlarına olası en yüksek erişim (kredi ve operasyonel risk ölçümü için gelişmiş ölçüm yaklaşımları) ne derece önem taşımaktadır?*

a-Önemli derecede farklılık sağlayacaktır

b-Piyasa kabulü için gereklidir

c-Yararlı fakat başlangıç için çok maliyetli bir proje olarak görülmektedir

d-Daha düşük standartların uygulanması yeterlidir

*11-Gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde Uzlaşısı'da yer alan gelişmiş ölçüm yaklaşımları uygulamaya geçtiğinde, bu yaklaşımların daha az sermaye gereksinimi gerektireceği düşüncesinden hareketle sermaye tasarruflarının maliyetleri karşılama derecesi ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-Kârlar korunacaktır

b-Maliyetler korunacaktır

c-Kârlar maliyeti marjinal seviyede aşacaktır

d-Maliyetler kârı marjinal seviyede aşacaktır

12-Dünyada finans piyasalarında yaşanan son finansal kriz sürecinde, Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerde uygulanmasına dönük bakış açınız aşağıdakilerden hangisini daha yakın olarak yansıtmaktadır?

a-Uzlaşısı bir an önce uygulanmalıdır

b-Uzlaşısı'nın uygulanması finansal kriz sonrasına ertelenmelidir

c-Uzlaşısı'nın aşamalı olarak uygulama sürecine devam edilmelidir

13-Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde sermayenin temin edilmesinde güçlük çekilen kıt bir faktör olduğu göz önüne alındığında, Basel II Uzlaşısı'nın bankalarda sermaye ihtiyacı doğurup doğurmayacağı yönündeki beklentiniz nedir?

a-Sermaye gereksinimi artar

b-Sermaye gereksiniminde Basel I uygulamalarındaki gibi benzer eğilim devam eder

c-Sermaye gereksinimi azalır

14-Gelişmekte olan ülke ekonomileri arasında yer alan Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Uzlaşısı'nın uygulanmasıyla ne derece sermaye ihtiyacı doğacağı beklentisindedesiniz?

a-Sermaye gereksinimi artar

b-Sermaye gereksiniminde Basel I uygulamalarındaki gibi benzer eğilim devam eder

c-Sermaye gereksinimi azalır

15- Basel II Uzlaşısı yürürlüğe girdiğinde kredi risk azaltım tekniklerinde yer alan teminatların geçerli olacağı gözönünde bulundurulduğunda gelişmekte olan ülkelerde kredi hacmine etkisi ile ilgili beklentiniz nedir?

a-Kredi hacmini azaltacaktır

b-Kredi hacmine herhangi bir etkisi olmayacaktır

c-Kredi hacminde ilk önce azalma yaşanacak daha sonra normal seviyesine gelecektir

**Tablo 53. Türk Bankacılık Sektörünün Gelişmekte Olan Ekonomilerde Basel II Uzlaşısı'nın Uygulanmasına Bakış Açısı (%)**

<b>1-Sektörün Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine uygun olup olmadığı ile ilgili bakış açısı</b>					
Evet	50	Hayır	27	Çekimser	23
<b>2-Sektörün GOE'lerin bankacılık sistemlerine daha uygun bir yapıda, Basel II Uzlaşısı'na alternatif bir Uzlaş Dökümanı İhtiyacının olup olmadığı ile ilgili görüşü</b>					
Evet	61	Hayır	33	Çekimser	6
<b>3. Sektörün Uzlaşısı metninin orjinal ya da GOE'lerin yapısına göre revize edilmiş hali ile uygulanıp uygulanmaması hakkındaki tercihi</b>					
Orijinal hali ile uygulanmalı	6	Revize edilip Uygulanmalı			83
Her ikisini de uygulayabilecek kapasite ve yetenekteyiz					11
<b>4-Sektörün GOE'lere özgü bir sayısal etki çalışmasına ihtiyaç duyulup duyulmaması hakkındaki tercihi</b>					
Evet	75	Hayır	17	Çekimser	8
<b>5-Sektöre göre Uzlaşısı'nın GOE'lerin bankacılık sektörlerinde en çok ihtiyaç duyulan alt unsurları (birden fazla seçenek tercihli)</b>					
Kredi riski ölçüm metodları	64	Sermaye yeterliliğinin göz. ve den.			39
Opr. risk ölçüm metodları	39	Piyasa disiplini			36
<b>6-Sektörün Uzlaşısı'nın GOE'lerin bankacılık sektörlerinde kredi hacminde oluşturacağı etkilere ilişkin beklentileri</b>					
Kredi hacmini artırması beklenmektedir	0	Kredi hacmini azaltması beklenmektedir			28
Önce artar sonra eski seviyesine döner	50	Herhangi bir etkisi olmaz			22
<b>7-Sektörün Uzlaşısı'nın GOE'lerin bankacılık sektörlerinde kredi maliyetinde oluşturacağı etkilere ilişkin beklentileri</b>					
Kredi maliyetini artırması beklenmektedir	50	Kredi maliyetini azaltması beklenmektedir			3
Önce artar sonra eski seviyesine döner	41	Herhangi bir etkisi olmaz			6
<b>8-Sektörün Uzlaşısı'nın GOE'lerde bankalar tarafından KOBİ'lere verilen kredilerin hacmi ile ilgili beklentileri</b>					
Kredi hacmini artırması beklenmektedir	39	Kredi hacmini azaltması beklenmektedir			31
Önce artar sonra eski seviyesine döner	27	Herhangi bir etkisi olmaz			3
<b>9-Sektörün GOE'lerde bankacılık sektörünün teknolojik altyapısının Uzlaşısıya uygunluk durumuna bakış açısı</b>					
Yeterlidir	25	Kısmen Yeterlidir	61	Yetersizdir	14
<b>10- Sektöre göre GOE'lerde bulunan bankalar için Basel II Uzlaşısı standartlarına olası en yüksek erişimin (kredi ve operasyonel risk ölçümü için gelişmiş ölçüm yaklaşımları) taşıdığı önem derecesi</b>					
Önemli derecede farklılık sağlayacaktır					8
Piyasa kabulü için gereklidir					42
Yararlı fakat başlangıç için çok maliyetli bir proje olarak görülmektedir					44
Daha düşük standartların uygulanması yeterlidir					6
<b>11-Sektörün GOE'lerin bankacılık sektörlerinde gelişmiş ölçüm yaklaşımları uygulamaya geçtiğinde sağlanacak sermaye tasarruflarının maliyetleri karşılama derecesi ile ilgili beklentileri</b>					
Kârlar korunacaktır	36	Maliyetler korunacaktır			19
Kârlar maliyeti marjinal seviyede aşacaktır	28	Maliyetler kârı marjinal seviyede aşacaktır			17
<b>12- Sektörün son finansal kriz sürecinde, Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerde uygulanıp uygulanmamasına ilişkin bakış açıları</b>					
Uzlaşısı bir an önce uygulanmalıdır					11
Uzlaşısının uygulanması finansal kriz sonrasına ertelenmelidir					25
Uzlaşısının aşamalı olarak uygulama sürecine devam edilmelidir					64
<b>13-Sermayenin GOE'lerde kıt bir faktör olduğu göz önüne alındığında Uzlaşısı'nın uygulanmasıyla söz konusu ülkelerin bankacılık sektörlerinde sermaye ihtiyacının doğup doğmayacağına ilişkin beklentiler</b>					
Sermaye gereksinimi artar					72
Sermaye gereksiniminde Basel I uygulamalarındaki gibi benzer eğilim devam eder					17
Sermaye gereksinimi azalır					11
<b>14-Türk bankacılık sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması halinde gereksinim duyulacak sermayenin derecesine ilişkin beklentiler</b>					
Sermaye gereksinimi artar					72
Sermaye gereksiniminde Basel I uygulamalarındaki gibi benzer eğilim devam eder					20
Sermaye gereksinimi azalır					8
<b>15-Sektörün Uzlaşısı Yürürlüğe girdiğinde kredi risk azaltımında yer alan teminatların geçerli olacağı göz önünde bulundurulduğunda GOE'lerde kredi hacmine etkisi ile ilgili beklentileri</b>					
Kredi hacmini azaltacaktır					22
Kredi hacmine herhangi bir etkisi olmayacaktır					20
Kredi hacminde ilk önce azalma yaşanacak daha sonra normal seviyesine gelecektir					58

Anketin birinci bölümünde yer alan sorulara bankaların verdiği yanıtların değerlendirmesi yapıldığında, her ne kadar sektörün yarısı (%50) Uzlaşî'nin gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine hitap ettiğine dair bir görüş sergilemiş olsa da, diğer sorulara verilen yanıtlarla detaylandırma yapıldığında sektörün Basel Komite tarafından sadece söz konusu ülkelerin bankacılık sistemlerine özđü bir düzenleme yapılması (%61) ya da Uzlaşî'nin revize edilip uygulanması (%83) yönünde tercihlerini ağırlıklı olarak belirttikleri görülmektedir. Aynı zamanda, sektörün %75'i Komite tarafından sadece anılan ülkelerin bankacılık sektörlerine özđü bir sayısal etki çalışması yapılması gerektiği yaklaşımındadır.

Alınan neticeler, Uzlaşî'nin gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, ülkelerin kendine özđü şartlarının değerlendirilerek uygulanması gereğini ortaya koymakla birlikte, her ne kadar Türk Bankacılık sektörü Uzlaşî'nin gelişmekte olan ülkelere daha uygun bir yapıda tasarlanması gerektiği görüşünde olsa da; aynı zamanda, Türkiye'de uygulanmasının bankacılık sisteminin uluslararası entegrasyonu ve piyasa kabulü için gerekli olan yararlı bir uygulama olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır

Tablo 53'ün 5.satırına göre, sektörün gelişmekte olan ekonomilerde Uzlaşî'nin en çok gereksinim duyulan alt unsuru olarak öncelikle %64 oranı ile kredi riski ölçüm metotlarının uygulanmasına, diğer unsurların ise yaklaşık aynı oranlarda (%36 ila 39 arasında) uygulanmasına ihtiyaç duyulduğu yönünde bakış açısı sergilediği görülmektedir.

Uzlaşî uygulandığında bankaların kredi hacmi ve maliyetine etkisinin değerlendirildiği sorulara alınan yanıtlarda ise ağırlıklı olarak Türk Bankacılık sektörü; söz konusu ekonomilerin bankacılık sektörlerinin, Uzlaşî'ya uyum kapsamındaki adaptasyon süreçlerini göz önüne alarak ilk etapta etkilenme yaşayacakları, fakat daha sonra bu etkinin kalkacağı yönünde beklenti sergilemektedir. Sektörün değerlendirmenin Basel Komite tarafından yapılan sayısal etki çalışmaları sonuçları ile benzer olduğu söylenebilir.

Ayrıca anket sonuçlarına göre sektörün, Uzlaşî'nin uygulamaya tamamen geçirilmesinde gelişmekte olan ülkeler ve özelinde Türk Bankacılık sektörünün sermaye ihtiyacının artacağı düşüncesi hakim olup, her ne kadar finansal kriz yaşanıyor olsa da Uzlaşî'nin aşamalı olarak uygulamaya geçirilmesi yönünde ağırlıklı tercihi bulunmaktadır.

#### 4.4.4.2. Türk Bankacılık Sektörünün, Basel II Uzlaşısı'nın Sektörde Uygulanması Hakkındaki Sorulara Verdiği Yanıtların Değerlendirilmesi

Anketin ikinci bölümünde katılımcılara Türk Bankacılık sektöründe Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması hakkında aşağıda yer alan 18 adet soru sorulmuştur.

1-Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması bankanız için ne derece öneme sahiptir?

a-Yüksek                      b-Orta                      c-Düşük

2-Banka olarak Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına ne derece öncelik atfedilmektedir?

a-Yüksek                      b-Orta                      c-Düşük                      d-Öncelikli değil

3-Basel II Uzlaşısı'na Türkiye'de verilen önemi ne ölçüde derecelendiriyorsunuz?

a-Yüksek                      b-Orta                      c-Düşük

4- Basel II Uzlaşısı'nın Türkiye'de uygulanması ile ilgili süreci nasıl nitelendiriyorsunuz?

a-Şeffaf                      b-Kısmen şeffaf                      c-Şeffaf değil

5- Basel II Uzlaşısı'nın Türkiye'de uygulamaya geçirilmesi ile ilgili düzenleyici ve denetleyici otorite tarafından yapılan çalışmalar yeterli seviyede midir?

a-Tamamiyle yeterlidir                      b-Yeterlidir                      c-Yetersizdir

6- Türkiye'de Basel II Uzlaşısı'ndaki yaklaşımların (standart ve ileri ölçüm yaklaşımları) "Uzlaşma Dökümanında" yer aldığı şekliyle uygulanabileceğine ilişkin güven dereceniz nedir?

a-Tam güven                      b-Kısmen güven                      c-Güven duyulmuyor

7-Basel II Uzlaşısı'nı aşağıdaki hususlardan hangileri ile değerlendiriyorsunuz? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)

a-Risk yönetimi sürecini geliştirici bir fırsat

b-Kurumsal yönetimi geliştirici bir fırsat

c-Avantajlarından daha ziyade sorun yaratan bir uygulama

d-Uzlaşma'nın uygulanıp uygulanmamasının bankamız için önemli derecede bir etkisi bulunmamaktadır



c-Türk Bankacılık sektöründe finansal stabiliteyi azaltacaktır

*14-Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankacılık Sektöründe uygulanmasının sektörde yaşanabilecek olası finansal dalgalanmalar üzerindeki etkiler ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-Finansal dalgalanmaları önleyecektir

b-Finansal dalgalanmalar üzerinde herhangi bir etkisi olması beklenmemektedir

c-Finansal dalgalanmaları arttırması beklenmektedir

*15-Basel II Uzlaşısı'nın Avrupa Birliğine bağlı ülkelerin bankacılık sisteminde uygulanmasının, Türk Bankacılık Sektörünün bu ülkelerden yaptığı yurtdışı borçlanmalar (sendikasyon, seküritizasyon kredisi vb.) üzerinde oluşturacağı etki ile ilgili beklentiniz aşağıdaki ifadelerden hangisine yakındır?*

a-Türk Bankacılık sektörünün yurtdışından yapacağı borçlanmayı azaltması beklenmektedir

b-Türk Bankacılık sektörünün yurtdışından yapacağı borçlanmayı kısmen azaltması beklenmektedir

c-Türk Bankacılık sektörünün yurtdışından yapacağı borçlanmaya bir etkisi olması beklenmemektedir

d-Türk Bankacılık sektörünün yurtdışından yapacağı borçlanmaları arttırması beklenmektedir

*16-Basel II Uzlaşısı'nın ülke ekonomisine yapacağı katkı ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-Türk ekonomisinin daha stabil bir yapıya kavuşmasına fazlasıyla katkı sağlaması beklenmektedir

b-Türk ekonomisinin stabilitesine kısmen katkı sağlaması beklenmektedir

c-Türk ekonomisinin stabilitesine herhangi bir katkı sağlaması beklenmemektedir

d-Türk ekonomisinin stabilitesini zayıflatması beklenmektedir

*17-Basel II Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına alıp, daha şeffaf uygulama içine girmeleri açısından beklentiniz nedir?*

a-Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına alması ve şeffaflaşmalarına olumlu yönde katkısı olması beklenmektedir

b-Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına alması ve şeffaflaşmalarına olumlu yönde kısmen katkısı olması beklenmektedir

c-Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların mevcut kayıt dışı faaliyetlerine ve şeffaflaşmalarına herhangi bir etkisinin olması beklenmemektedir

*18-Basel II Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kurumsal yönetim açısından gerçekleştirecekleri yapılandırmalarına oluşturabileceği etkiler ile ilgili beklentiniz aşağıdaki ifadelerden hangisine yakındır?*

a-Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kurumsal yönetim açısından yapılandırmalarına olumlu yönde katkısı olması beklenmektedir

b- Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kurumsal yönetim açısından yapılandırmalarına kısmen katkısı olması beklenmektedir

c- Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kurumsal yönetim açısından yapılandırmalarına herhangi bir etkisinin olması beklenmemektedir

Ankete verilen Tablo 54'deki yanıtlar göz önüne alınarak Türk Bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına öncelik ve önem verdiği, Uzlaşısı'yı ağırlıklı olarak risk yönetimi ve kurumsal yönetimi geliştirici bir fırsat olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu amaçla sektörün düzenleyici otorite tarafından yapılan çalışmaları yeterli bulunduğu söylenebilir.

Uzlaşısı'nın uygulanmasına ilişkin süreci büyük bir ağırlıkta %69 oranı ile kısmen şeffaf bulan sektör, yaklaşımların Uzlaşısı dökümanında tam olarak yer aldığı şekliyle uygulanabileceğine %70 oranı ile kısmen güven duymaktadır.

Uzlaşısı'nın finansal stabiliteye önemli derecede katkı sağlayacağı beklentisinde olan sektör, Uzlaşısı'nın ekonomik etkilerini genellikle ve ağırlıklı olarak olumlu değerlendirmiştir. Sektörün Uzlaşısı'nın Türk ekonomisinin stabilitesine ağırlıklı olarak kısmen katkı sağlayacağı yanıtı, yapılan analizlerimizle uyumludur. Zira, Uzlaşısı'nın ekonomi ve özünde bankacılık sektörünün tüm sorunlarına çözüm sağlaması beklentisinin rasyonel olmadığı fakat, uygulandığı takdirde katkısının bir hayli fazla olacağı önceki konularımızda belirtilmişti.

Ayrıca Uzlaşısı'nın uygulanmasıyla bankacılık sektörünün sermaye ihtiyacının artacağı yönünde yaklaşım sergileyen bankalar, sektörün artan sermaye ihtiyacını karşılayacak kapasitede olduğu beklentisindedirler.



Tablo 54. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın Sektörde Uygulanmasına Bakış Açısı (%)

<b>1.Bankalar için Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasının taşıdığı önem derecesi</b>					
Yüksek	50	Orta	47	Düşük	3
<b>2.Banka olarak Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına verilen öncelik derecesi</b>					
Yüksek	50	Orta	44	Düşük	3
				Öncelikli değil	3
<b>3. Türkiye'de Basel II Uzlaşısı'na verilen önemin derecesi</b>					
Yüksek	31	Orta	61	Düşük	8
<b>4.Uzlaşının Türkiye'de uygulanmasına ilişkin sürecin şeffaf olup olmaması ile ilgili bakış açısı</b>					
Şeffaf	28	Kısmen şeffaf	69	Şeffaf değil	3
<b>5.Uzlaşının Türkiye'de uygulamaya geçirilmesi ile ilgili düzenleyici ve denetleyici otorite tarafından yapılan çalışmaların yeterli olup olmadığı hakkında bankaların bakış açısı</b>					
Tamamiyle yeterli	3	Yeterli	56	Yetersiz	42
<b>6.Türkiye'de Basel II Uzlaşısı'ndaki yaklaşımların (standart ve ileri ölçüm yaklaşımları) "Uzlaş Dökümanında" yer aldığı şekliyle uygulanabileceğine ilişkin güven derecesi</b>					
Tam güven	22	Kısmen güven	70	Güven duyulmuyor	8
<b>7-Basel II Uzlaşısı'na aşağıdaki hususlar çerçevesinde bakış açısı (birden fazla seçenek tercihli)</b>					
Risk yönetimi sürecini geliştirici bir fırsat	86	Kurumsal yönetimi geliştirici bir fırsat	58		
Avantajlarından daha ziyade sorun yaratan bir uygulama			0		
Uzlaşının uygulanıp uygulanmamasının bankamız için önemli derecede bir etkisi bulunmamaktadır			5		
<b>8-Bankanın ölçek büyüklüğü dikkate alınarak Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına gereksinim duyulup duyulmadığı hakkında sektörün bakış açısı</b>					
Evet uygulanmalıdır	61	Hayır	25	Çekimser	14
<b>9-Sektörde küçük ve orta ölçekli bankaların Basel II Uzlaşısı'nı uygulamaya alıp almamaları hakkında bankaların bakış açısı</b>					
Evet uygulanmalıdır	72	Hayır	17	Çekimser	11
<b>10-Sektörde Basel II Uzlaşısı'na geçiş ile ilgili yeni bir sayısal etki çalışmasına ihtiyaç duyulup duyulmadığı hakkında bankaların bakış açısı</b>					
Evet yapılmalıdır	58	Hayır	25	Çekimser	17
<b>11-Uzlaş Yürürlüğe girdiğinde kredi risk azaltımında yer alan teminatların geçerli olacağı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de kredi hacmine etkisi ile ilgili beklentiler</b>					
Kredi hacmini azaltacaktır	30	Kredi hacmine herhangi bir etkisi olmayacaktır	17		
Kredi hacmine ilk önce azalma yaşanacak daha sonra normal seviyesine gelecektir			53		
<b>12-Türk Bankacılık Sektöründe Uzlaşının uygulanmasıyla doğabilecek sermaye ihtiyacının sektördeki bankalarca karşılanıp karşılanamayacağı ile ilgili beklentiler</b>					
Sermaye gereksinimi artar	69	Sermaye gereksinimi azalır	3		
Sermaye gereksiniminde Basel I uygulamalarındaki gibi benzer eğilim devam eder			28		
<b>13- Uzlaşının Türk Bankacılık Sektöründe uygulanmasının finansal stabilite üzerinde yapacağı etki ile ilgili bankaların beklentileri</b>					
Finansal stabiliteyi güçlendirecektir	83	Finansal stabiliteyi azaltacaktır	3		
Finansal stabiliteye bir katkısı olmayacaktır			14		
<b>14-Uzlaşının TBS'de uygulanmasının sektörde yaşanabilecek olası finansal dalgalanmalar üzerindeki etkileri ile ilgili bankaların beklentileri</b>					
Fin.dalgalanmaları arttırması beklenmektedir	0	Finansal dalgalanmaları önleyecektir	56		
Finansal dalgalanmalar üzerinde herhangi bir etkisi olması beklenmemektedir			44		
<b>15-Uzlaşının AB'ne bağlı ülkelerin bankacılık sisteminde uygulanmasının, TBS'nin bu ülkelerden yaptığı yurt dışı borçlanmalar (sendikasyon vb.) üzerinde oluşturacağı etki ile ilgili beklentiler</b>					
Sektörün yurt dışından yapacağı borçlanmayı azaltması beklenmektedir			14		
Sektörün yurt dışından yapacağı borçlanmayı kısmen azaltması beklenmektedir			19		
Sektörün yurt dışından yapacağı borçlanmaya bir etkisi olması beklenmektedir			45		
Sektörün yurt dışından yapacağı borçlanmaları arttırması beklenmektedir			22		
<b>16-Basel II Uzlaşısı'nın Türkiye ekonomisine yapacağı katkı ile ilgili beklentiler</b>					
Türk ekonomisinin daha stabil bir yapıya kavuşmasına fazlasıyla katkı sağlaması beklenmektedir			22		
Türk ekonomisinin stabilitesine kısmen katkı sağlaması beklenmektedir			64		
Türk ekonomisinin stabilitesine herhangi bir katkı sağlaması beklenmemektedir			14		
Türk ekonomisinin stabilitesini zayıflatması beklenmektedir			0		
<b>17-Uzlaşının reel sektörde yer alan firmaların kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına alıp, daha şeffaf uygulama içine girmeleri açısından sektörün beklentileri</b>					
Olumlu yönde katkısı olması beklenmektedir	61	Kısmen katkısı olması beklenmektedir	36		
Mevcut kayıt dışı faaliyetlerine ve şeffaflaşmalarına herhangi bir etkisinin olması beklenmemektedir			3		
<b>18-Basel II Uzlaşısı'nın reel sektörde yer alan firmaların kurumsal yönetim açısından gerçekleştirecekleri yapılandırmalarına oluşturabileceği etkiler ile ilgili beklentiler</b>					
Olumlu yönde katkısı olması beklenmektedir	64	Kısmen katkısı olması beklenmektedir	28		
Herhangi bir etkisinin olması beklenmemektedir			8		

#### 4.4.4.3. Basel II Uzlaşısı'na Uyum Sağlamak Amacıyla Yapılan Faaliyetlere Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi

Anketin üçüncü bölümünde katılımcılara Basel II Uzlaşısı'na uyum sağlamak amacıyla yapılan faaliyetler ile ilgili aşağıda yer alan 9 adet soru sorulmuştur.

*1-Basel II Uzlaşısı'nın bankanızda uygulamaya geçirilmesi ile ilgili bir eylem planı mevcut mudur?*

Kredi riski için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

operasyonel risk için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

*2-Bankanızca Basel II Uzlaşısı'na geçiş için belirlenen eylem planının yürütülmesinde iç kaynak/dış kaynak kullanımı ile ilgili tercihi nedir?*

Kredi riski için \_\_\_\_\_ a-İç kaynak b-Dış kaynak c-Her ikiside

Operasyonel risk için \_\_\_\_\_ a-İç kaynak b-Dış kaynak c-Her ikiside

*3-Bankanızca Basel II Uzlaşısı'na geçiş için belirlenen eylem planında uygulama tamamen yürürlüğe girdiğinde, kredi riskinin ölçümü için hangi yaklaşımın kullanılması hedeflenmiştir?*

a-Standart yaklaşım b-Temel içsel derecelendirme yaklaşımı

c-Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı

d-Standart ve içsel derecelendirme yaklaşımları birlikte

*4-Bankanızca Basel II Uzlaşısı'na geçiş için belirlenen eylem planında uygulama tamamen yürürlüğe girdiğinde, kredi riskinin ölçümü için ileri yöntemlere geçiş için hedeflenen tarih aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir ?*

a-2010 sonu b-2011 sonu c-2012 sonu

d-2013 sonu e-2014 ve sonrası f-Geçilmeyecektir

*5-Bankanızca Basel II Uzlaşısı'na geçiş için belirlenen eylem planında uygulama tamamen yürürlüğe girdiğinde operasyonel riskin ölçümü için hangi yaklaşımın kullanılması hedeflenmiştir?*

a-Temel gösterge yaklaşımı b-Standart yaklaşım c-İleri ölçüm yaklaşımı



**Tablo 55. Basel II Uzlaşısı'na Uyum Sağlamak Amacıyla Yapılan Faaliyetler (%)**

1-Basel II Uzlaşısının bankalarda uygulamaya geçirilmesi ile ilgili bir eylem planının mevcudiyeti						
Kredi riski	Evet	75	Hayır	20	Cevapsız	5
Operasyonel risk	Evet	75	Hayır	20	Cevapsız	5
2-Bankaların Uzlaşıya geçiş için belirlediği eylem planının yürütülmesinde iç kaynak/dış kaynak kullanımı ile ilgili tercihi						
Kredi riski	İç kaynak	33	Dış kaynak	6	Her ikisinde	50
Operasyonel risk	İç kaynak	50	Dış kaynak	6	Her ikisinde	36
Cevapsız						11
3-Uzlaşşı yürürlüğe girdiğinde, bankalarda kredi riskinin ölçümü için tercih edilen yaklaşım						
Standart yaklaşım		61	Temel içsel derecelendirme yaklaşımı			3
Gelişmiş içsel der. Yaklaşımı		19	Standart ve İçsel Der.yaklaşımları birlikte			14
Cevapsız		3				
4-Bankaların kredi riskinin ölçümü için ileri yöntemlere geçiş için hedefledikleri tarih						
2010 sonu	3	2011 sonu	6	2012 sonu		14
2013 sonu	14	2014 ve sonrası	28	Geçilmeyecektir		25
Cevapsız	10					
5-Uzlaşşı yürürlüğe girdiğinde, bankalarda operasyonel riskin ölçümü için tercih edilen yaklaşım						
Temel gösterge yaklaşımı		44	Standart yaklaşım		14	
İleri ölçüm yaklaşımı		36	Cevapsız		6	
6-Bankaların operasyonel riskin ölçümü için ileri yöntemlere geçiş için hedefledikleri tarih						
2010 sonu	3	2011 sonu	0	2012 sonu		14
2013 sonu	6	2014 ve sonrası	47	Geçilmeyecektir		22
Cevapsız	8					
7-Bankalarca Uzlaşşıya geçiş için belirlenen eylem planının yürütülmesinde önem derecesine göre harcama gerektiren faktörler						
<i>Kredi riski için</i>						
Birinci	Teknoloji	61	İnsan Kaynağı	20	Danışma	14
İkinci	Teknoloji	11	İnsan Kaynağı	20	Danışma	22
Üçüncü	Teknoloji	20	İnsan Kaynağı	25	Danışma	17
<i>Operasyonel riski için</i>						
Birinci	Teknoloji	47	İnsan Kaynağı	17	Danışma	14
İkinci	Teknoloji	14	İnsan Kaynağı	20	Danışma	14
Üçüncü	Teknoloji	5	İnsan Kaynağı	20	Danışma	20
8- Bankalarca Basel II Uzlaşısına geçiş için belirlenen eylem planının yürütülmesinde bulunulan aşama						
<i>Kredi riski için</i>						
Gerçekleştirilmiş değil	33	Kısmen gerçekleştirildi	50	Tamamen gerçekleştirildi		6
Cevapsız	11					
<i>Operasyonel riski için</i>						
Gerçekleştirilmiş değil	44	Kısmen gerçekleştirildi	39	Tamamen gerçekleştirildi		6
Cevapsız	11					
9-Sektörün Uzlaşşıya geçiş için şimdye kadar yapılan çalışmaları ne amaçla gerçekleştirdiği ile ilgili bakış açısı						
Uzlaşşı ile ilgili yapılan çalışmalar tüm banka genelini kapsayıcı ve risk yönetimi kültürünü oluşturuca niteliktedir						58
Uzlaşşı ile ilgili yapılan çalışmalar sadece yasal uyumu sağlayacak şekilde bilgi işlem çalışmalarından ibarettir						27
Cevapsız						15

Yukarıda yer alan Tablo 55'de görüleceği üzere Türk Bankacılık sektörünün ağırlıklı olan %75'lik kesimi Uzlaşşı'ya geçiş için kredi ve operasyonel risk bazında bir eylem planı hazırlamıştır. Eylem planındaki hedefleri gerçekleştirmek için kredi riskinde hem iç hem de dış kaynak kullanımını tercih eden bankalar sektörün %50 oranı ile yarısını teşkil etmekte olup, operasyonel riskin hesaplanmasında da aynı oranla iç kaynak kullanımını tercih etmektedirler.

Anket sonuçlarına göre bankaların mevcut eylem planlarına göre uygulama başladığında ağırlıklı olarak kredi riski ölçümünde standart yaklaşımı, operasyonel risk ölçümünde ise temel gösterge yaklaşımını uygulamayı hedefledikleri görülmektedir. Buradan BDDK tarafından çıkarılan mevzuatla belirlenen uygulamalarla, sektörün halihazırdaki eylem planlarının paralel olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bankaların kredi riski için ileri yöntemlere geçiş tarihi için % 28'inin 2012 sonu ile 2013 sonu, yine %28'inin 2014 ve sonrası, % 25'inin ise geçilmeyeceği yönünde tercihte bulunduğu görülmektedir. Operasyonel risk için ise ağırlıklı olarak bankaların %47'sinin gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını 2014 ve sonrası için uygulamayı hedefledikleri anket ile tespit edilen sonuçlar arasındadır.

Anket çalışmasında gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına geçiş tarihlerine ilişkin tespit edilen sonuçlar ile BDDK tarafından yapılan Şubat/2010 tarihli İlerleme Raporunda yer alan sonuçlar kıyaslandığında birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Ayrıca verilen yanıtlara göre bankaların eylem planının yürütülmesinde en çok harcama gerektiren faktörler sırasıyla, teknoloji (kredi riski için %61, operasyonel risk için %47), danışma ve insan kaynakları faaliyeti olarak tespit edilmiştir.

Aynı zamanda eylem planında yer alan hedeflerin bankalar tarafından kredi riski için %50, operasyonel risk için %39 oranı ile kısmen yerine getirildiği görülmekte olup, yapılan faaliyetlerin banka genelini kapsayan risk yönetim kültürünü oluşturma amacıyla olduğu anket ile tespit edilen hususlardır.

#### **4.4.4.4. Basel II Uzlaşısı'nın Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısına Olan Etkisinin Değerlendirilmesine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi**

Anketin dördüncü bölümünde katılımcılara Uzlaşısı'nın bankacılık sektörünün rekabet yapısına olan etkisinin değerlendirilmesine yönelik aşağıda yer alan 6 adet soru sorulmuştur.

*1-Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması sizce Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin rekabet gücünü nasıl etkiler?*

a-Etkilemez

b-Rekabet gücünü artırır

c-Rekabet gücünü azaltır

*2-Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması halinde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin rekabet dezavantajı yaşamaması için sizce kredi riski ölçümünde hangi yaklaşım*

*kullanılmalıdır?*

a-Standart yaklaşım

b-İçsel derecelendirme yaklaşımları

*3-Gelişmekte olan ülkelerde Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması halinde bankacılık sektörünün kendi arasındaki rekabette potansiyel olarak hangi tür bankaların negatif yönde etkilenmesi söz konusu olabilir?*

(Türk Bankacılık Sektörünün yapısı göz önüne alınabilir, Buna göre 2009 yılı itibariyle:

- Sektörün toplam aktif payının % 63 ünü oluşturan ilk 5 banka büyük ölçekli banka,

- Sektörün toplam aktif payının % 87'sini oluşturan ilk 10 banka içinden ilk 5 büyük bankanın çıkartılmasından sonra kalan bankalar, orta ve küçük ölçekli bankalar

-Sektörün aktif payının % 87'sini oluşturan ilk on banka dışında kalan diğer tüm bankalar (39 adet), çok küçük ölçekli bankalar olarak değerlendirilebilir)

a- Büyük ölçekli bankalar

b- Orta ve küçük ölçekli bankalar

c- Çok küçük ölçekli bankalar

*4-Gelişmekte olan ülkelerde Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasında rekabet açısından potansiyel olarak hangi bankaların uluslararası bankalarla rekabette negatif yönde etkilenmesi söz konusu olabilir? (3 no'lu soruda Türk Bankacılık Sektörünün yapısı ile ilgili belirtilen ölçüt göz önüne alınarak değerlendirme yapılabilir)*

a- Büyük ölçekli bankalar

b- Küçük ve orta ölçekli bankalar

c- Çok küçük ölçekli bankalar

*5-Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilerde bulunan küçük ölçekli bankalarda uygulanmasına ilişkin ihtiyaç derecesi ile ilgili düşünceniz aşağıdakilerden hangisine yakındır? (3 no'lu soruda Türk Bankacılık Sektörünün yapısı ile ilgili belirtilen ölçüt göz önüne alınarak değerlendirme yapılabilir)*

a-Uzlaşısı'nın küçük ölçekli bankalarda da uygulanması gereklidir

b-Uzlaşısı'nın küçük ölçekli bankalarda uygulanmasına gereksinim duyulmamaktadır

c-Uzlaşısı küçük ölçekli bankaların yapısı gözönüne alınarak en indirgenmiş haliyle uygulanmalıdır

d-Ulusal denetim otoritesi Uzlaşısı'ya kısmen sadık kalarak küçük ölçekli bankalar için

farklı bir uygulamaya yönelmelidir

6- Sızce Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinde Basel II Uzlaşısı uygulandığında, Uzlaşının sektörün rekabet gücüne negatif yönde bir etkisinin olmaması amacıyla ulusal denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından yoğun şekilde ulusal inisiyatifler mi kullanılmalı ya da Uzlaşının yeknesak olarak uygulanması için diğer ülkelerin denetleyici ve düzenleyici otoriteleri ile işbirliğine mi gidilmelidir?

a-Türk Bankacılık Sektörünün rekabet gücü dikkate alınarak, sektörün yapısına özgü yoğun şekilde ulusal inisiyatifler kullanılmalıdır

b-Denetleyici ve düzenleyici otorite diğer ülke denetleyici ve düzenleyici otoriteleri ile sıkı bir işbirliği içerisinde olmalıdır

c-Alınan kararlar bankamızı etkilemeyecektir

**Tablo 56. Basel II Uzlaşısı'nın Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısına Olan Etkisi (%)**

1- Türk Bankacılık sektörünün Uzlaşısı uygulandığında Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin rekabet gücüne etkisi ile ilgili beklentisi					
Etkilemez	22	Rekabet gücünü artırır	58	Rekabet gücünü azaltır	10
2-Bankaların Uzlaşısının uygulanması halinde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin rekabet dezavantajı yaşamaması için kredi risk ölçümünde kullanılmasını önerdikleri yaklaşım					
Standart yaklaşım	25	İçsel derecelendirme yaklaşımları	75		
3-Sektörün GOE'lerde Uzlaşının uygulanması halinde bankacılık sektörünün kendi arasındaki rekabette hangi tür bankaların etkileneceğine ilişkin beklentisi					
Büyük ölçekli bankalar	6	Orta ve küçük ölçekli bank.	44	Çok küçük ölçekli bankalar	50
4-Sektörün Uzlaşısı GOE'lerde uygulandığında uluslararası bankalarla aralarındaki rekabette potansiyel olarak hangi bankaların dezavantajlı olabileceği ile ilgili beklentisi					
Büyük ölçekli bankalar	8	Orta ve küçük ölçekli bank.	39	Çok küçük ölçekli bankalar	53
5-Sektörün Uzlaşısının GOE'lerde bulunan küçük ölçekli bankalarda uygulanmasına ilişkin ihtiyaç derecesi ile ilgili bakış açısı					
Uzlaşının küçük ölçekli bankalarda da uygulanması gereklidir					22
Uzlaşının küçük ölçekli bankalarda uygulanmasına gereksinim duyulmamaktadır					6
Uzlaşısı küçük ölçekli bankaların yapısı gözönüne alınarak en indirgenmiş haliyle uygulanmalıdır					36
Ulusal denetim otoritesi Uzlaşısıya kısmen sadık kalarak küçük ölçekli bankalar için farklı bir uygulamaya yönelmelidir					36
6-Bankaların Uzlaşısının sektörün rekabet gücüne negatif yönde bir etkisinin olmaması amacıyla ulusal inisiyatiflerin yoğun şekilde kullanımı ya da yeknesak olarak uygulanması hakkındaki tercihi					
Sektörün rekabet gücü dikkate alınarak, sektörün yapısına özgü yoğun şekilde ulusal inisiyatifler kullanılmalıdır					75
Ulusal denetim otoritesi ile diğer ülke denetleyici otoriteleri arasında işbirliği olmalıdır					19
Alınan kararlar bankamızı etkilemeyecektir					6

Tablo 56'ya göre Türk Bankacılık sektöründe Uzlaşının bankaların rekabetine etkisi ile ilgili bakış açıları değerlendirildiğinde, öncelikle Uzlaşının uygulanmasının sektörün rekabet gücünü arttıracak yönünde bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Rekabet dezavantajı yaşanmaması için risk ölçüm yöntemlerinden gelişmiş yaklaşımların uygulanmasının yararlı olacağını ağırlıklı olarak farkında olan bankalar, ölçek büyüklüğü çok küçük, küçük ve orta ölçekli olan bankaların rekabette negatif olarak

etkilenecekleri yönünde görüş sergilemektedir.

Bankaların bakış açısı önceki bölümlerimizde yer alan literatür çalışmalarımızın sonuçları ile uyumlu olup, ağırlıklı görüşleri % 75 oranı ile rekabetten negatif olarak etkilenmemek için düzenleyici otoritenin ulusal inisiyatifleri yoğun olarak kullanması şeklindedir.

#### **4.4.4.5. Türk Bankacılık Sektöründe, Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Organizasyonel Yapı, Denetim Süreci ve Kurumsal Yönetim Yapısına Etkisine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi**

Anketin beşinci bölümünde katılımcılara Uzlaşısı'nın bankaların organizasyonel yapı,denetim süreci ve kurumsal yönetim yapısına etkisi ile ilgili aşağıda yer alan 11 adet soru sorulmuştur.

*1-Uzlaşısı'nın bankanızda uygulanması için iş birimlerinde yeterli derecede insan kaynağı istihdam edildi mi?*

a-Evet yeterli personel istihdamı yapılmıştır

b-Personel istihdamı kısmen yapılmıştır

c-Personel istihdamı yetersiz seviyede olup, yapılması planlanmaktadır

*2-Bankanızda kredi ve operasyonel risklerin yönetildiği müdürlük benzeri organizasyonel yapı içerisinde çalışan personel sayısı ne kadardır?*

a-10'dan az

b-10-20 arası

c- 20'den fazla

*3-Uzlaşısı'nın bankanızda uygulanması için IT birimlerinde yeterli derecede insan kaynağı istihdam edildi mi?*

a-Evet yeterli personel istihdamı yapılmıştır

b-Personel istihdamı kısmen yapılmıştır

c-Personel istihdamı yetersiz seviyede olup, yapılması planlanmaktadır

*4-Bankanızda Basel II Uzlaşısı'nın daha rahat ve kolay uygulanması için uygun bir organizasyonel yapı oluşturuldu mu?*

a-Ulusal denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından yürürlüğe alınan ulusal mevzuata göre organizasyonel yapı dizayn edilmektedir



b-Ulusal mevzuata ilave olarak bankamız Uzlaşısı'nın daha kolay ve rahat bir şekilde uygulanması için risk yönetimi birimleri ile diğer birimler arasında etkileşimi sağlayan koordinatif yapıyı dizayn etmiş ve yürürlüğe almıştır

c-Ulusal mevzuata ilave olarak bankamız Uzlaşısı'nın daha kolay ve rahat bir şekilde uygulanması için risk yönetimi birimleri ile diğer birimler arasında etkileşimi sağlayan koordinatif yapıyı kısa vadede (en fazla 1 yıl içinde) dizayn edip yürürlüğe alacaktır

*5-Uzlaşısı'nın bankanızın kurumsal yönetişimine katkı derecesi ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-Çok önemli derecede

b-Önemli derecede

c-Kısmen önemli

d-Herhangi bir etkisi bulunmayacaktır

*6-Uzlaşısı'nın bankanızın denetim süreçlerine katkı derecesi ile ilgili beklentiniz nedir?*

a-Denetim süreçlerini çok önemli derecede kolaylaştıracaktır

b-Denetim süreçlerini önemli derecede kolaylaştıracaktır

c- Denetim süreçlerine herhangi bir etkisi olacağı düşünülmemektedir

d-Denetim süreçlerinde güçlükler yaratacağı beklenmektedir

*7-Bankanızda Basel II Uzlaşısı'nın tam olarak uygulanması ile klasik denetim sistemlerinin yerini daha merkezi bir denetim anlayışının alacağı yönündeki beklentiniz nedir?*

a-Evet tamamen

b-Evet kısmen

c-Hayır

*8-Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile banka içi denetim birimlerinin bankadaki konumunun daha özerk bir yapıya dönüşeceği yönündeki beklentiniz nedir?*

a-Evet tamamen

b-Evet kısmen

c-Hayır

*9-Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile bankalarda ulusal denetim otoritesi tarafından yapılan denetlemelerde zaman zaman kaynaklabilen denetim eksikliklerinin bir kısmını ikame edip etmeyeceği yönündeki beklentiniz nedir?*

a-Evet önemli derecede ikame edecektir

b-Evet kısmen ikame edecektir

c-Hayır ikame söz konusu değildir

10-Üçüncü Yapısal Blok kapsamında kamuoyunu bilgilendirme yükümlülükleri çerçevesinde yapılan raporlamaların bankanın karar alım süreçlerini ne derece etkileyeceği düşünülmektedir?

a-Önemli derecede etkilemektedir b-Kısmen etkilemektedir c-Etkilememektedir

11-Basel II Uzlaşısı kapsamında kredi ve operasyonel risk ile ilgili aşağıdaki hangi dönemler bazında dahili raporlamalar yapılması planlanmaktadır? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)

a-Günlük b-Haftalık c-Aylık d-Yıllık

**Tablo 57. Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Organizasyonel Yapı, Denetim Süreci ve Kurumsal Yönetim Yapısına Etkisi**

1-Uzlaşımın sektörde uygulanması için iş birimlerinde yapılan istihdam durumu															
Personel istihdamı yapılmıştır		22		Kısmen yapılmıştır		42									
Yapılması planlanmaktadır		28		Cevapsız		8									
2-Sektörde yer alan bankaların kredi ve operasyonel risklerin yönetildiği birimlerinde çalışan personel sayısı															
10'dan az	75	10-20 arası	8	20'den fazla	6	Cevapsız	11								
3-Bankalarda Uzlaşımın uygulanması için IT birimlerinde yapılan istihdam durumu															
Personel istihdamı yapılmıştır		17		Kısmen yapılmıştır		39									
Yapılması planlanmaktadır		30		Cevapsız		14									
4-Uzlaşımın daha rahat ve kolay uygulanması için bankalarda organizasyonel yapının teşkil edilme durumu															
Ulusal mevzuata göre organizasyonel yapı dizayn edilmektedir						42									
Ulusal mevzuata ilave olarak Uzlaşımın daha kolay ve rahat bir şekilde uygulanması için gerekli koordinatif yapı oluşturulmuştur						28									
Ulusal mevzuata ilave olarak Uzlaşımın daha kolay ve rahat bir şekilde uygulanması için kısa vadede gerekli koordinatif yapı oluşturulacaktır						17									
Cevapsız						13									
5-Bankaların Uzlaşımın kurumsal yönetime katkı derecesi ile ilgili beklentileri															
Çok önemli derecede		3		Önemli derecede		61									
Kısmen önemli		22		Herhangi bir etkisi olmayacaktır		14									
6-Bankaların Uzlaşımın denetim süreçlerine katkı derecesi ile ilgili beklentileri															
Çok önemli derecede kolaylaştıracaktır				8		Herhangi bir etkisi olacağı düşünülmemektedir		39							
Önemli derecede kolaylaştıracaktır				50		Güçlükler yaratacağı beklenmektedir		3							
7-Bankaların Uzlaşımın tam olarak uygulanması ile klasik denetim sistemlerinin yerini daha merkezi bir denetim anlayışının alacağı yönündeki beklentileri															
Evet tamamen	3	Evet Kısmen	69	Hayır	22	Cevapsız	6								
8-Bankaların Uzlaşımın uygulanması ile banka içi denetim birimlerinin bankadaki konumunun daha özerk bir yapıya dönüşeceği yönündeki beklentileri															
Evet tamamen	19	Evet Kısmen	58	Hayır	17	Cevapsız	6								
9-Sektörün Uzlaşımın uygulanması ile bankalarda ulusal denetim otoritesi tarafından yapılan denetlemelerde zaman zaman kaynaklabilen denetim eksikliklerinin bir kısmını ikame edip etmeyeceği yönündeki bakış açısı															
Önemli derecede ikame edecektir				6		Kısmen ikame edecektir		72							
Hayır ikame söz konusu değildir				14		Cevapsız		8							
10- Sektörün üçüncü yapısal blok kapsamında kamuoyunu bilgilendirme yükümlülükleri çerçevesinde yapılan raporlamaların bankanın karar alım süreçlerini etkileme derecesi ile ilgili beklentileri															
Önemli derecede		19		Kısmen		42		Etkilememektedir		28		Cevapsız		11	
11-Sektörde Uzlaşım kapsamında kredi ve operasyonel risk ile ilgili yapılan dahili raporlamaların dönemsel planlama durumu (birden fazla seçenek tercihli)															
Günlük	11	Haftalık	28	Aylık	78	Yıllık	17								

Tablo 57'de yer alan sonuçlara göre Uzlaşî'nın uygulanması için sektörde gerek iş gerekse bilgi işlem bölümlerinde henüz yeterince istihdam sağlanmadığı görülmekte olup, sektörün %75'inde söz konusu birimlerde çalışanların sayısının genellikle 10'dan az olduğu tespit edilmiştir. Sektörün %39'u tarafından kısmen yapılan istihdama rağmen, %42'sinin Uzlaşî'ya uygun organizasyonel yapıyı tasarlamakta olduğu da anketle tespit edilen hususlar arasındadır.

Ayrıca, anket sonuçlarına göre bankalar, Uzlaşî'nın kurumsal yönetimlerine önemli derecede katkı sağlayacağı, denetim birimlerinin yapısını özerkleştireceği ve süreçlerini kolaylaştıracağı ile daha merkezi bir denetim anlayışının hakim olacağı yönde görüş sergilemişlerdir.

Düzenleyici otorite denetimlerinde de kısmen denetim alanlarında ikame yaratacağı beklentisinde olan bankaların % 42'si, piyasa disiplini çerçevesinde yapılan raporlamaların karar alım süreçlerinde kısmen etkili olacağını belirtmekte olup, ağırlıklı olarak risk raporlamalarını aylık bazda yapmayı planladıkları görülmektedir.

#### **4.4.4.6. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Gerektirdiği Veri Toplama ve Biriktirme ile İlgili Sürdürülen Faaliyetlere Yönelik Sorulan Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi**

Anketin altıncı bölümünde katılımcılara gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının gerektirdiği veri toplama ve biriktirme ile ilgili sürdürülen faaliyetleri değerlendirmek amacıyla aşağıda yer alan 4 adet soru sorulmuştur.

*1-Bankanızda gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına geçiş için veri tedariki çalışmalarına başlanmış mıdır?*

Kredi riski için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

operasyonel risk için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

*2- Basel II Uzlaşısı bankanızda müşterilerin derecelendirmeye ilişkin bilgilerinin toplama ve işleme sürecinde değişiklik yarattı mı?*

a-Evet b-Hayır

*3-Basel II Uzlaşısı'nın müşteri veri tabanının sağlıklı tutulması ve merkezi veri işleme tekniklerinin oluşturulmasına ne derece katkı sağlayacağını düşünmüyorsunuz?*

a-Çok Önemli derecede b-Önemli derecede

c-Kısmen

d-Herhangi bir katkı sağlayacağı düşünülmemektedir

4- Türk Bankacılık Sektöründe içsel yöntemlere geçişi kolaylaştırması amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturulmasını teminen, çeşitli bilgileri paylaşmayı kabul eder misiniz?

a-Evet

b-Hayır

**Tablo 58. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Gerektirdiği Veri Toplama ve Biriktirme ile İlgili Sürdürülen Faaliyetler (%)**

1-Sektörün gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına geçiş için veri tedariki çalışmalarına başlama durumu						
Kredi riski için:	Evet	67	Hayır	25	Cevapsız	8
Operasyonel risk için:	Evet	64	Hayır	28	Cevapsız	8
2-Uzlaşının müşterilerin derecelendirmeye ilişkin bilgilerinin toplanması ve işlenmesi sürecinde değişiklik yaratma durumu						
Evet		56	Hayır	36	Cevapsız	8
3-Sektörün Uzlaşının müşteri veri tabanının sağlıklı tutulması ve merkezi veri işleme tekniklerinin oluşturulmasına sağladığı katkı derecesi ile ilgili beklentisi						
Çok önemli derecede	28	Önemli derecede	61	Cevapsız	8	
Kısmen	3	Herhangi bir katkı sağlayacağı düşünülmemektedir				0
4-Bankaların içsel derecelendirme yöntemlerine geçişi kolaylaştırmak için ortak veri tabanlarının oluşturulması amacıyla bazı bilgilerin ortak paylaşımına bakış açısı						
Evet	64	Hayır	20	Cevapsız	26	

Tablo 58'de yer alan neticelere göre Türk Bankacılık sektörünün Uzlaşılı'da yer alan gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına ileride geçme planı içinde hareket ederek veri toplama ve müşteri veri işleme tekniklerine ilişkin hazırlıklar yaptığı, Uzlaşılı'nın sektörde veri tedariki ve veri tabanlarının sağlıklı tutulmasına olumlu yönde etkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca sektörün ağırlıklı kısmı gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına geçişi kolaylaştıracak ortak veri tabanlarının oluşturulmasına çeşitli bilgilerin paylaşımını sağlayarak olumlu bakmaktadır. Bu anlamda TCMB risk santrilizasyon merkezi ile KKB nezdinde oluşturulacak veri tabanlarının önem arz ettiği görülmektedir.

#### 4.4.4.7. Basel II Uzlaşılı'na Uyumun Bankalarda Oluşturacağı Maliyet Etkisine Yönelik Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi

Anketin yedinci bölümünde katılımcılara Uzlaşılı'ya uyumun bankalarda oluşturacağı maliyet etkisi ile ilgili aşağıda yer alan 4 adet soru sorulmuştur.

1-Bankanızda Basel II Uzlaşılı'nın uygulanmasında dış kaynak kullanımı veya bu alanda dışardan destek hizmet alımı tercih edilmekte midir?

a-Evet

b-Hayır

2-Dış kaynak kullanımı ya da bu alanda dışardan destek hizmet alımı tercih edilmekte ise bu durumun bankanıza yükleyeceği maliyet derecesinin ölçüsü nedir?

a-Önemli derecede                      b-Kismen                      c-Önemsiz

3-Bankanıza Uzlaşî'nın uygulama maliyeti (kredi ve operasyonel risk dahil) ile ilgili değerlendirmeniz aşağıdaki seçeneklerden hangisinde yer almaktadır?

a-1 milyon Euro-5 milyon Euro arası

b-5 milyon Euro-20 milyon Euro arası

c-20 milyon Euro dan fazla

d-Maliyet değerlendirmesi yapmak oldukça güç

4- Bankanız için Uzlaşî'nın aşağıda belirtilen maliyet faktörlerini göz önüne alarak önem derecesine göre büyükten küçüğe 1 den 3 e kadar sıralayabilir misiniz? (önem derecesi atfedilen 1 den 3 e kadar sayısal değer seçeneklerin yanına yazmak suretiyle sıralama yapılabilir)

a-Düzenleyici uyum maliyeti

b-Organizasyonel maliyet

c-Teknolojik ve mesleki maliyet

**Tablo 59. Basel II Uzlaşîsı'na Uyumun Bankalarda Oluşturacağı Maliyet Etkisi (%)**

1- Bankaların Uzlaşînın uygulanmasında dış kaynak kullanımı veya bu alanda dışardan destek hizmet alım tercihi							
Evet	53	Hayır	39	Cevapsız	8		
2-Dış kaynak kullanımının bankalara yükleyeceği maliyet derecesinin ölçüsü							
Önemli derecede	31	Kismen	28	Önemsiz	31	Cevapsız	10
3-Bankaların Uzlaşînın uygulama maliyeti (kredi ve operasyonel risk dahil) ile ilgili değerlendirmesi							
1 milyon Euro-5 milyon Euro arası	20	5 milyon Euro-20 milyon Euro arası					3
20 milyon Euro dan fazla	0	Maliyet değerlendirmesi yapmak oldukça güç					61
Cevapsız	14						
4-Önem derecesine göre bankaların Uzlaşîya uyuma ilişkin doğan maliyet faktörleri							
Birinci / Teknoloji ve insan kaynakları	61	Organizasyonel	8	Düzenleyici uyum	6		
İkinci / Teknoloji ve insan kaynakları	11	Organizasyonel	25	Düzenleyici uyum	6		
Üçüncü /Teknoloji ve insan kaynakları	8	Organizasyonel	36	Düzenleyici uyum	8		

Ankette yer alan sorulara verilen yanıtlara göre Uzlaşî'nın uygulanması sürecinde Uzlaşî'da yer alan yaklaşımları kendi bankalarına uyarlayabilmek için Türk Bankacılık sektörünün ağırlıklı olarak %53 oranı ile dış kaynak kullanımına yöneleceği

görülmektedir. Uzlaşî'ya uyum sağlamak amacıyla katlanılacak maliyetin sektörün geneline önemli bir yük getirmeyeceği görülmekte olup, maliyetin miktarına ilişkin değerlendirme, katılımcıların bu konuda tam bir kestirim yapamaması nedeniyle tam olarak gerçekleştirilememiştir. Uzlaşî'ya uyum maliyetlerinde önem derecesine göre önceliği sırasıyla teknoloji ve insan kaynakları ile organizasyonel maliyet almaktadır.

#### **4.4.4.8. Basel II Uzlaşîsı'nın Bankaların Teknolojik Altyapısına Olan Etkisine Yönelik Sorulan Sorulara Verilen Yanıtların Değerlendirilmesi**

Anketin sekizinci bölümünde katılımcılara Uzlaşî'nın bankaların teknolojik altyapısına olan etkisi ile ilgili aşağıda yer alan 3 adet soru sorulmuştur.

*1-Mevcut bilgi işlem altyapınız Basel II Uzlaşîsı'nın uygulanması için ihtiyaç duyulan gereksinimleri hangi seviyede karşılayabilir?*

Kredi riski için\_\_\_\_\_ a-Tamamen yeterli b-Kısmen yeterli c-yetersiz

operasyonel risk için\_\_ a-Tamamen yeterli b-Kısmen yeterli c-yetersiz

*2-Basel II Uzlaşîsı'nda belirlenen risk yönetimi faaliyetlerinin uygulanması için herhangi bir IT çözümünüz mevcut mudur?*

Kredi riski için\_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

operasyonel risk için\_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

*3-Bankanızda Basel II Uzlaşîsı'nda belirlenen risk yönetimi faaliyetlerinin uygulanması için bir IT çözüm oluşturulduysa, bununla ilgili ne tür güçlükler mevcuttur? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)*

-Kredi riski için

a-Entegrasyon güçlükleri b-Veritabanı dizaynı c-Modellerin oluşturulması

d-Bütçe kısıtı e-Veri toplama f-IT uygulamalarını gerçekleştirecek insan kaynağı

-Operasyonel risk için

a-Entegrasyon güçlükleri b-Veritabanı dizaynı c-Modellerin oluşturulması

d-Bütçe kısıtı e-Veri toplama f-IT uygulamalarını gerçekleştirecek insan kaynağı

Tablo 60. Basel II Uzlaşısı'nın Bankaların Teknolojik Altyapısına Olan Etkisi (%)

1- Bankaların mevcut bilgi işlem altyapılarının Uzlaşının uygulanması için ihtiyaç duyulan gereksinimleri karşılama derecesi								
<i>Kredi riski için</i>	Tamamen yeterli	19	Kısmen yeterli	61	Yetersiz	14	Cevapsız	6
<i>Operasyonel risk için</i>	Tamamen yeterli	22	Kısmen yeterli	50	Yetersiz	19	Cevapsız	9
2- Uzlaşıda belirlenen risk yönetimi faaliyetlerinin uygulanması için IT çözümün oluşturulma durumu								
<i>Kredi riski için</i>	Evet	50	Hayır		36		Cevapsız	14
<i>Operasyonel risk için</i>	Evet	45	Hayır		41		Cevapsız	14
3- Bankalarda Uzlaşının uygulanması için IT çözüm oluşturulduysa, bu süreçte yaşanan güçlükler								
<i>Kredi riski için</i>								
Entegrasyon güçlükleri	41	Veritabanı dizaynı	56	Modellerin oluşturulması				36
Bütçe kısıtı	8	Veri toplama	61	IT insan kaynağı ihtiyacı				13
<i>Operasyonel risk için</i>								
Entegrasyon güçlükleri	31	Veritabanı dizaynı	50	Modellerin oluşturulması				31
Bütçe kısıtı	11	Veri toplama	55	IT insan kaynağı ihtiyacı				11

Türk bankacılık sektörünün Uzlaşılıyla belirlenen risk ölçüm yöntemlerine teknolojik altyapısının uygunluğunu değerlendirmek amacıyla hazırlanan bu bölümde bankalardan alınan yanıtlara göre, sektörün teknolojik altyapısının Uzlaşılıya kısmen uyumlu olduğu (kredi riski için %61, operasyonel risk için %50) görülmektedir. Bu çerçevede sorunun çözümü amacıyla sektörün yarıya yakını IT çözüm planları oluşturmuş olup, bu alanda en çok karşılaştıkları sorunlar alt başlıklar olarak, veri toplama, veri tabanı dizaynı, entegrasyon güçlükleri ve modellerin oluşturulmasında yaşanan güçlükler olarak ifade edilmiştir.

#### 4.4.4.9. Türk Bankacılık Sektörünün, Basel II Uzlaşılı'nda Yer Alan Yaklaşımların Uygulanmasına Yönelik Sorulan Sorulara Verdiğı Yanıtların Değerlendirilmesi

Anketin son bölümünde katılımcılara Türk Bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşılı'nda yer alan yaklaşımları uygulaması ile ilgili aşağıda yer alan 11 adet soru sorulmuştur.

*1-Basel II Uzlaşılı'nı bankaların kredi ve operasyonel risk yönetimi uygulamalarını geliştirici bir fırsat olarak mı yoksa düzenleyici bir zorunluluk olarak mı değerlendiriyorsunuz?*

a- Fırsat                      b- Zorunluluk

*2- Sizce kredi riski ölçümünde standart yaklaşımın uygulanması gelişmiş ölçüm yaklaşımına göre dezavantajlı mıdır?*

a-Evet                                      b-Hayır                                      c-Çekimser

3-Bankanızın müşteri yapısı, müşteri veri tabanı bilgileri vb. dikkate alındığında kredi risk ölçümünde hangi ölçüm yöntemini tercih edersiniz?

a-Standart yaklaşım b-İçsel derecelendirme yaklaşımları

4-Basel II Uzlaşısı'nda yer alan kredi ve operasyonel risk ölçüm yaklaşımlarının her birinin bankanızdaki uygulamasını değerlendirmek amacıyla fayda/maliyet analizi yapıldı mı?

Kredi riski için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

operasyonel risk için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

5-Halihazırdaki ülkeniz uygulamalarına göre kredi ve operasyonel risk ölçümü için belirlenmiş düzenleyici sermaye gereksinimi bankanız faaliyetlerini hangi yönde etkilemektedir?

a-Faaliyetler üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır

b-Mevcut faaliyetleri geliştirici yönde etkilemektedir

c-Yeni faaliyetler yaratacak yönde etkilemektedir

6-Basel II Uzlaşısı'ndaki gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının uygulanması halinde ekonomik sermaye tahsisat sürecinin başlaması bankanız lehine midir?

Kredi riski için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

operasyonel risk için \_\_\_\_\_ a-Evet b-Hayır

7-Operasyonel risk hesaplamalarında temel gösterge yaklaşımının uygulanması bankanız ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli midir?

a-Evet b-Hayır

8-Denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından kredi riski ölçümü için halihazırda uygulanan mevzuat bankanız ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli midir?

a-Evet b-Hayır

9- Denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından Uzlaşısı tamamen uygulanabilir seviyeye getirilecek şekilde düzenleme yapıldığında bankanız açısından kredi riski ölçümü için en uygun olan metot aşağıdakilerden hangisi olabilir?



a-Standart b-Temel içsel derecelendirme yaklaşımı

c-Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı

10-Denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından Uzlaşa tamamen uygulanabilir seviyeye getirilecek şekilde düzenleme yapıldığında bankanız açısından operasyonel risk ölçümü için en uygun olan method aşağıdakilerden hangisi olabilir?

a-Temel gösterge yaklaşımı b-Standart Yaklaşım c-Gelişmiş ölçüm yaklaşımları

**Tablo 61. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Uzlaşısı'nda Yer Alan Yaklaşımların Uygulanmasına Bakış Açısı (%)**

1-Sektörün Uzlaşya kredi ve operasyonel risk yönetimi uygulamalarını geliştirici bir fırsat ya da düzenleyici bir zorunluluk olması açısından bakışı							
Fırsat	70	Zorunluluk	22	Cevapsız	8		
2- Bankaların, kredi riski ölçümünde standart yaklaşımın uygulanmasının gelişmiş ölçüm yaklaşımına göre dezavantaj yaratıp yaratmaması ile ilgili bakış açısı							
Evet dezavantajlıdır	47	Hayır	14	Çekimser	33	Cevapsız	6
3-Bankaların müşteri yapısı, müşteri veri tabanı bilgileri vb. dikkate alındığında tercih edecekleri kredi risk ölçüm yöntemi							
Standart Yaklaşım	50	İçsel derecelendirme yaklaşımları		36	Cevapsız	14	
4-Kredi ve operasyonel risk ölçüm yaklaşımlarının her birinin bankalardaki uygulamasını değerlendirmek amacıyla fayda/maliyet analizinin yapılma durumu							
Kredi riski için		Evet	39	Hayır	47	Cevapsız	14
Operasyonel risk için		Evet	33	Hayır	50	Cevapsız	17
5-Mevcut uygulamalara göre kredi ve operasyonel risk ölçümü için belirlenen düzenleyici sermaye gereksiniminin bankaların faaliyetlerini etkileme durumu							
Faaliyetler üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır						50	
Mevcut faaliyetleri geliştirici yönde etkilemektedir						36	
Yeni faaliyetler yaratacak yönde etkilemektedir						8	
Cevapsız						6	
6-Gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının uygulanması halinde ekonomik sermaye tahsisat sürecinin başlamasının bankanın lehine olup olmaması hakkında sektörün bakış açısı							
Kredi riski için		Evet	67	Hayır	20	Cevapsız	13
Operasyonel risk için		Evet	64	Hayır	20	Cevapsız	16
7- Operasyonel risk hesaplamalarında halen kullanılan temel gösterge yaklaşımının bankaların ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olup olmaması durumu							
Evet yeterlidir		53	Hayır	36	Cevapsız	11	
8-Denetleyici ve düzenleyici otorite tarafından kredi riski ölçümü için halihazırda uygulanan yöntemin bankaların ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olup olmaması durumu							
Evet karşılamaktadır		53	Hayır	47	Cevapsız	3	
9- Bankaların kredi riski ölçümünde kendileri için en uygun olan metoda ilişkin tercihleri							
Standart Yaklaşım	31	Temel İDY	22	Gelişmiş İDY	39	Cevapsız	8
10-Bankaların operasyonel risk ölçümünde kendileri için uygun olan metoda ilişkin tercihleri							
Temel gösterge yak.	36	Standart Yak.	19	Gl.Ölç.Y.	39	Cevapsız	6

Türk Bankacılık sektörünün anketin bu bölümüne verdiği yanıtların analizi yapıldığında, Uzlaşa'yı öncelikle ağırlıklı olarak %70 oranı ile düzenleyici bir zorunluluktan ziyade kredi ve operasyonel risk yönetimi yaklaşımlarını geliştirici bir fırsat olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

Yine önceki bölümlerde yer alan literatür çalışmaları ve Basel Komite tarafından yapılan çalışmalarda yer aldığı üzere, anket sonuçlarından Türk bankalarının da içsel ölçüm yaklaşımlarının daha az sermaye gereksinimi doğurduğu yönünde bir yaklaşımı bulunduğu görülmektedir. Buna rağmen, sektördeki bankaların yarısının müşteri yapısı veri tabanı vb. kriterleri göz önüne alarak standart yaklaşımı uygulamayı tercih ettikleri çalışma sonuçları arasındadır.

Uzlaşîyla ilgili bankaların kredi ve operasyonel risk ölçümünde genel çerçeveyi belirlemek amacıyla fayda/maliyet analizini yeterli derecede yapmadıkları görülmekte olup, kredi riski için sektörün %39'unun bu analizi yapmış olmasının kayda değer bir gelişme olduğu söylenebilir.

Ayrıca, anket sonuçlarına göre her ne kadar mevcut uygulamalar sektörün kredi ve operasyonel risk yönetiminde şu anki ihtiyacını karşılıyor görünse de, Uzlaşî tamamen yürürlüğe girdiğinde ekonomik sermaye tahsisat sürecini göz önünde bulunduran bankaların genellikle gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını kendi yapılarına daha uygun buldukları görülmektedir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

1970'li yıllarda Bretton Woods sisteminin ortadan kalkmasıyla başlayan ve 1980'li yıllarda uluslararası finansal sistemde meydana gelen yeniden yapılanmanın bir uzantısı olarak önem kazanan finansal küreselleşme ve beraberinde deregülasyon süreci, ulusal finans piyasalarını ayıran sınırları neredeyse ortadan kaldırmış ve uluslararası sermaye akımları önemli bir gelişme göstermiştir. Finansal piyasalar arasında sınırların ortadan kalkması ve böylece piyasalar arasında artan etkileşim, uluslararası düzenlemelerin ve ortak standartların oluşturulması gereğinin temel nedenlerini teşkil etmiştir.

1980'lerde başlayan ve 1990'lı yıllarda artarak devam eden deregülasyon süreci nedeniyle finansal küreselleşme ve uluslararası finansal entegrasyonun geldiği boyut, 1994-1995 yıllarında Latin Amerika'da, 1994 yılında Türkiye'de, 1997-1998 yıllarında Doğu Asya ve Rusya'da ve 2001-2002 yıllarında Arjantin'de ortaya çıkan krizler çerçevesinde de değerlendirilebilir. Daha önce ülkeler arasında sadece malların serbest olarak ticaretinin yapılmasını öngören ekonomilerde ortaya çıkan krizlerde, yalnızca ülke içindeki ekonomik ajanların etkilenmesi söz konusuysen; malların ticareti dışında sermaye hareketlerine serbesti getiren deregülasyon politikaları uygulayan ülkelerde ortaya çıkan son finansal krizler, dünya ölçeğinde tüm ekonomik ajanların etkilendiğini göstermiştir. Finansal piyasaların uluslararası alanda bütünleşmiş bir yapı sergilemesi, sistemik risklerin diğer bankalara bulaşma etkisi ile yayılmasına da neden olabildiğinden, finansal sistemin sağlamlığı tüm ülkeler için önem kazanan bir husus haline gelmiştir. Böylece, finansal sistemde ortaya çıkan bozukluklar uluslararası yeni regülasyon politikalarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

Bu kapsamda, yaşanan bankacılık krizlerinde, gerçek ya da potansiyel banka iflasları ve başarısızlıkları bankaların yükümlülüklerini yerine getirmelerine engel olmakta ve devleti büyük ölçüde bankalara sermaye yeterlilik katkısı yardımlarını arttırarak müdahale etmeye zorlamaktadır. Söz konusu katkının devlet bütçesine önemli derecede maliyeti bulunmaktadır.

Basel II Uzlaşısı, tüm bu gelişmelere paralel olarak Basel Komite tarafından 1999 yılında taslak olarak hazırlanmış ve yapılan istişareler sonucunda 2004 yılında nihai döküman olarak yayımlanmıştır.

Ayrıca, her ne kadar ABD'de 2007 yılında başlayarak dünyadaki birçok ülkeye sıçrayan son dönemde yaşanan finansal kriz finansal piyasalarda mevcut

düzenlemelerin sorgulanmasına ya da piyasalarda bir dizi yeni düzenlemeler yapılması şeklinde çeşitli tartışmalar yaratmış olsa da aynı zamanda, bankacılık sektöründe sermaye yeterliliği ve beraberinde risk yönetimine dair düzenlemelerin ne denli önemli olduğunu da göstermiştir.

Yeni Uzlaşma bankacılık sektöründe sermaye yeterliliği düzenlemelerinin uluslararası alanda yakınlaştırılmasını sağlama amacı yanında; sektörde risk yönetiminde en iyi uygulamaların oluşturulmasını, denetim ve gözetim uygulamalarının iyileştirilmesini, bankaların bilgi işlem altyapılarının geliştirilmesini; şeffaflık, kurumsal yönetim ve kamuoyuna belirli bilgilerin açıklanması suretiyle piyasa disiplini teşvik etmesi gibi birçok uygulamaya dönük düzenlemeyi içermesi nedeniyle sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasına aracı olacağı hususu çalışmamızın önemli sonuçları arasındadır.

Basel II kendinden önceki sermaye yeterliliği düzenlemelerinden farklı olarak, risk odaklı yaklaşım anlayışının bankanın bütününde yerleştirilmesini hedeflemiştir. Bankalar arasında uygulamaların yakınlaşmasını sağlayarak aralarındaki rekabet eşitsizliğini giderici "ortak oyun alanı" oluşturulması en önemli amaçlarından biridir. Bunu yaparken, bankanın her zaman yeterli oranda sermaye bulundurmasını temin etmek suretiyle getirdiği gelişmiş ölçüm yaklaşımları sayesinde bankaların daha ziyade ekonomik sermayeleri ile çalışabilmelerini sağlamayı amaçlamıştır.

Yeni Uzlaşma kapsam ve uygulamaları ile sadece bankacılık sektörünü değil bankalarla ilişkili olan reel sektörün de birçok alanda gelişmesine faydalı olacak düzenlemeler içermektedir. Uzlaşma'da yer alan kredi riski ölçüm yaklaşımlarının Basel I'e göre daha fazla risk hassasiyeti taşıması ve bunun yanında derecelendirme sistemini esas alması nedeniyle reel sektörde kayıt dışılığı azaltacağı, firmalarda denetim ve kontrol sistemleri ile kurumsal yönetim yapılarını geliştireceği önemli tespit ve bulgulardır.

Yapılan eleştirilerin aksine Uzlaşma'nın özünde, bankacılık sektörünün aleyhine gelişebilecek hiçbir hususu barındırmadığı, bilakis bankaların en iyi risk yönetimi uygulamaları ile yönetilmesine aracı olmayı amaçlamakta olduğu çalışmamızda elde edilen önemli sonuçlar arasındadır.

Bununla birlikte, Basel II'nin gelişmiş ülkelerden özellikle G-10 ülkelerinde halihazırda uygulanan risk yönetimi sistemlerinin Basel Komite tarafından uluslararası Uzlaşma metni haline dönüştürüldüğü önemli ve dikkatten kaçmaması gereken bir konudur. Bu kapsamda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri ve özünde bankacılık sistemleri arasında gelişmişlik farklılıklarının bulunması nedeniyle Uzlaşma'nın

gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde çeşitli etkiler doğurması kaçınılmazdır.

Söz konusu etkilerden ve aynı zamanda Uzlaşî'ya yapılan eleştirilerden biri, Basel II'nin kriz dönemlerinde, ekonominin devresel hareketleriyle uyumlu olarak krizi daha da derinleştirecek bir yapıda olduğu şeklindedir. Fakat, burada dikkat edilmesi gereken nokta kredilendirme faaliyetlerinin ekonominin devresel hareketleriyle zaten uyumlu ve yöndeş olduğudur. Bu nedenle, kriz döneminde Basel II'nin yaratacağı derinleştirici etki konusunda ihtiyatlı değerlendirme yapılmasında fayda görülmektedir. Zira, Basel II'nin, ekonomik devresel hareketleri daha da belirginleştirmek, krizleri derinleştirmek veya kriz çıkarmak bir tarafa dursun, "finansal istikrarın" sürdürülmesine katkıda bulunma gibi çok önemli bir hedefi olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Öte yandan, sadece Uzlaşî'yı uygulayarak finansal istikrarın sağlanması beklentisi aşırı ve iyimser bir beklentiden öteye gitmeyecektir. Bunun için öncelikle ekonomide çeşitli yapısal ve makroekonomik ön koşulların oluşturulması şarttır. Sadece düzenleyici sermaye gereksinimi şartını yerine getirerek gelişmekte olan ekonomilerde finansal stabilite sağlanmayabilir. Keza, sıklıkla büyük ekonomik şoklar yaşayan ülkelerin bankacılık sistemlerinde sermaye, şokun etkisini karşılayamayabilecektir. Aynı şekilde, yeterli likidite sistemik krizlerin önlenmesini sermayeden daha fazla korumaktadır. Bu nedenle, Uzlaşî'nin tek başına uygulanarak finansal sektör ve ekonomide sorunları yok etmesi rasyonel değildir. Uzlaşî'nin, finansal sektör ve özünde bankacılık sisteminin daha güvenli ve sağlam bir yapıda işlev göstermesi açısından iyi uygulamalardan biri olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır

Bununla beraber, Uzlaşî'nin uluslararası bankalar tarafından uygulanması ile sermaye hareketlerine önemli derecede etkisinin olacağı beklentisi birçok akademik çevre ve yorumcu tarafından tartışılmıştır. Çalışmamızda bu konu, Uzlaşî'yı 2007 yılından itibaren uygulamaya alan AB Bankacılık Sektörünün verilerinden faydalanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, AB bankaları tarafından Uzlaşî'ya geçiş tarihi olan Ocak 2007 tarihinden 2008 yılı başına kadar gelişmekte olan ekonomilere verilen kredilerde bir azalma yaşanmadığı, bilakis 2007 yılının ortasında söz konusu ülkelere verilen kredilerin miktarında önemli bir artış yaşandığı görülmüştür. Bununla birlikte, 2008 yılı başından itibaren verilen kredilerde önemli derecede bir azalma yaşandığı, bunun sebebinin ise AB ülkelerinin Uzlaşî'ya geçişi değil gelişmekte olan ülke ekonomilerinin makroekonomik koşullarının son yaşanan kriz nedeniyle kötüleşmesinin olduğu ECB tarafından yapılan çalışmalarda ifade edilmiştir.

Ayrıca, kredi riskinin ölçümünde içsel modelleri kullanacak bankaların standart metodu kullanacak bankalara göre özellikle düşük kredi değerliliğine sahip müşteriler için daha yüksek sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının söz konusu olabileceği, bu alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Dolayısıyla, Basel II ile birlikte içsel modellere geçiş yapacak uluslararası bankaların risk getiri politikalarını gözden geçirmeleri nedeniyle, düşük kredi notuna sahip müşterilerin faizlerinde yukarıya doğru bir baskı oluşturması ihtimal dahilindedir. Aslında, düşük kredi değerliliğine sahip ülke ve firmaların daha yüksek maliyetlere katlanmaları eleştiriye konu olmamalıdır. Zira, düşük maliyetle borçlanmak isteyen ülke ve şirketlerin kendilerini Uzlaşî'ya uygun bir şekilde yapılandırmaları gerekmektedir. Ancak, borçlanma faizlerinde cari seviyeye göre dramatik değişiklikler olacağını veya bundan sonra uluslararası fonların, fon ihtiyacı bulunan gelişmekte olan ülkeler yerine, yüksek kredi değerliliğine sahip ülkelere akacağı türden yaklaşımların pratikte yansımalarına pek rastlanmadığı çalışmamızda AB ülkelerinde yapılan araştırmadan tespit edilen bulgulardandır.

Bu noktada, kredi fiyatlamasının asıl olarak ekonomik sermayenin düzeyi ve maliyeti ile doğrudan ilişkili olduğunu da vurgulamak gereklidir. Düzenleyici sermaye gereksiniminin değişmesi bu ilişkiyi doğrudan etkilememektedir. Zaten, Yeni Uzlaşî ile amaçlanan önemli konulardan biri, düzenleyici sermaye gereksiniminin ekonomik sermaye gereksinimine yaklaştırılmasıdır.

Ayrıca, kredi fiyatlarını belirleyen fazla sayıda değişkenin olduğu dikkate alındığında, kredi faizlerinin genel seviyesinde ortaya çıkabilecek değişikliklerin Basel II'nin yanında diğer değişkenlere de (örneğin makroekonomik değişkenler veya yabancı kaynak maliyeti, operasyonel maliyetler vb.) bağlı olduğu, Basel II'nin ise farklı risklilik düzeyine sahip firmalar için kredi fiyatlarının görece olarak daha fazla farklılaştırmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

Basel Komite tarafından yapılan sayısal etki çalışmalarından, hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede (finansal piyasaları gelişmiş olanların) kurumsal firmalar ve perakende KOBİ'ler dahil olmak üzere Basel II'nin genellikle kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerini düşürdüğü ve bu sebeple özellikle perakende kredilerin artmasının beklendiği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Uzlaşî metni hazırlanırken Basel Komite'de gelişmekte olan ülkelerin temsil edilmediği ve gelişmiş ülkelerin hakim olduğu Komite tarafından uluslararası nihai metin haline dönüştürülen Basel II'nin, gelişmekte olan ekonomilerde bu ekonomilerin yapısına özgü

bir şekilde tasarlanması gerektiği birçok yorumcu tarafından gündeme getirilmiştir. Fakat burada, farklı bir Uzlaşma metninin gelişmiş ülke bankaları ile gelişmekte olan ülkelerin bankaları arasındaki gelişmişlik farkını daha da arttırabileceği konusu göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yerine, Basel Komite tarafından gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası piyasalar yerine daha ziyade yerel bazda faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli bankalarına özgü standartların geliştirilebileceği ya da Uzlaşma'nın yetkili yerel otoritelerce bankacılık sektörüne özgü şartların değerlendirilerek revize edilip uyarlanmış şekli ile uygulanabileceği çalışmamız çerçevesinde çıkan neticeler sonrasında yapılan önemli önerilerden biridir. Bu duruma en önemli örneği ABD bankacılık sektöründeki düzenlemeler oluşturmaktadır. Zira, ABD bankacılık sektöründe Uzlaşma'nın uygulaması sadece uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalarla sınırlandırılmış, diğer bankalar için Uzlaşma'nın sektörün şartlarına özgü şekilde revize edilerek uygulanması kararlaştırılmıştır.

Çalışmamızda göze çarpan önemli sonuçlardan biri de Basel Komite ve çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından yapılan sayısal etki çalışmaları neticesinde, kredi riski ölçümünde standart yaklaşımı kullanan bankaların gelişmiş ölçüm yaklaşımını kullanan bankalara göre daha fazla sermaye gereksinimine ihtiyaç duyduklarıdır.

Özellikle uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelerde bulunan bankalardan daha önce ileri ölçüm yaklaşımlarını uygulamaları söz konusu olduğundan, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankaların yerel bankalara göre rekabet avantajı kazanacağı çalışmanın sonuçları arasında bulunmaktadır. İşsel derecelendirme yaklaşımlarında derecelendirme notu iyi olan firmalar için çok daha düşük sermaye gereksinimi olduğundan, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren riski düşük firmaların uluslararası bankalarca tercih edileceği, riski yüksek olanların ise yerel bankalara kalacağı bulgulardan biridir.

Buna bir de, Basel II Uzlaşma'sında kredi risk ölçüm yöntemlerinden standart yaklaşımın tam olarak uygulanabilmesi için Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde derecelendirme firmalarının sayısının yetersiz olduğu ve derecelendirmeye dair mevzuatın oluşturulması gerektiği hususlarını da eklemek gerekmektedir.

Ayrıca, 2009 yılında Finansal İstikrar Enstitüsü tarafından ülkelerde Uzlaşma'nın uygulama takviminin araştırılmasına yönelik yapılan anket çalışmalarının neticesinde, ülkelerin büyük çoğunluğunun Uzlaşmayı uygulamayı planladıkları görülmekle birlikte, 105 ülkenin neredeyse yarısının 2015 yılına kadar ancak geçebilecekleri sonuçlarına

ulaşmıştır. Buna ilaveten, 2006 yılında Basel Komite tarafından yapılan 5. Sayısal Etki Çalışması neticesinde analize katılan ülkelerin kredi ve operasyonel risk ölçümünde hangi yaklaşımı uygulamaya aldıkları veya almaya niyetli oldukları konusunda oldukça önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu çerçevede büyük ölçekli bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını küçük ve orta ölçekli bankaların ise standart yaklaşımı uygulama eğiliminde oldukları görülmüştür.

Operasyonel risk ölçüm yaklaşımlarının uygulanması ile ilgili olarak G-10 ülkelerinde yer alan bankaların gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını tercih ettikleri, fakat gelişmekte olan ekonomilerden Uzlaşmayı uygulayanların ve uygulama hedefinde olanların genellikle temel gösterge yaklaşımını benimsedikleri çalışmamızda yapılan araştırmanın sonuçları arasındadır.

Basel Bankacılık Komitesi ve IMF'nin, G-10 ülkeleri dışındaki ülkelere Basel II standartlarına ilişkin temkinli ve tedrici bir yaklaşım benimsemelerini önermelerine rağmen, bu ülkelerin ekseriyetinde uluslararası danışmanlık şirketleri, derecelendirme kuruluşları ve büyük uluslararası bankaların hayli aktif bir role sahip olmaları nedeniyle bu durumun açık ya da zımnî bir baskı doğuracağı, bu nedenle Basel II'yi zaman içerisinde kabul etmek zorunda kalacakları görünen bir gerçektir. Esasen Basel II'ye geçiş geliştirmekte olan ülkelerin bankacılık sistemleri ile gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemleri arasındaki gelişmişlik farkını azaltma ve bankacılık sektörlerinin uluslararası piyasalara entegrasyonu anlamında gereklidir. Uygulanmadığı takdirde, bahse konu ülkelerin bankacılık sektörlerinin, gittikçe gelişen sermaye yeterliliği düzenlemelerinde geri kalmaları söz konusu olabilecektir.

Basel II'yi uygulamaya almanın geliştirmekte olan ekonomilerde, geçiş aşamasında çeşitli sıkıntılar yaratacağı tez çalışmamızda işlenmiş olmakla beraber, bankacılık sektörlerine ve dolaylı olarak ekonomilerine sayısız yararlar getireceği muhakkaktır.

Örneğin, bankacılık sektörlerinde Uzlaşıyla uyumlu bilgi işlem altyapısının hazırlanması, merkezi bilgi işlem veri tabanlarının oluşturulması bankaların teknolojik altyapılarını geliştirecek ve bu faaliyetler bankaların kârlılığını etkileyen diğer faaliyet alanlarına da yansiyacaktır. Uzlaşıyla birlikte bankaların kayıtlı bilgilerle çalışma zorunluluğu, reel sektörde yer alan firma ve kuruluşların kurumsal ve denetim altyapısı ile muhasebe kayıt sistemlerinin gelişmesini sağlayacaktır.

Özellikle içsel derecelendirme yaklaşımlarının ideal şekilde uygulanması tamamiyle uygun ve yeterli verinin sağlanması ile mümkündür. Gelişmekte olan ekonomilerin



ekonomik yapılarının kayıt dışı birçok unsuru içinde barındırması, bankaların ihtiyaç duyacağı verileri elde etmesini zorlaştırması nedeniyle, bu durum söz konusu yaklaşımların uygulanmasının önündeki en büyük engeldir.

Bu yüzden, söz konusu ülke ekonomilerinde veri toplama ve analizi için uzunca bir süreye ihtiyaç olduğundan yola çıkarak gerek kredi gerekse operasyonel risk ölçümü için gerekli verilerin tedarik edilmesini sağlayacak hazırlıklar ivedi olarak başlatılmalıdır. Anılan ülkelerin reel sektörlerinde bulunan firmaların çoğunun faaliyetleri kayıt dışı nitelik taşımaktadır.

Özellikle, bahsi geçen ülkelerde yer alan KOBİ'lerin Uzlaşısı'nda belirlenen düzenlemelere uyum sağlamada çeşitli güçlüklerle karşılaşacakları, mevcut kurumsal yapılarını değiştirmeleri gerektiği, uluslararası bankacılık alanında KOBİ'lerle ilgili tanımlamayı dikkate alarak hem yurt içi hem de uluslararası rekabete uyum sağlayabilmek için gerekli çalışmaları yapmaları önem arz etmektedir.

Yukarıda ifade edilenlerden yola çıkarak Yeni Uzlaşısı'nın Türk Bankacılık sektöründe de uygulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye'nin iç ve dış borçlanması ile Türk Bankacılık sektörünün dış borçlanmasının maliyetlerinde Basel II uygulaması kaynaklı etkilerin sınırlı derecede olacağı birçok yapılan çalışmadan elde edilen bir bulgu olmakla beraber, ülke notunun yükselmesi Hazine'nin ve bankacılık sektörünün şimdiki durumlarına göre borçlanma maliyetleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Zira, gerek Türkiye'nin derecelendirme firmalarından aldığı ülke notu gerekse Türk Bankalarının derecelendirme notları hala "spekülatif" seviyededir. Türk Hazinesi ve bankalarının derecelendirme skalasında "yatırım yapılabilir" seviyeye erişmeleri yapacakları borçlanmalarda şimdiki borçlanma seviyelerine göre önemli avantajlar sağlayacaktır. Hiç kuşkusuz Türkiye'nin ekonomik ve finansal istikrarın sürdürülmesi yönündeki başarısı ülke notunun yükselmesiyle beraber, Basel II'ye uyumu destekleyecektir.

Türkiye'de Uzlaşısı'nın bankacılık sektörüne etkilerini ölçmek amacıyla BDDK tarafından 2 adet Sayısal Etki Çalışması yapılmıştır. Özellikle 2007 yılında gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen sonuçlar, yoğun şekilde tartışılan Basel II'nin reel sektör ve KOBİ'ler üzerine olası etkileri konusunda fikir vermiştir. Elde edilen sonuçlar Uzlaşısı ile hesaplanan sermaye yükümlülüğünün Basel I'e göre azalacağı yönündedir. Bahse

konu çalışmanın neticesinde alınan sonuçlar, Basel II'nin reel sektör tarafından kullanılan kredilerin sermaye yükümlülüğü üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkaracağı şeklinde yorumlansa da; bu durum her KOBİ ya da kurumsal portföyde yer alan firmanın Uzlaşısı'dan olumlu şekilde etkileneceği anlamına gelmemelidir. Bilakis, kendilerini Uzlaşısı'ya göre yenileyemeyen, kayıtdışı faaliyetlerini kayıt içine almayan, kurumsal yönetimlerini düzenlemeyen firmalar önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalabilirler. Yapılandırmalarını tamamlamayan firmalar Uzlaşısı yürürlüğe girdiğinde bankalarla sürdürdükleri çalışmalarında özellikle ekonominin daralma dönemlerinde daha belirgin bir şekilde sorun yaşayabilirler.

Türk Bankacılık sektörünün uluslararası arenada varlık gösterebilmesi açısından da Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması önemlidir. Uluslararası derecelendirme ve denetim kuruluşları şüphesiz birçok ülke gibi bizim de bu standardı uygulamamızı isteyecekler ve ona göre derecelendirme notumuzu belirleyeceklerdir. Bankacılık sektörüne özgü bir düzenleme olan Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ülke ekonomisinin değerlendirilmesinde, önemli değerlendirme kriterlerinden biri olacaktır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği ile bütünleşme isteğinde olan Türk finans sektörünün AB finans sektörü ile yakınsamasının sağlanması için Basel II bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Türk Bankacılık sektöründeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri BDDK'nın yaptığı araştırmalardan görülmektedir. Ancak ileri düzey yaklaşımlar açısından veri kısıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu yapının ivedilikle düzeltilmesi gerektiği hatırdan çıkarılmamalı ve Basel II'ye uyum konusunda yapılacak planlamalarda göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye'de firmalara yönelik olarak yeterli ve güvenilir istatistiki bilgilerin olmayışı, bankaların kısa sürede içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmalarını zorlaştıracaktır. Ayrıca operasyonel risk hesaplaması için Türkiye'de, özellikle gelişmiş ölçüm metodolojilerini kullanmayı amaçlayan bankalar, geçmiş zararlarına ilişkin bilgileri, bir veri tabanında toplamak zorundadır.

Bu kapsamda BDDK, TBB, TCMB, KKB vb. gibi kurum ve kuruluşların gelişmiş ölçüm yaklaşımlarında kullanılacak dışsal veri setini hazırlamaları sektördeki bankalar için önemli bir veri kaynağı ihtiyacını karşılayacaktır.

Basel II Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ekonomilere etkisinin araştırılıp incelendiği

çalışmamızda, çalışmayı desteklemesi amacıyla örnek ülke olarak Türkiye'den faydalanılmıştır. Bu amaçla, söz konusu ekonomiler arasında yer alan Türkiye'de bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanması ile ilgili faaliyetleri, beklentileri ve sorunlarının değerlendirilmesine yönelik 80 adet sorunun bulunduğu bir anket hazırlanmıştır.

Ankette yer alan sorular aracılığıyla Türkiye'de Basel II Uzlaşısı ile ilgili uygulamaların gerek banka, gerek ülke, gerekse gelişmekte olan bir ekonomi olması temelinde uygulanmasına, uyumuna ve etkilerinin değerlendirilmesine yönelik çeşitli beklenti, mevcut ve yapılması planlanan faaliyetlerin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar kapsamında yapılmıştır. 80 sorunun yer aldığı anket, 47 bankaya gönderilmiş ve 36'sından yanıt alınmıştır. Anket sonuçları, gelişmekte olan ekonomiler arasında yer alan Türkiye'de bankacılık sektörünün Uzlaşısı'ya karşı yaklaşımı, verdiği önemi, uygulama çerçevesinde yaptıkları ve planladıkları faaliyetleri hakkında önemli derecede bilgi ve bulgular elde edilmesini sağlamıştır.

Her ne kadar Türk Bankacılık sektörü, Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkelere daha uygun bir yapıda tasarlanması gerektiği görüşünde olsa da; aynı zamanda, Türkiye'de uygulanmasının bankacılık sisteminin uluslararası entegrasyonu ve piyasa kabulü için gerekli ve yararlı olan bir uygulama olarak değerlendirdiği çalışma neticesinde elde edilen sonuçlardan biridir. Bu amaçla, bankalar Basel II Uzlaşısı'nın uluslararası bankalarla aralarındaki rekabetten olumsuz şekilde etkilenmemek amacıyla düzenleyici otoriteden ulusal inisiyatiflerin yoğun şekilde kullanılması beklentisi içindedir.

Sektörün Uzlaşısı uygulandığında bankaların kredi hacmi ve maliyetine etkisinin değerlendirilmesine yönelik yaklaşımı, hem gelişmekte olan ekonomilerin hem de Türkiye'nin Bankacılık sektörlerinde Uzlaşısı'ya uyum ile yaşanacak adaptasyon sürecini göz önüne alarak ilk etapta etkilenme yaşanacağı, daha sonra bu etkinin kalkacağı yönündedir. Sektörün değerlendirimi ve yaklaşımının Basel Komite tarafından yapılan sayısal etki çalışmalarının sonuçları ile benzer olduğu söylenebilir.

Yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre Türk Bankacılık sektörünün Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasına öncelik ve önem verdiği, Uzlaşısı'yı ağırlıklı olarak risk yönetimi ve kurumsal yönetimi geliştirici bir fırsat olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bunun yanında, denetim birimlerinin yapısını özerkleştireceği ve süreçlerini kolaylaştıracağı ile daha merkezi bir denetim anlayışının hakim olacağı yönde görüş

sergilemişlerdir Bu amaçla sektörün, düzenleyici otorite tarafından yapılan çalışmaları yeterli bulduğu söylenebilir.

Uzlaşının finansal stabiliteye önemli derecede katkı sağlayacağı beklentisinde olan sektör, Uzlaşının ekonomik etkilerini, genellikle ve ağırlıklı olarak olumlu olarak değerlendirmiştir.

Ayrıca anket sonuçlarına göre her ne kadar BDDK tarafından belirlenen mevcut düzenlemeler sektörün kredi ve operasyonel risk yönetiminde şu anki ihtiyacını karşılıyor görünse de, Uzlaşın tamamen yürürlüğe girdiğinde ekonomik sermaye tahsisat sürecini göz önünde bulunduran bankaların genellikle gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını kendi yapılarına daha uygun bulduğu tespit edilmiştir.

Bu kapsamda, Basel II Uzlaşısının bankacılık sektörüne birçok olumlu etkisi olacağı düşüncesinde olan Türk Bankacılık sektöründe yer alan bankalar, Uzlaşın'a uyum sağlamak için çalışmalarını sürdürmekte olup, sektörde BDDK'nın düzenlemeleri doğrultusunda Uzlaşın'a geçişe ilişkin kayda değer bir yol katedildiği söylenebilir. Bununla beraber, Basel II'nin dahi sorgulandığı bu dönemde Uzlaşın'a tam olarak geçilememiş olması, her seferinde Türk Bankacılık sektörünün gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerini bir hayli geriden takip ediyor olduğu imajını da doğurmaktadır. Şu an itibariyle son finansal krizden Türk Bankacılık sektörünün önemli derecede etkilenmemiş olması, risk yönetimi uygulamalarının çok iyi olduğu manasına gelmemelidir. Dikkate alınması gereken finansal sistem ve kullanılan enstrümanların gelişmişlik derecesidir.

Gelişmiş ülkeler tarafından bankacılık sektörünün mali yapısını güçlendirmek amacıyla geliştirilen Yeni Uzlaşın'nın, getirdiği yeniliklerle, gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerine de olumlu anlamda katkısı olacağı düşünülmektedir. Basel II Uzlaşın, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin bankacılık sektörlerinin güçlü bir mali yapıya kavuşmasına sağlayacağı katkı yanında, düzenleme eksiklikleri olan ülkelerin bu anlamdaki ihtiyaçlarını karşılayarak sektörün kurumsal ve mevzuat altyapısını geliştirmek suretiyle yapılanmasına önemli derecede katkıda bulunacaktır. Bu yüzden söz konusu ülke ekonomileri ve Türkiye'de Uzlaşın'nın uygulanmasına yönelik çaba ve faaliyetler ivedilikle sürdürülmelidir.

## KAYNAKÇA

- ACAR BOYACIOĞLU, Melek (2002), "Operasyonel Risk ve Yönetimi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:43, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s.52-60
- ACAR, Özgür (2000), "Bankalarda Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşımlar ve Uluslararası Uygulamalar", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:34, Eylül, TBB, İstanbul, s.33-34
- ACTIVE ARAŞTIRMA GRUBU (1999) "21.Yüzyılda Finansal Riskin Ölçülmesi", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*,Yıl:2, Sayı:9, Ekim-Kasım, Alkim Ltd. Şti., İstanbul, s.6-27
- ACTIVE ARAŞTIRMA GRUBU (2000) "Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve", *Active Bankacılık ve Finans Der.*, Ekim-Kasım, Sayı: 15, İstanbul
- AEB (Asociacion Esponola De Banca-Spanish Banking Association) (2003), *Impact of BIS II on Capital Requirements In Emerging Markets:Diversification Effects and Implicit Confidence Level, Comments on The Consultative Document (CP3)*, July, Spain,s.1
- AKAN, Burak (2007), "Piyasa Riski Ölçümü", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:61, Haziran, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s.60,61,65
- AKAN, Burak (2008), "Likidite Riski Yönetimi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:66, Ekim, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s.64
- AKBULAK, Yavuz, Emre Kavaklı ve Ayça Tokmak (2004), *Kayıp Yıllar, Türkiye'de 1980'li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*, Beta Basım Yayım A.Ş., Ağustos, İstanbul, s.152,170
- AKGÜÇ, Öztin (1983), *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, TBB, No:82, Ankara, s.74
- AKHTARUZZAMAN, Md (2009), "Potential Impact of Basel II in Developing Economies: Experiment on Bangladesh", *International Research Journal of Finance and Economics*, Issue:23, EuroJournals Publishing Inc., s.46-61
- AKSEL, Kaan H. (2001), "Finansal Kurumlarda Operasyonel Riskin Ölçümü", Aralık 2001, *Activeline*

- AKSEL, Kaan H. (2002a), "Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları", Ocak-Şubat 2002, *Active*
- AKSEL, Kaan H. (2002b), "Yeni Basel Anlaşması-Basel II", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2002, Sayı:23, İstanbul
- AKSEL, Kaan H. (2007) "İç Denetimin Değişen Rolü: Basel II Perspektifinden Yeni Sorumluluklar", Nisan-Mayıs-Haziran, *Active*
- AKSOY, Tamer (2007), *Basel II ve İç Kontrol*, Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Ağustos, Ankara, s.47-48
- AKTAŞ, Metin (2008), "Türkiye Piyasalarında Parametrik Riske Maruz Değer Modelinin Taşıdığı Riskler", *Afyon Kocatepe Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:X, Sayı:1, Afyon, s.244,247
- AKTAŞ, Ramazan (2007), "Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri", *Uluslararası Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Yaptığı Konferansında Yapılan Sunum*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 4 Mayıs, Ankara, s.42
- AKTAN, Coşkun Can, İstiklal Y. Vural ve Y. Tuğrul Karaaslan (2007), "Ekonomi Politikası Yönetimine İlişkin Başlıca Uluslararası Mali Kurallar", <http://www.canaktan.org>, Erişim Tarihi: 28.08.2007
- AKTAN, Coşkun Can (2009), "Kurumsal Yönetim Kavramı", <http://www.canaktan.org>, Erişim Tarihi: 25.03.2009
- AKTÜRK, Ahmet ve HASAN Şenol (2009), "KOBİ'ler Açısından Basel II Uzlaşısı'nın Kredi Piyasasına Etkileri ve Alternatif Finansman Yöntemleri", *Vizyoner Dergisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Cilt:1, Sayı:1, s.104-113
- ALLEN, Franklin ve Douglas Gale (2003), Capital Adequacy Regulation: In Search of A Rationale, September, The Wharton School, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvania, USA, s.1-3
- ALLEN, Franklin ve Douglas Gale (2007), An Introduction to Financial Crises, The Wharton School, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvania, USA
- ALPARSLAN, Melike (2000), Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:34, TBB, İstanbul, s.49

- ALTINTAŞ, M. Ayhan (2006), *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel I ve Basel Iı Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitabevi Yayınları, Mart, Ankara
- ALTMAN, Edward I. ve Gabrielo Sabato (2005), "Effects of The New Basel Capital Accord on Bank Capital Requirements for SMEs", *Journal of Financial Services Research*, JEL Classification: G21, G28, USA, s.1
- ANDERS, Ulrich (2003), "The Path to Operational Risk Economic Capital", *Operational Risk Regulation, Analysis and Management*, Edited by Carol Alexander, Financial Times Prentice Hall, London, GB, s.215
- APAK, Sudi (1993), "Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu", Uzman Gözüyle Bankacılık, *Banka Uzmanları Derneği Yayını*, Ankara
- ARAS, Engin (1999), "Bankalarda Risk Yoğunlaşması ve Dolaylı Krediler", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Yıl:2, Sayı:9, Ekim-Kasım, Alkım Ltd. Şti., İstanbul, s.6-15
- ARAS, Güler (2007a), *Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları*, Deloitte, İstanbul
- ARAS, Güler (2007b), *Basel II Sürecinde Kobi'ler İçin Yol Haritası*, Deloitte, İstanbul
- ARATAY, Sertan (2003), "Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümlene Yöntemleri ve Modelleri", *Active Finans Dergisi*, Temmuz-Ağustos, İstanbul, s.5
- ARNOLD, Patricia M. (2002), "A Short History of Risk Management: 1900 to 2002", The University of Texas at Austin, *McCombs School of Business*, USA, s.2
- ARSLAN, İbrahim (2007), "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:18, Konya, s.60,63
- ARUNKUMAR, Rekha (2005), "Risk Management in Commercial Banks (A Case Study of Public and Private Sector Banks)", Faculty in Finance, *Bapuji Institute of Engineering & Technology*, Davangere, Karnataka, s.2
- ASLAN, Hadiye (2008), "İpotekli Konut Finansman Sisteminde Kriz (Subprime Mortgage Crises)", *BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı*, 29 Ağustos, İstanbul
- AŞIKOğLU, Yaman (1995), *Finance, Exchange Rates&Financial Liberalization*, Capital Markets Board, Publication Number:24, Ankara, s.29

- ATAMAN ERDÖNMEZ, Pelin (2009), "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:68, Mart, İstanbul, s.85-100
- ATİKER, Mustafa (2005), Basel I ve Basel II, *Konya Ticaret Odası, Bilgi Raporu*, Sayı:2005-41/08, Konya, s.3,13
- AYADI, Rym ve De Rossi Francesco (2007), "Practical Implications of The New Capital Accord for The European Banking Systems Results&Analysis of Industry Survey", *Centre for European Policy Studies*, 19 February, Brussels, s.1
- AYAN, Ebubekir (2007), Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı, Beta Basım Yayım, Ekim, İstanbul
- AYDEMİR, Cahit ve Mehmet Kaya (2007), "Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar Dönemi, Cilt:6, Sayı:20, <http://www.e-sosder.com>, s.260-282
- AYDENİZ, E. Şule (2008), *İşletmelerde Gelecek (Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri ile Risk Yönetimi*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Şubat, İstanbul,s.3
- AYDIN, Aydan (2000a), "Sermaye Yeterliliği ve VAR:Value at Risk", *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Yayınları*, Eylül, İstanbul, s.2-13
- AYDIN, Aydan (2000b), "Bilanço Dışı İşlemler", *Bankacılar Dergisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı:34, Eylül, İstanbul, s.79
- AYDIN, Aydan, Alpan İnan, Burçak Tülay ve Pelin Ataman (2000), "Bankacılık Sisteminde Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları" *Bankacılar Dergisi*, Sayı:32, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s.37-41
- AYKIN, Hasan (2007), "Karaparanın Aklanmasıyla Mücadele Konusundaki Temel Uluslararası Metinler ve Oluşumlar", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:25, Mayıs, Ankara, s.34
- AYSAN, Mustafa (2007), *Kurumsal Yönetim ve Risk*, 1.Baskı, Elit Ofset Matbaacılık, İstanbul, s.238,242,245
- AYTÜLÜN, Arif (2007), Basel II, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği, <http://www.tmud.org.tr/download/BasellIkriterleri.ppt>, Erişim Tarihi:10.11.2007, s.7-11



- AZİZ, Zeti Akhtar (2008), "Basel II Implementation and The Development of Asia's Financial System – Experiences, Challenges and Regional Cooperation", *4th SEACEN/ABAC/ABA/PECC Public-Private Dialogue for The Asia Pacific Region*, Kuala Lumpur, 18 August, Malaysia
- BABUŞCU, Şenol (1997), *Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulaması*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1.Baskı, Ankara, s.60-73
- BABUŞCU, Şenol (2005), *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Consulting & Training, Ankara, s.6-19, s.272-273
- BABUŞCU, Şenol (2008), "Yeni Bir Sektör Doğuyor, Derecelendirme (Rating)", 19 Şubat, <http://www.senolbabuscu.com>
- BACKSTROM, Urban (1997), "What Lessons Can Be Learned from Recent Financial Crises? The Swedish Experience", *Symposium about: Maintaining Financial Stability in A Global Economy*, Sponsored by Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hale, Wyoming, 28-30 August, USA, s.134-135
- BAILEY, Robert (2005), "Basel II and Development Countries: Understanding the Implications", London Schooll of Economics, *Working Paper Series*, No:05-71, UK,s.7
- BALIN, Bryan J. (2008), "Basel I, Basel II and Emerging Markets: A NonTechnical Analysis", The John Hopkins University School of Advanced International Studies, 10 May, Washington DC, s.8
- BALZAROTTI, Veronica, Christian Castro ve Andrew Powell (2004), "Reforming Capital Requirements in Emerging Countries: Calibrating Basel II Using Historical Argentine Credit Bureau Data and Credit Risk", *Documento De Trabajo*, *Universidad Torcuato Di Tella*, Argentina, s.17
- BANCO CENTRAL DE LA REPUBLICA ARGENTINA (2007), "Road Map for The Implementation of Basel II", Argentina <http://www.bcra.gov.ar/pdfs/prensa/roadmapbaselii.pdf>, Erişim Tarihi:05.08.2009
- BANCO CENTRAL DO BRASIL (2005), "Basel II Implementation in Brazil", March 31, <http://www.bcb.gov.br>, Brasil , Erişim Tarihi:08.07.2009

- BANK OF ALBANIA (2005), *Supervision Annual Report*, Tirana, Albania, s.42
- BANKACILIK KANUNU (2005), 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Kabul Tarihi:19.10.2005, *Resmi Gazete Tarihi:1.11.2005 Sayı:25983 (Mükerrer)*
- BARIŞIK, Salih ve Aykut ŞARKGÜNEŞİ (2009), “Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri (1990-2007 Dönemi Nedensellik Analizi)”, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:9, Zonguldak,s.30
- BARRELL, Ray ve Sylvia Gottschalk (2006), “The Impacts of Capital Requirements on Emerging Markets”, *National Institute Economic Review*, National Institute of Economic and Social Research (NIESR), London, 21 February, UK, s.13
- BARRELL, Ray, Ian Hurst ve Simon Kirby, (2008), “Financial Crises, Regulation and Growth”, *National Institute Economic Review*, National Institute of Economic and Social Research (NIESR), 21 May, London, s.55-65
- BARTH, James R., Gerard Caprio ve Ross Levine (2000), “Banking Systems Around the Globe, Do Regulation and Ownership Affect Performance and Stability?”, Policy Research Working Paper, No:2325, The World Bank, Development Research Group Finance, April, USA, s.45-51
- BARTH, James R., Gerard Caprio ve Ross Levine (2002), “Bank Regulation and Supervision: What works Best?”, *NBER Working Paper*, No:9323, November, Cambridge, s.1-6
- BASEL II VE KOBİLER ÇALIŞMA GRUBU (2006), “Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul
- BASEL II RISK (2010), “What Countries Will Implement Basel II”, <http://www.basel-ii-risk.com/Basel-II/>, Erişim Tarihi: 03.01.2010
- BAŞAR, Mehmet (2006), *Bankacılık Uygulamaları*, Editör: Nurhan Aydın, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1711, Ekim, Eskişehir, s.242-245
- BAŞAR, Mehmet (2007), *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1726, Eskişehir
- BAŞOĞLU, Ufuk (2001), “Krizlerin Öngörülmesinde Sinyal Yaklaşımı”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı:1, Nisan, Bursa, s.2

- BAŞTÜRK, Şenol (2001), "Bir Olgu Olarak Küreselleşme", *İş- Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Kocaeli
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1975), *Report on the supervision of banks' foreign establishments - Concordat*, September, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1988), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, July, BIS , Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1993), *The Supervisory Treatment of Market Risks*, April, BIS (Bank for International Settlements), Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1995), *An Internal Model-Based Approach to Market Risk Capital Requirements* , April, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1996), *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks*, January, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (1998), *Operational Risk Management*, September, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2001), *Regulatory Treatment of Operational Risk*, Working Paper, No:8, September, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2003), *Quantitative Impact Study 3- Overview of Global Results*, 5 May, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2004a), *Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk*, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2004b), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, June, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2004c), *Implementation of Basel II Practical Considerations*, BIS (Bank for International Settlements), Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2006a), *Core Principles for Effective Banking Supervision*, October, BIS, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2006b), *Core Principles Methodology for Effective Banking Supervision*, October, Basel

- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2006c), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework-Comprehensive Version*, June, BIS (Bank for International Settlements), Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2006d), *Results of Fifth Quantitative Impact Study*, June, BIS (Bank for International Settlements), Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2007), *History of Basel Committee and its Membership*, January, Basel, s.1-2
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2009a), "Expansion of Membership Announced by The Basel Committee", *Press Release*, 13 March, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2009b), "Basel Committee Broadens Its Membership", *Announced by The Basel Committee Press Release*, 10 June, Basel
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (2009c), *Enhancements to the Basel II Framework*, July, Basel
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2001), Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik (Mülga), 8 Şubat 2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2002a), Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, 22.06.2002 tarih ve 24793 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2002b), *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik*, <http://www.bddk.org.tr/mevzuat>, Ankara
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2002c), *Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı*, Tanıtım Rehberi, 20 Şubat, Ankara
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2003), "Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası", *Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi, TBB Bilgilendirme Toplantısına Ait Sunu*, 12 Aralık, Ankara, s.4
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2004), *Basel-II Sayısal Etki*

*Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2005a), *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, Aralık, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2005b), *Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası, Mayıs, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006a), *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006b), *Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, Haziran, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006c), *Derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006d), *Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2006e), *Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2007a), *Bankalarda Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkelere İlişkin Tebliğ, 14 Eylül 2007 tarih ve 26643 sayılı Resmi Gazete*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2007b), *Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, Temmuz, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2007c), *Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması, 23 Temmuz, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2008), *Basel II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması, 2008/15, 25 Haziran, Ankara*

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009a), *Finansal Piyasalar Raporu, Aralık, Sayı:16, Ankara*

- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009b), *BDDK'nın Basel Komitesine Üye Olmasına İlişkin Basın Açıklaması*, Sayı:2009/11, 5 Haziran, Ankara
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2009c), *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Aralık, Ankara
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2010), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Şubat, Ankara
- BEKTÖRE, Sabri, Ferruh Çömlekçi ve Halim Sözbilir (1996), *Mali Tablolar Analizi: Tek Düzen Hesap Planına Göre*, Birlik Offset Yayıncılık, Eskişehir, s.27
- BERGER, Allen N. ve Christa H.S. Bouwman (2006), "The Measurement of Bank Liquidity Creation and The Effect of Capital", The Wharton School, September, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers*, University of Pennsylvania
- BERKER, Ayşe Botan (2006), "Basel II Risk Yönetimi ve İç Kontrol", *FitchRatings*, Mayıs, İstanbul
- BERNSTEIN, Peter L. (2006), *Tarırlara Karşı Riskin Olağanüstü Tarihi*, Çeviren:Canan Feyyat,2. Basım, Scala Yayıncılık, Şubat, İstanbul, s.21-26
- BEŞİNCİ, Murat (2005), "Basel Kriterleri, Basel II'nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci", *Active, Bankacılık ve Finans Dergisi*, Kasım-Aralık, Alkım Yayıncılık Ltd., İstanbul
- BIS (Banks for International Settlements) (2001), *Customer Due Dilligence for Banks*, October, Basel
- BIS (Banks for International Settlements) (2007), "About BIS", <http://www.bis.org/about/index.htm>, Erişim Tarihi:15.11.2007
- BİLGİN, Tefik ( 2005), Basel II'ye Geçiş Yol Haritasına ilişkin BDDK Başkanının Konuşması, 30 Mayıs, BDDK, Ankara
- BİLGİN, Tefik (2009), "Türk Bankacılık Sistemi 2008 Sonuçları ve 2009 Beklentileri" Hakkında BDDK Başkanı Tefik Bilgin'in *Konuşma Metni*, 10 Şubat, BDDK, Ankara
- BOLAK, Mehmet (2004), *Risk ve Yönetimi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, s.8-9

- BOLGÜN, Evren ve Barış Akçay (2005), *Risk Yönetimi*, Scala Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul
- BOORMAN, Jack ve Stefan Ingves (2001), "Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering", 12 February, Working Paper, Prepared by the Monetary and Exchange Affairs and Policy Development and Review Depts., IMF, s.12
- BOZKURT, Veysel (2003), "Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", *İş- Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Kocaeli
- BUGIE, Scott ve Emmanuel Volland (2001), ""Risk Management", *Risk Management Workshop in Collaboration with The Banks Assosication of Turkey*, 1 February, İstanbul, s.8
- BULUT, Erol ve Z. Barış Gül (2004), "Parametrik Riske Maruz Değer Yöntemi ile Döviz Kuru Riski Yönetimi: Türkiye Örneği", *Ekonomik Yaklaşım*, Gazi Ün. İ.İ.B.F. Yayınları, 15.Cilt, 51.Sayı, Ankara, s.72-77
- BÜKER, Semih ve diğ. (1994), *Finansal Yönetim*, Ekim, Eskişehir, s.99-101
- CANDAN, Hasan ve Alper Özün (2006), *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul
- CANDAN, Hasan (2009), "Kriz Sürecinde Basel II'de Öngörülen Değişiklikler", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:68, TBB, Mart, İstanbul, s.80-85
- CANKO, Soner (2003), "Basel II Teknoloji Standartları; Uyum mu Yoksa Fırsat mı?", *Active Academy*, 17 Ekim İstanbul
- CAMILLERI, Silvio John (2003), "Globalization of International Financial Markets", *Banking and Finance Department, FEMA, University of Malta*, September, Malta, s.2-3
- CAPRIO, Gerard ve Daniela Klingebiel (1996), "Bank Insolvencies Cross-Country Experience", *Policy Research Working Paper*, No:120, The World Bank, July, USA,s.2
- CAPRIO, Gerard ve Dimitri Vittas (1995), "Financial History, Lessons Of The Past For Reformers of The Present", *Policy Working Research Paper*, No:1535, Policy Research Department, November, Washington DC

- CARUANA, Jaime (2004), "Basel II-Emerging Market Perspectives", *Speech for A Panel Discussion on Bankers' Conference 2004*, 11 November, New Delhi
- CARUANA, Jaime (2005), "Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri", *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansında Yapılan Konuşma*, TCMB,16-18 Mayıs, İstanbul,s.30
- CARUANA, Jaime (2010), "Financial Stability: 10 Questions and About Seven Answers", *Speech at The 50th Anniversary Symposium of The Reserve Bank of Australia*, 9 Feb., Sydney,s.3
- CHAMBERS, Nurgül ve Atilla Çifter (2007), "Operasyonel Risk Yönetimi'nde Zarar Dağılımları ile Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı Uygulaması", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt:2 Sayı:8, İstanbul, s.144,145
- CIHAK, Martin ve Alexander Tieman (2008), "Quality of Financial Sector Regulation and Supervision Around The World", *IMF Working Paper*, No:190, International Monetary Fund, August, Washington DC, USA, s.4
- CİVAN, Mehmet ve Mehmet Selim Demir (2004), "Bankalarda Kullanılan Nakdi Kredilerin Faiz Oranı Riski Yönünden Analizi", *İktisat, İşletme ve Finans*, Yıl:19, Sayı:221, Ağustos, Bilkamat Basım, Ankara, s.89
- CLAESSENS, Stijn ve Geert Embrechts (2002), "Basel II, Sovereign Ratings and Transfer Risk External Versus Internal Ratings", *Presentation at the conference Basel II: An Economic Assessment*, BIS, 17-18 May, Basel
- CLAESSENS, Stijn, Daniela Klingebiel ve Luc Laeven (2003), "Financial Restructuring in Banking and Corporate Sector Crises: Which Policies to Pursue?", *World Bank Discussion Paper*, No:428, Managing the Real and Fiscal Effects of Banking Crises, Edited by: Daniela Klingebiel and Luc Leaven, The World Bank, s.1-3
- CLAESSENS, Stijn M. Ayhan Köse ve Marco E. Terrones (2008), "What Happens During Recessions, Crunches and Busts?", *BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı*, 29 Ağustos, İstanbul
- COLE, Roger (2003), "Basel II and Banks in Developing Countries", 2003 Caribbean Association of Indigenous Banks, 18 November, Jamaica



- COŞKUN, Metin (2006), *Bankacılık Uygulamaları*, Editör: Nurhan Aydın, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1711, Ekim, Eskişehir, s.242,244,245
- COŞKUN, M. Necat (2001), "Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri", *Gazi Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, Ankara, s.39-50
- COŞKUN, Yener (2009), "Küresel Kriz Sürecinde Yatırım Bankaları ile Diğer Finansal Araçlarda Yaşanan Finansal Başarısızlıklar ve Kamusal Müdahaleler", *Bankacılar Dergisi*, TBB, Sayı:71, Aralık, İstanbul, s.23-48
- CORNFORD, Andrew (2006a), "Basel II at Mid 2006: Prospect for Implementation and other Recent Development", G24-Intergovernmental Group of Twentyfour, July, <http://www.g24.org>, Washington D.C.
- CORNFORD, Andrew (2006b), "The Global Implementation of Basel II Prospects and Outstanding Problems", *Policy Issues in International Trade and Commodities Study Series*, No:34, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), New York
- CORNFORD, Andrew (2007), "Momentum in Plans for Introducing Basel 2 Standards But Countries Face Implementation Problems", *TWN Third World Network*, TWN Info Service on Finance and Development, 22 February, <http://www.twinside.org>
- CORNFORD, Andrew (2008), "Introduction of Basel 2: The Current State of Play", G24-Intergovernmental Group of Twentyfour, *G24 Technical Group Meeting*, September 8-9, <http://www.g24.org>, Geneva, Switzerland
- CRAIG, R. Sean (2004), "Impact of Basel II on Macro-Prudential Risks in Emerging Markets: Implication for Surveillance", *Preliminary Draft, for the 4th Annual Seminar on Policy Challenges for the Financial Sector: Basel II—The International Banking System at the Crossroads*, 1-3 June, IMF, Washington D.C.
- CPSS (Committee on Payment and Settlement Systems) (2007), "History and Background Information" <http://www.bis.org/cpss/>, Erişim Tarihi: 25.09.2007
- CROUHY, Michel, Robert Mark ve Dan Galai (2001) *Risk Management*, McGraw-Hill Companies, New York
- CURRIE, Carolyn V. (2004), "Basel II and Operational Risk-Overview of Key Concerns", *University of Technology, School of Finance and Economics*,

*Working Paper*, No:134, March, Sydney

- CUTHBERSTON, Keith ve Dirk Nitzsche (2004), *Financial Engineering: Derivatives and Risk Management*, John Wiley & Sons publications, West Sussex,UK
- COYLE, Brian (2000), *Framework for Credit Risk Management*, CIB Publishing, United Kingdom,s.1,9
- COYLE, Brian (2001), *Introduction to Interest Rate Risk*, Financial World Publishing, The Chartered Institute of Bankers, Italy, s.1-9
- ÇABUKEL, Rıdvan (2007), *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması*, Basılmış Doktora Tezi, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:250, İstanbul, s.84-87
- ÇAKIR, Niyazi (1991), "Türkiye'de ve Uluslararası Bankacılık Alanında Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Mukayeseli Değerlendirmesi", *Hazine ve Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:8, Nisan 1991/1 No'lu Sayı, Ankara, s.29
- ÇELEBİCAN, Gürkan (1984), *Bankalarda Sermaye Yeterliliği Sorunu*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No:129, Olgaç Matbaası, Ankara, s.5,9-11,1-23
- ÇELİK, Neslihan (2008), "Temel Göstergeler Işığında Teknolojik Küreselleşmede Öne Çıkan Eğilimler", *Üniversite ve Toplum Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, Mart, <http://www.universite-toplum.org>, s.2
- ÇELİK Faik ve İhsan Kızıl (2008), "Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, İstanbul, s.25-27
- ÇETİNKAYA, Murat, Esra Talaşlı ve Yeşim Kubar (2008), "Finansal Krizler ve G-8 Ülkelerinin Finansal Krizlerin Yayılmasındaki Etkileri", *"Küresel Dalgalanmalar ve Finans Sektörüne Yansımaları" konusunda Uluslararası Finans Sempozyumu*, Marmara Ün. Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu, 19 Aralık, İstanbul,s.226
- ÇOLAK, Nusret İlker (2003), *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği*, Basılmış Doktora Tezi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.56
- ÇOLAKOĞLU, Mustafa H. (2008), "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", *Second International Credit Risk and Rating Conference- KOSGEB Yetkilisinin Uluslararası Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Yaptığı Konferans Sunumu*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mayıs 8-9, Ankara

- DANIELSSON Jon, Paul Embrechts, Charles Goodhart, Con Keating, Felix Muennix, Oliver Renault ve Hyun Song Shin (2001), "An Academic Response to Basel II", LSE Financial Markets Group an ESRC Research Centre, *Special Paper*, No:30, London, s.12,32,34
- DAŞTAN, Abdulkirim (2010), "Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Kurumsal Muhasebe Etkileşimi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:72, Mart, İstanbul, s.3-17
- DE COCK, Christian (2009), "What I Read About The Financial Crisis in 2007 and 2008", *Theory and Politics in Organization*, Vol. 9, No. 1, Swansea University, s.1-16
- DEFAULTRISK (2008), "Credit Rating Agencies-Globally", March 2008, [http://www.defaultrisk.com/rating\\_agencies.htm](http://www.defaultrisk.com/rating_agencies.htm)
- DELİCE, Güven, Adem Doğan ve Meral Uzun (2004), "Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini", *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Sivas, s.125
- DELİCE, Güven (2007), *Uluslararası Finansal Kuruluşlar ve Finansal İstikrar Sorunu*, Nobel Yayın Dağıtım, 1.Basım, Şubat, Ankara, s.60,72,73
- DELL'ARICCIA, Giovanni, Enrica Detragiache ve Raghuram Rajan (2005), "The Real Effect of Banking Crises", *IMF Working Paper*, No:63, March, Washington DC
- DEMİR, Faruk, Ayşegül Karabıyık, Emine Ermişoğlu ve Ayhan Küçük, (2008), "ABD Mortgage Krizi", *BDDK Çalışma Tebliği*, Sayı:3, Ağustos, Ankara, s.45-55
- DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı ve Enrica Detragiache (1997), "The Determinants of Banking Crises: Evidence From Developed and Developing Countries", *The World Bank Policy Research Working Paper*, No: 1828, May, Washington DC, USA
- DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı ve Ross Levine (1999), "Bank-Based and Market Based Financial Systems, Cross Country Comparisons", *The World Bank Policy Research Working Paper Series*, No:2143, , July, Washington DC, USA
- DIAMOND, Douglas W. ve Raghuram G. Rajan (1999), *A Theory of Bank Capital*, University of Chicago, April, USA
- DIERIC, Frank, Fatima Pires, Martin Scheicher ve Kai Geron Spitzer, (2005), The New Basel Capital Framework and Its Implementation in The European Union, *ECB Occasional Paper Series*, No:42, Germany, s.11,12,14,18,28,29

- DOĞAN, Vahit (2005), *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif*, Seçkin Basım Yayım, 2. Baskı, Ankara, s.27-30
- DOĞRU, Halil (2007), "Basel II ve IAS 39 Muhasebe Standardı Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirme İşleminin Türkiye'de Banka ve Diğer Kaynak Şirketlerin Bilanço ve Sermaye Yeterliliği Yükümlülüklerine Etkileri", *Bankacılar Dergisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı:62, Eylül, İstanbul, s.44-54
- DOWD, Victor (2003), " Measurement of Operational Risk: The Basel Approach", *Operational Risk Regulation, Analysis and Management*, Edited by Carol Alexander, Financial Times Prentice Hall, London, GB
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1995), *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyonu Raporu*, Kitap 2, Yayın No:2375, Ocak, Ankara, s.22-31
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2000), *Küreselleşme*, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT:2544-ÖİK:560, Ankara, s.34-35
- DUMAN, Mustafa (2000), "Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım:Value at Risk Metodolojisi", *Bankacılar Dergisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı:32, Mart, İstanbul,s.22,23
- DUMAN, Koray (2002), "Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, Kasım, Antalya, s.141
- DUMAN, Koray (2004), "Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri", *Akdeniz Üniversitesi İkt.ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, Kasım, Antalya,s.38-61
- DURUSOY, Serap (2000), "Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri", *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı:18, Temmuz, Ankara, [www.foreigntrade.gov.tr](http://www.foreigntrade.gov.tr)
- ECB (European Central Bank) (2009), *EU Banking Sector Stability*, August, Frankfurt, Germany, s.1-25
- ECB (European Central Bank) (2010a), "Selected Indicators for The Euro Area", *Statistical Data Warehouse*, January, <http://sdw.ecb.europa.eu/home.do>

- ECB (European Central Bank) (2010b), *Structural Indicators for The EU Banking Sector*, January, Frankfurt, Germany
- EGAN, Bernie (2004), "Basel II Implementation in Australia", *Australian Prudential Regulation Authority*, 2004, <http://www.apra.gov.au>
- ELBEYLİ, Ünsal (2008), "Küresel Krizin Türk Sigorta Sektörüne Etkileri", "*Küresel Dalgalanmalar ve Finans Sektörüne Yansımaları*" konusunda *Uluslararası Finans Sempozyumu*, Marmara Ün. Bank. ve Sig. Yük. Okulu, 19 Aralık, İstanbul, s.255-258
- ELKHOURY, Marvan (2008), "Credit Rating Agencies and Their Potential Impact on Developing Countries", (*UNCTAD*) *United Nations Conference on Trade and Development Discussion Paper*, No:186, 2008, , USA, s.2,20
- EMBRECHTS, Paul, Hansjörg Furrer ve Roger Kaufman (2004), "Quantifying Regulatory Capital for Operational Risk", *Research*, Supported by Credit Suisse Group, Switzerland
- EMİR, Murat (2008), "Basel II, Derecelendirme Sistemi ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri", *Türkiye İş Bankası Katkısıyla İzmir Ekonomi Üniversitesinde "Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" hakkında Yapılan Sempozyum*, 2-4 Mayıs, İzmir, s.288-295
- ERÇEL, Gazi (1999), "Uluslararası Finansal Riskler ve Finansal Risk Yönetimi" Hakkında Yapılan Konuşma, "6. Yıllık "Global Finance Conference", Bilgi Üniversitesi, 8 Nisan, İstanbul
- ERDOĞAN, Mustafa (2000), Küreselleşme'ye Dair, 31 Mayıs, [www.liberal-dt.org.tr](http://www.liberal-dt.org.tr), Erişim Tarihi:04.08.2007
- ERGEZEN, Zafer (2006), "Basel II'de Regülasyonlar ve Risk Yönetimi: Genel Bir Değerlendirme", İstanbul
- EROĞLU, Nadir (2005), "Uluslararası Yeni Finansal Mimari ve Para Politikaları", Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 3. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Türk Dünyasında Sosyal Bilimler: Kuram, Yöntem ve Uygulama*, 5-9 Haziran, Celalabat-Kırgızistan, s.2

- ERSEL, Hasan (1999), "Bankacılıkta Sistematik Riskin Azaltılmasında Gözetimin Rolü, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Yıl:1, Sayı:6, Nisan-Mayıs, Alkım Ltd., İstanbul, s.32-35
- ERTEM, Cemil (2008); "Küresel Riskler ve Bankalarda Sermaye Yönetiminde Yeni Arayışlar", *Sempozyum Sunusu, İstanbul Üniversitesi Bankacılık Araştırma Merkezi*, 4 Kasım, İstanbul, s.18
- ESCAP (Economic and Social Commission for Asia and The Pacific) (2003), *Managing Globalization In Selected Countries With Economies In Transition*, United Nations, New York
- ESEN, Oğuz (2005), "Bankacılık Krizleri ,Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü", *Siyasa*, Yıl:1, Sayı:1, Bahar, ESİAD
- EVCİL, Volkan (2007), "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı: Basel II", [http://www.gazeteler1.com/basel\\_II.asp](http://www.gazeteler1.com/basel_II.asp), Erişim Tarihi:11.10.2007
- FATF (2007), "FATF Mission", [http://www.fatf\\_gafi.org](http://www.fatf_gafi.org), Erişim Tarihi: 29.08.2007
- FERRI, Giovanni (2000), "How The Proposed Basel Guidelines on Ratin-Agency Assessments Would Affect Developing Countries", *World Bank Polich Research Working Papers*, No:2369, The World Bank, USA
- FERRY, John (2005), "Taking the Slow", *LatinRisk*, September, <http://db.riskwaters.com/global/risk/foreign/latin/pdf/10-12.pdf>, Erişim Tarihi:03.03.2009, s.12,
- FETTAHOĞLU, Abdurrahman (1991), *Finansal Piyasalarda yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Türkiye İş Bankası Vakfı–Hukuk Fakültesi, 4 Eylül, Cebeci, Ankara, s.1-7
- FIKIRKOCA, Meryem (2003), *Bütünsel Risk Yönetimi*, Mart, 1.Baskı, Pozitif Matbaacılık, Ankara, s.24-25
- FISCHER, Stanley (2002), "Basel II: Risk Management and Implications for Banking in Emerging Market Countries", *Lecture, Cape Town, South Africa, September 19, Peterson Institute for International Economics*, USA
- FITCHRATINS (2009a), "Sovereign Review and Outlook", Special Report, 22 December, <http://fitchratings.com>, Erişim Tarihi: 03.01.2010

- FITCHRATINGS (2009b), "Fitch Upgrades Turkish Banks Following Sovereign Upgrade", 11 December, <http://fitchratings.com>, Erişim Tarihi: 03.01.2010
- FSA (Financial Services Authority) (2009), *A Regulatory Response to The Global Banking Crisis*, March, Financial Services Authority, London, s.7-22
- FSI (Financial Stability Institute) (2006), *Implementation of The New Capital Adequacy Framework in Non-Basel Committee Member Countries, Summary of Responses to the 2006 Follow-Up Questionnaire on Basel II Implementation*, Occasional Paper, BİS, September, Basel, s.4
- FSI (Financial Stability Institute) (2008), *2008 FSI Survey on The Implementation of the New capital adequacy framework in non-Basel Committee member countries*, Summary of responses to the Basel II implementation survey, BIS, August, s.9
- FULLANI, Ardian (2005), "Basel II, Its İmplications, Opportunities and Challenges ahead for Albania and Southeastern Europe" *Speech by Governor of the Bank of Albania, At the "Southeastern European Financial Forum"*, The Second Edition, Bucharest, 11 November, Romania
- GALE, Douglas ve Onur Özgür (2004), "Are Bank Capital Ratios Too High or Too Low? Risk Aversion, Incomplete Markets, and Optimal Capital Structure", *Working Paper, New York University*, September, New York, s.2
- GEÇER, Turgay (2001), "Risk Yönetiminde Hangi Metod Tercih Edilmeli", Sayı:15, 15 Haziran, *Activeline*, İstanbul
- GESTEL, Tony Van, Bart Baesens, Peter Van Dijcke, Joao Garcia, Johan A.K. Suykens ve Jan Vanthienen (2006), "A Process Model to Develop An Internal Rating System: Sovereign Credit Ratings", *ScienceDirect*, Decision Support Systems, 42(2006) 1131-1151, [www.sciencedirect.com](http://www.sciencedirect.com), s.1131
- GHOSH, Jayati (2007), "Basel II and India's Banking Structure", The Hindu Business Line, *Business Daily From The HINDU Group of Publications*, 20 February, India
- GIESE, Guido (2002), "Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri", Çeviren: Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:41 İstanbul, s.76

- GIESE, Guido (2003), "Basel II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Geçiş", Çeviren: Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:46, Eylül, İstanbul, s.76-77
- GOODHART, Charles A.E. ve diğ., (2006), "Bank Regulation and Macroeconomic Fluctuations", *Seoul Journal of Economics*, Vol.19 No:1, Seoul, s.4-11
- GOODHART, Charles A.E. (2007), "Liquidity Risk Management", The Wharton School, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvania, USA, s.5
- GOODHART, Charles A.E. (2008), "Liquidity Risk Management", *Financial Stability Review*, Special Issue on Liquidity, Banque de France, No:11, February, Fr., s.38-39
- GORTON, Gary ve Andrew Winton (1995), "Bank Capital Regulation in General Equilibrium", *NBER Working Paper Series*, No:5244, August, Cambridge, s.1-4
- GÖKAL, İsmail (1997), Globalleşme, *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı.7, Ekim, Ankara, [www.foreigntrade.gov.tr](http://www.foreigntrade.gov.tr)
- GOLDSTEİN Morris ve Philip Turner (1999), *Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri Ülkeler ve Politika Seçenekleri*, Çeviren: Ali İhsan Karacan, Dünya Yayıncılık, İstanbul,s.132
- GOTTSCHALK Ricardo ve Stephany Griffith-Jones (2006), "Review of Basel II Implementation in Low-Income Countries", *Institute of Development studies, University of Sussex*, UK, s.2,10,13
- GÖNENLİ, Atilla (1991), *İşletmelerde Finansal Yönetim*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları No:250, İstanbul, s.327
- GRENIER, Steven R. ve Brian J. Hall (1995), "Risk Based-Capital Standarts and The Riskiness of Bank Portfolios:Credit and Factor Risks", *NBER Working Paper*, No:5178, Cambridge, s.1
- GRIFFITH-JONES Stephany ve Stephen Spratt (2001), "Will the proposed new Basel Capital Accord have a net negative effect on developing countries?", *UNDP-ECLAC, Technical Meeting on Some Key Issues for an Agenda on Financing for Development*, 29-30 November, Santiago-Chile



- GRIFFITH-JONES Stephany ve Stephen Spratt (2002), "The New Basle Capital Accord and Developing Countries, Issues, Implications and Policy Proposals", *United Nations University, WIDER (World Institute for Development Economics Research), Discussion Paper:2002/36*, March, USA, s.4,5
- GRIFFITH-JONES, Stephany, Miguel Angel Segoviona ve Stephen Spratt (2002a), "Basel II and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects", Institute of Development studies, University of Sussex, Brighton
- GRIFFITH-JONES, Stephany, Miguel Angel Segoviona ve Stephen Spratt (2002b), "The Onward March of Basel II: Can The Interests of Developing Countries be Protected", *Institute of Development studies, University of Sussex*, Brighton
- GRIFFITH-JONES, Stephany (2007), "Implications of Basel II for Stability and Growth in Developing Countries: Proposals for Further Research and Action", Institute of Development Studies, *Paper Prepared for Ibase Rio Meeting on Financial Liberalisation and Global Governance*, 16-17 March, University of Sussex, s.6,7,8
- GÜNCELER, Bülent (2005), "İşletmelerde Bir Risk Yönetim Aracı, Türk Bankacılık Sisteminde İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim", *I. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 20-24 Nisan, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası*, İstanbul, s.40
- GÜRSAKAL, Sevda (2007), "İMKB 30 Endeksi Getiri Serisinin Riske Maruz Değerlerinin Tarihi Simülasyon ve Varyans-Kovaryans Yöntemleri ile Hesaplanması", *8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, 24-25 Mayıs, İnönü Üniversitesinde Sunulan Bildiri*, Malatya, s.3,5,6
- GÜRSEL, Kubilay (2007), "KKB-Kredi Kayıt Bürosu", *International Credit Risk and Rating Conference- KKB Yetkilisinin Uluslararası Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Yaptığı Konferans Sunumu*, Hacettepe Üniv., İİBF, Mayıs 4, Ankara
- GÜVERCİNCİ, Oya (2005), "Basel II ve Reel Sektöre Etkileri", *Finans Kulüp-Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı, Kobi Çalışma Grubu Etkinlik Sunumları*, 21.09.2005, İstanbul,s.7
- HAMILTON, James (2007), "U.S. Implementation of The Basel II Accord: Final Regulations", *Walters Kluwer Law&Business*, <http://business.cch.com>, s.2

- HAYES, Simon, Victoria Saporta ve David Lodge (2002), "The Impact of The New Basel Accord on The Supply of Capital to Emerging Market Economies", *Financial Stability Review*, Issue:13, 12 December, Bank of England, London, s.110-114
- HELMREICH, Silvia ve Johannes Jager (2008), "The Implementation and The Consequences of Basel II, Some Global and Comparative Aspects", *University of Applied Sciences bfi Vienna Working Paper Series*, No:47, June, Austria
- HERRING, Richard J. (2007), The Rocky Road to Implementation of Basel II in the United States, The Wharton School, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvania, USA
- HILLSON, David (2002), "What is risk? Towards a common definition", *InfoRM, journal of the UK Institute of Risk Management*, April 2002, UK, s.12
- IASB (International Accounting Standards Board) (2007), "About IASB Constitution, Foundation, History", <http://www.iasb.org>, Erişim Tarihi: 24.09.2007
- ICC (International Chamber of Commerce)(2007), "what is ICC", <http://www.iccwbo.org>, Erişim Tarihi: 29.08.2007
- IIF (Institute of International Finance) (2001), *Report of the IIF Steering Committee on Regulatory Capital*, Institute of International Finance Ltd.
- IMF STAFF (2002), "Globalization: Threat or Opportunity?", *Issues for Brief*, 12 April, International Monetary Fund, Washington D.C.,USA, s.2
- IMF AND WORLD BANK STAFF (2005), "Implementation of Basel II-Implications for the World Bank and the IMF", 22 July, International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2005/072205.htm>, Washington D.C.,USA
- IOSCO (2007), "General information on IOSCO", <http://iosco.org>, Erişim Tarihi:24.09.2007
- IRM (The Institute of Risk Management) (2002), *A Risk Management Standard*, London
- ITO, Takatashi ve Yuri Nagataki Sasaki (1998), "Impacts of The Basle Capital Standard on Japanese Banks' Behavior" National Bureau of Economic Research, *NBER Working Paper Series*, No:6730, September, Massachusetts, USA, s.1
- İBİŞ, Cemal ve Ayça Akarçay (2003), "IOSCO Deklarasyonu ve Menkul Kıymet

- Borsalarında IAS'in Uygulanması Süreci", *Muhasebe Denetimi Sempozyumu*, 16-19 Nisan, İSMMMMO (İstanbul Serbest Muh.ve Mali Müş. Odası), İstanbul, s.2
- JACKSON, Patricia (2002), "Bank Capital: Basel II Developments", *Financial Stability Review*, Issue:13, Bank of England, 12 December, London, s.103
- JACKSON, Patricia, Craig Furfine, Hans Groeneveld, Diana Hancock, David Jones, William Perraudin, Lawrence Radecki ve Masao Yoneyama (1999), Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord, *Basel Committee on Banking Supervision Working Papers*, No:1, April, Basel, Switzerland, s.1-4
- JACOBSON, Tor, Jesper Linde, Kasper Roszbach (2005), "Credit Risk Versus Capital Requirements Under Basel II: Are SME Loans and Retail Credit Really Different?", Sveriges Riksbank (Bank of Sweden), *Journal of financial Services Research Paper*, May, Sweden, s.2-11
- KANIA, Ewa (2006), "Basel II and Emerging Economies", *Vadyba/Management*, Nr: 1(10), Vilniaus Universiteto Leidykla, Litvanya, s.73
- KARACAN, Ali İhsan (1996), *Bankacılık ve Kriz*, Tütünbank Yayınları, İstanbul, s.19,29
- KARLUK, S. Rıdvan (2007), *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*, 6.Baskı, Beta Basım-Yayımları, İstanbul, s.451,456
- KARPAT ÇATALBAŞ, Gaye ve Ersin Çatalbaş (2008), "Finansman Sorunu Yaşayan Kobi'ler, Basel II ve Bankacılık Sektörü", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:66, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s.3-13
- KAPLAN, Hayrettin ve M. İbrahim Turhan (1999), *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Yıl:2, Sayı:7, Haziran-Temmuz, Alkım Ltd.Şti., İstanbul, s.72-77
- KAPLAN, Mustafa (2010), "KOSGEB'in Yeni Dönem Vizyonu ve Destekleri", *KOSGEB Başkanı tarafından yapılan KOSGEB ve Devlet Destekleri Seminer Sunumu*, <http://www.marka.org.tr>, T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 29 Ocak, Kocaeli, s.5-6
- KAVALLI, Hasan (1995), "Kredi veya Yatırımın Geri Dönmemesi Riskleri ve Yönetimi", *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Yıl:3, Sayı:12, Banka Uzmanları Derneği Yayını, Ankara, s.68

- KAVAL, Hasan (2000), *Bankalarda Risk Yönetimi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara,s.28,309
- KAYA, Salih (2003), *Uluslararası Bankacılık Uygulamaları (Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması)*, Seçkin Basım Yayım, 2.Baskı, Ankara, s.35
- KAYACAN, Murad ve Erhan Yazgan (2008), "Gelişmekte Olan Ülkelere Uluslararası Sermaye Hareketlerini Etkileyen Unsurlar: Kurumsal Yönetim ve İç Denetim", <http://www.tkyd.org>, s.16
- KEEFE, David (2005), "Banks Fear Basel II Effects on Developing Countries", *ABA Journal of Banking & Finance*, Vol.XX, No:1, Chicago
- KILIÇ, Berra (2008); "Türk Finans ve Bankacılık Sisteminde Küresel Dalgalanma Karşısında Risklerin Yönetimi", 4 Kasım, *İstanbul Üniversitesi Bankacılık Araştırma Merkezi'nde "Küresel Riskler ve Bankalarda Sermaye Yönetiminde Yeni Arayışlar" konusunda Düzenlenen Sempozyum*, 4 Kasım, İstanbul, s.2-5
- KIM, Daesik ve Anthony M. Santomero (1988), "Risk in Banking and Capital Regulation", *The Journal of Finance*, Vol:XLIII, No:5, December, s.1219-1233
- KOCAMAN, Berna (2004), *Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler ve Araçlar)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.2-15
- KOÇ, Murat (2004), "Finansal Piyasalarda Risk Yönetimi", İstanbul Üniversitesi İktisat Kulübü, *2004 Ekonomi Zirvesi*, 4 Mart 2004, İstanbul, s.7
- KORKMAZ, Turhan (2001), "Kriz Dönemlerinde Piyasa Riski (Value at Risk) Hesaplaması ve İMKB-30 Portföyü Uygulaması, *V. Türkiye Finans Sempozyumu*, Bandırma
- KOSGEB (2004), *KOSGEB Saha Araştırması Çalışması Ön Değerlendirme Raporu*, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, KOSGEB, Ankara, s.41
- KPMG (2008a), *Basel Briefing 14", November-Portfolio Credit Management for Credit Crunch*, November, Germany, s.16
- KPMG (2008b), *Basel II in The Asia Pacific Banking Sector Survey 2008*, Malaysia, s.4-6
- KPMG (2009), "Türkiye'de ve Dünyada Bankacılık Sektörü Risk Yönetimi Uygulamaları ve Düzenlemeleri", *"Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve*

*Uygulamaları Konusunda Kaydedilen Gelişmeler” Hakkında TBB ve Garanti Bankası İşbirliği ile Yapılan Toplantı Sunumu, 17 Aralık, İstanbul, s.12-17*

KROZNER, Randall S. ve Philip E. Strahan (2006), “Regulation & Deregulation of the US Banking Industry: Causes, Consequences and Implications for The Future”, Boston College, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and NBER*, s.1

KURİTZKES, Andrew and Till Schuerman (2007), “What We Know, Don’t Know and Can’t Know About Bank Risk: A View from the Trenches”, September, The Wharton School, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvania, February, USA, s.11

KURTULMUŞ, Numan (1994), “Post Endüstriyel Dönüşüm Sürecinde Geleneksel Endüstri İlişkilerinde Kriz ve Yeni Arayışlar”, *4. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi*, 24-25 Kasım, Kamu İş Yayınları, Ankara

KUZU, Yasemin (2003), *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Uluslararası Elektronik Finansal İletişim ve Yurt Dışı Ödeme Sistemleri ile İlişkiler*, Uzmanlık yeterlik Tezi, TCMB, Eylül, Ankara, s.67

KÜÇÜKÖZMEN, Çoşkun (2004), “3. Yapısal Blok: Piyasa Disiplini”, *BDDK’da Yapılan Sunu*, 9 Aralık, Ankara, s.7-8

KÜÇÜKÖZMEN, Çoşkun (2008), “Basel II ve Etkileri – Son Gelişmeler”, *Second International Credit Risk and Rating Conference- İkinci Uluslararası Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Konferans Sunumu*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mayıs 8-9, Ankara, s.25

KTO (KONYA TİCARET ODASI) (2005), “Yeni Bankacılık Sistemi: Basel-II”, *Konya Ticaret Odası Dergisi*, Ekim, Konya

LASSAK, Gunter (2004), “Challenges From New Risk Management Developments”, 27 April, *Conference in Collaboration with The Banks Assosication of Turkey*, İstanbul, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), s.7-8

LARGE, Andrew (2003), “Basel II and Systemic Stability”, *British Bankers’ Association- Basel II/CAD 3 Conference*, Barbican Centre, 13 March, England, s.5

- LEBLEBİCİ TEKER, Dilek (2006), *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi*, Nisan, Literatür Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul, s.7-45
- LEBLEBİCİ TEKER, Dilek ve Burç Ülengin (2005), "Bankacılıkta Operasyonel Risk Ölçüm Modellerinin Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Bankaya Uygulanması", *İTÜ Sosyal Bilimler Enst. Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Aralık, İstanbul,s.14-22
- LESSER, Michael (2009), "Assessing The New Basel II Enhancements Announced in July 2009", *Speech at The 5th MENA Compliance and Risk Management Forum*, 2 October, İstanbul
- LIEBIG, Thilo, Daniel Porath, Beatrice Weder ve Michael Wedow (2007), "Basel II and Bank Lending to Emerging Markets: Evidence From The German Banking Sector", *Journal fo Banking & Finance*, 31 (2007) 401-418
- LOPEZ, Jose A. ve Mark R. Saldenberg (1999), "Evaluating Credit Risk Models", Economic, Research Department, *Working Paper*, Federal Reserve Bank of San Francisco, June 30, USA
- MAINELLI, Michael (2002), "Industrial Strengths: Operational Risk and Banks", *Balance Sheet*, Volume:10, Issue:3, August, MCB University Press
- MAJNONI, Giovanni (2003), "The New Basel Capital Accord: What Are the Options for Emerging Countries", *Financial Sector Issues and Analysis Workshop*, 22 October, The World Bank, USA
- MANDACI, Pınar Evrim (2003), "Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1 İzmir, s.67-84
- MARSHALL, Enrique (2007), "Transition to Basel II: Policy Lessons of the Chilean Experience", *Documentos De Política Económica*, No:21, November, Banco Central De Chile
- MAZIBAŞ, Murat (2005a), "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *BDDK Araştırma Rap.*, No:2005/1, Ankara, s.4-13

- MAZIBAŞ, Murat (2005b), "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme", *BDDK Araştırma Raporları*, No: 2005/2, Temmuz, Ankara, s.2
- MAZIBAŞ, Murat (2006), "Operasyonel Risk Veri Tabanı Modellemesi", *BDDK Araştırma Raporları*, No:2006/2, Mart, Ankara, s.5-7
- MECİT, Bayram (2007), "Basel II ve KOBİ Finansmanı", *International Credit Risk and Rating Conference, KOSGEB Yetkilisinin Uluslararası Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Yaptığı Konferans Sunumu*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mayıs 4, Ankara, s.7,16
- METZGER, Martina (2003), "Basle II-Benefits for Developing Countries?" Documentation of The International Conference, "*Making Financial Markets Work For Development, Options for Reducing Instability & Financing Development*", Organised by World Economy, Ecology & Development (WEED), 28–30 November, Berlin,s.53-58
- MEYER, Laurance H. (2000), "Why Risk Management is important for Global Financial Institutions", *Speech before The Bank of Thailand Symposium, Risk Management of Financial Institutions*, Bangkok, 31 August 2000
- MISHKIN, Frederic S. (1996), "Understanding Financial Crisis: A Developing Country Perspective", *NBER Working Series: 5600*, May, Cambridge, USA, s.17-18
- MISHKIN, Frederic S. (2001), "Financial Policies and the Prevention of Financial Crisis in Emerging Market Countries", *NBER Working Series*, No:8087, January, Cambridge, USA, s.1-2
- MISHKIN, Frederic S. (2005), "Is Financial Globalization Beneficial?", *NBER Working Paper Series*, No: 11891, December, Cambridge, USA, s.2
- MONTES-NEGRET, Fernando (2005), "Risk Management Challenges", *Risk Management Workshop in Collaboration with The Banks Assosication of Turkey*, 9-11 February, İstanbul, s.8-13
- MONTES-NEGRET, Fernando (2006), "Risk Management Challenges", *Risk Management Workshop in Albania*, The World Bank, April, Tirana, Albania, s.53

- MOODY'S (2007), "Moody's KMV İçsel Derelendirme Platformu ve Basel II", Mayıs, İstanbul
- MOODY'S (2010), "Moody's Upgrades Turkey's Government Ratings Ba2/Stable", 08 January, <http://v3.moodys.com/page/search.aspx?kw=turkey>, Erişim Tarihi: 08.01.2010
- MRAK, Marusa (2003), "Implementation of The New Basel Capital Accord in Emerging Market Economies-Problems and Alternatives", *Dissertation submitted in partial Fulfilment of the requirements for the Master of Laws degree in International Economic Law at the University of Warwick*, September, UK
- NETTER, Jeffry M. ve Annette B. Poulsen (2006), "Operational Risk in Financial Service Providers and The Proposed Basel Capital Accord: An Overview", *Working Paper*, University of Georgia, Athens, s.7
- NBS (National Bank of Serbia) (2009), "Activity Plan for Basel II Implementation", February, Serbia, <http://www.nbs.yu>
- OATLEY, Thomas (2000), "The Dilemmas of Internatioanal Financial Regulation", *Regulation*, Vol:23, No:4, Winter, 2000, CATO Institute, Washington DC, s.37
- OBSTFELD, Maurice ve Alan M. Taylor (2002), "Globalization and Capital Markets", *Working Paper*, No:8846, NBER, March, Cambdridge, s.1,9,16,26
- ODYAKMAZ, Necmi (2000), "Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme ve Kalkınma", *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı:18, Temmuz, Ankara, [www.foreigntrade.gov.tr](http://www.foreigntrade.gov.tr), s.1-2
- OKAY, Can (2000), "Ödeme Sistemleri" ile ilgili yapılan sunu, [www.tcmb.gov.tr](http://www.tcmb.gov.tr), Ankara
- OKAY, Esin (2002), "Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Yıl:1, Sayı:2, Aralık, İstanbul, s.95-122
- OKTAY, Sadiye ve Halime Temel (2007), "Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması", *Zonguldak Karaelmas Ünv. Sos.Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:6, Zonguldak, s.163-185
- OLDFIELD, George S. ve Anthony M. Santamero (1997), *The Place of Risk Management in Financial Institutions*, January, The Wharton Schooll, *Wharton*



*Financial Institutions Center Working Papers and Pub.*, University of Pennsylvania

- ONGUN, M. Tuba (1993), "Finansal Globalleşme?" *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt:4, Sayı:9, Gazi Ün. İ.İ.B.F. Yayınları, Ankara, s.35-39
- ÖÇAL, Tezer ve Ö. Faruk Çolak (1988), *Para-Banka*, İmge Kitabevi, Mart, 1. Baskı, Ankara, s.29-31
- ÖÇAL, Tezer (1993), "Niçin, Kimin İçin ve Nasıl Globalleşme?" *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt:4, Sayı:9, Gazi Ün. İ.İ.B.F. Yayınları, Ankara, s.7
- ÖÇAL, Tezer, Ö. Faruk Çolak, S. Togay ve K. Eser (1997), *Para-Banka Teori ve Politika*, Gazi Kitabevi, Ankara, s.177
- ÖZGEN, Ferhat Başkan (1998), "Globalleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları", *Ege Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 26-28 Kasım, İzmir, s.47-79
- ÖZİNCE, Ersin (2004), "Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarısı Taslağı", *TBB Yönetim Kurulu Başkanı Ersin Özince'nin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Düzenlediği "Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarısı Taslağı" Konulu Sempozyum'da Yaptığı Konuşma*, 23 Ağustos, BDDK, <http://www.tbb.org.tr/konferans>, Ankara
- ÖZİNCE, Ersin (2005), "Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri", *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansında Yapılan Konuşma*, TCMB, 16-18 Mayıs, İstanbul
- ÖZKAN, F. Gülçin (2008), "Küresel Mali Kriz: Makroekonomik Bir Yaklaşım", *BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı:Konuşmalar Makalele*, Ankara, 29 Ağustos, s.71- 85
- ÖKTE, Kutluğhan Savaş (2001), "Finansal Piyasalarda Asimetrik Enformasyon Problemi: Temel Kavramlar, Literatür ve Çözüm Önerileri", *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:19, Sayı:1-2, Bahar-Yaz Dönemi, Nisan-2001, Bursa
- PARASIZ, İlker (1995), *Kriz Ekonomisi:Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları*, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, s.147

- PARASIZ, İlker (2004), "Basel II Yönünde Çalışmalar: Yalın, Nicel Kontrollerden, Nitel Kontrollere Yönelim", Ağustos 2004, *Activeline*
- PELIZZON Lorian ve Stephen Schafer (2005), "Pillar 1 VS. Pillar 2 Under Risk Management", *Working Paper*, NBER, September, Cambridge, s.2-5
- POWELL, Andrew (2001), "A Capital Accord for Emerging Economies", *Universidad Torcuato Di Tella and Visiting Research Fellow*, World Bank, USA
- POWELL, Andrew (2004), Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards", Centro de Investigación en Finanzas, *Documento de Trabajo* No:06/2004, Buenos Aires
- POWELL, Andrew (2004), "Macroeconomic Implications of Basel II Impact on Economic and Financial Stability In Emerging Markets", *The World Bank/IMF/US Federal Reserve Board 4th Annual International Seminar on Policy Challenges for the Financial Sector:Basel II International Banking at The Crossroads June - 2004*, Washington DC
- PRASAD, Eswar S., Kenneth Rogoff, Shang-Jin Wei ve M. Ayhan Köse (2004), "Financial Globalization, Growth and Volatility in Developing Countries", *Working Paper*, No:10942, NBER, December, Cambridge, s.7
- PYLE, David H. (1997), "Bank Risk Management Theory", *Working Paper Research Programme in Finance -272*, Haas School of Business, University of California, Berkeley, s.1-3
- PWC (PRICEWATERHOUSECOOPERS) (2007), "Basel II Hazırlıkları", <http://www.pwc.com/extweb/service.nsf/docid/> , Erişim Tarihi:28.12.2007
- RAVOET, Guido (2002), "Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II'nin Genel Değerlendirmesi", Ekim 2002, İstanbul, *Activeline*
- RAJASHEKHAR, H.S. (2005), "On The Road To Basel II", *Risk Management Workshop in Collaboration with The Banks Association of Turkey*, İstanbul, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), December, İstanbul, s.16
- RBI (Reserve Bank of India) (2009), *Annual Report-Financial Regulation and Supervision*, 27 August, Indian's Central Bank, India

- REISEN, Helmut (2001), "Will Basel II Contribute to Convergence in International Capital Flows", *Paper prepared for Oesterreichische Nationalbank, 29th Economics Conference*, May 31 and June 1 2001, Vienna, OECD Development Centre, Paris
- RESMÎ GAZETE (1989), "3182 sayılı Bankalar Kanununa ilişkin 12 sayılı Tebliğ" Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, *26 Ekim 1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazete*
- RESMÎ GAZETE (1995), "3182 sayılı Bankalar Kanununa ilişkin 12 sayılı Tebliğ", Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, *09.02.1995 Tarihli 22197 Sayılı Resmi Gazete*
- RESMÎ GAZETE (1998), "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ", Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, *30.06.1998, 23388 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete*
- RESMÎ GAZETE (2005), "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik", *18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete*
- RESTI, Andrea (2002), "The New Basel Capital Accord: Structure, Possible Changes and Micor and Macroeconomic Effects", *CEPS (Centre for European Policy Studies) Research Report*, No:30, Semptember, Brussels
- RIME, Bertrand (2000), "Revision of the Basel Accord: Implications of The Co-Existence Between The Standardized Approach and The Internal Ratings-Based Approach", *EFMA 2001 Lugano Meetings; EFA 2001 Barcelona Meetings*, Banque Nationale Suisse, Zurich
- RIME, Bertrand (2005), "Will Basel II Lead to a Specialization of Unsophisticated Banks on High-Risk Borrowers?", *International Finance*, Volume 8, Issue 1, 19 July, Blackwell Publishing Ltd., USA
- RODRIK, Dani (2007), "How to Save Globalization from Its Cheerleaders", *The Journal of International Trade and Diplomacy*, Vol:1, No:2, Ankara, s.13
- ROJAS-SUAREZ, Liliana (2001), "Can International Capital Standards Strengthen Banks in Emerging Markets?", *Institute for International Economics Working Paper*, No:01-10

- ROLDAN, JOSE MARIA, "Global Impletation of Basel II and The Recent Market Turmoil", Presentation to the China Banking Regulatory Commission, BCBS, 30 April, London, s.1-12
- ROY, Patrick Van (2005a), "The Impact of the 1988 Basel Accord on Banks" Capital Ratios and Credit Risk-taking", *National Bank of Belgium Working Paper Series*, Belgium
- ROY, Patrick Van (2005b), "Credit Ratings and The Standardised Approach to Credit Risk in Basel II", ECB (European Central Bank), *Working Paper Series*, No:517, August, Germany, s.5-10
- RYAN, Kevin (2002), "İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu", *Activeline Gazetesi*, Ekim, İstanbul, s.2
- RUTLEDGE, William L. (2005), "Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri", *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansında Yapılan Konuşma*, TCMB, 16-18 Mayıs, İstanbul
- SAIDENBERG, Marc ve Til Schuermann (2003), The New Basel Capital Accord and Questions for Research, May 2003, The Wharton Schooll, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Pub.*, University of Pennsylvanna, s.6
- SAKARYA, Burçhan (2008), "Küresel Finansal Yapı ve 2007 ", *Çalışma Tebliği*, Sayı:2, Nisan, BDDK, Ankara, s.22-27,38-39
- SALLY, Razeen (2008), "The Political Economy of Trade-Policy Reform:Lessons from Developing Countries", *The Journal of International Trade and Diplomacy*", Vol:2, No:2, Ankara, s.55
- SALTOĞLU, Burak (2008), "Finansal Düzenlemelerin Geleceği ve Türk Bankacılık Sektörüne Olası Etkileri", *BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı:Konuşmalar Makaleler*, 29 Ağustos, İstanbul, s.85-95
- SANTOMERO, Antony M. (1997), "Commercial Risk Management: An Analysis of the Process", February, The Wharton Schooll, *Wharton Financial Institutions Center Working Papers and Publications*, University of Pennsylvanna, s.8-10
- SANTOS, Joao AC (2000), "Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory: A Review of The Literature", *BIS Working Papers*, No:90, s.3,11-15,38

- SARAL, Talat (2009), “Küresel Kriz Üzerine Düşünceler ve Öneriler”, *Maliye-Finans Yazılan*, Yıl:23, Sayı:83, Nisan, Finans Kulüp-Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı, İstanbul
- SARGON, Ali Ulvi (2007), “Türkiye’de KOBİ’lerin Basel II’ye Uyum Süreci ve Sorunlar”, *International Credit Risk and Rating Conference- Kredi Riski ve Derecelendirme Hakkında Konferansta Yapılan Sunu*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mayıs 4, Ankara
- SAURINA, Jesus ve Carlos Trucharte (2003), “The Impact of Basel II on Lending to Small-and Medium-Sized Firms: A Regulatory Policy Assessment Based on The Spanish Credit Register”, Bank of Spain (Banco de Espana), June, Spain, s.3-7
- SBIF (Superintendencia De Bancos e Instituciones Financieras Chile) (2005), *Road Map Guidelines: Transition to Basel II*, January, Chile
- SCHMIDT BIES, Susan (2005), “A US Perspective on Basel II Implementation”, *BIS Review*, 117/2206 Remarks by Governor at the Institute for International Bankers Seminar on the Impact of Basel II on Financial Markets and Business Strategies, 30 November, New York
- SEZGİN, Cüneyt (2004), “Basel II Perspektifinde Türk Bankacılık Sektörünü ve Reel Sektörü Bekleyen Olası Gelişmeler”, “Risk Yönetimi Hakkında Active Academy Tarafından Düzenlenen Sempozyum”, Zirvenin Ardından ‘04”, *Active Academy*, İstanbul
- SEYİDOĞLU, Halil (2009), *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama*, Güzem Can Yayınları No:24, 17.Baskı, İstanbul, s.216-217
- SEZGİN, Cüneyt ve Yasemin Tüzün (2001), “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mart-Nisan 2001, Yıl:3, Sayı:17, İstanbul, s.72
- SMORENBERG, Harry, (2009), “Ödeme Sistemlerinin Geleceği”, Röpörtaj: Barış Balcı ve Selçuk Oktay, *Ödeme Sistemleri Dergisi (Payments Systems Magazine)*, Sayı:2, Ocak-Şubat, Yeniden Yayıncılık, İstanbul, s.70
- SOMUNCUOĞLU, Ünal (2001), *Akreditif Hukukunun Genel Hükümleri ve Bu Alanda Türk Bankalarının Bazı Yüküm ve Sorumlulukları ile İlgili Genel Bilgiler*, İstanbul, s.10

- SPK (SERMAYE PİYASASI KURULU) (2005), *Kurumsal Yönetim İlkeleri*, Şubat, Ankara, s.1-5
- SPK (SERMAYE PİYASASI KURULU) (2003), Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliğ, Seri:VIII No:40, 4.12.2003 tarih ve 25306 sayılı Resmi Gazete
- SPK (SERMAYE PİYASASI KURULU) (2007), Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliğ, Seri:VIII No:51, 12.7.2007 tarih ve 26580 sayılı Resmi Gazete
- SPK (SERMAYE PİYASASI KURULU) (2010), “Derecelendirme Faaliyetiyle Yetkili Kuruluşlar”, Ankara, <http://www.spk.gov.tr> , Erişim Tarihi: 25.03.2010
- STANDARD&POOR’S (2010), “Sovereign Ratings and Country T&C Assessments”, 5 January, <http://www.standardandpoors.com>
- STEPHANAU, Constantinos (1996), “Regulating Market Risk in Banks: A Comparison of Alternative Regulating Regimes”, Financial Sector Development Department, *Policy Research Working Paper*, No:1692, The World Bank, December, USA, s.1
- STULZ, Rene M. (2005), “The Limits of Financial Globalization”, Working Paper:11070, *National Bureau of Economic Research*, January, Cambridge, s.2
- ŞAKAR, Hakan (2002), *Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi*, 1.Basım Akdeniz Yayıncılık, İstanbul,s.8,37
- ŞENER, Abdullatif (2005), “Basel II’ye Geçişe İlişkin Konuşma”, 30 Mayıs, BDDK, Ankara
- ŞENVER, Bülent (1988), *Banka Bilançolarının Tahsil Yöntemleri*, TBB Yayınları No:143, 2.Basım, Ankara, s.8-9
- TAŞÇI, Müge (2006), “Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve AB’nin 2006/49/EC Sayılı Sermaye Yeterliliği Direktifi”, *Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Avrupa Birliği’nin Yeni Sermaye Yeterliliği Direktifi Konusu Hakkında Düzenlenen Seminerde Yapılan Sunu*, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, 18 Aralık, İstanbul
- TAŞDELEN, Servet (2008), “Türk Banka Sisteminin Geleceği Üzerine Düşünceler”, *Mülkiye Dergisi*, Sayı:241, Ankara

- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (1997a): “Faiz risk yönetimine ilişkin prensipler”, *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), İstanbul, s.5
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (1997b), “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler”, *TBB Araştırma ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), İstanbul, s.2
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000a), “Finansal İstikrar Forumu Raporu”, *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), Eylül, İstanbul, s.3
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000b), “IMF’in Tavsiye Ettiği Uluslararası Standartlar” *TBB Araştırma ve Raporlar*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), Kasım, İstanbul,s.2,20-21,24-25
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000c), “BIS’in Yeni Sermaye Yeterliliği Konusunda Türkiye Bankalar Birliği Çalışmaları”, *TBB Araştırma ve Raporları* [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), Ocak, İstanbul
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000d), “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), Ocak, İstanbul, s.1-2
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2001), “Bankacılık Krizlerinin Çözümü ve Banka Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Temel Politika ve Uygulamalar: Meksika ve Kore Deneyimlerinin Karşılaştırılması“, *TBB Arş. ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), İstanbul, s.2
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2002), “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, *TBB Araştırma ve Raporları*, [www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr), Ekim, İstanbul, s.2
- TBB- BASEL II ve KOBİ’LER ÇALIŞMA GRUBU (2006), “Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, Eylül, İstanbul, s-3-63
- TBB-OPERASYONEL RİSK ÇALIŞMA GRUBU (2004a), “Operasyonel Risk Veri Tabanı”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:49, TBB, Haziran, İstanbul, s.142
- TBB-OPERASYONEL RİSK ÇALIŞMA GRUBU (2004b), “Operasyonel Risk Dış Veri Tabanı”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:50, Türkiye Bankalar Birliği, Eylül, İstanbul, s.84
- TBB-OPERASYONEL RİSK ÇALIŞMA GRUBU (2006), “Operasyonel Risk”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, Türkiye Bankalar Birliği, Eylül, İstanbul, s.96-102, 122-151

- TBB (TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ) (2010) *Bankacılık Sektörü, 2002-2009 Gerçekleşmiş Göstergeler*, Şubat, İstanbul
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) (2009), “Küresel Finansal Sistemin Reformu Süreci ve Türkiye'nin Katılımı”, 18 Aralık, *TBB Merkezinde TCMB Başkanı Durmuş Yılmaz Tarafından Banka Genel Müdürlerine Yapılan Sunu*, İstanbul, s.25-32
- TEKER, Suat, K. Evren Bolgün ve M. Barış Akçay (2005), “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C:3, S:12, Bahar, <http://www.e-sosder.com>, s.43-47
- TEVFİK, Arman T. (1997), *Risk Analizine Giriş*, 1.Basım, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, s.2,122
- TEVFİK, Gürman (1995), “Bankalarda Likidite Riski”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Yıl:3, Sayı:10, Haziran, Banka Uzmanları Derneği Yayını, Ankara, s.16-17
- THAKER, Jaydeep K. (2004), “Implementing Basel II: Impact on Emerging Economies”, Crisil:Young Thought Leader, *A Standard&Poor's Company India's Leading Ratings, Research, Risk and Policy Advisory Company*, Mumbai, India
- TONVERONACHI, Mario (2007), “Implications of Basel II for The Financial Stability of Developing Countries”, *Provisional Draft, University of Siena*, February, Italy, <http://www.ibase.br/userimages>, Erişim Tarihi: 4.9.2009
- TSPAKB (Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği), *Ulusal ve Uluslararası Piyasalar*, Mart, İstanbul
- TUNA, Kadir (2008), “Basel II Çerçevesinde Bankalarda Kurumsal Yönetim ve Türk Bankacılık Sektörünün Analizi”, *İstanbul Üniversitesi, Bankacılık Araştırma Merkezi, 4 Kasım 2008'de İstanbul Ünv. Beyazıt Kampüsünde “Küresel Riskler ve Bankalarda Sermaye Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu”nda Yapılan Sunu*, İstanbul, s.12
- TUNCER, Ebru (2006), “Basel II Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Lüks mü?”, Mayıs-Haziran 2006, *Active*, İstanbul
- TÜRMOB (2007), “Uluslararası Meslek Örgütlerini Tanıyalım”, Türkiye Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği,



<http://www.turmob.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.09.2007

TÜRKİYE İŞ BANKASI (2004), *Bankacılıkta Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri: Basel II*, T. İş Bankası Eğitim Müdürlüğü, Yayın No:78, İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI (2007), "IBAN Nedir ve Ne Amaçla Kullanılır?", <http://www.isbank.com.tr>, Erişim Tarihi:24.09.2007

TÜSİAD (Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği) (2006), *Kurumsal Risk Yönetimi*, İstanbul

ULUDAĞ, İlhan ve Erişah Arıcan (1999), *Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar-Kurumlar-Araçlar)*, 1.Baskı, Temmuz, Beta Basım Yayım, İstanbul

UYSAL, Ertuğrul Umut (2009), "Operasyonel Risk Yönetiminde Senaryo Analizi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:69, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul

UZ, Reha, Bürra Pekak, Uğur Akbaş, Nezihe Erdem ve diğ. (2004), *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:238, Eylül, İstanbul, s.iv,1-10,25-28

UZUNOĞLU, Sadi (2007), *Para ve Döviz Piyasaları*, Literatür Yayıncılık, 3.Basım, İstanbul

VANOLI, Alejandro (2006), "Basel II: Systemic Consequences- A Study of its Implementation in The Argentinean Financial System", *Instituto Brasileiro de Analises Sociais Economicas*, Rio de Janeiro, <http://www.ibase.org>

VARLI, Ahmet Türkay (2005), "Basel II ve Teknoloji", *Sun Microsystems Tarafından 31 Mayıs 2005 Tarihinde İstanbul'da Düzenlenen Konferansta Yapılan Sunu*, İstanbul

WIKIPEDIA (2007), Globalization, <http://en.wikipedia.org/wikipedia/Globalization>, Erişim Tarihi:24.08.2007

YALÇIN, Haluk, Alper Önder, Kaan H. Aksel ve Nazlı Özyürek (2006), "Şirket Derecelendirmesinde Basel II Perspektifi", *Pricewaterhouse Coopers Tarafından Yapılan Sunu*, Aralık, <http://www.vergiportali.com/doc/21122006BASELII.pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2007

- YALÇIN, Haluk, Alper Önder ve Kaan H. Aksel (2004), “Kredi Değerlendirmenin Geleceği–Basel II Yaklaşımı”, Pricewaterhouse Coopers Tarafından Yapılan Sunu, Aralık, [http://www.pwc.com/tr\\_TR/tr/assets/about/events/training/baselii.pdf](http://www.pwc.com/tr_TR/tr/assets/about/events/training/baselii.pdf), Erişim Tarihi:05.11.2007
- YAMAGUCHİ, Yutaka (2002), “Systemic Risk”, *Third Joint Central Bank Research Conference on Risk Measurement and Systemic Risk*, 7 March, Basel, Switzerland
- YASLIDAĞ, Beyhan (2007), Kredi Derecelendirme, *16-18 Nisan 2007 Vakıfbank Eğt. Müd. Düzenlenen Seminerde Yapılan Sunum*, Ankara
- YAYLA, Münür ve Yasemin Türker Kaya (2005), “Basel-II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/3*, Ankara
- YETİM, Sedat (2005), “Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Ülke Uygulamaları”, *Basel II Konulu Seminer*, Avrupa Birliği Komisyonu Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi (TAIEX) ve BDDK İşbirliği ile, 28-29 Mayıs, Ankara
- YETİM, Sedat ve Aslı Balcı (2005), *Basel II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber*, BDDK, Ekim, Ankara, s.9,25-27,33,48
- YILDIRIM, Kemal ve Rana Eşkinat (1996), *Endüstriyel Ekonomi*, TC Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No:113, Eylül, Eskişehir, s.247
- YILMAZ, Hatice Biçen (2007), “Basel II ve Kobi’ler Üzerindeki Etkileri” Paradoks Ekonomi, *Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi)*, Yıl 3, Sayı:1, <http://www.paradoks.org>
- YÜKSEL, Ayhan (2004), “1. Yapısal Blok:Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı”, *BDDK’da yapılan Sunu*, Aralık, Ankara, s.42
- YÜKSEL, Ayhan (2005), Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, *BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/4*, Ankara, s.28-36
- YÜKSEL, A. Sait, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel (2002), *Banka Yönetimi El Kitabı*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, s.87
- YÜZBAŞIOĞLU, Nejat (2003), “Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi”, Risk Yönetimi Konferansı, *Risk Yöneticileri Derneği-Finans Dünyası*, 16 Ocak, İstanbul, s.11

- VANCE, Beaumont W. (2007), "History of Risk Management 1900 to 1999", *Riskipedia*, 17 July, <http://riskipedia.riskreports.com>, Erişim Tarihi:17.10.2007
- WAGSTER, John D. (1996), "Impact of the 1988 Basle Accord on International Banks", The American Finance Association, *The Journal of Finance*, September, USA
- WARD, Jonathan (2002), "The New Basel Capital Accord and the Developing Countries: Problems and Alternatives", *Working Paper ESRC Centre for Business Research Cambridge University*, 2002
- WEDER, Beatrice ve Michael Wedow (2002), "Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets", *OECD Development Center: Technical Papers*, No:199, October, Paris, s.6,20-21,24
- WOLFENSOHN, James (2000), "Mali Sektördeki Küresel Eğilimler", *Dünya Bankası Başkanının Türkiye Bankalar Birliği'nde yaptığı Konuşma*, 25 Mayıs, İstanbul
- WRAY, L. Randal (2006), "Implicit Risks of The Implementation of Basel II Agreement", Interview by Antonio Macedo Cintra, *Economia Política Internacional Analise Estrategica*, No:8, Jan/Jun. 2006, Brasil, s.1-4
- YATT, Katherine G. (2005), "Basel II Implementation", *Testimony, New York State Banking Department*, New York, 10 November, <http://www.banking.state.ny.us/sp051110.htm>
- ZIMMERMAN, Heinz, Dean Jovic ve Alwin Mayer (2002), "Yeni Basel II Kuralları Bankaların Aktif & Pasif Yönetimi Uygulamalarını Değiştirecek", Mart-Nisan 2002, *Active*, İstanbul
- ZICCHINO, Lea (2005), "A Model of Bank Capital, Lending and the Macroeconomy: Basel I versus Basel II", *Bank of England Working Paper*, No:270, Financial and Regulation Division 2005, England, s.7

## ÖZGEÇMİŞ

4.9.1971 tarihinde Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra, 1993 yılında Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde tahsil hayatına devam etti.

1997 yılında iktisat bölümünden mezun olduktan sonra aynı yıl, T.Vakıflar Bankası T.A.O.'da uzman yardımcılığı sınavlarına katılıp başarılı oldu ve burada göreve başladı.

Bankada görev yaptığı süre içerisinde Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İktisat anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı ve 2002 yılında mezun oldu. Öğrenim hayatına 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü iktisat anabilim dalında doktora programına girerek devam etti. Halen T. Vakıflar Bankası T.A.O.'da müdür yardımcısı olarak görev yapmakta ve iyi derecede İngilizce bilmektedir.